

มนุทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

วาทีณี ศิริชัย

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย
ปีการศึกษา 2566
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย
ปีการศึกษา 2566
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

วิทยานิพนธ์ เรื่อง "มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย"

ของ วาทีณี ศิริชัย

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... (รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม)	ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
..... (รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์)	ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
..... (รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา วิชญาปกรณ์)	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
..... (รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร คงศิริรัตน์)	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
..... (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาคภูมิ สุขเจริญ)	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

อนุมัติ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.กรองกาญจน์ ชูทิพย์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย
ผู้วิจัย	วาทีณี ศิริชัย
ประธานที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์
ประเภทสารนิพนธ์	วิทยานิพนธ์ ปร.ด. ภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2566
คำสำคัญ	มโนทัศน์, ยูโทเปีย, ดิสโทเปีย, วรรณกรรมไทย

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายของการวิจัย 2 ประการ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย 2) เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย โดยวิเคราะห์ตัวบทวรรณคดีโบราณจำนวน 5 เรื่อง และวรรณกรรมปัจจุบันจำนวน 12 เรื่อง ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์มโนทัศน์ แนวคิดกลวิธีการนำเสนอองค์ประกอบทางวรรณกรรม และการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์เป็นแนวคิดหลักในการวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย สัมพันธ์กับมิติต่าง ๆ ได้แก่ สังคม การเมืองการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพศภาวะ และเทคโนโลยี วรรณคดีโบราณนำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียในลักษณะสังคมอุดมคติซึ่งจะมีความสมบูรณ์แบบในทุกด้าน ในขณะที่ด้านคู่ขนานวรรณคดีโบราณได้นำเสนอมโนทัศน์ดิสโทเปียเป็นสังคมเชิงลบ สภาวะความไม่มั่นคงของชีวิตและความวิบัติ ยูโทเปียอาจเป็นความปรารถนาที่จะต้องไปให้ถึง ในขณะที่ดิสโทเปียเป็นภาพฝันในด้านร้าย ภาพที่ไม่พึงปรารถนา ขณะเดียวกันก็เหมือนการกระตุ้นเตือนว่า หากมนุษย์ปราศจากศีลธรรมและไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์ทางสังคม สังคมก็อาจเสื่อมถอยไปสู่ความเลวร้าย ส่วนวรรณกรรมปัจจุบัน ผู้วิจัยได้จำแนกวรรณกรรมเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ วรรณกรรมคลาสสิกใหม่ วรรณกรรมจินตนิยาย และวรรณกรรมดิสโทเปีย พบว่ามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบันมีความเชื่อมโยงกับวรรณคดีโบราณ โดยเฉพาะการผลิตซ้ำความเชื่อในไตรภูมิพระร่วงพบมากในวรรณกรรมจินตนิยายมีลักษณะสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปีย ส่วนมโนทัศน์ดิสโทเปียเป็นภาพแทนของความหายนะของสังคมมนุษย์ พบมากในกลุ่มวรรณกรรมดิสโทเปีย และวรรณกรรมคลาสสิกใหม่ตามลำดับ ในการศึกษากลวิธีการนำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย วิเคราะห์การสร้างเหตุการณ์ การสร้างตัวละคร การสร้างฉากและบรรยากาศ และการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ จากการวิเคราะห์พบการสืบทอดและผลิตซ้ำกลวิธีการนำเสนอจากวรรณคดีโบราณมาถึงวรรณกรรมปัจจุบัน โดยเฉพาะพลวัตของวรรณกรรมปัจจุบันซึ่งมีความเคลื่อนไหวของกลุ่มวรรณกรรมดิสโทเปียอย่างเด่นชัด

ดังนั้นการวิเคราะห์กกลวิธีการนำเสนอมนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมไทยได้นำเสนอการประกอบสร้างมนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียจากวรรณคดีโบราณมาถึงวรรณกรรมปัจจุบันได้อย่างต่อเนื่องชัดเจนและมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญ

Title	THE CONCEPTIONS OF UTOPIA AND DYSTOPIA IN THAI LITERATURE
Author	Watinee Sirichai
Advisor	Associate Professor Thanya Sangkhaphanthanon, Ph.D.
Academic Paper	Ph.D. Dissertation in Thai - (Type 2.1), Naresuan University, 2023
Keywords	Concept, Utopia, Dystopia, Thai literature

ABSTRACT

This dissertation has two main purposes: to analyze Utopia and Dystopia Concepts in Thai Literature, and to analyze the strategies used in the presentation of Utopia and Dystopia in Thai Literature. The text used in the analysis were 5 classic literature and 12 contemporary literature. The following concepts were employed as the analysis frameworks: Conceptual Analysis, Presentation Strategy, Literature Components, and Semiotics.

The result revealed that the Utopia and Dystopia concepts in Thai literature is interrelated with society, politics, religion, culture, nature and environment, gender, and technology. The classic literature presents Utopian concept as an ideal society with perfection in all its dimensions. Parallely, the classic literature presented the Dystopian concept as a negative society with insecurities and calamity. Utopia may be a desire to attain whereas Dystopia is an undesired nightmare. At the same time, it is a warning that if humans lack morals and do not abide by the social rules, the society may deteriorate to viciousness. With regards to contemporary literature, it was divided into 3 main categories which are: Nouveau Classics, Fantasy Novel, and Dystopian Literature. It was found that the Utopian and dystopian concepts in contemporary literature correlates with the classical literature with special emphasis on the reproduction of the belief in Trai Phoom Phra Ruang. The reproduction of the belief was highly found in Fantasy Novels which is consistent with Utopian concept. On the contrary, Dystopian concept represents social disaster

which is highly found in Dystopian and Nouveau Classics literatures. Regarding the Presentation Strategy of Utopian and Dystopian concepts in Thai literature, event creation analysis, character creation, settings and atmosphere creation, and Semiotics were analyzed. It was found that the Presentation Strategy was carried out and reproduced from classical literature through to the present day, especially the apparent dynamics of Dystopian contemporary Literature. Thus, the Utopian and Dystopian Presentation Strategy clearly and continuously illustrated that Thai literature has been creating Utopian and Dystopian concepts significantly since classical literature era until contemporary literature with relations to sociocultural contexts.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความเมตตาจากรองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังข์พันธานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้เปิดโลกองค์ความรู้ทางวรรณกรรม คอยชี้แนะ ให้คำปรึกษา และแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่เสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบ ขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม ประธานกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา วิชญาปกรณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร คงศิริรัตน์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาคภูมิ สุขเจริญ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาตรวจสอบแก้ไขและให้ คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งด้วยความเมตตาจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงโดยสมบูรณ์

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ที่ได้บ่มเพาะความรู้ สร้างอาชีพและให้โอกาสผู้วิจัย ได้พัฒนาตนเองด้วยการอนุเคราะห์เวลาและสนับสนุนทุนการศึกษาระดับดุสิตบัณฑิต และ ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิมมี อุปรา ที่ให้ความอนุเคราะห์ด้านภาษาต่างประเทศ อย่างดียิ่ง ขอขอบคุณ ดร.กฤษณา สมบัติ ดร.ตลยา แก้วคำแสน ดร.สุชัยญา วงศ์เวสซ์ และเพื่อน พี่ น้อง คณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ที่ คอยสนับสนุนให้ความช่วยเหลือและมอบกำลังใจด้วยดีเสมอมา

ขอขอบคุณน้อง ๆ เพื่อนร่วมเดินทางการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา ภาษาไทย ซึ่งคอยช่วยเหลือและให้กำลังใจกันด้วยดีตลอดมา และขอขอบคุณเพื่อน ๆ ปริญญาโท ภาษาไทย รหัส 49 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กัลยาณมิตรที่เป็นกำลังใจให้เสมอ

ขอขอบคุณนางสาวสุปรียา ศิริชัย น้องสาวที่คอยห่วงใยสุขภาพกายและจิตใจของผู้วิจัยมา โดยตลอด ขอขอบคุณญาติพี่น้องทุกคนที่เป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยด้วยดี

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อชัยยุทธ ศิริชัยและคุณแม่เป็ยอารี มณีสว่าง อย่างสุด หัวใจที่มอบชีวิต ความรัก และขวัญกำลังใจแก่ลูก คุณงามความดีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบแด่แม่ ผู้เป็นขวัญชีวิตของลูก

วาทีณี ศิริชัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
ประกาศคุุณูปการ	ช
สารบัญ	ซ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ฒ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. จุดมุ่งหมายของการวิจัย.....	9
3. ความสำคัญของการวิจัย	9
4. ขอบเขตการวิจัย.....	9
5. ข้อตกลงเบื้องต้น	11
6. นิยามศัพท์เฉพาะ	11
7. กรอบแนวคิดทฤษฎีการวิจัย.....	12
8. วิธีดำเนินการวิจัย	14
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	16
1. การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย	16
1.1 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย	16
1.1.1 นิยามความหมายและลักษณะของวรรณกรรมแนวยูโทเปียและดิสโทเปีย....	17

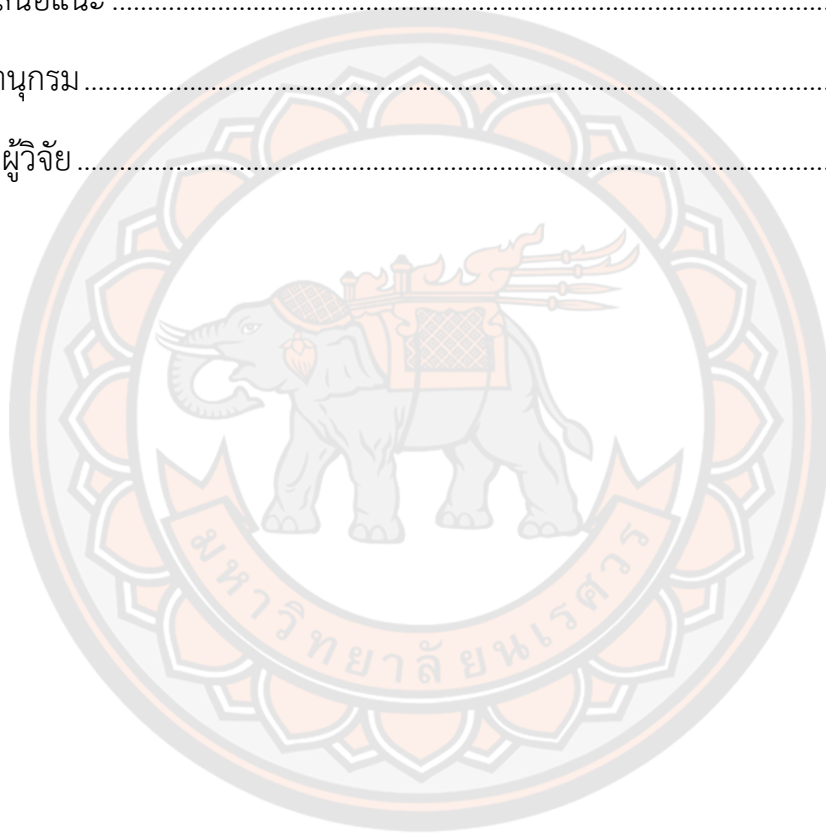
1.1.2	มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก	21
1.2	การศึกษามโนทัศน์ในวรรณกรรม.....	25
1.3	การศึกษากลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรม	27
1.3.1	การวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรม.....	27
1.3.2	การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์.....	29
2.	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย...32	
2.1	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ	32
2.2	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน	35
2.3	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในเชิงเปรียบเทียบวรรณกรรมไทยกับวรรณกรรมต่างประเทศ	36
3.	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรม	39
3.1	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรม	39
3.2	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์	41
4.	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวบทวรรณกรรม.....	43
4.1	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวบทวรรณคดีโบราณ	43
4.2	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวบทวรรณกรรมปัจจุบัน	44
บทที่ 3 รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทย และปริทัศน์ตัวบทวรรณกรรมในขอบเขตการวิจัย.....		48
1.	รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทย.....	48
1.1	รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยกับความเชื่อดั้งเดิมของไทย	49

1.1.1	ความเชื่อเรื่องผีกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย	49
1.1.2	ตำนานชนชาติไทกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย	51
1.2	รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยกับแนวคิดทาง พุทธศาสนา.....	54
1.2.1	พุทธจักรวาลแนวคิดที่สัมพันธ์กับยูโทเปียและดิสโทเปีย	55
1.2.2	ความเชื่อในพุทธทำนายกับยูโทเปียและดิสโทเปีย	57
1.2.3	คัมภีร์ทางพุทธศาสนากับยูโทเปียและดิสโทเปีย	59
1.3	รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยกับแนวคิด สมัยใหม่.....	64
2.	ปริทัศน์ตัวบทวรรณกรรมในขอบเขตการวิจัย.....	67
2.1	วรรณคดีโบราณ	67
2.2	วรรณกรรมปัจจุบัน.....	73
บทที่ 4	มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย.....	90
1.	มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ	90
1.1	ยูโทเปียในวรรณคดีโบราณ.....	90
1.1.1	สังคมอุดมคติในวรรณคดีโบราณ.....	91
1.1.2	การเมืองการปกครองแบบอุดมคติ.....	92
1.1.3	ยูโทเปียกับความเชื่อทางศาสนา.....	94
1.1.4	ยูโทเปียกับความเจริญทางวัฒนธรรม.....	100
1.1.5	ความสมบูรณ์แบบของธรรมชาติในวรรณคดีโบราณ.....	102
1.1.6	ยูโทเปียกับความเสมอภาคของเพศภาวะ.....	107
1.2	ดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ.....	108

1.2.1	สังคมดิสโทเปียกับวรรณคดีโบราณ.....	108
1.2.2	ดิสโทเปียกับการเมืองและการปกครอง	110
1.2.3	ดิสโทเปียกับการสิ้นสุดพุทธศาสนา	116
1.2.4	ดิสโทเปียกับความเสื่อมทางวัฒนธรรม	119
1.2.5	การต่อรองเชิงอำนาจระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ	124
1.2.6	ดิสโทเปียกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศ.....	127
2.	มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน.....	129
2.1	ยูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน	131
2.1.1	ยูโทเปียกับการสร้างสังคมใหม่และความเสมอภาค.....	131
2.1.2	ยูโทเปียกับผู้นำในอุดมคติ.....	135
2.1.3	การผลิตซ้ำแนวคิดพื้นที่ทางศาสนากับสังคมอุดมคติ	137
2.1.4	การพัฒนาเทคโนโลยีกับสังคมยูโทเปีย.....	139
2.1.5	ความสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุดมคติ	141
2.1.6	ความเสมอภาคและการแสดงออกทางเพศภาวะในสังคมยูโทเปีย .	143
2.2	ดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน	147
2.2.1	การล่มสลายของสังคมและการแบ่งชนชั้น.....	147
2.2.2	ดิสโทเปียกับผู้นำและรัฐบาลแห่งการใช้อำนาจ	150
2.2.3	ความเสื่อมของศาสนาภายหลังโลกาวสาน	154
2.2.4	อำนาจของเทคโนโลยีกับการควบคุมสังคมดิสโทเปีย.....	157
2.2.5	ความหายนะทางนิเวศกับแนวคิดดิสโทเปีย.....	159
2.2.6	ความเหลื่อมล้ำและการลดทอนคุณค่าทางเพศภาวะในสังคมดิสโทเปีย .	163
บทที่ 5	กลวิธีการนำเสนอ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย	168

1.	กลวิธีการนำเสนอโมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ.....	169
1.1	กลวิธีการนำเสนอโมโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณคดีโบราณ.....	169
1.1.1	การประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียในวรรณคดีโบราณ.....	169
1.1.2	การสร้างตัวละครยูโทเปียในวรรณคดีโบราณ	173
1.1.3	การสร้างฉากและบรรยากาศยูโทเปียในวรรณคดีโบราณ.....	178
1.1.4	การนำเสนอโมโนทัศน์ยูโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญญะในวรรณคดีโบราณ .	183
1.2	กลวิธีการนำเสนอโมโนทัศน์ดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ.....	191
1.2.1	การประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ.....	191
1.2.2	การสร้างตัวละครดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ.....	195
1.2.3	การสร้างฉากและบรรยากาศดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ	198
1.2.4	การนำเสนอโมโนทัศน์ดิสโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญญะในวรรณคดีโบราณ	204
2.	กลวิธีการนำเสนอโมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน	211
2.1	กลวิธีการนำเสนอโมโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน	211
2.1.1	การประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน ...	211
2.1.2	การสร้างตัวละครในโลกอุดมคติในวรรณกรรมปัจจุบัน	215
2.1.3	การสร้างฉากและบรรยากาศแบบยูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน ..	220
2.1.4	การนำเสนอโมโนทัศน์ยูโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญญะใน วรรณกรรมปัจจุบัน	223
2.2	กลวิธีการนำเสนอโมโนทัศน์ดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน	230
2.2.1	การประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน	230
2.2.2	การสร้างตัวละครในโลกดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน.....	235
2.2.3	การสร้างฉากและบรรยากาศแบบดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน....	241

2.2.4 การนำเสนอมนต์ศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ วรรณกรรมปัจจุบัน.....	243
บทที่ 6 บทสรุป.....	250
สรุปผลการวิจัย.....	250
อภิปรายผล	252
ข้อเสนอแนะ	264
บรรณานุกรม.....	265
ประวัติผู้วิจัย.....	274

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 แสดงรายชื่อวรรณคดีโบราณที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 5 เรื่อง.....	10
ตาราง 2 แสดงรายชื่อวรรณกรรมปัจจุบันที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 12 เรื่อง	10
ตาราง 3 แสดงการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียในวรรณคดีโบราณ.....	173
ตาราง 4 แสดงการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ.....	195
ตาราง 5 แสดงการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน	214
ตาราง 6 แสดงการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน	235
ตาราง 7 แสดงการเปรียบเทียบการนำเสนอมนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียกับแนวคิด เชิงสัญลักษณ์ในวรรณคดีโบราณ.....	260
ตาราง 8 แสดงการเปรียบเทียบการนำเสนอมนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียกับแนวคิด เชิงสัญลักษณ์ในวรรณกรรมปัจจุบัน	261

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1 กรอบแนวคิดทฤษฎีการวิจัย.....	13
ภาพ 2 แผนผังศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง ของ Seymour Chatman	29
ภาพ 3 กระบวนการทำงานของมายาคติโดยใช้สัญลักษณ์	31
ภาพ 4 ผังมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียกับนัยทางสังคมและการเมืองการปกครอง: ความเสมอภาคและชนชั้น	257
ภาพ 5 กรอบแนวคิดการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย.....	259

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความคิดเกี่ยวกับโลกสมบูรณแบบเป็นความปรารถนาพื้นฐานของมนุษย์ ในการดำรงอยู่ ชีวิตภายใต้สังคมอุดมคติ ซึ่งโลกสมบูรณแบบมีลักษณะของสังคมอุดมคติในด้านปัจจัยสี่และมิติต่าง ๆ ได้แก่ สังคม การเมืองการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ด้วยเหตุนี้โลกสมบูรณแบบจึงเป็นสังคมแห่งความสงบสุข ในขณะที่โลกสมบูรณแบบเป็นสังคม อุดมคติที่ผู้คนปรารถนา ยังปรากฏสังคมอีกลักษณะคือโลกตรงข้ามที่มีลักษณะสับสนวุ่นวายจากความ หายนะและความวิบัติต่าง ๆ เป็นโลกที่น่าหวาดกลัวและผู้คนต้องการหลีกเลี่ยง

แนวคิดเกี่ยวกับโลกสมบูรณและโลกตรงข้ามที่ไม่สมบูรณนับเป็นแนวคิดสากล ไม่ว่าโลก ตะวันออกหรือโลกตะวันตกล้วนมีแนวคิดในลักษณะเดียวกัน ทั้งนี้แนวคิดเกี่ยวกับโลกสมบูรณและ โลกตรงข้ามมีความสัมพันธ์แนวคิดการกำเนิดของโลกและโลกาวสาน ในตำนานของทุกศาสนาก็มี เรื่องเล่าการกำเนิดและความวิบัติของโลก ดังเช่นทางพุทธศาสนาปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก กล่าว ว่าหลังจากโลกถึงกาลพิनाศแล้วจึงเกิดโลกใหม่ ดังนี้

“...ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ในคราวที่พวกสัตว์พยายามเพื่อจะปั้นง้วนดิน ให้เป็นคำ ๆ ด้วยมือแล้วบริโภคอยู่นั้น เมื่อรัศมีกายของสัตว์เหล่านั้นก็หายไปแล้ว ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ปรากฏ เมื่อดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ปรากฏแล้ว ดวงดาว นักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อดวงดาวนักษัตรทั้งหลายปรากฏแล้ว กลางคืนและกลางวัน ก็ปรากฏ เมื่อกกลางคืนและกลางวันปรากฏแล้ว เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ปรากฏ เมื่อเดือน หนึ่งและกึ่งเดือนปรากฏอยู่ ฤดูและปีก็ปรากฏ ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ด้วยเหตุเพียง เท่านั้นแล โลกนี้จึงกลับเจริญขึ้นมาอีก ฯ”

(ที. ปา. (ไทย) 11/56/76)

จากเนื้อความเมื่อเกิดแผ่นดินใหม่ เหล่าสัตว์ได้กินง้วนดินทำให้รัศมีในกายหายไป โลกใหม่ เกิดพระจันทร์พระอาทิตย์ดวงดาว เกิดกลางวันกลางคืนคือ ฤดู เดือน ปี ด้วยเหตุนี้จึงเกิดโลกใหม่ขึ้นอีก ครั้ง นับเป็นวัฏจักรของการพินาศและการอุบัติใหม่ของโลก

ในขณะที่โลกาวสานจะแสดงจุดจบของโลก ดังที่ธัญญา สังขพันธานนท์ (2564) กล่าวว่า “โลกาวสานในมิติทางศาสนากล่าวถึงวันสิ้นโลกของตะวันตก ซึ่งจะเกิดขึ้นในอนาคตเมื่อโลกถึงกาลอวสาน ส่วนในซีกโลกตะวันออก ความเชื่อเรื่องวันสิ้นโลกปรากฏในศาสนาพราหมณ์และพุทธ เชื่อว่าจักรวาลต้องผ่านวัฏจักรของการสร้างสรรค์และการทำลายล้างที่ไม่สิ้นสุด” จะเห็นได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับโลกาวสานของศาสนาในโลกตะวันตกและตะวันออกมีความเชื่อแตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามกลับพบว่าทั้งสองซีกโลกมีลักษณะร่วมคือความเชื่อเกี่ยวกับจุดจบของโลกเช่นเดียวกัน ดังนั้นแนวคิดโลกสมบูรณแบบและโลกตรงข้ามจึงเป็นแนวคิดสากล

ผู้วิจัยพบว่าในโลกตะวันตกเรียกโลกสมบูรณแบบว่า ยูโทเปีย (Utopia) เป็นชื่อหนังสือของเซอร์ โทมัส มอร์ (Thomas More) ซึ่งเขียนขึ้น “แปลความหมายตามรากศัพท์ได้ว่า “สถานที่ที่ค้นหาไม่ได้ที่ไหน” เนื้อหาเรื่องยูโทเปียเป็นการบรรยายภาพสังคมยูโทเปียในด้านการจัดระบบบริหารการทำงาน การประกอบอาชีพ การศึกษา กฎหมาย การศาสนา การต่างประเทศ ตลอดจนขนบธรรมเนียมของชาวยูโทเปีย” (บุษบา บัวสมบุญ, 2536, น. 9)

ในขณะที่ยูโทเปียคือโลกสมบูรณแบบ ในทางตรงกันข้ามโลกอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งมนุษย์ไม่ประสงค์พบเจอ เรียกว่า ดิสโทเปีย (Dystopia) ดังที่ สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2558) กล่าวว่า “การเกิดขึ้นมาของยูโทเปีย ก็ทำให้เกิดความหมายตรงกันข้ามหลายคำ แต่คำที่มีการใช้มากที่สุดคือ ดิสโทเปีย (Dystopia) ซึ่งทำให้เห็นยูโทเปียที่ซ่อนนัยเชิงลบของความไม่เชื่อในโลกสมบูรณแบบ การพยายามควบคุมจัดการสิทธิเสรีภาพ หรือการจัดการที่มากเกินไป ซึ่งนำไปสู่มิติเชิงลบได้” สอดคล้องกับความคิดของ Stephanie Dror ซึ่งกล่าวว่า วิสัยทัศน์ที่สำคัญของดิสโทเปีย (Dystopia) มีมาอย่างต่อเนื่องในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 นักวิชาการแนวยูโทเปีย เช่น Ruth Lewis และ Lucy Steward ได้เสนอมุมมองโลกในแง่ร้าย โดยกล่าวว่า “เป็นการครอบงำของดิสโทเปียในวัฒนธรรมร่วมสมัย” และ “ยูโทเปียเป็นสิ่งที่ล้มเหลวอย่างมากที่สุด” (Dror, 2014, p. 42)

ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายและลักษณะของยูโทเปียและดิสโทเปียจึงพบว่า มีลักษณะตรงข้ามกัน โดยยูโทเปียคือสภาวะแห่งความสมบูรณ์ในด้านการดำเนินชีวิต การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและชาติสิ่งแวดล้อม ส่วนดิสโทเปียคือลักษณะที่ตรงกันข้าม เช่น ความไม่มั่นคงในชีวิต การเกิดสงคราม การเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยสังเกตได้ว่ายูโทเปียและดิสโทเปียส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับพื้นที่ (Space) ซึ่งหมายถึงอาณาบริเวณ อาจสื่อความถึงเมือง ประเทศ ทวีป โลก หรือจักรวาล รวมทั้งพื้นที่ของประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่ปรากฏลักษณะยูโทเปียและดิสโทเปีย ดังนั้นกล่าวได้ว่ายูโทเปียและดิสโทเปียได้ให้ความสำคัญในเรื่องของพื้นที่

วรรณกรรมก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งในการบันทึกยูโทเปียและดิสโทเปียของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ ในทางตะวันตกปรากฏแนวคิดยูโทเปียก่อนแนวคิดดิสโทเปีย ดังจะเห็นได้จากหนังสือ รีพับลิก (Republic) ของเพลโต ภาษาไทยใช้คำว่า อุตรรัฐ หมายความว่า การปกครองที่ดี

ที่สุด ซึ่งเพลโตได้สร้างรัฐสมมุติขึ้นเพื่อให้เป็นเมืองแห่งอุดมคติ หลังจากเพลโตได้นำเสนอรัฐในอุดมคติ ต่อมาจึงเกิดหนังสือเรื่อง ยูโทเปีย (Utopia) ของเซอร์ โทมัส มอร์ นับเป็นวรรณกรรมตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางสังคม การเมืองการปกครอง และวรรณกรรมด้วยกันเองอย่างยิ่ง

ในวัฒนธรรมไทยแนวคิดโลกสมบุรณ์แบบและโลกตรงข้ามอาจปรากฏสืบเนื่องมาอย่างยาวนาน ซึ่งหากพิจารณาด้วยทฤษฎีหลักแบบฉบับ (Archetypes) ตามแนวคิดของ Carl Gustav Jung นักจิตวิทยาชาวสวิสเซอร์แลนด์ Jung ได้นำเสนอทฤษฎีหลักแบบฉบับซึ่งสอดคล้องกับการอธิบายแนวคิดโลกสมบุรณ์แบบและโลกตรงข้าม หรือยูโทเปียและดิสโทเปียได้ดังนี้

หลักแบบฉบับมีลักษณะซ้ำซากกันอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะ เป็นเชื้อชาติใด ภาษาใด ในภูมิภาคแห่งใดของโลก และลักษณะดังกล่าวอาจนำมาพิจารณาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อ การศึกษาและทำความเข้าใจวรรณคดีเรื่องหนึ่ง ๆ ได้ ดังกล่าวนี้ Jung ได้อธิบายความเห็นเกี่ยวกับทฤษฎีว่าด้วยหลักแบบฉบับ (Archetypes) อย่างละเอียดโดยกล่าวว่า วิญญาณของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นปัจจุบันหรือย้อนหลังขึ้นไปถึงบรรพบุรุษรุ่นแรก มีประสบการณ์มากมายที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกันปรากฏอยู่ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ประสบการณ์เหล่านี้มิได้หายสาบสูญไปไหน แต่อาจฝังอยู่ภายในโครงสร้างของมโนสมอง หรือนัยหนึ่ง อยู่ภายใต้จิตส่วนลึกที่สุดของมนุษย์ ประสบการณ์ดังกล่าวนี้ล้วนแต่เป็นประสบการณ์เบื้องต้นของมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นแก่มนุษย์ซ้ำ ๆ กัน โดยที่มนุษย์ไม่รู้สึกตัว Jung ให้ชื่อว่า Archetypes ประสบการณ์ซึ่งเกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันนี้ มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันประดุจลูกโซ่ ในชั่วอายุคนหนึ่ง ๆ สืบทอดกันมาไม่ว่าจะเป็นในหมู่ชนทั่วไปหรือใน “หมู่กวี” ดังนั้น วรรณคดีจึงเป็นบันทึกภาพสะท้อนของประสบการณ์ซ้ำ ๆ กันดังกล่าว

Jung สรุปว่า หลักแบบฉบับตั้งอยู่บนรากฐานของจิตไร้สำนึกส่วนรวมซึ่งรวบรวมอดีตของมนุษยชาติตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ไว้ ดังจะเห็นได้จากตัวละครในนิยายปรัมปรา (Mythic heroes) ซึ่งเป็นเสมือนภาพสะท้อนของมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และยังคงมีลักษณะบางประการคล้ายคลึงกันอยู่ทั้ง ๆ ที่ระยะเวลาผ่านไปหลายพันปี

เนื่องจากวรรณคดีเป็นภาพสะท้อนของจิตไร้สำนึกส่วนรวมซึ่งรวบรวมเป็นแบบฉบับหนึ่ง ๆ ได้ กวีหรือผู้แต่งวรรณคดีตามหลักจิตวิทยาของ Jung จึงเปรียบเสมือนคนที่เล่าเรื่องต่าง ๆ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้วในอดีต Jung กล่าวสรุปว่า “กวีเป็นคนของส่วนรวม เป็นทั้งผู้ประกอบการและผู้สืบทอดจิตไร้สำนึกอันไม่มีวันตายของมนุษยชาติ”

(ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2513, น. 32-34)

จากทฤษฎีหลักแบบฉบับ สรุปได้ว่าประสบการณ์ซึ่งเกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันของมนุษย์มีความสัมพันธ์สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งและเป็นเสมือนภาพสะท้อนของมนุษย์ เช่นเดียวกับการสืบทอดทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะวรรณคดีโบราณก็พบการสืบทอดในลักษณะดังกล่าว วรรณคดีโบราณจึงมีความเป็นหลักแบบฉบับ เพราะกวีได้ถ่ายทอดความคิดและประสบการณ์ซ้ำ ๆ กันสืบเนื่องต่อกันมาประการใดประการหนึ่งซึ่งหากพิจารณาจาก แนวคิดยูโทเปียและดิสโทเปียจะพบลักษณะของหลักแบบฉบับ ปรากฏอยู่ กล่าวคือ ยูโทเปียและดิสโทเปียเป็นความคิดที่ถูกผลิตซ้ำในวรรณคดีโบราณจนกระทั่งถึงวรรณกรรมปัจจุบัน โดยยูโทเปียหรือสังคมอุดมคติถูกนำเสนอเกี่ยวกับโลกในด้านสมบูรณ์แบบ ซึ่งในวรรณคดีโบราณกล่าวถึงสวรรค์ ป่าหิมพานต์ อุดรกรูทวิป หรือยุคพระศรีอริยเมตไตรย เป็นต้น เหล่านี้คือพื้นที่แห่งยูโทเปียซึ่งในวรรณกรรมปัจจุบันบางเรื่องได้ใช้แนวคิดเช่นเรื่องสวรรค์และป่าหิมพานต์มาผลิตซ้ำตามความคิดความเชื่อดั้งเดิมที่ปรากฏในวรรณคดี บ้างดัดแปลงตามลักษณะเนื้อเรื่องแต่ยังคงนำเสนอในเรื่องสวรรค์และป่าหิมพานต์อยู่ ส่วนดิสโทเปียก็มีลักษณะของหลักแบบฉบับ เช่นกัน กล่าวคือ ในวรรณคดีโบราณหลายเรื่องได้นำเสนอภาพภัยพิบัติทางธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากความเสื่อมศีลธรรมของมนุษย์ จึงเกิดเป็นบทลงโทษทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังเช่น วรรณคดีเรื่อง **เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา** หรือ **กาพย์พระไชยสุริยา** เป็นต้น ความคิดเรื่องหายนะซึ่งเกิดขึ้นกับบ้านเมือง โลก และจักรวาลถูกถ่ายทอดและผลิตซ้ำหลายครั้งในวรรณกรรมปัจจุบัน

จากแนวคิดยูโทเปียและดิสโทเปียทางตะวันตก ผู้วิจัยพบว่าในวรรณกรรมไทยมีลักษณะร่วมของยูโทเปียและดิสโทเปียปรากฏอยู่ นับตั้งแต่วรรณคดีโบราณในสมัยสุโขทัยมาจนถึงวรรณกรรมปัจจุบัน เช่น **ไตรภูมิพระร่วง** วรรณคดีพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย ได้นำเสนอภาพนรกและสวรรค์ซึ่งกล่าวได้ว่าการพรรณนาความเป็นอยู่ของเทวดาและสิ่งทิพย์ต่าง ๆ ในสวรรค์ หรือดินแดนอุดรกรูทวิปใน **ไตรภูมิพระร่วง** ได้แสดงให้เห็นแนวคิดยูโทเปีย ส่วนการพรรณนาความน่ากลัวของการลงทัณฑ์สัตว์นรกในนรกภูมินั้นก็แสดงถึงลักษณะของดิสโทเปีย ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการให้ภาพยูโทเปียใน **ไตรภูมิพระร่วง** เมื่อกล่าวถึงดินแดนอุดรกรูทวิปซึ่งสอดคล้องกับยูโทเปียอย่างชัดเจน กล่าวคือ ยูโทเปียจะให้ภาพความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ หรือการดำเนินชีวิตของมนุษย์อย่างมีความสุขภายใต้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี ในวรรณคดีโบราณให้ความสำคัญต่อการพรรณนาความงามทางธรรมชาตินับเป็นชนบทหนึ่งของการแต่งวรรณคดี แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อธรรมชาติ ทั้งเป็นการเน้นย้ำภาพความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติซึ่งสะท้อนภาพยูโทเปีย ดังนี้

“นางหมู่ไปเล่นในสวนที่สนุกนี้ที่มีดอกไม้อันตระการต่าง ๆ สิ่งมีจวงจันทร์
กฤษณาคนธาปาริชาตินาคพฤกษ์ รำควนจำปาโยทกามาตุติมณีชาติบุตรทั้งหลาย อันมี
ดอกอันบานงามตระการแลหอมกลิ่นฟุ้งจรไปมิรู้วายฯ บางพวกก็ชวนกันไปเล่นในสวน
อันมีสรรพดอกไม้อันตระการแลมีลูกอันสุกแลหวาน คือว่าขนุนนั้นไ้กลางลูกอันใหญ่เท่า
ไ้หาม ลางลูกเท่ากล่อมหอมก็หอมหวานก็หวาน เขาชวนกันกินเล่นสำราญบานใจในสวน
นั้นฯ บางหมู่ชวนกันไปเล่นในแม่น้ำใหญ่อันมีท่าอันราบอันปราศจากเปลือกแลตม...”

(พระญาติไทย, 2554, น. 75-76)

ในอุตรกฐทวีปล้วนถูกประกอบสร้างด้วยภาพธรรมชาติอันตระการตา มีดอกไม้บานนานาชนิด
สวยงามและมีกลิ่นหอม มีสวนผลไม้ที่มีรสชาติหวาน มีแม่น้ำใหญ่ใสสะอาดไม่มีโคลนตม เป็นต้น
จากการพรรณนาความงามทางธรรมชาติที่ปรากฏในอุตรกฐทวีปนี้สอดคล้องกับลักษณะของยูโทเปีย
อย่างชัดเจน เพราะเป็นสถานที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติเป็นที่ปรารถนาของมนุษย์ที่จะได้
พบ

ส่วนแนวคิดดีสโทเปียจะเห็นได้จากวรรณคดีโบราณเรื่องเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา
วรรณคดีในสมัยอยุธยาที่มีเนื้อความกล่าวถึงชะตาบ้านเมืองซึ่งปรากฏภาพดีสโทเปียอย่างชัดเจน เช่น
ตัวอย่างต่อไปนี้

“คือเดือนดาวดินฟ้าจะอาเพศ	อุบัติเหตุเกิดทั่วทุกทิศาน
มหาเมฆจะลูกเป็นเพลิงกาล	เกิดนิมิตพิสดารทุกบ้านเมือง
พระคงคาจะแดงเดือดตั้งเลือดนง	อกแผ่นดินเป็นบ้าฟ้าจะเหลือง
ผีปากก็จะวิ่งเข้าสิงเมือง	ผีเมืองนั้นจะออกไปอยู่ไพร
พระเสื้อเมืองจะเอาตัวหนี	พระกาลกาลีจะเข้ามาเป็นไส้
พระธรณีจะตอกไห้	อกพระกาลจะไหม้อยู่เกรียมกรม
ในลักษณะทำนายไว้บ่ซ่อนผิด	เมื่อวินิจพิศดูก็เห็นสม
มิใช่เทศกาลร้อนก็ร้อนระงม	มิใช่เทศกาลลมลมก็พัด
มิใช่เทศกาลหนาวก็หนาวพัน	มิใช่เทศกาลฝนฝนก็อุบัติ
ทุกต้นไม้อ่อมหญ้าสารพัด	เกิดวิบัตินานาทั่วสากล”

(องค์การคำของครูสภา, 2512, น. 136-137)

เนื้อความบางตอนในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ได้พยากรณ์ถึงความวิบัติของบ้านเมือง ตัวอย่างข้างต้นกล่าวถึงความวิปริตต่าง ๆ ทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองที่มีหน้าที่รักษาเมืองก็เปลี่ยนไปและมีสิ่งชั่วร้ายเข้ามาแทนที่ หรือความวิปริตของฤดูกาลที่ว่า ไม่ใช่ฤดูร้อนแต่อากาศก็ร้อน ไม่ใช่ฤดูหนาวแต่อากาศก็หนาว และไม่ใช่ฤดูฝนแต่ฝนก็ตก ซึ่งแสดงถึงความผิดปกติทางธรรมชาติ ดังนั้นจากตัวอย่างเนื้อความในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาจะพบว่าได้แสดงภาพดิศโทเปียหรือความเลวร้ายที่เกิดขึ้นกับบ้านเมือง

นอกจากนี้หากพิจารณาตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันจะพบลักษณะของยูโทเปียและดิศโทเปียปรากฏอยู่เช่นกัน นับได้ว่าจากวรรณคดีโบราณจนถึงวรรณกรรมปัจจุบันยังพบการนำแนวคิดยูโทเปียและดิศโทเปียมาใช้ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมซึ่งเป็นการสืบทอดและผลิตซ้ำแนวคิดยูโทเปียและดิศโทเปียจากวรรณคดีโบราณสู่วรรณกรรมปัจจุบัน ดังตัวอย่าง **นวนิยายชุดนวนิหมพานต์** ของอลินา เป็นการนำเสนอการประกอบสร้างป่าหิมพานต์ขึ้นมาใหม่ โดยผู้เขียนให้ภาพการล่มสลายของป่าหิมพานต์และการกำเนิดของดินแดนใหม่ที่เรียกว่า นวนิหมพานต์ ดังตัวอย่าง

ทว่าแรงสั่นสะเทือนได้ผลักดันดินแดนที่แอบซ่อนในรอยต่อของโลกให้ปรากฏขึ้น
ดินแดนที่มนุษย์เคยคิดว่ามีอยู่ในจินตนาการของคนโบราณผุดขึ้น
ท่ามกลางความล่มสลายของมนุษยชาติ
ดินแดนที่เรียนขานกันว่า หิมพานต์
แต่ผลของพิบัติภัยส่งแรงสั่นสะเทือนในดินแดนหิมพานต์เช่นกัน ภูเขา สระน้ำ ป่า
และสัตว์อันวิจิตรพิสดารที่มนุษย์เคยแค่ฝันถึงล้มหายตายจากและสูญพันธุ์เป็นจำนวนมาก
เช่นเดียวกับของพื้นโลก ซ้ำร้ายลาวาและกรดทำลายล้างยังแผ่กระจายออกมาจากใต้ฐาน
เขาไกรลาส ส่งให้เกิดมหาอัคคีล้างผลาญรุนแรงไม่แพ้ของโลก

(อลินา, 2557, น. 1-2)

ผู้เขียน**นวนิยายชุดนวนิหมพานต์**ได้มีการตีความป่าหิมพานต์ใหม่โดยใช้ฐานความคิดและความเชื่อเกี่ยวกับป่าหิมพานต์ดั้งเดิมมาประกอบสร้างดินแดนที่เป็นศูนย์รวมเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ทั้งเทวดา อสูรและมนุษย์ นับว่าเป็นการนำเสนอมุมมองใหม่จากวรรณคดีโบราณซึ่งให้ภาพป่าหิมพานต์ในเชิงยูโทเปียและให้ภาพการล่มสลายของโลกแบบดิศโทเปีย จากตัวอย่างทั้งในวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันที่กล่าวมาพบว่า แนวคิดที่ถูกนำเสนอในวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันเหล่านี้ มีความสอดคล้องกับยูโทเปียและดิศโทเปียซึ่งเป็นแนวคิดสากล กล่าวคือ หากเป็นวรรณกรรมที่นำเสนอชีวิตความเป็นอยู่ บ้านเมือง สังคม การเมืองการปกครอง ฯลฯ ในแง่มุมที่ดี มีความสุขสงบ

ปลอดภัย จะเป็นลักษณะของยูโทเปีย ดังที่ อัจฉรา ชลาชนานานิน (2559, น. 7) กล่าวถึงยูโทเปียในมิติ สังคมศาสตร์ความว่า “แนวคิดเรื่อง ยูโทเปีย หรือสังคมอุดมคตินั้นได้ถูกอ้างถึงหลายครั้งด้วยกันหาก มีการกล่าวถึงสังคมที่สมบูรณ์แบบทั้งในแง่ความเชื่อของศาสนา วัฒนธรรมและสังคม ซึ่งทั้งหมดทั้งมวลต่างมีความเชื่อมโยงอยู่กับฐานคิดของสังคมอุดมคติที่เชื่อว่า มนุษย์ต่างเชื้อชาติ ศาสนา ฐานันดร และวัฒนธรรม ต่างก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างปรกติสุข เต็มเต็มซึ่งกันและกันทางสังคม และถึงพร้อมไปด้วยความเท่าเทียม” จากแนวคิดของอัจฉราจะเห็นความสอดคล้องของวรรณกรรมไทย กับยูโทเปียว่า วรรณกรรมจะนำเสนอเนื้อเรื่องในแง่มุมที่งดงาม เช่น บ้านเมืองที่สงบร่มเย็น ปราศจาก สงคราม ธรรมชาติบริบูรณ์ ประชากรมีความเป็นอยู่ที่ดี เป็นต้น

ในทางตรงข้ามวรรณกรรมไทยบางส่วนได้นำเสนอภาพในแง่มุมที่เลวร้าย ดังเช่นตัวอย่างที่ กล่าวถึงข้างต้น ในวรรณคดีโบราณเรื่องเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา และวรรณกรรมปัจจุบัน เช่น นวนิยายชุดนวนิยายพันดั่ง ปรากฏภาพดิสโทเปีย คือการมองโลกในด้านที่เลวร้าย ดังนั้น จากแนวคิดเกี่ยวกับยูโทเปียและดิสโทเปียของนักวรรณกรรมศึกษาชาวต่างประเทศและชาวไทยทำให้ เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับตัวอย่างวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยจึงตั้งข้อสังเกตได้ว่ามีวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันอีกจำนวนหนึ่งที่มีลักษณะยูโทเปีย และดิสโทเปียปรากฏอยู่

ทั้งนี้จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษายูโทเปียและดิสโทเปีย ในประเทศไทย พบว่านักวิชาการไทยมีการศึกษาเกี่ยวกับยูโทเปียและดิสโทเปีย ดังนี้ สุทธิชัย บุญยะกาญจน์ (2532) ได้ศึกษา “การศึกษาเชิงวิเคราะห์นิตยสารวิทยาศาสตร์อเมริกันแนวดิสโทเปีย ในช่วง ค.ศ.1950 ถึง ค.ศ.1972” พบว่านิตยสารวิทยาศาสตร์อเมริกันในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นภาพ สะท้อนของสังคมอเมริกันในยุคศตวรรษที่ 50 และ60 ความแตกต่างของทั้งสองยุคทำให้วรรณกรรม มีลักษณะเด่นต่างกันและวรรณกรรมมีพัฒนาการจากยุคก่อนนี้หลายด้าน ส่วนบุษบา บัวสมบูรณ์ (2536) ได้ศึกษา “การศึกษาเปรียบเทียบนวนิยายแนวคิดสังคมอุดมคติในเรื่อง อะ โมเดิร์น ยูโทเปีย เรื่องเมืองนิมิตร และเรื่องวอลเดิน ทุ” พบว่านวนิยายแต่ละเรื่องมีการเสนอแนวคิดสังคมอุดมคติ ที่เหมือนและแตกต่างกันตามอัตวิสัยของนักประพันธ์

สำหรับการศึกษาของ ปรียาภรณ์ เจริญบุตร (2555) ได้ศึกษา “อุบายวิธีชนะเกมและการพึ่งพากันในนวนิยายดิสโทเปีย THE HUNGER GAMES” พบความสัมพันธ์แบบพึ่งพากันของ ตัวละครหลักในบทบาทของกลวิธีการชนะและเอาตัวรอด

นอกจากนี้ ธัญญา สังขพันธ์านนท์ (2556) ได้ศึกษา “อูตรกรูทวิป: สังคมอุดมคติเชิงนิเวศ แบบพุทธ” แนวคิดเรื่องอูตรกรูทวิปในไตรภูมิ ยังมีความเป็นสังคมอุดมคติเชิงนิเวศอย่างน่าสนใจ เนื่องจากอูตรกรูทวิปถูกสร้างให้เป็นดินแดนในอุดมคติและได้รับการกล่าวถึงในฐานะที่เป็น “ทวีปที่ดีที่สุด” ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ “ลักษณะของสังคมอุดมคติเชิงนิเวศในอูตรกรูทวิป” พบว่า

อุตรกฐทวีปได้สะท้อนให้เห็นความคิดต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามกระบวนทัศน์จิตสำนึกเชิงนิเวศแนวพุทธธรรมอยู่ด้วย ส่วนการศึกษาของ ภาณุมาศ อิศริยศไกร (2556) ได้ศึกษา “เกมคือโลกโลกคือเกม: การช่วงชิงอำนาจในวรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัยแนวดิสโทเปีย” พบว่าวรรณกรรมเยาวชนแนวดิสโทเปียมีลักษณะร่วมกันระหว่างแนวการประพันธ์วรรณกรรมสองแนวคือวรรณกรรมเยาวชนและวรรณกรรมแนวดิสโทเปียซึ่งมีจุดร่วมอยู่ที่การต่อต้าน และการศึกษาของ ภัทรภร รักเรียน (2559) ได้ศึกษา “อีโค-ดิสโทเปียและอีโค-ยูโทเปียในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ของคิม สแตนลีย์ โรบินสัน” อีโค-ดิสโทเปียเกิดจากปัญหาการขาดสมดุลของสิ่งแวดล้อม มีสาเหตุจากประชากรล้นโลก ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ทรัพยากรขาดแคลนและเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ สภาวะดังกล่าวทำให้เกิดสังคมอีโค-ดิสโทเปีย

การศึกษายูโทเปียและดิสโทเปียในประเทศไทยโดยมากศึกษาโดยใช้ตัวบทวรรณกรรมต่างประเทศ พบว่ามีการศึกษาโดยใช้ตัวบทวรรณคดีโบราณจาก **ไตรภูมิพระร่วง** ในการศึกษาของ ธัญญา สังขพันธ์ และศึกษาโดยใช้ตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันเรื่อง **เมืองนิมิตร** เป็นการศึกษาของ บุชบา บัวสมบุรณ์ ในลักษณะการเปรียบเทียบกับวรรณกรรมต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้การนำวรรณกรรมไทยที่มีลักษณะยูโทเปียและดิสโทเปียมาศึกษานั้น ยังไม่พบการศึกษาอย่างเป็นระบบทั้งที่มีร่องรอยของยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยจากอดีตถึงปัจจุบันปรากฏอยู่ ไม่ว่าจะเป็นวรรณคดีสมัยสุโขทัย เช่น **ไตรภูมิพระร่วง** วรรณคดีสมัยอยุธยา เช่น **ลิลิตโองการแช่งน้ำ** **เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา** และ **พระมาลัยคำหลวง** หรือวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น **กาพย์พระไชยสุริยา** เป็นต้น สำหรับวรรณกรรมปัจจุบันก็ปรากฏแนวเรื่องที่เป็นยูโทเปียและดิสโทเปียเช่นกัน เช่นนวนิยายเรื่อง **เมืองนิมิตร** **เมืองเนรมิต** **นวนิยายชุดนวนิหมพานต์** **เบสเมนต์** **มูน** และเรื่องสั้น **สะกด 4** เป็นต้น

เหตุผลสำคัญที่ผู้วิจัยสนใจศึกษายูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย เป็นเพราะการนำตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันมาศึกษาในประเด็นยูโทเปียและดิสโทเปียยังไม่เป็นที่แพร่หลายมากนัก จึงเกิดเป็นคำถามสำคัญว่าในวรรณกรรมเหล่านี้มีการนำเสนอยูโทเปียและดิสโทเปียอย่างไร ซึ่งนับเป็นการเปิดมุมมองการศึกษาวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันให้มีความเป็นสากลยิ่งขึ้น ทั้งจะเห็นได้ว่าแนวคิดการมองโลกในทางดีและทางร้ายสอดคล้องกับยูโทเปียและดิสโทเปียเป็นเรื่องที่น่าสนใจและมีความสำคัญสมควรที่จะศึกษา ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์มโนทัศน์เป็นแนวคิดหลักในการศึกษา ใช้การวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอมนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียเพื่อศึกษาองค์ประกอบทางวรรณกรรมของตัวบท และใช้การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์เพื่อศึกษาการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของยูโทเปียและดิสโทเปียที่ปรากฏในวรรณกรรมไทย ผู้วิจัยมีความคิดว่ายูโทเปียและดิสโทเปียสอดคล้องกับสภาวะโลกในปัจจุบัน เช่น การเกิดสงครามกลางเมือง ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ คุณภาพชีวิตเสื่อมถอย การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั่วโลก

ซึ่งเป็นลักษณะของดิสโทเปียอย่างเด่นชัด และยังแสดงให้เห็นความพยายามของมนุษย์ที่จะจัดความเลวร้ายเหล่านี้เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและปลอดภัย ลักษณะดังกล่าวเปรียบได้กับการแสวงหายูโทเปียนั่นเอง เพราะฉะนั้นกล่าวได้ว่าดิสโทเปียไม่ได้อยู่ไกลจากชีวิตเราและยูโทเปียยังเป็นสิ่งที่เราคาดหวังต้องการ

การศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยครั้งนี้ จะทำให้เห็นถึงการประกอบสร้างมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในมิติต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมไทย รวมทั้งกลวิธีการนำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย อันจะทำให้เข้าใจว่าตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันมีการถ่ายทอดผลิตซ้ำและพลวัตทางวรรณกรรมของมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ซึ่งจะเป็นองค์ความรู้ทางวรรณกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อไป

2. จุดมุ่งหมายของการวิจัย

- 2.1 เพื่อวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย
- 2.2 เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

3. ความสำคัญของการวิจัย

3.1 การวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยสามารถอธิบายองค์ความรู้เกี่ยวกับยูโทเปียและดิสโทเปียที่ปรากฏในวรรณกรรมไทยในมิติต่าง ๆ เช่น สังคม การเมือง การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม เพศภาวะ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี เป็นต้น

3.2 การศึกษากลวิธีการนำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยทำให้เห็นถึงกลวิธีการนำเสนอองค์ประกอบทางวรรณกรรม และการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

4. ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านข้อมูล

การศึกษานี้ผู้วิจัยใช้การเลือกกลุ่มข้อมูลในการวิจัยแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากลักษณะของเนื้อหาตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันที่นำมาใช้ในการศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย และคัดเลือกตัวบทที่ปรากฏลักษณะมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ดังนี้

มโนทัศน์ยูโทเปียจะแสดงถึงสังคมอุดมคติหรือสถานที่แห่งความสมบูรณ์ในด้านปัจจัยสี่ สังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนา วัฒนธรรม การศึกษา เพศ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ยูโทเปียจึงเป็นสังคมที่มนุษย์แสวงหา ส่วนดิสโทเปียเป็นสังคมที่มีลักษณะตรงข้ามกับยูโทเปีย โดยให้ภาพความหายนะ ความล่มสลายของมนุษยชาติ ความทุกข์และความสิ้นหวัง การถูกควบคุม

ความคิดซึ่งเกี่ยวกับบุคคล รัฐ หรือเครื่องจักรกล เป็นต้น จากลักษณะดังกล่าวผู้วิจัยจึงนำมาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูลตัวอย่างของการวิจัย

ผู้วิจัยคัดเลือกข้อมูลตัวบทที่ใช้ในการศึกษาโดยจำแนกเป็นตัวบทวรรณคดีโบราณ จำนวน 5 เรื่อง และตัวบทวรรณกรรมปัจจุบัน จำนวน 12 เรื่อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 1 แสดงรายชื่อวรรณคดีโบราณที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 5 เรื่อง

ชื่อเรื่อง	ผู้แต่ง	ปีที่พิมพ์ครั้งแรก
1. เถกมิกกาหรือไตรภูมิพระร่วง	พระยาสิทธิไทย	พ.ศ. 2455
2. ลิลิตโองการแช่งน้ำ	ไม่ปรากฏผู้แต่ง	พ.ศ. 2529
3. เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา	ไม่ปรากฏผู้แต่ง	พ.ศ. 2512
4. พระมालย์คำหลวง	เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ	พ.ศ. 2529
5. กาพย์พระไชยสุริยา	สุนทรภู่	พ.ศ. 2489

ตาราง 2 แสดงรายชื่อวรรณกรรมปัจจุบันที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 12 เรื่อง

ชื่อเรื่อง	ผู้แต่ง	ปีที่พิมพ์ครั้งแรก
1. เมืองนิมิตร และชีวิตแห่งการ กบฏสองครั้ง	ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์	พ.ศ. 2489
2. เมืองนรมิต	ตรี อภิรัฐ	พ.ศ. 2551
3. ตรีเนตรทิพย์	อลิษา นวนิยายชุดนวนิหมพานต์	พ.ศ. 2557
4. ทุดิยอสุร	อลิษา นวนิยายชุดนวนิหมพานต์	พ.ศ. 2558
5. เพชรรากษส	อลิษา นวนิยายชุดนวนิหมพานต์	พ.ศ. 2559
6. เอกเทพ	อลิษา นวนิยายชุดนวนิหมพานต์	พ.ศ. 2559
7. วิวาทพิทยาธร	อลิษา นวนิยายชุดนวนิหมพานต์	พ.ศ. 2560
8. นิลนาคินทร์	อลิษา นวนิยายชุดนวนิหมพานต์	พ.ศ. 2561
9. คชาปุระ	พงศกร	พ.ศ. 2557
10. นครไอยรา	พงศกร	พ.ศ. 2557
11. เบสเมนต์ มูน	ปราบดา หยุ่น	พ.ศ. 2561
12. สะกด 4	ปราบดา หยุ่น (บ.ก.)	พ.ศ. 2558

5. ข้อตกลงเบื้องต้น

5.1 การวิเคราะห์หมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพเชิงพรรณนา โดยอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์จากตัวบททั้งวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบัน

5.2 ตัวบทที่นำมาวิเคราะห์มาจากการคัดเลือกตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันที่ปรากฏลักษณะยูโทเปียและดิสโทเปีย โดยคัดเลือกข้อความบางตอนของตัวบททั้งบทสนทนาของตัวละคร การบรรยายความคิดของตัวละคร ตลอดจนข้อความอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นการสะท้อนหมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

5.3 ผู้วิจัยได้ใช้คำว่า “วรรณกรรมไทย” ในความหมายเป็นภาพรวมของตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันที่นำมาศึกษา การวิจัยครั้งนี้จึงจำแนกตัวบทที่ใช้ในการศึกษาเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ วรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบัน ซึ่งคำว่า “วรรณคดีโบราณ” กุสุมา รักษาภรณ์ กล่าวว่า “เป็นการแบ่งวรรณคดีลายลักษณ์โดยกำหนดเวลาหรือสถานที่ในการสร้างสรรค์ผลงาน อาจแบ่งได้เป็นวรรณคดีโบราณ วรรณกรรมร่วมสมัย วรรณคดีท้องถิ่น” (กุสุมา รักษาภรณ์, 2556, น. 77) จากความหมายการแบ่งประเภทของวรรณกรรม ผู้วิจัยจึงใช้คำว่า “วรรณคดีโบราณ” สำหรับเรียกตัวบทที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วง ลิลิตโองการแช่งน้ำ เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา พระมาลัยคำหลวง และกาพย์พระไชยสุริยา และใช้คำว่า “วรรณกรรมปัจจุบัน” ในความหมายว่า งานประพันธ์ประเภทบันเทิงคดีสมัยใหม่ เช่น นวนิยายและเรื่องสั้น คือ วรรณกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตกจนถึงวรรณกรรมในสมัยปัจจุบัน โดยมีตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 12 เรื่อง ได้แก่ เมืองนิมิตร เมืองนรมิต ตรีเนตรทิพย์ ทูตียอสูร เพชรรากษส เอกเทพ วิวาทพิทยาธร นิลนาคินทร์ คชาปุระ นครไอยรา เบสเมนต์ มูน และสะกด 4

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

หมโนทัศน์ยูโทเปีย (Utopia) ในทางตะวันตกยูโทเปียเป็นชื่อหนังสือของเซอร์ โทมัส มอร์ ทางตะวันออกยูโทเปียหมายถึง สังคมอุดมคติ เป็นลักษณะของโลกสมบูรณแบบในด้านปัจจัยสี่และมิติต่าง ๆ ได้แก่ สังคม การเมืองการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ในทางวรรณกรรม ยูโทเปีย คือดินแดนแห่งอุดมคติ ซึ่งปรากฏในตำนานวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบัน รวมทั้งวรรณกรรมมุขปาฐะ การกล่าวถึงดินแดนสวรรค์ อูตรกรูทวีป ป่าหิมพานต์ และยุคพระศรีอริยเมตไตรย

มโนทัศน์ดิสโทเปีย (Dystopia) หมายถึง สังคมที่มีความเลวร้ายเป็นความหมายในเชิงลบ มีลักษณะตรงข้ามกับยูโทเปีย ดิสโทเปียจะแสดงภาพแห่งความหายนะ การเกิดภัยพิบัติ การล่มสลายของโลก เป็นต้น สาเหตุการเกิดดิสโทเปียมีหลายปัจจัย ได้แก่ การทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การขาดแคลนทรัพยากร ความเหลื่อมล้ำทางการปกครอง การล่มสลายของระบบเศรษฐกิจ และความตกต่ำทางศีลธรรม เป็นต้น

กลวิธีการนำเสนอ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย หมายถึง การใช้เทคนิคหรือกลวิธี ซึ่งผู้แตงนำมาใช้ในการถ่ายทอดความคิดหรืออารมณ์สะท้อนใจโดยผ่านการใช้ภาษาในเนื้อหาของวรรณกรรมให้แก่ผู้อ่านได้รับรู้ ในที่นี้เป็นการวิเคราะห์จากองค์ประกอบทางวรรณกรรม และการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์เพื่อให้เห็นถึงกลวิธีการนำเสนอ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

7. กรอบแนวคิดทฤษฎีการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ในวรรณกรรมไทย โดยกำหนดกรอบคิดเกี่ยวกับนิยามความหมายและลักษณะของยูโทเปียและดิสโทเปียเพื่อใช้ในการพิจารณาตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์ และผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ มโนทัศน์เป็นทฤษฎีหลักในการศึกษา และการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมไทยเป็นการวิเคราะห์ในด้านองค์ประกอบทางวรรณกรรมและการวิเคราะห์การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดทฤษฎีการวิจัย

8. วิธีดำเนินการวิจัย

8.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

8.1.1 สํารวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยูโทเปียและดิสโทเปีย

8.1.2 สํารวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การศึกษามโนทัศน์ในวรรณกรรมและกลวิธีการนำเสนอทางวรรณกรรม

8.1.3 สํารวจ รวบรวม และคัดเลือกตัวบทวรรณกรรมตามกรอบคตินิยามความหมาย และลักษณะของยูโทเปียและดิสโทเปียจากวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบัน

8.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎี มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบัน โดยกำหนดขั้นตอนการวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ดังนี้

8.2.1 วิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

8.2.2 วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

8.3 การนำเสนอผลการวิจัย

นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยเป็น 6 บท ดังนี้

8.3.1 บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย และกล่าวถึงรายละเอียดในการศึกษา เช่น การกำหนดจุดมุ่งหมายของการวิจัย ขอบเขตตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันที่ใช้ในการศึกษา กำหนดกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

8.3.2 บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม โดยจำแนกเป็นการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวบทวรรณกรรม

8.3.3 บทที่ 3 รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยและปริทัศน์ตัวบทวรรณกรรมในขอบเขตการวิจัย เป็นการศึกษารากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ได้ปริทัศน์ตัวบทวรรณกรรมในขอบเขตการวิจัย โดยจำแนกเป็นวรรณคดีโบราณจำนวน 5 เรื่อง และวรรณกรรมปัจจุบัน จำนวน 12 เรื่อง

8.3.4 บทที่ 4 มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย วิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในมิติต่าง ๆ ได้แก่ สังคม การเมืองการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม เพศภาวะ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี

8.3.5 บทที่ 5 กลวิธีการนำเสนอมนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย โดยวิเคราะห์ประเด็นการสร้างเหตุการณ์ การสร้างตัวละคร การสร้างฉากและบรรยากาศ และการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์

8.3.6 บทที่ 6 บทสรุป โดยมีสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การวิเคราะห์หมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีและการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ดังนี้

- 1) การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย
  - 2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรม
  - 3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรม
  - 4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวบทวรรณกรรม
- โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิเคราะห์หมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ประเด็นแรกที่ผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับหมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียซึ่งจะเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับยูโทเปียและดิสโทเปีย ในประเด็นต่อมาจะเป็นการศึกษามโนทัศน์ในวรรณกรรมและการศึกษากลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรม ดังกล่าวนี้เป็นกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและนำมาใช้ในการวิเคราะห์หมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับหมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับหมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียเป็นการศึกษานิยาม ความหมายและลักษณะของวรรณกรรมแนวยูโทเปียและดิสโทเปีย และการศึกษายูโทเปียและดิสโทเปียในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับยูโทเปียและดิสโทเปีย ทั้งเป็นการกำหนดกรอบโครงสร้างของยูโทเปียและดิสโทเปียซึ่งมีความสำคัญต่อการศึกษานิยามหมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย โดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับยูโทเปียและดิสโทเปีย มีดังนี้

1.1.1 นิยามความหมายและลักษณะของวรรณกรรมแนวยูโทเปียและดิสโทเปีย

ยูโทเปีย (Utopia) มาจากหนังสือของเซอร์ โทมัส มอร์ (Thomas More) โดยความหมายทางปรัชญา หมายถึง “สังคมที่ได้อย่างสมบูรณ์ตามอุดมคติ” และมีคำศัพท์ที่สัมพันธ์กันคือ คำว่า Utopianism หมายถึง “แนวความคิดที่มุ่งสร้างสังคมในอุดมคติ ซึ่งนักปรัชญาบางพวกไม่เชื่อว่าสังคมเช่นนี้จะจริงได้ และถือว่าแนวความคิดนี้เป็นเรื่องเพ้อฝัน” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2543, น. 102) สำหรับเนื้อความในยูโทเปียของโทมัส มอร์ นั้น สมบัติ จันทรวงศ์ ได้แปลเนื้อหาเป็นภาษาไทย ดังนี้

ยูโทเปีย มีลักษณะเหมือนเรื่องจริงมาก... ชื่อเรื่อง ยูโทเปีย (Utopia) ซึ่งแปลว่า “ไม่มีที่ไหน” นครอะมอโรต์ (Amaurot) ซึ่งแปลว่า “มัว ไม่นั่นอน” แม่น้ำอะนิเตอร์ (Anyder) ซึ่งแปลว่า “ปราศจากน้ำ” เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ทันทีว่า ยูโทเปีย เป็นเรื่องแต่งขึ้น แต่ในขณะที่เดียวกันความจริงจังของปัญหาสังคมที่มอร์เอ่ยถึงตลอดจนทางแก้ที่มอร์กล่าวถึง ทำให้เราแน่ใจได้ว่า ยูโทเปีย มิได้เป็นแต่เพียงนิยายอิงเรื่องจริง แม้แต่ชื่อของบุคคลที่เราอาจถือว่าเป็นปากเป็นเสียงของมอร์ คือ ราฟาเอล ฮิลโลเดย์ (Raphael Hythloday) ก็มีลักษณะของการนำมารวมนั้นเข้าระหว่างความจริงและความไร้สาระสำหรับเนื้อหาของเรื่อง ในเล่มที่สอง ตัวละคร ราฟาเอล กล่าวถึงความเป็นอยู่ของชาวยูโทเปียโดยละเอียด ชีวิตของชาวยูโทเปียตามที่ราฟาเอลบรรยายนั้นมีลักษณะแตกต่างจากวิถีชีวิตของชาวอังกฤษที่กล่าวไว้ในเล่มหนึ่งอย่างมากมาย ในเกาะยูโทเปียสมาชิกของสังคมทุกคนได้รับผลประโยชน์ทางวัตถุไม่ว่าจะเป็นอาหารเครื่องนุ่งห่ม เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ตลอดจนการศึกษาและรักษาพยาบาลอย่างทั่วถึงกัน แต่ข้อแตกต่างที่สำคัญที่สุดก็คือ การไม่มีทรัพย์สินส่วนตัวไม่ว่าจะเป็นปัจจัยในการผลิตหรือแม้แต่ที่อยู่อาศัย นอกจากนั้นแล้วการทำงานก็เป็นสิ่งที่ทุกคนที่สามารถทำได้ต้องไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง ผลผลิตที่ได้จะถูกนำมาเก็บรวมไว้ในโรงเก็บของและการแจกจ่ายเป็นไปตามความต้องการ ผู้ที่เจ็บป่วยจะได้รับการดูแลรักษาโดยไม่เสียค่าบริการ จำนวนประชากรในแต่ละเมืองจะมีการควบคุมอย่างระมัดระวังให้สอดคล้องกับทรัพยากร โดยการอพยพคนออกไปหรือการให้ย้ายพลเมืองเข้ามา บ้านช่องที่อยู่อาศัยและเมืองทุกเมืองจะมีลักษณะรูปแบบเหมือน ๆ กันนอกจากนั้นแล้วความเท่าเทียมกันของพลเมืองยูโทเปียก็มีให้เห็นอยู่ทั่วไป เพราะไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะแต่อย่างใด สตรีก็ได้รับการศึกษาอย่างเดียวกันกับบุรุษ แม้แต่พระของชาวยูโทเปียก็ต้องมาจากการเลือกตั้งและมีจำนวนเท่า ๆ กันทุกเมือง และ

เนื่องจากพระมีจำนวนน้อยจึงเครื่องทุกงศ์ความเป็นอยู่ของชาวยูโทเปียก็อุดมสมบูรณ์ เพราะชาวยูโทเปียทุกคนเรียนรู้เกษตรกรรมและการช่างฝีมือหรือการค้าอย่างใดอย่างหนึ่ง และพวกเขาทำงานเพียงวันละหกชั่วโมง (ในขณะที่ชั่วโมงทำงานในอังกฤษอาจยาวถึงสิบสี่ หรือสิบห้าชั่วโมงต่อวัน) อย่างไรก็ตาม ชาวยูโทเปียมีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์เช่นนี้ได้ก็เพราะ ทุกคนต้องทำงานและเพราะไม่มีการใช้แรงงานให้เสียไปกับการผลิตสิ่งของฟุ่มเฟือย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวยูโทเปียเข้าใจในธรรมชาติของทรัพย์สินว่าประโยชน์ของทรัพย์สิน ต่างหากที่ควรเป็นมาตรฐานในการกำหนดคุณค่าของทรัพย์สินไม่ใช่ความหายาก ของทรัพย์สินนั้น ๆ เพชรนิลจินดาและทองคำจึงเป็นของที่ชาวยูโทเปียไม่ถือว่ามียุคค่า ไปกว่าเหล็ก

(โทมัส มอร์ (Thomas More), สมบัติ จันทรวงศ์, ผู้แปล, 2526, น. 11-17)

จากเนื้อหาของยูโทเปียดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ยูโทเปีย ของโทมัส มอร์ ได้ให้ภาพสังคมอุดมคติ คือ สังคมที่มีความเท่าเทียมในวิถีการดำเนินชีวิต การได้รับปัจจัยสี่ที่เสมอภาคกัน และทุกคนในยูโทเปียต้องทำงานในระยะเวลาที่กำหนดอย่างเท่าเทียมกันทั้งผู้หญิงและผู้ชาย สรุปได้ว่า ความเท่าเทียมทางวัตถุเหล่านี้ทำให้สังคมยูโทเปียอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ดังนั้น ยูโทเปีย จึงสื่อความหมายถึงสังคมอุดมคตินั้นเอง ทั้งนี้ อัจฉรา ชลาชนานานิน (2559, น. 18-19) ได้ศึกษา “ยูโทเปีย: มิติทางสังคมศาสตร์” พบว่า ประการแรกแนวคิดและความเชื่อแบบยูโทเปีย ถือเป็นความพยายามของมนุษย์ในการที่จะสร้างสังคมขึ้นมาใหม่ที่สะท้อนคุณค่าของความเป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้น ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในชีวิตหน้า ประการที่สองในโลกของยูโทเปียมนุษย์มีความต้องการที่จำกัด และความต้องการเหล่านั้นสามารถถูกเติมเต็มได้โดยธรรมชาติโดยปราศจากการแก่งแย่ง สงคราม ความยากลำบาก และงานที่ทารุณ ประการที่สามในทางศาสนา ยูโทเปีย ถูกมองเป็นเครื่องช่วยบำบัดมนุษย์ในภาวะที่ยากลำบากของชีวิต แสดงความหวาดหวังในการที่จะไปสู่ที่ที่ไม่มีอยู่จริง แต่ก็เป็นที่ที่สมบูรณ์แบบที่อาจจะมิได้อยู่ได้ในชีวิตหน้า ประการที่สี่ยูโทเปีย ได้แสดงถึงสังคมในสมัยกรีกโบราณที่เรียกว่ายุค Golden Age เป็นสังคมที่ยกย่องให้ความสำคัญแก่แห่งความเป็นมนุษย์ ประการที่ห้า ยูโทเปียแสดงความหมายของสัญญา ในลักษณะของทัศนะคติเชิงบวกเกี่ยวกับโลกในอนาคต ประการสุดท้ายยูโทเปียอาจเกิดขึ้นเพื่อเป็นการเสียดสีสังคมในศตวรรษที่ 15 ซึ่งเป็นยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังเช่นมอร์เขียนถึงสังคมในอุดมคติที่มีชื่อว่า “ยูโทเปีย (Utopia)” ขึ้น

ดังนั้นยูโทเปียของ โทมัส มอร์ จึงนับเป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อนักเขียนในสมัยต่อมา ดังที่ ภัทรภร รักเรียน (2559, น. 18) ได้กล่าวว่า ยูโทเปียของ โทมัส มอร์ ได้ถูกแปลและเผยแพร่ไปทั่วยุโรปและได้ให้กำเนิดประเภทวรรณกรรมประเภทใหม่คือยูโทเปียที่จินตนาการถึง

อนาคตที่ดีกว่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเมือง เช่น New Atlantis (1626) ของ ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon, 1516-1626) The Law of Freedom (1652) ของเจอร์ราด วิน สแตนลีย์ (Gerrard Winstanley, 1609-1676) Common Wealth (1652) ของเจมส์ แฮร์ลิงตัน (James Harrington, 1611-1677) ในศตวรรษที่ 17 และวรรณกรรมยูโทเปียที่เสนอแนวคิดสังคมนิยม เช่น New from Nowhere (1890) ของวิลเลียม มิร์ลิส (William Morris, 1843-1896) Looking Backward, 2000-1887 (1888) ของเอ็ดเวิร์ด เบลลามี (Edward Bellamy, 1850-1898) ในศตวรรษที่ 19 เป็นต้น

อย่างไรก็ตามลักษณะสังคมที่ถูกกล่าวถึงในยูโทเปียย่อมมีจุดอ่อน กล่าวคือ เมื่อสังคมถูกควบคุมในระบบเดียวกันทั้งหมดอาจเกิดปัญหาได้เช่นกัน ดังเช่น อาจเกิดการตั้งคำถามถึง “ความอิสระและเสรีภาพ” ในสังคมยูโทเปียที่ทุกสิ่งทุกอย่างถูก “บางสิ่งบางอย่างควบคุม” การถามหาเสรีภาพอาจเป็นเรื่องต้องห้าม ดังกล่าวนี้อาจเกิดแนวคิดสำคัญที่ตรงข้ามกับยูโทเปียขึ้น โดยใช้คำว่า “ดิสโทเปีย” (Dystopia) ซึ่ง Clare Archer-Lean แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ โทมัส มอร์ ความว่า

“นับตั้งแต่เขาใช้คำว่า ยูโทเปีย เป็นครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1516 ทำให้เกิดความหมายที่หลากหลายและคลุมเครือ ยูโทเปียและสิ่งที่ตรงข้ามกัน คือ ดิสโทเปีย สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เราต้องการจะเป็นหรือหลีกเลี่ยงที่จะกลายเป็นสิ่งนั้นได้ ทั้งยังเป็นการแสวงหาความหวังถึงศักยภาพในการเปลี่ยนแปลง โดยยูโทเปียสามารถทำให้เกิดการแบ่งขั้วระหว่างเสรีนิยมกับอุดมคติที่ไม่สามารถเป็นไปได้ หรือความแตกต่างระหว่างรูปธรรมและแผนสังคมปิดซึ่งตรงข้ามกับแรงผลักดันที่มีต่อความหวัง ในรายละเอียดของบริบททางวัฒนธรรมต่าง ๆ”

(Archer-Lean, 2009, p. 3)

จะเห็นได้ว่าการเกิดขึ้นของยูโทเปียได้ทำให้เกิดคู่ตรงกันข้ามกันคือดิสโทเปีย นั่นเอง โดยดิสโทเปียจะมองโลกในมุมมองที่เลวร้าย ปรากฏภาพแห่งความทุกข์ยาก ความสิ้นหวังจากสังคมที่ถูกควบคุม คุกคาม หรือเกิดจากปัจจัยอื่นใด เช่น การเกิดภาวะสงคราม การเกิดโรคระบาด หรือการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ส่วนวรรณกรรมดิสโทเปีย Carmen Dominte ได้แสดงความเห็นถึงลักษณะของวรรณกรรมดิสโทเปียดังนี้

Dystopian literature uses new literary themes such as the un/limited knowledge or the impossibility of lying. All the knowledge in the dystopian world is recorded and available as a series of indices; there is nothing that an individual knows that is not reported and included in the universal knowledge. Nothing is personal, not even a thought. The worst crime in the dystopian world is lying. The inexact statement of facts or the suppression of any piece of information is considered a crime. No one is free to discuss or criticize anything in the whole dystopian world because any free discussion may be considered an act of subversive aggression. Most of the literary dystopian works present the individual versus the state or versus the machine.

(Dominte, 2014, p. 156)

สรุปได้ว่า วรรณกรรมดิสโทเปีย เป็นวรรณกรรมรูปแบบใหม่ซึ่งเป็นเรื่องของ ความรู้ที่ไม่จำกัด หรือเกี่ยวกับข้อเท็จจริง โดยความรู้ทั้งหมดในโลกดิสโทเปียจะถูกบันทึกไว้เป็นดัชนี มีการรายงานและเป็นการรวบรวมความรู้แบบสากล วรรณกรรมดิสโทเปียจะมีลักษณะเรื่อง เช่น การแสดงให้เห็นว่าไม่มีอะไรที่เป็นของตนเองแม้แต่ความคิด การนำเสนอถึงอาชญากรรมที่เลวร้าย ที่สุดในโลกดิสโทเปียคือการแสดงความจริง มีการกล่าวถึงข้อเท็จจริงซึ่งไม่แน่นอนหรือการปราบปราม ข้อมูลใด ๆ ที่ถือว่าเป็นอาชญากรรม ในโลกดิสโทเปียไม่มีอิสระที่จะพูดหรือวิพากษ์วิจารณ์สิ่งใด เพราะนั่นอาจเป็นข้อกล่าวหาว่าเป็นการกระทำที่จะนำไปสู่การล้มล้าง ดังกล่าวนี้นผลงานวรรณกรรม ดิสโทเปียส่วนใหญ่จึงเป็นการนำเสนอเกี่ยวกับบุคคลกับรัฐหรือเครื่องจักรกลเป็นสำคัญ

จากข้อมูลข้างต้นได้กล่าวเกี่ยวกับยูโทเปียและดิสโทเปีย สามารถสรุปนิยาม ความหมายและลักษณะของยูโทเปียและดิสโทเปียได้ว่า ยูโทเปีย เป็นวรรณกรรมแห่งโลกในอุดมคติ กล่าวคือ ยูโทเปียได้ถูกนิยามขึ้นโดยหมายถึงสถานที่แห่งความสมบูรณ์ในการดำเนินชีวิต ทั้งด้าน ปัจจัยสี่ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา วัฒนธรรม เพศ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แต่สิ่งสำคัญคือ ยูโทเปียเป็นโลกสมมุติไม่มีอยู่จริง อย่างไรก็ตามมนุษย์มักแสวงหา ยูโทเปีย เสมอ สำหรับดิสโทเปีย กล่าวได้ว่ามีต้นกำเนิดจากจุดอ่อนของยูโทเปีย โดยดิสโทเปียเป็นด้านตรงข้าม กับยูโทเปีย คือ ด้านแห่งความเลวร้าย ดังจะเห็นได้จากวรรณกรรมดิสโทเปียซึ่งมักให้ภาพ ความล่มสลายของมนุษยชาติประการใดประการหนึ่ง เช่น หมู่บ้านที่ประสบภัยธรรมชาติ เมืองที่เกิด สงคราม หรือประเทศที่เกิดโรคระบาด เป็นต้น วรรณกรรมดิสโทเปียจึงปรากฏภาพแห่งความหายนะ

เป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นเพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดยูโทเปียและดิสโทเปียได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษายูโทเปียและดิสโทเปียในโลกตะวันตกและโลกตะวันออกดังต่อไปนี้

1.1.2 มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก

สังคมอุดมคติ เป็นแนวคิดดั้งเดิมของมนุษย์ที่นับว่าสากล กล่าวคือในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก ล้วนปรากฏแนวคิดสังคมอุดมคตินี้ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน หากพิจารณาความหมาย “สังคมอุดมคติ” คือ สังคมที่มนุษย์มุ่งหวังการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่อาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริง อย่างไรก็ตามจากความหมายดังกล่าวก็ยังพบว่ามนุษย์ยังมีความปรารถนาถึงสังคมอุดมคติอยู่เสมอมา

ในโลกตะวันตกมีแนวคิดเกี่ยวกับสังคมอุดมคติอย่างเด่นชัดมาตั้งแต่ในอดีต โดยแนวคิดสังคมอุดมคติที่สำคัญและเป็นที่ยึดมั่นอย่างแพร่หลายไปทั่วโลก ได้แก่ “ยูโทเปีย” ของ โทมัส มอร์ (Thomas More) แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดของยูโทเปีย ในช่วงเวลาที่ผ่านมา มีปรัชญาความคิดที่เกี่ยวกับสังคมอุดมคติและมีอิทธิพลต่อแนวคิดยูโทเปียของโทมัส มอร์ ไม่น้อย นั่นก็คือ The Republic หรือ อุดมรัฐ ของเพลโต ดังที่ สมบัติ จันทรวงศ์ ได้แปลเนื้อความในยูโทเปียของโทมัส มอร์ว่า

“ยูโทเปีย คล้ายกับงานเขียนคลาสสิกอื่น ๆ ตรงที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองซึ่งเราต้องรู้ถ้าจะเข้าใจหนังสืออื่น ๆ รูปแบบของหนังสือเป็นบทละครสนทนาเช่นเดียวกับบทสนทนาของเพลโต และเป็นที่น่าเชื่อว่า ยูโทเปีย เป็นการเลียนแบบ Republic ของเพลโต โดยตรง (มีการกล่าวถึง Republic และข้อเขียนอื่น ๆ ของเพลโตใน ยูโทเปีย อยู่หลายครั้ง) แต่ในขณะเดียวกัน ยูโทเปียก็ดูเหมือนจะปรับปรุงให้ดีกว่า Republic ด้วย”

(โทมัส มอร์ (Thomas More), สมบัติ จันทรวงศ์, ผู้แปล, 2526, น. 9-10)

สำหรับ Republic ของเพลโตนั้น พระนิติกร จิตตคุตโต (2558, น. 14) กล่าวว่า อุดมรัฐเป็นรูปแบบของสังคมนิยมแบบโบราณ ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับสังคม ถูกรวมสิทธิ์ครอบครองแบบสาธารณะ นับว่า Republic หรือ อุดมรัฐเป็นปรัชญาต้นแบบแก่นแนวคิดสังคมอุดมคติในยุคต่อ ๆ มา ดังที่โทมัส มอร์ ได้รับแรงบันดาลใจจนเกิดเป็นหนังสือเรื่อง “ยูโทเปีย”

ในบทความ “จาก “ยูโทเปีย” สู่ “ยูโทเปียเชิงสังคมนิยม” จนถึง “ดิสโทเปีย” ของนิรติศัย บุญจันทร์ (บ.ก.) ได้กล่าวสอดคล้องกับแนวคิดข้างต้นเกี่ยวกับวรรณกรรมดิสโทเปีย ดังนี้ “ประเด็นหนึ่งที่นักเขียนแนวดิสโทเปียมุ่งสำรวจและอาจเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดก็คือ การมองไปยังมิติของปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในเชิงสังคมและการเมือง หรืออีกนัยหนึ่งคือการสำรวจสังคมและการเมือง

ร่วมสมัยเพื่อคาดการณ์ถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เช่น เรื่อง 1984 โดยจอร์จ ออร์เวลล์ ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดของการมองความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองว่าจะไปสู่รูปแบบเผด็จการ หรือใน The Handmaid's Tale โดย มาร์กาเรต แอตวูด ที่เล่าถึงสหรัฐอเมริกาในอนาคตที่ปกครองโดยระบอบรัฐรวมศูนย์ทางศาสนาแบบสุดขั้ว” (นิรติศัย บุญจันทร์. (บ.ก.), 2562ก)

วรรณกรรมดิสโทเปียจึงเป็นงานเขียนที่สะท้อนภาพความเลวร้ายในชีวิตของตัวละครที่เกิดจากเหตุปัจจัยทางสังคมและการเมืองเป็นสำคัญ ในปัจจุบันพบว่า วรรณกรรมดิสโทเปียในโลกตะวันตกกำลังเป็นที่นิยมอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากผลงานวรรณกรรมดิสโทเปียที่มีชื่อเสียงหลายเรื่อง เช่น Fahrenheit 451, Animal Farm, Nineteen Eighty-Four, และ The Handmaid's Tale นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมดิสโทเปียสมัยใหม่ เช่น The Hunger Games, ชุด The Maze Runner, The Scorch Trials, The Death Cure ชุด Pretties, Uglies, Specials, Extras และ Legend เป็นต้น

จาก “ยูโทเปีย” ถึง “ดิสโทเปีย” ในโลกตะวันตก ทำให้เห็นถึงนิยามความหมาย และลักษณะของยูโทเปียและดิสโทเปียตามแนวคิดของโลกตะวันตก หากย้อนกลับมามองดูทางฝั่งโลกตะวันออกก็จะพบแนวคิดยูโทเปียและดิสโทเปียปรากฏอยู่เช่นกัน โดยยูโทเปีย หรือสังคมอุดมคติที่ปรากฏในความเชื่อของชาวเอเชียมาอย่างช้านาน ยกตัวอย่างเช่น เรื่อง “สวรรค์” ในความคิดของชาวเอเชียส่วนใหญ่มองภาพสวรรค์ว่าเป็นดินแดนอุดมคติ หรือยูโทเปีย โดยสังเกตจากดินแดนที่เป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญของเอเชียไม่ว่าจะเป็นประเทศอินเดียหรือประเทศจีนล้วนแล้วมีความเชื่อเกี่ยวกับสวรรค์ทั้งสิ้น โดยให้นิยามของสวรรค์ว่าเป็นที่อยู่ของเหล่าเทพ สวรรค์ในความคิดของชาวเอเชียจะเป็นสถานที่ที่ งดงาม สะดวกสบาย แต่มนุษย์ไม่สามารถไปถึงได้ทำได้เพียงการจินตนาการถึงสวรรค์เท่านั้น ความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับสวรรค์ก็เช่นเดียวกันได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาโดยเชื่อว่าผู้กระทำความดียอมได้เกิดในสวรรค์ หากแต่ไม่สามารถมีผู้ใดการันตีได้ว่าสวรรค์มีจริงหรือไม่ แต่คนไทยส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นดังนั้น จากที่กล่าวมานี้ “สวรรค์” นับเป็นลักษณะของยูโทเปียอย่างชัดเจนเพราะเป็น “สถานที่ดีแต่ไม่มีที่ไหน” ตามนิยามความหมายดังที่โทมัส มอร์ กล่าวไว้เกี่ยวกับหนังสือ “ยูโทเปีย”

ทั้งนี้ Bernita Bagchi ได้กล่าวถึงการเปรียบเทียบยูโทเปียของชาวจีนกับชาวตะวันตกไว้ในประเด็น ความว่า “นักเขียนหันไปใช้สิ่งที่พวกเขาเห็นว่าเป็นโลกที่ดีกว่าในยามวิกฤติเมื่ออุดมการณ์ที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้อีกต่อไป และเขาเปรียบเทียบยุโรปต้นศตวรรษที่สิบหกกับศตวรรษที่สิบเก้าของจีน ความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างจีนและยุโรปสร้างรูปแบบที่แตกต่างของจินตนาการยูโทเปีย ในวัฒนธรรมจีนลัทธิขงจื้อเป็นตัวขับเคลื่อนหลักของยูโทเปีย จนถึงศตวรรษที่สิบเก้าซึ่งยูโทเปียนี้มีพื้นฐานมาจากการจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์และความคิดของวัฒนธรรมจีน แต่ทวีปยุโรปกลับถูกครอบงำโดยจินตนาการนอกกรอบ ทั้งนี้ยูโทเปียของจีนโดยทั่วไป

จึงหมายถึงสถานที่พักผ่อนในชนบทอันเงียบสงบท่ามกลางเพื่อนบ้าน ในขณะที่ยุโรปกล่าวถึงเกาะที่อยู่ห่างไกลจากแผ่นดินยุโรป นับเป็นแบบอย่างของจินตนาการของยูโทเปียในความคิดชาวตะวันตก” (Bagchi, 2015, p. 2)

นอกจากยูโทเปียในโลกตะวันออกแล้ว ดิสโทเปียก็เป็นแนวคิดสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ปรากฏในโลกตะวันออก ดังในบทความ “ว่าด้วยดิสโทเปียแห่ง “โลกตะวันตก” VS. “โลกตะวันออก” ของนิริติศัย บุญจันทร์ (บ.ก.) ได้กล่าวถึงความเชื่อมโยงของแนวคิดดิสโทเปียระหว่างโลกตะวันตกและโลกตะวันออกไว้ดังนี้

“เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ภายหลังจากเหตุการณ์ 9/11 สังคมตะวันตกเปลี่ยนจากการต่อต้านชาวจีนเป็นการต่อต้านชาวอาหรับหรือมุสลิม นวนิยายดิสโทเปียในฟากตะวันตกก็พัฒนาเป็นสังคมที่ไม่ยึดโยงกับประวัติศาสตร์ทางการเมืองเหมือนในศตวรรษก่อนกลายเป็นโลกที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโลกที่สมมุติขึ้นและจากการพัฒนาดังกล่าวก็ทำให้นิยายแนวนี้แตกแขนงออกไปเป็นไซไฟ, โคลไฟ, Post-apocalypse, ไชเบอร์พังค์ หรือ Alternate History เป็นต้น ในฝั่งโลกตะวันออก จีนมีมาตรการเข้มงวดในการเผยแพร่สื่อที่อาจส่งผลกระทบต่อรัฐบาล งานเขียนแนวดิสโทเปียของจีนหากจะมีก็เป็นงานที่อิงดิสโทเปียแบบตะวันตกหรือแนววิทยาศาสตร์ และมักเขียนโดยคนหัวก้าวหน้าที่มีการศึกษาเช่นเดียวกับงานเขียนส่วนใหญ่ในทวีปเอเชีย (รวมถึงประเทศไทยด้วย) แต่จะไม่ใช้ดิสโทเปียที่พัฒนาจากบริบททางสังคมของประเทศจีนเอง และแน่นอนว่าไม่ค่อยได้รับความนิยมในประเทศจีน

ในประเทศญี่ปุ่นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีลักษณะงานเขียนแนวสัจนิยมเป็นกระแสหลักที่สะท้อนสถานะที่ย่อยยับจากสงครามและนักเขียนหลายคนสอดแทรกรายละเอียดอื่น ๆ ที่เป็นทั้งจินตนาการและการคาดการณ์อนาคตด้วย เช่นงานของเคนซาบุโร โอเอะ (Kenzaburo Oe) ซึ่งเขียนเรื่องเกี่ยวกับญี่ปุ่นหลังเผชิญสงคราม แต่ผสมส่วนที่ว่าญี่ปุ่นจะดูเป็นอย่างไรในอนาคตลงไปด้วย เป็นงานเขียนที่ออกไปทางกึ่ง Post-apocalypse ส่วนงานเขียนของ ฮารุกิ มูราคามิ (Haruki Murakami) ก็ให้ภาพสังคมร่วมสมัยจริง ๆ ทั้งที่งานของเขาเน้นความเหนือจริง และบางเรื่องระบุช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ได้ยาก ดังนี้ เป็นต้น

สรุปได้ว่าหนังสือกระแสหลักของแนวนี้คือดิสโทเปียตะวันตก แต่ด้วยบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของโลกตะวันออกที่แตกต่างกัน แต่แต่ละประเทศไม่ใช่รูปแบบใกล้เคียงกันอย่างไรในโลกตะวันตก แต่กลับทำให้งานทางฟากตะวันออกมีความน่าสนใจกว่า โดยเฉพาะ “วัตฤติบ” ที่แฝงฝังอยู่ในประวัติศาสตร์ทางสังคมและการเมือง ซึ่งข้อนี้อาจเป็นข้อได้เปรียบที่โลกตะวันออกมีลักษณะสังคมที่มีความเฉพาะตัวมากกว่า และแน่นอนว่าวัตฤติบนั้นก็มิใช่ในประเทศไทยเช่นกัน”

(นิรัตศัย บัญจันทร์. (บ.ก.), 2562ข)

การศึกษานิยามความหมายและลักษณะของวรรณกรรมแนวยูโทเปียและดิสโทเปียสามารถสรุปลักษณะของวรรณกรรมแนวยูโทเปียและดิสโทเปียได้ ดังนี้

- 1) ยูโทเปียนำเสนอสังคมอุดมคติที่ผู้คนแสวงหา โดยยูโทเปียหมายถึงสถานที่ที่ดีแต่ไม่มีอยู่จริง ดังนั้นยูโทเปียจึงเป็นโลกสมมุติ
- 2) ยูโทเปียให้ภาพพื้นที่แห่งความสมบูรณ์ เช่น ในด้านปัจจัยสี่ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา การศึกษา เพศ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
- 3) ยูโทเปียมีจุดอ่อนในเรื่องความอิสระและเสรีภาพทำให้เกิดลักษณะตรงข้ามคือดิสโทเปีย
- 4) ดิสโทเปียมีลักษณะสำคัญคือความหายนะ การล่มสลายของมนุษยชาติรวมถึงความทุกข์และสิ้นหวังของชีวิต
- 5) ดิสโทเปียมีการนำเสนอข้อเท็จจริงในสังคม ภาพที่แสดงให้เห็นลักษณะของดิสโทเปีย คือการถูกควบคุม คุกคาม ทางร่างกายและความคิด โดยบุคคล รัฐ หรือเครื่องจักรกล
- 6) ดิสโทเปียให้ความสำคัญกับการแสวงหาความหวังและการเปลี่ยนแปลงสู่ชีวิตใหม่ที่ทั้งนี้ดิสโทเปียเป็นการคาดการณ์อนาคต

สรุปได้ว่าเมื่อถึงจุดสิ้นสุดของยูโทเปียจะนำไปสู่ความเป็นดิสโทเปีย และการอยู่ในสภาวะดิสโทเปียจะนำไปสู่การแสวงหายูโทเปีย

สำหรับการศึกษายูโทเปียและดิสโทเปียในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก ทำให้เห็นนิยาม ความหมาย และลักษณะของยูโทเปียและดิสโทเปีย รวมทั้งเห็นถึงการเชื่อมโยงโลกตะวันตกและโลกตะวันออกว่าปรากฏความคิดยูโทเปียและดิสโทเปียเช่นเดียวกันซึ่งอาจมีความแตกต่างกันในบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละถิ่นที่ ดังกล่าวนับเป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับยูโทเปียและดิสโทเปียซึ่งจะนำไปสู่การสนับสนุนความคิดในการวิเคราะห์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

1.2 การศึกษามโนทัศน์ในวรรณกรรม

มโนทัศน์ เป็นศัพท์บัญญัติของคำว่า concept ซึ่งพจนานุกรมศัพท์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ ของราชบัณฑิตยสถาน (จินดารัตน์ โพธิ์นอก, 2557) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย อธิบายว่า มโนทัศน์ (concept) หมายถึง ภาพที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งหลายสิ่งต่างกัน แต่มีลักษณะบางอย่างคล้ายกัน เช่น แมวเป็นมโนทัศน์ทั่วไปสำหรับแมวทั้งหมด ถึงแม้แมวแต่ละตัวอาจจะไม่เหมือนกัน หรือคำเป็นมโนทัศน์ของสีดำหรือความดำทั่วไป ไม่ว่าจะปรากฏเป็นคุณลักษณะของสิ่งใดในโอกาสใด ส่วนพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย อธิบายเพิ่มเติมจากศัพท์ปรัชญาว่า ในทางสังคมวิทยา มโนทัศน์เป็นความหมายของคำศัพท์ที่นักสังคมวิทยาใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคม เพื่อจำแนกประเภทของสิ่งที่สังเกตได้และใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้น รวมทั้งสร้างภาพพจน์ (proposition) และทฤษฎี (theory)

พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ อธิบายว่า มโนทัศน์, ความคิดรวบยอด (concept) หมายถึง ภาพหรือความคิดในสมองที่เป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ประกอบด้วยคุณสมบัติรวมที่เป็นลักษณะเฉพาะหรือลักษณะสำคัญของสิ่งนั้น ในสิ่งหรือประเด็นเดียวกันบุคคลอาจมีมโนทัศน์แตกต่างกันก็ได้ เช่น บางคนมีมโนทัศน์ว่า นกเป็นสัตว์ปีกบินได้ บางคนมีมโนทัศน์ว่านกมีอิสระเสรีที่จะบินไปมาได้ไกล บางคนมีมโนทัศน์ว่านกเป็นสัตว์ เลือดอุ่น ในพจนานุกรมดังกล่าวนี้ยังได้อธิบายถึงคำที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ไว้อีกหลายคำ เช่น การก่อเกิดมโนทัศน์, การสร้างความคิดรวบยอด (concept formation) การจัดผังมโนทัศน์ (concept mapping) กรอบมโนทัศน์ (Conceptual framework) ฯลฯ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2551, น. 83)

ส่วน พรรณทิภา ขึ้นชาติ (2550, น. 7-8) ได้ศึกษาความหมายของ คำว่า มโนทัศน์ ดังนี้ พลตรีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ อธิบายถึงคำว่า concept และ conception ไว้ใน “วิทยาวรรณกรรม” ว่า การที่เอาภาพประกอบเข้าด้วยกันตั้งเป็นความคิดขึ้นนั้น ฝรั่งเศสเรียกว่า conception ไทยจะใช้ “สมภาวนะ” หรือ “สัมภาวนะ” ก็จะได้ความตรงกัน ...ความคิดตรงกับในภาษาฝรั่งเศสเพราะ “สม” หรือ “สัม” ได้แก่ “con” แปลว่าประกอบเข้าด้วยกัน “ภาวนะ” ได้แก่ (มิใช่แปลตรงตามศัพท์) caption ซึ่งภาษาฝรั่งเศสแปลว่า “การเอา” ส่วน “ภาวนะ” นั้นแปลว่า “การกระทำให้เป็นขึ้น” ถ้าจะแปลตามศัพท์แล้วเกินความกว้างกว่าการประกอบความคิดแต่ความนิยมใช้ในจิตวิทยาหมายถึงการประกอบความคิดซึ่งประกอบขึ้นแล้วนั้นฝรั่งเศสเรียกว่า concept ซึ่งไทยเรียกว่า “สมภาพ” หรือ “สัมภาพ” ก็ได้

พระยาอนุนามราชชน (2546) กล่าวถึงคำว่า conception ไว้ใน “การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์” โดยแปลว่า “ความนึก” และยังนิยามไว้ด้วยว่า ความนึกนี้หมายถึงความถึง “การนึกรูปภาพในใจ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า conception หรือ imagination เป็นการนำความคิดมาประกอบเป็นรูปในใจ เช่น นางเงือก ประกอบด้วยรูปคนที่ท่อนบนเป็นผู้หญิงท่อนล่างเป็นปลาอยู่ในทะเล

เป็นลักษณะที่รู้ความหมายมาก่อนแล้วนำมาประกอบกันเป็นมโนภาพของเงือก ดังนั้น conception เป็นภาษาไทยเรียกว่า (การ) นึกเห็นเป็นมโนภาพ”

จากนิยามความหมายและลักษณะของ “มโนทัศน์” จะพบว่าการศึกษาวิเคราะห์มโนทัศน์ต้องอาศัยการตีความเพราะมโนทัศน์จะแสดงภาพแทนความคิด ดังที่ กัญญารัตน์ เวชศาสตร์ (2559, น. 1104) กล่าวว่า การศึกษาเกี่ยวกับ “มโนทัศน์” อันเป็นนามธรรมนั้นต้องอาศัยการตีความดังนั้นจึงต้องมีการถ่วงรอนทางความคิดและเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อจะได้มองเห็น “มโนทัศน์” หรือ “แนวความคิด” ที่ปรากฏเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ อย่างชัดเจน นอกจากนี้มุมมองเกี่ยวกับมโนทัศน์เป็นเรื่องของปัจเจก ฉะนั้นยิ่งกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษามีจำนวนมากเท่าใด มโนทัศน์ที่พบก็ยิ่งซับซ้อนและมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นเท่านั้น การศึกษาเรื่องเกี่ยวกับมโนทัศน์จึงเป็นความลุ่มลึกของการใช้ความคิดพิจารณาและจำเป็นต้องกำหนดขอบเขตของการศึกษามโนทัศน์ให้ชัดเจนเพื่อที่จะทำให้เรื่องที่กำลังศึกษาอยู่นั้นมีความถูกต้อง การศึกษาเกี่ยวกับมโนทัศน์จึงมีประโยชน์ทั้งในด้านที่ทำให้เกิดความตระหนักรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้แจ่มชัดยิ่งขึ้นอันมีผลทำให้เกิดการประจักษ์ถึงคุณค่าด้านต่าง ๆ ของเรื่องที่ศึกษาได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุป “มโนทัศน์” เป็นความคิดรวบยอด (concept) เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยอาศัยความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะ คุณสมบัติ โครงสร้าง ฯลฯ ทำให้สามารถจำแนกสิ่งต่าง ๆ ออกจากกันได้ นอกจากนี้ “มโนทัศน์” ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นภาพแทนเป็นการเชื่อมโยงความคิด ความเชื่อ หรือทฤษฎี เป็นต้น ดังกล่าวนี้ การศึกษาเกี่ยวกับมโนทัศน์จึงเป็นเรื่องของความคิดอันเป็นนามธรรมมีความลึกซึ้งและครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ ของมนุษย์ทุกด้าน การศึกษาวิเคราะห์โดยใช้มโนทัศน์ทำให้ทราบถึงแนวความคิดของมนุษย์ต่อสิ่งนั้นไม่ว่าจะเป็นผู้คน สังคม หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยใช้การตีความการถ่วงรอนความคิดและเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผล แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ที่ปรากฏเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ อย่างชัดเจน

ในการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ผู้วิจัยจะศึกษามโนทัศน์ ในความหมายที่ว่าเป็นการประกอบสร้างมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ตั้งแต่วรรณคดีโบราณจนถึงวรรณกรรมปัจจุบัน การศึกษามโนทัศน์จะช่วยให้สามารถอธิบายได้ว่าลักษณะร่วมของยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันเป็นไปในรูปแบบใด การนำเสนอยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยมีเหตุผลอย่างไรและก่อให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยอย่างไร ดังกล่าวนี้การวิเคราะห์โดยใช้มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียจึงเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่จะนำไปสู่การศึกษาต่อไป

1.3 การศึกษากลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรม

กลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมแสดงให้เห็นถึงวิธีการถ่ายทอดเทคนิคหรือกลวิธีของผู้แต่งเพื่อถ่ายทอดความนึกคิดหรืออารมณ์สะท้อนใจอันเป็นลักษณะสำคัญของผู้แต่งที่จะใช้แสดงฝีมือในการประพันธ์ ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น กลวิธีการเล่าเรื่อง ผู้แต่งเป็นผู้เล่า การเล่าเรื่องย้อนหลัง หรือการเปิดและปิดเรื่องด้วยอารมณ์สะท้อนใจ (ชวน เพชรแก้ว, 2520, น. 20)

ทั้งนี้บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2517, น. 124) กล่าวถึงการพิจารณากลวิธีว่าในการพิจารณากลวิธี เราต้องดูว่าใช้วิธีการที่แยบยลในการส่งสารหรือไม่เราจึงต้องวิพากษ์พร้อมกันไปกับวิจารณ์ว่ากลวิธีอันนี้ ๆ ยิ่งหรือหย่อนประการใด จะพิจารณาในข้อที่อาจเป็นไปได้ตามปรัวิสัยก่อนคือใช้หลักวิชาได้พอประมาณ สิ่งที่เราจะพิจารณาตามหลักวิชาได้ โดยไม่พึ่งความเห็นส่วนตัวอย่างเดียวก็คือการใช้ภาษา นวนิยายเรื่องนี้มีบทที่ใช้ภาษาอย่างงดงาม ไพเราะทั้งเสียงและภาพที่เรียกให้เกิดขึ้นในมโนภาพหลายตอน เป็นต้น

ดังนั้นสรุปได้ว่า กลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมไทยเป็นวิธีการที่ผู้แต่งถ่ายทอดความนึกคิดหรืออารมณ์สะท้อนใจผ่านการใช้ภาษาในเนื้อหาของวรรณกรรมให้แก่ผู้อ่านได้รับรู้ ดังนั้นการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนออยู่โทเปียและดิสโทเปีย ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดทฤษฎีการวิจัยในประเด็นดังนี้

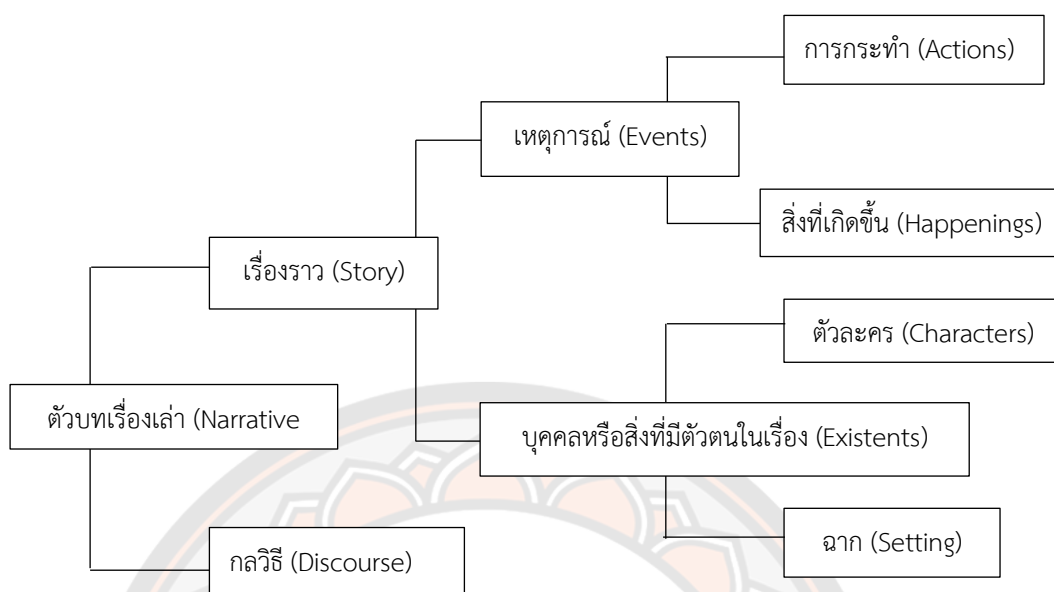
1.3.1 การวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรม

ผู้เชี่ยวชาญทางวรรณคดีและวรรณกรรมไทยได้กล่าวเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอทางวรรณกรรมไว้ดังนี้ กุหลาบ มัลลิกะมาส (2519, น. 29) กล่าวถึง เทคนิค หรือกลวิธีไว้ว่าเป็นวิธีการที่ผู้แต่งใช้ถ่ายทอดอารมณ์สะท้อนใจ แสดงถึงฝีมือของผู้แต่งซึ่งในสมัยโบราณเรียกว่าอุบาย เพื่อผู้อ่านจะสามารถซึมซาบอารมณ์ความรู้สึกจากการถ่ายทอดของผู้แต่ง ดังนั้นกลวิธีการแต่งวรรณคดีจึงเป็นสมบัติสำคัญที่ทำให้วรรณคดีมีคุณค่า ทั้งนี้ ชลธิชา สัตยวิวัฒนา กล่าวว่า เทคนิคหรือกลวิธีการแต่ง คือการที่ผู้เขียน จงใจเสนอผลงานให้ออกมาในลักษณะ ต่าง ๆ โดยมีการกำหนดโครงสร้างของเรื่อง คำโครงสร้างลำดับเรื่องราว มีการดำเนินเรื่องจากเริ่มต้นไปสู่จุดจบและมีการกำหนดตัวละครการสร้างฉาก การเสนอแนวคิด (กาญจนา นาคสกุล และคณะ, 2521, น. 221) นอกจากนี้ สมพร มั่นตระกูล (2525, น. 54) กล่าวถึง กลวิธีไว้ว่ากลวิธี หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการแต่งหนังสือ เพื่อเรียกร้องความสนใจให้ผู้อ่านสนใจในงานเขียนชิ้นนั้นอีก กล่าวคือ กลวิธีสร้างความประทับใจให้เกิดในงานเขียนของตนเอง ประกอบด้วยกลวิธีในการสร้างเรื่องหรือเสนอเรื่อง และกลวิธีในการใช้คำเป็นสำคัญซึ่งอาจเรียกว่า กลวิธีทางวรรณศิลป์ก็ได้

จากการศึกษาความหมายและลักษณะของกลวิธีการนำเสนอทางวรรณกรรม สามารถสรุปได้ว่า กลวิธีการนำเสนอทางวรรณกรรม คือวิธีการที่ผู้แต่งได้ถ่ายทอดความนึกคิดและอารมณ์สะท้อนใจซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์วรรณกรรม กลวิธีการนำเสนอนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงฝีมือของผู้แต่งซึ่งมีกลวิธีอันหลากหลายเพื่อสร้างคุณค่าและความประทับใจให้เกิดในงานเขียนของตนรวมถึงผู้อ่านด้วย

กลวิธีการนำเสนอทางวรรณกรรมสามารถวิเคราะห์ได้จากองค์ประกอบทางวรรณกรรมซึ่งประกอบด้วย โครงเรื่อง (Plot) เป็นตัวกำหนดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดในเรื่อง สารัตถะหรือแก่นเรื่อง (Theme) คือ สารที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อให้ผู้อ่านทราบถึงทัศนะที่มีต่อชีวิตของผู้แต่งเอง เป็นแนวความคิดหรือจุดสำคัญของเรื่อง ตัวละคร (Characters) คือบุคคลที่ผู้แต่งสมมุติขึ้นมาเพื่อให้แสดงบทบาทในเรื่อง หรือเป็นผู้ทำให้เรื่องเคลื่อนไหวและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทาง บทสนทนา (Dialogue) ในนวนิยายคือคำพูดที่ตัวละครใช้โต้ตอบกัน บทสนทนาที่ดีต้องมีความสมจริงเหมาะสมกับบุคลิก สภาพแวดล้อม ฐานะทางสังคม เศรษฐกิจและการศึกษาของตัวละคร ฉากและบรรยากาศ (Setting and Atmosphere) เป็นอุปกรณ์สำคัญอย่างหนึ่งของวรรณกรรม เนื่องจากเป็นสถานที่ที่ทำให้เกิดเรื่องราวและเหตุการณ์ ส่วนบรรยากาศช่วยส่งเสริมให้วรรณกรรมมีความน่าสนใจ เป็นรายละเอียดที่ผู้เขียนให้ไว้เพื่อความสมจริง (สายทิพย์ นุกูลกิจ, 2539)

ในการศึกษาองค์ประกอบทางวรรณกรรมนับเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรม สำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรมที่ปรากฏลักษณะยูโทเปียและดิสโทเปียจะทำให้ผู้วิจัยเข้าใจกลวิธีการสร้างและการนำเสนอยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ซึ่งเมื่อพิจารณาเกี่ยวกับการศึกษาองค์ประกอบทางวรรณกรรมผู้วิจัยพบว่าการเล่าเรื่องซึ่งเป็นทฤษฎีตามแนวคิดตะวันตกสามารถนำมาประยุกต์ในการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอความเป็นยูโทเปียและดิสโทเปียได้อย่างน่าสนใจ โดยการเล่าเรื่องเป็นทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ของตะวันตกในยุคโครงสร้างนิยม Seymour Chatman (1978, p. 19) อธิบายว่า “ทฤษฎีโครงสร้างนิยมได้จำแนกองค์ประกอบของเรื่องเล่าเป็น 2 ส่วน คือ เรื่องราว หรือลำดับเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกัน มีตัวละครและฉาก และส่วนของกลวิธี (discourse) ซึ่งหมายถึงวิธีการในการสื่อสารและถ่ายทอดเรื่องราว” ทั้งนี้ ศาสตราจารย์แห่งการเล่าเรื่องของ Seymour Chatman อาจนำเสนอเป็นแผนผังเพื่อให้เห็นความชัดเจน ดังนี้ (น้ำผึ้ง ปัทมาสารกุล, 2560, น. 207)

ภาพ 2 แผนผังศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง ของ Seymour Chatman

การวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอความเป็นยูโทเปียและดิสโทเปียโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเล่าเรื่อง ได้แก่ การสร้างเหตุการณ์ การสร้างตัวละคร การสร้างฉากและบรรยากาศ ซึ่งจะทำให้เห็นถึงกลวิธีการนำเสนอมนต์ศรัทธาและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยได้อย่างชัดเจนและน่าสนใจยิ่งขึ้น

1.3.2 การวิเคราะห์เชิงสัญศาสตร์

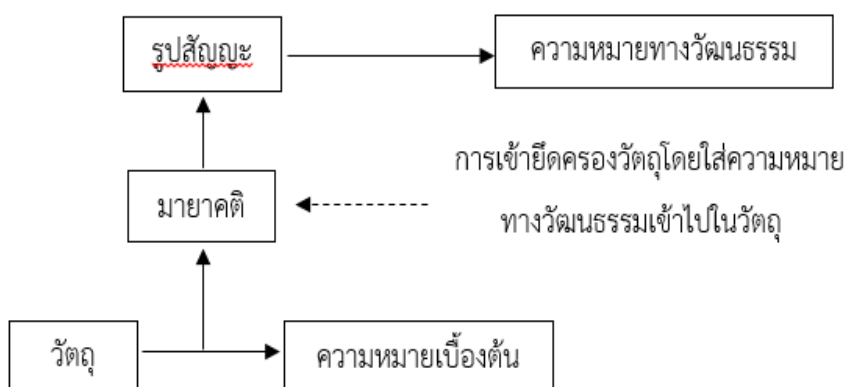
แนวคิดที่ว่าด้วยสัญญาณ (sign) เป็นสาระสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการศึกษาภาษาของโซซูร์ เขาอธิบายเรื่องนี้ว่า ภาษาคือระบบของสัญญาณแบบหนึ่งซึ่งสื่อความคิดต่าง ๆ ไม่แตกต่างกันไปจากระบบของงานเขียน กฎเกณฑ์ กติกา มารยาท และพิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์ต่าง ๆ แต่ภาษาเป็นระบบสัญญาณที่สำคัญกว่าระบบสัญญาณอื่น ๆ ดังคำกล่าวของเขาที่ว่า “ภาษาเป็นระบบซึ่งองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบเกี่ยวโยงกันอย่างมั่นคงการสื่อความหมายของแต่ละองค์ประกอบเป็นผลมาจากการมีอยู่ร่วมกันขององค์ประกอบอื่น ๆ” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554, น. 17) ส่วนธัญญา สังขพันธานนท์ (2559, น. 58-72) กล่าวว่า โซซูร์มองคำในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับสิ่งที่มันอ้างถึงแต่เป็น “สัญญาณ” หรือ “เครื่องหมาย” (sign) ซึ่งประกอบขึ้นมาจากสองส่วน (เหมือนหน้าทั้งสองของกระดาษ) คือ เครื่องหมายใด ๆ หรือแม้แต่การเขียนหรือการพูด เรียกว่า “รูปสัญญาณ” (signifier) หรือตัวสื่อ/ตัวหมาย กับ ความหมายหรือมนต์ศรัทธา (อะไรคือความคิดเมื่อเครื่องหมายถูกสร้างขึ้น) เรียกว่า ความหมายสัญญาณ (signified) ...เรายังสามารถอธิบาย

ในรายละเอียดได้ว่า สัญลักษณ์ก็คือเครื่องหมายใด ๆ ก็ตามที่สามารถใช้สื่อความหมายได้ สัญลักษณ์ประกอบ ด้วยสองส่วน คือรูปสัญลักษณ์ (signifier) ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ให้ความหมาย อาจปรากฏในรูปของ ถ้อยคำที่พูดและเขียน หรือภาพต่าง ๆ กับความหมายสัญลักษณ์ (signified) ได้แก่สิ่งที่เกิดขึ้นในใจ หรือ มโนทัศน์อันเป็นความหมายที่เกิดจากรูปสัญลักษณ์นั่นเอง

ต่อมาโรลิ่งค์ บาร์ตส์ นักสัญศาสตร์ที่มีชื่อเสียงและทรงอิทธิพลทางความคิด เป็นผู้ต่อยอดทฤษฎีเกี่ยวกับสัญลักษณ์ของโซซูร์ให้กว้างไกล บาร์ตส์ได้วิเคราะห์การสื่อความหมายของ สัญลักษณ์ที่เป็นการสื่อความหมายในระดับลึกและเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมซึ่งเขาเรียกว่า “มายาคติ” (myth) ซึ่งเป็นรูปแบบของการพูด/การใช้ภาษาแต่มายาคติก็ไม่ได้อยู่บนฐานของการพูดเพียงอย่างเดียว แต่เป็นได้ทั้งฐานของการเขียนและการนำเสนอภาพแทน (representation) ดังนั้นมายาคติจึงเป็นเรื่องของการสร้างและการกำหนดให้เกิดขึ้น เป็นเรื่องของรหัสและกฎเกณฑ์มากกว่าเนื้อหาสาระ วัตถุ สิ่งของบางอย่างกลายมาเป็นมายาคติได้เพียงชั่วขณะ แล้วก็เลือนหายไป แล้วจะมีสิ่งอื่นเข้ามาแทนที่ ในตำแหน่งมายาคตินั้นต่อไป นอกจากจะเห็นว่ามายาคติเป็นเรื่องของการพูดและการใช้ภาษาแล้ว บาร์ตส์ยังได้อธิบายให้เห็นว่า มายาคติเป็นระบบของสัญลักษณ์ (myth as a semiological system) ซึ่งมีพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่องสัญลักษณ์ของโซซูร์

ดังกล่าวนี สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2560, น. 85) ได้แสดงความเห็นที่สอดคล้องกันดังนี้ สิ่งหนึ่งที่บาร์ตส์สนใจเกี่ยวกับมายาคติคือ การที่ความหมายสัญลักษณ์ในระดับของมายาคติได้รับการยึดเยียดเข้าไปในตัวสัญลักษณ์ บาร์ตส์เห็นว่า เราสามารถอ่านมายาคติได้ทั้งหมด 3 แบบด้วยกัน แบบแรกคือ แบบที่ผู้อ่านให้ความสำคัญกับรูปสัญลักษณ์ซึ่งยังไม่มี ความหมายสัญลักษณ์ใด ๆ หากแต่พยายามจะยึดเยียดความหมายสัญลักษณ์ในระดับของมายาคติเข้าไปในตัวสัญลักษณ์ บาร์ตส์เรียกผู้อ่านแบบแรกว่าเป็น “ผู้ผลิต” (producer) แบบที่ 2 คือ แบบที่ผู้อ่านทราบตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างรูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์ในระดับมายาคติ ผู้อ่านแบบนี้เรียกว่า “นักมายาคติ” (mythologist) เป็นผู้ที่เข้าใจการจงใจบิดเบือนความหมายสัญลักษณ์ที่ผู้ผลิตพยายามกระทำ แบบสุดท้ายเป็นแบบที่ผู้อ่านไม่แน่ใจและเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์ เป็นไปในแบบกำกวมและผู้ผลิตอาจจะไม่ตั้งใจนำเสนอเช่นนั้นก็ได้ บาร์ตส์เรียกคนที่อ่านแบบที่ 3 ว่า “ผู้อ่าน” (reader) และเป็นผู้ที่ไม่รู้ตัวที่กำลังผลิตซ้ำอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ซ่อนเร้นอยู่ในมายาคติ เป็นผู้อ่านในอุดมคติที่ยอมให้ผู้ผลิตล่อหลอก

ทั้งนี้ สุภางค์ จันทวานิช (2559, น. 220) อธิบายกระบวนการทำงานของมายาคติโดยใช้สัญญาว่า ธรรมชาติของการสื่อความหมายโดยใช้สัญญา (sign) มายาคติเป็นกระบวนการสื่อความหมายที่อาศัยการเข้าไปยึดครอง (appropriation) วัตถุโดยพิจารณาประโยชน์ใช้สอย (function) ของวัตถุควบคู่ไปกับคุณลักษณะของวัตถุซึ่งเป็น “ความหมายเบื้องต้น” แล้วสวมความหมายทางวัฒนธรรมทับลงไปบนวัตถุนั้น ๆ เราอาจเห็นการทำงานของมายาคติจากภาพต่อไปนี้

ภาพ 3 กระบวนการทำงานของมายาคติโดยใช้สัญญา

ที่มา: ปรับปรุงจาก นพพร ประชากุล, 2549, น. 11 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช, 2559, น. 220

ผู้วิจัยเห็นว่า การนำกระบวนการวิเคราะห์เชิงสัญศาสตร์มาใช้ในการวิเคราะห์ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยจะเป็นการศึกษาองค์ความรู้ที่ลุ่มลึกและจะทำให้ เห็นภาพยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยได้อย่างเด่นชัดทั้งในด้านภาษาและความคิดที่อาจ เชื่อมโยงถึงแนวคิดทางวัฒนธรรม

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียเป็นการศึกษานิยาม ความหมายและลักษณะของวรรณกรรมยูโทเปียและดิสโทเปีย รวมทั้งศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและ ดิสโทเปียในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก ทำให้สามารถกำหนดกรอบคิดเกี่ยวกับลักษณะของ วรรณกรรมยูโทเปียและดิสโทเปียซึ่งกรอบคิดดังกล่าวสามารถใช้กำหนดขอบเขตตัวบทวรรณกรรมที่ นำมาวิเคราะห์ได้ สำหรับการศึกษา มโนทัศน์ในวรรณกรรม ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์มโนทัศน์เป็นหลัก สำคัญในการศึกษาครั้งนี้ โดยมีการศึกษาทฤษฎีการนำเสนอในวรรณกรรม ซึ่งประกอบด้วย การสร้าง เหตุการณ์ การสร้างตัวละคร การสร้างฉากและบรรยาย และการวิเคราะห์การสื่อความหมาย เชิงสัญญา ดังกล่าวนี้นี้เป็นแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปีย และดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ผู้วิจัยได้ศึกษา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย บทความวิจัยและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ยูโทเปียและดิสโทเปียในประเทศไทย และนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยโดยจำแนกเป็น 3 กลุ่มตามลักษณะตัวบทวรรณกรรมที่นำมาศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย

ในวรรณคดีโบราณ

วรรณคดีโบราณเป็นการแบ่งประเภทของวรรณคดีลายลักษณ์ตามแนวคิดของกุสุมา รักษมณี (2556, น. 77) การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ในวรรณคดีโบราณจะทำให้เห็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาเกี่ยวกับยูโทเปียและดิสโทเปีย ซึ่งผู้วิจัยพบว่า มีนักวิชาการไทยได้นำตัวบทวรรณคดีโบราณมาศึกษาในประเด็นซึ่งสัมพันธ์กับยูโทเปียและดิสโทเปีย เช่นยุคเริ่มแรกของการศึกษาวรรณคดีวิจารณ์ ในการศึกษาของ ชลธิรา สัตยวิวัฒนา (2513, 127-130) ได้วิเคราะห์ “การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีโบราณ” เป็นการศึกษา โดยมุ่งเน้นข้อวิจารณ์วรรณคดีโบราณด้วยวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกของผู้เขียนเอง สำหรับประเด็นที่สอดคล้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย พบการนำ หลักแบบฉบับและมานุษยวิทยาใช้ในการวิจารณ์วรรณคดี ซึ่งการวิจารณ์วรรณคดีในแง่หลัก แบบฉบับเป็นการวิจารณ์สิ่งที่เป็นความเชื่อทั้งแบบแผน ประเพณี พฤติกรรม หรือเรื่องราวใน วรรณคดีที่มีลักษณะเป็นแบบฉบับ หมายถึงสิ่งที่เป็นแบบแผนซ้ำ ๆ กัน จำแนกได้เป็นหลักแบบฉบับที่ ใช้สัญลักษณ์สากล และหลักแบบฉบับที่ใช้สัญลักษณ์ส่วนบุคคล

ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาข้างต้นมีลักษณะสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ในมุมมองการผลิตซ้ำทางวรรณกรรมซึ่งหลักแบบฉบับกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียมีลักษณะ ของการผลิตซ้ำเช่นเดียวกัน ดังนั้นจากการศึกษางานวิจัยของชลธิรา สัตยวิวัฒนา ทำให้ผู้วิจัย ได้แนวคิดในการวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียว่าตัวบทวรรณคดีโบราณมีลักษณะ การสืบทอด การผลิตซ้ำ และการคงอยู่เช่น การกำเนิดโลกและจักรวาลหรือโลกาวสานล้วนเกิดขึ้น ซ้ำไปซ้ำมาในวรรณคดีโบราณและต่อเนื่องแนวคิดดังกล่าวไปถึงวรรณกรรมปัจจุบัน

ต่อมาพบการศึกษาของ อภิลักษณ์ เกษมผลกุล (2552, น. 305-312) ได้ศึกษา ตำนานพระศรีอารียในสังคมไทย : การสร้างสรรค์และบทบาท โดยมีประเด็นสอดคล้องกับการศึกษา มโนทัศน์ยูโทเปียหรือสังคมอุดมคติ ซึ่งพบว่าการศึกษาลोकอุดมคติที่ถูกสร้างขึ้นจากตำนานพระศรีอารีย ได้แก่ ประเด็นแรกระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคมในโลกอุดมคติถูกประกอบสร้างขึ้นด้วยพื้นฐานของ ความเสมอภาคในด้านต่าง ๆ เป็นสำคัญ ซึ่งความเสมอภาคมาจากความอุดมสมบูรณ์อันล้นเหลือของ

ทรัพยากรธรรมชาติ ประเด็นที่สองผู้ปกครองและพลเมืองของโลกอุดมคติ แสดงความเชื่อที่ว่า ผู้ปกครองและพลเมืองของโลกพระศรีอารีย์ถูกกำหนดด้วยความคิดเกี่ยวกับลักษณะของมนุษย์ที่เป็น อุดมคติด้วยประการต่าง ๆ และยังมีมาจากกรอบการกระทำที่กำหนดไว้สำหรับผู้ประสงค์จะไปเกิดใน ศาสนาพระศรีอารีย์ด้วย และประเด็นที่สามพื้นที่และเวลาในโลกอุดมคติพบวิธีคิดที่ว่าโลกปัจจุบันของ มนุษย์ได้เคยเป็นพื้นที่ของสังคมที่ดีพร้อมมาแล้วในอดีต จึงสมเหตุสมผลที่ว่าสังคมอันดีงามนั้นจะ สามารถเกิดในโลกนี้ได้เช่นเดิมทำให้การกำหนดพื้นที่ของโลกพระศรีอารีย์ให้เกิดขึ้นในพื้นที่เดียวกับ โลกมนุษย์เป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจได้ เพียงแต่จะเกิดขึ้นในช่วงเวลาของอนาคต โดยโลกที่ว่านี้จะมีทั้ง พื้นที่ ผู้คน และระบบความเป็นไปของสังคมอันดีงามเพียบพร้อม ไม่มีข้อบกพร่องใด ๆ อันจะก่อให้เกิดความทุกข์ ลักษณะดังกล่าวย่อมเป็นความมุ่งหวังของทั้งผู้สร้างและผู้เสพตำนานพระศรีอารีย์

จากการศึกษาข้างต้นได้แสดงให้เห็นแนวคิดของโลกอนาคตซึ่งเป็นประโยชน์ต่อ การศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณคดีโบราณอย่างยิ่ง การที่ผู้วิจัยได้นำตัวบทเรื่อง**พระมาลัยคำหลวง** มาใช้ในการศึกษาพบว่าสัมพันธ์กับการศึกษาด้านพระศรีอารีย์ โดยเฉพาะประเด็นแนวคิด โลกอนาคต โลกอุดมคติกับมโนทัศน์ยูโทเปีย

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2556) ได้ศึกษา “อุตรกรูทวิป: สังคมอุดมคติเชิงนิเวศ แบบพุทธ” โดยอธิบายถึงความหมายว่าหากพิจารณา “ยูโทเปีย” โดยฐานความคิดของทฤษฎี วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ ซึ่งให้ความสนใจเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในวรรณคดีผนวกกับแนวคิดเรื่องสังคมอุดมคติเชิงนิเวศ (ecotopia) ซึ่งกล่าวได้ว่า แนวคิดเรื่อง อุตรกรูทวิปในไตรภูมิ ยังมีความเป็นสังคมอุดมคติเชิงนิเวศอย่างน่าสนใจ เนื่องจากอุตรกรูทวิป ถูกสร้างให้เป็นดินแดนในอุดมคติและได้รับการกล่าวถึงในฐานะที่เป็น “ทวีปที่ดีที่สุด” ทั้งนี้ผู้ศึกษา ได้วิเคราะห์ “ลักษณะของสังคมอุดมคติเชิงนิเวศในอุตรกรูทวิป” พบว่าอุตรกรูทวิปได้สะท้อนให้เห็น ความคิดต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามกระบวนทัศน์จิตสำนึกเชิงนิเวศแนวพุทธรวมอยู่ด้วย ดังนี้

- 1) แสดงการออกแบบวางแผนพื้นที่เป็นอย่างดี ทั้งยังถูกวาดภาพให้เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยพืชพันธุ์ที่ สวยงามมีสภาพสมบูรณ์
- 2) ให้ความสำคัญกับการลดมลภาวะและการรักษาความสมดุลของระบบ นิเวศ
- 3) เป็นสังคมที่มีผู้คนมีความสุขใช้ชีวิตเรียบง่ายและพอเพียงด้วยการพึ่งพิงธรรมชาติและบริโภค อย่างพอเพียง หรือที่เรียกว่า “วิถีชีวิตสีเขียว” การศึกษานี้บ่งได้ว่าเป็นแนวทางสำคัญในการวิเคราะห์ ตัวบทวรรณคดีในด้านอุดมคติเชิงนิเวศและอาจเป็นแนวทางวิเคราะห์ในมุมมองตรงข้ามคือดิสโทเปีย เชิงนิเวศเช่นกัน ดังกล่าวนี จะเห็นได้ว่าธัญญา สังขพันธานนท์ ได้นำตัวบทวรรณคดีโบราณในเรื่อง **ไตรภูมิพระร่วง** มาศึกษาในประเด็นสังคมอุดมคติเชิงนิเวศแบบพุทธผ่านพื้นที่ของอุตรกรูทวิป ทำให้ เห็นถึงมโนทัศน์สังคมอุดมคติเชิงนิเวศซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปีย ซึ่งธัญญา สังขพันธานนท์ (2556, น. 193) ใช้คำว่า “อีโคโทเปีย” (ecotopia) หรือ “สังคมอุดมคติเชิงนิเวศ” เป็นมโนทัศน์ของ นักวิชาการตะวันตก ที่นำเอาความคิดเรื่องยูโทเปียหรือสังคมอุดมคติ มาประสานกับแนวคิด

ด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมนิยม เพื่อพิจารณาว่าสังคมอุดมคติที่สร้างขึ้นมานั้น กล่าวถึงธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมนิยมในความคิดเชิงนิเวศเช่นไร การศึกษานี้จึงเป็นการนำทฤษฎีตะวันตกมาวิเคราะห์ วรรณคดีโบราณในเชิงสังคมอุดมคติ

ผู้วิจัยพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียซึ่งกล่าวถึงการกำเนิด และการวิบัติของโลกผ่านตัวบทวรรณคดีโบราณ ได้แก่ การศึกษาของสมเกียรติ วันทะนะ (2524) ได้ศึกษา “ทฤษฎีกำเนิดโลก, กำเนิดสังคม และกำเนิดรัฐ (จาก...อัครคัมภีร์, ไตรภูมิพระร่วง, ไตรภูมิโลกวิจิตรนิพนธ์)” พบว่าการวิเคราะห์ทฤษฎีว่าด้วยการกำเนิดมนุษย์ ผู้วิจัยอธิบายถึง ความเป็นมาของการกำเนิดมนุษย์ว่า ก่อนการเกิดโลกมนุษย์ตามความรู้ของเราในปัจจุบันนี้เคยมี โลกมาก่อนแล้วเปลี่ยนแปลงตามวัฏจักรแห่ง “การบังเกิดแลดับหาย” การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดำเนินไปท่ามกลางคำอธิบายเรื่อง “จักรวาล” สำหรับมนุษย์โลกที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันเกิดขึ้นอย่างไร ผู้วิจัยอธิบายถึง เหตุการณ์ที่เรียกว่า “โลกประลัย” เหตุการณ์นั้นเพลิงได้เผาผลาญโลกมนุษย์สลาย หมด สัตว์ทั้งหลายที่อยู่ในวิภังค์สาร ถ้าทำบุญมากพอจนถึงขนาดไปจุดในพรหมชั้นอภัสสรภูมิได้ก็จะ รอดจากเพลิงประลัยกลับ เมื่อเพลิงเผาผลาญจนหมดก็ดับเกิดเป็นอากาศว่างเปล่ามีตมณอยู่สองขย กล้วยหนึ่ง หลังจากนั้นเกิดฝนตก มีลมพัดห่อหุ้มเป็นสวรรค์ เป็นแผ่นดิน จากข้อความนี้สามารถ ตีความได้ว่า โลกเกิดหรือดับหายด้วยปัจจัยทางธรรมชาติล้วน ๆ และโลกเกิดหรือดับหายด้วยปัจจัย ทางอกุศลหรือกุศลที่เป็นคุณภาพทางจิตใจของสัตว์ทั้งปวงล้วน ๆ

การศึกษาทฤษฎีกำเนิดสังคม พบว่าอัครคัมภีร์ บรยายว่า เมื่อโลกกำลังเจริญอยู่ โดยมากเหล่าสัตว์พากันจุดจากชั้นอภัสสรพรหมมาเป็นอย่างนี้ จากนั้นเกิดวันดิน ในไตรภูมิพระร่วง กล่าววว่า “ฝูงพรหมทั้งหลายเห็นดังนั้น ต่างคนต่างชิมรสปลาพื้นนั้นทุกคนต่างข้าวแลนน้ำทุกวัน” หลังจากนั้น รัศมีกายของสัตว์เหล่านั้นก็หายไป ทำให้พัฒนาการของร่างกายแข็งกล้าขึ้น ผิวพรรณก็แตกต่างกัน ทำให้ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะขัดแย้งระหว่างมนุษย์เกิดขึ้นครั้งแรก ความแตกต่างขั้นที่สองคือ เกิดเพศหญิงเพศชายขึ้น ต่อมาเกิดการเสพเมถุนและเกิดการสืบวงศามาถึงทุกวันนี้

ในการศึกษาทฤษฎีกำเนิดรัฐ พัฒนาการจากชุมชนสู่รัฐ ผู้วิจัยกล่าวถึงการกำเนิดรัฐ ในอัครคัมภีร์ดังนี้ “พวกเราจักสมมติสัตว์ผู้หนึ่งให้เป็นผู้ว่ากล่าว ผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ ให้เห็น ผู้ตีเตียน ผู้ที่ควรตีเตียนได้โดยชอบ ให้เป็นผู้ขับไล่ ผู้ที่ควรขับไล่ได้โดยชอบ ส่วนพวกเราจักแบ่งส่วนข้าว สาลีให้แก่ผู้นั้น” ในไตรภูมิพระร่วงกล่าวว่า “แลควรให้ท่านทั้งหลายตั้งไว้ท่านผู้หนึ่งให้เป็นใหญ่เป็นเจ้า เป็นจอมเราเถิด เราทั้งหลายผิดชอบสิ่งใดให้ท่านแต่งบังคับภัยความอันผิดแลชอบแก่เราให้แต่งปันที่ปัน แตนให้แก่เราแล...เขาจึงไปไหว้พระโพธิสัตว์เจ้า ขอให้ท่านผู้เป็นเจ้าเป็นจอมแก่ผู้ข้า เขาจึงอภิเษก พระโพธิสัตว์เจ้าให้เป็นพระยา” และในไตรภูมิโลกวิจิตรนิพนธ์ กล่าวว่า “ดูกรชาวเราบัดนี้กรรมอันลามก บังเกิดมีแก่สัตว์ ๆ ทั้งปวงนี้กระทำความผิดชั่วเห็นปานดังนี้ ๆ การบาปที่ไม่เคยมีก็มีขึ้น อันเราท่านทั้งปวง จะเพิกเฉยเชลยใจอยู่ไม่ชวนชวยหาซึ่งทำวพระยาผู้เป็นใหญ่ ให้ว่ากล่าวปราบปราม จะอยู่แต่ลำพังฉะนี้

ไหนเลยจะมีความสุข ...เป็นพระยากบิลเมือง ใครมีโทษควรถูกให้ค่า ควรจะดีให้ดี ควรจะขับให้ขับเสีย มีพระยารักษากระบิลเมืองฉะนี้ บ้านเมืองจึงจะอยู่เย็นเป็นสุข ถึงขอพบเราท่านทั้งปวงก็จะนำเอาข้าวสาทิไปถวายคนละสัด ๆ จะให้ข้าวสาทิเป็นส่วยขึ้นแก่ท่านผู้เป็นพระยานั้น”

สรุปข้อสังเกตเชิงทฤษฎีกำเนตรัฐ ดังนี้ จุดร่วม พบว่าหนังสือทั้งสามเล่มบรรยายตรงกันว่ารัฐเกิดขึ้นภายหลังจากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคลได้เกิดขึ้นแล้ว และความขัดแย้งทางเศรษฐกิจมีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้สถาบันการปกครองที่ตั้งขึ้นมีอำนาจเหนือกว่าส่วนอื่นใดในชุมชน นอกจากนี้มีความเห็นตรงกันว่าผู้ปกครองที่ตั้งขึ้นนั้นมีชื่อเรียกได้ 3 คือ มหาชนสมมติ, กษัตริย์, ขัตติยะ และราชา สำหรับจุดต่าง พบว่าผู้ที่ได้รับเลือกหรือสมมติให้มาเป็นผู้ปกครอง ในอัครัญญสูตรใช้ว่า “สัตว์ผู้หนึ่ง” แต่ในไตรภูมิพระร่วงและไตรภูมิโลกวินิจยกถา ใช้ว่า “พระโพธิสัตว์หรือพระบรมโพธิสัตว์” ตำแหน่งของผู้ปกครอง ในอัครัญญสูตรใช้ว่า “หัวหน้า” แต่ในไตรภูมิพระร่วงและไตรภูมิโลกวินิจยกถา ใช้ว่า “พระยา” นอกจากนี้กล่าวถึงส่วนเกินหรือความได้เปรียบทางเศรษฐกิจ ในอัครัญญสูตรระบุว่าสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมแบ่งข้าวสาทิให้ ในไตรภูมิพระร่วงระบุว่าผู้ปกครองได้ที่ไรที่นามากกว่าคนทั้งหลาย และไตรภูมิโลกวินิจยกถาระบุชัดเจนว่าคนทั้งหลายจะให้ข้าวสาทิเป็นส่วยจำนวน 1 ใน 10 ของผลผลิตทุก ๆ ปี ในการศึกษาของสมเกียรติ นับเป็นการศึกษาที่ให้องค์ความรู้สอดคล้องกับตัวบทวรรณคดีโบราณที่จะนำมาวิเคราะห์ยูโทเปียและดิสโทเปียได้อย่างเด่นชัด

การทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ในวรรณคดีโบราณ ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงจุดเริ่มต้นของการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย โดยเฉพาะงานวิจัยวรรณคดีโบราณของคณาจารย์ผู้ทรงคุณูปการทำให้การศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียเป็นรูปธรรมมากขึ้นและเป็นแนวทางสำหรับนักวรรณกรรมศึกษาสามารถนำตัวบทวรรณคดีโบราณหรือแนวคิดยูโทเปียและดิสโทเปียมาต่อยอดในการศึกษาได้ ดังเช่นที่ผู้วิจัยพบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในประเด็นต่อไป

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย

ในวรรณกรรมปัจจุบัน

วรรณกรรมปัจจุบันเป็นตัวบทอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งถูกนำมาใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ผู้วิจัยพบการศึกษาของวิวัฒน์ อินทรพร (2553) ได้ศึกษา เมืองนิมิตร: “อุตตมทัศน์” ของนักอุดมคติ พบว่าการวิเคราะห์แก่นเรื่องของ เมืองนิมิตร ได้นำเสนอให้เห็นการดำเนินชีวิตของมนุษย์ผู้มีอุดมคติถึงแม้จะต้องเผชิญกับความผิดหวังที่สิ่งต่าง ๆ ไม่เป็นไปตามคิด แต่ตัวละครก็ไม่ยอมพ่ายแพ้และยืนหยัดที่จะสู้เพื่ออุดมคติของตนต่อไปจึงนับได้ว่าเป็นการมุ่งเชิดชูอุตตมทัศน์ ของมนุษย์ ในการวิเคราะห์ตัวละครเอก คือ รุ่ง จิตเกษม พบว่าตัวละครเอกไม่ได้เป็นเพียงนักพ้อฝันที่เลื่อนลอยแต่ก็เป็นนักปฏิบัติด้วย เมื่อตัวละครเอกพ้อฝันสิ่งใดก็พยายามทำตาม อุตตมทัศน์

ของตน ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ได้แสดงให้เห็นแนวคิดทางสังคมผ่านบทความที่ตัวละครเอกเขียน เช่นโลกยุคใหม่จะต้องใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการจัดรูปแบบสังคม และผู้ประพันธ์จบนวนิยายเรื่องนี้ด้วยความหวังของตัวละครเอกว่าสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบการปกครองที่เป็นธรรม สำหรับการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอ มีกลวิธีเขียนอย่างหนึ่งที่เรียกว่า การอ้างถึง (Allusion) เป็นกลวิธีเด่นที่ผู้เขียนเลือกใช้ในนวนิยายเรื่องนี้ มีทั้งการอ้างถึงบุคคลและเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ตลอดจนเรื่องอื่น ประเด็นสุดท้ายในด้านสังคม ผู้ประพันธ์ได้ใช้ความรู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่ควรจะเป็นไม่เฉพาะในสังคมไทยแต่หมายถึงสังคมโลก และแสดงความหวังว่าต่อไปโลกนี้จะเป็นโลกที่สมบูรณ์แบบ เป็นการเล่าเรื่องผ่านกลวิธีทางศิลปะของผู้ประพันธ์ทำให้คุณค่าของนวนิยายเรื่องนี้คงทนต่อกาลเวลาที่ผันเปลี่ยนไป

นอกจากนี้พบการศึกษาของ อรวรรณ ฤทธิศรีธร และคณะ (2562, น. 141) ได้ศึกษาในเรื่อง ดินแดนอุดมคติเชิงนิเวศ: พื้นที่ เพศ อำนาจและมายาคติในนวนิยายเรื่องคชาปุระและนครโอโยรา เป็นการถอกรหัสเมือง คชาปุระ ในนวนิยายเรื่อง คชาปุระและนครโอโยรา บทประพันธ์ของ พงศกร โดยใช้แนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ โดยมีผลการศึกษา ดังนี้ พื้นที่คชาปุระสามารถถอดรหัสออกมาได้ 3 ประเด็น ได้แก่ คชาปุระในฐานะพื้นที่ที่ถูกทำให้บริสุทธิ์ คชาปุระในฐานะพื้นที่มายาคติของธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง คชาปุระในฐานะพื้นที่ที่ถูกทำให้เป็นอื่นจากการศึกษาพบว่าสิ่งแวดล้อมในเมืองคชาปุระ ซึ่งเป็นดินแดนอุดมคติเชิงนิเวศ ถูกจัดสรร/คัดเลือกเป็นธรรมชาติที่ถูกคัดสรรมาแล้วว่าเหมาะสมและเมื่อวิเคราะห์การนำข้างมาตั้งเป็นชื่อเมืองและชูประเด็นเรื่องช้างให้ยิ่งใหญ่ขึ้นนั้นมีความเป็นระบอบราชาธิปไตยและการเมืองของธรรมชาติ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสเปีย ในวรรณกรรมปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่าตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันเรื่องเมืองนิมิตร คชาปุระ และนครโอโยรา ถูกนำมาศึกษาในประเด็นซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ทำให้เห็นว่าตัวบทนวนิยายในกลุ่มนี้มีความน่าสนใจ สามารถนำมาศึกษาในประเด็นซึ่งสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียได้อีกหลากหลายมิติ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการศึกษาในบทวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียต่อไป

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในเชิงเปรียบเทียบวรรณกรรมไทยกับวรรณกรรมต่างประเทศ

การทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียพบในลักษณะกลุ่มที่ศึกษาวรรณกรรมไทยในเชิงเปรียบเทียบกับวรรณกรรมต่างประเทศ พบการศึกษาของ บุชบา บัวสมบูรณ์ (2536) ได้วิเคราะห์ “การศึกษาเปรียบเทียบนวนิยายแนวคิดสังคมอุดมคติในเรื่อง อะ โมเดิร์น ยูโทเปีย เรื่องเมืองนิมิตร และเรื่องวอลเต้น ทู” พบว่านวนิยายแต่ละเรื่องสะท้อนภาพปัญหาสังคมและความปรารถนาในการสร้างสังคมที่ดีกว่า แต่การเสนอแนวคิดสังคมอุดมคติที่เหมือนและแตกต่างกันตามอัตวิสัยของนักประพันธ์ ซึ่งมีปัจจัยในการกำหนดสภาพสังคมอุดมคติ

ของนวนิยายทั้ง 3 เรื่องมาจากประสบการณ์ของผู้ประพันธ์และสภาพภูมิหลังทางสังคม เมื่อศึกษาเปรียบเทียบโดยภาพรวมจะพบว่าผู้ประพันธ์ทั้ง 3 มีพื้นฐานความเชื่อในปรัชญามนุษยนิยม จึงมองธรรมชาติของมนุษย์ในแง่ดี ทั้งยังเชื่อว่าสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลในการสร้างพฤติกรรมที่พึงปรารถนาให้เกิดขึ้นได้ ส่วนในความเชื่อเรื่องทิศทางของสังคมอุดมคติเป็นไปตามปรัชญาปฏิบัตินิยม ในการศึกษาของบุชบาตังที่กล่าวมาจะพบว่าเป็นการศึกษาแนวคิดยูโทเปียเท่านั้นทั้งเป็นการศึกษาในลักษณะวรรณกรรมเปรียบโดยเปรียบเทียบกับวรรณกรรมต่างประเทศ จึงอาจยังไม่เห็นประเด็นการวิเคราะห์ยูโทเปียกับบริบทสังคมไทยที่เด่นชัด ผู้วิจัยสังเกตพบว่างานวิจัยข้างต้นเป็นการศึกษาเพียงเรื่องเดียวที่นำวรรณกรรมปัจจุบันมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับวรรณกรรมต่างประเทศในประเด็นแนวคิดสังคมอุดมคติ

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่ศึกษาเฉพาะวรรณกรรมต่างประเทศซึ่งสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย เช่น สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2558) ได้อธิบายถึง ‘ยูโทเปีย’ (Utopia) ว่าเป็นชื่อหนังสือนวนิยายของโทมัส มอร์ ซึ่งอธิบายสังคมหรือโลกในอุดมคติที่ทุกคนในสังคมไม่มีทรัพย์สินสมบัติ และทุกคนเท่าเทียมกัน แต่อย่างไรก็ตามสังคมอุดมคติในแบบของโทมัส มอร์ ก็ได้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นส่วนตัวที่ไม่พึงประสงค์ เพราะทุก ๆ คนต้องใช้ชีวิตในสวนร่วม ไม่มีพื้นที่ส่วนตัวใด ๆ ทั้งสิ้น สุรเดชยังได้ยกตัวอย่างเนื้อหาจากนวนิยายเรื่อง เดอะ นิว แอตแลนติส (The New Atlantis) ของฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) ซึ่งเล่าถึงเกาะแห่งหนึ่ง เป็นสถานที่มีการศึกษาดี ทุกคนศรัทธาในศาสนา เป็นคนดี อธิบายได้ว่าผู้แต่งอยู่ในช่วงยุคนีโอคลาสสิกที่เริ่มเห็นความสำคัญของเหตุผลในการแก้ปัญหาและการสถาปนาขึ้นมาของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับเรื่อง ยูโทเปียของโทมัส มอร์ ที่อยู่ในยุคแห่งวิทยาศาสตร์เช่นกัน จึงมีความเชื่อมั่นในความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์

สุทธิชัย บุญยะกาญจน์ (2532) ได้ศึกษา “การศึกษาเชิงวิเคราะห์นิยายวิทยาศาสตร์อเมริกันแนวดิสโทเปียในช่วง ค.ศ.1950 ถึง ค.ศ.1972” โดยสะท้อนภาพและวิพากษ์วิจารณ์สังคมอเมริกันในช่วงเวลานั้น สำหรับการศึกษาแบ่งออกเป็นการศึกษาวรรณกรรมเฉพาะเรื่อง ผลการศึกษาพบว่า นิยายวิทยาศาสตร์อเมริกันในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นภาพสะท้อนของสังคมอเมริกันในยุคศตวรรษที่ 50 และ 60 ความแตกต่างของทั้งสองยุคทำให้วรรณกรรมมีลักษณะเด่นต่างกันและวรรณกรรมมีพัฒนาการจากยุคก่อนนี้หลายด้าน นิยายเหล่านี้มีบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์ถึงปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นอกจากนั้นยังมีบทบาทในการเตือนภัยและเสนอทางออกให้กับสังคมอีกด้วย ดังกล่าวนี้อาจจะเห็นได้ว่าตัวบทวรรณกรรมที่นำมาศึกษานั้นเป็นวรรณกรรมต่างประเทศซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมไทยเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาของสุทธิชัยจะเป็นแนวทางในการวิเคราะห์แนวคิดดิสโทเปียโดยเฉพาะตัวบทที่เป็นนวนิยายแนววิทยาศาสตร์ของไทยได้

ทั้งนี้ จะพบว่า นอกจากการศึกษาแนวคิดดิสโทเปียในวรรณกรรมต่างประเทศของ สุทธิชัย บุญยะกาญจน์ ยังมีผู้สนใจศึกษาแนวคิดดิสโทเปียโดยวิเคราะห์จากตัวบทวรรณกรรม ต่างประเทศเช่นเดียวกัน ซึ่งได้แก่ ภาณุมาศ อีสริยศไกร (2556) ได้ศึกษา “เกมคือโลก โลกคือเกม: การช่วงชิงอำนาจในวรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัยแนวดิสโทเปีย” พบว่าวรรณกรรมเยาวชนแนวดิสโทเปียมี ลักษณะร่วมกันระหว่างแนวการประพันธ์วรรณกรรมสองแนวคือวรรณกรรมเยาวชนและวรรณกรรม แนวดิสโทเปียซึ่งมีจุดร่วมอยู่ที่การต่อต้าน วรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัยแนวดิสโทเปียทั้งสองเรื่อง จึงสะท้อนให้เห็นถึงการเสียดสีสังคมทุนนิยมและบริโภคนิยมในปัจจุบันผ่านการต่อต้านและต่อรอง ของตัวละครเอกในวรรณกรรมดังกล่าว ส่วนผลการวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัยแนวดิสโทเปีย โดยใช้ทฤษฎีของปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) ที่ว่าด้วยเกมในฐานะสนามประลอง ซึ่งปัจเจก จะต้องช่วงชิงทุนประเภทต่าง ๆ และแนวคิดเรื่องฮาปิทัส แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกัน ทางชนชั้นและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของเยาวชนให้เข้ากับภาวะของสังคมทุนนิยมยุคโลกาภิวัตน์

นอกจากนี้ยังพบการนำตัวบทเรื่องฮังเกอร์ เกมส์ มาศึกษาเช่นกัน ได้แก่การศึกษาของ ปรียาภรณ์ เจริญบุตร (2555) ศึกษา “อุบายวิชีชนะเกมและการพึ่งพากันในนวนิยายดิสโทเปีย THE HUNGER GAMES” เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบพึ่งพากันของตัวละครหลักในบทบาท ของกลวิธีการชนะและเอาตัวรอด โดยผู้ศึกษากล่าวถึงวรรณกรรมสำหรับวัยรุ่นและความนิยมอ่าน นวนิยายแนวดิสโทเปียว่าวรรณกรรมประเภทนี้แม้จะให้ภาพสังคมที่หดหู่รุนแรง และบีบคั้นจิตใจ ผู้อ่าน แต่ได้ให้อุทาหรณ์ให้คนตระหนักถึงความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต สำหรับเรื่อง THE HUNGER GAMES ผู้ศึกษาวิเคราะห์ประเด็นการพึ่งพาอาศัยกันเพื่อเอาชีวิตรอดจากการถูกฆ่า จึงอภิปรายถึงความสัมพันธ์แบบพึ่งพากันและอุบายวิธีที่ทำให้ตัวละครทั้งสองอยู่รอดและเป็นผู้ชนะคู่ ซึ่งพบว่าความสัมพันธ์แบบพึ่งพากันมีสองระดับ คือ ระดับปัจเจกและระดับกลุ่มสังคม ผลการศึกษา ได้สะท้อนแนวคิดสำคัญในวรรณกรรมวัยรุ่นที่มุ่งพัฒนาผู้อ่านผ่านตัวละครและแนวคิดหลักของเรื่อง ผู้อ่านวัยรุ่นได้รับประโยชน์เนื่องจากตัวละครหลักมีความฉลาด มีทักษะทางปฏิบัติ มีความแข็งแกร่ง นับว่าวรรณกรรมวัยรุ่นเรื่องนี้ได้ให้ทั้งความบันเทิงและอาวุธทางปัญญาแก่ผู้อ่าน

ในการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครั้งนี้ยังพบการศึกษาเกี่ยวกับยูโทเปียและดิสโทเปีย ที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้อื่น ๆ โดยเฉพาะองค์ความรู้เชิงนิเวศวิทยา ได้แก่การศึกษาของ ภัทรภร รักเรียน (2559) ซึ่งได้ศึกษา “อีโค-ดิสโทเปียและอีโค-ยูโทเปียในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ของคิม สแตนลีย์ โรบินสัน” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการมองปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยสามารถจำแนกได้เป็น สามกลุ่มคือ California Trilogy, Mars Trilogy และ Science in the Capital ผลการศึกษาพบว่า อีโค-ดิสโทเปียเกิดจากปัญหาการขาดสมดุลของสิ่งแวดล้อม มีสาเหตุจากประชากรล้นโลก ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ทรัพยากรขาดแคลนและเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ สภาวะดังกล่าวทำให้เกิดสังคมอีโค-ดิสโทเปีย คือการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่มนุษย์เป็นศูนย์กลางเป็นการใช้นิเวศ

เป็นศูนย์กลาง เป็นการมองธรรมชาติแบบองค์รวมและมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ กระบวนทัศน์ดังกล่าวสอดคล้องกับการมองธรรมชาติของโลกตะวันออก คือความสัมพันธ์ในเชิงจิตวิญญาณระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และการเสียสละเพื่อส่วนรวมมากกว่าทำเพื่อประโยชน์ส่วนตน ดังนั้นสรุปได้ว่าลักษณะเฉพาะในงานของโรบินสัน คือ อีโค-ดิสโทเปียที่แม้จะเป็นความหายนะแต่ไม่สิ้นหวัง อีโค-ดิสโทเปียที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ และมองอย่างมีความหวังว่ามนุษย์จะไปถึง และวิทยาศาสตร์เป็นทางรอดของธรรมชาติและมนุษย์

การทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในเชิงเปรียบเทียบวรรณกรรมไทยกับวรรณกรรมต่างประเทศ เป็นการศึกษาโดยใช้ตัวบทวรรณกรรมที่หลากหลาย ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่ามีนวนิยายเรื่องเมืองนิมิตร์เพียงเรื่องเดียวซึ่งถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกับวรรณกรรมต่างประเทศโดยใช้แนวคิดสังคมอุดมคติเป็นหลักในการวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของแนวคิด ในการศึกษาเรื่องอื่น ๆ เป็นลักษณะการวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรมต่างประเทศซึ่งน่าสนใจคือวิธีการศึกษาเพื่อนำเสนอ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย โดยเฉพาะการศึกษาบางเรื่องเป็นลักษณะการศึกษาตัวบทวรรณกรรมดิสโทเปียอย่างชัดเจน

ดังนั้นจากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ซึ่งจำแนกการทบทวนวรรณกรรมเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ วรรณคดีโบราณ วรรณกรรมปัจจุบัน และวรรณกรรมไทยเปรียบเทียบกับวรรณกรรมต่างประเทศ การศึกษาครั้งจะทำให้ผู้วิจัยสามารถประยุกต์ใช้วิธีการและแนวคิดเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียจากตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบัน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรม

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรม ผู้วิจัยได้จำแนกการศึกษาเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรมซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการวิเคราะห์ทางวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์เป็น การศึกษาการสื่อความหมายทางวรรณกรรม ซึ่งพบว่ามีการศึกษา ดังนี้

3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรม

พื้นฐานสำคัญของการศึกษาวรรณกรรมประการหนึ่งคือ การวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรม ในอดีตจะพบการศึกษาในลักษณะนี้ค่อนข้างแพร่หลาย แม้ในปัจจุบันจะมีทฤษฎีการวิเคราะห์วรรณกรรมที่หลากหลายมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรมยังคงสำคัญและจำเป็นต่อการศึกษาวรรณกรรม กล่าวได้ว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรมเป็นทฤษฎีการวิเคราะห์วรรณกรรมอย่างแท้จริง ในการวิเคราะห์ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยผู้วิจัยจึงได้ค้นคว้า รวบรวม เอกสารและงานวิจัย

ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาองค์ประกอบทางวรรณกรรมเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ต่อไป โดยผู้วิจัยพบการศึกษาองค์ประกอบทางวรรณกรรมดังนี้

การศึกษาของวรรณภา ชำนาญกิจ (2539) ได้ศึกษา “พัฒนาการนวนิยายของรพีพร” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพัฒนาการด้านแนวเรื่อง แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอในนวนิยายของ รพีพร ตั้งแต่ พ.ศ. 2490-2532 โดยใช้แนวการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคม ผลการวิจัยสรุปว่า นวนิยายของรพีพรแบ่งได้เป็น 3 ยุคตามปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง แต่ละยุคนั้นรพีพรได้เขียนนวนิยายทั้งประเภทเรื่งรมย์และประเภทเรื่งปัญหา นวนิยายทั้งสองประเภทยังปรากฏแนวเรื่องหลายแนวด้วย ส่วนจตุพร จันทนะสุด (2543) ได้ “วิเคราะห์นวนิยายเรื่องร่มฉัตรของทมยันตี” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง ร่มฉัตร โดยศึกษาวิเคราะห์ในด้านองค์ประกอบของนวนิยาย กลวิธีการแต่งและท่วงทำนองการแต่ง และศึกษาสภาพสังคมวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีที่ปรากฏในเรื่อง ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ทมยันตีได้ศึกษารายละเอียดของประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลปัจจุบันเป็นอย่างดีโดยนำมาเป็นโครงเรื่องร่วมกับวิถีชีวิตของตัวละครได้อย่างแนบเนียน ตัวละครที่ทมยันตีสร้างขึ้นมีลักษณะสมจริงตามธรรมชาติของมนุษย์ อีกทั้งฉากในนวนิยายยังเป็นเหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นจริงในช่วงเวลาดังกล่าว นอกจากนี้ผู้เขียนจะให้ความรู้ทางเกร็ดประวัติศาสตร์แล้ว ยังให้เกร็ดความรู้ทางด้านประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญ ๆ จากตัวอย่างการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการศึกษาของทั้งสองมีการกำหนดการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอทางวรรณกรรมจากตัวผู้แต่งเป็นหลัก ซึ่งก็พบว่าเช่นเดียวกับการศึกษาของคนอื่น ๆ ที่เจาะจงศึกษาจากตัวผู้แต่ง ดังนี้

การศึกษาของอารยา ทองเพชร (2550) ได้ศึกษา “การวิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในวรรณกรรมสำหรับเยาวชนของ นางไฉน ปริญาธวัช” ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมสำหรับเยาวชนของ นางไฉน ปริญาธวัช มีแนวคิดที่สำคัญ 4 แนวคิด คือ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา และแนวคิดเกี่ยวกับสังคมและสิ่งแวดล้อม สำหรับการศึกษาวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอแนวคิดในวรรณกรรมสำหรับเยาวชน พบการนำเสนอแนวคิด 4 กลวิธี คือ กลวิธีการนำเสนอแนวคิดผ่านโครงเรื่อง ได้แก่ โครงเรื่องที่แสดงถึงความเพียรพยายามของตัวละคร โครงเรื่องที่แสดงถึงความรักในครอบครัว โครงเรื่องที่แสดงถึงภัยจากธรรมชาติและโครงเรื่องที่แสดงถึงการพัฒนาอาชีพและชุมชน กลวิธีการนำเสนอแนวคิดผ่านการสร้างตัวละคร กลวิธีการนำเสนอแนวคิดผ่านบทสนทนาและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดผ่านการบรรยาย

ส่วนการศึกษาของสุพรรณษา ประสงค์สุข (2551) ก็เช่นเดียวกันได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์งานเขียนสารคดีเกี่ยวกับปัญหาครอบครัวไทยของอรสม สุทธิสาคร: แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอ” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์ในด้านเนื้อหา แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอ

แนวคิด เพื่อแสดงให้เห็นแนวคิดที่สะท้อนปัญหาครอบครัวไทย รวมถึงแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะในงานเขียนสารคดีของอรสม สุทธิสาคร ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาครอบครัวไทยในงานเขียนของอรสม มีสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ สาเหตุจากปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ทักษะการพูด การฟัง และความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว ส่วนสาเหตุจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความเสื่อมโทรมทางด้านศีลธรรมของบุคคลในสังคม และความยากจน ส่วนการศึกษาทฤษฎีการนำเสนอแนวคิดพบกลวิธีการนำเสนอ 2 ด้าน คือ กลวิธีการนำเสนอข้อมูลที่ผู้เขียนใช้นั้นประกอบด้วย การนำเสนอข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย การอ้างอิงข้อมูลและการใช้รูปภาพประกอบเรื่อง สำหรับกลวิธีทางวรรณศิลป์นั้น ผู้แต่งใช้กลวิธีที่สำคัญ คือ การตั้งชื่อเรื่อง การนำเข้าสู่เรื่อง การนำกลวิธีการเขียนเรื่องสั้นมาใช้ในการเขียนสารคดี และการใช้ภาษา นอกจากนี้ พัชรดา หน่อแดง (2552) ได้ “วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในนวนิยายที่ได้รับรางวัลของ ปิยะพร ศักดิ์เกษม พ.ศ. 2537-2550” ผลการศึกษาพบว่า ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดด้านการดำเนินชีวิต และแนวคิดเกี่ยวกับสังคมโดยการแสดงให้เห็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม แสดงแนวคิดด้านความเสียสละต่อสังคม และแนวคิดที่สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ในด้านการนำเสนอแนวคิด ผู้เขียนใช้กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านชื่อเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร การเล่าเรื่อง ซึ่งสามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจแนวคิดที่นำเสนอได้อย่างชัดเจน

สรุปได้ว่า การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางวรรณกรรมพบว่า ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์จากผลงานของผู้แต่งคนใดคนหนึ่งเพื่อให้เห็นกลวิธีการนำเสนอที่เป็นรูปแบบเฉพาะของผู้แต่งนั้น ๆ ซึ่งทำให้เห็นเทคนิคหรือกลวิธีของผู้แต่งที่จะสื่อความคิดของตนผ่านผลงานวรรณกรรม โดยใช้การวิเคราะห์ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉากและบรรยากาศเป็นหลัก นับเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์วรรณกรรมเพราะจะทำให้เห็นถึงลักษณะของตัวบทได้อย่างเด่นชัด ดังนั้นในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอทางวรรณกรรมสามารถเป็นแนวทางในการวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรมและการนำเสนอแนวคิดของวรรณกรรมที่ปรากฏลักษณะยูโทเปียและดิสโทเปียได้

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์

การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์เริ่มต้นจากแนวคิดของโซซูร์ ต่อมาโรลิ่งค์ บาร์ตส์ ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาต่อยอดโดยวิเคราะห์การสื่อความหมายของสัญลักษณ์ในระดับลึกและเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมซึ่งเรียกว่า มายาคติ ดังนั้นจากแนวคิดการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ ผู้วิจัยสนใจกระบวนการทำงานของมายาคติโดยใช้สัญลักษณ์จึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสัญลักษณ์เพื่อจะเป็นแนวทางการวิเคราะห์เชิงลึกในการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรม ทั้งนี้พบการศึกษาเชิงสัญลักษณ์ดังนี้

นพพร ประชากุล (2552ก, น. 185) กล่าวถึงการศึกษาวรรณกรรมกับสัญลักษณ์ในประเด็น “วรรณกรรมในวัฒนธรรมกระแอมพี: สัจจะในสัญลักษณ์” ความว่า ในวัฒนธรรมกระแอมพีมองว่าวรรณกรรมเป็นเรื่องที่อุดมไปด้วยสาระและวรรณกรรมที่เข้าเกณฑ์ “สาระ” ได้เหมาะที่สุดคือวรรณกรรมสังนิยม ซึ่งกลายเป็น “เผด็จการทางวรรณกรรม” ในวัฒนธรรมกระแอมพีแต่ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นจริงกับวรรณกรรมเหมือนมีม่านกั้นอยู่ 2 ชั้น คือ ม่านแห่งความเชื่อ เป็นความเชื่อที่มีต่อความจริงอีกทีหนึ่ง และม่านแห่งโครงสร้างสัญลักษณ์ คือตัวบทวรรณกรรมได้นำความเชื่อจำนวนหนึ่งมา “เล่น” โดยฉายบางความเชื่อให้เด่นชัด บดบังบางความเชื่อให้ด้อยาง และจัดประมวลความเชื่อเหล่านั้นให้สัมพันธ์เป็นโครงสร้างที่สื่อความหมาย ทั้งนี้ นพพร ประชากุล (2552ก, น. 325) ยังได้เสนอประเด็น “สัญศาสตร์กับการวิจักษ์วรรณกรรม” โดยกล่าวว่า “สัญศาสตร์นั้นมุ่งความสนใจไปที่ความหมายอีกประเภทหนึ่งในตัวบทวรรณกรรมที่เรียกว่า “ความหมายแฝง” (connotation) ซึ่งเกิดจากคติ ความเชื่อ ค่านิยมที่คอยหล่อเลี้ยงเนื้อความของวรรณกรรมและโอบอุ้มความหมายตรงตัวไว้ ความหมายแฝงทางวัฒนธรรมนี้ถูกใช้ในการเขียนอ่านในลักษณะที่กล่อมกล่อมไปกับความหมายตรง โดยที่ทั้งผู้เขียนและผู้อ่านอาจไม่ทันสังเกตด้วยซ้ำ เพราะดูเหมือนเป็นไปตามธรรมชาติ”

นอกจากนี้ นพพร ประชากุล (2552ข, น. 97-98) ยังได้กล่าวถึง “โรลิ่งด์ บาร์ตส์ กับสัญศาสตร์วรรณกรรม” ว่าโรลิ่งด์ บาร์ตส์ ได้สถาปนาศาสตร์ที่จะมีส่วนพลิกผันวรรณกรรมศึกษาในโลกตะวันตก นั่นคือ สัญศาสตร์วรรณกรรม (literary semiotics) หรืออีกนัยหนึ่งศาสตร์ที่ศึกษาระบวนการสื่อความหมายในงานวรรณกรรม ซึ่งดำเนินไปใน 3 ประเด็นใหญ่ ๆ ซึ่งนำเสนออย่างสังเขป ดังนี้ 1) สัญศาสตร์วรรณกรรมหันมายกฐานะ “ตัวบทประพันธ์” ให้เป็นศูนย์กลางของการศึกษา โดยมุ่งพิจารณาความสลับซับซ้อนของการทำงานของตัวบทดังกล่าว 2) สัญศาสตร์วรรณกรรมยืนยันว่างานวรรณกรรมมีลักษณะของการประกอบสร้าง ซึ่งไม่ได้อิงกับตรรกะของความเป็นจริงในโลกภายนอก หากแต่มีตรรกะภายในของตัวเอง และ 3) สัญศาสตร์วรรณกรรมมีลักษณะของสหวิทยาการแฝงอยู่ไม่น้อย

ทั้งนี้พบว่า ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2558) ได้วิเคราะห์วรรณกรรม “หลังเที่ยงคืน ความหมายเชิงโครงสร้างและโครงสร้างของความหมาย” โดยนำวิธีการวิเคราะห์ความหมายเชิงโครงสร้าง (structural semantics) ในงานวรรณกรรมมาปรับใช้ในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างโปรยและกำไล ตามแนวคิดคู่ความสัมพันธ์ของเกรมาส พบว่าในภาคแรกคือคู่ตรงข้ามทางเพศ ในภาคสองก็เช่นเดียวกัน แต่ออกมาในลักษณะ “ไม่เป็นชาย” กับ “ไม่เป็นหญิง” โดยเฉพาะตัวละครโปรยคือเหยื่อของ “รูปสัญลักษณ์” ในการวิเคราะห์โครงสร้างของความหมายใน หลังเที่ยงคืน ได้อาศัยมายาคติ ตามแนวคิดของ โรลิ่งด์ บาร์ตส์ เกี่ยวกับความเป็นชายและความเป็นหญิงในสังคมไทยเป็นตัวกำหนด

ผู้วิจัยยังพบว่า มีผู้ศึกษาวรรณกรรมด้วยทฤษฎีสัญญา เช่น สิ้นทรัพย์ ยืนยาว (2553) ได้ศึกษาประเด็น “สัญญาทางความหมาย: ชายจริงหญิงปลอมชายปลอมหญิงจริง” โดยแสดงถึงความหมายทางสัญญาผ่านสิ่งของ ในที่นี้คือ มิดและแหวน ตัวอย่างการวิเคราะห์ กล่าวถึง “นางอุเปียม ถอดแหวนออกจากมือแล้วส่งให้เจ้าสามลอ” ผู้วิจัยกล่าวว่า การถอดแหวนของนางอุเปียมสามารถตีความได้ว่าเสมือนถอดความเป็นหญิงออกเป็นการแสดงบทบาทแทนเพศชาย ส่วนเจ้าสามลอใช้มือรับแหวนเป็นบทบาทที่ตรงข้ามกับนางอุเปียม ดังกล่าวนี้สะท้อน “ความเป็นชายและไม่เป็นชาย” หรือ “ความเป็นหญิงหรือไม่เป็นหญิง”

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เชิงสัญศาสตร์ พบว่าส่วนใหญ่เป็นเอกสารประเภทบทความทางวิชาการของนักวิชาการทางวรรณกรรม กล่าวโดยสรุปการวิเคราะห์เชิงสัญศาสตร์ให้ความสำคัญในเรื่องความหมายเชิงลึกของวรรณกรรม มีบางส่วนนำเสนอการวิเคราะห์สัญญาผ่านตัวบทวรรณกรรมเฉพาะเรื่อง ดังนั้นผู้วิจัยจะได้นำแนวทางวิเคราะห์การสื่อความหมายเชิงสัญญาไปใช้ในการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

โดยสรุปการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมแสดงให้เห็นถึงแนวทางการศึกษาองค์ประกอบทางวรรณกรรม ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉากและบรรยากาศ เป็นต้น นอกจากนี้การวิเคราะห์เชิงสัญศาสตร์จะสามารถนำไปศึกษาการสื่อความหมายของยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามในภาพรวมที่ว่า มีการใช้กลวิธีการนำเสนอยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยอย่างไรและกลวิธีการนำเสนอนั้นนำไปสู่กรอบการสร้างวรรณกรรมยูโทเปียและดิสโทเปียอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวบทวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวบทที่จะนำมาศึกษาโดยจำแนกเป็นตัวบทวรรณคดีโบราณและตัวบทวรรณกรรมปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้าและรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวบทวรรณกรรมดังกล่าวเพื่อให้เห็นแนวทางการศึกษาตัวบทของนักวรรณกรรมศึกษา และเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยต่อไป ซึ่งพบงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาตัวบทวรรณกรรม สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวบทวรรณคดีโบราณ

ผู้วิจัยพบการนำตัวบทของวรรณคดีเรื่อง **ไตรภูมิพระร่วง** มาศึกษาในประเด็นที่ใกล้เคียงและเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ดังนี้ การศึกษาของชมพูนุช เพชรศุภมิตร (2559) ได้ศึกษา “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องนรกและสวรรค์ในพระไตรปิฎกกับไตรภูมิพระร่วง” ซึ่งพบว่า การวิเคราะห์ประเด็นนรกในพระไตรปิฎกและไตรภูมิพระร่วง ให้ความหมายคำว่านรกคือสภาพที่ไม่มีความสุขเหมือนกัน สวรรค์ทั้งในพระไตรปิฎก

และไตรภูมิพระร่วงต่างก็เหมือนกันเช่นกัน ซึ่งหมายถึงโลกอีกโลกหนึ่งที่เพียบพร้อมไปด้วยความสุข ทั้ง 5 ส่วนการวิเคราะห์ประเด็นลักษณะของนรกในพระไตรปิฎกพบว่าจะกล่าวถึงชื่อนรกก็ต่อเมื่อมีการถือธรรมที่ควรทำหรือธรรมที่ควรเว้นในพระพุทธ ศาสนา ส่วนในไตรภูมิพระร่วงจะกล่าวถึงนรกบริวาร และมีการอธิบายชัดเจน ลักษณะสวรรค์ในพระไตรปิฎกและไตรภูมิพระร่วง ผลการเปรียบเทียบพบว่า ลักษณะของสวรรค์คล้ายกัน แต่ไม่เหมือนกันเพราะภาษาที่ใช้ต่างกัน ในประเด็นคำสอนเรื่องนรกในพระไตรปิฎกและไตรภูมิพระร่วง ไม่ต่างกันมากนัก ในพระไตรปิฎกเป็นแม่บทอยู่แล้ว ส่วนคำสอนเรื่องสวรรค์ในพระไตรปิฎกและไตรภูมิพระร่วงนั้นมีความเหมือนกัน กล่าวคือต่างก็มีคำสอนเรื่องสวรรค์ที่ทำให้ผู้คนทั้งหลายทำความดีด้วยการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ละเว้น การทำความชั่ว หมั่นทำบุญ ทำทาน ถือศีล ภาวนา หลังตายแล้วก็จะได้ไปเกิดในสวรรค์ตามกรรม ที่ได้ทำไว้ การศึกษาของชมพูชน ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่อง นรกและสวรรค์ ซึ่งเป็นประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ถึง

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวกับตัวบทวรรณคดีโบราณเรื่องอื่น ๆ ดังที่ วัฒนา ณ นคร (2525) ได้ศึกษา “ลักษณะร่วมของเรื่องพระมาลัยในวรรณกรรมพื้นบ้านและพระมาลัยคำหลวง” พบว่าลักษณะร่วมของเรื่องพระมาลัยในวรรณกรรมพื้นบ้านและวรรณคดี คือลักษณะร่วมด้านแนวคิด ซึ่งมีพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ลักษณะร่วมด้านประเพณีและลักษณะร่วมด้านศิลปะ วิธีการที่วรรณกรรมพื้นบ้านยกระดับขึ้นเป็นวรรณคดีนั้น ขึ้นกับกลวิธีการประพันธ์ ลักษณะเด่นทางวรรณศิลป์ของสำนวนวรรณคดีก็คือ ใช้สัมผัสอักษรตลอดเรื่อง ส่วนการนำดัชนีอนุภาคของนิทานของสติต ทอมป์สัน มาวิเคราะห์อนุภาคของนิทานเรื่องพระมาลัยนั้น พบว่า อนุภาคของเรื่องพระมาลัยสามารถนำมาใช้กับเกณฑ์สากลได้

จากบททวนวรรณกรรมงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวบทวรรณคดีโบราณพบว่า **ไตรภูมิพระร่วง** ถูกนำมาศึกษาในหลากหลายแง่มุมบางประเด็นการศึกษาเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์หุ้โทเปียและติสโทเปียในวรรณกรรมไทยโดยเฉพาะแนวการศึกษาที่นำเสนอข้างต้น โดยภาพรวมการศึกษาตัวบทวรรณคดีโบราณเรื่องอื่น ๆ ยังพบจำนวนน้อย

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวบทวรรณกรรมปัจจุบัน

ผู้วิจัยสำรวจพบว่ามีการใช้ตัวบทนวนิยายของพงศกรซึ่งเขียนเรื่อง **คชาปุระและนครไอยรา** โดยทั้งสองเรื่องเป็นนวนิยายที่ผู้วิจัยจะได้นำมาศึกษา ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า จินณะ รุจิเสนีย์ (2554) ได้ศึกษา “การวิเคราะห์นวนิยายเหนือธรรมชาติของพงศกร” เป็นการวิเคราะห์นวนิยายเหนือธรรมชาติของพงศกร ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีกลวิธีการสร้างความเหนือธรรมชาติมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์กล่าวคือศึกษาโครงเรื่อง การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง การปิดเรื่อง ตัวละคร และฉาก ผลการวิเคราะห์สิ่งเหนือธรรมชาติในนวนิยายเหนือธรรมชาติของพงศกรพบสิ่งเหนือธรรมชาติมี 7 ประการ คือ 1) ผี ได้วิเคราะห์ลักษณะของผี โดยมีการนำหลักวิทยาศาสตร์มาอธิบาย

เรื่องเร้นลับ 2) สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในประเด็นการเป็นที่พึ่งทางใจและคุ้มครองมนุษย์ การลงโทษมนุษย์และ
 บทบาทต่อสังคม 3) อำนาจทางจิต 4) ไสยเวท โดยเสนอให้เห็นถึงไสยเวทในด้านดีและด้านร้าย
 5) เครื่องรางของขลัง พงศกรได้ประยุกต์ให้เข้ากับโครงเรื่องและใช้กลวิธีการเขียนที่มีชั้นเชิงทำให้
 เกิดความสนุกสนานตื่นเต้น 6) อาถรรพณ์ พงศกรเสนอว่าอาถรรพณ์นั้นเกิดจากอำนาจลึกลับที่อยู่
 เหนือธรรมชาติและยังสามารถควบคุมวิถีชีวิตหรือความเป็นไปต่าง ๆ ของมนุษย์ได้ 7) ลางสังหรณ์
 และโชคกลาง พบลางสังหรณ์ที่เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และลางสังหรณ์จากความฝัน ส่วนผล
 การศึกษาวิธีการสร้างความเหนือธรรมชาติด้านโครงเรื่อง พบมีโครงเรื่องเกี่ยวกับความลึกลับของ
 วิญญาณและชาติภพ ความมหัศจรรย์ การเชื่อมลึกลับระหว่างเรื่องเหนือธรรมชาติกับวิทยาศาสตร์
 การเปิดเรื่องมีการบรรยายถึงความลึกลับและใช้ความขัดแย้งระหว่างตัวละครมนุษย์กับตัวละคร
 อมนุษย์และมนุษย์กับธรรมชาติ การปิดเรื่องมีแบบยังคงความเร้นลับและทิ้งค้างให้คิด ตัวละครเหนือ
 ธรรมชาติมีหลายแบบ คือตัวละครที่มีลักษณะพิเศษ อมนุษย์ สัตว์และต้นไม้ ฉากจากตำนาน
 ฉากต่างสมัย ฉากต่างภพภูมิ ฉากจากจินตนาการสมมุติ สรุปผลการศึกษาได้ว่าพงศกรได้เขียนให้
 สิ่งเหนือธรรมชาติ และกลวิธีการสร้างความเหนือธรรมชาติมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบเนียน โยงใยกัน
 แล้วเป็นเอกภาพเดียวกัน คือแนวคิดทางพุทธศาสนา

ในลักษณะเดียวกันงานวิจัยเรื่อง “ความเชื่อเหนือธรรมชาติและการสร้างภาวะเหนือ
 ธรรมชาติในนวนิยายของกึ่งฉัตร” พบว่าผู้แต่งได้นำเสนอความเชื่อเรื่องวิญญาณที่ไม่ดับสูญเมื่อมนุษย์
 ตายจากดวงจิตออกจากร่าง ความเชื่อเรื่องการกลับชาติมาเกิดเพื่อกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เคยติดค้างกัน
 อยู่เมื่อชาติที่แล้ว และการติดต่อระหว่างมนุษย์กับวิญญาณ ในประเด็นลางสังหรณ์และความฝัน
 ผู้เขียนสร้างให้ตัวละครที่มีลางสังหรณ์ได้ใช้ลางสังหรณ์นั้นเพื่อช่วยคนอื่น ความเชื่อเรื่องความฝัน
 ผู้เขียนได้สร้างตัวละครให้รับรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมาในอดีตโดยการฝัน และการวิเคราะห์
 ความเชื่อเหนือธรรมชาติเกี่ยวกับอำนาจจิต พบเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายสิ่งของ การส่งกระแสจิตหรือ
 โทรจิต การสะกดจิต การหยั่งรู้โดยการใช้พลังจิต และการทำนาย ในการวิเคราะห์การสร้างภาวะ
 เหนือธรรมชาติในนวนิยายของกึ่งฉัตร พบว่าด้านโครงเรื่องใช้การพรรณนาฉากในการเปิดเรื่อง
 มีลักษณะของการบรรยายพฤติกรรมตัวละคร การสร้างปมขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และปิด
 เรื่องแบบสุขนานุกรม แนวคิดสำคัญเป็นเรื่องความรัก ด้านครอบครัวและสังคม ตัวละครมีทั้งมนุษย์
 และอมนุษย์ ฉากและบรรยากาศนำเสนอความวิปริตของอากาศ ไข้บทสนทนาเป็นตัวดำเนินเรื่อง
 (ขวัญจิตร นุชชำนาญ และคณะ, 2556) ดังกล่าวนี้นี้ จากการวิเคราะห์ทำให้เห็นกลวิธีการนำเสนอ
 นวนิยายของกึ่งฉัตร หรืออีกนามปากกาหนึ่งคืออลินา ซึ่งผู้วิจัยพบว่ามีภานวนิยายชุด
นวนิหมพานต์ของ อลินา มาศึกษา ได้แก่การศึกษาของ พนิดา กุลวงษ์ และอุมารินทร์ ตูลารักษ์
 (2566, น. 87) กล่าวว่า “นวนิยายชุดนวนิหมพานต์เป็นการนำเสนอความมหัศจรรย์ผ่านตัวละคร
 ของวิเศษ และฉาก โดยนำเอาไตรภูมิภพที่กล่าวถึงจักรวาลวิทยามาผสมผสานสร้างสรรค์ให้เข้ากับ

แนวคิดสมัยใหม่ ซึ่งผู้แต่งมีกลวิธีในการสร้างนวนิยายที่หลากหลายใช้ตัวละครที่ปรากฏในไตรภูมิ
 ภูตเป็นตัวละครหลักและมีบทบาทสำคัญในดินแดนแห่งนี้” จะเห็นได้ว่างานวิจัยชิ้นนี้แสดงความ
 คิดเห็นเกี่ยวกับการนำตัวละครในป่าหิมพานต์จากไตรภูมิภูตหรือไตรภูมิพระร่วงมานำเสนอบทบาท
 ใหม่ในนวนิยาย

ส่วนผลงานนวนิยายของปราบดา หยุ่น ที่ผู้วิจัยจะได้นำมาวิเคราะห์นั้น พบว่ามี
 การศึกษางานเขียนของปราบดา หยุ่น ดังนี้ นพดล ปรังค์ทอง (2552) ได้ศึกษา “แนวคิดหลัง
 สมัยใหม่ในวรรณกรรมของ ปราบดา หยุ่น” โดยแนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาได้แก่แนวคิด
 การวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรมและท่วงทำนองการแต่ง สำหรับทฤษฎีหลักที่ใช้ใน
 การศึกษาคือแนวคิดทฤษฎีหลังสมัยใหม่ ผลการศึกษามีดังนี้ ในด้านรูปแบบ พบการสร้างเรื่องเล่า
 แบบ mininarrative คือหลีกเลี่ยงการบอกชื่อของเรื่องเล่าแม่บท เรื่องเล่าของผู้แต่งจะมีลักษณะปลายปิด
 ที่บดบังไม่ได้มุ่งสรุปแบบให้ข้อคิดที่ชัดเจน แต่มักทิ้งปริศนาให้ผู้อ่านขบคิดต่อไป ในการสลายระดับ
 ชั้นของงานวรรณกรรม ผู้แต่งได้เสนอผลงานที่แสดงให้เห็นถึงการสลายระดับชั้นหรือไม่ยึดมั่นในกรอบ
 การให้คุณค่า ส่วนประเด็นการทำลายเส้นแบ่งและผสมผสานประเภทของวรรณกรรม ผู้แต่งใช้
 เส้นแบ่งเชิงทวิลักษณ์และคตินิยมในการจัดประเภทวรรณกรรมต่าง ๆ ในการใช้สทบทผู้แต่งทำให้
 เห็นชัดว่าตัวบทที่อ่าน ความหมายที่ได้นั้นหากละดับลึกลงไปแล้วแทบจะในทุกจุดทุกตอนย่อมเกี่ยว
 โยงสัมพันธ์กับตัวบทอื่น ๆ และในการเขียนแบบเมตาฟิชั่น (metafiction) ผู้แต่งนำมาใช้เพื่อตอกย้ำ
 เปิดเผยสถานะความเป็นเรื่องแต่งของวรรณกรรม สำหรับผลการศึกษาในด้านเนื้อหาพบการทำ
 ผู้อ่านตระหนักรู้ในสถานะความเป็นเรื่องแต่งของวรรณกรรม การวิพากษ์วิจารณ์ขนบการเขียนแบบ
 สัจนิยม การวิพากษ์วิจารณ์เหตุผล การวิพากษ์สถานะของภาษา การปฏิเสธอธิปริชญาและความไม่
 เชื่อมั่นต่อความจริง การสลายตัวตนและปฏิเสธความสำคัญของประพันธกร และสภาพการณ์ของ
 มนุษย์และสังคมหลังสมัยใหม่

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวบทวรรณกรรมปัจจุบัน พบว่ามี
 การศึกษาบางเรื่องที่สามารถนำมาประกอบการวิเคราะห์การศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียใน
 วรรณกรรมไทยได้ เช่น “การวิเคราะห์นวนิยายเหนือธรรมชาติของพงศกร” พบว่ามีตัวบทบางเรื่อง
 ที่ผู้วิจัยจะได้นำมาศึกษาได้แก่เรื่อง **คชาปุระและนครไอยรา** สำหรับการศึกษา “ความเชื่อเหนือ
 ธรรมชาติและการสร้างภาวะเหนือธรรมชาติในนวนิยายของกิงฉัตร” ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการศึกษา
 ผลงานของนักเขียนคนเดียวกันแต่ใช้นามปากกาต่างกัน ทั้งนี้งานเขียนของ อลิษา ก็พบว่ามีการนำ
 มาศึกษาได้แก่ **นวนิยายชุดนวนิยาย** ซึ่งเป็นการใช้ตัวบทจากนวนิยายชุดเดียวกันกับผู้วิจัยจะ
 ได้นำมาศึกษาวิเคราะห์ และในการศึกษา “แนวคิดหลังสมัยใหม่ในวรรณกรรมของปราบดา หยุ่น”
 ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการใช้ทฤษฎีการศึกษาที่น่าสนใจรวมทั้งผู้วิจัยจะได้นำตัวบทวรรณกรรมของปราบดา
 หยุ่น ในเรื่องเบสเมนต์ มูน และสะกด 4 ซึ่งปราบดา หยุ่น เป็นบรรณาธิการมาศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

การทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวบทวรรณกรรมที่ใช้ในการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยเห็นทิศทางการศึกษาตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบัน ดังนั้นจากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจะนำแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรมมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรมที่ปรากฏลักษณะยูโทเปียและดิสโทเปียเพื่อให้เห็นถึงมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

บทที่ 3

รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทย และปริทัศน์ตัวบทวรรณกรรมในขอบเขตการวิจัย

การศึกษายูโทเปียและดิสโทเปียจะพบว่าเป็นแนวคิดที่ปรากฏทั้งในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก โดยคำว่ายูโทเปียซึ่งเป็นวรรณกรรมของเซอร์ โทมัส มอร์ หมายถึงดินแดนแห่งอุดมคติ นับเป็นแนวคิดที่แพร่หลายในโลกตะวันตก ต่อมาปรากฏลักษณะของดิสโทเปียซึ่งมีความหมายตรงกันข้ามกับยูโทเปีย โดยเป็นความหมายในเชิงลบ ในส่วนของโลกตะวันออกก็ปรากฏวรรณกรรมที่มีลักษณะของยูโทเปียและดิสโทเปียเช่นกัน ซึ่งหากพิจารณาวรรณกรรมของไทยเป็นที่น่าสนใจว่า การศึกษาความเป็นมาของยูโทเปียและดิสโทเปียมีที่มาอย่างไร ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จะชี้ให้เห็นถึงรากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ปริทัศน์ตัวบทวรรณกรรมในขอบเขตการวิจัยเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันซึ่งผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยอีกโสดหนึ่ง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทย

ความเป็นมาของรากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทย อาจปรากฏสืบเนื่องกันมาอย่างช้านาน หากพิจารณาด้วยทฤษฎีหลักแบบฉบับ (Archetypes) ตามแนวคิดของ Carl Gustav Jung (ชลธิรา สัตยวิวัฒนา, 2513, น. 32-34) ซึ่งกล่าวถึงประสบการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันของมนุษย์มีความสัมพันธ์และมีการสืบทอด ซึ่งวรรณคดีโบราณก็มีการสืบทอดความคิดและประสบการณ์ของกวีในลักษณะซ้ำ ๆ เช่นเดียวกัน

รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียก็มีความเชื่อมโยงกับหลักแบบฉบับ (Archetypes) เช่นกัน เพราะเป็นปรากฏการณ์ร่วมทางวรรณกรรมที่เกิดจากการผลิตซ้ำประสบการณ์ดั้งเดิมของกวีในอดีตและสืบทอดแนวคิดมาอย่างนักเขียนในปัจจุบัน ทั้งนี้หากพิจารณารากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยย่อมมีรายละเอียดเชิงลึกซึ่งสัมพันธ์กับความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมและวรรณกรรมไทย ดังต่อไปนี้

1.1 รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยกับความเชื่อดั้งเดิมของไทย

สังคมไทยมีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ แต่อย่างไรก็ตามสังคมไทยย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยเช่นเดียวกับชาติอื่นดังที่ สนิท สัมครการ (2538, น. 151) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ว่าจะเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว โดยมีลักษณะของการประสมประสานกันมากขึ้น (Cultural Integration Assimilation) และวัฒนธรรมมนุษย์จะเป็นวัฒนธรรมสากล (Universal Culture) มากกว่าจะเป็นวัฒนธรรมของชาติใดชาติหนึ่ง จากข้อความนี้หากย้อนมองความเป็นไทยนับแต่อดีตจะพบการผสมผสานทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นอินเดียหรือจีนไม่มากนักน้อยตามแต่บริบททางสังคมในขณะนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมไทยจึงถูกหล่อหลอมจากปัจจัยอันหลากหลายทั้งอิทธิพลจากต่างประเทศ ความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงทำให้ประเทศไทยมีวัฒนธรรมอันโดดเด่นและเข้มแข็ง

หากพิจารณาตามความหมายและลักษณะของวัฒนธรรมจะพบว่า วัฒนธรรม คือแบบแผนการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งซึ่งมีวิถีการดำเนินชีวิตเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งในด้านความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีต ประเพณี พิธีกรรม ภาษา วรรณกรรมและภูมิปัญญาที่สมาชิกในสังคมได้ร่วมกันสร้างสรรค์และสั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนานเพื่อปลูกฝังให้แก่สมาชิกในสังคมเดียวกันได้ธำรงและสืบทอดต่อกันมาโดยมีการเรียนรู้ ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้เจริญงอกงามสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมแต่ละยุคสมัย ดังนั้นสรุปได้ว่า วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ของคนในสังคมในการจัดการชีวิตให้เป็นปรกติสุข ทั้งนี้วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ สามารถเปลี่ยนแปลงเพื่อความเหมาะสมกับยุคสมัยและวัฒนธรรมยังเป็นมรดกทางสังคมมีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง วัฒนธรรมจึงครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างกว้างขวาง

ดังนั้นในการศึกษารากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะแสดงให้เห็นว่ายูโทเปียและดิสโทเปียปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมไทยมาอย่างช้านานและได้หลอมรวมเข้ากับวิถีชีวิตของคนไทยซึ่งจะเห็นได้จากการวิเคราะห์รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยกับความเชื่อดั้งเดิมของไทย ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผีและตำนานชนชาติไท ผู้วิจัยเห็นว่าทั้งสองประเด็นเป็นพื้นฐานความคิดความเชื่อของคนไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับรากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1 ความเชื่อเรื่องผีกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย

ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ปรากฏมาอย่างช้านานในวิถีชีวิตมนุษย์ในยุคอดีตกาลมนุษย์มีชีวิตเป็นไปตามธรรมชาติโดยเชื่อในการดลบันดาลจากผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์และปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า อุทกภัย วาตภัย ภูเขาไฟระเบิดและแผ่นดินไหว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์เกิดความหวาดกลัวในอำนาจของสิ่งลึกลับและธรรมชาติเพราะเชื่อว่า

สามารถทำให้ชีวิตดีหรือร้ายได้ ดังนั้นมนุษย์จึงแสวงหาทางออกด้วยวิธีการแสดงความเคารพยำเกรงต่ออำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์และธรรมชาติด้วยการประกอบพิธีกรรม การบูชาและการเซ่นไหว้ เพื่อแสดงให้เห็นว่ามนุษย์เคารพและอยู่ภายใต้อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์และธรรมชาติ

ดังกล่าวนี้เป็นที่มาของความเชื่อดั้งเดิมของไทย ซึ่งพบว่าในบริบทของสังคมไทยนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีความเชื่อปรากฏอยู่มากมายทุกภูมิภาค โดยเฉพาะความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องผี ซึ่งเป็นอำนาจเร้นลับเหนือธรรมชาติเป็นความเชื่อพื้นฐานของกลุ่มชนต่าง ๆ ในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต ดังที่ เสฐียร พันธงศรี (2513, น. 30-31) กล่าวว่า “ความเชื่อในคติถือผีสาง เทวดา วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญรอบข้างอย่างอื่น แต่ก่อนมนุษย์มีความสงสัยในธรรมชาติ เช่น มีด สว่าง ร้อน หนาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ท้องฟ้า แม่น้ำ ต้นไม้และภูเขาว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีผลต่อความสุขและความทุกข์ของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงสร้างรูปแทนเทวดา มนุษย์ คนครึ่งสัตว์ เช่น พระภูมิเจ้าที่ แม่นางเงือก และเทพารักษ์ต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อบูชาธรรมชาติเหล่านี้คงมีอำนาจอะไรอย่างหนึ่งสิงสถิตอยู่ อำนาจที่สามารถบันดาลให้เป็นได้นั้น เรียกว่า เจตภูตหรือวิญญูณ เจตภูตที่มีอำนาจทำความทุกข์ให้เกิดขึ้น อาจเป็นมารร้ายหรือผีสางอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนที่นำความสุขมาให้ อาจเป็นเทวะประเภทใดประเภทหนึ่ง” จากเนื้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องผีมีปัจจัยสำคัญที่ผีสามารถบันดาลความสุขและความทุกข์แก่มนุษย์และสามารถแบ่งผีดีและผีร้ายได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ผีที่ให้ความคุ้มครองดูแล ปกป้องมนุษย์นับเป็นผีดี ส่วนผีที่ทำให้มนุษย์เกิดความทุกข์ และเจ็บป่วย ย่อมเป็นผีร้าย เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของไทยมีความสอดคล้องกับรากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทย กล่าวคือ ความเชื่อเรื่องผีดีที่ให้ความคุ้มครองและบันดาลความสุขแก่มนุษย์สอดคล้องกับความศรัทธาในยูโทเปียซึ่งแสดงถึงชีวิตความเป็นอยู่อย่างปรกติสุข ดังที่ วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ (2550, น. 64-67) กล่าวว่า ผีดีหรือผีที่มีคุณแก่มนุษย์ ได้แก่ “ผีดำ หรือผีบรรพบุรุษ เป็นวิญญูณศักดิ์สิทธิ์ซึ่งสามารถปกป้องคุ้มครองคนในตระกูลเดียวกันได้...ผีบ้านผีเมือง หรือเรียกว่า พระเสื้อเมือง หมายถึงเทวดาที่รักษาบ้านเมือง...ผีธรรมชาติ คือความเชื่อในพลังเหนือธรรมชาติที่สถิตตามสถานที่ต่าง ๆ ว่าสามารถให้คุณให้โทษแก่ผู้คนได้ ดังเช่นตัวอย่างข้อความในหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 (จารึกพ่อขุนรามคำแหง) ความว่า “มีพระขพุง ผีเทพดา ในเขาอันนั้น เป็นใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ขุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัยนี้แล้วไหว้ตีพลีถูก เมืองนี้เที่ยง เมืองนี้ดี ผีไหว้บตี พลีปลุกผีในเขา อันปู่คุ้ม ปู่เกรง เมืองนี้หาย” และผีฟ้าอาจมีความหมายสองประการ ประการแรก หมายถึงพระมหากษัตริย์แห่งเมืองศรีโสธรผู้สวรรคตแล้วและประการที่สอง หมายถึง ผีรักษาท้องฟ้าคล้ายกับความเชื่อเรื่องผีแถน” จากตัวอย่างความเชื่อเรื่องผีจะให้ความคุ้มครองชีวิตในระดับครอบครัว ชุมชนเมือง และประเทศ เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่ยังปรากฏเป็นพิธีกรรมมาจนถึงปัจจุบัน อาทิ ประเพณีการไหว้ผีปู่ย่า ประเพณีไหว้ผีปู่แสะย่าแสะ ประเพณีการบูชาเสาอินทขิล และประเพณีบุญบั้งไฟ

เป็นต้น ดังนั้นการแสดงออกในพิธีกรรมต่าง ๆ จึงเป็นการสื่อให้เห็นถึงการเคารพและตอบแทนอำนาจเหนือธรรมชาติที่คุ้มครองให้ผู้คนดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุข นับเป็นการแสวงหาความปลอดภัยและความต้องการชีวิตที่อุดมสมบูรณ์และมีความสุขถึงแม้มนุษย์ไม่อาจรับรู้ตัวตนของผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้และไม่อาจพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้ แต่สามารถเรียกสิ่งนี้ว่าความศรัทธา ดังกล่าวนี้ความเชื่อเรื่องผีในบริบทสังคมไทยจึงสอดคล้องกับความคิดยูโทเปียซึ่งหมายถึงสังคมแห่งความสุขที่ทุกคนแสวงหาเช่นกัน

ส่วนดิสโทเปียหรือสังคมในด้านเลวร้ายก็มีความสอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของไทยเช่นเดียวกัน หากพิจารณาความเชื่อเรื่องผีร้ายคือผีที่คุกคาม ทำร้ายและสร้างความหายนะให้แก่ชีวิตของผู้คน เช่น ผี (วิญญาณ) กระสือ ปอบ เปรต ผีตายโหง ผีตายทั้งกลม พรายน้ำ และผีป่า เป็นต้น เหล่านี้ล้วนให้โทษและผู้คนจะหวาดกลัวเป็นทุกข์ อย่างไรก็ตามการหลอกของผีนั้น ไม่ได้เป็นเพียงการหลอกกลับมาจากโลกแห่งความตาย เพื่อ “ปรากฏ” ในรูปแบบต่าง ๆ ให้คนรู้สึกตกใจกลัวเท่านั้น แต่การปรากฏตัวของผีในรูปแบบต่าง ๆ มีเหตุผลเสมอ ดังนั้น โลกของผีจึงไม่เพียงแต่เป็นเรื่องไร้สาระแต่เต็มไปด้วยตรรกะแบบผีและพุทธในสังคมไทย (ธนวัฒน์ ปัญญาพันธ์ และชลธิช วสุวัต, 2561, น. 74) ดังกล่าวนี้สอดคล้องกับความคิดดิสโทเปียในสองประเด็นคือ ประเด็นแรก ความหวาดกลัวที่ต้องตกอยู่ในสภาวะแห่งความทุกข์คือดิสโทเปียอย่างชัดเจน ส่วนประเด็นที่สองความเชื่อเรื่องผีมีตรรกะความคิดทางสังคมแฝงอยู่เช่นเดียวกับความคิดดิสโทเปีย เช่น การใช้ผีเป็นเครื่องมือต่อสู้กับอำนาจรัฐและอำนาจอื่น (เนื่ออ่อน ขว้ทองเขียว, 2560) ดิสโทเปียก็มีแนวคิดในการต่อต้านอำนาจการควบคุมของรัฐและอำนาจอื่นเช่นเดียวกัน ดังนั้นความเชื่อเรื่องผีในทางร้ายจึงมีความสอดคล้องกับดิสโทเปียอย่างชัดเจน

จากการศึกษาความเชื่อเรื่องผีกับความคิดยูโทเปียและดิสโทเปียพบว่า ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมของสังคมไทยและเป็นรากฐานของประเพณีและพิธีกรรมทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น ประการสำคัญความเชื่อเรื่องผียังสัมพันธ์กับรากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะในด้านวรรณคดีและวรรณกรรมไทย ดังนั้นสรุปได้ว่าความเชื่อเรื่องผีเป็นส่วนสำคัญของรากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทย

1.1.2 ตำนานชนชาติไทกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย

ในยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์มีการรวมกลุ่มและตั้งถิ่นฐานของผู้คนในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกซึ่งดินแดนแถบเอเชียเป็นพื้นที่อยู่ดั้งเดิมของกลุ่มชนชาติไท เช่น ไทอาหม ไทอ้ายตอน ไทพ่าเก ไทคำตี้ ไทใหญ่ ไทยวน ไทลื้อ ไทจีน ไทดำ ไทขาว ไทพวน ไทลาวและกลุ่มที่อยู่ในประเทศไทย เป็นต้น ดังที่ ปรูม หงษ์สุวรรณ (2542, น. 2) กล่าวว่า “กลุ่มคนที่เรียกว่า “ไต” หรือ “ไท” ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีความหลากหลายในถิ่นและภูมิประเทศที่อยู่ ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศอินเดีย ตอนใต้ของจีน พม่า ลาว เวียดนาม หรือในประเทศไทยนั้น ซึ่งอาจเรียกรวมว่า “ชนชาติไท” ทั้งนี้เพราะกลุ่มชาติพันธุ์

ดังกล่าวพูดภาษาตระกูลไท (Tai) เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมหลาย ๆ อย่าง เช่น มีวัฒนธรรมข้าว มีการตั้งบ้านเรือนในที่ลุ่มซึ่งอาจเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ หรือที่ราบลุ่มในหุบเขา มีการตั้งบ้านเรือนเป็นหลักเป็นแหล่ง จนทำให้เห็นพัฒนาการเป็นบ้านเป็นเมืองเป็นรัฐ จนถึงเป็นอาณาจักรที่มีเจ้าผู้ครองนครและมีความสัมพันธ์ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกันมา ตั้งแต่อดีต” ดังนั้นกลุ่มชนชาติไทจึงมีวิถีชีวิต ความคิดและความเชื่อใกล้เคียงกันโดยเฉพาะในเรื่อง ตำนานของชนชาติไทซึ่งมีลักษณะร่วมกัน อาทิ ตำนานพระธาตุ, ตำนานสุริยคราสและจันทร์คราส ตำนานสร้างโลก และตำนานกำเนิดมนุษย์ เป็นต้น

การศึกษาตำนานชนชาติไทกับความคติยูโทเปียและดิสโทเปีย พบว่า ตำนานการสร้างโลกของชนชาติไทมีความสัมพันธ์กับรากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียอย่างเด่นชัด โดยพบการศึกษาตำนานการสร้างโลกของชนชาติไทในด้านคติชนซึ่งทำให้เห็นคติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างโลกซึ่งเป็นลักษณะร่วมของกลุ่มชนชาติไท ในที่นี้จึงขอนำเสนอการศึกษาตำนานการสร้างโลกของชนชาติไทที่สัมพันธ์กับความคติยูโทเปียและดิสโทเปียดังนี้

หากกล่าวถึงตำนานสร้างโลก ศิราพร ณ กลาง (2539, น. 37) ได้ให้ความเห็นว่า “ตำนานการสร้างโลกเป็นเรื่องเล่าที่สะท้อนความคิดและจินตนาการของมนุษย์เกี่ยวกับโลกธรรมชาติและชีวิต ตำนานการสร้างโลกของกลุ่มชนในแต่ละวัฒนธรรมมีเนื้อหาทั้งที่คล้ายกันและต่างกัน การอธิบายกำเนิดโลก กำเนิดมนุษย์ของคนแต่ละกลุ่มชนจึงน่าจะบอกโลกทัศน์ ความคิด ความเชื่อของคนในวัฒนธรรมนั้น ๆ การเปรียบเทียบความเหมือนคล้ายและความแตกต่างของตำนานการสร้างโลกของคนไทสำนวนต่าง ๆ จึงน่าจะบอกถึงความเชื่อและชีวิตวัฒนธรรมของชนชาติไท ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทกลุ่มต่าง ๆ รวมไปถึงความสัมพันธ์ของคนไทกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในสังคม” ดังนั้นตำนานการสร้างโลกนอกจากบ่งบอกบริบทวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติแล้ว ผู้วิจัยยังเห็นว่า ตำนานการสร้างโลกมีความสอดคล้องกับความคติยูโทเปียและดิสโทเปีย กล่าวคือ มีเนื้อหาเป็นทั้งการสร้างโลกและการทำลายล้าง โดยทำลายล้างโลกให้พินาศก่อนสร้างขึ้นมาใหม่ เปรียบการทำลายล้างโลกได้กับความคติดิสโทเปียและการสร้างโลกใหม่คือยูโทเปีย

ในตำนานการสร้างโลกจะปรากฏโลกทัศน์ที่สอดคล้องกับความคติยูโทเปียและดิสโทเปีย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาจากรายงานการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ตำนานสร้างโลกของคนไท โดยศิราพร ณ กลาง (2539, น. 42-52) พบการเก็บตัวอย่างบทสัมภาษณ์และลายลักษณ์อักษรตำนานการสร้างโลกของคนไทในแต่ละสำนวนซึ่งผู้วิจัยขอยกตัวอย่างบางสำนวน ดังนี้

“ตำนานการเกิดมนุษย์” ไฟไหม้โลกและน้ำท่วม กลิ่นดินหอมถึงชั้นฟ้าชาวฟ้าเหาะลงมากินดิน และไม่สามารถเหาะกลับไปชั้นฟ้าได้ ชาวฟ้าชายหญิง 3 คู่จับคู่เป็นสามีภรรยากัน อยู่ต่อมาไม่นานเกิดต้นข้าว เอามาเสียดไปปรุงกินได้ทันที ชาวฟ้าก็สืบลูกหลาน ขยับขยายถิ่นออกไปตั้งชุมชน (ตำนานไทใหญ่)

“พงศาวดารล้านช้าง” แถนสั่งให้ส่งข้าวปลาให้แถน คนทั้งหลายไม่ทำ แถนจึงให้น้ำท่วม ปู่กลางเชิง ขุนเค็ก ขุนคานเอาไม้มาทำแพ เอาลูกเมียไว้บนแพแล้วหนีไปอยู่เมืองฟ้า ต่อมาแถนบันดาลให้น้ำแห้งและส่งควายลงมาที่น้ำอ้อยหนูให้คนทำนา ต่อมาควายตาย เกิดมีน้ำเต้าปุงที่ซากควายปู่กลางเชิงเอาเหล็กมาจี้น้ำเต้าปุง คนไหลออกมา 3 วัน 3 คืน เป็นคนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ปู่กลางเชิงสอนให้คนทำนาทอผ้า ปู่ส่งท้าวบูลมมาปกครอง ท้าวบูลมมีลูก 7 คน ส่งไปครองในดินแดนต่าง ๆ (ตำนานลาว)

“ปฐมกัปป์” ในปฐมกัปป์มีไฟไหม้โลก และน้ำท่วมโลก ปู่ ส่างสีย่าสา่งไส้ปั้นรูปคนหญิงและคนชายแล้วเสกรูปนั้นเป็นคน ทั้งสองได้กัน เกิดลูกออกมา ต่อมาปู่-ย่าก็ปั้นรูปสัตว์ 12 ราศี ส่วนภูเขานั้นคือ ดินที่เกิดจากการไถนาของปู่ลื้อเฮียงย่าลื้อเฮียง มาน้ำเป็นรอยไถของปู่-ย่า 2 คนนี้ (ตำนานไทลื้อ)

“ปู่สองศรีย่าสองไส้” โลกเกิดขึ้น กลิ่นดินหอมไปถึงชั้นฟ้า เทวบุตรกับนางฟ้า 2 องค์เหาะลงมากินดิน ไม่สามารถกลับขึ้นไปบนฟ้าได้ จากนั้นก็สืบลูกหลานต่อ ๆ มา (ตำนานไทยวน-ล้านนา)

“กำเนิดโลก” ไฟล้างโลก ปู่แถนย่าแถนสร้างคนขึ้นมาคู่หนึ่ง คนคู่หนึ่งเป็นเจ้าของมีลูก 11 คน ต่างกระจายไปอยู่เมืองต่าง ๆ ได้ 101 หัวเมือง เป็นฮ่อ แขก จีน เงี้ยว ฝรั่งเศส ขมุ เขมร (ตำนานไทยวน-ล้านนา)

“ย่าบมย่าบาย-หมากเต้าปุง” แต่ก่อนฟ้าดินอยู่ใกล้กัน ต่อมาน้ำท่วมโลก แถนให้ย่าบมย่าบายลงมาตั้งเมืองลุม (โลก) ย่าบมย่าบายเอาดินมาปั้นเป็นตัวคน ต้นไม้และสัตว์ แล้วเอาใส่หมากเต้าปุงแถนจี้หมากเต้าปุง คนรุ่นแรกออกมาเป็นข่า ขมุ ต่อมาเป็นญวน ลาว ไทลื้อ (ตำนานไทขาว)

จากตัวอย่างตำนานชนชาติไทข้างต้น สามารถสรุปเป็นแนวคิดการสร้างโลกได้
ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง เกิดการทำลายล้างโลกด้วยไฟไหม้โลกและน้ำท่วมโลก

ประเด็นที่สอง เมื่อไฟดับหรือน้ำลด เกิดแผ่นดินใหม่ กลิ่นดินหอมขึ้นไปถึง
สวรรค์ เทวดาลงมากินจวนดิน รัศมีในกายจึงดับกลายเป็นมนุษย์ สืบทอดลูกหลานและครองเมือง

ประเด็นที่สาม เกิดน้ำเต่าปุงหรือหมากน้ำเต่า มีคนอยู่ในน้ำเต่าและออกมาจาก
น้ำเต่ากลายเป็นชนชาติไทต่าง ๆ

ประเด็นที่สี่ ปู่-ย่า ปั้นดินเป็นรูปคนหญิงชาย ต้นไม้และสัตว์ แล้วเสกให้มีชีวิต
คนหญิงชายอยู่ร่วมกันสืบทอดลูกหลานและครองเมืองต่าง ๆ

บทสรุปดังกล่าวแสดงลักษณะตำนานการสร้างโลกซึ่งเป็นลักษณะร่วมในบริบท
วัฒนธรรมอันใกล้เคียงกันของกลุ่มชนชาติไท ทั้งนี้หากพิจารณาความสัมพันธ์ของตำนานการสร้างโลก
ดังกล่าวกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียจะพบว่า การเริ่มต้นตำนานด้วยการเล่าถึงความวิบัติของ
โลกซึ่งเกิดจากไฟไหม้โลกและน้ำท่วมโลก สภาวะดังกล่าวเป็นลักษณะของหายนะในโลกดิสโทเปีย
และหลังจากเหตุการณ์เลวร้ายผ่านพ้นไปเกิดการสร้างโลกใหม่ การกำเนิดมนุษย์ การสร้างบ้านแปลง
เมืองก็เป็นสภาวะการณ์ของโลกยูโทเปียเพราะแสดงถึงการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของมนุษย์

ดังนั้นจากการวิเคราะห์ตำนานชนชาติไทกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย
พบว่า ตำนานของคนไทโดยเฉพาะตำนานการสร้างโลก ตำนานกำเนิดมนุษย์และตำนานน้ำเต่าปุง
เหล่านี้เป็นรากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียที่ปรากฏในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่าง
แท้จริง

1.2 รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยกับแนวคิดทาง

พุทธศาสนา

แนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นรากฐานความคิดและการดำเนินชีวิตของคนไทย ดังที่
กระแสร มาลาภรณ์ (2525, น. 4-5) กล่าวถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อวรรณคดีโบราณ ความว่า
“อิทธิพลของศาสนานั้น ไม่ว่าจะเป็ศาสนาใดก็ตาม ก็ย่อมเป็นอิทธิพลที่ก่อให้เกิดความบันเทิงใจ
อย่างใหญ่หลวงแก่กวี เป็นหนึ่งในห้าของอิทธิพลที่ให้กำเนิดวรรณคดี ความศรัทธาที่เกิดจากศาสนา
นี้มีอิทธิพลให้คนอยากสร้างวัดวาอาราม พระพุทธรูป พระสาวก จนกระทั่งเขียนหนังสือเผยแผ่ ก็กวีนั้น
มีความสามารถที่จะถ่ายทอดความคิดออกมาได้ จึงได้นิพนธ์ร้อยกรองเป็นคำสรรเสริญ สัจสอน หรือ
บรรยายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนานั้น ๆ ขึ้น ในเรื่องนี้ศาสนาพุทธไม่น้อยหน้าศาสนาใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้งกวี
เราก็เป็นเพชรน้ำหนึ่งของบรรดากวีของโลก” ดังกล่าวนี้วรรณคดีทางพุทธศาสนานับเป็นรากแห่ง
สำคัญทางความคิดของคนไทย

บุรกรรม์ บริบูรณ์ (2555, น. 119-121) กล่าวถึงวรรณกรรมพุทธศาสนาว่าสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ วรรณกรรมพุทธศาสนาภาษาบาลี ที่แต่งในไทยมีจำนวนมากและที่กล่าวถึงแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในไตรภูมิ เช่น ปัญญาสชาดก โลกที่ปกสารและจักรวาลที่ปณี เป็นต้น ประเภทที่สอง คือ วรรณกรรมพุทธศาสนาภาษาไทย ที่กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับจักรวาลวิทยาโดยตรง ได้แก่ วรรณคดีไตรภูมิโลกวิจิตร จากการศึกษาของบุรกรรม์ บริบูรณ์ให้ความสำคัญเกี่ยวกับจักรวาลวิทยาในไตรภูมิพระร่วง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษารากฐานความคิดยูโทเปียและดิสโทเปียในบริบทวัฒนธรรมไทย โดยพบว่าความเป็นมาของยูโทเปียและดิสโทเปียมีรากฐานมาจากแนวคิดทางพุทธศาสนา ดังปรากฏในวรรณกรรมพุทธศาสนาของไทยทั้งที่เป็นวรรณกรรมบาลีและวรรณกรรมภาษาไทย ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 3 ลักษณะดังนี้

1.2.1 พุทธจักรวาลแนวคิดที่สัมพันธ์กับยูโทเปียและดิสโทเปีย

“...ดูกรอานนท์ จักรวาลหนึ่งมีกำหนดเท่ากับโอกาสที่พระจันทร์พระอาทิตย์โคจรทั่วทิศสว่างไสวรุ่งโรจน์ โลกมีอยู่พันจักรวาลก่อน ในโลกพันจักรวาลนั้น มีพระจันทร์พันดวง มีอาทิตย์พันดวง มีขุนเขาสิเนรุพันหนึ่ง มีชมพูทวีปพันหนึ่ง มีโปรโคยานทวีปพันหนึ่ง มีอุตตรกูทวีปพันหนึ่ง มีปุพพิเททวีปพันหนึ่ง มีมหาสมุทรสี่พัน มีท้าวมหาราชสี่พัน มีเทวโลกชั้นจาตุมหาราชิก้าพันหนึ่ง มีเทวโลกชั้นดาวดึงส์พันหนึ่ง มีเทวโลกชั้นยามาพันหนึ่ง มีเทวโลกชั้นดุสิตพันหนึ่ง มีเทวโลกชั้นนิมมานรดีพันหนึ่ง มีเทวโลกชั้นปรนิมมิตวสวัตตีพันหนึ่ง มีพรหมโลกพันหนึ่ง...”

(ที. ปา. (ไทย) 20/520/256-258)

เนื้อความในพระไตรปิฎกซึ่งพระพุทธองค์ตรัสแก่พระอานนท์ กล่าวถึงจักรวาลที่มีถึงพันจักรวาลและองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีจำนวนนับพันเช่นกัน อาทิ พระจันทร์ พระอาทิตย์ เขาสิเนรุหรือเขาพระสุเมรุ ทวีปทั้งสี่ มหาสมุทรและเทวโลก เป็นต้น จากเนื้อความนี้ปรากฏรายละเอียดในพระไตรปิฎกส่วนพระสูตรตันปิฎก จุฬนีสสูตร แสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของจักรวาลตามบริบททางพุทธศาสนา ซึ่งพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2550, น. 15-16) กล่าวว่า “จักรวาลในบริบทของพระพุทธศาสนามีได้หมายถึงจักรวาลในแง่ของดาราศาสตร์... คำว่า “จักรวาล” นี้ ในภาษาบาลีท่านใช้คำว่า “จกฺกวาห” ซึ่งมาจากรูปวิเคราะหฺว่า “จักรวาท” โดยอรรถวิเคราะหฺว่า “ไป” คือ เป็นไปดุลลอร์ด ซึ่งหมายความว่ากลมเช่นกับล้อรถ ว่า ชาติในอรรถว่า ไป อล ปัจจย อาเทศ ล เป็น พ ในขณะที่โลกที่ปกสารให้คำนิยามว่า คำว่า “จักรวาท” นิยมเรียกกันว่า “จกฺกวาห” ไปเพราะเหตุที่จักรวาล มีขอบเสมอกันเหมือนล้อรถและมีการลุ่มเหมือนแอง ฉะนั้นจึงเรียกว่า “จักรวาท”

สำหรับคำว่า “จักรวาล” ในสังคมไทยที่นับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ คนไทยย่อมมีความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมพุทธศาสนา อาทิ ไตรภูมิพระร่วง โดยเฉพาะในเรื่องนรกก็คือที่อยู่ของผู้กระทำความชั่วเมื่อสิ้นไปแล้ว สวรรค์คือที่อยู่ของเทวดาและผู้กระทำความดีเมื่อสิ้นอายุขัย ส่วนเขาพระสุเมรุ คือ ศูนย์กลางของจักรวาล มีส่วนประกอบอื่น ๆ อาทิ ทวีปทั้งสี่ มหานทีสี่พันดร สัตตบริภัณฑ์ ป่าหิมพานต์ ฯลฯ ตามความเชื่อที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมและสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ทั้งในวัดและวัง เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าแม้คนไทยอาจไม่เข้าใจรายละเอียดเกี่ยวกับพุทธจักรวาลโดยตรง แต่สิ่งเหล่านี้กลับสอดแทรกในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยมาตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงปัจจุบัน

ขณะที่บริบททางวัฒนธรรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยแต่สิ่งหนึ่งที่คงอยู่อย่างเหนียวแน่นคือ ความเชื่อทางพุทธศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ ความเชื่อทางตรงคือเชื่อในหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนทางอ้อมคือความเชื่อในเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า เช่น เรื่องนรก สวรรค์และพระศรีอริยเมตไตรย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนบริบทความเป็นไทยได้อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะภาพสังคมแห่งการคาดหวังถึงโลกหน้าว่าต้องเป็นสิ่งที่ดีงามและมีความสุข ดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการศึกษายูโทเปียและดิสโทเปียเพราะกล่าวถึงสิ่งที่เป็นโลกแห่งอุดมคติและไม่ใช่ อาจกล่าวได้ว่ามนต์ศรัทธาโยเปียและดิสโทเปียแฝงฝังในวัฒนธรรมไทยมาอย่างเนิ่นนานโดยมีความสัมพันธ์กับแนวคิดพุทธจักรวาลอย่างแยกไม่ออก

การศึกษาเกี่ยวกับพุทธจักรวาลจากเอกสารและงานวิจัยพบว่า พุทธจักรวาลมีความสัมพันธ์กับยูโทเปียและดิสโทเปีย ดังเช่น การศึกษาของพระมหาเศรษฐา เสฎฐมโน (หินศิลา) (2552) ได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในไตรภูมิพระร่วง พบว่า “แนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในไตรภูมิพระร่วง เกิดขึ้นเพื่อตอบปัญหามนุษย์เกี่ยวกับโลกและจักรวาล ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คือวิวัฒนาการของโลก กำเนิดของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ใน 31 ภูมิ และความสำคัญของไตรภูมิพระร่วงก็อยู่ที่การสอนให้เห็นความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่ง แม้การไปเกิดในสุคติภูมิก็ไม่มีความแน่นอน ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารต่อไป การบรรลุพระนิพพานเท่านั้นที่ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอีกต่อไป” การศึกษาของพระมหาเศรษฐา เสฎฐมโน (หินศิลา) โดยวิเคราะห์จากไตรภูมิพระร่วงแสดงความสัมพันธ์ประการหนึ่งคือ วิวัฒนาการของโลก การกำเนิดมนุษย์และสิ่งแวดล้อม สิ่งนี้สอดคล้องกับยูโทเปียและดิสโทเปียเพราะหมายถึงการมีชีวิต การดำเนินชีวิต โดยเฉพาะเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดซึ่งมีความไม่แน่นอนว่าต้องเกิดในสุคติภูมิหรือทุกคติภูมิด้วยเหตุนี้จึงเปรียบสุคติภูมิได้กับยูโทเปียและทุกคติภูมิคือดิสโทเปียนั่นเอง นอกจากนี้ สามารถสรุปประการ (2556ข) ได้ศึกษา “พุทธจักรวาล: บูรณาการตีความกับศาสตร์ใหม่” พบว่า “พุทธจักรวาลมีหลายปรากฏการณ์ที่ดีความแล้วสอดคล้องกับวิทยาของศาสตร์สมัยใหม่ ได้แก่ ความหมายจักรวาล คือ กาแลกซี จำนวนของจักรวาลมีค่าเป็นอนันต์ สันฐานมีลักษณะเหมือนวงล้อ

ทางช้างเผือกคล้ายเขาพระสุเมรุ แดนของสัตว์ทั้ง 31 ภูมิมีความสอดคล้องกับมิติจักรวาล หลุมดำมีลักษณะเหมือนกับสีทาสหสมุทรแห่งการดูกลืน จักรวาลสิ้นสุดใกล้เคียงกับการดับไปของโลก” การศึกษานี้มีความผสมผสานระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนากับโลกวิทยาศาสตร์ ซึ่งได้แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องในเรื่องของจักรวาล โดยเฉพาะเรื่องจักรวาลสิ้นสุดที่มีความใกล้เคียงกับการสิ้นโลกซึ่งเป็นมโนทัศน์สำคัญของติสโทเปีย

จากการศึกษาเกี่ยวกับพุทธจักรวาลพบว่ามีความสัมพันธ์กับรากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและติสโทเปียในวัฒนธรรมไทย โดยพบว่าพุทธจักรวาล คือ จักรวาลตามแนววิถีพุทธซึ่งมีที่มาจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนาและสืบทอดโดยความเชื่อของคนในสังคมไทย โดยเฉพาะการกล่าวถึงการกำเนิดและการสิ้นสุดของจักรวาลซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสำคัญของโลกยูโทเปียและติสโทเปีย สามารถสรุปได้ว่าพุทธจักรวาลเป็นแนวคิดดั้งเดิมของไทยที่สัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียและติสโทเปีย ซึ่งแฝงฝังอยู่ในบริบทวัฒนธรรมไทย

1.2.2 ความเชื่อในพุทธทำนายกับยูโทเปียและติสโทเปีย

“หม่อมฉันได้ฝันเห็นโคอุสุภราช ๑ ต้นไม้ ๑ แมโค ๑ ไคสามัญญ ๑ ม้า ๑ ภาตทองคำ ๑ สุนัขจิ้งจอก ๑ หม้อน้ำ ๑ สระโบกขรณี ๑ ข้าวสารที่หุงไม่สุก ๑ แก่นจันทร์ ๑ น้ำเต้าจมน้ำ ๑ หินลอยน้ำ ๑ นางเขียดกลืนกินงูเห่า ๑ หงส์ทองแหวดล้อมกา ๑ เสือกัวแพะ ๑ ดังนี้ ปริยายอันผิดจะเป็นไปในยุคนี้ ยังไม่สำเร็จ”

(จุ. ชา. (ไทย) 27/77/26)

ความฝัน นับเป็นความเชื่อหนึ่งของคนไทย ในทางพุทธศาสนาพระพุทธองค์ทรงตรัสถึงสาเหตุแห่งความฝันไว้ในพระไตรปิฎกว่ามี 4 ประการ ได้แก่ เทพนิมิต เป็นความฝันที่เกิดจากดวงจิตด้านดีของคน ทำให้เกิดนิมิตด้านดี จิตนิวรรณ์ เป็นการฝันขณะที่จิตของผู้นั้นถูกครอบงำด้วยสิ่งที่ปิดกั้นจิตไม่ให้บรรลุถึงความดี ทางสังหรณ์ เกิดจากความกังวลหรือจิตประหวัดและธาตุกำเริบ เกิดจากความแปรปรวนในร่างกาย ทำให้ฝันไปหลายรูปแบบ อาจจะเป็นดีหรือร้ายก็ได้ (ปัญญาวัฒน์, 2549, น. 27-28) อย่างไรก็ตามความฝันในทางพุทธศาสนา มุ่งเน้นการยึดหลักกฎแห่งกรรมเป็นสำคัญ ดั่งเนื้อความข้างต้นที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เรื่องมหาสุบินชาดก ว่าด้วยมหาสุบิน เป็นเรื่องพุทธทำนายความฝัน 16 ประการของพระเจ้าปเสนทิโกศล โดยมีเนื้อเรื่องดังนี้

“ในสมัยพุทธกาล พระเจ้าปัทเสนธิโกศล (ท้าวปัททเวณ) ทรงพระสุบินนิมิตถึงสิ่งต่าง ๆ 16 เรื่อง พระองค์ตื่นบรรทมขึ้นมาตกพระทัยมาก จึงนำเรื่องที่ทรงสุบินนิมิตถึงเล่าให้พราหมณ์ปุโรหิตฟัง พราหมณ์ปุโรหิต ได้ทูลว่าเป็นนิมิตร้ายมากเป็นอันตรายต่อชีวิตของพระองค์และต่อราชสมบัติของพระองค์ ต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์บูชาয়ัญ โดยใช้ชีวิตคนและสัตว์เป็นจำนวนมากจึงจะพ้นอันตราย พระเจ้าปัทเสนธิโกศลทรงเชื่อ จึงให้คนตระเตรียมชีวิตคนและสัตว์ในพิธีบูชาয়ัญ สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นมีความกลัวตายจึงส่งเสียงร้อง เสียงไปถึงที่พักของมเหสีมัลลิกา เมื่อพระนางทราบชัดจึงไปทูลทัดทานต่อพระเจ้าปัทเสนธิโกศลว่า ในฐานะที่เราเป็นพุทธบริษัทควรจะได้ไปทูลถามต่อพระพุทธเจ้าก่อน พระเจ้าปัทเสนธิโกศลจึงไปทูลถามต่อพระพุทธเจ้า แล้วทรงเล่านิมิตทั้งหมดให้พระองค์ฟัง พระพุทธเจ้าทรงสดับแล้วจึงตรัสว่า ทรงสุบินนิมิตนี้ร้าย แต่มิใช่เกี่ยวกับชีวิตของพระองค์และราชสมบัติของพระองค์ในกาลบัดนี้ หากแต่ว่าในกาลอนาคต คนไร้ศีลธรรมไม่มีศีลธรรมประจำใจ จึงเกิดเหตุเภทภัยต่าง ๆ ดังที่ทรงสุบินนิมิตนั้น และพระองค์ทรงพยากรณ์เป็นเรื่อง ๆ ซึ่งมีทั้งหมด 16 เรื่อง”

(สุวิทย์ คงทอง, 2528, น. 82)

การศึกษาของธนบัตร ใจอินทร์ (2561) ได้วิเคราะห์ อรรถกถา महाสุบินชาดก: ความสำคัญต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีโบราณ พบว่า “อรรถกถา महाสุบินชาดกมีเนื้อหาหลักคือความฝันและคำทำนายทั้ง 16 ประการที่ภีนาไปสร้างสรรค์เป็นวรรณคดีพุทธทำนายความฝันพระเจ้าปเสนธิโกศลสำนวนต่าง ๆ อรรถกถา महाสุบินชาดกมีแนวคิดที่กล่าวถึงอนาคตของบ้านเมืองหรือทำนายเหตุการณ์บ้านเมืองซึ่งหวังผลที่จะเตือนสติแนะแนวทางการประพฤติด้วย” การศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงความแพร่กระจายของพุทธทำนายในประเทศไทยและความสำคัญของพุทธทำนายที่มีต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีโบราณ

นอกจากนี้พุทธทำนายยังมีความสำคัญโดยกล่าวถึงเหตุแห่งความวิบัติของบ้านเมืองซึ่งไม่ได้เกิดในสมัยของพระเจ้าปเสนธิโกศลและไม่เกิดเมื่อครั้งพระพุทธองค์ทรงมีพระชนม์ชีพ แต่จะเกิดเหตุการณ์ในภายหลัง นับเป็นการพยากรณ์ถึงอนาคตว่าเมื่อผู้คนไร้ศีลธรรมจะทำให้เกิดความวิบัติขึ้นมาเกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิศโทเปียอย่างชัดเจนเพราะเป็นการคาดการณ์ถึงโลกอนาคตในทางเสื่อมสูญ ดังตัวอย่างในอรรถกถา เอกกนิบาตชาดก วรณวรรค มหาสุบินชาดก ว่าด้วยมหาสุบิน ที่ว่า

โคผู้ สีเหมือน ดอกอัญชัน ๔ ตัว ต่างคิดว่าจักชนกัน พวกมันวิ่งมาสู่ท้องพระลานหลวง จากทิศทั้ง ๔ เมื่อมหาชนประชุมกันคิดว่า พวกเราจักดูโคชนกัน ต่างแสดงท่าทางจะชนกัน บรรลือเสียงคำรามลั่นแล้วไม่ชนกัน ต่างถอยออกไปหม่อมฉันเห็นสุบินนี้เป็นปฐม อะไรเป็น ผลของสุบินนี้ พระเจ้าข้า?

มหาบพิตร ผลของสุบินข้อนี้ จักไม่มีในชั่วรัชกาลของมหาบพิตร ในชั่วศาสนาของ ตถาคต แต่ในอนาคต เมื่อโลกหมุนไปถึงจุดเสื่อม ในรัชกาลของพระราชาผู้กำพรว้า ผู้มิได้ ครองราชย์โดยธรรม และในกาลของหมู่มนุษย์ผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อกุศลธรรมลดน้อยถอยลง อกุศลธรรมหนาแน่นขึ้น ในกาลที่โลกเสื่อม ฝนจักแล้งและดินเมฆจักขาด ข้าวกล้าจักแห้ง พุทธิภิกษุจักเกิด เมฆทั้งหลายตั้งขึ้นจากทิศทั้ง ๔ เหมือนจะย่อยเม็ด พอพวกผู้หญิงรีบเก็บ ข้าวเปลือกเป็นต้น ที่เอาออกผึ่งแดดไว้เข้าภายในร่ม เพราะกลัวจะเปียก เมื่อพวกผู้ชายต่าง ถือจอบถือตะกร้าพากันออกไปเพื่อจะก่อกันน้ำ ก็ตั้งเค้าจะตก ครางกระหิม ฟ้าแลบ แล้วก็ไม่ตกเลย ลอยหายไปเหมือนโคตั้งท่าจะชนกันแล้วไม่ชนกันฉะนั้น นี่เป็นผลของสุบิน นั้น แต่ไม่มีอันตรายไร ๆ แก่มหาบพิตร เพราะเรื่องนั้นเป็นปัจฉัย มหาบพิตรเห็นสุบินนี้ ประการอนาคต ฝ่ายพวกพราหมณ์อาศัยการเลี้ยงชีวิตของตน จึงทำนายดังนี้

(ขุ. ขา. (ไทย) 27/77/26)

พุทธทำนายของพระพุทธองค์ในข้อนี้กล่าวถึงภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างหนึ่ง คือ ฝนแล้ง อันเป็นเหตุแห่งความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะน้ำซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการ ดำรงชีวิตก็จะขาดแคลนและการเกษตรกรรมซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหารก็ไม่สามารถทำได้ ดังนี้อาจ กล่าวได้ว่าเป็นการตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปียอย่างแท้จริง หากแต่เหตุการณ์เหล่านี้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ ผู้คนไร้ศีลธรรม กษัตริย์ไม่ดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรม สังคมก็จะเข้าสู่ภาวะดิสโทเปีย สรุปได้ว่า ความเชื่อในพุทธทำนายมีความสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปียเพราะเป็นการพยากรณ์ถึงอนาคต อันเต็มไปด้วยความทุกข์ยากของชีวิตมนุษย์

1.2.3 คัมภีร์ทางพุทธศาสนากับยูโทเปียและดิสโทเปีย

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติของไทย คนไทยให้ความสำคัญกับสถาบัน ศาสนาอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากประเพณีวัฒนธรรมไทยแทบทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ทั้งระดับพิธีกรรมของชาวบ้านจนกระทั่งถึงพิธีกรรมในราชสำนัก โดยอาจผสมผสานความเชื่อ ทางศาสนาพราหมณ์เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน อาจเพราะมีต้นกำเนิดจากที่เดียวกัน ทั้งนี้สิ่งที่ พุทธศาสนิกชนรับรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนานอกจากพิธีกรรมในประเพณีและวันสำคัญทางศาสนาแล้ว

ยังมีสิ่งหนึ่งที่นับเป็นหัวใจสำคัญทางพุทธศาสนาคือ พระไตรปิฎก อันเป็นคัมภีร์สำคัญทางพุทธศาสนา ประกอบด้วย พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ทั้งสามทำหน้าที่ต่างกัน ในที่นี้ จะขอกล่าวถึงพระสุตตันตปิฎกซึ่งเป็นที่รวมพระพุทธรูปที่เกี่ยวกับเทศนาธรรมตลอดจนชาดกหรือเรื่องราวในอดีตชาติของพระโคตมพุทธเจ้า ทั้งยังเป็นบ่อเกิดคัมภีร์ทางพุทธศาสนาอีกหลายฉบับ

ในการศึกษารากฐานโน้ตศันยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยพบว่ามีความสัมพันธ์กับคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้ “...ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว มีพระราชทานนามว่า “อรุณวา” ราชธานีของพระเจ้าอรุณวามีนามว่า “อรุณวดี” พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธพระนามว่าสิขี ทรงเข้าไปอาศัยราชธานีอรุณวดีประทับอยู่ ฯ” (ส. ส. (ไทย) 15/614/216) ในอรุณวดีสูตร “พระพุทธรองค์ทรงตรัสถึงเหตุย้อนหลังไปจากภัทรกัป มีพระพุทธรเจ้าพระองค์หนึ่งชื่อพระสิขี พระองค์ได้ไปสู่พรหมโลกพร้อมด้วยพระอภิภูเถร พระองค์ทรงโปรดให้พระอภิภูเถรแสดงธรรมเทศนาแทน แต่ไม่เป็นที่ศรัทธาแก่บรรดาพรหมโลกทั้งหลาย พระพุทธรองค์จึงแนะนำให้พระสาวกแสดงฤทธิ์จนเป็นที่ประจักษ์ เมื่อเทศนาเรื่องกำลังจบแล้ว พระอานนท์พูลอาราธนาให้พระพุทธรเจ้าองค์ปัจจุบันเทศนาเรื่องจักรวาล ทรงเทศนาว่าโลกธาตุหรือจักรวาลหมายถึงการมีพระอาทิตย์และพระจันทร์แล้วมีทิวเขาจักรวาลล้อมอยู่ “เรียกว่าหมีนโลกธาตุพันจักรวาล” (มาลา คำจันทร์, 2548, น. 16-18) เนื้อความในอรุณวดีสูตรต่อจากนี้เป็นกรกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับจักรวาล ได้แก่ ทวีปใหญ่ทั้ง 4 ทวีปและทวีปน้อย เขาสิเนโรหรือเขาพระสุเมรุเป็นแกนกลางของจักรวาล ทิวเขาสัตตบริภัณฑ์ทั้ง 7 อบายภูมิจ นรก สวรรค์และพรหมโลก เป็นต้น

ทั้งนี้การนำเสนอเกี่ยวกับจักรวาลยังปรากฏในคัมภีร์อื่น ๆ ได้แก่ โลกที่ปกสารและจักรวาลที่ปนี ซึ่งพบการศึกษาของสุนทรี โชติติติก (2554, น. 61-89) ได้ศึกษา “แนวคิดเรื่องโลกศาสตร์ในคัมภีร์โลกที่ปกสารและจักรวาลที่ปนี โดยโลกที่ปกสารมีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อให้ทราบความเป็นไปของโลกตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนาและเพื่อให้สาธุชนเกิดความเชื่อ ความเลื่อมใส และสังเวชใจ จะได้ละเว้นการกระทำบาป ประกอบแต่กุศลคุณงามความดี ส่วนจักรวาลที่ปนีเป็นคัมภีร์ที่มุ่งให้ความรู้เรื่องโลกหรือจักรวาล ผลการศึกษาพบว่า โลกประกอบด้วยโอกาสโลก คือส่วนประกอบของเปลือกโลกได้แก่ น้ำและแผ่นดิน สังขารโลก คือส่วนของโลกที่ถูกทำลายได้ด้วยไฟ น้ำ และลม สัตว์โลก คือสิ่งที่อยู่ในโลกได้แก่ทุกคติภูมิ มนุสสภูมิ และสุคติภูมิ องค์ความรู้เกี่ยวกับจักรวาลที่ถูกนำเสนอในคัมภีร์ทางพุทธศาสนามีส่วนแสดงถึงความสัมพันธ์กับยูโทเปียและดิสโทเปีย เพราะการเกิดขึ้นของจักรวาลและสิ่งต่าง ๆ จะเกิดขึ้นหลังจากโลกและจักรวาลเดิมสิ้นสุดลง เปรียบการเกิดจักรวาลใหม่ได้กับยูโทเปีย ทั้งสิ่งอื่น ๆ อาทิ ทวีปทั้ง 4 ทวีปโดยเฉพาะอูตรกฐทวีปมีลักษณะของยูโทเปียอย่างเด่นชัด รวมทั้งป่าหิมพานต์ ฉกามาพจรภูมิ เป็นต้น ในทางตรงข้ามขณะที่จักรวาลสิ้นสุดลงเปรียบได้กับสภาวะดิสโทเปีย หรือในบางส่วนของจักรวาลก็ปรากฏลักษณะดิสโทเปียเช่นกัน อาทิ สภาพของความเป็นอยู่ในทุกคติภูมิ ได้แก่ นรกภูมิ เปรตภูมิ เดรัจฉานภูมิ เป็นต้น

เมื่อกล่าวถึงการสิ้นโลกหรือโลกาวสานจะพบว่ายังมีคัมภีร์ทางพุทธศาสนาอีกจำนวนหนึ่งทีกล่าวถึงการสิ้นโลกซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปียซึ่งแสดงภาพการล่มสลายของโลกและมนุษยชาติ สำหรับคัมภีร์ทีกล่าวถึงการสิ้นโลกสิ้นจักรวาลมีดังนี้ คัมภีร์อัครคัมภีร์ “พระพุทธรองค์ทรงตรัสโดยเล่าย้อนกลับไป ในสมัยดึกดำบรรพ์ทีมนุษยร์รวมตัวกันอยู่เป็นสังคมครั้งแรกของโลก มีใจความพิสดารดังนี้ว่า

ก่อนโลกจะพินาศ มนุษย์ซึ่งประกอบด้วยกุศลกรรมได้ไปเกิดในชั้นอภัสสราพรหม ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นพรหมโลกทีดีทีสุดในบรรดาพรหมโลกทั้งสามในระดับทุติยภพ เป็นผู้มีรัศมีนานา แสงเป็นประกายรุ่งโรจน์ดุแสงฟ้าแลบตลอดเวลา

เมื่อโลกเดิมพินาศนั้น ไฟได้ไหม้และน้ำได้ท่วมขึ้นมาถึงชั้นอภัสสราพรหม โลกขณะนั้นจึงเต็มไปด้วยน้ำทีแผ่ออกไปเต็มอวกาศ

มีตมิต ไร่สรรพชีวิต

เมื่อน้ำลดต่ำลงและเกิดแผ่นดินขึ้นแล้ว เหล่าอภัสสราพรหมจึงจุติจากพรหมโลกมาอุบัติในโลกใบใหม่”

(ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธณิกานต์ วรรณธรรมานนท์, 2560, น. 141-168)

อัครคัมภีร์ แสดงให้เห็นถึงการสิ้นสุดของโลกเดิมซึ่งพินาศด้วยไฟและน้ำ หลังจากนั้นจึงเกิดโลกใหม่และพัฒนาเป็นสังคมมนุษย์ การสิ้นโลกไม่เพียงแต่ปรากฏในอัครคัมภีร์เท่านั้น ในโลกทีปกสารและจักกวัตตพีปนีกก็กล่าวถึงเช่นเดียวกัน ดังที สุนทรี โชติติลล (2554, น. 75) “อธิบายเกี่ยวกับสังขารโลกหรือความพินาศของโลกไว้ว่าเกิดจากปัจจัยสามประการ คือ ไฟ น้ำ และลม หมายถึง การทำลายล้างด้วยไฟ จะไหม้ถึงพรหมโลกบางชั้น เพราะเกิดจากมีพระอาทิตย์เกิดขึ้น 7 ดวง ความร้อนนั้นจึงแผดเผาสรรพสิ่ง การทำลายล้างด้วยน้ำ คือ มีฝนตกไม่หยุดน้ำจะท่วมโลกจะทำลายถึงพรหมโลกทีสูงขึ้นกว่าอาณาเขตของไฟ ส่วนการทำลายล้างด้วยลมนั้นเกิดจากพายุแรงจัดจะพัดทำลายโลกให้มีความพินาศมากที่สุด” ดังตัวอย่างโลกทีพินาศด้วยน้ำ

ในสมัยกัปพินาศด้วยน้ำ...เริ่มมหาเมฆทีจะยังกัปให้พินาศก่อตัวขึ้นแล้ว...มหาเมฆอันมีน้ำกรดจะก่อตัวขึ้น เริ่มต้นมหาเมฆนั้นจะยังฝนละเอียด ๆ ให้ตกลงมาจนกระทั่งหลังเป็นมหาธาร ท่วมแสนโกฏิจักรวาล แผ่นดินและภูเขาเป็นต้นทีถูกน้ำกรดแล้ว ย่อมละลายไปจนถึงภูมิแห่งทุติยภพ

(โลกทีปกสาร อ่างถึงใน สุนทรี โชติติลล, 2554, น. 76)

จากการศึกษาของสุนทรี โชติติติก ได้วิเคราะห์ถึงความพินาศของโลกที่เรียกว่าสังขารโลกและความพินาศนี้เกิดขึ้นด้วยไฟ น้ำและลม ซึ่งทั้งสามสิ่งล้วนเป็นภัยที่เกิดจากธรรมชาติทั้งสิ้น การสิ้นโลกในลักษณะเดียวกันนี้ปรากฏในอรุณวตีสสูตรเช่นกัน ดังที่ มาลา คำจันทร์ (2548, น. 161) ได้ศึกษาอรุณวตีสสูตรฉบับล้านนาซึ่งชำระและเรียบเรียงมาจากวัดเก่าแก่ในจังหวัดเชียงใหม่ ดังตัวอย่างบทมังกับ ที่ว่า

“อันว่ามังกับนั้นฉันนี้ แม้นว่ามังด้วยไฟ ด้วยน้ำ ด้วยลม หากหือฉิบหายเสียนี้ก็หากเสี้ยงอาณาเขตแห่งพระพุทธเจ้าแลตนตั้งนี้แล มักว่าหือฉิบหายไปเสี้ยงแสนโกฏิจักรวาลบ่หลอนั้นแล...อันว่าฉิบหายก็ดี อันว่าตั้งเกิดแห่งโลกทั้งมวลนั้นก็ดี...อันว่ากัปปจักวินาศฉิบหาย บางคาบฉิบหายด้วยไฟเกิดมีในกาลเมื่อดังนั้น ส่วนอันว่ามหาเมฆอันใหญ่มากนักร อันจักหือกัปปวินาศฉิบหายหากขึ้นมาแต่หัวที่ ยังหาฝนอันใหญ่มากนักร เป็นอันหนึ่งอันเดียวหือตกลงมาทั่วแสนโกฏิจักรวาลทั้งมวล”

(มาลา คำจันทร์, 2548, น. 161)

เนื้อความข้างต้นกล่าวถึงบท มังกับ หมายถึง ในเวลาที่โลกถูกทำลาย ในอรุณวตีสสูตรฉบับล้านนา แสดงการสิ้นสุดของโลกด้วยเหตุแห่งธรรมชาติอันได้แก่ ไฟ น้ำและลม เช่นเดียวกับความในพระสูตรอื่น ๆ นอกจากนี้ สามารถ สุขุประการ (2556ก) ได้ศึกษา “วันสิ้นโลก: ศึกษาวิเคราะห์สัจธรรมสุริยสูตร” พบว่าใน “สัจธรรมสุริยสูตร กล่าวว่าเมื่อดวงอาทิตย์มีปรากฏให้เห็นถึง ๗ ดวงโลกจะสิ้นสุด โดยเริ่มตั้งแต่ดวงอาทิตย์ดวงที่ ๒ ถึงดวงที่ ๕ เมื่อปรากฏแหล่งน้ำบนโลกจะหมดไปเริ่มจากลำห้วย หนองน้ำ จนถึงมหาสมุทร และเมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ ๖ ถึงดวงที่ ๗ ปรากฏแผ่นดินจะถูกเผาผลาญจนสูญสิ้นไปในที่สุดลักษณะของการเกิดดวงอาทิตย์จะสลับกันเกิด เมื่อดวงที่เกิดใหม่ดับลงไป ดวงใหม่ถึงเกิดขึ้นมาแทน สรุปได้ว่ามีความเป็นไปได้ที่ดวงอาทิตย์ในสัจธรรมสุริยสูตร คือดวงอาทิตย์เสมือนที่เกิดจากดาวเคราะห์วงใน ได้ถูกเผาไหม้จากดวงอาทิตย์ ทำให้ดูเหมือนดวงอาทิตย์ขึ้นมาใหม่ ดังนั้นสัจธรรมสุริยสูตรจึงมีความสมนัยกับเหตุผลทางจักรวาลวิทยา” สัจธรรมสุริยสูตร ปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ 23 อังคุตตรนิกาย สัตตค-อภุฏก-นวกนิบาต สัจธรรมสุริยสูตร ได้แสดงถึงการสิ้นโลกที่มีสาเหตุมาจากความร้อนของดวงอาทิตย์ที่มีถึง 7 ดวง ดังกล่าวนี้นอกจากพบในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาแล้ว ยังพบว่ามโหทธิพลต่อวรรณคดีโบราณ เช่น ลิลิตโองการแข่งน้ำ เป็นต้น

ด้วยเหตุแห่งการสิ้นโลกซึ่งพบในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาแสดงให้เห็นแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการสิ้นสุดของโลกและจักรวาล คือ อุกุศลมูล อันได้แก่ ราคะ โทสะ โมหะ เป็นปัจจัยสำคัญโดยมีธรรมชาติ อันได้แก่ ไฟ น้ำ และลม เป็นผลที่เกิดขึ้นเพื่อการทำลายล้างทั้งยังเป็นเหตุแห่ง

ความทุกข์ของสรรพชีวิต ดังกล่าวนี้นับว่าแนวคิดการสิ้นโลกนับเป็นรากเหง้าของมโนทัศน์ ดิสโทเปีย คือโลกแห่งความสิ้นหวังและการทำลายล้าง อาจเกิดจากมนุษย์หรือธรรมชาติซึ่งสอดคล้องกับการสิ้นโลกในพระคัมภีร์ที่เกิดจากอภุศลกรรมของสัตว์โลกและจากธรรมชาติเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้เกี่ยวกับมโนทัศน์ยูโทเปียพบว่ามีความสัมพันธ์กับตำนานทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องโลกใหม่ ดังเช่น ตำนานมูลศาสนา กล่าวเรื่องตั้งภัทรกัลป์ ความว่า “แต่นี้ไปจักกล่าวด้วยเรื่องตั้งภัทรกัลป์ เป็นกาลอันบังเกิดแห่งพระพุทธเจ้าทั้ง ๕ พระองค์ มีพระกกุสนธ์ เป็นต้น และมีพระศรีอริยเมตไตรยเป็นที่สุด” (กรมศิลปากร, 2518, น. 33) ภายหลังเหตุการณ์โลกาวสานจะเกิดโลกใหม่ขึ้นมาและพระพุทธเจ้าจะมาบังเกิด เช่นในภัทรกัลป์นี้จะมีพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ ซึ่งพระพุทธเจ้าพระองค์สุดท้าย คือ พระศรีอริยเมตไตรย คนไทยโดยมากรู้จักพระนามของพระศรีอริยเมตไตรย เรื่องราวในยุคของพระองค์เป็นความเชื่อสำคัญประการหนึ่งของคนไทย โดยเฉพาะการพึ่งเทศน์มหาชาติซึ่งพุทธศาสนิกชนไทยถูกปลูกฝังความเชื่อที่ว่าหากฟังครบทั้ง 13 กัณฑ์ ภายในหนึ่งวันจะได้ไปเกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรยแต่ต้องกระทำความดีและละเว้นการทำความชั่วเป็นสำคัญ ความเชื่อนี้ได้สืบทอดต่อกันมาจนการพึ่งเทศน์มหาชาตินับเป็นประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนา ดังนั้นพุทธศาสนาในยุคพระศรีอริยเมตไตรยจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนไทย โดยเฉพาะสังคมอุดมคติในยุคพระศรีอริยเมตไตรย หรือหมายถึงสังคมยูโทเปียนั่นเอง ดังที่ พระมหาอินทร์วงศ์ อิศสรภณิก และจันทร์สม์ ตาบุลึง (2561, น. 43) กล่าวว่า “โลกพระเมตไตรยพุทธเจ้าเป็นเสมือนโลกในอุดมคติ ลักษณะเช่นเดียวกับยูโทเปีย โลกในอุดมคติของนักคิดทางตะวันตก คือมีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าทั้งยูโทเปียและโลกพระเมตไตรยพุทธเจ้ามีความคล้ายคลึงกันในมิติความเท่าเทียมกันและความเสมอภาคในสังคม ไม่มีความเหลื่อมล้ำกันทั้งทางด้านความเป็นอยู่และรูปร่างหน้าตา แต่มีความแตกต่างกันในด้านความเป็นโลกอุดมคติ...โลกในอุดมคติหรือโลกพระเมตไตรยพุทธเจ้านั้นเป็นโลกที่สามารถทำให้เกิดมีขึ้นได้ด้วยการพัฒนาระดับศีลธรรมของมนุษย์ ไม่ได้เป็นโลกในอุดมคติเหมือนยูโทเปีย” การศึกษานี้ชี้ให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างระหว่างโลกในยุคพระศรีอริยเมตไตรยกับยูโทเปีย โดยทั้งสองมีลักษณะเหมือนกันในเรื่องของความเท่าเทียมและความเสมอภาคซึ่งเป็นที่ปรารถนาของมวลมนุษย์ที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมแห่งความเท่าเทียม ส่วนความแตกต่างที่ผู้ศึกษากล่าวถึงคือยูโทเปียไม่มีจริง แต่โลกพระศรีอริยเมตไตรยเกิดขึ้นจริงได้ด้วยการยกระดับศีลธรรมของมนุษย์

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าในคัมภีร์และวรรณคดีทางพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียอย่างเด่นชัด สำหรับวรรณกรรมปัจจุบันที่ได้รับอิทธิพลจากมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียซึ่งสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนาเช่นกัน อาทิ ความเชื่อในเรื่องการสิ้นโลกที่ปรากฏในหลายพระสูตร ในวรรณกรรมปัจจุบัน เช่น **นวนิยายชุดนวนิหมพานต์** ผู้แต่งก็ได้นำความคิดเรื่องการสิ้นโลกมาเป็นแนวคิดสำคัญของเรื่อง กล่าวคือ เมื่อเกิดภัยพิบัติแผ่นดินไหวครั้งใหญ่

ทำให้พื้นแผ่นดินแยกออกจากกันทั้งถูกน้ำทะเลกลืนหายไปและเกิดเพลิงเผาผลาญ เมื่อเหตุการณ์สงบลงเกิดแผ่นดินใหม่ขึ้นมาเรียกว่านวมินทพานต์เป็นที่อยู่ร่วมกันระหว่างเทวดา อสูรและมนุษย์ ดังนี้ จะเห็นได้ว่านวมินทพานต์อาจได้รับอิทธิพลทางความคิดเรื่องการสิ้นโลกมาจากคัมภีร์และวรรณคดีทางพุทธศาสนาที่ว่าโลกสิ้นสูญด้วยไฟ ด้วยน้ำและด้วยลม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแนวคิดด้านศีลธรรม การประพฤติกรรมดีกรรมชั่วที่เป็นสาระสำคัญในการแต่งเรื่องทั้งนวมินทพานต์และเรื่องสั้นในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า คัมภีร์และวรรณคดีทางพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับรากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ทั้งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในทุกยุคทุกสมัย เป็นมโนทัศน์สำคัญที่ปรากฏในสังคมไทยดังปรากฏในวรรณคดีโบราณมาจนถึงวรรณกรรมปัจจุบันของไทย

ดังนั้นจากการศึกษาคัมภีร์ทางพุทธศาสนากับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียสรุปได้ว่า คัมภีร์ทางพุทธศาสนาได้ปรากฏมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย โดยให้ความสำคัญในเรื่องกุศลกรรมและอกุศลกรรมเป็นหลัก เช่น ช่วงเวลาแห่งการสิ้นโลกเปรียบได้กับการตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปียซึ่งโลกถูกทำลายล้างด้วยธรรมชาติอันมีอกุศลกรรมของสัตว์โลกเป็นปัจจัย ส่วนยูโทเปียนั้นเกิดขึ้นพร้อมโลกใหม่ ในยุคแห่งความเจริญทางศีลธรรมของสัตว์โลก เป็นต้น

การศึกษารากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยกับแนวคิดทางพุทธศาสนาพบว่า ในโลกตะวันออกพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ดังเห็นได้จากพระไตรปิฎกและพระสูตรต่าง ๆ มีเนื้อความสะท้อนมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียซึ่งสอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยโดยมีพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

ด้วยเหตุนี้จากการศึกษารากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยกับแนวคิดทางพุทธศาสนาทำให้ผู้วิจัยสามารถนำองค์ความรู้เกี่ยวกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดทางพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันซึ่งจะทำให้มองเห็นมิติทางพุทธศาสนา และมีมิติทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย นอกจากนี้ในประเด็นต่อไปผู้วิจัยได้ศึกษารากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยกับแนวคิดสมัยใหม่ เพื่อให้เห็นพลวัตของการศึกษารากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ดังรายละเอียดในประเด็นต่อไป

1.3 รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยกับแนวคิดสมัยใหม่

การศึกษารากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยไม่เพียงวิเคราะห์จากรากฐานในอดีต ดังเช่นความเชื่อดั้งเดิมของไทยและแนวคิดทางพุทธศาสนาเท่านั้น ผู้วิจัยพบว่าในปัจจุบันที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทำให้โลกเปิดกว้างมากขึ้น การติดต่อสื่อสารระหว่างกันเป็นไปโดยง่ายทั้งภายในและภายนอกประเทศจึงเกิดการแลกเปลี่ยนทางความคิดและวัฒนธรรมขึ้น ดังนั้นการวิเคราะห์รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยจะได้ศึกษาให้

ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ โดยผู้วิจัยจะวิเคราะห์รากฐานมโนทัศน์ยูโทเปีย และดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยกับแนวคิดสมัยใหม่จากนวนิยายวิทยาศาสตร์ซึ่งมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมปัจจุบัน ดังนี้

นวนิยายวิทยาศาสตร์มีลักษณะสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย โดยนวนิยายวิทยาศาสตร์เป็นวรรณกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตก นักวรรณกรรมศึกษาได้ให้นิยามลักษณะของวรรณกรรมประเภทนี้ ดังเช่น Bernice กล่าวว่า “นวนิยายวิทยาศาสตร์ได้ชื่อว่าเป็นวรรณกรรมประชานิยมที่มีความหลากหลายในด้านองค์ความรู้และมีความยากในเชิงปรัชญา นวนิยายแนวนี้ตั้งคำถามกับมนุษย์ว่า ‘แท้ที่จริงแล้วความหมายของการเป็นมนุษย์คือการแก้ปัญหา’ สิ่งนี้เป็นรูปแบบการเล่าเรื่องที่สำคัญของนวนิยายประเภทนี้ ความสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความสนใจในกระแสความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ต้นกำเนิดของนวนิยายวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เริ่มขึ้นในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานเขียนของนักเขียนยูโทเปีย เช่น โทมัส มอร์ (Thomas More), ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon), และโจนาธาน สวิฟต์ (Jonathan Swift) ตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 20 นวนิยายวิทยาศาสตร์ได้กลายเป็นเรื่องที่ทำให้ความรู้ในสิ่งเข้าใจยากและมีความคิดสร้างสรรค์ แม้เป็นแนวคิดยูโทเปีย เช่นเดียวกับเรื่องความรักเกี่ยวกับโลก, เรื่อง ‘พลังจิต’ ของปี 1950 เป็นที่นิยมอย่างยิ่ง, เรื่องเล่าแนวดิสโทเปียและการพยากรณ์ เป็นต้น เหล่านี้กลับมามีชื่อเสียงโด่งดังกลายเป็นรูปแบบสมัยนิยมตั้งแต่กลางปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา” (Bernice M, 2017, pp. 118-120)

จากเนื้อความข้างต้น กล่าวถึง นวนิยายวิทยาศาสตร์ว่าเป็นวรรณกรรมที่ประกอบด้วยองค์ความรู้โดยเฉพาะเรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประการสำคัญได้แสดงให้เห็นว่านวนิยายวิทยาศาสตร์มีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ดังที่ สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2558) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับยูโทเปียในวรรณกรรมของฟรานซิส เบคอน และโทมัส มอร์ ดังนี้ “เดอะ นิว แอตแลนติส ได้ทำให้ในโลกแห่งความจริง เช่น ในประเทศอังกฤษเปลี่ยนไป เพราะมีกลุ่มปัญญาชนเกิดขึ้น เช่นเดียวกับนวนิยายยูโทเปียของโทมัส มอร์ โดยจุดกำเนิดของยูโทเปียนั้นเกิดขึ้นมาในยุคแห่งวิทยาศาสตร์ที่มีความเชื่อมั่นในความก้าวหน้าทางวิทยาการและเหตุผลนิยม สังคมได้หลุดออกจากยุคกลางและยุคคลาสสิก” สิ่งที่สุรเดช โชติอุดมพันธ์ ได้นำเสนอคือวรรณกรรมยูโทเปียมีรากฐานมาจากยุควิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะการให้ความสำคัญของเหตุและผล ในยุคแรกวรรณกรรมยูโทเปียของโทมัส มอร์ และนวนิยายของฟรานซิส เบคอน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของกลุ่มปัญญาชนในประเทศตะวันตก ดังนั้นนวนิยายวิทยาศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปีย

ในขณะเดียวกัน สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2558) ก็แสดงให้เห็นแนวคิดในลักษณะตรงข้ามกับยูโทเปียที่ว่า “ศตวรรษที่ 19 วิทยาศาสตร์ผลักดันให้เกิดปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งสะท้อนวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีมากขึ้น แต่สิ่งสำคัญที่เราเริ่มเห็นคือ วิทยาศาสตร์อาจจะไม่ได้ดีเสมอไป ด้านมืดที่แฝงอยู่ที่สำคัญคือ การใช้วิทยาศาสตร์สร้างอาวุธ ทำให้เกิดสงครามโลก หรือการใช้วิทยาศาสตร์ในการสร้างอาวุธในการล่าอาณานิคม เพื่อผลิตและนำผลสำเร็จกลับมาสู่ประเทศแม่ วิทยาศาสตร์ทำให้เกิดการครอบงำในหลายมิติของสังคมเช่นกัน ดิสโทเปียจึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นการเสียดสีสังคม และได้กลับยูโทเปียซึ่งอธิบายถึงสังคมที่สมบูรณ์แบบ” จากข้อความดังกล่าวจะพบว่ามโนทัศน์ดิสโทเปียเกิดจากแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ในด้านเลวร้าย เช่น การใช้ความรู้วิทยาศาสตร์ในทางที่ผิดสร้างอาวุธก่อให้เกิดสงคราม หรืออาวุธชีวภาพส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ให้ตกอยู่ในความหายนะ ดังกล่าวนี้นี้แสดงให้เห็นว่าแนวคิดวิทยาศาสตร์มีความสำคัญต่อมโนทัศน์ดิสโทเปีย ทำให้เกิดนวนิยายวิทยาศาสตร์ที่ใช้มโนทัศน์ดิสโทเปียเป็นสาระสำคัญของเรื่อง

สำหรับวรรณกรรมไทยได้รับแนวคิดการสร้างสรรค์นวนิยายวิทยาศาสตร์มาจากตะวันตกในยุควรรณกรรมปัจจุบันเริ่มรุ่งเรือง นักเขียนไทยซึ่งมีผลงานนวนิยายวิทยาศาสตร์ เช่น จันตรี ศิริบุญรอด เขียนเรื่อง ผู้ดับดวงอาทิตย์, มนุษย์มหัศจรรย์ และสัญญาณมรณะ จินตวีร์ วิวัธน์ เขียนเรื่อง มิติเร้น ส่วนแก้วแก้ว เขียนเรื่อง แดนดาว และชัยคุปต์ เขียนเรื่อง แอนโดรเมดา เป็นต้น จะเห็นได้ว่านวนิยายวิทยาศาสตร์ของไทยได้รับความนิยมทั้งจากผู้สร้างสรรค์ผลงานและผู้เสพงานวรรณกรรมจึงนับเป็นวรรณกรรมประชานิยม ทั้งนี้แนวคิดของนวนิยายวิทยาศาสตร์มีลักษณะสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย เช่น เรื่องโลกในอนาคต สิ่งมีชีวิตนอกโลก การสร้างเทคโนโลยีล้ำสมัย หุ่นยนต์ ฯลฯ ซึ่งมีทั้งด้านดีและด้านร้ายอันมีผลต่อชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นนวนิยายวิทยาศาสตร์จึงมีความเชื่อมโยงกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียอย่างชัดเจน โดยจะเห็นได้จากการจำแนกนวนิยายวิทยาศาสตร์ในด้านดีเป็นยูโทเปียซึ่งนำเสนอคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรโลก หากเป็นนวนิยายวิทยาศาสตร์ในด้านร้ายจะนำเสนอลักษณะของดิสโทเปีย เช่น จักรกลสังหาร การทดลองที่ผิดพลาด และการพยากรณ์อนาคตในทางเลวร้ายซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์นั่นเอง

จากการศึกษารากฐานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวัฒนธรรมไทยกับแนวคิดสมัยใหม่นวนิยายวิทยาศาสตร์จึงเป็นภาพแทนความร่วมมือกับโลกปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายวิทยาศาสตร์กับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียไปใช้ในการวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรมปัจจุบัน ทั้งนี้พบว่านวนิยายและเรื่องสั้นที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาในประเด็นมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบันมีลักษณะของนวนิยายวิทยาศาสตร์ปรากฏอยู่ เช่น **เมืองนิมิตร** ของตรี อภิรัฐ **คชาปุระและนครไอยรา** ของพงศกร **เบสเมนต์** **มูน** ของปราบดา หยุ่น และ **สะกด 4** ซึ่งปราบดา หยุ่น เป็นบรรณาธิการ โดยจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในมิติสังคมและมิติเทคโนโลยีดังปรากฏผลการศึกษาในบทต่อไป

2. ปรัชญาตัวบทวรรณกรรมในขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ตัวบทวรรณกรรมไทยในการวิจัยโดยจำแนกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ วรรณคดีโบราณ และวรรณกรรมปัจจุบัน โดยตัวบทวรรณกรรมดังกล่าวต้องปรากฏเนื้อหาในลักษณะของยูโทเปีย หรือดิสโทเปียตามนิยามความหมายและลักษณะของยูโทเปียและดิสโทเปียที่ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดไว้ ผู้วิจัยจึงได้คัดสรรตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันในเรื่องต่อไปนี้

2.1 วรรณคดีโบราณ

วรรณคดีโบราณใช้ตามการแบ่งประเภทวรรณคดีลายลักษณ์ของ กุสุมา รักษมณี (2556, น. 77) ผู้วิจัยจึงใช้คำว่า “วรรณคดีโบราณ” สำหรับเรียกตัวบทที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่

2.1.1 เถกมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง ฉบับ พระญาติไทย พ.ศ. 2554

เถกมิกถา ไตรภูมิถา หรือ ไตรภูมิพระร่วง เป็นหนังสือสำคัญสมัยสุโขทัยที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน เปลื้อง ณ นคร (2544, น. 31) กล่าวว่า เถกมิกถานี้ต้นฉบับเดิมจะเป็นอย่างไรไม่มีใครทราบ ฉบับที่มีอยู่ ณ พิพิธภัณฑสถานเวลานี้เป็นเพียงฉบับคัดลอก ปรากฏความในตอนท้ายเรื่องว่า “พระมหาช่วยจารพระไตรภูมิถาที่วัดปากน้ำชื่อวัดกลาง แล้วแต่ในเดือน ๔ ปีจอวันอาทิตย์ เวลาตะวันบ่าย ๓ โมงเศษ เมื่อพระพุทศักราชล่วงไปได้แล้ว ๒๓๒๑ พระวษา” สำหรับผู้แต่ง เปลื้อง ณ นคร ได้กล่าวเช่นกันว่าเป็น พญาสิทธิไทย ในบานแผนกของหนังสือนี้บอกไว้ชัดเจนเว้นแต่ศักราช

“เนื้อความไตรภูมิถานี้ มีในกาลเมื่อใดได้ และมีแต่ในประกาศาโพ้น เมื่อศักราชได้ ๒๓ ปี ปีระกาเดือนเพ็ญวันพฤหัสบดี ผู้ใดหากสอดรู้มิได้เสียสิ้น เจ้าพระญาเลไทยผู้เป็นลูกแห่งเจ้าพระญาเลไทยผู้เสวยราชสมบัติในเมืองศรีสัชชนาลัยและสุโขทัย และเจ้าพระญาสิทธิไทยนี้ ๘ เป็นหลานเจ้าพระญารามราชผู้เป็นสุริยวงศ์ และเจ้าพระญาเลไทยได้เสวยราชสมบัติในเมืองสัชชนาลัยอยู่ได้ ๖ เข้า จึงได้ไตรภูมิ” เจ้าพระญาเลไทยนี้คือพญาสิทธิไทยหรือพระมหาธรรมราชาที่ 1 (วงศ์พระร่วง) เป็นกษัตริย์ที่ทรงรอบรู้ในพระพุทธศาสนาและไตรปิฎก ครองราชย์สมบัติอยู่ระหว่าง พ.ศ. 1897 ถึง 1919 ได้ทรงบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ส่วนที่มาและความมุ่งหมายของหนังสือไตรภูมิพระร่วงเป็นการรวบรวมหนังสือพระคัมภีร์ที่ออกชื่อ 30 เรื่อง และในตอนจบยังมีพูดถึงพระคัมภีร์ต่าง ๆ อีกกว่า 20 ชื่อ นับได้ว่าเป็นหนังสือเล่มแรกที่บันทึกทางพุทธศาสนาได้รวบรวมเนื้อความในคัมภีร์ต่าง ๆ มานิพนธ์ใหม่ สำหรับความมุ่งหมายที่พญาสิทธิไทยทรงนิพนธ์เถกมิกถานี้ ก็มีแจ้งในต้นเรื่องว่า “...จะใคร่เทศนาแก่พระมารดาท่าน อนึ่งจะใคร่จำเริญพระอภิธรรมโสด” เกี่ยวกับเวลา

แต่ง พญาลิไทยจะได้ทรงนิพนธ์ไตรภูมิภพเมื่อศักราชอะไรไม่ปรากฏชัด แต่ถ้าจะถือว่า พญาลิไทยได้ทรงนิพนธ์เรื่องนี้เมื่อขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว 6 ปี ตามที่ปรากฏในบาน แผนกก็ควรเป็น พ.ศ.1903

(เปลื้อง ณ นคร, 2544, น. 31)

นอกจากนี้ เปลื้อง ณ นคร กล่าวถึงเนื้อเรื่องว่า หัวใจสำคัญของหนังสือนี้ คือ การแสดงให้เห็น เราได้สำนึกถึงความจริงแท้ข้อหนึ่งว่า

“ฝูงสัตว์ทั้งหลายอันเกิดในไตรภพนี้ แมว่ามียศศักดิ์สมบัติก็ดี คือตั้งว่าพระมหาจักรพรรดิราชก็ดี ตั้งพระอินทร์เจ้าไตรตรึงษ์พิภพก็ดี ตั้งพระพรหมก็ดี ทั้งนี้ บ่หอนยีนอยู่ มั่นคงในยศสมบัติได้เลยสักคาบ เทียรยอมรู้ฉิบหาย รู้ตาย รู้พลัดพรากจากสมบัตินั้นแล” เนื้อเรื่องแบ่งออกเป็นบทหรือกัณฑ์ เริ่มด้วยกาลานมัสการพระรัตนตรัย กล่าวถึงไตรภูมิ 31 คือที่อยู่ 31 แห่งของมนุษย์ สัตว์เดียรัจฉาน สัตว์นรก เปรต อสุรกาย และเทวดา ที่ 31 แห่งนี้แบ่งออกเป็นภูมิใหญ่ ๆ สามภูมิ คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุปรภูมิ แล้วกล่าวถึง ลักษณะการปฏิสนธิของสัตว์โลกรวมทั้งเทวดา แล้วพรรณนาลักษณะนรกภูมิ ตีรัจฉานภูมิ เปตภูมิ อสุรกายภูมิ มนุสสภูมิ เมื่อกล่าวถึงมนุสสภูมิได้พูดถึงทวีปทั้งสี่ มีอุมตกรรฐทวีป อมรโคยานทวีป บุพพวิเทหทวีป และชมพูทวีป อันเป็นความเข้าใจของคนแต่โบราณ ถัดจากนั้นกล่าวถึงพระยาจักรพรรดิราช และเครื่องประกอบบารมีของพระยาจักรพรรดิราช ถัดจากนั้นเป็นนิทานประกอบ นิทานประกอบเหล่านี้เป็นเรื่องที่มีมาแต่ครั้งพุทธกาล ถัดจากนั้นนิทานเหล่านี้เป็นเรื่องเทวภูมิกล่าวถึงกำเนิดและที่อยู่ของเทวดา ซึ่งล้วนแล้วด้วย สิ่งวิเศษอัศจรรย์ทั้งสิ้น ในตอนปลายกล่าวว่า “แต่ฝูงอันมีจิตรแลมีชีวิตอันเกิดในภูมิทั้ง ๓๑ ชั้นทั้งนี้มีเพียง ย่อมฉิบหายด้วยมัตยราชาหากกระทำให้หายไ้” แล้วกล่าวถึงไฟและน้ำซึ่งมา ล้างโลกและสวรรค์ กล่าวถึงพุทธกำเนิด กล่าวถึงกำเนิดสัตว์โลกและเทวดาภายหลังไฟล้างโลก แล้วบังเกิดพระอาทิตย์พระจันทร์ เกิดมีฤดูต่าง ๆ และพืชพันธุ์ธัญญาหาร เกิดพระราชา แล้วพูดถึงความเสื่อมสูญไม่เที่ยงแท้

(เปลื้อง ณ นคร, 2544, น. 32-33)

2.1.2 ลิลิตโองการแข่งน้ำ ไม่ปรากฏผู้แต่ง พ.ศ. 2529

ลิลิตโองการแข่งน้ำ หรือ **ประกาศแข่งน้ำโคลงห้า** เป็นวรรณคดีสมัยอยุธยา ตอนต้นเปลื้อง ณ นคร (2544, น. 43) กล่าวว่า เป็นหนังสือเรื่องเดียวในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน กล่าวได้ว่าเป็นหนังสือกาพย์กลอนเรื่องแรกที่สุดที่ยังคงมีต้นฉบับอยู่ จากเรื่องนี้ทำให้แลเห็นว่าวัฒนธรรมของขอมและพราหมณ์ได้แทรกเข้ามา ประกาศแข่งน้ำนี้เป็นคำแข่งตรงตามชื่อ เป็นโองการสำหรับพราหมณ์อ่านประกาศแก่เทพดาและผีปีศาจในเวลาทำพิธีถือน้ำซึ่งเป็นพิธีที่เสนาข้าราชการแสดงและสาบานตนว่า จะจงรักภักดีต่อหัวหน้าคือ กษัตริย์ พิธีนี้บางทีเรียกว่า ถือน้ำพระพิพัฒน์สังจา หรือพระราชพิธีศรีสังฆปาณกาล ได้ทำติดต่อกันมานานและเพ็งเลึกเมื่อได้เปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย พ.ศ. 2475 ทั้งนี้มีหลักฐานกล่าวไว้ชัดเจนในกฎหมายเตียรบาลตั้งแต่สมัยกรุงศรีว่า “อนึ่งลูกขุนผู้ใดขาดถือน้ำพระพิพัทโทษถึงตาย ถ้าบอกป่วยคุ้ม ถ้าลูกขุนผู้ถือน้ำพิพัทห้ามถือน้ำแหวนนาก แหวนทอง แลกินเข้ากินปลากินน้ำยา แลเข้ายาคุก่อนน้ำพระพิพัท ถ้ากินน้ำพระพิพัทจอกหนึ่ง และยื่นให้แก่กันกิน กินแล้วแลมิได้ใส่ผมเหลือนั้นล้างเสียโทษเท่านั้นในระวางกระบล”(กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1 อ้างถึงใน กรมศิลปากร, 2529, น. 3)

เปลื้อง ณ นคร (2544, น. 43) กล่าวถึงลักษณะของลิลิตโองการแข่งน้ำว่า เดิมเขียนเป็นตัวหนังสือขอม เนื้อความเป็นคำไทย แต่งเป็นโคลงห้าสลับกับร้อยฉันท์ แต่แลเห็นได้ชัดเจนว่าไม่ถือเครื่องทางระเบียบบังคับของการประพันธ์ ผู้แต่งคงจะเป็นพราหมณ์ ส่วนเรื่องและทำนองแต่ง เรื่องนี้ใช้อ่านหรือสวดในพิธีถือน้ำ เป็นเรื่องขลังศักดิ์สิทธิ์เพื่อชกแจงใจให้รู้สึกเลื่อมใส ย่าเกรง ไม่ใช่เป็นเรื่องอ่านสำหรับเพลิดเพลินหรือความรู้ ตอนต้นกล่าวเชิญพระนารายณ์ พระอิศวร พระพรหม ตามลำดับ แล้วกล่าวถึงเรื่องไฟบรรลัยกัลป์ล้างโลก แล้วฝนตกลงมาดับไฟ เกิดเป็นแผ่นดิน เป็นภูเขา ไอนินหอมไปถึงสวรรค์ พวกเทวดาลงมากินดิน เลยเลื่อมฤทธิ์กลับขึ้นสวรรค์ไม่ได้ ครั้นแล้วเกิดมีพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาว แล้วเกิดมีพระราชหรือกษัตริย์ขึ้น ครั้นแล้วกล่าวถึงการตั้งพิธีสาปแข่ง เชิญภูมิตเวดา เชิญผี เชิญสงฆ์ มาเป็นพยาน แล้วแข่งผู้ที่มีใจคิดคดทรยศต่อพระราชเป็นตอนที่เนื้อความมากกว่าตอนอื่น ในตอนสุดท้ายให้พรแก่ผู้ที่มีใจจงรักภักดีต่อพระราช สำหรับถ้อยคำที่ใช้มีคำเขมร สันสกฤต คำไทยโบราณ มีการแผลงอักษร การใช้สร้อยสลับวรรค ความบางตอนเป็นคำอรรถ ซึ่งยากแก่การเข้าใจ

2.1.3 เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ไม่ปรากฏผู้แต่ง พ.ศ. 2512

เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา เป็นวรรณคดีสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งไม่ปรากฏนามผู้แต่ง แต่มีข้อสันนิษฐาน โดยกล่าวอ้างกันว่าเป็นพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เนื่องจากในตอนจบของเรื่องระบุว่า “จบเรื่องพระนารายณ์เป็นเจ้านพบุรีทำนายนกรุงแต่เท่านั้น” นักวรรณคดีหลายท่านให้ความเห็นว่าวรรณกรรมเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา น่าจะแต่งในสมัยอยุธยาตอนปลาย เพราะสมัยนั้นนิยมแต่งกลอนกันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัว

บรมโกศ ซึ่งถือว่าเป็นยุคแห่งความเจริญทางการแต่งกลอน ส่วนในหนังสือคำให้การชาวกรุงเก่า มีเนื้อความตอนหนึ่งเป็นคำทำนายเหตุการณ์กรุงศรีอยุธยาเช่นเดียวกัน เนื้อหาของคำทำนายอย่างเดียวกัน แต่แต่งเป็นความเรียงร้อยแก้ว ระบุว่าผู้พยากรณ์คือ สมเด็จพระสุริเยนทราธิบดี (พระพุทธเจ้าเสือ) เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เพลงยาวพุทธทำนาย” (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2550, น. 283)

วาสนา กาญจนคุหะ และคณะได้อธิบายว่า วรรณกรรมเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา เป็นวรรณกรรมที่กล่าวถึงผู้แต่งไม่แน่ชัด เป็นเรื่องที่แพร่หลายจนมาถึงปัจจุบัน รูปแบบของวรรณกรรมเป็นร้องกรองประเภทเพลงยาวมีเนื้อความลักษณะการทำนายชะตาบ้านเมืองว่าจะเกิดเหตุวิบัติภัย เป็นเรื่องที่ถูกสันนิษฐานว่าแต่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยพิจารณาจากคำประพันธ์ในตอนท้ายได้บันทึกไว้ว่า

“พระนารายณ์เป็นเจ้านพบุรีทำนาย...” ซึ่งคำว่า “พระนารายณ์” น่าจะหมายถึง “พระนารายณ์มหาราช” ส่วนคำว่า “นพบุรี” น่าจะหมายถึง “เมืองลพบุรี” นอกจากนี้ยังกล่าวว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 ได้ทรงอธิบายไว้ในคำนำหนังสือ “อธิบายแผนที่พระนครศรีอยุธยา” ดังความว่า “...เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาอ้างไว้ข้างท้ายว่าเปนพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพลงยาวนี้มีหลักฐานควรเชื่อว่าแต่งเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเปนราชธานีด้วยในคำให้การของพวกชาวกรุงเก่าที่พม่าจับไปถาม คำให้การเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาได้กล่าวอ้างถึงแต่ชื่อที่ว่าเปนพระราชนิพนธ์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นไม่มีหลักฐานอย่างอื่นนอกจากที่มีเขียนอ้างไว้กับเพลงยาวปลาตอยู่ที่เพลงยาวบพนี้ยังมีผู้ท่องจำกันมาได้แพร่หลายจนในกรุงรัตนโกสินทร์นี้ แต่เรียกกันว่าเพลงยาวพุทธทำนาย...”

(วาสนา กาญจนคุหะ และคณะ, 2562, น. 6-7)

ในหนังสือนามานุกรมวรรณคดีโบราณ (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2550, น. 283-284) กล่าวว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราธิราชวชิราวุธ และสันนิษฐานว่า ผู้แต่งเรื่องนี้ น่าจะอ้างตามคำพยากรณ์ที่มีอยู่แล้วในมหาสุบินชาตก เพราะมีข้อความตรงกัน ในมหาสุบินชาตก สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพยากรณ์จากสุบินนิมิตของพระเจ้าปเสนทิโกศล แห่งเมืองสาวัตถี ในข้อ 12 และ 13 เป็นต้น ในส่วนของเนื้อเรื่อง กล่าวถึงเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาว่าเนื้อหาเป็นการทำนายเหตุการณ์บ้านเมือง ให้ภาพบ้านเมืองยามยุคเข็ญ กล่าวถึงกรุงศรีอยุธยามีความอุดมสมบูรณ์และเจริญรุ่งเรืองทางการค้า พระมหากษัตริย์

ทรงปกครองดูแลทุกข์สุขของประชาราษฎร์ ทรงปราบปรามอริราชศัตรู บ้านเมืองมีอาณาเขตกว้างขวางปรากฏชื่อเสียงเป็นที่เลื่องลือ บรรดาประเทศราชต่างแต่งเครื่องบรรณาการมาถวาย จนถึงศักราช 2000 พระมหากษัตริย์จะมีได้ตั้งอยู่ในทศพิศราชธรรม เป็นเหตุให้บ้านเมืองต้องประสบเหตุภัยถึง 16 ประการ เช่น อากาศจะวิปริตผิดปกติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บทำลายชีวิตมนุษย์และสัตว์ พืชพันธุ์ธัญญาหารจะมีรสชาติแปรเปลี่ยนไป เกิดข้าวยากหมากแพง แผ่นดินแห้งแล้งทุกหัวระแหง บ้านเมืองเกิดกบฏคนชั่วจะครองเมือง คนดีจะหนีหาย ผู้ดีจะเดินตรอก ชี้ออกจะเดินถนน มิตรจะเป็นศัตรู ศิษย์จะคิดล้างครู คนพาลจะมีอำนาจ นักปราชญ์จะตกต่ำ โจรผู้ร้ายชุกชุม อาณาประชาราษฎร์จะเดือดร้อนไปทั่ว จะรบราฆ่าฟันกันล้มตายเป็นจำนวนมาก ในที่สุดกรุงศรีอยุธยาจะถึงกาลพินาคล่มสลายไปตลอดอายุพระพุทธศาสนา 5000 ปี

2.1.4 พระมัลลย์คำหลวง ฉบับ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร พ.ศ. 2529

พระมัลลย์คำหลวง บทพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร หรือ เจ้าฟ้ากุ้ง (ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 1 ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรนับเป็นกวีเอกของไทยจากผลงานวรรณคดีอันทรงคุณค่าทั้งทางโลกและทางธรรม) เปลื้อง ณ นคร (2544, น. 164) กล่าวว่า “เมื่อตอนมีเหตุกับกรมขุนสุเรนทรพิทักษ์นั้น พระบิดากริ้วมาก เจ้าฟ้ากุ้งจึงได้ออกบรรพชาเป็นภิกษุ ณ วัดโคกแสง ในตอนนี้ปรากฏว่าได้ทรงนิพนธ์เรื่องอันเกี่ยวกับทางศาสนาขึ้นสองเรื่องคือนันทโศปนนทสูตรคำหลวง กับ พระมัลลย์คำหลวง” ดังกล่าวนี้นี้ทั้งสองเรื่องได้กลายเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องสำคัญของไทย

พระมัลลย์คำหลวงแต่งเป็นร้อยสุภาพ บางแห่งคล้ายกาพย์ยานี มีคาถาบาสีสั้น ๆ ขึ้นต้นข้อความแล้วแต่งขยายความเป็นช่วง ๆ ลักษณะคล้ายกาพย์มหาชาติ ตอนท้ายเป็นโคลงสี่สุภาพจำนวน 5 บท เนื้อความกล่าวสดุดีพระศรีอาริยมตไตรยและบอกปีพุทธศักราชที่ทรงนิพนธ์จบคือ พ.ศ. 2280 จุดประสงค์ในการแต่งเรื่องพระมัลลย์คำหลวงเพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของการเทศน์มหาชาติ ให้ได้พบพระศรีอาริยมตไตรย ได้บวชเฉพาะพระพักตร์ ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์และบรรลุนิพพานในที่สุด

พระนิพนธ์ขึ้นต้นด้วยประณามพจน์เป็นบทนมัสการพระรัตนตรัย แล้วกล่าวถึงพระมัลลย์อรหันตเถระองค์สุดท้ายในโรหนชนบทลังกาทวีป มีอิทธิฤทธิ์มาก ได้ลงไปโปรดสัตว์ในเมืองนรก บรรดาสัตว์นรกขอให้พระมัลลย์บอกญาติพี่น้องให้ทำงานแผ่ส่วนบุญกุศลส่งไปให้ พระมัลลย์จึงได้นำข่าวมาบอกและเทศน์สั่งสอนให้มนุษย์ทำบุญทำงานและกระทำแต่กรรมดีเพื่อให้หลีกพ้นจากการตกนรก วันหนึ่งพระมัลลย์นำดอกบัวที่ชายยากจนเข็ญใจคนหนึ่งถวาย ไปบูชาพระธาตุเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ได้พบและสนทนากับพระอินทร์จึงทราบข่าวว่าเทวดาแต่ละองค์กระทำกรรมและรับผลของกรรมไม่เท่ากัน ครั้งพระศรีอาริยมตไตรยเสด็จมานมัสการพระธาตุเจดีย์จุฬามณี พระองค์ได้บอกพระมัลลย์ว่า จะลงมาประกาศพระศาสนาเมื่อศาสนาของพระสมณโคดมสิ้นสุดลงแล้ว

ถ้าผู้ใดต้องการเกิดในศาสนาของพระองค์ก็ให้ปฏิบัติตามคำสั่งสอน เช่น ฟังเทศน์มหาชาติให้จบภายใน 1 วัน พระมัลลยจึงได้กลับมาเล่าเรื่องราวที่ได้เห็นได้ฟังแก่ชาวชมพูทวีป ส่วนชายเชียวใจที่ถวายดอกบัวพระมัลลย เมื่อสิ้นชีวิตแล้วก็ได้ไปเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นามอุบลเทพบุตร ด้วยอำนาจผลบุญที่ได้สร้างสมไว้นั้น (มูลนิธิสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดา, 2550, น. 314-315)

2.1.5 กาพย์พระไชยสุริยา ฉบับ สุนทรภู่ พ.ศ. 2543

กาพย์พระไชยสุริยา เป็นบทประพันธ์ของสุนทรภู่ เป็นวรรณคดีนิทานเรื่องเดียวที่แต่งด้วยคำประพันธ์ชนิดกาพย์ตลอดทั้งเรื่อง มีวัตถุประสงค์ชัดเจนที่จะใช้เป็นแบบเรียนหัดอ่านหัดเขียนภาษาไทยสำหรับเด็ก สุนทรภู่แต่งกาพย์พระไชยสุริยาในสมัยรัชกาลที่ 3 สำหรับกาพย์พระไชยสุริยาแต่งเป็นนิทานอ่านสนุก ดังที่สุนทรภู่ตั้งความปรารถนาไว้ว่าจะแต่งเรื่องนี้ “พอล่อใจกุมารา” เพื่อให้เด็กนักเรียนอ่านเขียนด้วยความเพลิดเพลิน ดังนั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) จัดทำหนังสือแบบเรียนภาษาไทยขึ้น พระยาศรีสุนทรโวหารจึงได้นำกาพย์พระไชยสุริยามาแทรกไว้เป็นบทหัดอ่านที่ชื่อว่า มูลบทบรรพกิจ สำหรับฝึกอ่านมาตรา นับว่าเป็นการนำวรรณคดีมาใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน โดยกาพย์พระไชยสุริยามีเรื่องย่อดังนี้

พระไชยสุริยาเป็นพระราชากรองเมืองสวาทถี (สวาทถี) มีเมียชื่อสุมาลี บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ มีพ่อค้าต่างเมืองมาค้าขาย ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข ต่อมาพวกขุนนางผู้ใหญ่และข้าราชการบริพารพากันประพฤติดีผิด ลุ่มหลงในกามคุณและอบายมุขต่าง ๆ ผู้มีอำนาจดขี่ข่มเหงราษฎรเดือดร้อนกันไปทั่ว การปกครองขาดความยุติธรรม บ้านเมืองอยู่ในภาวะที่ขาดเสถียรภาพ ในที่สุดเกิดน้ำป่าไหลท่วมบ้านเมืองทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ผู้ที่รอดชีวิตก็หนีออกจากเมืองไปหมด พระไชยสุริยาพาพระเมเหสีและบริวารพร้อมเสเปียงลงเรือสำเภานี้ออกจากเมือง เรือแตกเพราะถูกพายุ บริวารทั้งหลายพลัดไปหมด พระไชยสุริยาและนางสุมาลีขึ้นฝั่งได้พากันรอนแรมไปในป่าดงทุกซ์ได้ยากอยู่หลายวัน พระดาบสรูปหนึ่งเข้ามาเห็นทั้งสองพระองค์เร่ร่อนอยู่ในป่าก็สงสาร เพราะทราบว่าพระไชยสุริยาเป็นกษัตริย์ที่ดี แต่ต้องเคราะห์ร้ายเช่นนี้เพราะหลงเชื่ออำมาตย์ที่ฉ้อฉล พระดาบสจึงเทศนาโปรดทั้งสององค์ให้ศรัทธาถือเอาศีลเป็นอุบายเพื่อบำเพ็ญกรรมอย่างเคร่งครัดจนได้ไปเสวยสุขในสวรรค์

กาพย์พระไชยสุริยาแต่งด้วยกาพย์ทั้งเรื่องรวม 146 บท จำแนกเป็นกาพย์ยานี 73 บท กาพย์ฉับ 66 บท และกาพย์สุรางคนางค์ 7 บท บทประพันธ์เรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงอัจฉริยภาพของสุนทรภู่ทั้งในด้านการใช้ภาษาและด้านวรรณศิลป์ที่สูงยิ่ง (มูลนิธิสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดา, 2550, น. 290-292)

จากการปริทัศน์วรรณคดีโบราณที่ใช้ในการวิจัยทั้ง 5 เรื่อง ทำให้เข้าใจความเป็นมา และเนื้อหาโดยสังเขปของวรรณคดีโบราณซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวิเคราะห์หมโนทัศน์ยูโทเปีย และดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย โดยวรรณคดีโบราณที่ได้ปริทัศน์มีความสอดคล้องกับการศึกษา ยูโทเปียและดิสโทเปีย ดังนี้ เถภูมิกถาหรือ**ไตรภูมิพระร่วง** มีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ภูมิ คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ เฉพาะในส่วนของกามภูมิพบว่าปรากฏทั้งยูโทเปียและดิสโทเปีย โดยจำแนกเป็น สุกตติภูมิจะสัมพันธ์กับลักษณะของยูโทเปียส่วนหฤคตติภูมิจะสัมพันธ์กับดิสโทเปีย เป็นต้น ทั้งนี้มี วรรณคดีที่ลักษณะเรื่องใกล้เคียงกัน คือ **พระมอญคำหลวง** เนื่องจากเนื้อหากล่าวถึงดินแดนนรก สวรรค์ และยุคพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งมีความสอดคล้องกับยูโทเปียและดิสโทเปียเช่นกัน สำหรับ วรรณคดีเรื่อง**ลิลิตโองการแช่งน้ำ**ก็มีการนำเสนอภาพการสิ้นสุดและการเกิดใหม่ของจักรวาลซึ่งสื่อให้เห็นถึงยูโทเปียและดิสโทเปียเช่นกัน ส่วน**เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา**มีเนื้อหาที่เป็นการ พยากรณ์ชะตาของบ้านเมืองในทางร้ายเปรียบได้กับการตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปีย เช่นเดียวกับ **กาพย์พระไชยสุริยา**ซึ่งปรากฏภาพความหายนะของบ้านเมืองจากความเสื่อมศีลธรรมของผู้คน จึงตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปียแต่ตอนท้ายเรื่องกลับแสดงถึงการแสวงหายูโทเปียเมื่อพระไชยสุริยา และพระมเหสีบรรลุนิรมิตขึ้นสวรรค์ ดังกล่าวนี้นสรุปได้ว่าจากการปริทัศน์วรรณคดีโบราณทั้ง 5 เรื่อง มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์หมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย โดยผู้วิจัยจะได้นำความรู้จากที่มาและสังเขปเนื้อหาของวรรณคดีโบราณไปประกอบการอธิบาย และการวิเคราะห์ต่อไป

2.2 วรรณกรรมปัจจุบัน

วรรณกรรมปัจจุบัน คืองานประพันธ์ประเภทบันเทิงคดีสมัยใหม่ เช่น นวนิยายและ เรื่องสั้น กล่าวคือวรรณกรรมที่ปรากฏการเปลี่ยนแปลงรูปแบบซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตกจนถึง วรรณกรรมในสมัยปัจจุบัน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันจำนวน 12 เรื่อง ได้แก่

2.2.1 เมืองนิมิตร และชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง โดย หม่อมราชวงศ์นิมิตรมงคล นวรัตน์ พ.ศ. 2513

เมืองนิมิตร ความฝันของนักอุดมคติ เป็นงานนิพนธ์ของหม่อมราชวงศ์นิมิตร มงคล นวรัตน์ ที่เขียนขึ้นระหว่างติดคุกครั้งที่ 2 ต้นฉบับภาษาอังกฤษที่เขียนในปี 2482 ถูกทำลาย และทำให้ผู้เขียนถูกเนรเทศไปรับความทุกข์ทรมานที่เกาะเต่า หลังได้รับอิสรภาพ หม่อมราชวงศ์นิมิตร มงคลได้เขียนขึ้นใหม่เป็นภาษาไทยโดยใช้เรื่องเดิมโครงเดิม ในปี 2487 และได้จัดพิมพ์เผยแพร่ ครั้งแรกในปีเดียวกัน นวนิยายการเมืองเรื่องนี้เสนอแนวคิดอุดมคติเกี่ยวกับรัฐสวัสดิการ ไม่ใช่เฉพาะ ไทยแต่รวมไปถึงสังคมโลก (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2561, น. 214)

นวนิยายเรื่องนี้ ผู้ประพันธ์กำหนดเหตุการณ์ของเรื่องให้อยู่ในช่วงระหว่างเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยแสดงแก่นเรื่องหลักผ่านความคิดและการกระทำของตัวละครเอกซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของเรื่องคือ รุ่ง จิตเกษม ชายหนุ่มอายุ 33 ปี พ่อแม่เป็นชาวนาแต่รุ่งสามารถสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ จนสำเร็จปริญญาด้านชีววิทยา เมื่อกลับมายังประเทศไทยรุ่งได้เข้ารับราชการกระทรวงธรรมการ ภายหลังเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ด้วยความรู้สึกขัดแย้งต่อนโยบายรัฐจึงลาออกจากงานในปี 2476 หลังจากนั้นจึงกลับบ้านเกิดไปทำนา ต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 เกิดกรณี “กบฏบวรเดช” รุ่งรีบเดินทางไปจังหวัดนครราชสีมาและขึ้นกล่าวปราศรัยโจมตีรัฐบาล เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รายงานพฤติกรรมของรุ่งมายังกรุงเทพฯ รุ่งถูกศาลตัดสินจำคุกตลอดชีวิต แต่เพราะรุ่งรับสารภาพจึงได้รับการลดโทษเป็นจำคุก 20 ปี เมื่อผ่านไป 4 ปีเศษ รุ่งได้รับพระราชทานอภัยโทษจึงได้รับการปล่อยตัว เขาปฏิเสธการรับราชการในหน่วยงานของกระทรวงกลาโหม และตัดสินใจเข้าทำงานที่บริษัทเครื่องเขียนแห่งหนึ่ง แต่ระบบการค้าขายที่ค้ำอิงถึงกำไรสูงสุดเป็นหลักขัดต่อความคิดของรุ่ง เขาจึงลาออกทั้งที่ไม่มีงานและรายได้ ต่อมารุ่งได้เขียนบทความเกี่ยวกับชีววิทยาโดยนำมาใช้อธิบายโครงสร้างสังคมและนำเสนอความคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ปรากฏว่าผู้อ่านตอบรับบทความของเขาเป็นอย่างดี แต่ในขณะที่บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เตรียมที่จะพิมพ์หนังสือของรุ่งซึ่งเสนอความคิดเกี่ยวกับสังคมไทยในอนาคต รุ่งก็ถูกจับกุมในข้อหากบฏ ตอนจบของเรื่องผู้แต่งทิ้งเรื่องราวไว้เพียงแค่นี้แต่สื่อความถึงโทษอันรุนแรงที่รุ่งจะได้รับ (วิรวัดน์ อินทรพร, 2553, น. 215-217)

2.2.2 เมืองนรมิต โดย ตริ อภิรุณ พ.ศ. 2551

เมืองนรมิต ประพันธ์โดย ตริ อภิรุณ ซึ่งเป็นนามปากกาของ เทพ ชุมสาย ณ อยุธยา ซึ่งนามปากกา ตริ อภิรุณ นี้ใช้สำหรับงานเขียนแนวลึกลับ สยองขวัญ ซ่อนปริศนาที่ต้องหาคำตอบ โดยหนึ่งในนวนิยายเหล่านั้น เมืองนรมิต เป็นอีกหนึ่งผลงานที่น่าสนใจโดยเล่าเรื่องราวในอนาคต พ.ศ. 4500 เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้โลกเข้าสู่ยุค เมืองนรมิต เป็นเรื่องราวของพัศชนซึ่งเริ่มทำงานในหน่วยอาสาสมัครหรือผู้ช่วยตำรวจในนครซึ่งเป็นที่ชุมนุมใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในมหาตลกนคร พำศชนได้รับมอบหมายให้สืบคดีฆาตกรรมและตามหาเลศชายซึ่งเป็นฆาตกร โดยมีกำธรเพื่อนสนิทผู้มีอารมณ์ขันเป็นผู้ช่วย พำศชนได้ออกค้นหาเมืองนรมิตตามคำบอกเล่าของลุงกรีก โดยมีสาวน้อยมนุษย์ต่างดาวตัวเล็กเป็นผู้ชี้แนวทาง ต่อมาพัศชนถูกยิงด้วยลูกดอกยาสลบเมื่อฟื้นขึ้นมาก็อยู่ในเมืองนรมิตพร้อมกับหญิงสาวนามว่า ธันยวี ทั้งสองเกิดความรักต่อกัน แต่ด้วยกฎของเมืองนรมิตซึ่งจำกัดจำนวนสมาชิกทั้งสองจึงไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ พำศชนจึงต้องกลับมาอยู่ที่ชุมนุมนรมิตตามเดิม

ต่อมาเหตุการณ์ในชุมชนเกิดความวุ่นวายมากขึ้นเมื่อตึกแตนมฤตยูนอกโลกได้สร้างแผ่นำพุ่มไฉ่ซ่าและกินสมองของผู้คนเกิดความหวาดกลัวไปทุกชุมชนในมหาติลนคร พัสสนและกำรต้องตามจับตัวแผ่นำพุ่ม โดยสาวน้อยซึ่งจับสัญญาณตำแหน่งของแผ่นำพุ่มได้คอยให้ความช่วยเหลือ ฉันยวีและลูกน้องของเธอก็ช่วยตามล่าแผ่นำพุ่มอย่างไม่เปิดเผยตัวตน ต่อมาแผ่นำพุ่มได้จับตัวรุจาพรรณไปจนเธอตั้งครรรค์เพื่อขยายพันธุ์มฤตยูตัวใหม่ พัสสนและกำรต้องออกตามหารุจาพรรณเพื่อกำจัดทายาทมฤตยู ตึกแตนมฤตยูทิ้งร่างแผ่นำพุ่มและสร้างเลศขายฆาตกรร้ายแทน ผู้คนจึงเรียกมฤตยูนอกโลกนี้ว่ามำห์เลศขาย มันตามหารุจาพรรณเพื่อให้เธอคลอดทายาทมฤตยูให้สำเร็จ ต่อมาดร.ธนวัฒน์ นักดาราศาสตร์แห่งจามรนคร ผู้เชี่ยวชาญเรื่องมนุษย์ต่างดาวและธณภพบุตรชายอาสากำจัดมำห์เลศขายโดยใช้เครื่องอัลตราโซนิก แต่ที่จริงธนวัฒน์ต้องการฆ่ามนุษย์ต่างดาวตัวเล็ก ๆ ที่อาศัยร่วมกับผู้คนในชุมชนนวมิตรรวมทั้งสาวน้อยที่รอดชีวิตจากการฆาตกรรมหมู่มนุษย์ต่างดาว พัสสนต้องคอยปกป้องเหล่ามนุษย์ต่างดาวตัวเล็กจากธนวัฒน์และธณภพ

เหตุการณ์ต่อมามำห์เลศขายจับตัวธณภพไปเพื่อเปลี่ยนตัวให้กลายเป็นตึกแตนมฤตยูตัวใหม่ มำห์ธณภพต้องการจับตัวยุรยาตรเพื่อให้ตั้งครรรค์ทายาทมฤตยูคนต่อไปแต่ไม่สำเร็จเพราะฉันยวีมาช่วยไว้ทัน สาวน้อยจับสัญญาณทายาทมฤตยูที่กำลังถือกำเนิดได้และรู้ตำแหน่งมรณะของตึกแตนต่างโลกทำให้พัสสนกำจัดทายาทมฤตยูได้สำเร็จ มำห์ธณภพฆ่าสาวน้อยและจับตัวลุงเกริกผู้มีพระคุณของพัสสนไป พัสสนจึงตามไปช่วยแต่ลุงเกริกเสียชีวิตแล้ว มำห์ธณภพยังทำให้อาคารที่พัสสนเข้าไปถล่มลงมา แต่พัสสนได้รับการช่วยเหลือจากมนุษย์ต่างดาวจนสามารถออกจากซากอาคารได้และได้ฆ่ามำห์ธณภพจนสำเร็จ หลังพิธิศพของลุงเกริกและสาวน้อย ฉันยวีปรากฏตัวเพื่อมารับพัสสนและกำรเป็นสมาชิกเมืองนรมิตทั้งหมดจึงลาจากชุมชนนวมิตรเพื่อไปใช้ชีวิตใหม่ยังเมืองนรมิต

2.2.3 ตริเนตรทิพย์ โดย อลิษา นวนิยายชุดนวนิหมพานต์ ลำดับที่ 1 พ.ศ. 2557

ตริเนตรทิพย์ นวนิยายลำดับแรกในชุดนวนิหมพานต์เป็นเรื่องราวของ ทิพย์อาภาหญิงสาวที่ถูกปกปิดเผ่าพันธุ์กำเนิดอันแท้จริง ทิพย์อาภามีอาชีพออกแบบเสื้อผ้าสำหรับบุคคลชั้นสูงหญิงสาวมีฐานะยากจนกำพร้าบิดาและมีมารดาเป็นโรคจิตจกริต ต่อมามยุราเพื่อนของทิพย์อาภาถูกบัณชราซสีห์ทำร้าย เพราะคิดว่าเป็นทิพย์อาภา รวมทั้งคนอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้ตัวทิพย์อาภาก็ถูกทำร้ายและฆ่าตายเช่นกัน จึงรู้ว่าบัณชราซสีห์ต้องการตามล่าทิพย์อาภาจากคำสั่งของคน ๆ หนึ่ง เมื่อสร้อยข้อมือที่ทำด้วยลูกปัดกำรพลังของทิพย์อาภายาหายไป พลังของทิพย์อาภาก็ถูกปลดปล่อยออกมา พลังของตริเนตรทิพย์ ซึ่งรวมพลังแห่งสามเผ่าพันธุ์คือ เทพ อสูร และมนุษย์ สามารถหยั่งรู้ทั้งสามโลก ผู้ใดได้ครอบครองตริเนตรทิพย์เท่ากับได้ครอบครองนวนิหมพานต์

การปรากฏตัวของบัณฑิตุราชสีห์เป็นอันตรายต่อผู้คนในนวนิยายพันด ทำให้ตรีเนตรทิพย์ ศิวนฤปติบรรเทพ และรุทรบรรอสุร ผู้นำแห่งเทพและอสุร ต้องร่วมมือกันผนึกกำแพงมนตร์ที่กั้นระหว่างนวนิยายพันดกับป่าหิมพานต์ ทั้งสามและคณะเดินทางเข้าสู่ป่าหิมพานต์เพื่อสำรวจป่าหิมพานต์เก่าที่เคยถูกไฟเผาผลาญจนเทพและอสุรต้องช่วยกันปิดผนึกกำแพงมนตร์ไม่ให้ไฟลามออกมา ทั้งสามพบว่าในป่าหิมพานต์ยังมีสิ่งมีชีวิตที่เหลืรอดและปรับตัวอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายในอดีตได้แต่ต่างปรากฏร่องรอยบาดแผลจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งสามพบว่าป่าหิมพานต์ต่างไปจากความรู้เดิมที่เคยมี ดินแดนอันงดงามอุดมสมบูรณ์กลับกลายเป็นดินแดนพิศวงและเต็มไปด้วยสัตว์อันตราย ทิพย์อาภาได้พบกับนาคินทร์ผู้เป็นบิดาที่พลัดพรากกัน นาคินทร์ถูกทำร้ายและนำร่างมาทิ้งในป่าหิมพานต์ เขารอดชีวิตแต่เสียขาทั้งสองข้าง นาคินทร์ใช้ความรู้พัฒนาผู้คนในป่าหิมพานต์จนกลายเป็นผู้นำ เมื่อความจริงถูกเปิดเผยผู้ที่อยู่เบื้องหลังการทำร้ายนาคินทร์และทิพย์อาภา คือ โภคินวิจิฉัยเทพชั้นสูงซึ่งเป็นบิดาของนาคินทร์และปู่ของทิพย์อาภาซึ่งต้องการครอบครองนวนิยายพันด ทิพย์อาภาถูกบัณฑิตุราชสีห์ทำร้าย รุทรต่อสู้และฆ่าบัณฑิตุราชสีห์สำเร็จ เมื่อทิพย์อาภา รุทรและศิวนฤปติ สามารถออกจากป่าหิมพานต์ได้จึงวางแผนจับกุมโภคินวิจิฉัยจนสำเร็จและทิพย์อาภาได้สมรสกับรุทรบรรอสุร

2.2.4 ทุติยอสุร โดย อลิษา นวนิยายชุดนวนิยายพันด ลำดับที่ 2 พ.ศ. 2558

ทุติยอสุร นวนิยายลำดับที่สองในชุดนวนิยายพันด เป็นเรื่องราวของพิทยาธรอสุรชั้นสูงและเทพีสาวินิเทพที่งามที่สุดในนวนิยายพันด ในวันงานวิวาห์ของรุทรบรรอสุรและทิพย์อาภาผู้เป็นเนตรทิพย์ สาวินิและพิทยาธรพบไข่มุกรทองคำในสวนกลางปราสาทอสุรซึ่งถูกคนร้ายขโมยมาจากอัครพนาถีนอาศัยของกินนร ทั้งสองตัดสินใจเดินทางนำไข่มุกรทองคำไปคืนที่เขตชายแดนอัครพนาเพราะหากเหล่ากินนรรู้ว่าไข่มุกรทองคำอยู่กับผู้ใดจะทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาได้ ระหว่างการเดินทางสาวินิพบว่าไข่มุกรทองคำและกำลังพิกตัว เมื่อทั้งสองช่วยกินนรที่ออกจากไข่มุกรทองคำทำร้ายของเด็กน้อยไม่สมบูรณ์งอแงผิดรูป พิทยาธรและสาวินิเดินทางต่อไปยังอัครพนาและตัดสินใจส่งกินนรน้อยให้ถึงมือเหล่ากินนร ทั้งสองได้รับเชิญจากราชนาธิปและรานีไศลโสภณผู้ปกครองเหล่ากินนรไปยังเรือนนฤบาล กินนรน้อยคือกินนรชนทองรายที่สิบสามตามคำทำนายในตำนานแต่เท่าที่พิการทำให้ไม่ได้รับการยอมรับ กินนรน้อยต้องเข้าทดสอบการเดินทางตามธรรมเนียมของลูกกินนร รานีไศลโสภณไม่ต้องการให้กินนรน้อยผ่านการทดสอบแต่ในที่สุดก็สามารถผ่านการทดสอบ

ราชนาธิปจัดงานเลี้ยงฉลองและเชิญพิทยาธรและสาวินิร่วมงานในฐานะพ่อแม่พิมพ์ประทับของกินนรน้อยชนทอง พิทยาธรขอให้รานีไศลโสภณตั้งชื่อให้กินนรน้อยจึงมีชื่อว่า กัญจน แม้รานีจะไม่เต็มใจ ก่อนงานเลี้ยงเริ่มเนตรดาวซึ่งเป็นแม่นมของกัญจนถูกวางยาพิษเพราะต้องการให้กัญจนได้รับพิษนั้นด้วย แต่สาวินิสามารถรักษาเนตรดาวได้เพราะสาวินิคือผู้เยียวยาในงานเลี้ยงความจริงถูกเปิดเผยผู้ที่ต้องการสังหารกัญจนคือราชนาธิปผู้เป็นพ่อของกัญจน และแม่

ที่แท้จริงของกัญจน์คือรานีไศลโสภินซึ่งต้องการปกป้องกัญจน์ พิทยาธรได้สังหารราชชนาธิป รานีไศลโสภินได้ขึ้นเป็นผู้นำชาวอุดรพนา ไศลโสภินสังคุมขังบรรพตกีนราผู้เฒ่าที่วางแผนให้ ราชชนาธิปสังหารกัญจน์ เพราะกัญจน์คือกีนราชชนทองที่สืบสามตามคำทำนายจะนำมาซึ่งการ เปลี่ยนแปลงของอุดรพนา ในที่สุดเรื่องวุ่นวายในอุดรพนาก็สิ้นสุดลงแต่รานีไศลโสภินได้ยกกัญจน์ให้ พิทยาธรและสาวินีดูแลให้เติบโตที่นวมิมพานต์ พิทยาธรและสาวินีเกิดความรักต่อกันและตกลง ร่วมกันเป็นพ่อแม่บุญธรรมของกัญจน์ และจะจัดงานวิวาห์เมื่อกลับสู่นวมิมพานต์ ที่นวมิมพานต์สาวินี เกือบถูกหม้ออดิศรหรือโจรพันพักตร์ทำร้ายเพราะคิดว่าสาวินีเข้าใจถึงความจริงว่าตัวตนที่แท้จริงของ โจรพันพักตร์คือใครแต่พิทยาธรสามารถช่วยไว้ได้ทันและรู้ตัวตนที่แท้จริงของหม้ออดิศรซึ่งก็สามารถ หนีไปได้ ในที่สุดพิทยาธรก็ได้หมั้นหมายกับสาวินี

2.2.5 เพชรракษส โดย อลิษา นวนิยายชุดนวนิมพานต์ ลำดับที่ 3 พ.ศ. 2559

เพชรракษส นวนิยายลำดับที่สามในชุดนวนิมพานต์ เป็นเรื่องราวของอวิกา หญิงสาวที่มีกำเนิดเป็นลูกครึ่งเทพและракษสหรือที่เหล่าракษสเรียกว่า มูลเทพ เหล่าракษสหรือ อสูรน้ำอาศัยในเมืองนฤกษ์อันเป็นเมืองท่าติดทะเล มีรักษะกานท์เป็นผู้นำองค์ปัจจุบัน อวิกาเติบโต ขึ้นมาในเรือนเมรัยในฐานะลูกเลี้ยงของนางศมนแม่เลี้ยงใจร้ายและมีลูกสาวของสามีเก่าของนางศมน คอยทำร้ายร่างกายและใช้แรงงานอวิกาอย่างหนัก แต่อวิกาก็ยังมีพศุดม์ракษสทวิเพศคอยช่วยเหลือ มาตั้งแต่เด็ก ในวันงานสถาปนารักษะกานท์ พศุดม์ได้รับเชิญให้ไปรักษาดวงตาของรักษะกานท์ พศุดม์ขอให้อวิกาติดตามไปด้วย กานท์ได้รับบาดเจ็บที่ดวงตาทั้งสองข้างและถูกวางยาซ้ำทำให้อาการ หนัก แต่พศุดม์สามารถรักษาได้ขณะเดียวกันอวิกาที่เป็นผู้ช่วยใส่ยาที่ดวงตาให้แก่กานท์ก็ได้ภาวนาให้ กานท์หายดีเพราะอวิกาหลงรักกานท์มาตั้งแต่เด็ก กานท์เคยช่วยอวิกาจากอันตรายที่เรือนเมรัย ต่อมานางศมนคิดจะขายอวิกาให้ракษสมุสิก เพราะตามกฎเมืองเด็กที่อายุไม่ถึงสิบปีต้องอยู่ใน ความคุ้มครองของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ถ้าอายุสิบปีก็สามารถเป็นอิสระได้ พศุดม์ช่วยอวิกา ออกมาจากเรือนเมรัยและกานท์ได้รับตัวอวิกาไปอยู่ยังปราสาทศิลาของตน

กานท์ยังถูกลอบทำร้ายแต่รอดพ้นมาได้และได้รู้ความจริงว่าอวิกาคือหญิงสาว ที่เคยช่วยชีวิตตนในตอนที่ต้องโทษกบฏนฤกษ์ กานท์เกิดความรักต่ออวิกาและประกาศจะแต่งตั้ง อวิกาเป็นรักษินี แต่อวิกากลับถูกศมนและลูกสาววางแผนจับตัวไปขายให้กับракษสมุสิก กานท์ พศุดม์ และองครักษ์สามารถไปช่วยเหลือได้ทันแต่กลับเป็นแผนที่ทำให้กานท์ถูกลอบทำร้ายอีกครั้ง ด้วยความสามารถของพศุดม์ทำให้ทุกคนรอดชีวิต ถึงแม้พศุดม์จะได้รับบาดเจ็บแต่ทำให้เขาได้ใกล้ชิด กับสลิลองครักษ์หญิงของกานท์ ต่อมาอวิกาพบความจริงว่าอัญชลีแม่บ้านของปราสาทและคชารี น้องสาวต่างมารดาของกานท์เป็นผู้ลักพาตัวอิศราวรผู้ที่กานท์เข้าใจว่าเป็นผู้ส่งคนมาทำร้ายกานท์ ไปขังในคุกใต้ดินที่ไม่มีใครรู้ว่ามียอ อวิกาถูกขังไว้เช่นกัน กานท์ พศุดม์ และเหล่าองครักษ์ต่างตามหา อวิกา เมื่อได้เบาะแสกานท์และสลิลตามไปพบอวิกาในคุกใต้ดิน สลิลถูกทำร้ายบาดเจ็บสาหัส กานท์ได้รู้

ความจริงที่ว่าที่แพ็คซารีน้องสาวที่กามถ์รักและเอ็นดูมาตลอดเป็นผู้อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ทั้งหมด ความจริงแล้วซารีเป็นทวิเพศแต่อีกเพศหนึ่งเป็นชายชื่อซาคาซึ่งคอยควบคุมซารีมาตลอด ซาคาต้องการเปิดเผยตนเองและขึ้นเป็นรักษะแทนกามถ์ ทั้งสองต่อสู้กันในที่สุดซาคาพ่ายแพ้ต่อกามถ์ พศุคณ์นำตัวสลิลไปรักษาและขอให้อวิกาช่วยภาวนาให้สลิลปลอดภัย เพราะแท้จริงแล้วอวิกามีพลัง ภาวนาซึ่งเป็นพลังของเทพชั้นสูงจึงทำให้สลิลปลอดภัย กามถ์ตัดสินใจโดยให้ซารีไปจองจำที่เกาะ อคินีภายใต้การควบคุมของคณกริชผู้เป็นตา ถึงแม้กามถ์จะสูญเสียครอบครัวทั้งหมดไปแต่เขายังมี อวิกาผู้เป็นรักษิณี

2.2.6 เอกเทพ โดย อลิษา นวนิยายชุดนวนิหมพานต์ ลำดับที่ 4 พ.ศ. 2559

เอกเทพ นวนิยายลำดับที่สี่ในชุดนวนิหมพานต์ เป็นเรื่องราวของปาราวดี น้องสาวของรุทรรบอรุสรและพิทยาธร ซึ่งแอบหนีไปเที่ยวยังตลาดเกาะใต้แต่กลับเห็นเหตุการณ์คนร้ายลักพาตัวศิวินฤบดีรบเทพไปในสภาพไม่รู้สึกรู้ตัว ปาราวดีจึงถูกทำร้ายและจับตัวไปด้วยซึ่งผู้ร้ายไม่รู้ว่ ปาราวดีคือน้องสาวของอรุสรเพราะเธอสวมกำไลกำราบพลังที่ขโมยมาจากทิพย์อาภาผู้เป็นพี่สะใภ้ ปาราวดีจึงมีรูปลักษณ์เหมือนมนุษย์ผู้หญิงธรรมดา คนร้ายถูกโจรพันพักตร์ซึ่งใช้รูปร่างของโกคินท์ เทพชั้นสูงจ้างให้ฆ่าศิวินฤบดี แต่ด้วยความช่วยเหลือของปาราวดีทั้งสองจึงหลบหนีแต่กลับถูก เดชศักดิ์ผู้รับจ้างสังหารศิวินฤบดีและลูกน้องจับได้ ศิวินฤบดีถูกทำร้ายและปาราวดีถูกทำให้โกรธมาก จนปรากฏร่างอีกร่างที่น่ากลัวและมีสามตา ปาราวดีขาดสติทำร้ายนายเรือและลูกเรือจนเรือเกือบ อับปาง ศิวินฤบดีพยายามเกลี้ยกล่อมและพาปาราวดีในร่างยักษ์หนีลงเรือเล็กหนีไป ปาราวดีกลับสู่ สภาพเดิมทั้งสองอาศัยเรือและแรงลมพัดมาจนถึงเกาะทางใต้ของเกาะเมืองอกแตกที่เชื่อกันว่าเป็น ดินแดนเก่าก่อนโลกจะล่มสลาย ที่เกาะเมืองอกแตกทั้งอรุสรและเทพชั้นสูงจะไม่มีฤทธิ์กำลังทุกคนจะ เหมือนมนุษย์ธรรมดา อรุสรและเทพชั้นสูงจึงไม่เดินทางมายังที่แห่งนี้ ศิวินฤบดีและปาราวดีในสภาพ มนุษย์ธรรมดาต้องเดินทางเพื่อไปยังเกาะเหนือ ทั้งสองเดินทางพักแรมในป่าอย่างยากลำบากและ ปาราวดีถูกแมงมุมพิษกัดจึงไม่สบายหนักในที่สุดศิวินฤบดีก็ได้พาปาราวดีมาถึงยังหมู่บ้านกลางป่าที่มี วิถีชีวิตดั้งเดิม ทั้งสองได้รับความช่วยเหลือ ศิวินฤบดีสารภาพรักกับปาราวดีแม้เธอจะเกลียดเหล่าเทพ แต่ในที่สุดก็รับรักศิวินฤบดี เมื่อออกจากหมู่บ้านทั้งสองเดินทางต่อไปยังเกาะเหนือซึ่งมีท่าเรือส่งสินค้า ของพวกราชาและได้พบกับพิทยาธรผู้เป็นพี่ชายและภักค์นรสิงห์จากนิหมพานต์ซึ่งออกตามหา ปาราวดี ทั้งหมดเดินทางกลับนิหมพานต์ ปาราวดีได้เข้าพิธีวิวาห์กับศิวินฤบดีท่ามกลางความไม่พอใจ ของเหล่าเทพชั้นสูง และได้รับตำแหน่งมหาเทพีของบรรเทพ ต่อมาโจรพันพักตร์หรือแท้จริงชื่อว่าอติรูป ได้แปลงกายเป็นศิวินฤบดีเพื่อสังหารปาราวดีเพราะเชื่อในคำทำนายให้ระวังผู้หญิงที่มีสามตาและ ต้องการให้เกิดความขัดแย้ง ระหว่างเทพและอรุสร อติรูปซึ่งแปลงกายเป็นศิวินฤบดีใช้มีดแทงปาราวดี แต่ด้วยความโกรธปาราวดีในร่างยักษ์สามตาสร้างกายใหญ่โตจึงสังหารอติรูป ปาราวดีในร่างเดิมได้รับ

บาดเจ็บสาหัสแต่ทฤษฎีผู้เป็นพี่สาวสามารถรักษาได้ทัน ในที่สุดปาราวตีได้ฟื้นขึ้นมาพบศิวณฤๅติอีกครั้ง

2.2.7 วิวาทพิทยาธร โดย อลิษา นวนิยายชุดนวนิหมพานต์ ลำดับที่ 5 พ.ศ. 2560

วิวาทพิทยาธร นวนิยายลำดับที่ห้าในชุดนวนิหมพานต์ เป็นเรื่องราวของพิทยาธร อสูรหมายเลขสองและเทพีสาวินี ซึ่งต่อเนื่องมาจากเรื่องทุดียอสูร ทั้งสองได้หมั้นหมายกันจนมาถึงวันวิวาห์ที่ต้องจัดขึ้นถึงสามวันตามธรรมเนียมโบราณของอสูรและเทพชั้นสูง ในงานวิวาห์คืนสุดท้าย กัญจน์ กิณราน้อยชนทองลูกบุญธรรมของพิทยาธรและเทพีสาวินี ถูกลักพาตัวโดยคนธรรพ์ที่ชื่อว่าอิทธิกมลและวจีจันท์ อิทธิกมลมีสายเลือดคนธรรพ์จารซึ่งมีความสามารถในการสอดแนม โดยที่ผู้คนไม่สามารถจดจำใบหน้าของเขาได้ทั้งยังสามารถเป่าขลุ่ยสะกดผู้คนได้ ทั้งสองรับจ้างลักพาตัวกัญจน์ให้แก่รากษสและพากัญจน์ไปส่งยังธารมัสยาซึ่งเป็นอำเภอนิ่งในเมืองนฤจักษ์ แต่ระหว่างการเดินทางวจีจันท์เกิดความรักใคร่เอ็นดูกัญจน์ เมื่อพบอนลผู้ว่าจ้างและเห็นว่ากัญจน์จะไม่ปลอดภัย อิทธิกมลและวจีจันท์จึงพากัญจน์หนีแต่วจีจันท์ถูกปีนอัคนียิงได้รับบาดเจ็บ อิทธิกมลเป่าขลุ่ยสะกดรากษส ลูกน้องของอนลที่ตามจับพวกเขาแต่ไม่สามารถสะกดได้นานเพราะได้รับบาดเจ็บเช่นกัน อิทธิกมลพาวจีจันท์และกัญจน์ไปหลบในถ้ำ ทางด้านพิทยาธรได้ออกเดินทางตามหากัญจน์ตามคำชี้แนะของทิพย์อาภาผู้เป็นตรีเนตรทิพย์ โดยติดต่อกับรักษะกานต์ผู้ปกครองเหล่ารากษส ณ เมือง นฤจักษ์ กานต์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเหมวารินรากษสขราที่มีความเชื่อว่าหากได้ครอบครองสัตว์สองขาขนสีทองจะสามารถเสริมบารมีและมีอายุยืนยาวขึ้น ด้วยเหตุนี้ พิทยาธร ภาวค์ อัครา และทัศนัย จึงเดินทางมาถึงธารมัสยาของเหมวารินและติดตามจนพบกัญจน์ที่หลบซ่อนในถ้ำพิทยาธรและคนอื่น ๆ ต่อสู้กับรากษสที่จะมาชิงตัวกัญจน์จนรากษสพ่ายแพ้ พิทยาธรนำวจีจันท์ไปรักษาที่เมืองนฤจักษ์และไม่เอาโทษอิทธิกมลและวจีจันท์เพราะทั้งสองรักและดูแลกัญจน์เป็นอย่างดี แต่ได้เก็บขลุ่ยวิเศษของอิทธิกมลไว้และพิทยาธรได้พากัญจน์กลับปราสาทอสูรอย่างปลอดภัย พิทยาธรได้วิวาห์อย่างสมบูรณ์กับเทพีสาวินี

2.2.8 นิลนาคินท์ โดย อลิษา นวนิยายชุดนวนิหมพานต์ ลำดับที่ 6 พ.ศ. 2561

นิลนาคินท์ นวนิยายลำดับที่หกในชุดนวนิหมพานต์ เรื่องราวของทฤษฎี น้อยสาวคนโตของรุทรบอสูรและพิทยาธร ทฤษฎีคืออสูรที่เยือกเย็นมีเหตุผลและรักสงบชีวิตทุ่มเทให้กับการรักษาคนไข้ แต่แล้ววันหนึ่งศพที่ถูกไฟเผาไหม้เองจากด้านในของคนธรรพ์ถูกส่งมายังโรงพยาบาลไกรลาสศิริเพื่อหาสาเหตุการละสังขารซึ่งตามด้วยศพที่สองที่สาม สภาพของผู้ละสังขารเหมือนถูกไฟไหม้เกรียม สันนิษฐานว่าเป็นพิษของพญานาค ในวัยเด็กทฤษฎีได้ช่วยเหลืออสูรพญานาคน้อยที่ได้รับบาดเจ็บทั้งสองเป็นเพื่อนกันหลังจากทฤษฎีถูกรุขกัดเพราะเข้าใจผิด แต่อูรุษได้มอบนิลนาคินท์ที่มาจากเกล็ดของตนเพื่อรักษาชีวิตทฤษฎี เมื่อเติบโตขึ้นทั้งสองไม่ได้พบกันกว่าห้าสิบปี อูรุษกลายเป็นผู้ปกครองเหล่าพญานาคในนวนิหมพานต์แต่ด้วยคติพญานาคระดับอัคคิมุขจาก

หิมพานต์ฆ่าหมองคนธรรพ์หลายราย เหล่าอสูรจึงต้องร่วมมือกับพญานาคเพื่อสืบทอดตัวคนร้าย พญานาคจากหิมพานต์ส่งตัวอูเรนทร์มาช่วยหาคนร้ายและตามหาน้องชายฝาแฝดที่ถูกลักพาตัวไป ตั้งแต่เกิดซึ่งก็คืออรุณ ทั้งหมดตามคนร้ายมาถึงพายุพมณฑล ที่บึงไพลินมีรอยแยกของกำแพงมนตร์ ระหว่างหิมพานต์และนวิหิมพานต์ทำให้คนร้ายหลบหนีกลับไปยังหิมพานต์ได้ คนร้ายวางแผนทำร้าย หฤชรทำให้จมน้ำอรุณมาช่วยไว้ได้แต่ทั้งสองหลุดเข้าไปยังหิมพานต์ คนอื่น ๆ ที่ตามมาช่วยต้องรอ เพลารอยแยกของกำแพงมนตร์เปิดอีกครั้ง อรุณและหฤชรจึงเดินทางไปยังวังบาดาลที่อาศัยของเหล่า พญานาค อรุณได้พบบิดามารดาซึ่งเป็นราชันและราชินีของเหล่าพญานาค อรุณประกาศตนว่าไม่ใช่ อัคคิมุข ทำให้ทุกคนเข้าใจว่าเขาเกิดในระดับชั้นต่ำกว่านั้น ในวันงานเลี้ยงใหญ่ก่อนงานเลี้ยงจะเริ่มขึ้น หฤชรและอรุณถูกวางยาพิษในอาหารแต่ทั้งสองรู้ตัวก่อน ในที่สุดฆาตกรก็เปิดเผยตัวซึ่งก็คือกัณต์ชนิต พญานาคผู้มีศักดิ์เป็นน้องสาวของอรุณ และกัณต์ชนิตจึงถูกนำตัวไปยังที่จัดงานเลี้ยง และแล้วความจริงก็ถูกเปิดเผยอรุณคือผู้ที่ถูกตามสังหารมาตั้งแต่แรกเกิดเพียงเพราะอรุณมีปานดำรูปรางคล้ายนกซึ่ง เรียกว่าปานครุฑเป็นความเชื่อของพญานาควงศ์โนดาตว่าต้องกำจัดผู้มีปานดำต้องคำสาป แท้จริงแล้วผู้ อยู่เบื้องหลังการกำจัดอรุณคือกฤษณะผู้เป็นน้ำด้วยความริษयरานิกันทร่า เมื่อความลับถูกเปิดเผย กฤษณะจึงแก้แค้นด้วยการพ่นพิษใส่หฤชร แต่หฤชรไม่ได้รับอันตรายใด ๆ เพราะด้วยความเป็นคู่ครอง ของอรุณในตัวของหฤชรจึงมีนิลนาคินทร์ของอรุณอยู่ซึ่งพิษของอัคคิมุขไม่สามารถทำอันตรายหฤชร ได้ เพราะอรุณคือสัตว์อมตะซึ่งเป็นพญานาคระดับสูงสุดที่หลายร้อยปีจะปรากฏสักคน อรุณเปลี่ยนร่าง เป็นพญานาคและพ่นพิษใส่กฤษณะจนละสังขาร ส่วนกัณต์ชนิตถูกจับกุมขัง เมื่อเหตุการณ์ร้ายจบลง อรุณ หฤชรเทวี พิทยาร และกลุ่มผู้ติดตามได้เดินทางกลับยังนวิหิมพานต์อย่างมีความสุข

2.2.9 คชาปุระ โดย พงศกร พ.ศ. 2557

คชาปุระ เรื่องราวการเดินทางผจญภัยเพื่อค้นหาเมืองลึกลับในตำนาน ที่มี ความเป็นอมตะ ความมั่งคั่งและทางรอดของมวลมนุษยชาติจากวิกฤติโลกร้อน จากปริศนาของของ สี่สิ่ง อันได้แก่ อุกมาลี กฤษณะวารี มณีนาคสวาท และอากาศไอยรา ซึ่งเป็นกุญแจทางสู่ดินแดนที่ ไม่มีใครรู้ว่ามันจะอยู่ ณ ที่แห่งใด หากสามารถไขปริศนาทั้งสี่ข้อนี้ได้ก็จะพบหนทางสู่เมืองลึกลับแห่งนี้ โดยนั่งโหนงหรือคามิน อติตตาราเด็กชื่อดังตั้งแต่ปัจจุบันเป็นพิธีกรรายการสารคดีเล็ก ๆ รายการหนึ่ง ได้พบกับอัยย์ เจ้าของโรงเรียนอนุบาล ทั้งสองเกิดมีปากเสียงกันเพราะอัยย์เข้าใจผิดว่าคามินแจ้ง ความจับเด็กชายฮินและจัมโบ้ช่างน้อยของเขา อัยย์พาฮินและจัมโบ้ไปอยู่ที่บ้านซึ่งเป็นโรงเรียน อนุบาล ฮินและจัมโบ้จะเดินทางไปคชาปุระเมืองที่ดอกเตอร์เศวต บิดาของอัยย์ตามหามาตลอดชีวิต เพราะเชื่อว่า คชาปุระจะช่วยมนุษยชาติให้รอดพ้นจากภาวะโลกร้อนได้แต่ต้องแก้ปริศนาสี่สิ่งที่จะนำ ทางสู่คชาปุระ เอ็ดเวิร์ด ชาวต่างประเทศที่ต้องการไปคชาปุระเช่นกันเพราะเชื่อว่ามี ความมั่งคั่งและ ชีวิตที่เป็นอมตะ เอ็ดเวิร์ดได้วางแผนโดยใช้รายการโทรทัศน์รายการใหม่เพื่อเชิญ ดอกเตอร์เศวต และอัยย์ไปยังอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานที่คิดว่าเป็นเส้นทางไปสู่คชาปุระ รวมทั้งคามินและคนอื่น ๆ

ที่ต้องมาร่วมรายการ คามินและอัยย์มีความสนิทสนมกันมากขึ้นเพราะได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ขณะถ่ายทำรายการเกิดฝนตกหนัก เอ็ดเวิร์ดและลูกน้องจับตัวอัยย์เพื่อแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่จะนำไปสู่คชาปุระ ซึ่งดอกเตอร์เศวตเก็บไว้ แต่เกิดน้ำป่าไหลหลากพัดทุกคนไปกับสายน้ำและพาทั้งหมดไปพบกับ การผจญภัย ณ เมือง คชาปุระ ซึ่งหลังจากทั้งหมดถูกน้ำป่าพัดกระจัดกระจายและฟื้นขึ้นมาในดินแดนที่ไม่คุ้นเคยโดยเฉพาะเป็นที่ที่มีธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ เมื่อได้พบกันทั้งหมดจึงร่วมเดินทางผ่านอันตรายต่าง ๆ ทั้งเกาะนางพรายและน้ำตกหวมรณะจนสามารถรอดชีวิตเข้าสู่คชาปุระสำเร็จ

2.2.10 นครโอโยรา โดย พงศกร พ.ศ. 2557

นครโอโยรา เป็นเรื่องราวต่อเนื่องจากคชาปุระเมืองที่มีบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ว่า เคยเป็นมหาอาณาจักรหนึ่งในอุษาคเนย์ เมื่อเกิดเหตุการณ์เปลือกโลกขยับตัวครั้งใหญ่ทำให้มหานครใหญ่ ๆ จมหายไปใต้มหาสมุทร รวมถึงคชาปุระด้วยที่เคลื่อนตัวออกจากแหลมทอง กลายเป็นเกาะที่ตัดขาดจากโลกภายนอกและไม่อยู่ในแผนที่โลกไม่สามารถค้นหาด้วยดาวเทียม คชาปุระคือเมืองลับแล เมื่อคณะเดินทางมาถึงคชาปุระคามิน ดอกเตอร์เศวต ฮินและจัมโบ้ ได้รับการช่วยเหลือจากเจ้าหญิงอัยษาดารี ส่วนอัยย์ วรรณลดา และช่างทองม้วนรวมทั้งเอ็ดเวิร์ด และเมฆ ได้รับการช่วยเหลือจากเจ้าชายฉัททันต์ ทั้งหมดพบว่าคชาปุระไม่ใช่เมืองร้างแต่เป็นเมืองที่มีผู้คนอาศัยอยู่ร่วมกับธรรมชาติและช่างอย่างสันติสุขจึงเรียกว่า นครโอโยรา ดอกเตอร์เศวตเรียนรู้ว่าที่ คชาปุระไม่มีสิ่งวิเศษที่จะช่วยให้โลกรอดพ้นวิกฤตภาวะโลกร้อน แต่เขาได้รู้ถึงวิถีชีวิตของชาว คชาปุระที่จะทำให้ไม่เกิดภาวะโลกร้อน แต่ถึงแม้คชาปุระจะเป็นเมืองที่อุดมไปด้วยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์แต่ก็ยังคงมีปัญหาทางการเมืองการแย่งชิงราชบัลลังก์ระหว่างเจ้าหญิงรัชทายาทและเจ้าชายซึ่งตามคำทำนายหากผู้ใดได้ครอบครองช่างอุบลมาลีและสังขทันต์ผู้นั้นจะได้ครอบครองคชาปุระ วิษณุพงศ์ร่วมมือกับเอ็ดเวิร์ด และเมฆลักพาช่างสำคัญทั้งสอง ทำให้เจ้าหญิงอัยษาดารีและเจ้าชายฉัททันต์เกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นฝีมือของอีกฝ่ายทั้งสองจึงประกาศสงคราม คามินและอัยย์ต่างช่วยกันหาความจริงและนำความกราบทูลเจ้าชายและเจ้าหญิงทั้งสอง ประจวบกับเกิดเหตุแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ขึ้นอีกครั้งทั้งสองจึงร่วมมือกันช่วยเหลือประชาชนให้รอดพ้นภัยพิบัติ ส่วนวิษณุพงศ์ที่ต้องการครอบครองคชาปุระถูกอสูรบาตถึงแก่ชีวิต เช่นเดียวกับเอ็ดเวิร์ดและเมฆที่ต่อสู้กันเพื่อแย่งชิงหีบแห่งความอมตะ สุดท้ายเอ็ดเวิร์ดเสียชีวิตส่วนเมฆได้ครอบครองความเป็นอมตะหากแต่เขาต้องพิการเป็นอัมพาตตลอดกาล ภายหลังจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่แผ่นดินคชาปุระถูกน้ำทะเลแบ่งแยกเป็นสองส่วน ต่อมาได้มีการสถาปนาให้เจ้าหญิงอัยษาดารีครองคชาปุระฝ่ายใต้และเจ้าชายฉัททันต์ครองคชาปุระฝ่ายเหนือ เมื่อได้เวลาสมควรพวกเขาถึงเวลาต้องกลับสู่โลกปัจจุบัน แต่กฎของคชาปุระระบุว่าใครที่เข้ามาจะไม่สามารถกลับออกไปได้ แต่เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าคนที่เหลือนั้นล้วนแล้วเป็นคนดีช่วยเหลือคชาปุระอย่างเต็มความสามารถ จึงมีข้อยกเว้นให้กลับไปได้ จึงให้ดื่มน้ำวิเศษเพื่อให้กลับไปและพอตื่นขึ้นจะได้กลับสู่โลกปัจจุบันแต่จะลืมเรื่องราวทั้งหมด ในโลกปัจจุบันคามินแต่งงาน

กับอัยย์และใช้ชีวิตอย่างตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติและช่วยกันรณรงค์เรื่องวิกฤตสภาวะโลกร้อนอย่างจริงจัง

2.2.11 เบสเมนต์ มูน โดย ปราบดา หยุ่น พ.ศ. 2561

เบสเมนต์ มูน นวนิยายของปราบดา หยุ่น นักเขียนรางวัลซีไรต์ ซึ่งได้สร้างสรรค์ผลงานนวนิยายเรื่องล่าสุดที่สะท้อนสังคมแห่งการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดังที่ภาคิน นิมนานนรวงศ์ (2561) ได้กล่าวว่า “ในเบสเมนต์ มูน ผู้เขียนชวนเราใคร่ครวญถึงอนาคตระยะใกล้ของสังคมอำนาจนิยมที่ดูเหมือนพัฒนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะไม่ได้สร้างประโยชน์ใด ๆ นอกเสียจากช่วยรักษา ‘ระเบียบ’ และ ‘ความมั่นคง’ ของรัฐ ซึ่งจริง ๆ แล้วก็หมายถึงการสอดแนมและกวาดล้างกลุ่มคนที่กระด้างกระเดื่องและตั้งคำถามกับความชอบธรรมของผู้ปกครอง

นิยายเริ่มต้นด้วยเหตุการณ์ใน ค.ศ. 2016 เมื่อ ‘ปราบดา หยุ่น’ นักเขียนวัยกลางคนได้รับข้อความปริศนาชักชวนให้เขาทำภารกิจลับที่อาจเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้ดีขึ้นได้ภารกิจนั้นพาเขาไปรับฟังเรื่องราวแปลกประหลาดของโลกอนาคตใน ค.ศ. 2069 ซึ่งวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าจนถึงขั้นที่สามารถพัฒนา ‘จิตสำนึกประดิษฐ์’ (artificial consciousness) ซึ่งเป็นปัญญาประดิษฐ์ที่สามารถตระหนักรู้ถึงตัวตนของคนอื่นและตัวเองได้ และผนวกรวมเข้ากับจิตสำนึกของมนุษย์จนเกิดตัวตนใหม่ที่เรียกว่า ‘สำเนาสำนึก’ ซึ่งสามารถถ่ายโอนไปอยู่ในสภาพแวดล้อมหรือเรือนร่างที่แตกต่างกันไปได้อีกทีหนึ่ง เทคโนโลยีล้ำสมัยเหล่านี้เป็นที่หมายตาของกลุ่มประเทศเผด็จการ เช่น จีน เกาหลีเหนือ ซาอุดีอาระเบีย และไทย ซึ่งหวังจะใช้สำเนาสำนึกเพื่อแทรกแซงและกวาดล้างกลุ่มขบวนการใต้ดินที่ยึดมั่นในคุณค่าแบบเสรีนิยมและพยายามต่อต้านอำนาจการปกครองแบบเบ็ดเสร็จของรัฐบาลอย่างลับ ๆ นอกจากนี้เบสเมนต์ มูนยังได้พูดถึงโลกดิสโทเปียผ่านมุมมองของตัวละครต่าง ๆ กัน ก่อนขมวดปมตอนจบด้วยน้ำเสียงของปราบดา หยุ่น ผู้ที่กำลังต้องตัดสินใจว่าจะทำอย่างไรกับความรู้เกี่ยวกับอนาคตอันมืดมนที่ตัวเองได้รับรู้มา

2.2.12 สะกด 4 โดย ปราบดา หยุ่น (บรรณาธิการ) พ.ศ. 2558

สะกด 4 เป็นหนังสือรวมเรื่องสั้น โดยมี ปราบดา หยุ่น เป็นบรรณาธิการ ผลงานรวมเรื่องสั้นแนวดิสโทเปีย 15 เรื่องของผู้เข้าร่วมอบรมในค่ายเขียนงานสร้างสรรค์กรุงเทพมหานคร ครั้งที่ 4 จำนวน 15 คน ในหัวข้อ ดิสโทเปีย (Dystopia) และได้ตีพิมพ์เป็นหนังสือรวมเรื่องสั้นดิสโทเปีย โดยหนังสือแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นบทบรรยายพิเศษของวิทยากรเกี่ยวกับงานเขียนดิสโทเปียซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณกรรมดิสโทเปียอย่างเจาะลึก วิธีคิดการผลิตงานดิสโทเปีย การเล่าเรื่องของงานเขียนคลาสสิกที่ถูกจัดให้เป็นวรรณกรรมดิสโทเปีย รวมถึงกลวิธีการเล่าเรื่องในรูปแบบนวนิยายหรือเรื่องสั้น ส่วนที่สองคือ เรื่องสั้นทั้ง 15 เรื่องที่สร้างสรรค์จากความคิดของผู้เข้าอบรม ผลงานของนักเขียนทั้ง 15 คนนี้แสดงถึงอารมณ์ความรู้สึก

ภายในและพฤติกรรมภายนอกซึ่งสะท้อนบริบทของสังคมที่กำลังล่มสลาย หรือโลกที่กำลังวิบัติได้อย่างน่าสนใจ โดยเรื่องสั้นทั้งหมดมีดังนี้

เรื่องที่ 1 ศัลยกรรมเหนือกาลเวลา โดย ฉันทพร คำแดง นำเสนอเกี่ยวกับโลกอนาคตที่ทุกคนต้องศัลยกรรมตามกฎของเมือง ลิขตัวละครเอกของเรื่องได้เริ่มต้นทำศัลยกรรมจากร่างหญิงสาวผู้หนึ่ง ทำให้ลิขได้รับความทรงจำในอดีตที่งดงามของร่างนั้น และเกิดการตั้งคำถามว่าทำไมมนุษย์ไม่ปล่อยร่างกายให้เป็นไปตามธรรมชาติเหตุใดต้องทำศัลยกรรมตลอดเวลา แต่ลิขก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากการศัลยกรรมตามกฎของโลกในอนาคตได้ และเธอยังใช้ชีวิตกับความทรงจำในอดีตของเธอคนนั้นอย่างเศร้าใจ

เรื่องที่ 2 Cannibal Revolution โดย พิชญ อนันตรเศรษฐ์ โลกในอนาคตของประเทศไทยที่แบ่งชนชั้นผู้คนโดยโตมขนาดใหญ่นั้นที่อาศัยของคนชนชั้นสูง แต่ชาวบ้านเรียกที่แห่งนี้ว่า กะลาแลนด์ ภายในโตมปกครองโดยจอมพลเงิน จันทรพระกาฬ นายทหารใหญ่ผู้ใช้อำนาจรัฐประหารเปลี่ยนแปลงการปกครองและสืบทอดอำนาจมาหลายรุ่น ภายนอกโตมผู้คนใช้ชีวิตอย่างอดอยากจากการขาดแคลนทรัพยากรและสารพิษปะปนในสิ่งแวดล้อม ชับแดงเกิดในครอบครัวที่สมาชิกทุกคนเสียชีวิตจากการรัฐประหารและความอดอยาก เพื่อมีชีวิตรอดชีพต้องกินอาหารที่ปนเปื้อนสารพิษ สุดท้ายเขามีทางงอกออกมาเพราะผลจากสารพิษนั้นและกลายเป็นคนครึ่งสัตว์ ชับแดงรวมตัวกับเพื่อนอีก 6 คน เช่น จารุพงษ์ เพื่อก่อกบฏ พวกเขาวางแผนบุกเข้าไปถึงห้องทำงานของจอมพลเงิน และสังหารจอมพลเงินจนเสียชีวิต แต่ด้วยรสชาติเลือดเนื้อของมนุษย์ทำให้จารุพงษ์สูญเสียความเป็นคนและกลายเป็นสัตว์อย่างสมบูรณ์ เขากัดกินชับแดง และพรรคพวกคนอื่น ๆ กำลังลงมือกัดกินผู้คนในเมืองอีกมากมาย

เรื่องที่ 3 ที่จากไปและที่ตัดสินใจจะอยู่ โดย จิดานันท์ เหลืองเพียรสมุท เรื่องเล่าสองมุมมองของนาโฮจ และยูทิลีกับการตั้งคำถามต่อความหมายที่แท้จริงของชีวิต ทั้งสองเกิดและเติบโตในหมู่บ้านการเกษตร ชีวิตของทุกคนในเมืองดำเนินไปเช่นเดียวกันทุกวัน แต่ความคิดของนาโฮจเริ่มเปลี่ยนแปลง เขาไม่มีความสุขกับวิถีชีวิตของชาวเมือง นาโฮจรู้สึกทรมานจากความแปลกแยกนี้ เขาต้องการหลีกเลี่ยงแต่นาโฮจหวังยูทิลีซึ่งเป็นเส้นใยสุดท้ายที่ผูกเขาไว้กับเมืองแห่งนี้ แต่ในที่สุดนาโฮจก็ไม่สามารถต่อต้านสิ่งที่เรียกกร้องภายในจิตใจได้ เขาหนีจากไปและก่อนเดินทางเขาขอร้องยูทิลีว่า “...อย่าตื่นขึ้นนะยูทิลี” ภายหลังจากนาโฮจจากไปยูทิลีก็ออกตามหาแต่ไม่พบ ยูทิลีได้ไปห้องพักของนาโฮจและอ่านบันทึกของเขา และสิ่งที่นาโฮจกลัวก็ได้เกิดขึ้นยูทิลีได้ตื่นขึ้นแล้วจากการอ่านบันทึกของเขา ยูทิลียังคงใช้ชีวิตเรียบง่ายไปตามปกติของชาวเมืองแต่ภายในจิตใจของเขากำลังหลกสลายเกิดความคิดแปลกแยกเช่นเดียวกับนาโฮจแต่เขาไม่อาจจากไปเช่นเดียวกับนาโฮจได้

เรื่องที่ 4 ครอบงำแห่งความสุขร่ายยิ้ม โดย รุจรวี นาเอก โลกแห่งอนาคต
 ภายหลังสังคมล่มสลายจากสงคราม โรคระบาด และความตาย สังคมใหม่ทุกคนจึงต้องมีความสุข
 “ผม” มักตื่นขึ้นมาในห้องพักที่เต็มไปด้วยกระป๋องความสุข และความทรงจำที่หายไป ในทุกวันนี้เขาจะ
 ไปตามสอบถามเรื่องกระป๋องออลูมิเนียมกับเจ้าของร้านและซื้อมันมาอีกครั้ง เมื่อเดินทางกลับเขาจะ
 พบหญิงสาวที่สวนสาธารณะทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน เมื่อตื่นตอนเช้าเขาพบว่ามีการ์ดออลูมิเนียม
 เพิ่มมากขึ้นทุกวันจนกลายเป็นกองภูเขา และในทุกวันนี้เขาจะไปพบเจ้าของร้านและหญิงสาวจนกระทั่ง
 ในวันหนึ่งเขาจำหญิงสาวได้ หญิงสาวพยายามเปิดตู้เย็นที่มีกลิ่นเหม็นเน่าและพบว่าภายในตู้เย็นเต็มไปด้วย
 กระจกใสของมนุษย์นั้นคือร่างของคนรักของเขา เขาจำได้แล้วว่าเขาขาดกรรมเธอและไปซื้อ
 ครอบงำความสุขมาเสพเพื่อให้ลืมเหตุการณ์นี้ สุดท้ายแล้วผู้ร่วมหอพักได้กลิ่นเหม็นเน่าจากห้องพัก
 เขา เจ้าของหอพักเปิดห้องของเขาพบร่างชายหนุ่มนอนเสียชีวิตมาเป็นเวลาหลายวันในมือถือกระป๋อง
 ความสุขอยู่ และในตู้เย็นมีซากร่างกายของหญิงสาวคนหนึ่งอยู่

เรื่องที่ 5 ปิติชีวิต โดย ไตรภพ ลีลเศรษฐพร สัตยารัฐพร สัตยารัฐพร ครอบงำส่งตัวให้ไป
 อยู่โรงเรียนธามาศวิทยาลัยซึ่งเป็นโรงเรียนประจำเพียงเพราะเธอไม่ต้องการเรียนสายวิทย์และม
 ความคิดขัดแย้งกับความต้องการของพ่อแม่ ที่โรงเรียนประจำเธอพบเพื่อนที่มีแนวคิดเดียวกัน
 โดยเฉพาะอนุรัตน์เพื่อนสมัยประถมซึ่งมีนิสัยเกเรถูกส่งมาเพราะคิดทำร้ายร่างกาย เมื่อถึงโรงเรียน
 นักเรียนทุกคนจะได้รับปลอกแขนที่ยึดติดกับผิวหนัง หนังสือคู่มือ และถูกบังคับให้กินยาปิติชีวิต
 ทุกวันก่อนนอน สามวันผ่านไปพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นเรียนเริ่มเปลี่ยนแปลงทุกคนตั้งใจเรียน
 แม้แต่อนุรัตน์ก็กลับตั้งใจเรียนมากขึ้นเป็นเพราะทุกคนกินยาปิติชีวิตแต่สัตยารัฐพรเห็นว่าทุกคนเหมือนอยู่
 ในโรงงานที่นักเรียนทุกคนคอยรับคำสั่งจากครู ไม่มีเพื่อนในห้องเห็นด้วยกับความคิดต่อต้านระบบ
 โรงเรียนของเธออีกต่อไป และมองว่าเธอคือตัวปัญหา เพราะสัตยารัฐพรไม่ยอมกินยาปิติชีวิต ในที่สุด
 คุณแม่อธิการของโรงเรียนจึงเรียกเธอไปพบเพราะทราบว่าเธอไม่ยอมกินยาซึ่งปลอกแขนเป็นเครื่องวัด
 ค่าเสถียรภาพของตัวยาที่เด็กทุกคนต้องกิน และกล่าวหาว่าเธอเป็นคนป่วย เธอต่อต้านแต่ท้ายที่สุด
 ความรู้สึกโดดเดี่ยวและแปลกแยกจากเพื่อนในโรงเรียนทำให้เธอรู้สึกว้าวุ่นว่าเธออาจจะเป็นคนป่วยจริง ๆ
 สุดท้ายเธอจึงต้องยอมกินยาปิติชีวิตเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ เมื่อเธอจบการศึกษาจากโรงเรียนธามาศ
 วิทยาลัย เธอก็สอบเข้าคณะแพทยศาสตร์ตามความฝันของเธอ

เรื่องที่ 6 ปีกสีดำ โดย ภาคภูมิ วิชิตธรรมาภรณ์ โลกในอนาคตที่มนุษย์มี
 ความสามารถทางพลังจิตและไม่มีพลังจิต เกาะที่มนุษย์อาศัยอยู่เรียกว่า ออโรโทเปียแบ่งเขตอาศัย
 ของมนุษย์ตามระดับพลังจิต ภายหลังจากสงครามศักดิ์สิทธิ์ประชากรโลกเหลือไม่ถึงหนึ่งล้านคน
 จึงเกิดระบบแบ่งกลุ่มคนตามพลังจิต คินพลัดพรากจากพ่อแม่เพราะพ่อแม่ของเขาไม่ได้กลับมาจาก
 วิหารศักดิ์สิทธิ์ มารน้อยเพื่อนซึ่งพบโดยบังเอิญช่วยฝึกการใช้พลังจิตของเขาเพื่อเลื่อนสู่เขตอาศัยที่ดี
 ขึ้น คินสามารถสอบเข้าเขตเบตา-บี และได้อาศัยอยู่กับลุงโจน ต่อมาคินสอบเข้าสู่กลุ่มอัลฟา-เอได้

เขาต้องฝึกหนักเพื่อเข้าถึงเขตพิเศษสุดท้าย ในวันสอบลุงโจนไม่ได้กลับมาพบเขาอีกต่อไป คินรู้สึกโดดเดี่ยวทุกคนค่อย ๆ หายไปจากชีวิตของเขา เหลือแต่मारน้อยแต่เขาไม่สามารถและต้องตัวของเธอได้ไม่เช่นนั้นใครคนหนึ่งจะหายไป แต่ด้วยอุบัติเหตุทำให้คินร่วงหล่นกลางอากาศ สุดท้ายमारน้อยต้องช่วยชีวิตคินปีกสีขาวของเธอเปลี่ยนเป็นสีดำและเธอหายไป เขาตื่นขึ้นมาในแผ่นดินที่คล้ายกับออโรโทเปียแต่มีดมืด เป็นที่อาศัยของคนที่มีพลังจิตมากที่สุดและมีจิตใจชั่วร้ายที่สุด แต่เขาได้ยินเสียงที่คุ้นเคยว่าเขาจะต้องขึ้นไปในที่ที่มีดมืดที่สุดแล้วทั้งสองจะได้พบกันอีกครั้ง

เรื่องที่ 7 ผีรังสุดท้าย โดย คเซนทร์ อัศวมณีกุล โลกในอนาคตซึ่งประสบความวิบัติ เกิดน้ำท่วมเมืองกลายเป็นเมืองบาดาล สังคมล่มสลาย เพราะมนุษย์ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม น้ำท่วมต้องออกไปหาน้ำดื่มเพื่อนำมารักษาลูกน้อยภายในสถานการณ์ที่อันตราย น้ำดื่มกลายเป็นของหายากเพราะผีแทบจะสูญพันธุ์จากการทำลายวัฏจักรของผีด้วยพิษสารเคมีและภาวะโลกร้อนจากก๊าซมีเทนระเบิด ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั่วโลก วิทยานักกัญญวิทยารับงานค้นหารังผีเพื่อนำไปใช้ขยายพันธุ์พืชของนายทุน เขาพบกับน้ำว่าที่ลักลอบเข้ามาหาน้ำดื่มเช่นกัน ด้วยความเข้าใจผิดทำให้เกิดการแย่งชิงรังผีสุดท้ายน้ำว่าพลัดตกจากอาคารถูกฝูงฉลามกัดกิน ส่วนวิทยาเมื่อได้รังผีแล้วขณะถูกดึงขึ้นสู่เฮลิคอปเตอร์กลับถูกฉลามกัดกินเพื่อนร่วมงานหักหลังเชือกที่ร้อยไว้ถูกตัดขาดตกลงสู่น้ำเบื้องล่างและถูกฝูงฉลามกัดกินอีกหนึ่งคน เมื่อกล่องรังผีมาถึงมือเศรษฐีรื่องประธานบริษัทจีเอฟไออนายทุนผู้อยู่เบื้องหลังการขโมยรังผีเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ เขาก็กำจัดฉลามให้ตกลงไปในเว็ลงน้ำอีกคน

เรื่องที่ 8 มานนาแห่งชีวิต โดย นิธินา ปรีชาทวีกิจ เรื่องเล่าโลกในอนาคต โลกที่ผ่านยุคมหายุคพิกขัยอาหารขาดแคลนทั่วโลก ยุคสมัยใหม่ที่เรียกว่ายุคของคอร์นูโทเปีย ผู้คนยังชีพด้วยการกิน มานนากับเน็กทาร์ อาหารและเครื่องดื่มสังเคราะห์ซึ่งไร้ไซเคิลจากเศษซากขยะที่เคยมีล้นโลก “ผม” พบกับผู้หญิงคนหนึ่งในโรงอาหารของบริษัท “เธอ” ถ้ามถึงความหมายของการกินและเล่าว่าเธอเคยกินอาหารธรรมชาติและเธอเคยคลออดลูก เรื่องเล่าของเธอขัดต่อกฎของคอร์นูโทเปีย เธอยังเล่าถึงความเชื่อทางศาสนาและสวนเอเดนจากหนังสือที่เธอเคยอ่าน เธอเรียกชั้นสูงสุดของอาคารแห่งนี้ว่าสวนเอเดนคนบนนั้นมีความเป็นอยู่แตกต่างจากพนักงานชั้นล่าง และที่นั่นมีอาหารตามธรรมชาติ เธอถูกเลือกให้เป็นผู้ตั้งครุฑทายาทของประธานบริษัท ช่วงเวลานั้นเธอจึงได้รู้ได้เห็นและสัมผัสอาหารธรรมชาติ มีสวนสวยให้พักผ่อน มีหนังสือที่ทำมาจากกระดาษ และสิ่งอำนวยความสะดวกซึ่งคนชั้นกลางอาคารไม่เคยรู้มาก่อน เธอเล่าให้เขาฟังและตั้งคำถามว่าเราอยู่ไปทำไมเมื่อไม่ใช่ธรรมชาติของมนุษย์ เราไม่รู้รสอาหารธรรมชาติ ไม่รู้กำเนิดตามธรรมชาติ หลังจากนั้นเธอยกขวดแก้วที่บรรจุอินทผลัมแห้งให้เขาเพราะเธอกำลังจะปลดเกษียณคือการเสียชีวิต เขาได้รับผลไม้ต้องห้ามจากเธอ และบางทีเขาก็อยากรู้รสชาติของมันเช่นกัน

เรื่องที่ 9 เมืองไทย นามาทายที่สุด โดย ปัทมา กลิ่นทอง กล่าวถึงโลกในอนาคตกปี พ.ศ. 2600 บ้านเมืองระส่ำระสายเพราะเศรษฐกิจตกต่ำ รัฐบาลจึงต้องรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวมาเยือนเมืองไทย โดยให้นักเขียนชั้นนำเข้าร่วมโครงการ “เที่ยวไทยกันเถิด จะเกิดผล” เพื่อเขียนโฆษณาชวนเชื่อ “ดูจดาว เคียงเดือนฉาย” เป็นนักเขียนหน้าใหม่ที่เข้าร่วมโครงการ เธอเขียนบันทึกในแต่ละวันเล่าเรื่องเมื่ออยู่ค่ายอบรมนักเขียนกับไดอารี่ เธอหมกมุ่นกับการพยายามเขียนมีเพียงไดอารี่เป็นเพื่อนระบายความในใจของเธอ เพราะต้องการรางวัลชนะเลิศเธอจะสามารถพาแม่ไปผ่าตัดเปลี่ยนหัวใจที่ต่างประเทศ แต่แม่ส่งจดหมายถึงเธอว่าหัวใจเธอเปลี่ยนไปต่อมาแม่เธอผูกคอตาย เธอขอลาออกจากค่ายแต่ไม่ได้รับการอนุมัติ เธอเกิดความคิดเชิญชวนผู้คนเลือกเมืองไทยเป็นสถานฆ่าตัวตาย งานเขียนของเธอสำเร็จและได้รับคำชื่นชม แต่เธอกลับต้องเข้าโรงพยาบาลจากปัญหาสุขภาพซึ่งเป็นผลจากการโหมเขียนงาน สุดท้ายเธอฆ่าตัวตายงานเขียนของเธอยิ่งเป็นที่นิยม รัฐบาลนำเรื่องการตายของเธอมาโปรโมทผลงาน “เมืองไทย นามาทายที่สุด”

เรื่องที่ 10 ลับสมอง โดย วรธรรม ลิ้มประพุกฤทธิ์กุล เรื่องเล่าเกี่ยวกับชายหญิงคู่หนึ่งที่กำลังจะหย่าร้างกันเนื่องจากฝ่ายชายนอกใจเธอ แต่ฝ่ายชายไม่ต้องการหย่าเพราะกลัวเป็นข่าวและเสียชื่อเสียง เขาพยายามหวานล่อมขอเจรจากับภรรยาจนกระทั่งได้พูดคุยกัน แต่เธอยังคงยืนยันที่จะหย่า สุดท้ายเขาจำต้องใช้วิธีการเดิมคือทำให้เธอลืมเรื่องทุกอย่าง องค์กรลับเป็นสถานที่ที่จะทำให้เธอลืมเรื่องราวที่เกิดขึ้น โดย “เครื่องลับสมอง” จะลบความทรงจำที่สามีนอกใจและเธอต้องการหย่าร้าง ในวันรุ่งขึ้นเธอตื่นขึ้นมาพร้อมอาการปวดศีรษะและลืมเรื่องราวที่เกิดขึ้น แต่ได้กลุ่มเส้นผมของเธอมีรอยแผลจากการลับสมองปรากฏอยู่และเขาต้องทำสัญญากับองค์กรโดยใช้ตัวเองเป็นภาชนะให้องค์กรนำร่างกาย ความทรงจำ ความสามารถและตัวตนของผู้ทำสัญญาไปใช้ประโยชน์อย่างอิสระเพื่อแลกเปลี่ยนกับการลับสมองของภรรยา

เรื่องที่ 11 รัฐบาลยุติคุ้มครองสิทธิพลเมืองตัวแทน โดย กรณรงค์ ภัคดีพันธ์ เรื่องราวการใช้เทคโนโลยีแห่งโลกในอนาคต ทาหารัส หุ่นยนต์แทนตัวบุคคลที่จะทำภารกิจต่าง ๆ แทนผู้เป็นเจ้าของเพียงแค่เชื่อมระบบประสาทเข้ากับระบบออนไลน์ของหุ่นยนต์ มีผู้ไม่เห็นด้วยกับการให้หุ่นยนต์ใช้ชีวิตแทนมนุษย์เพราะเชื่อว่าขัดต่อพระประสงค์ของพระเจ้าในการทดสอบมนุษย์ ความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายทวีความรุนแรงมากขึ้นเกิดการประท้วงและปะทะกันอย่างรุนแรง “เขา” ตัวละครเอกผู้สนับสนุนการใช้ทาหารัสได้แฝงตัวเข้าไปในกลุ่มผู้ประท้วงการใช้ทาหารัสซึ่งกำลังกวาดต้อนหุ่นยนต์ทาหารัสเพื่อนำไปเผาที่จัตุรัสกลางเมือง เมื่อผู้นำการประท้วงจุดไฟเผาหุ่นยนต์ทาหารัสปรากฏว่าในกองไฟนั้นมีมนุษย์จริง ๆ ถูกเผารวมอยู่ด้วย เขาเป็นผู้หนึ่งซึ่งอยู่ในกองไฟเพื่อแสดงให้เห็นว่าฝ่ายตรงข้ามใช้ความรุนแรงกับมนุษย์ การเสียสละเพื่อให้มีการใช้ทาหารัสของเขาประสบผลสำเร็จ เมื่อรัฐบาลประกาศยุติคุ้มครองสิทธิพลเมืองตัวแทนโดยแบ่งพื้นที่สำหรับผู้ใช้ทาหารัสและผู้ศรัทธาในพระเจ้าออกจากกัน

เรื่องที่ 12 โปรดติดตาม โดย กานต์สิริ โรจนวีระ สังคมในโลกอนาคตซึ่งบุคคล ถูกควบคุมโดยรัฐ มี “ท่าน” เป็นผู้นำสูงสุด ทุกคนจะมีรหัสประจำตัวแทนชื่อ “ผม” ตัวละครเอกมี ตำแหน่งเจ้าหน้าที่สังกัดหน่วยพิทักษ์ธรรมหรือเรียกว่า “ผู้บริสุทธิ์” จะแต่งกายสีขาวเป็นสีประจำ องค์การทั้งยังเป็นการแข่งขันในรัฐ เพื่อเลื่อนตำแหน่งเขาต้องทำภารกิจติดตามผู้ต้องสงสัยตามคำสั่ง ที่ปรากฏในระบบโฮโลแกรมจากหน้ากากสีขาวที่สวมอยู่ โดยทุกคำสั่งจะลงท้ายด้วยคำว่า โปรดติดตาม ระหว่างการติดตามผู้ต้องสงสัย เขาได้คิดถึงเรื่องราวของตนตั้งแต่วัยเด็กซึ่งอยู่ในค่าย ฝึกหัด เล่าถึงการควบคุมของรัฐตั้งแต่รูปร่างหน้าตา การแต่งกาย อาหาร และการสักชื่อเป็นรหัสและ บาร์โค้ดที่ทำยทอย ควบคุมแม้แต่การออกเสียง ทุกคนในรัฐจะไม่ออกเสียง แต่ติดต่อกันด้วยระบบ โฮโลแกรมและภาษามือ เขาติดตามผู้ต้องสงสัยซึ่งเป็นเด็กผู้ชายวัยสิบแปดปีไปจนถึงศูนย์การเรียนรู้ กลางหรือห้องสมุด และติดตามไปจนถึงห้องต้องห้ามแต่เพื่อติดตามเด็กชายเขาฝ่าฝืนกฎข้อห้าม เด็กชายจับได้ว่าเขาติดตามตนอยู่ เด็กชายสนทนากับเขา ยื่นหนังสือและคะยั้นคะยอให้เขาอ่าน สุดท้ายเขาเปิดหนังสือเห็นตัวอักษรและภาพโลกในอดีต เมื่อลูกชายถามเขาว่าสนุกไหม เขาตอบ ว่าไม่สนุก เด็กชายรับหนังสือไปเก็บและหันกลับมาใช้มัจจุราษสีขาวหรือปืนกระบอกเล็กยิงเขาพร้อม กล่าวว่าคุณไม่ผ่านการทดสอบ

เรื่องที่ 13 หนังสือเล่มสุดท้าย โดย พชนิดา มณีโชติ “การเป็นส่วนหนึ่งของ ระบบ” คือหน้าที่ของทุกคนที่รัฐบาลกำหนด ไอรินหญิงสาววัย 21 ปี มีความสามารถหยั่งรู้อนาคต ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าหน้าที่ประจำหอสมุดแห่งชาติ ในวันคล้ายวันเกิดทุกคนจะได้รับวันหยุดพิเศษจากรัฐเป็นเวลาหนึ่งวัน ไอรินกลับไปเยี่ยมแม่พร้อมด้วยดาวินเพื่อนวัยเด็กซึ่งได้รับวันหยุดเช่นกัน ดาวิน ทำงานในตำแหน่งผู้ติดตั้งระบบให้กับโรงพยาบาลกลางของรัฐ มีหน้าที่ติดตั้งระบบให้กับเด็กตั้งแต่อายุ 12 ปี การติดตั้งระบบเป็นการยิงสัญญาณไฟฟ้าเข้าที่ประสาทการรับรู้สิ่งของสมองเชื่อมเข้ากับเครื่อง ชีวจักรกลที่คอยป้อนคำสั่งและควบคุมการฝ่าฝืน หลังจากเยี่ยมแม่ไอรินต้องกลับมาทำงานตามหน้าที่ ต่อมาเกิดเหตุแผ่นดินไหวแม่ของไอรินได้รับบาดเจ็บที่กระดูกมือทั้งสองข้างจนไม่สามารถทำงานได้ จึงถูกคำสั่งให้ปลดเกษียณ คือการเสียชีวิตตามกฎหมายของรัฐ หลังจากแม่ถูกปลดเกษียณไอรินฝ่าฝืนคำสั่ง ของรัฐเธอถูกลงโทษจนแทบเสียชีวิต แต่ได้รับความช่วยเหลือจากดาวิน การรวมกลุ่มของผู้ฝ่าฝืนคำสั่ง รัฐบาลต่อต้านการปลดเกษียณทั้งหมดวางแผนเพื่อไปยังห้องควบคุมส่วนกลาง ไอรินและดาวินรับ หน้าที่โครงการหนังสือปกแข็งโบราณที่เป็นกุญแจไปยังห้องควบคุมส่วนกลาง และพบว่าผู้สร้างระบบ สมองกลประสิทธิภาพสูงเทียบเท่าสมองมนุษย์คือ เดเร็ค เรแกน ผู้นำกลุ่มต่อต้านรัฐบาลและเป็นพ่อ ของไอริน การสร้างระบบสมองกลที่ผิดพลาดทำให้เดเร็คเคยพยายามปิดระบบแต่ไม่สำเร็จ ระบบ สมองกลหรือไอซิสคือหนังสือเล่มสุดท้ายที่เดเร็คได้สร้างขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ของโลกแต่ไอซิส ถูกนำไปใช้ผิดวัตถุประสงค์จึงต่อต้านและได้พัฒนาระบบของตนเองจนมีวิวัฒนาการมีความคิดของ ตัวเอง ควบคุมและบริหารประเทศ เมื่อไอรินต้องการปิดระบบสมองกลของไอซิสอีกครั้ง ไอซิสจึงให้

ไอริณเป็นผู้กำหนดชะกรรมของทุกคน สุดท้ายไอริณได้รับรู้ความเป็นมนุษย์จริง ๆ จากการตัดสินใจของไอริณ

เรื่องที่ 14 ลา-คะ โดย สุพิเศษ ศศิวิมล เกิดเหตุข่มขืนและฆาตกรรมหญิงสาวอย่างโหดร้ายทารุณ เหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความหวาดผวแก่ผู้คน ต่อมาทางการสามารถจับตัวผู้ร้ายทั้งหมดได้และตัดสินประหารชีวิต รัฐบาลได้แต่งตั้งหน่วยงาน “คณะรักษาความใคร่” เพื่อตรวจสอบ ควบคุม ความคิดความประพฤติเกี่ยวกับความรู้สึกทางเพศของประชาชนทั้งประเทศ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายที่จะก่อเหตุอาชญากรรม ประกาศคณะรักษาความใคร่ เช่น ประชาชนทุกเพศตั้งแต่อายุ 13 ปีต้องสวมกำไลข้อมือตรวจวัดค่าาราคะ ต้องเข้ารับการฉีควัคซีนชนิดพิเศษเพื่อควบคุมและระงับความรู้สึกทางเพศตามวัน เวลาและสถานที่ที่รัฐกำหนด ปิดบริการสถานบันเทิง ปิดเว็บไซต์ที่บริการเนื้อหาทางเพศ เผาทำลายข้อเขียนสิ่งพิมพ์ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางเพศ และให้ประชาชนทุกคนปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด หากฝ่าฝืนถือว่าขัดต่อพระราชบัญญัติความมั่นคงจะถูกลงโทษตามความเหมาะสม “ฉัน” ตัวละครเอกเป็นอีกผู้หนึ่งซึ่งต้องเข้ารับวัคซีนเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ในสังคม ต่อมาเริ่มมีผู้คนแสดงความคิดเห็นคัดค้านการกระทำของรัฐบาล แต่กลับถูกฆ่าตาย ประชาชนจึงสะสมความไม่พอใจจากชนวนเหตุการณ์เสียชีวิตของชายคนนั้น ทำให้เกิดการชุมนุมประท้วง เกิดการปะทะกันและการใช้อาวุธปราบปรามประชาชนอย่างรุนแรง ผู้นำคณะรักษาความใคร่แถลงการณ์ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นว่าทำเพื่อความมั่นคงของชาติ เหตุการณ์ต่อต้านจึงเงียบหายไป คนในสังคมสามารถควบคุมและสะกดสัญชาตญาณทางเพศได้อย่างสมบูรณ์ไม่มีผู้ต่อต้านอีกต่อไป “ฉัน” เริ่มหน้าที่ของตนเองด้วยการรับวัคซีนที่ใช้เฉพาะในกระทรวงแห่งนี้เพื่อให้ความต้องการและสัญชาตญาณทางเพศกลับมาและทำหน้าที่ให้บริการทางเพศแก่บุคคลสำคัญในกระทรวง

เรื่องที่ 15 หอมละมุน” กรุ่นฟ้า โดย วัชร อินทรสมบัติ “หนู” ตัวละครเอกของเรื่องเกิดการตั้งคำถามว่าจริง ๆ แล้วท้องฟ้ามีสีอะไรและสิ่งที่ตกมาจากท้องฟ้าซึ่งชาวบางคูกเรียกกันว่า หอมละมุนเหลวและหอมละมุนแข็ง เป็นสิ่งที่มีสี กลิ่น และสัมผัสตรงข้ามกับชื่อของมัน ประชาชนทุกคนในเมืองบางคูกจะถูกสวมปลอกคอเพื่อไม่ให้เฝยหน้ามองสิ่งที่อยู่เหนือศีรษะได้ “หนู” ถูกเจ้าหน้าที่ หน่วยทวะเดล ลงโทษเพราะเกิดอาการตื่นคอปลดแอกจากการใส่ปลอกคอเป็นเวลานานทำให้เขาเผลอเฝยหน้าขึ้นมองไปบนท้องฟ้าเขาจึงถูกควบคุมตัวและลงโทษอย่างรุนแรง พ่อของหนูซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ทวะเดลเช่นกันได้ช่วยให้เขาหลบหนีออกจากเมืองบางคูก แต่สิ่งที่หนูได้เห็นจากการมองท้องฟ้าเขาพบว่าภาพบนท้องฟ้าช่างโสมมเป็นบ้า

การปริทัศน์ตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันจำนวน 12 เรื่อง ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงที่มาและสังเขปเนื้อหาของวรรณกรรมที่จะใช้ในการวิเคราะห์ โดยพบว่า นวนิยายและเรื่องสั้นทั้งหมดที่นำมาศึกษามีเนื้อหาที่หลากหลายและสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียตามลักษณะแนวเรื่อง เช่น เมืองนิมิตร แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมและประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองผ่านตัวละคร

ได้อย่างสมจริงเนื้อหามีแนวคิดการแสวงหายูโทเปียและการตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปีย ส่วนเรื่อง **เมืองนรมิต** นำเสนอเรื่องโลกในอนาคต โดยเปรียบเมืองนรมิตได้กับยูโทเปียที่ตัวละครเอกแสวงหา แต่เนื้อเรื่องดำเนินอยู่ในโลกแห่งดิสโทเปีย สำหรับ **นวนิยายชุดนวมิพานต์** ซึ่งประกอบด้วยนวนิยายจำนวน 6 เรื่อง เป็นนวนิยายแนวแฟนตาซี เนื้อหามีลักษณะการผลิตซ้ำความคิดเรื่องป่าหิมพานต์ ทั้งแสดงการล่มสลายของโลกเก่าและการกำเนิดโลกใหม่ซึ่งสอดคล้องกับยูโทเปียและดิสโทเปียอย่างเด่นชัด นอกจากนี้นวนิยายเรื่อง **คชาปุระและนครไอยรา** ก็ปรากฏแนวคิดการแสวงหาดินแดนยูโทเปียโดยสื่อถึงดินแดนแห่งความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและปราศจากภัยพิบัติ สำหรับเรื่อง **เบสเมนต์ มูน** มีแนวเรื่องของดิสโทเปียอย่างชัดเจน โดยกล่าวถึงโลกอนาคตและการใช้เทคโนโลยีควบคุมจิตสำนึกของมนุษย์ เป็นต้น ในเรื่องสุดท้าย คือ **สะกด 4** เป็นรวมเรื่องสั้นแนวดิสโทเปีย โดยเฉพาะ จากการปริทัศน์ด้วยทฤษฎีวรรณกรรมปัจจุบัน สรุปได้ว่าทั้ง 12 เรื่อง สอดคล้องและเชื่อมโยงกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ดังนั้นการปริทัศน์ด้วยทฤษฎีวรรณกรรมในขอบเขตการวิจัยครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจตัวบทของวรรณกรรมและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับนำไปประกอบการศึกษาวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

บทที่ 4

มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมไทย โดยตัวบทของวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันบางเรื่องสามารถบ่งชี้ความเป็นยูโทเปียและดิสโทเปียได้เป็นอย่างดี ในการศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยเป็นการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นถึงมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในมิติต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมไทย โดยศึกษาตัวบทวรรณคดีโบราณจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วง ลิลิตโองการข่งน้ำ เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา พระมอญคำหลวง และภาพพระไชยสุริยา สำหรับตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันที่นำมาศึกษามีจำนวน 12 เรื่อง ได้แก่ เมืองนิมิตร เมืองเนรมิต ตรีเนตรทิพย์ ทูตยอสุร เพชรรากษส เอกเทพ วิวาทพิทยาธร นิลนาคินทร์ คชาปุระ นครไอยรา เบสเมนต์ มูน และสะกด 4

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์โดยจำแนกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณและมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบันเพื่อให้เห็นรายละเอียดของมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในมิติต่าง ๆ และเห็นถึงการเชื่อมโยงแนวคิดการศึกษาลักษณะของยูโทเปียและดิสโทเปียจากวรรณคดีโบราณต่อเนื่องมาถึงวรรณกรรมปัจจุบัน ประเภทนวนิยายและเรื่องสั้น ซึ่งมีรายละเอียดของผลการศึกษาดังนี้

1. มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ

การวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณเป็นการศึกษาตัวบทเพื่อให้เห็นมิติต่าง ๆ ซึ่งเป็นภาพแทนมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย โดยผู้วิจัยจะได้นำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียในมิติต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณและมโนทัศน์ดิสโทเปียในมิติต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณ ซึ่งพบลักษณะของยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณดังนี้

1.1 ยูโทเปียในวรรณคดีโบราณ

วรรณคดีโบราณได้นำเสนอภาพแทนความเจริญของสังคม ความรุ่งเรืองของพุทธศาสนา และความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดสังคมอุดมคติหรือยูโทเปียเป็นการแสวงหาโลกสมบูรณ์แบบ การศึกษาตัวบทวรรณคดีโบราณทำให้เห็นว่าแนวคิดสังคมอุดมคติเป็นรากฐานความเชื่อดั้งเดิมในวัฒนธรรมไทย ผู้วิจัยจึงได้นำตัวบทวรรณคดีโบราณมาศึกษาเพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีโบราณกับมโนทัศน์ยูโทเปียหรือสังคมอุดมคติในมิติต่าง ๆ ต่อไปนี้

1.1.1 สังคมอุดมคติในวรรณคดีโบราณ

ยูโทเปียหรือสังคมอุดมคติเป็นสังคมที่ผู้คนปรารถนา เพราะยูโทเปียคือความสมบูรณ์แบบในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ สังคมยูโทเปียจึงเป็นสังคมแห่งความหวัง ส่วนวรรณคดีมีลักษณะสะท้อนภาพสังคมแต่ละยุคสมัยผ่านสายตาของกวีซึ่งเป็นตัวแทนของคนในยุคสมัยนั้น ๆ วรรณคดีจึงมีความสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งมโนทัศน์ยูโทเปียก็มีลักษณะเช่นเดียวกันเมื่อพิจารณาต่อบทวรรณคดีโบราณที่นำมาศึกษาจะพบความคิดเกี่ยวกับมโนทัศน์ยูโทเปียหรือสังคมอุดมคติปรากฏอยู่ โดยกล่าวถึงสังคมแห่งความเจริญอันเป็นแนวคิดสำคัญของสังคมอุดมคติ

วรรณคดีโบราณในอดีตหลายเรื่องได้นำเสนอให้เห็นภาพฝันถึงสังคมที่สมบูรณ์แบบ สิ่งหนึ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือภาพของสังคมอันประกอบไปด้วยบ้านเมืองที่มีความเจริญทั้งด้านวัตถุและบุคคล ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของสังคมในอุดมคติหรือยูโทเปียนั่นเอง ดังตอนต้นเรื่องของเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา วรรณคดีเชิงทำนายอนาคตของบ้านเมืองในสมัยอยุธยาตอนกลาง ซึ่งปรากฏในต้นเรื่องว่า

เป็นกรุงรัตนราชพระศาสนา

เป็นที่ปรากฏจักรณา

ทุกบุรียี่สามมณฑล

ทุกประเทศสิบสองภาษา

ประชาราษฎร์ปราศจากไทยพิศม์

๑ จะกล่าวถึงกรุงศรีอยุธยา

มหาดีเรออันเลิศล้ำ

สรรเสริญอยุธยาทุกแห่งหน

จบสกลลูกค้ำวานิจ

ย่อมมาพึ่งกรุงศรีอยุธยาเป็นอันค้ำ

ทั้งความพิกลจริตแลความทุกข์

(องค์การค้ำของครูสภา, 2512, น. 135)

จากตัวอย่างข้างต้นกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของกรุงศรีอยุธยาว่ามีความเจริญในทุกด้าน ทั้งความรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา ความเจริญด้านเศรษฐกิจการค้า กรุงศรีอยุธยา จึงเป็นที่พึ่งพาของเมืองต่าง ๆ ประการสำคัญประชาชนในกรุงศรีอยุธยาต่างดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขไม่มีภัยอันตรายใด ๆ คุณลักษณะต่าง ๆ ของบ้านเมืองที่กล่าวถึงในตอนนี้อยู่สอดคล้องกับสังคมแบบยูโทเปีย ซึ่งเห็นได้จากภาพความเจริญของบ้านเมือง โดยเฉพาะความเป็นสังคมชาวพุทธมีอิทธิพลต่อผู้คน ทำให้คนประพฤติปฏิบัติดีบ้านเมืองจึงสงบสุข ส่วนด้านเศรษฐกิจการค้าก็มีความสำคัญต่อความเจริญของสังคมเช่นกัน เมื่อเศรษฐกิจดีความเป็นอยู่ของผู้คนจึงดีตาม บ้านเมืองลักษณะดังกล่าวจึงเป็นสังคมสมบูรณ์แบบหรือสังคมในอุดมคติของผู้คน ความเจริญนี้จึงนับเป็นความเจริญทางด้านวัตถุ

นอกจากนี้การกล่าวถึงสังคมเชิงอุดมคติยังปรากฏในวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนปลายได้แก่ **พระมัลลย์คำหลวง** วรรณคดีพุทธศาสนาบทพระราชนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ แสดงถึงพฤติกรรมของคนที่ทำให้สังคมเจริญ ดังนี้

...อยู่สัสมคาสังवास ล้วนนรชาติใจกุศล ชวนกันกล่นทำบุญ ศิลเพิ่มพูนฤชาต
ปามาติบาทห่อนทำ ทั้งโจรกรรมพาธา กามเมสุมิจฉาเสพสร้อย มุสาครองสัจจา ทั้งสุราบ
ดูตกิน เป็นประติทินบมิชาติ เปสุญวาทบส่อเสียด อดใจเคียดผรุสวาท บองอาจสัสมผัสปลา
ทั้งเวรบาตรองตรี มิจฉาทิฎฐิบัติได้ถือ คบมิตรชื้อสัจตรง บได้หลงประมาทผิด คร่ำครวญคิด
ฝ่ายกุศล แล้วแผ่ผลบุญญา...

(กรมศิลปากร, 2545, น. 178)

เนื้อความข้างต้นกล่าวว่าเมื่อสังคมสงบสุข ผู้คนมีศีลธรรมบ้านเมืองจะเจริญในทางตรงข้ามหากผู้คนเสื่อมศีลธรรมสังคมจะเกิดความวิบัติ ลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ว่ากวีให้ความสำคัญกับพฤติกรรมของคนในสังคมเป็นสิ่งกำหนดความเจริญหรือเสื่อมของสังคม นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าการใช้ภาษาใน**พระมัลลย์คำหลวง**ยังแสดงให้เห็นภาพแทนของสังคมที่อุดมสมบูรณ์โดยใช้ภาษาพรรณนาความเชิงอธิพจน์ คือการกล่าวเกินจริง เช่นตัวอย่าง “อีกธัญโภชนสาลี ตกปลพีเมล็ดเดียว กอขึ้นเขียวช่อ แตกพันลำหลายหน่อ เนื่องเป็นกอถึงพัน ต้นหนึ่งนั้นพันรวง ได้เมล็ดดวงธัญญัน สองทะนานพันพูนเพ็ญ เมล็ดเดียวเป็นมากมาย นับเกวียนหลายครามครัน ถึงสองพันสองร้อย” (กรมศิลปากร, 2545, น. 180) จากตัวอย่างกล่าวถึงพืชพรรณธัญญาหารที่มีความอุดมสมบูรณ์ในลักษณะเกินจริง เช่น เมล็ดข้าวสาลีหนึ่งเมล็ดสามารถแตกกอถึงพัน ต้นหนึ่งก็มีนับพันรวง และสามารถเก็บเกี่ยวได้ถึงสองพันสองร้อยเกวียน เนื้อความดังกล่าวแสดงความเกินจริงเพื่อให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารในสังคมที่ผู้คนเจริญด้วยศีลธรรม ความเป็นอยู่จึงสมบูรณ์เพียบพร้อมไม่มีความทุกข์เป็นสังคมในอุดมคติของผู้คนซึ่งสัมพันธ์กับลักษณะสังคมแบบยูโทเปีย

1.1.2 การเมืองการปกครองแบบอุดมคติ

การเมืองการปกครองเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของผู้คน หากยุคสมัยใดการเมืองการปกครองดีชีวิตของผู้คนย่อมสงบสุขบ้านเมืองเกิดความเจริญ แต่ในทางกลับกันหากเป็นยุคที่การเมืองการปกครองแย่ชีวิตของผู้คนย่อมไม่สุขสบายบ้านเมืองก็ระส่ำระสายและนำไปสู่ความวิบัติในที่สุด ด้วยเหตุนี้การเมืองการปกครองจึงมีอิทธิพลต่อคนในสังคมอย่างยิ่ง หากพิจารณาตัวบทวรรณคดีโบราณจะพบแนวคิดการเมืองการปกครองปรากฏอยู่ทั้งทางตรงและ

ทางอ้อม เมื่อวิเคราะห์ด้วยมโนทัศน์ยูโทเปียจะพบความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีโบราณกับการเมืองการปกครองแบบอุดมคติ ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1) ผู้ปกครองในสังคมอุดมคติ

ผู้มีอำนาจการปกครองในสังคมไทยตั้งแต่อดีต เช่น สมัยกรุงศรีอยุธยา ปกครองแบบลัทธิเทวราชาซึ่งกษัตริย์เป็นศูนย์กลางของอำนาจ มีบทบาทในการกำหนดความเป็นไปของสังคมทั้งในด้านดีและด้านร้าย เมื่อเป็นเช่นนี้สิ่งที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณคือ การย่ำเตือนถึงอำนาจที่มากเกินไปของผู้ปกครองจะต้องถูกถ่วงดุลหรือควบคุมไม่ให้ใช้อำนาจในทางมิชอบ สิ่งนั้นคือธรรมะ ได้แก่ ทศพิธราชธรรม หรือธรรมของผู้ปกครอง กษัตริย์ที่อยู่ในทศพิธราชธรรม คือกษัตริย์ที่ดีทำให้บ้านเมืองอยู่อย่างสงบสุข เจริญรุ่งเรือง แต่ในทางตรงกันข้ามหากกษัตริย์บกพร่อง ละเลยในทศพิธราชธรรมจะทำให้บ้านเมืองเกิดความวิบัติเลวร้าย ทศพิธราชธรรมจึงเป็นธรรมสำหรับผู้ปกครองที่สำคัญ

ใน**ไตรภูมิพระร่วง**กล่าวถึงพระญาจักรพรรดิราชและการปกครองของพระองค์ ความว่า “สมเด็จพระจักรพรรดิราชเจ้านั้นธรรมาธิราช ผู้ธรรมผู้สั่งสอนคนทั้งหลายให้รู้ในธรรมเพียงดังพระพุทธเจ้าเกิดมา แลสั่งสอนโลกย์ทั้งหลายให้อยู่ในธรรมเสีย ครั้งนั้นพระญาจักรพรรดิราชนั้นก็สั่งสอนแก่ท้าวพระญาทั้งหลายให้อยู่ในธรรม จึงกล่าวดังนั้นว่า ท้าวพระญาทั้งหลายจงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมทั้งหลาย ๑๐ ประการอย่าให้ขาด” (พระญาลีไทย, 2554, น. 92) จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าพระญาจักรพรรดิราชได้ใช้ทศพิธราชธรรมสั่งสอนท้าวพระญาทั้งหลายเพื่อให้นำไปปกครองราษฎรและบ้านเมืองของตน อาจกล่าวได้ว่าหากกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองด้วยทศพิธราชธรรมบ้านเมืองจะสุขสงบเป็นเมืองในอุดมคติของผู้คน

นอกจากนี้**พระมอญคำหลวง**ก็แสดงให้เห็นถึงการปกครองของกษัตริย์ที่ดีโดยใช้ศีลธรรมเป็นหลักสำคัญในการปกครอง ดังที่ว่า “ส่วนกษัตริราช ทั้งหมู่อำมาตย์เสนา อิกไพร่ฟ้าทั้งหลาย ผูกหญิงชายทุกพรรค ก็ชวนกันรักษา ปัญจศีลานิรันดร์ บมีไภยันต์ลงโทษ บได้พิโรธอาฆาต อพยาบาทเวรา ทุกมนุสสาสัตว์ชาติ ทั้งจัดบาททวิบท บประหษฐอดใจกัน มีแต่ความฉันทเมตตา” (กรมศิลปากร, 2545, น. 179-180) หลักศีลธรรมที่สามารถใช้ในการปกครองบ้านเมืองได้แก่ หลักเบญจศีลหรือศีล 5 คือ การละเว้นจากบาป 5 ประการ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤตินิคมในกาม ไม่พูดโกหก และไม่ดื่มสุรา เบญจศีลนี้นอกจากผู้ปกครองปฏิบัติผู้คนที่ทั่วไปก็สามารถยึดถือปฏิบัติได้เพื่อความสงบสุขของบ้านเมืองและสังคม ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าหลักธรรมสำหรับผู้ปกครอง เช่น ทศพิธราชธรรมและเบญจศีล นำพาความสงบสุขมาสู่บ้านเมือง เมื่อผู้คนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขภายใต้การปกครองของผู้นำที่ดีบ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรืองเป็นสังคมในอุดมคติสอดคล้องกับแนวคิดยูโทเปีย ซึ่งเป็นสังคมในอุดมคติที่ผู้คนใช้ชีวิตอย่างมีความสุขจากความเสมอภาคในการปกครองเช่นกัน ดังกล่าวนี้อำนาจผู้ปกครองจึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดสังคมอุดมคติหรือลักษณะยูโทเปียได้

2) ข้าราชการและเสนาอำมาตย์ในอุดมคติ

บทบาทของข้าราชการและเสนาอำมาตย์มีความสัมพันธ์กับอำนาจการเมืองการปกครอง โดยข้าราชการและเสนาอำมาตย์เป็นผู้รับสนองพระราชดำรัสของกษัตริย์ในที่จะกล่าวถึงข้าราชการและเสนาอำมาตย์ผู้ปฏิบัติดีเพื่อให้เห็นถึงความสอดคล้องกับสังคมแห่งในอุดมคติ เช่นในเรื่อง **ภาพย์พระไชยสุริยา** วรรณคดีสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ แต่งโดยสุนทรภู่ กล่าวถึงข้าราชการและเสนาอำมาตย์ที่ประพฤติดีทำให้บ้านเมืองเจริญ ความว่า “ข้าเฝ้าเหล่าเสนา มีกิริยาอะฉะฉาย” (สุนทรภู่, 2543, น. 9) เนื้อความนี้เป็นส่วนตอนต้นของเรื่องก่อนเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้บ้านเมืองวิบัติ อย่างไรก็ตามข้อความในบทดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่า ความประพฤติของข้าราชการและเสนาอำมาตย์มีความสำคัญต่อบ้านเมืองในแง่เป็นกลไกสำคัญของรัฐ โดยเฉพาะหน้าที่การบริหารบ้านเมืองให้เจริญและสงบสุข ข้าราชการและเสนาอำมาตย์จึงมีส่วนทำให้เกิดสังคมในอุดมคติ โดยเฉพาะเมื่อไม่เบียดเบียนประชาชน เพราะข้าราชการต้องดูแลผู้คนในสังคมใกล้ชิดยิ่งกว่าผู้ปกครองหรือกษัตริย์ จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้บ้านเมืองดี ประชาชนมีความสุข เกิดเป็นสังคมในอุดมคติอันเป็นลักษณะของยูโทเปียประการหนึ่ง

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่ายูโทเปียกับการเมืองการปกครองในอุดมคติเกิดจากผู้ปกครองที่มีทศพิธราชธรรมและศีลธรรมเป็นหลักในการปกครอง รวมทั้งข้าราชการและเสนาอำมาตย์ที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบเพื่อประชาชน ซึ่งหากวิเคราะห์จากโคลงพาลีสอนน้องหรือโคลงราชสวัสดิ์ อาจพบบทบาทของข้าราชการและเสนาอำมาตย์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอย่างละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามจากการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของผู้ปกครอง และข้าราชการเสนาอำมาตย์ที่ดีมีศีลธรรม ทำให้เห็นการปกครองที่นำพาบ้านเมืองสู่สังคมอุดมคติมีลักษณะสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียคือการปกครองในสังคมอุดมคติ

1.1.3 ยูโทเปียกับความเชื่อทางศาสนา

มโนทัศน์ยูโทเปียหรือสังคมอุดมคติเป็นแนวคิดสื่อถึงความดีงามในสังคม หากพิจารณาในทางพุทธศาสนาจะพบว่า เป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าสังคมไปสู่ความดีงาม สำหรับวรรณคดีพุทธศาสนาได้นำเสนอเกี่ยวกับนรกสวรรค์ ความดีความชั่ว และบาปบุญคุณโทษ ด้วยเหตุนี้ การวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียจากตัวบทวรรณคดีโบราณกับแนวคิดศาสนาในอุดมคติจึงหมายถึงศาสนาที่เป็นความเชื่อศรัทธาของผู้คน เป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต และทำให้ผู้คนมีชีวิตที่สุขสงบ ดังนั้นศาสนาในอุดมคติจะต้องมาจากความเชื่อถือศรัทธาในศาสนานั้นอย่างแท้จริงและเป็นอิสระ จึงจะเกิดความสุขสงบทางจิตใจ ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์พบว่า สังคมสัมพันธ์ของยูโทเปียกับความเชื่อและแนวคิดทางศาสนาที่มีความเป็นอุดมคติซึ่งปรากฏในวรรณคดีโบราณ ดังนี้

1) พื้นที่ทางพุทธศาสนากับสังคมอุดมคติ

การศึกษาเกี่ยวกับ “พื้นที่ (spaces) ในฐานะที่เป็นผลผลิตของเทคนิควิทยาการในการถ่ายทอด นำเสนอ การพูดถึง เขียนถึง การแสดงออกเกี่ยวกับพื้นที่ในรูปแบบต่าง (representation) การมองพื้นที่ในฐานะเป็นประดิษฐกรรมของเทคนิควิทยาการในการนำเสนอแบบต่าง ๆ หรือในฐานะที่เป็นตัวถูกสื่อ/ถูกหมาย (signified) นักทฤษฎีแนวนี้ มองพื้นที่ในฐานะที่เป็น “ตัวบท” (text) ชนิดหนึ่ง” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542, น. 138) พื้นที่ในที่นี้จึงไม่ได้หมายถึงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่ทางความคิดที่ถูกนำเสนอในหลายรูปแบบ สำหรับการวิเคราะห์ประเด็นพื้นที่ทางพุทธศาสนากับสังคมอุดมคติ จึงหมายถึง พื้นที่ที่ถูกประกอบสร้างตามแนวคิดทางพุทธศาสนาโดยมีศีลธรรมเป็นปัจจัยหลัก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ปรากฏในตัวบทของวรรณคดี โบราณและถูกนำเสนอให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีความสัมพันธ์กับความเป็นสังคมอุดมคติ โดยเป็นสถานที่ที่ดั่งงาม บริสุทธิ์ และมีศีลธรรม เช่นพื้นที่ของดินแดนอุดรกรูทวีป สวรรค์ หรือยุคพระศรีอริยเมตไตรย เป็นต้น ประการสำคัญพื้นที่ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปีย ดังตัวอย่างความเจริญของบ้านเมืองในพระมาลัยคำหลวง ความว่า

“อันว่าชนบทนิคม เป็นอุดมเนืองนอง บ้านถิ่นถ้องแถวถนน ล้วนฝูงชนคับคั่ง เรือนติดตั้งเต็มไป แม่นมาตรโกโผผิน บตกดินพอลถึงที่ ฝ่ายราชธานีกรุงไกร เนืองนองในพสุธา ไอสวรรยาเพียบพูน ทรัพย์บริบูรณ์มั่งคั่ง เต็มเต็มคลังเงินทอง...แคว้นขอบเขตเกษมสุข ถ้วนทั่วทุกท้าวไท ห่อนมีภัยแพ่งโทษน์ สาลีสดเพิ่มพูน ชนบริบูรณ์อาหาร”

(กรมศิลปากร, 2545, น. 179)

เนื้อความดังกล่าวแสดงถึงบ้านเมืองที่เจริญค้ำคั่งเต็มไปด้วยผู้คน เป็นเมืองที่มั่งคั่ง ข้าวน้ำอาหารบริบูรณ์ประชาชนล้วนมีความสุข สำหรับชีวิตการครองเรือนในยุคพระศรีอริยเมตไตรยก็เป็นไปด้วยความสุข ดังความว่า “ส่วนภรรยาสามี อยู่สามัคคีบริวาส บได้กาจโกรธกัน เสพกามฉันท์สุขสานต์ ห่อนมีการกสิกรรม วานิชขบทำนิจกาล รู้แต่เกษมสานต์ภิรมย์ ผูกสัตว์อุดมสุขา ทั้งบุรุษแลสตรี เปรมปรีดีโอฬาริก... สมบัติเทียบชาวสวรรค์ ส่วนว่าพรรคสตรี บเสพสามีเป็นสอง ฝ่ายบุรุษครองหญิงเดียว ห่อนโทนเที่ยวแสวงหา...” (กรมศิลปากร, 2545, น. 179) จากตัวอย่างที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าการครองเรือนในยุคพระศรีอริยเมตไตรยทั้งบุรุษและสตรีต่างมีความสุขเปรียบเทียบได้กับชาวสวรรค์ ทั้งนี้สิ่งสำคัญคือภรรยาและสามีต่างมีความซื่อสัตย์ต่อกันจนตายซึ่งทำให้ครอบครัวสุขสงบสอดคล้องกับหลักเบญจศีลข้อกาเมสุมิฉฉาจาร ส่วนการปกครองในยุคพระศรีอริยเมตไตรยกษัตริย์และเสนาอำมาตย์ทั้งหลายต่างดำรงอยู่ในศีลธรรมดังความว่า “ส่วนกษัตราธิราช

ทั้งหมดอำมาตย์เสนา อีกไพร่ฟ้าทั้งหลาย ผุ้หญิงชายทุกพรรค ก็ชวนกันรักษา ปัญจศีลานิรันดร์ บรมโถกยันต์ลงโทษ บัณฑิตพิโรธอาฆาต อพยาบาทเวรหา ทุกมนุสสาสัตว์ชาติ ทั้งจัตุบาททวิบาท บประพชฐ์ อดใจกัน มีแต่ความฉันทเมตตา” (กรมศิลปากร, 2545, น. 179-180) ดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าราชกร ทั้งผู้หญิงและผู้ชายต่างรักษาศีลห้าประการเช่นเดียวกันจึงไม่มีภัยอันตราย ไม่มีความโกรธ ความอาฆาตพยาบาทต่อกันทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายต่างมีเมตตาต่อกัน นอกจากนี้ในยังไม่มีโจร ผู้ร้าย สัตว์ร้าย คนพาล ไม่มีโรคภัย ทุกคนล้วนมีความสุขจากการทำบุญกุศลเหมือนกับอยู่ในสวรรค์ ดังกล่าวนี้เป็นที่แน่ชัดว่าในยุคพระศรีอริยเมตไตรยเป็นยูโทเปียอย่างแท้จริงเพราะเป็นยุคที่ศาสนา เจริญรุ่งเรืองจึงเกิดเป็นสังคมอุดมคติขึ้น

ทั้งนี้ดินแดนทั้งสี่ทวีปในไตรภูมิพระร่วงก็มีความสอดคล้องกับมโนทัศน์ ยูโทเปียเช่นกัน โดยเฉพาะอูตรกรูทวีป เพราะเป็นดินแดนแห่งความสมบูรณ์อันเกิดจากการรักษาศีล ดังที่ว่า “เทียรยอมดีกว่าคนทุกแห่งเพื่อว่าเพราะบุญเขาแลเขารักษาศีล” (พระญาติไทย, 2554, น. 72) การรักษาศีลของคนในอูตรกรูทวีปทำให้แผ่นดินงดงาม ไม่มีสัตว์ร้าย ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ มีข้าว น้ำ อาหารบริบูรณ์ ทุกคนมีความเสมอภาคทั้งทางกายภาพและการดำเนินชีวิต โดยผู้คนในดินแดนแห่งนี้ ต่างยึดมั่นในการรักษาศีลปฏิบัติธรรม และเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วก็จะได้ไปเกิดในสวรรค์ตามคติความเชื่อ การเวียนว่ายตายเกิดในทางพุทธศาสนา ดังความว่า

“ผุ้คนอยู่ในอูตรกรูทวีปนั้น เมื่อเขาตายเขาบ่หนอนได้ไปเกิดในจตุรบายทั้ง ๔ คือว่า นรกเปรตแลดิรัจฉานอสุรกายนั้น ๆ เลยะ เขาใส่เทียรยอมไปเกิดในที่ดีคือสวรรค์ชั้นฟ้าแล เพราะว่าเขาบั้นเทียรยอมตั้งอยู่ในปัญญาศีลนั้นทุกเมื่อแลบมิได้ขาดฯ เครื่องเป็นดีคนผุ้บั้น บมิรู้สิ้นสุดเลย ยังคงบริบูรณ์อยู่ต่อเท่ากาลบัดนี้แลฯ”

(พระญาติไทย, 2554, น. 78)

ในอูตรกรูทวีปนี้มีลักษณะของพื้นที่ทางพุทธศาสนาคือผู้คนต่างรักษาศีล และปฏิบัติธรรมทำให้เป็นดินแดนแห่งความสงบสุขปราศจากภัยร้ายต่าง ๆ และผู้คนต่างไม่ยึดติดใน ทรัพย์สมบัติใด ๆ ด้วยล้วนมีความเสมอภาคกัน ทั้งนี้เมื่อถึงเวลาสิ้นอายุขัยก็ไม่มีผู้ใดโศกเศร้าเพราะรู้ ถึงวัฏจักรแห่งชีวิต ดังกล่าวนี้อูตรกรูทวีปจึงขับเคลื่อนด้วยระบบศีลธรรม เป็นแผ่นดินอันน่าปรารถนา ของผู้คนสอดคล้องกับความเป็นสังคมอุดมคติอย่างแท้จริง

นอกจากนี้พื้นที่ของสวรรค์ก็มีความสอดคล้องกับความศรัทธาใน พุทธศาสนาโดยเฉพาะความเชื่อเรื่องหลังความตาย หากกระทำความดีเมื่อสิ้นชีวิตจะได้เกิดใหม่ ในสวรรค์ ในวรรณคดีโบราณทั้งไตรภูมิพระร่วงและพระมาลัยคำหลวงให้ภาพของสวรรค์ไว้อย่าง

ชัดเจน โดย**ไตรภูมิพระร่วง**ให้รายละเอียดของสวรรค์ในภพภูมิทั้ง 6 ชั้น ส่วน**พระมาลัยคำหลวง**กล่าวถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และเหล่าเทวดาต่าง ๆ เพื่อให้เห็นว่าในบุรพกาลครั้งเป็นมนุษย์เทวดาเหล่านี้ประกอบกรรมดีเช่นใดเมื่อเกิดเป็นเทวดาจึงได้เสวยทิพย์สมบัติตามกุศลเหล่านั้น ดังกล่าวนี้จึงเป็นความสัมพันธ์ของการทำกรรมดี เมื่อตายแล้วจึงเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์และยังคงบำเพ็ญศีลฟังธรรม ตามหลักทางพุทธศาสนา สวรรค์จึงเป็นพื้นที่ทางพุทธศาสนาอันเป็นสัญลักษณ์ของคนดี เป็นสถานที่ในอุดมคติของผู้คนโดยเฉพาะผู้นับถือพระพุทธศาสนา ในการรักษาศีลปฏิบัติธรรมเพื่อได้ถึงสถานที่แห่งนี้ ด้วยเหตุนี้สวรรค์จึงสอดคล้องกับแนวคิดยูโทเปียเพราะเป็นสถานที่ดีเป็นที่ปรารถนาของผู้คน

สรุปได้ว่ายุคพระศรีอริยเมตไตรย อุตรรุฑูทวีป และสวรรค์ ล้วนเป็นพื้นที่ทางพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปีย เพราะพื้นที่เหล่านี้ปรากฏมโนทัศน์สำคัญร่วมกันคือ การมีศีลธรรมซึ่งผู้คนต้องยึดถือปฏิบัติ และเมื่อปฏิบัติตามหลักศีลธรรมด้วยการรักษาศีลปฏิบัติธรรมแล้วผลที่ได้รับคือกรรมดี จะเป็นเครื่องช่วยนำพาผู้คนไปสู่ดินแดนแห่งพุทธศาสนาในโลกหน้า ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียอย่างยิ่งเพราะยูโทเปียคือความคาดหวังในสังคมที่สมบูรณ์แบบ เช่นเดียวกับความคาดหวังถึงยุคพระศรีอริยเมตไตรย อุตรรุฑูทวีป และสวรรค์ ในฐานะพื้นที่ซึ่งถูกประกอบสร้างตามแนวคิดทางพุทธศาสนาโดยมีศีลธรรมเป็นปัจจัยหลัก ปรากฏในตัวบทของวรรณคดีโบราณและถูกนำเสนอให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีความสัมพันธ์กับความเป็นสังคมอุดมคติ เป็นสถานที่ที่ดีงาม บริสุทธิ์ และมีศีลธรรม โดยมีหลักทางพุทธศาสนาเป็นเครื่องเชื่อมโยงโลกปัจจุบันกับโลกหน้าตามความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์

2) ภาวะนิพพานหนทางการแสวงหายูโทเปีย

นิพพานคือความหมดสิ้นกิเลส ความพ้นจากทุกข์ หากพิจารณาตามลักษณะของยูโทเปียจะพบว่ามโนทัศน์สอดคล้องกับนิพพานปรากฏอยู่ ซึ่งลักษณะสำคัญประการหนึ่งของยูโทเปีย คือเป็นสถานที่ที่ผู้คนปรารถนา จะเห็นได้ว่านิพพานก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ในทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงสังสารวัฏและนิพพาน โดยกล่าวว่า สังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิดซึ่งสิริมิตร สิริโสฬส (2563) แสดงความคิดเห็นว่า “สังสารวัฏ คือ การที่สิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์เวียนว่ายตายเกิด อยู่อย่างนี้ไม่มีวันจบสิ้น เปรียบประดุจการท่องเที่ยวไปเป็นวงกลม กล่าวคือ สัตว์ทั้งหลายต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่าง ๆ ของสัตว์โลกด้วยอำนาจของกิเลส กรรม วิบาก หมุนวนอยู่เช่นนั้นตราบเท่าที่ยังตัดกิเลส กรรม วิบากไม่ได้” ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสังสารวัฏเกี่ยวข้องกับกิเลส กรรม วิบาก ทำให้สัตว์โลกต้องเผชิญการเวียนว่ายตายเกิดอันหาที่สิ้นสุดได้ยาก ส่วนนิพพานมีคำจำกัดความค่อนข้างหลากหลาย ดังเช่นพระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา (2558) กล่าวว่า “มีพุทธภาษิตบทหนึ่ง ว่า ‘นิพพานํ ปรมิ สุขํ’ แปลว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ซึ่งไม่มีนัยซับซ้อนอะไร เมื่อดับกิเลสตัณหาได้ทุกอย่างแล้วย่อมได้รับสุขอย่างยิ่งอยู่แล้ว ประเด็นก็คือว่า สุขในนิพพานหรือ

นิพพานที่ว่าเป็ความสุขอย่างยั้งนั้น หมายถึงสุขที่ไม่แรงกระตุ้นจากปัจจัยภายนอก สุขที่ไม่ต้องหาอะไรมาเสพเสวย สุขที่ปราศจากอามิสสิ่งของ สุขที่พ้นสภาวะโลกทั่ว ๆ ไป” อาจกล่าวได้ว่า นิพพานเป็นภาวะหนึ่งในลักษณะของการเกิด, มี, ปรากฏ เป็นภาวะการหลุดพ้นจากกิเลส คือสิ่งที่ทำให้เกิดความเศร้าหมอง ความขุ่นมัวในจิตใจ ซึ่งประกอบด้วย โลกะ (ความโลภ) โทสะ (ความโกรธ) โมหะ (ความหลง) รวมถึงการหลุดพ้นจากความทุกข์ในชั้น 5 ได้แก่ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ อันเป็นบ่อเกิดของความทุกข์ ทั้งนี้การหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ในชั้น 5 สอดคล้องกับความหมายข้างต้นที่ว่า นิพพานเป็สุขอย่างยั้ง กล่าวคือความสุขอันเกิดจากการปราศจากกิเลสและความทุกข์ทั้งปวง เป็นความสุขจากการไม่มีสิ่งใดนั้นเอง ประการสำคัญนิพพานอาจสื่อถึงยูโทเปียได้ในลักษณะของความปรารถนาการหลุดพ้นจากความทุกข์ยากและเข้าสู่สถานที่ในอุดมคติ แต่อย่างไรก็ตามภาวะนิพพานก็มีความลึกซึ้งยิ่งกว่ายูโทเปียหรือสังคมอุดมคติ เพราะภาวะนิพพานคือความสิ้นสุดความปรารถนาทั้งปวง ดังปรากฏในปาฐกถาคามิยวรรค นิพพานสูตรที่ 1 ความว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย อยาดนะนั้นมิอยู่ ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศานัญจายตนะ วิญญาณัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ โลกนี้ โลกหน้า พระจันทร์และพระอาทิตย์ทั้งสอง ย่อมไม่มีอยาดนะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายเราย่อมไม่กล่าวซึ่งอยาดนะนั้นว่า เป็นการมา เป็นการไป เป็นการตั้งอยู่ เป็นการจุติ เป็นการอุปบัติ อยาดนะนั้นหาที่ตั้งอาศัยมิได้ มิได้เป็นไป หาอารมณ์มิได้นี้แลเป็นที่สุดแห่งทุกข์ ฯ

(ที.ปา. (ไทย) 25/158/175)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาวะแห่งนิพพานว่าปราศจากทุกสิ่งไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ ไฟ ลม ปราศจากอรุณภูมิ 4 ปราศจากโลกนี้และโลกหน้า ปราศจากพระจันทร์พระอาทิตย์ นอกจากนี้ภาวะนิพพานจะไม่มีเคลื่อนที่ ไม่มีการตั้งอยู่ ไม่มีการเกิดและตาย ประการสำคัญนิพพานคือที่สิ้นสุดแห่งความทุกข์ ดังนั้นเมื่อเข้าสู่ภาวะนิพพานแล้วจะไม่มีสิ่งใดปรากฏอีก นิพพานจึงไม่ใช่สถานที่ ต่างจากยูโทเปียซึ่งเป็นสถานที่ที่ดีในอุดมคติแต่ไม่มีอยู่จริง แต่อย่างไรก็ตามนิพพานและยูโทเปียยังมีบางสิ่งสัมพันธ์กัน โดยนิพพานเป็นความปรารถนาของผู้ที่ต้องการหลุดพ้นจากห้วงทุกข์ โดยไม่ปรารถนาสิ่งใดเป็นการสิ้นสุดสังสารวัฏ ส่วนยูโทเปียก็แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาการหลุดพ้นจากห้วงแห่งความทุกข์เช่นกัน แต่ยูโทเปียยังคงต้องการสังคมและชีวิตที่ดี ด้วยเหตุนี้นิพพานและยูโทเปียจึงมีลักษณะทั้งเหมือนกันและแตกต่างกัน ทั้งนี้ใน**ไตรภูมิพระร่วง**แสดงให้เห็นว่า ผู้คนทั้งหลายควรเร่งทำบุญกุศลเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์คือการเข้าสู่นิพพาน ดังนี้

“ดูกรสัปบุรุษทั้งหลายเร่งพิจารณาเห็นซึ่งอนิจสังขารสุภาพนี้แล ระวังตริกเอาใจใส่ เร่งกระทำบุญให้ท่านรักษาศีลเมตตามาวนาเอาอาณาไปสู่อมตมมหานครนิพพานนั้น อันปราศจากทุกข์ปราศจากโศก ปราศจากโรคแลภัยบมิไขบมิเจ็บ แลบมิรู้เฒ่าบมิรู้ตายบมิรู้ ฉิบหาย ความสบายรอดได้จอตที่นิพพานอันสนุกนี้สุขแสนต์ ยืนยงมั่นคงตรงเที่ยง แต่สถาน นิพพานนี้ดีหลีกทุกเมื่อแลฯ”

(พระญาติไทย, 2554, น. 216)

จากตัวอย่างข้างต้นชี้ให้เห็นคำสอนทางพุทธศาสนาที่ว่าผู้คนที่หลายควร เร่งทำบุญกุศลรักษาศีลและภาวนาให้ตนเข้าถึงซึ่งนิพพานเพื่อจะได้ปราศจากความชรา ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บและความตาย เพราะนิพพานจะทำให้ชีวิตสุขสงบ นอกจากนี้ในไตรภูมิพระร่วงยังได้เน้นย้ำให้เห็นถึงการกระทำบุญกุศลเพื่อความหลุดพ้นจากวิภูสงสารอันไม่เที่ยงแท้แน่นอนเพื่อให้ถึงยัง นิพพาน ดังนี้ “คนผู้มีปัญญาควรเอาอาการดังนี้ใส่ใจแลรำพึงเถิงอนิจจ สงสาร แลเร่งกระทำบุญแล ธรรมให้จงหนักให้พ้นจากสงสารอันบมิเที่ยงแลฯ ให้พ้นพลันเถิงสมบัติคือมหานครนิพพาน อันมัน อันบมิไหวบมิรู้ฉิบหายบมิตายบมิรู้จากที่ ลางที่ดียิ่งกว่าสมบัติทั้งหลายอันมีในไตรโลกย์นี้แลฯ” (พระญาติไทย, 2554, น. 231) เนื้อความนี้ชี้ให้เห็นว่านิพพานมีค่ายิ่งกว่ามหาสมบัติที่มีในกามภูมิ รูปภูมิและอรุภูมินี้ ด้วยเหตุนี้จึงนับว่านิพพานคือหนทางแห่งการหลุดพ้นจากห้วงทุกข์เป็นที่ปรารถนาของสัตว์โลกที่ไม่ต้องการเวียนว่ายตายเกิดในวิภูสงสาร นิพพานจึงสอดคล้องกับมโนทัศน์ ยูโทเปียในแง่ของความปรารถนาของสัตว์โลกที่ต้องการหลุดพ้นจากห้วงทุกข์อย่างเป็นทางการเป็นนิรันดร์

จากการวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียกับความเชื่อทางศาสนาในวรรณคดี โบราณสามารถจำแนกได้ในสองประเด็นคือ ประเด็นแรกพื้นที่ศาสนากับสังคมอุดมคติ จะเห็นได้ว่าใน วรรณคดีโบราณโดยเฉพาะวรรณคดีพุทธศาสนาปรากฏพื้นที่ทางศาสนาอันได้แก่ ยุคพระศรีอริยเมตไตรย อุตรรุทวิป และสวรรณ จากเรื่องไตรภูมิพระร่วงและพระมาลัยคำหลวง โดยยุคพระศรี อริยเมตไตรยแสดงให้เห็นถึงความเจริญของบ้านเมือง การครองเรือน และการปกครองของกษัตริย์ โดยยึดหลักศีล 5 เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สำหรับอุตรรุทวิปแสดงถึงดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ เป็นสังคมอุดมคติจากการรักษาศีลของผู้คนเช่นกัน ส่วนสวรรณในไตรภูมิกล่าวถึงสวรรณทั้ง 6 ชั้น และ พระมาลัยคำหลวงกล่าวถึงสวรรณชั้นดาวดึงส์ โดยมีบุรพกรรมในอดีตเป็นสิ่งกำหนดทิพย์สมบัติของ เหล่าเทวดา ดังนั้นยุคพระศรีอริยเมตไตรย อุตรรุทวิป และสวรรณจึงเป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ของ ผู้กระทำความดีคือคนดี และความปรารถนาในโลกหน้าตามคติความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด

ในประเด็นนิพพานหนทางสู่ความเป็นยูโทเปีย ปรากฏ 2 ลักษณะ คือนิพพานที่นับเป็นยูโทเปียได้เพราะปรารถนาความหลุดพ้นเพื่อความสุขแต่ยังคงรับรู้ถึงภพเช่นเดียวกับยูโทเปียซึ่งเป็นที่ปรารถนาเพราะเป็นดินแดนแห่งความสุขในอุดมคติ ส่วนอีกลักษณะหนึ่งเป็นนิพพานที่ไม่ปรารถนาสิ่งใดแล้ว คือความดับจากกิเลส จึงเป็นแนวคิดที่สูงกว่ายูโทเปีย สรุปได้ว่า มโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณคดีโบราณสัมพันธ์กับแนวคิดทางศาสนา ด้วยเหตุนี้แนวคิดทางศาสนาจึงเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งบ่งบอกความเจริญและมีความเป็นยูโทเปีย

1.1.4 ยูโทเปียกับความเจริญทางวัฒนธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างยูโทเปียกับความเจริญทางวัฒนธรรมมีความสอดคล้องกัน เพราะยูโทเปียให้ภาพสังคมแห่งความเจริญ โดยเฉพาะความเจริญทางวัฒนธรรม ส่วนตัวบทวรรณคดีโบราณแสดงถึงความงอกงามทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เมื่อพิจารณาตัวบทวรรณคดีโบราณจะพบวัฒนธรรมไทยปรากฏอยู่ และเมื่อวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณคดีโบราณพบความสอดคล้องกับความเจริญทางวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยพบความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ยูโทเปีย วรรณคดีโบราณ และวัฒนธรรมใน 2 ลักษณะดังนี้

1) ภาษาแสดงความเจริญของมนุษย์

ยูโทเปียของเซอร์ โทมัส มอร์ กล่าวถึงภาษาของชาวยูโทเปียว่า “พวกเขาอ่านหนังสือในภาษาของตนเอง อันเป็นภาษาซึ่งมีคำต่าง ๆ ครบถ้วน มีเสียงเสนาหุ และแสดงออกซึ่งความคิดได้ดีเลิศ ภาษาเดียวกันนี้เป็นภาษาที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในเขตนั่นของโลกแม้ว่าจะไม่แท้เท่าเทียมกันทุกแห่ง” (มอร์, โรมัส เซอร์, สมบัติ จันทรวงศ์, ผู้แปล, 2561, น. 133) ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าภาษาเป็นเครื่องแสดงความเจริญของชาวยูโทเปีย การมีภาษาเป็นของตนเองและภาษานั้นยังมีเสียงที่เสนาหุทั้งสามสามารถสื่อความคิดได้ดีเลิศ ด้วยเหตุนี้ชาวยูโทเปียจึงมีความเจริญทางด้านภาษา เมื่อพิจารณาในวรรณคดีโบราณพบการกล่าวถึงภาษาซึ่งแสดงความเจริญทางสังคมด้วยเช่นเดียวกัน ดังใน**ไตรภูมิพระร่วง** กล่าวว่า

“อันว่ามนุษย์ทั้งหลายนี้ ครั้นว่าผู้น้อยนั้นใหญ่ก็มาอาศัยแก่พ่อแม่ที่เจรจาภาษาอันใด ๆ ก็ดี ครั้นแล้วลูกนั้นได้ยินพ่อแม่เจรจาโดยภาษาอันนั้น ๆ ตามภาษาพ่อแม่เจรจานั้นแล ๆ ฅิว่าผู้นองนั้นเกิดมาแล้วใหญ่มากกล้ามาแข่งแล้วได้ แล้วแล้วว่ามีได้ภาษาอันใด ๆ เลยได้ กุมารนั้นก็เจรจาภาษาด้วยสัจจาบาลีแล”

(พระญาณลิไทย, 2554, น. 69)

ใน**ไตรภูมิพระร่วง**อธิบายถึงสังคมมนุษย์ว่า ภาษาของมนุษย์นั้นใช้สืบทอดต่อกันมาจากบิดามารดา เมื่อได้ยืมภาษาใดก็ใช้ภาษานั้น แต่หากมิได้เจรจาภาษาตามบิดามารดาก็จะใช้ภาษาบาลี คำอธิบายนี้แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีภาษาที่หลากหลายและใช้ติดต่อสื่อสารสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ภาษาจึงเป็นเครื่องแสดงความจริง และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างสังคมมนุษย์ใน**ไตรภูมิพระร่วง**และสังคมของชาวยูโทเปียจะเห็นได้ว่าทั้งสองมีความเจริญทางภาษาเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า ความเจริญของภาษาเป็นมโนทัศน์ยูโทเปีย

2) ประเพณีไทยที่สัมพันธ์กับความเชื่อในโลกหน้า

ในวรรณคดีเรื่อง **พระมัลลย์คำหลวง** กล่าวว่าเมื่อพระมัลลย์ได้สนทนารธรรมกับพระศรีอริยเมตไตรย และพระองค์ได้ฝากความแก่พระมัลลย์ถึงผู้ที่ต้องการพบพุทธศาสนาของพระองค์ให้รักษาดีและฟังเทศน์มหาชาติอย่างครบถ้วน เมื่อพระศรีอริยเมตไตรยลงมาอุบัติก็จะได้พบพระองค์ เนื้อความตอนนี้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในโลกหน้าคือ ยุคของพระศรีอริยเมตไตรย ความว่า

“พระเมตไตรยฟังสาร เธอเบิกบานหฤทัย โสมนัสสัสสไศศรัทธา ภริมยาปราโมทย์ ด้วยมนุษย์โสดสร้างกุศล ท้าวธกกล่าวกลสารสิ่ง พระมายังมनुษา เมื่อเธอจะคลานวิตร ยังชมพู่ที่ปัดคั่นคง ขอพระองค์จงนำสาร ข้าบรรหารกล่าวแถลง เธอจงแจ้งแก่เวไนย แม้นผู้ใดจะใคร่พบ จงเคารพตามโอวาท ให้ทำมหาชาติเนื่องนันต์ เครื่องสิ่งละพันบุซา ให้จบในทิวาวัน... จึงจะได้ประสพองค์ข้า เมื่อจะลงมาอุบัติ จะได้ดำรงโพธิญาณ อันโอฬารอลังการ อันผู้มनुสสาเหล่านั้น เขาจึงจะทันศาสนา เฉพาะพักตราวิมลพรรณ ก็จะได้ถึงอรหันต์ธรรมวิเศษ โดยประเภทกุศลา อันเขาสั่งสมมา นั้นแล ฯ

(กรมศิลปากร, 2545, น. 177)

ในวรรณคดีเรื่อง **พระมัลลย์คำหลวง** กล่าวว่าเมื่อพระมัลลย์ได้สนทนารธรรมกับพระศรีอริยเมตไตรย และพระองค์ได้ฝากความแก่พระมัลลย์ถึงผู้ที่ต้องการพบพุทธศาสนาของพระองค์ให้รักษาดีและฟังเทศน์มหาชาติอย่างครบถ้วน เมื่อพระศรีอริยเมตไตรยลงมาอุบัติก็จะได้พบพระองค์ เนื้อความตอนนี้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในโลกหน้าคือ ยุคของพระศรีอริยเมตไตรย ในทางพุทธศาสนามีความเชื่อว่า พระศรีอริยเมตไตรยคือพระพุทธเจ้าองค์ที่ 5 ซึ่งจะได้มาอุบัติบนโลกมนุษย์เพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา ทั้งนี้พระมหาอินทร์วงศ์ อิศรภานี และจันทร์สม์ ตาปูลิง (2561, น. 41) ได้ศึกษาเรื่องพระศรีอริยเมตไตรยกับแนวคิดเกี่ยวกับโลกในอุดมคติเชิงพุทธ กล่าวว่า “สภาพทั่วไปของโลกพระเมตไตรยพุทธเจ้านั้นเป็นโลกแห่งความอุดมสมบูรณ์ครบทุกประการทั้งทางกายภาพและด้านจิตใจ ในด้านกายภาพมีสภาพแวดล้อมสภาพอากาศที่ดี ผู้คนมีสถานะความเป็นอยู่เสมอภาคกัน

ด้านจิตใจผู้คนมีศีลธรรมมีความเอื้ออาทร มีความรักความเมตตา จึงไม่มีอาชญากรรม เป็นโลกแห่งความสุขความสบาย” ด้วยเหตุนี้โลกยุคพระศรีอริยเมตไตรยจึงมีลักษณะของสังคมยูโทเปียปรากฏอยู่ โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องความเสมอภาคที่สังคมยูโทเปียยึดเป็นหลักในการปกครองประชาชนในเมืองเช่นกัน ยุคพระศรีอริยเมตไตรยจึงเป็นสิ่งในอุดมคติที่ผู้คนปรารถนาและเร่งทำบุญรักษาศีลเพื่อให้ได้เกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรย เช่น การฟังเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ให้ครบภายในหนึ่งวัน ซึ่งกลายเป็นประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนาของไทย ได้แก่ ประเพณีงานเทศน์มหาชาติ โดยมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องโลกหน้าคือโลกยุคพระศรีอริยเมตไตรย ทั้งสะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์ปรารถนาสังคมแห่งความดีงาม ผู้คนมีศีลธรรม มีสภาพความเป็นอยู่ที่สุขสมบูรณ์ทั้งทางกายภาพและด้านจิตใจดังเช่นในยุคพระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้า

มนต์ศัณยูโทเปียในวรรณคดีโบราณกับความเจริญทางวัฒนธรรม แสดงให้เห็นความเจริญทางภาษาและประเพณีที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องโลกหน้า สรุปได้ว่าทางด้านภาษาสื่อถึงความเจริญของมนุษย์ เมื่อกล่าวถึงการใช้ภาษาในสังคมที่ปรากฏใน**ไตรภูมิพระร่วง** เปรียบเทียบกับการใช้ภาษาของชาวยูโทเปีย ซึ่งจะเห็นได้ว่าสังคมที่เจริญแล้วย่อมมีภาษาเป็นของตน ส่วนด้านประเพณีไทยที่สัมพันธ์กับความเชื่อในโลกหน้า แสดงถึงยุคพระศรีอริยเมตไตรยว่าเป็นสังคมในอุดมคติอย่างแท้จริงทั้งทางกายภาพและด้านจิตใจ ทำให้ผู้คนปรารถนาจะได้เกิดในยุคของพระองค์ ทำให้เกิดประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนา ได้แก่ ประเพณีเทศน์มหาชาติ เนื่องจากความเชื่อในเรื่องโลกหน้าคือโลกที่สมบูรณ์แบบซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของยูโทเปียอย่างชัดเจน

1.1.5 ความสมบูรณ์แบบของธรรมชาติในวรรณคดีโบราณ

วรรณคดีโบราณกับธรรมชาติมีความสัมพันธ์อย่างน่าสนใจ กวีมักให้ความสำคัญกับภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะฉากและบรรยากาศของเรื่อง ทั้งยังเป็นสิ่งสื่ออารมณ์ความรู้สึกของกวี ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีโบราณจึงเป็นประเด็นที่จะละเอียดไม่ได้ การวิจัยครั้งนี้จึงได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนต์ศัณยูโทเปียกับมิติทางธรรมชาติที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณในฐานะความสมบูรณ์แบบของธรรมชาติ ซึ่งพบใน 2 ประเด็นดังนี้

1) สุนทรียะเชิงนิเวศ: ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับอารมณ์ของปัจเจก

“ในวรรณคดีโบราณ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รับการนำเสนอในฐานะฉากและบรรยากาศของเรื่อง ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับภาวะความรู้สึกของตัวละคร หรือกวีในฐานะปัจเจกบุคคลอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ เมื่อตัวละครหรือกวีอยู่ในภาวะอารมณ์เป็นสุข ก็จะพลอยรู้สึกว่าการชมธรรมชาติมีความสวยงามรื่นรมย์ตามไปด้วย แต่ในยามที่ตัวละครตกอยู่ในความทุกข์ ความอ้างว้างว่าเหว ธรรมชาติก็จะพลอยแปรเปลี่ยนไป ตามความรู้สึกของตัวละคร” (ธัญญา สังขพันธ์านนท์, 2556, น. 282) จะเห็นได้ว่าอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครหรือกวีซึ่งถ่ายทอดผ่านตัวละครมีความสำคัญต่อฉากและบรรยากาศของเรื่อง การสร้างภาพความสวยงามของธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมโดยผสมอารมณ์ความรู้สึกของกวีมีทั้งความรื่นรมย์และเป็นทุกข์ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่กวีต้องการถ่ายทอด อย่างไรก็ตามสุนทรียภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีก็มีความสำคัญต่อเรื่องโดยเฉพาะในแง่ความจรโรใจ การพรรณนาฉากธรรมชาติที่สวยงามเป็นธรรมชาติในอุดมคติ เช่นในเรื่อง **กาพย์พระไชยสุริยา** เมื่อพระไชยสุริยาและนางสุมาลีพระมเหสีเดินทางในป่าแม่ด้วยความทุกข์ยากแต่กวีได้สอดแทรกฉากธรรมชาติไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

เห็นกว้างอย่างเยื้องขำเลื่องเดิน เหมือนอย่างนางเชิญ
 พระแสงสำอางข้างเคียง
 เขาสูงผ่องหงส์ลงเรียง เรืองร้องซ้องเสียง
 สำเนียงนำฟังวังเวง
 กลางไพรไก่อชันบรรเลง ฟังเสียงเพียงเพลง
 ขอเจ้าจำเรียงเวียงวัง

(สุนทรภู่, 2543, น. 29)

บทพรรณนความข้งตันกล่าวถึงสัตว์ในป่าโดยแสดงความเปรียบเทียบในเชิงอุปมา เช่น เปรียบการเดินทางของกว้างกับความอ่อนช้อยสวยงาม เปรียบเสียงร้องของสัตว์ป่ากับความไพเราะของเครื่องดนตรี นอกจากนี้ ใน **ไตรภูมิพระร่วง** ก็ปรากฏฉากและบรรยากาศของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่แสดงสุนทรียภาพเช่นกัน ดังนี้ “อนึ่งที่ใดแลมีหนองมีสระพั่งทั้งนั้น เทียรย่อมมีดอกบัวแดงบัวขาวบัวเขียวบัวหลวง แลกระมุทอุบลจงกลนี แลนิลอุบลบัวเผื่อนบัวขม ครั้นลมพัดอันต้องมีกลิ่นหอมจรออยู่มีรู้อยู่รายสักคาบฯ” (พระญาติไทย, 2554, น. 72-73) กวีได้กล่าวถึง ภาพความงามของดอกบัวหลากหลายสายพันธุ์สร้างสุนทรียภาพเป็นความงดงามของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งยังให้อารมณ์ความรู้สึกสุขสงบแก่ผู้อ่าน จากตัวอย่างวรรณคดีทั้งสองเรื่องลักษณะเช่นนี้เป็นการนำเสนอภาพธรรมชาติอย่างมีวรรณศิลป์ที่สะท้อนความดื่มด่ำต่อธรรมชาติ และแสดงการยอมรับในคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าเป็นเครื่องชโลมจิตใจของมนุษย์ หรือเรียกว่า สุนทรียะเชิงนิเวศ

ทั้งนี้จากตัวบทวรรณคดีโบราณ ผู้วิจัยได้เห็นถึงความงามของภาษาในการพรรณนาลักษณะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการใชภาษานำเสนอให้เห็นถึงภาพพจน์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างน่าสนใจ เช่น การใช้ภาพพจน์อุปมาเปรียบเทียบความงามในลักษณะพิเศษแสดงถึงมนต์ศรัณูโทเปีย เช่น ใน **ไตรภูมิพระร่วง** กล่าวเปรียบเทียบความงามของฉัพพรรณรังสีหรือพระรัศมี 6 ประการของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับสีในธรรมชาติ ความว่า

ด้วยใจอันเชื่อโสมนัสสสหคตมานสัมปยุตต์สัขาริกจิตตมหาณพรมรังสีพระรัศมีทั้ง ๖
สิ่งๆ แล้วว่าพระรัศมีฝูงนั้นมีพรรณดังฤบ่างสิ้นๆ พระรัศมีอันหนึ่งแลมีพรรณเขียวงามดัง
ดอกอัญชันแลดังดอกนิลบุล แลดอกผักตบดังแววนกยูง แลปีกแมลงภู่ๆ แล้วว่ารัศมีอันหนึ่ง
มีพรรณอันเหลืองงามดังดอกกรรณิการ์แลหรรดลแลทองสุกอันชื่อว่าชมพูททา

(พระญาติไทย, 2554, น. 189)

เนื้อความข้างต้นแสดงถึงพระรัศมีของพระพุทธเจ้า โดยเปรียบเทียบความ
งามของพระรัศมีกับสีในธรรมชาติ เช่น พระรัศมีประการหนึ่งมีสีเขียวงดงามเปรียบได้กับความงาม
ของดอกอัญชัน ดอกนิลบุล ดอกผักตบ ดอกแววมยุรา และสีของปีกแมลงทับ เหล่านี้มีสีม่วงและเขียว
เข้ม และพระรัศมีประการหนึ่งมีสีเหลืองซึ่งเปรียบเทียบกับสีขาวยเหลืองของดอกกรรณิการ์ สีเหลือง
ทองของแร่หรรดล และเหลืองเข้มเกือบแดงของทองชมพูททา เป็นต้น จะเห็นได้ว่าโทนสีที่ปรากฏไม่ใช่
สีในโทนเดียวแต่เป็นสีที่ผสมผสานแสดงให้เห็นถึงความพิเศษของพระรัศมีพระพุทธเจ้าซึ่งแตกต่างจาก
คนทั่วไปรวมทั้งเหล่าเทวดาและผู้มีบุญ ภาพพจน์อุปมาดังกล่าวจึงเป็นการเปรียบเทียบเพื่อนำถึง
ลักษณะพิเศษของพระพุทธเจ้าซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียเพราะแสดงถึงผู้เปี่ยมด้วยบารมีใน
อุดมคติตามความเชื่อของผู้นับถือพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ยังปรากฏการใช้ศัพท์พจน์ซึ่งแสดงถึงการใช้อ้อยคำเลียนเสียง
ธรรมชาติ ผู้วิจัยพบการใช้ศัพท์พจน์แสดงลักษณะของยูโทเปียที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณ เช่นใน
พระมลัยคำหลวงแสดงศัพท์พจน์โดยเปรียบเทียบเสียงเครื่องดนตรีซึ่งบรรเลงในขบวนเสด็จของ
พระศรีอริยมเตไตรย ความว่า

“ฆ้องกลองครึนณฤโฆษ เสียงเสนาะโสตรครเครง ดุริยางค์ละเวงแฉ่งฉิ่ง คีตตีตติง
บัณเฑาะว์ โพนพาทย์เพราะพิณเพลง เทพบรรเลงระบำบรรพ์ หรทิกมหันต์มหิมา
แซ่ซ้องสำเสียงอ้อ อัดอึงอ้อแอ้อัด ตามขนบชนิดขวาซ้าย”

(กรมศิลปากร, 2545, น. 172)

จากตัวอย่างแสดงถึงเสียงเครื่องดนตรีที่บรรเลงในขบวนเสด็จสื่อถึง
ความยิ่งใหญ่และบารมีของพระศรีอริยมเตไตรยซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของโลกหน้าตามความเชื่อ
ทางพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้เสียงเครื่องดนตรีที่ปรากฏจึงเป็นเสียงที่ไพเราะหรือเสียงสวรรค์
ซึ่งประกอบด้วยเครื่องดนตรีหลายชนิดเป็นเสียงแห่งความยินดีในการเสด็จขององค์พระศรีอริยมเตไตรย
ดังกล่าวเป็นการเปรียบเทียบเสียงแบบศัพท์พจน์ที่สัมพันธ์กับลักษณะของยูโทเปียคือเสียงแห่งความรื่น
ยินดีเป็นเสียงที่ปรากฏในโลกอุดมคติ

ด้วยเหตุนี้สุนทรียภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีโบราณจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่กวีจะได้แสดงความเชี่ยวชาญทางภาษาเพื่อให้เกิดอารมณ์แก่ผู้อ่าน ประการสำคัญยังเป็นการแสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของกวี ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าฉากและบรรยากาศของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีส่วนมากจะพรรณนาถึงความสวยงาม ความสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเปรียบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีโบราณมีลักษณะของความเป็นอุดมคติเพราะเป็นสถานที่ที่ผู้คนปรารถนาซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดยูโทเปีย คือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุดมคติที่ผู้คนที่ต้องการ โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันที่มีความโหยหาต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม สะอาดและบริสุทธิ์

2) ความสมบูรณ์แบบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับนิเวศน์ยูโทเปีย เพราะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีเป็นสถานที่ในอุดมคติของมนุษย์ และยิ่งไปกว่านั้นการให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุดมคติสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสังคมอุดมคติเชิงนิเวศ (ecotopia) ดังที่ ธัญญา สังขพันธานนท์ (2556, น. 193) กล่าวว่า “คำว่า “อีโคโทเปีย” (ecotopia) หรือ “สังคมอุดมคติเชิงนิเวศ” เป็นนิเวศน์ของนักวิชาการด้านนิเวศวิทยาตะวันตก ที่นำเอาความคิดเรื่องยูโทเปียหรือสังคมในอุดมคติ มาประสานกับแนวคิดด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมนิยม เพื่อพิจารณาว่าสังคมอุดมคติที่สร้างขึ้นมานั้น กล่าวถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในความคิดเชิงนิเวศ เช่นไร” ซึ่งหากกล่าวถึงคุณลักษณะของสังคมอุดมคติเชิงนิเวศจะสื่อความถึง สภาวะสมบูรณ์แบบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยพบว่าในวรรณคดีโบราณบางเรื่องแสดงถึงสภาวะสมบูรณ์แบบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การพรรณนาฉากและบรรยากาศของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ซึ่งหากพิจารณาในลักษณะอีโคโทเปียหรือสังคมอุดมคติเชิงนิเวศจะพบว่า ไตรภูมิพระร่วง ได้กล่าวถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสภาวะสมบูรณ์แบบสอดคล้องกับคุณลักษณะของอีโคโทเปียหรือสังคมอุดมคติเชิงนิเวศบางประการ ดังนี้

लगभुंकीखनगंनगुलननसवनअनिसररुगुगुनू अनतरगरलमिगुगुअनसुकलहवान
 คือว่าขनुณันน้ส้लगुगुअनใหญ่เท่าไหวาม लगुगुเท่ากลอมหอมก็หอมหวานก็หวาน
 เขาขवनกันกินเล่นสำราญบานใจในสวนน้ันฯ บางหมूंขवनกันไปเล่นแม่น้ำใหญ่อันมีทำอัน
 ปราศจากเปลือกลลตม เขาขवनกันว้ายล่องท่องเล่นเต้นเต็ดเอาดอกไม้อันมีในแม่น้ำน้ัน
 ด้วยกันแล้ว

(พระญาติไทย, 2554, น. 75-76)

แผ่นดินอุตรกुरुทวีปมีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์ โดยแสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของพันธุ์ไม้ ผลไม้มีลูกดกรสชาติหอมหวานและมีขนาดใหญ่ ส่วนแหล่งน้ำก็อุดมสมบูรณ์สามารถอุโภคบริโภคได้อย่างปลอดภัย จะเห็นได้ว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุตรกुरुทวีปสะท้อนความสมบูรณ์แบบของธรรมชาติเชิงอุดมคติ ซึ่งมนุษย์ปรารถนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะดังกล่าว ตรงข้ามกับสถานการณ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันที่อยู่ในสถานะเสื่อมโทรม นอกจากนี้ชาวอุตรกुरुทวีปยังรักษาความสมดุลของธรรมชาติและระบบนิเวศได้เป็นอย่างดี เช่นตัวอย่าง “ผีแลว่าเมื่อเขาแลตายจากกัน เขาบ่มีได้เป็นทุกข์เป็นโศก แลมิได้ร้องไห้รักกันเลย... จึงเอาศพนั้นไปวางไว้ในที่แจ้ง ยังมีนกสิ่ง ๑ เทียรยอมบินเที่ยวไปทั่วแผ่นดินอุตรกुरुทวีปนั้นนกนั้นครันว่าแลเห็นซากศพไล่ นกนั้นก็คาบเอาซากศพนั้นไปเป็นกำนันท่านนั้น เพราะว่าบ่มีให้เป็นอุกกรุกในแผ่นดินเขาไม่ได้” (พระญาติไทย, 2554, น. 77-78) ในแผ่นดินอุตรกुरुทวีปมีวิธีการจัดการศพเพื่อไม่ให้กลายเป็นซากของเน่าเสียในแผ่นดิน ทั้งยังเป็นการจำกัดจำนวนประชากรในพื้นที่ให้เหมาะสมต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ เพราะชาวอุตรกुरुทวีปดำเนินชีวิตโดยการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสี่โดยตรง ไม่ว่าจะเป็อาหารที่มาจากธรรมชาติ เช่น ข้าวสารผลไม้ สำหรับเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มก็ได้มาจากต้นกล้วยพฤษภ ที่อยู่อาศัยคือคาคบไม้ และยารักษาโรคซึ่งชาวอุตรกुरुทวีปไม่มีโรคภัยไข้เจ็บใดใด จะเห็นได้ว่าชาวอุตรกुरुทวีปดำเนินชีวิตร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะสังคมอุดมคติเชิงนิเวศหรือสังคมในลักษณะอีโคโทเปีย ซึ่งเป็นสภาวะสมบูรณ์แบบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียในมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเด่นชัด

ความสมบูรณ์แบบของธรรมชาติในวรรณคดีโบราณสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียใน 2 ลักษณะ ได้แก่ สุนทรียะเชิงนิเวศและความสมบูรณ์แบบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งสองลักษณะสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียอย่างชัดเจน กล่าวคือ สุนทรียะเชิงนิเวศสะท้อนความสวยงามของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีโบราณผ่านการใช้ภาษาของกวีทำให้เกิดความจรรโลงใจและเห็นถึงความสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนเป็นธรรมชาติในอุดมคติของมนุษย์ ส่วนความสมบูรณ์แบบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็สอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียเช่นกัน โดยเฉพาะอุตรกुरुทวีปใน**ไตรภูมิพระร่วง**มีลักษณะทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์กับอีโคโทเปียหรือสังคมอุดมคติเชิงนิเวศอย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่า การให้ความสำคัญต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบทกวี แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ต้องพึ่งพาธรรมชาติ โดยความงามและความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีผลต่อชีวิตมนุษย์ ทั้งนี้นอกจากการนำเสนอธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณคดีโบราณจะสอดคล้องกับลักษณะของยูโทเปียหรือความเป็นอุดมคติเชิงนิเวศแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าในวรรณคดีโบราณให้ความสำคัญกับแนวคิด

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง ทั้งยังสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียในแง่ความเป็นอีโคโทเปียหรือสังคมอุดมคติเชิงนิเวศอย่างแท้จริง

1.1.6 ยูโทเปียกับความเสมอภาคของเพศภาวะ

ความเสมอภาคของเพศภาวะ หมายถึง ความเท่าเทียมกันทางสังคมและวัฒนธรรมของความเป็นหญิงความเป็นชาย ซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียในแง่ที่ว่าการใช้ชีวิตในสังคมที่มีความเสมอภาคของเพศภาวะเป็นสิ่งดีในอุดมคติ ซึ่งจะเห็นได้จาก**ไตรภูมิพระร่วง**กล่าวถึงดินแดนอูตรกुरुทวีป มีลักษณะเป็นสังคมแห่งความเสมอภาคของเพศภาวะปรากฏอยู่ โดยเฉพาะลักษณะทางกายภาพของคนในดินแดนแห่งนี้ทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีลักษณะความเป็นอุดมคติ สอดคล้องกับความคิยูโทเปียในเรื่องความสมบูรณ์แบบ เพราะผู้คนในอูตรกुरुทวีปล้วนมีรูปร่างหน้าตางดงามเสมอกัน จะเห็นได้จากการพรรณนาลักษณะทางกายภาพของสตรีชาวอูตรกुरुทวีป ความว่า

มีฝูงผู้หญิงอันอยู่ในแผ่นดินนั้นงามทุกคนรูปทรงเขานับมีต่าบมิสูงบมิพิบมิผอม บมิขาวบมิดำ สีสมบูรณ์งามดังทองอันสุกเหลืองเรื่องเป็นที่พึงใจผู้ชายทุกคนแลฯ นิ้วตินนิ้วมือเขานั่นกลมงามนะเน่ง เล็บตีนเล็บมือเขานั่นแดงงาม ดั่งน้ำคั้งอันท่นแต่งแล้วแลแต่มีไว้ แลสองแก้มเขานั่นใสงามเป็นนวลดั่งแกล้งเอาแป้งผัด หน้าเขานั่นหมดเกลี้ยงปราศจากมลทินหาฝ้าหาไผบมิได้ แลเห็นดวงหน้าเขาใสดุจดวงจันทร์อันเพ็งบูรณ์นั้น เขานั่นมีตาอันดำดังตาแห่งลูกทรายพิ้งออกได้ ๓ วัน ที่บูรณ์ขาก็ขาวงามดังสังข์อันท่นพิ้งฝนใหม่ แลมีฝีปากนั้นแดงดังลูกฝักข้าวอันสุกนั้น แลมีลำแข้งลำขานั่นงามดั่งลำกล้วยทองผาแฝดนั้นแล...

(พระญาติไทย, 2554, น. 74)

เนื้อความข้างต้นกล่าวถึงลักษณะรูปร่างหน้าตาของสตรีชาวอูตรกुरुทวีป ในความหมายที่ว่า ทุกคนมีความงามเท่าเทียมกัน นับเป็นความงามตามอุดมคติของสตรีในวรรณคดีโบราณ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้แผ่นดินอูตรกुरुทวีปสุขสงบไม่เกิดความขัดแย้งแบ่งแยกในเรื่องรูปร่างลักษณะของผู้คน เช่นเดียวกับสตรีในยุคพระศรีอริยเมตไตรย จากวรรณคดีเรื่อง**พระมัลลย์คำหลวง** กล่าวว่า “รูปยรรยงเยาวมาลย์ อันสรปานปุณเปรีียบ สมบัติเทียบชาวสวรรค์” (กรมศิลปากร, 2545, น. 179) เป็นการเปรียบเทียบความงามของสตรีในยุคพระศรีอริยเมตไตรยกับนางฟ้าบนสวรรค์ จากตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงความงามของผู้หญิงในอุดมคติที่มีลักษณะจรรโลงใจ มีความสมบูรณ์แบบ กล่าวได้ว่าเป็นลักษณะของมโนทัศน์ยูโทเปียหรือความเป็นอุดมคติ ทั้งนี้นอกจาก

ลักษณะทางกายภาพที่เป็นอุดมคติแล้ว ในไตรภูมิพระร่วงยังให้ความสำคัญกับผู้หญิงในฐานะนางแก้ว
คู่บุญของพระญาจักรพรรดิราช ดังความว่า

แล้วยังมีนางแก้วผู้หนึ่งใส่ ลางคาบมีผู้หญิงผู้มีบุญอันได้กระทำมาแต่ก่อน แลนางนั้น
มาเกิดในแผ่นดินเราอยู่นี้ ย่อมมาเกิดในเมืองอันชื่อมัททราช เกิดในตระกูลกษัตริย์
ดังทั้งหลาย จึงได้กล่าวมาเป็นเมียของพระญามหาจักรพรรดิราชนั้นแลฯ มิแล้วหาผู้หญิง
อันมีบุญบมิได้ในแผ่นดินเราอยู่นี้ใส่ อันเพื่อบุญของพระญาจักรพรรดิราชนั้นไปชักนำมา
นางแก้วอันมีอยู่ในแผ่นดินอันชื่อว่าอูตรนั้น

(พระญาไทย, 2554, น. 109)

นางแก้วหรืออิตถีรัตนมีลักษณะเป็นผู้หญิงตามอุดมคติในวรรณคดีโบราณ
ซึ่งประกอบด้วยความงามทั้งทางกายภาพ กริยามารยาทและการดำเนินชีวิต หากพิจารณาเฉพาะด้าน
ความงาม นางแก้วนับว่าเป็นหญิงงามในอุดมคติ จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ถึงลักษณะ
ของผู้หญิงในอุดมคติที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณ จากอุตรกฐทวีปและยุคพระศรีอริยเมตไตรย
วิเคราะห์ได้ว่ามีความพยายามทำให้บรรทัดฐานความงามของสตรีเกิดความเท่าเทียมกันในลักษณะ
ความงามสมบูรณ์แบบเช่นเดียวกันหมด สอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียที่ว่าเมื่อมีความเสมอภาคก็จะ
ไม่เกิดความขัดแย้งในสังคม ดังนั้นเมื่อพิจารณาในด้านความเป็นหญิงที่สมบูรณ์แบบจึงเป็นมิติทางเพศ
ภาวะที่สัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียอย่างชัดเจน

1.2 ดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ

วรรณคดีโบราณไม่ได้นำเสนอมโนทัศน์เกี่ยวกับสังคมในอุดมคติที่สมบูรณ์แบบหรือ
ยูโทเปียเพียงด้านเดียว แต่ยังเสนอมโนทัศน์ที่เลวร้ายหรือดิสโทเปียคู่ขนานไปด้วย มโนทัศน์ทั้งสอง
อาจมองได้ว่าเป็นการมองในเชิงทวิลักษณ์ หรือไม่ก็เป็นการโต้ตอบกันในเชิงคู่ตรงข้าม ยูโทเปียอาจ
เป็นความปรารถนาที่จะต้องไปให้ถึง ในขณะที่ดิสโทเปียเป็นภาพฝันในด้านร้าย ภาวะที่ไม่พึง
ปรารถนา ขณะเดียวกันก็เหมือนการกระตุ้นเตือนว่า หากมนุษย์ปราศจากศีลธรรมและไม่คำนึงถึง
กฎเกณฑ์ทางสังคม สังคมก็อาจเสื่อมถอยไปสู่ความเลวร้าย ดังที่จะแสดงให้เห็นต่อไปนี้

1.2.1 สังคมดิสโทเปียกับวรรณคดีโบราณ

ความสัมพันธ์ระหว่างดิสโทเปียกับสังคมในมิติเชิงลบอาจเกิดจากการที่มนุษย์
ต้องอยู่ร่วมกันภายใต้กฎเกณฑ์บางอย่างจนเกิดความรู้สึกที่ไม่สามารถเป็นตัวเอง เช่น การถูกควบคุม
การจำกัดทรัพยากร และความไม่เสมอภาค เหล่านี้ก่อให้เกิดความคิดเชิงลบและการต่อต้านต่อระบบ
สังคมที่กดทับจึงเป็นลักษณะของดิสโทเปีย ในขณะที่เดียวกันยูโทเปียที่ดำเนินการผิดพลาดก็ทำให้

เกิดเป็นดิสโทเปียได้เช่นกัน ในทางสังคมมักเกิดดิสโทเปียได้หลายลักษณะ จากการศึกษาวรรณคดีโบราณพบว่าวรรณคดีบางเรื่องได้แสดงให้เห็นถึงสังคมแห่งความวิบัติมีลักษณะสอดคล้องกับดิสโทเปีย ดังนี้

ความล่มสลายของสังคมเป็นสภาวะหนึ่งของดิสโทเปีย ซึ่งัญญา สังขพันธานนท์ (2564, น. 15) กล่าวว่า “แนวคิดดิสโทเปีย เป็นการจินตนาการถึงสังคมในอนาคต แต่เป็นสังคมในด้านร้าย อยู่ดิฐธรรมและเต็มไปด้วยความทุกข์ โดยเฉพาะสังคมในจินตนาการถึงอนาคตหลังวันสิ้นโลก” ทั้งนี้จากการวิเคราะห์พบว่า วรรณคดีโบราณได้นำเสนอภาพความล่มสลายของสังคมผ่านความพินาศของบ้านเมืองจึงมีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดดิสโทเปีย โดยมีสาเหตุหลักมาจากความเสื่อมศีลธรรมของผู้คน เช่น **ไตรภูมิพระร่วง** วรรณคดีพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยโดยพระญาณิไทย กล่าวถึงไฟบรรลัยกัลป์ล้างโลกทำให้ผู้กระทำความบาปไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังความว่า

“เมื่อว่าไฟแลไหม้ก็กลับปผู้คนทั้งหลายผู้กระทำความบาปด้วยกาย ผู้กระทำความบาปด้วยปาก ผู้กระทำความบาปด้วยใจแลมีบุญและธรรมเลยสักอัน แลมีรู้จักบิดามารดา แลมีรู้จักสมณพราหมณ์ แลมีรู้จักท่านผู้ทรงธรรม แลรู้จักว่าพี่น้องแลญาติมิตรสหายแลเห็นกัน ดังกวางแลทราย ดังเปิดแลไก่อ่ ดังหมูแลหมา ดังช้างแลม้า ย่อมไล่ฆ่าไล่ฟันกันนั้น ด้วยบาปกรรมอันเขาได้ทำบาปดังนี้แลเกิดอุบัติบมิตีทั่วทั้งจักรวาลนี้ทุกแห่งแลฯ”

(พระญาณิไทย, 2554, น. 217)

เหตุการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความวิบัติของสังคม การถูกทำลายล้างด้วยไฟบรรลัยกัลป์เมื่อผู้คนมีพฤติกรรมเสื่อมศีลธรรม ด้วยเหตุนี้บ้านเมืองและผู้คนในตัวอย่างข้างต้นจึงตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปีย ทั้งจะเห็นได้ถึงแนวคิดสำคัญคือ แนวคิดแบบคู่ตรงข้ามระหว่างสังคมยูโทเปียและสังคมดิสโทเปียโดยมีตัวแปรสำคัญ ได้แก่ ศีลธรรม กล่าวได้ว่าวรรณคดีโบราณให้ความสำคัญต่อหลักศีลธรรมซึ่งเป็นตัวพลิกผันและกำหนดความเป็นไปของสังคม หากยุคใดสมัยใดผู้คนมีศีลธรรม บ้านเมืองมีความสุข เป็นสังคมสมบูรณ์แบบหรือยูโทเปีย แต่ในทางตรงข้ามหากผู้คนในสังคมเสื่อมศีลธรรม บ้านเมืองร้ายเกิดความระส่ำระสายและอันตรายเป็นลักษณะสังคมแบบดิสโทเปีย

นอกจากนี้ใน**พระมาลัยคำหลวง**ก็มีเนื้อหาในทำนองเดียวกัน โดยแสดงให้เห็นถึงความระส่ำระสายของสังคมหลังสิ้นสุดพระพุทธศาสนา ดังตัวอย่าง

“เมื่อใดพระศาสนบรม สมเด็จพระโคตมจอมภพ ถึงถ้วนครบห้าพัน ก็อันตธานพินาศ อันว่า
โลกธาตุทั้งหลาย จักระสำระสายอาเกียรณ อุกุศลจะเบียนทวยชน อันว่ากุศลจะพินาศ
ถอยชนชาติลำดับกัน อันมนุษย์สรรพทั้งหลาย ความอายุสุดสาปสูญ ก็เกิดอาตุรสังวาส
ด้วยประยูรญาติพงศา...กัลปนนั้นมีนามกร ชื่อสัตถันดรพิงมิ มิคสัญญีนามกัลป์
ชนอัญญมัญญสังวาส บรูจักญาติพงศาพันธู เบียดเบียนกันเกียงโทษ กรุกกริวโกรธเกรียงไกร...
ผู้มีปัญญาณครันเห็น เกิดชุกเชษฐกลียุค ได้ความทุกข์เดือนร้อน ชนชุกชอนเสริดสัง สู่ป่า
ผิงผายจร เง้อมสิงขรชอนกาย อยู่เดียวดายบให้เห็น ค่อยบ่าเพ็ญสมณธรรม เหลือกว่านั้น
ม้วยมุต ตายสิ้นสุดนบอนันต์”

(กรมศิลปากร, 2545, น. 178)

เมื่อสิ้นสุดพระพุทธศาสนาโลกจะถึงกาลล่มสลาย ส่วนมนุษย์เกิดสภาวะถดถอย
ทั้งอายุของคนลดน้อยลง เกิดความโกลาหลไร้ระเบียบในสังคม ผู้คนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปจาก
ครรลองครองธรรม จะเห็นได้ว่าวรรณคดีโบราณได้นัยย้าว่า ศาสนาคือกลไกควบคุมมนุษย์และ
สภาวะของสังคม ประการสำคัญจากตัวบทวรรณคดีข้างต้น พบว่ากวีใช้วรรณคดีเป็นกุศโลบายในการ
สอนศีลธรรมแก่มนุษย์ โดยเฉพาะชาวพุทธ หากพิจารณาในแง่บทบาทหน้าที่ ก็คือวรรณคดีโบราณทำ
หน้าที่สอนให้คนยึดมั่นในหลักพุทธศาสนา โดยนำเสนอภาพของสังคมในอุดมคติสองด้าน คือด้านที่ตี
งามกับด้านร้ายหรืออุโทเปียและดิสโทเปียนั้นเอง

1.2.2 ดิสโทเปียกับการเมืองและการปกครอง

ดิสโทเปียให้ภาพความสูญเสีย ความหายนะ การวิเคราะห์หมโนทัศน์ดิสโทเปีย
ในวรรณคดีโบราณย่อมแสดงภาพในเชิงหายนะและความล่มสลาย โดยเฉพาะความคิดทางการเมือง
การปกครองที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณแสดงแนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุความล่มสลายของบ้านเมือง
ดังนี้

1) ผู้ปกครองไร้คุณธรรมกับความวิบัติของบ้านเมือง

เมื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับผู้ปกครองบ้านเมือง ได้แก่ กษัตริย์ซึ่งมีหน้าที่ปกครอง
ราษฎรให้ดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้ร่มพระบารมีอย่างร่มเย็นเป็นสุข แต่ในทางตรงกันข้ามวรรณคดีโบราณ
ก็ได้นำเสนอลักษณะของผู้ปกครองที่ไร้คุณธรรม สัมพันธ์กับหมโนทัศน์ดิสโทเปียซึ่งเป็นสภาพสังคม
ในทางเลวร้าย โดยพบว่าเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา แสดงให้เห็นว่าเมื่อพระมหากษัตริย์ไม่มี
หลักทศพิธราชธรรมเป็นเหตุให้บ้านเมืองเกิดความวิบัติ ดังนี้

กรุงศรีอยุธยา ^{นั้น} สมบุรณ์	เพิ่มพูนด้วยพระเกรียงยศจรจบ
อุดมบรมสุขทั้งแผ่นดิน	จนคาร์บศกราชได้สองพัน
ด้วยพระมหากษัตริย์มีได้ทรงทศมิตรราชธรรม	จึงเกิดเชื้อเป็นนมหัศจรรย์สืบหกประการ
คือเดือนดาวดินฟ้าจะอาเพศ	อุบัติเหตุเกิดทั่วทุกที่สถาน
มหาเมฆจะลูกเป็นเพลิงกาล	เกิดนิมิตพิศดานทุกบ้านเมือง

(องค์การคำของครุสภา, 2512, น. 136)

เนื้อความกล่าวถึงกรุงศรีอยุธยาซึ่งเจริญรุ่งเรืองมาจนครบศกราชสองพัน แต่เมื่อพระมหากษัตริย์มีได้ทรงทศมิตรราชธรรมจึงเกิดทุกข์เชื้อสืบหกประการซึ่งล้วนเป็นอาเพศที่ทำให้บ้านเมืองเกิดความวิบัติ ด้วยทศมิตรราชธรรมคือหลักจริยวัตรสืบประการที่พระมหากษัตริย์พึงปฏิบัติเป็นหลักธรรม จะเห็นได้ว่าหากกษัตริย์ขาดคุณธรรมในการปกครองย่อมส่งผลต่อบ้านเมือง จะเห็นได้ว่าการขาดคุณธรรมของผู้ปกครองไม่เพียงส่งผลทำให้อาณาประชาราษฎร์และบ้านเมืองเดือดร้อนเท่านั้น ยังมีผลกระทบไปถึงความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ และพืชพันธุ์ธรรมาชาติที่ผิติดเพี้ยนจากปกติ ลักษณะนี้ยังพบในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ความว่า

ทั้งพืชแผ่นดินจะผ่นไป	ผลหมากรากไม้จะถอยรศ
ทั้งแพศพรว่านยากี่อาเพศ	เคยเป็นคุณวิเศษก็เสื่อมหมด
จวงจันทร์พรไม้อันหอมรศ	จะถอยถดไปตามประเพณี

(องค์การคำของครุสภา, 2512, น. 137-138)

คำทำนายในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาได้เชื่อมโยงพฤติกรรม การปกครองของกษัตริย์ที่ขาดทศมิตรราชธรรมกับความวิปริตแปรปรวนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อผู้ปกครองขาดคุณธรรมจะทำให้พืชพันธุ์มีน้อยลง ผลไม้ไม่มีรสชาติ พืชสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคก็เสื่อมคุณภาพ แม้แต่ไม้หอมก็ไม่มีกลิ่นหอม ธรรมาชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ล้วนเสื่อมคุณค่าทั้งสิ้น สิ่งนี้เป็นผลมาจากการขาดคุณธรรมของผู้ปกครองเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้พบว่าผู้ใช้ภาษาแสดงภาพพจน์เกี่ยวกับลักษณะของ กษัตริย์ที่เสื่อมอำนาจในรูปแบบปฐกาคพจน์ เช่น

พระมหากษัตริย์จะเสื่อมสิงหนาท	ประเทศราชจะเสื่อมซึ่งยศถา
อาสัจจะเลื่องกษชา	พระธรรมาจะตกภูกลับ
ผู้กล้าจะเสื่อมใจหวน	จะสาบสูญวิชาการทั้งปวงสรรพ
ผู้มีสินจะถอยจากทรัพย์	สัปรุश्यจะอับซึ่งน้ำใจ

(องค์การคำของคุรุสภา, 2512, น. 137)

จากตัวอย่างข้างต้นมีการใช้ปฏิภาคพจน์เพื่อเปรียบเทียบความหมายตรงข้ามกันในลักษณะเชิงลบหรือการแสดงความเป็นดิศโทเปีย เช่น พระมหากษัตริย์ผู้มีอำนาจแต่กลับเสื่อมอำนาจ เจ้าประเทศก็เสื่อมยศถาบรรดาศักดิ์เช่นกัน เป็นการแสดงปฏิภาคพจน์เพื่อให้เห็นความหมายเชิงลบของการสูญเสียอำนาจ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงลักษณะตรงข้ามที่แสดงความหมายในเชิงลบของการเสื่อมศีลธรรม ผู้มีความกล้าหาญก็จะเสื่อมลง วิชาความรู้ทั้งหลายก็จะสูญหายไป รวมถึงผู้มีฐานะก็จะยากจนลง ผู้คนก็แล้งน้ำใจ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าจากสิ่งที่ดีกลับเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ร้ายในลักษณะคู่ตรงข้าม เป็นการแสดงความขัดแย้งโดยใช้ถ้อยคำตรงข้ามกันมาสื่อถึงความเสื่อมของสังคมตามคำทำนายในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ดังกล่าวนี้จึงเป็นการใช้ปฏิภาคพจน์แสดงลักษณะดิศโทเปียที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณ

ดังนั้นความไร้คุณธรรมของผู้ปกครองกับความวิบัติของบ้านเมืองจึงเป็นสิ่งสัมพันธ์กัน โดยมีผลกระทบต่อชีวิตของราษฎรรวมถึงความแปรปรวนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับมโนทัศน์ดิศโทเปียไม่ว่าจะเป็นความเดือนร้อนของผู้คน ซึ่งมีผลมาจากการปกครองของกษัตริย์ที่ไร้คุณธรรม หรือผลกระทบที่ทำให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมวิบัติแปรปรวน เหล่านี้ทำให้ผู้คนใช้ชีวิตยากลำบาก ได้รับความทุกข์ ต้องใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างจำกัด เพราะทุกอย่างมีน้อยและเสื่อมคุณภาพ เป็นสภาวะดิศโทเปียอันมีผลมาจากผู้ปกครองไร้คุณธรรมโดยแท้จริง

2) ข้าราชการไร้หลักธรรมาภิบาลกับความวิบัติของสังคม

สิ่งหนึ่งที่ทำให้บ้านเมืองเดือนร้อนและสังคมเกิดความวิบัติมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของข้าราชการและเสนาอำมาตย์ โดยเฉพาะความไร้ธรรมาภิบาลในการปกครองบ้านเมือง ในความเป็นจริงข้าราชการและเสนาอำมาตย์มีหน้าที่บริหารกิจการบ้านเมืองด้วยหลักการปกครองที่เป็นธรรม ส่งเสริมและช่วยเหลือกษัตริย์ให้ปกครองราษฎรและบ้านเมืองให้สงบร่มเย็น แต่ในทางกลับกันหากข้าราชการประพฤตินิยมชอบขาดหลักธรรมาภิบาลในการปกครองย่อมทำให้ราษฎรและบ้านเมืองได้รับความเดือนร้อนจนเกิดความวิบัติในสังคมได้ ซึ่งหากผู้คนได้รับความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิต บ้านเมืองเกิดเภทภัยจนนำไปสู่ความวิบัติอันเนื่องมาจากพฤติกรรมของข้าราชการ

และเสนาอำมาตย์ กล่าวได้ว่าสังคมนั้นตกอยู่ในดิสโทเปียทางการปกครอง เช่นตัวอย่างใน **กาพย์พระไชยสุริยา** วรรณคดีสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ผลงานของสุนทรภู่ แสดงถึงพฤติกรรมฉ้อฉลต่าง ๆ ของข้าราชการ จนนำพาบ้านเมืองไปสู่ความวิบัติ

อยู่มาหมู้อ้าเฝ้า	ก็หาเยาวนารี
ที่หน้าตาดีดี	ทำมโหรีที่เคหา
คำเข้าเฝ้าสี่ขอ	เข้าแต่หอล่อออกมา
หาได้ให้ภริยา	โลภพาให้บ้ำใจ
ไม่จำคำพระเจ้า	เหไปเข้าภาษาไสย
ถือดีมีข้าไท	ฉ้อแต่ไพร่ใส่ชื่อคา
คดีที่มีคู่	คือไก่หมูเจ้าสุภา
ใครเอาข้าวปลามา	ให้สุภาก็ว่าดี
ที่แพ่แก่ชนะ	ไม่ถือพระประเวณี
ชี้ข้อก็ได้ดี	ไล่ดำตีมีอาญา

(สุนทรภู่, 2543, น. 10-11)

พฤติกรรมของข้าราชการและเสนาอำมาตย์ใน**กาพย์พระไชยสุริยา** แสดงถึง ความไร้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการขาดหลักคุณธรรม คือความถูกต้อง ติงาม จะเห็นได้ว่าข้าราชการเหล่านี้ไม่สนใจกิจการบ้านเมืองแต่กลับมีพฤติกรรมเสื่อมถอย ลุ่มหลงมัวเมา ในกิเลส ฉ้อฉลไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ทั้งยังขาดหลักนิติธรรมซึ่งให้ความสำคัญด้านกฎหมาย ความซื่อตรง ต่อหน้าที่แต่ข้าราชการเหล่านี้กลับรับสินบนในคดีความตัดสินคดีความจากผิดเป็นถูก ทำให้ผู้บริสุทธิ์ ได้รับความทุกข์ นอกจากนี้ยังขาดความโปร่งใสไร้ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ข้าราชการและเสนาอำมาตย์ผู้มีพฤติกรรมดังกล่าวนี้ย่อมนำพาสังคมสู่ความวิบัติอย่างแน่นอน ทั้งนี้การศึกษาของ ทศนิยม สีนสกุล (2519, น. 82) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการแต่งตั้งข้าราชการเสนาอำมาตย์ของ กษัตริย์ในมหากาพย์รามายณะ จากเนื้อหาที่ว่า “เจ้าได้แต่งตั้งหม้ออำมาตย์ผู้ไม่คดโกง ผู้สืบมาจาก เหล่ากอที่ดี ผู้บริสุทธิ์ ผู้ประเสริฐสุด ไว้ในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ อันสำคัญยิ่ง หรือไม่?” พระรามได้ ตรัสถามแก่พระภรตผู้เป็นน้องว่าได้ประพฤติตามราชธรรมต่าง ๆ หรือไม่ โดยเฉพาะเนื้อความข้างต้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับข้าราชการเสนาอำมาตย์ว่าจะต้องเป็นผู้ซื่อตรงไม่คดโกง มีเชื้อสายและเป็นคนดี ประการสำคัญต้องแต่งตั้งข้าราชการเสนาอำมาตย์ให้ถูกต้องตามตำแหน่งหน้าที่ สิ่งสำคัญนอกจากนี้ คือข้าราชการเสนาอำมาตย์เหล่านี้ต้องดูแลประชาชนชน ดังความว่า “นี่แน่เจ้าผู้เป็นโอรสของ พระนางไทยเกย พี่หวังว่ามนตรีทั้งหลายไม่ยินยอมให้ประเทศของเจ้ามีประชาชนที่ถูกปราบแล้วด้วย

การลงโทษอย่างรุนแรง ไซ้ไหม?” ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าข้าราชการเสนาอำมาตย์มีหน้าที่ปกป้องประชาชนเป็นสำคัญ จากการศึกษาของทัศนีย์ สิ้นสกุล ทำให้เห็นข้อควรประพฤติของข้าราชการที่ดี ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกับพฤติกรรมของข้าราชการในภาพย์พระไชยสุริยาซึ่งมีส่วนนำพาบ้านเมืองสู่ความวิบัติ

ทั้งนี้ในวรรณคดีโบราณได้แสดงให้เห็นว่าเมื่อข้าราชการมีพฤติกรรมไร้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองบ้านเมืองจึงเกิดผลกระทบที่อาจเรียกว่าเป็นบทลงโทษสำหรับผู้เสื่อมศีลธรรมในการปกครอง ซึ่งไม่เพียงแต่เกิดความวิบัติเฉพาะตัวข้าราชการผู้ประพฤติมิชอบเท่านั้น ยังส่งผลต่อประชาชนและบ้านเมืองเช่นกัน เช่นผลที่เกิดกับข้าราชการผู้ประพฤติมิชอบใน **ไตรภูมิพระร่วง** ได้แสดงถึงบทลงโทษของคนเหล่านี้ไว้ว่า

ยังมีฝูงเปรตจำพวก ๑ มีตานั้นใหญ่เท่าภูเขา และมีเส้นขนอันรียวแลเสียบแหลม
 นักหนา ทั้งเล็บทั้งตีนเล็บมือใหญ่ แลเล็บนั้นคมนักดังมีดกรด แลหอกดาบครั้นว่าเล็บตีน
 เล็บมือแลขนนั้นพัดกันเมื่อใดได้ยั้งดั่ง ๆ เสียงฟ้าลั่นแล้วเป็นไฟลุกขึ้นไหม้ทั้งตนเขาแล
 บาดตัวเขาตูดจืดขวานฟ้า ฝ่าลงทั่วตนเขาทุกแห่งแล เปรตฝูงนี้เมื่อก่อนเขาได้เป็นนายเมือง
 แลแต่งความเมืองมิชอบทางธรรม ย่อมเห็นแก่สินจ้างแลสินสอดบมิเป็นกลาง การย้ผู้ชอบ
 ใ้ว่าผิด การย้ผู้ผิดใ้ว่าชอบ ด้วยบาปกรรมแต่งความบมิชอบธรรมดั่งนั้นใ้ ครั้นว่าเขาตาย
 เขาไปเป็นเปรตอยู่แลมีตัวใหญ่เท่าภูเขา และมีขนมีเล็บตีนเล็บมืออันใหญ่อันยาวแลคมดังมีด
 ตรีแลดาบหอก ครั้นแลพัดกันดั่ง ๆ เสียงสายฟ้าผ่าเส้นขนแลเล็บตีนเล็บมือนั้นลุกเป็นเปลว
 ไฟสะท้อนมาแทงตัวเขาเองอยู่ทุเมื่อแล เมื่อบาปกรรมกินสินจ้างสินสอด แลแต่งความเมือง
 มิเป็นธรรมนั้นแลฯ

(พระญาลีไทย, 2554, น. 56)

เปรตจำพวกดังกล่าวในอดีตเป็นเจ้าเมืองหากแต่ประพฤติทุจริตเห็นแก่สินจ้างตัดสินคดีความไม่เที่ยงธรรม แก่ผิดเป็นชอบ ด้วยบาปกรรมทำให้เมื่อตายไปต้องเกิดเป็นเปรตมีลักษณะอัปลักษณ์ตัวใหญ่เท่าภูเขา มีขนมีเล็บเท้าเล็บมือใหญ่ยาวแหลมคมเหมือนมีดกรดพัดกันไปมาเสียงดังราวกับเสียงสายฟ้าและยังลุกเป็นเปลวไฟออกมาแทงตนเองอยู่ตลอดเวลา เป็นผลจากบาปกรรมการรับสินบนและตัดสินคดีความไม่ยุติธรรมนั่นเอง จะเห็นได้ว่าวรรณคดีโบราณได้นำเสนอพฤติกรรมของข้าราชการเสนาอำมาตย์ที่ประพฤติมิชอบส่งผลต่อความเจริญของบ้านเมืองทำให้เกิดความเสื่อมในสังคม ประชาชนได้รับความเดือดร้อนสิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับความคิดดิสโทเปียคือความ

หายนะที่เกิดกับผู้คน เช่นเดียวกับหายนะที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองและประชาชนในกาพย์พระไชยสุริยา ซึ่งมีผลมาจากความไร้หลักธรรมาภิบาลของข้าราชการ ตัวอย่าง

ผีป่ามากระทำ	มรณกรรมชาวบุรี
น้ำป่าเข้าธานี	ก็ไม่มีที่อาศัย
ข้าเฝ้าเหล่าเสนา	หนีไปหาพาราไกล
ชีบาล่าลี้ไป	ไม่มีใครในธานี ฯ

(สุนทรภู่, 2543, น. 15)

จะเห็นได้ว่า “ผีป่า” เป็นผู้ลงโทษข้าราชการเสนาอำมาตย์ในเมืองสาเวถ์ซึ่งมีพฤติกรรมเสื่อม โดยทำให้เกิดน้ำป่าเข้าท่วมเมือง ซึ่งไม่เพียงแต่เหล่าข้าราชการจะได้รับผลกระทบ ชาวเมืองสาเวถ์ต่างได้รับการความทุกข์ยากอันมีสาเหตุจากพฤติกรรมเสื่อมศีลธรรมของข้าราชการเสนาอำมาตย์ด้วย อาจกล่าวได้ว่า “ผีป่า” เป็นภาพแทนของธรรมชาติในการลงโทษมนุษย์โดยใช้น้ำชะล้างความเสื่อมศีลธรรมทั้งหลายซึ่งเกิดจากมนุษย์ หากพิจารณาตามแนวคิดโลกาวสานตามที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนาและในวรรณคดีโบราณจะพบว่า การทำลายล้างโลกและจักรวาลกระทำได้ด้วย ไฟ ลม และน้ำ ดังความใน**ไตรภูมิพระร่วง**ที่ว่า “อันว่าที่ต่ำแต่อัสถุญส์ตั้งลงมาหาเรานี้มีอาทิ คือ พระสุเมรุราช ย่อมรู้ฉิบหายด้วยไฟด้วยน้ำด้วยลม” (พระญาณไทย, 2554, น. 216) “น้ำ” จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการชะล้างความเสื่อมศีลธรรมทั้งหลายในโลกมนุษย์ จะเห็นได้ว่าสถานการณ์นี้สอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปียเพราะการตกอยู่ในสภาวะยากลำบาก ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง ไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติ เหล่านี้สะท้อนถึงลักษณะของดิสโทเปียอย่างแท้จริง

การศึกษามโนทัศน์ดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณทำให้เห็นถึงการเมืองการปกครองที่ล่มสลาย โดยสาเหตุสำคัญมาจากผู้ปกครองไร้คุณธรรมของและข้าราชการเสนาอำมาตย์ไร้หลักธรรมาภิบาล ทำให้บ้านเมืองตกอยู่ในความเลวร้ายและเกิดความวิบัติตามมา ด้วยเหตุนี้ในด้านการเมืองการปกครองสังคมจะเจริญหรือวิบัตินั้นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือผู้ปกครอง ได้แก่ กษัตริย์ต้องมีทศพิธราชธรรม ส่วนข้าราชการเสนาอำมาตย์จะต้องซื่อตรงต่อหน้าที่เพื่อนำพาบ้านเมืองสู่ความเจริญก้าวหน้า ไม่ทำให้ประชาชนเดือดร้อนและบ้านเมืองล่มสลาย

1.2.3 ดิสโทเปียกับการสิ้นสุดพุทธศาสนา

มโนทัศน์ดิสโทเปียชี้ให้เห็นถึงความวิบัติและความล่มสลายของสังคมมนุษย์ที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะความล่มสลายในทางศาสนาซึ่งจะทำให้เกิดกลียุคตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ในทางพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกันการเกิดกลียุคก็คือ การมีคนประพฤติชั่วมากกว่าคนประพฤตินดี คนทำอกุศลกรรมมากกว่าทำกุศลกรรม พุทธศาสนาจึงสูญสิ้นในที่สุด จะเห็นได้ว่ามโนทัศน์ดิสโทเปียมีความสอดคล้องกับแนวคิดการสิ้นสุดพระพุทธศาสนา โดยมีรายละเอียดดังนี้

วรรณคดีโบราณทั้งที่เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาและวรรณคดีประเภทอื่น ๆ มักมีเนื้อหาเน้นเรื่องกฎแห่งกรรม โดยเฉพาะการทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วเป็นแนวคิดสำคัญซึ่งวรรณคดีโบราณได้นำเสนอทั้งโดยตรงและสอดแทรกไว้ให้คิด ซึ่งในการวิเคราะห์ดิสโทเปียกับแนวคิดการสิ้นสุดพุทธศาสนามีความสอดคล้องกับพฤติกรรมเชิงลบในทางพุทธศาสนาของคน การประพฤติผิดศีลธรรมทั้งหลายส่งผลให้สังคมเข้าสู่สภาวะดิสโทเปีย เช่นใน**พระมัลลย์คำหลวง** แสดงให้เห็นว่าผู้มีพฤติกรรมผิดศีลธรรมเหล่านี้จะไม่สามารถเกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรยได้ ดังความว่า

ว่าฝูงชนทั้งหลาย ทำบาปหมายมากมั้น อันจะมีทันศาสนา กระทบปัญจันตริก คือ ทำลายภิกษุณีนารถ ด้วยสังวาสวิบัติ ยุสียงษ์สให้ผิดแผก วิวาทแตกร้านราน มหาโพธิวิหาร หักโค่น กิ่งก้านต้นตามตัด ให้สฤบวิบัติชำรุด ปฏิมาทรุดโทรมทลาย ผู้ทำร้ายโพธิสัตว์ เป็นสาหัสสมรณา ทั้งสังฆาก็พิฆาต ให้มรณาศวายนม ผู้บ่ทำกุศลตระหนี่ทรัพย์ ผู้หลงหลับ ด้วยประมาท ฝูงชนชาติเช่นนั้น บมีอาจทันข้าพระองค์ เมื่อจะดำรงดำรงส จะมาตรัสในภาพไตร (กรมศิลปากร, 2545, น. 177)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าผู้ที่กระทำความผิดโดยเฉพาะปัญจันตริยกรรมหรือกรรมหนัก 5 ประการคือ มาตุฆาตการฆ่ามารดา ปิตุฆาตการฆ่าบิดา อรหันตฆาตการฆ่าพระอรหันต์ โลหิตุปบาทการทำให้พระพุทธเจ้าห่อพระโลหิต และสังฆเภทการยุยงพระสงฆ์ให้วิวาทกัน ล้วนเป็นกรรมหนัก นอกจากนี้การทำร้ายภิกษุณี การทำลายพระสถูปวิหารเจดีย์ต้นมหาโพธิ์และพระปฏิมาให้เกิดชำรุดเสียหาย เป็นผู้ไม่ใฝ่ในกุศล บุคคลเหล่านี้เมื่อตายไปแล้วจะไม่ได้เกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรยไม่พบความสุขสงบในชีวิตและตกอยู่ในห้วงอบายภูมิอันเปรียบเสมือนดินแดนแห่งดิสโทเปียนั่นเอง กล่าวได้ว่าพฤติกรรมผิดศีลธรรมจะนำผู้คนสู่ความเป็นดิสโทเปีย เช่น นรกภูมิ สถานที่ที่เปรียบได้กับลักษณะของดิสโทเปีย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า **พระมัลลย์คำหลวง** มีลักษณะการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นความเสื่อมศีลธรรมของผู้คนได้อย่างชัดเจน ความว่า “อัมมมนุษย์ สรรพทั้งหลาย ความอายุสุดสาปสูญ ก็เกิดอาดูรสังวาส ด้วยประยูรญาติพงศา กับมารดาบุตร

น้องสาวศรีเหลนหลาน ดุจสิงคาลสุกรา ดุจสุนักขาแลแพะพันธุ์ ด้วยสำคัญวิปลาศ บมีอายอาจอุกบาป
 ดุจเดียรฉานหยาบกระสัน ด้วยกามฉันทเดือร้อน” (กรมศิลปากร, 2545, น. 178) เนื้อความข้างต้น
 กล่าวเปรียบเทียบในเชิงอุปมาโดยเปรียบเทียบว่า เมื่อมนุษย์ไม่มีความละอายและเกรงกลัวต่อ
 บาปกรรม กระทำผิดศีลเสพสังวาสด้วยวงศาคณาญาติของตนเองเปรียบได้กับสัตว์เดียรฉาน
 พฤติกรรมผิดศีลธรรมนี้ทำให้มนุษย์เสื่อมถอยเข้าสู่ยุคมิคสัญญี คือยุคแห่งความเลวร้ายซึ่งเป็นลักษณะ
 ของดิสโทเปีย ด้วยเหตุนี้การใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบแบบอุปมาจึงทำให้เห็นภาพความเลวร้ายของ
 พฤติกรรมมนุษย์ได้อย่างชัดเจนและมีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดดิสโทเปีย

นอกจากการกระทำกรรมที่ส่งผลให้เกิดสภาวะดิสโทเปียแล้ว การไม่ศรัทธาใน
 พุทธศาสนาก็ส่งผลเชิงลบเช่นเดียวกัน เช่น **กาพย์พระไชยสุริยา** กล่าวว่า “ไม่จำคำพระเจ้า เเท้ไปเข้า
 ภาษาไสย” (สุนทรภู่, 2543, น. 10) หมายถึงการไม่ศรัทธาในคำสอนของพระพุทธองค์แต่กลับเชื่อใน
 ไสยศาสตร์ทำให้ประพฤติดิถีศีลธรรม ทั้งคู่คลอนผู้นับถือพุทธศาสนาดังความว่า “ที่ชื่อถือพระเจ้า
 ว่าโง่งเง่าเต่าปูปลา” (สุนทรภู่, 2543, น. 11) เปรียบคนที่นับถือศาสนาว่าเป็นคนโง่งม การขาดความ
 ศรัทธาในพุทธศาสนาก็เป็นหนทางสู่ความวิบัติเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่าการกระทำอันผิด
 ศีลธรรมและการไม่ศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นหนทางสู่ความวิบัติซึ่งเป็นดิสโทเปียอย่างแท้จริง

ประเด็นสุดท้าย การสิ้นสุดพุทธศาสนาปรากฏในวรรณคดีโบราณบางเรื่อง
 เท่านั้น เช่นใน **เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา** ซึ่งแสดงถึงความวิบัติของบ้านเมืองตามคำทำนาย
 โดยส่วนหนึ่งได้กล่าวว่า “พระธรรมมาจะตมกกลับ” (องค์การค้าของคุรุสภา, 2512, น. 137) การสูญสิ้น
 ของพระธรรมอันเป็นหลักคำสอนของพระพุทธองค์จะทำให้คนทำผิดศีลธรรมไม่ดำรงอยู่ในหลักธรรม
 คำสอนสังคมจะเกิดความวุ่นวาย นอกจากนี้ในพระมอญคำหลวงได้นำเสนอความวิบัติเมื่อสิ้นสุด
 พุทธศาสนาดังนี้

ข้าแต่อรหันต์วรรณารถ เมื่อใดพระศาสนบรม สมเด็จพระโคดมจอมภพ ถึงถ้วนครบห้าพัน
 ก็อันตรธานพินาศ อันว่าโลกธาตุทั้งหลาย จักระส่ำระสายอาเกียรณ์ อุกุศลจะเบียดทวยชน
 อันว่ากุศลจะพินาศ ถอยชนชาติลำดับกัน อันมนุษย์สรรพทั้งหลาย ความอายุสุดสาปสูญ
 ก็เกิดอาตุรสังวาส ด้วยประยูรญาติพงศา กับมารดาบุตร น้องสาวศรีเหลนหลาน ดุจสิงคาล
 สุกรา ดุจสุนักขาแลแพะพันธุ์ ด้วยสำคัญวิปลาศ บมีอายอาจอุกบาป ดุจเดียรฉานหยาบ
 กระสัน ด้วยกามฉันทเดือร้อน อุกุศลต้อนเดือนแต่ง อายุแห่งสัตว์น้อย เดิมนับร้อยถอยถด
 ลำดับลดหลั่นลง ร้อยขวบคงสิบปี ห้าขวบมีขมราวาส ใจร้ายกาจโกลี กัลปนนั้นมีนามกร
 ชื่อสัตถันดรพิงมี มิคสัญญีนามกลับ

(กรมศิลปากร, 2545, น. 178)

เนื้อความกล่าวถึงอายุพระพุทธศาสนาในยุคพระสมณโคตมพุทธเจ้าว่าจะมีอายุถึงศักราชห้าพันปี พระพุทธศาสนาจะสิ้นสุดหายไป ผู้คนเต็มไปด้วยจิตอกุศล ประพฤติผิดคลองธรรม ทำให้อายุถดถอยลงตามบาปกรรมในยุคนั้นเรียกว่ายุคแห่งมิคสัญญี ก่อนที่จะเข้าสู่ยุคพระศรีอริยเมตไตรยในสังคมจะเหลือแต่คนดีมีศีลธรรมส่วนคนกระทำความบาปล้วนสูญสิ้นไม่ได้พบยุคแห่งความสุขสงบ ดังกล่าวนี้อาจเห็นได้ว่าภายหลังสิ้นสุดพุทธศาสนาจะเกิดความโกลาหลผู้คนกระทำความบาปกรรมประพฤติผิดศีลธรรมทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ในช่วงเวลานี้ชี้ให้เห็นว่าการสิ้นสุดพระพุทธศาสนาทำให้เกิดสภาวะดิสโทเปียคือความหายนะอย่างแท้จริง

มโนทัศน์ดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณมีความสอดคล้องกับแนวคิดการสิ้นสุดพุทธศาสนาอย่างเด่นชัด การสิ้นสุดพุทธศาสนามีปัจจัยสำคัญเกิดจากความเสื่อมศีลธรรมของคนในสังคม การมีคนชั่วมากกว่าคนดี ผู้คนใช้ชีวิตอย่างไม่เป็นปกติสุข เกิดความหวาดกลัวและความทุกข์ เมื่อผู้คนประพฤติผิดศีลธรรมถึงที่สุดแล้วศาสนาอันเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจและหลักศีลธรรมอันดีก็สิ้นสุดลง สังคมจะเกิดความระส่ำระสายจนถึงกาลวิบัติในที่สุด จะเห็นได้ว่าปัจจัยของการสิ้นสุดพุทธศาสนามีลักษณะเช่นเดียวกับมโนทัศน์ดิสโทเปียคือสังคมแห่งความวิบัติอันเกิดจากพฤติกรรมเสื่อมของมนุษย์ ทำให้ผู้คนเกิดความไม่มั่นคงและดำเนินชีวิตอย่างไม่ปกติสุข

นอกจากนี้การสิ้นสุดพุทธศาสนากับมโนทัศน์ดิสโทเปียยังมีลักษณะสำคัญที่คล้ายกันในเรื่องความคาดหวังในโลกหน้าหรือสังคมอุดมคติ ซึ่งจะพบว่าภายหลังการสิ้นสุดพุทธศาสนาในยุคของพระสมณโคตม จะเป็นยุคพระศรีอริยเมตไตรยซึ่งเป็นโลกในอุดมคติทางพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าโลกยุคพระศรีอริยเมตไตรยเป็นเสมือนรางวัลสำหรับผู้ประพฤติอยู่ในศีลธรรมอันดี แนวคิดนี้ธัญญา สังขพันธานนท์ เรียกว่า แนวคิดโลกาวสาน (Apocalypse) โดยกล่าวว่า

“ความคิดเกี่ยวกับโลกาวสานหรือจุดสิ้นสุดของโลกในคติความเชื่อของศาสนาต่าง ๆ มีลักษณะร่วมคล้าย ๆ กัน คือเป็นวิธิตัดที่มองไปในอนาคตหลังการสิ้นสุดของโลกหรือจักวาล ซึ่งมีสาเหตุใหญ่มาจากมนุษย์ประพฤติเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานทางศีลธรรม... โลกาวสานจึงเป็นวิกฤติหรือภัยพิบัติซึ่งมีลักษณะของการลงโทษที่ใกล้เข้ามาและเป็นการเปลี่ยนผ่านจาก ‘โลกและยุคสมัยที่เป็นอยู่ ไปสู่สถานะของการเป็นอีกโลกหนึ่ง’ ”

(Brummett, 1991, pp. 8-9 อ้างถึงใน ธัญญา สังขพันธานนท์, 2564)

ด้วยเหตุนี้มนต์ศน์ดิสโทเปียกับแนวคิดการสิ้นสุดพุทธศาสนาจึงมีลักษณะคล้ายกันคือ การหลุดพ้นจากโลกเดิมที่เกิดความหายนะสู่โลกใหม่ที่เป็นสังคมในอุดมคติ

1.2.4 ดิสโทเปียกับความเสื่อมทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรม หมายถึงความเจริญงอกงามที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแบบแผนของความคิดและการกระทำของมนุษย์ ประการสำคัญวัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง สำหรับวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงในเชิงลบ นับเป็นความเสื่อมทางวัฒนธรรม มีความสอดคล้องกับมนต์ศน์ดิสโทเปียซึ่งสะท้อนภาพสังคมแห่งความเสื่อมอันมีปัจจัยมาจากพฤติกรรมเลวร้ายของคนในสังคม เมื่อพิจารณาด้วยทฤษฎีคิโบริธานผู้วิจัยจะพบความสัมพันธ์ระหว่างมนต์ศน์ดิสโทเปียกับความเสื่อมทางวัฒนธรรมของคนในสังคม ซึ่งสามารถจำแนกความเสื่อมทางวัฒนธรรมในลักษณะต่าง ๆ ได้ 3 ประเด็น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ความเสื่อมของจารีตประเพณีและแบบแผนของสังคม

จารีตเป็นส่วนหนึ่งของประเพณี ซึ่งสมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536, น. 16) กล่าวว่า “จารีตประเพณีหรือภูศีลธรรม (Mores) หมายถึง สิ่งซึ่งสังคมใดสังคมหนึ่งยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องและมั่นคง เป็นเรื่องของความถูกต้อง มีเรื่องของศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง” กล่าวได้ว่าจารีตประเพณีเป็นแบบแผนของสังคมซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา แต่ละสังคมจะมีจารีตประเพณีแตกต่างกันตามแต่ค่านิยมของสังคมนั้น ๆ ในสังคมไทยมีจารีตประเพณีทั้งที่เป็นส่วนกลางและส่วนภูมิภาคค่อนข้างหลายหลาย สังคมไทยจึงเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ในวรรณคดีโบราณปรากฏค่านิยมของจารีตประเพณีที่เป็นส่วนกลางของสังคมไทย ซึ่งจารีตประเพณีในวรรณคดีโบราณส่วนใหญ่สะท้อนอิทธิพลของวิถีปฏิบัติของคนไทยตั้งแต่อดีต ในปัจจุบันยังมีจารีตประเพณีเหล่านี้ปรากฏอยู่และอาจเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกาลเวลา อย่างไรก็ตามจารีตประเพณีในวรรณคดีโบราณยังคงแสดงถึงวิถีปฏิบัติและแบบแผนของคนในสังคมไทยสมัยอดีตซึ่งจารีตประเพณีนับว่าเป็นสิ่งที่ต้องยึดถือปฏิบัติหากละเมิดหรือฝ่าฝืนถือว่าเป็นความผิด

ในการวิเคราะห์มนต์ศน์ดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณกลับพบว่า ด้วยทฤษฎีคิโบริธานบางเรื่องนำเสนอให้เห็นถึงการละเมิดจารีตประเพณี ทำให้สังคมเกิดความเสื่อม เช่นเรื่องกาพย์พระไชยสุริยา แสดงให้เห็นถึงการประพฤติดิตจารีตประเพณีของเหล่าเสนาอำมาตย์ ความว่า

คำเข้าเฝ้าสี่ขอ

เข้าแต่หอล่อกามา

หาได้ให้ภริยา

โลภพาให้บ้าใจ

(สุนทรภู่, 2543, น. 10)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นพฤติกรรมของเหล่าข้าราชการซึ่งกระทำผิดจารีตประเพณี ได้แก่ ข้าราชการที่ไม่สนใจหน้าที่ของตน ประพฤติตนผิดศีลธรรม ไร้ความรับผิดชอบต่อครอบครัว และมีความโลภในจิตใจ ข้าราชการที่มีพฤติกรรมเลวร้ายดังนี้มีส่วนทำให้บ้านเมืองเกิดความเสื่อมและเกิดเป็นหายนะในที่สุด ซึ่งนอกจากข้าราชการที่มีพฤติกรรมเลวร้ายแล้ว พฤติกรรมผิดจารีตประเพณีของบุคคลอื่นก็ส่งผลต่อความเจริญของบ้านเมืองเช่นกัน ดังความว่า

ภิกษุสมณะ	เล่าก็ละพระธรรม
คาถาว่าลำนํ้า	ไปเร่ร่ำทำฉนโก
ไม่จำคำพระเจ้า	ศรัทธาไม่ใจโยโส
ที่ดีมีอะไ	ข้าขอโมทนาไป

(สุนทรภู่, 2543, น. 12)

เนื้อความแสดงถึงการทำผิดข้อประพฤติของพระสงฆ์ โดยการละทิ้งพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าว่าเป็นเพียงการท่องลำนํ้า ทั้งประพฤตินั้นไม่เหมาะสมกับสมณะเพศ นอกจากนี้ในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยายังมีเนื้อความซึ่งทำนายความวิบัติของบ้านเมืองซึ่งเกิดจากการผิดจารีตประเพณีของคนในสังคม ดังข้อความที่ว่า

สัปรุขย์จะแพ้แก่พระชน	มิศตนะจะฆ่าซึ่งความรัก
ภรรยาจะฆ่าซึ่งคุณผิว	คนชั่วจะมล้างผู้มีศักดิ์
ลูกสิทธิ์จะสู้ครูพัก	จะหาญหักผู้ใหญ่ให้เป็นผู้น้อย
ผู้มีศีลจะเสียซึ่งอำนาจ	นักปราษฎ์จะตกต่ำต้อย
กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย	น้ำเต้าอันลายนั่นจะถอยจม

(องค์การคำของคุรุสภา, 2512, น. 137)

เนื้อความจากเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยานำมาถึงความวิบัติของบ้านเมืองซึ่งมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมผิดจารีตประเพณีของคนในสังคม ซึ่งความวิบัติที่เกิดขึ้นเป็นคำทำนายชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมของจารีตประเพณีของบุคคลต่าง ๆ ในสังคมมีส่วนสำคัญทำให้บ้านเมืองเกิดความวิบัติ โดยลักษณะที่กล่าวมานี้สัมพันธ์กับมโนทัศน์ดิสโทเปียอย่างชัดเจนเพราะพฤติกรรมเลวร้ายของคนในสังคมที่ประพฤติผิดจารีตประเพณีเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดสังคมดิสโทเปีย

2) ความเสื่อมของระบบกฎหมายในสังคม

กฎหมายเป็นกฎข้อบังคับที่คนในสังคมกำหนดขึ้นเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข หากความหมายของวัฒนธรรม หมายถึงความเจริญงอกงามที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแบบแผนทางความคิดของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่คนในสังคมบัญญัติขึ้นเพื่อการอยู่ร่วมกัน กฎหมายจึงสำคัญต่อสังคม แต่หากกฎหมายเกิดความบกพร่องย่อมเกิดปัญหาต่อสังคม เมื่อพิจารณารรณคดีโบราณพบว่า **ภาพย์พระไชยสุริยา** ได้แสดงให้เห็นถึงความเสื่อมของระบบกฎหมายซึ่งส่งผลกระทบต่อคนในสังคมและบ้านเมืองที่ว่า

คดีที่มีคู่	คือไก่หมูเจ้าสุภา
ใครเอาข้าวปลามา	ให้สุภาก็ว่าดี
ที่แพ่แก่ชนะ	ไม่ถือพระประเวณี
ซี้ฉ้อก็ได้ดี	ไล่ดำตีมีอาญา

(สุนทรภู่, 2543, น. 11)

ความเสื่อมของกฎหมายใน**ภาพย์พระไชยสุริยา**เกิดจากความฉ้อฉลของข้าราชการตุลาการซึ่งมีหน้าที่พิจารณาตัดสินคดีความด้วยความเที่ยงธรรม แต่หากตุลาการไม่มีความยุติธรรมเห็นแก่สินบน ตัดสินคดีความจากผิดเป็นถูก ทำให้ผู้คนเดือดร้อนจากการใช้อำนาจในทางมิชอบ ส่งผลให้บ้านเมืองเกิดความระส่ำระสายเปรียบได้กับการอยู่ในสภาวะดิสโทเปีย คือ ความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมอันเกิดจากการใช้อำนาจตุลาการควบคุมและกดขี่ข่มเหงประชาชนในทางมิชอบ นอกจากนี้**ภาพย์พระไชยสุริยา** ยังแสดงให้เห็นถึง ความล้มเหลวในการใช้กฎหมายควบคุมสังคม ที่ว่า

ผู้ที่มีฝีมือ	ทำคู่มือไม่ซื้อขอ
ไล่คว่ำผ้าที่คอ	อะไรล่อก็เอาไป

(สุนทรภู่, 2543, น. 13)

จากตัวอย่างแสดงถึงความวุ่นวายในสังคมที่กฎหมายไม่สามารถใช้ควบคุมสังคม ผู้ที่มีกำลังเอาเปรียบผู้อ่อนแอเมื่อต้องการสิ่งใดก็หยิบฉวยไปเป็นของตนไม่กลัวการถูกลงโทษทางกฎหมาย ลักษณะเช่นนี้ทำให้สังคมเกิดความวุ่นวาย และเกิดความไม่มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินของคนในสังคม แสดงให้เห็นว่ากฎหมายขาดความศักดิ์สิทธิ์และไม่สามารถใช้ควบคุมสังคมได้อีก

ต่อไป ดังกล่าวนี้นับเป็นความเสื่อมทางระบบกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดสังคมดิสโทเปีย

3) ความเสื่อมด้านภูมิปัญญาของคนในสังคม

องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมของคนในสังคมเป็นสิ่งสำคัญโดยหมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อของคนในสังคมที่เรียกว่า ภูมิปัญญา ในสังคมที่มีความเจริญทางวัฒนธรรมย่อมปรากฏการใช้ภูมิปัญญาอันเป็นทักษะในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตให้เจริญได้ แต่อย่างไรก็ตามหากสังคมเกิดความผิดปกติ ประชาชนมีชีวิตไม่เป็นปกติสุข สิ่งหนึ่งซึ่งแสดงถึงความระส่ำระสายในสังคมคือ ความเสื่อมด้านภูมิปัญญาของคนในสังคม หมายถึง ผลกระทบที่เกี่ยวกับความรู้ ความคิด และความเชื่อของคนในสังคม ซึ่งไม่สามารถใช้องค์ความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ สอดคล้องกับการเกิดภาวะดิสโทเปีย คือการตกอยู่ในความไม่มั่นคงของชีวิต ถูกกดขี่ควบคุมทางความคิดและการดำเนินชีวิต

หากพิจารณาความเสื่อมทางภูมิปัญญาของคนในสังคมพบว่ามีความสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปีย โดยความเสื่อมทางภูมิปัญญาของคนในสังคมมีความหมายค่อนข้างกว้าง สื่อความทั้งที่เป็นองค์ความรู้ ความคิด และความเชื่อของคนในสังคม ซึ่งในวรรณคดีโบราณปรากฏตัวบทเกี่ยวกับความเสื่อมทางภูมิปัญญาของคนในสังคมดังนี้

ความเสื่อมในด้านองค์ความรู้ของคนในสังคม **เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา** ได้กล่าวถึงการทำนายชะตาบ้านเมืองในทางร้าย โดยมีเนื้อความตอนหนึ่งกล่าวว่า “ผู้กล้าจะเสื่อมใจหวน จะสาบสูญวิชาการทั้งปวงสรรพ” (องค์การค้าของคุรุสภา, 2512, น. 137) เนื้อความทำนายว่าผู้กล้าหาญจะหมดความกล้าหาญ และประการสำคัญของความรู้วิชาการทั้งหมดจะสูญสิ้นไป คำทำนายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสังคมที่จะเสื่อมถอยเพราะผู้คนขาดความรู้ และเมื่อคนไม่มีความรู้ย่อมนำพาสังคมสู่ความวิบัติโดยง่าย ประการที่สอง ในด้านความคิดของคนในสังคม โดยพบว่า **กาพย์พระไชยสุริยา** ได้กล่าวถึงลักษณะบ้านเมืองที่วิปริต ซึ่งแสดงถึงความคิดของคนในสังคมที่ผิดเพี้ยนจากปกติ ดังเช่น

ที่ชื่อถือพระเจ้า

ว่าโง่งเง่าเต่าปูปลา

ผู้เฒ่าเหล่าเมธา

ว่าใบ้ำบ้ำสาระยา

(สุนทรภู่, 2543, น. 11)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ถึงความคิดของผู้คนที่ไม่เป็นไปตามลักษณะของสังคมปกติ เช่น ความคิดที่ว่าผู้มีศรัทธาในศาสนาเป็นคนโง่ ส่วนผู้มีประสบการณ์ความรู้เปรียบเหมือนคนวิกลจริต ซึ่งเนื้อความดังกล่าวสอดคล้องกับเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาที่ว่า “ผู้มีศีลจะเสียซึ่งอำนาจ นักปราชญ์จะตกต่ำต้อย” (องค์การคำของคุรุสภา, 2512, น. 137) เนื้อความนี้สื่อความหมายเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าวรรณคดีแม้ต่างยุคสมัยกันแต่หากกล่าวถึงความวิบัติที่เกิดขึ้นในสังคมส่วนหนึ่งมีปัจจัยมาจากความเสื่อมทางความคิดของคนในสังคมที่มีต่อความเชื่อถือศรัทธาผู้มีศีลธรรมและนักปราชญ์ผู้มีความรู้ ประการสุดท้ายคือ ด้านความเชื่อของคนในสังคม ซึ่งในวรรณคดีโบราณมักปรากฏความเชื่อทางวัฒนธรรมอยู่หลายประการ โดยเฉพาะความเชื่อดั้งเดิมของไทย คือความเชื่อในเรื่องผี โดยเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาและกาพย์พระไชยสุริยา กล่าวเกี่ยวกับผีป่า ในฐานะผู้กระทำการลงโทษบุคคลและบ้านเมืองที่เสื่อมศีลธรรม เช่น “ผีป่าก็จะวิ่งเข้าสิงเมือง ผีเมืองนั้นจะออกไปอยู่ไพร่” (องค์การคำของคุรุสภา, 2512, น. 136) คำทำนายในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ทำนายว่าบ้านเมืองที่มีกษัตริย์ไม่ทรงทศพิธราชธรรมจะทำให้ผีป่าเข้ามาอยู่ในเมือง ส่วนผีเมืองซึ่งเป็นผู้คุ้มครองเมืองต้องออกไปอยู่ป่า สื่อความหมายที่ว่าบ้านเมืองจะเดือดร้อนเพราะขาดผู้คุ้มครองเมือง ด้วยเหตุนี้จากการวิเคราะห์ในด้านความรู้ ความคิด ความเชื่อ ของคนในสังคมจะเห็นได้ถึงความเสื่อมทางภูมิปัญญาซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมเสื่อมถอย ทั้งยังสัมพันธ์กับมนทัศน์ดิสโทเปียเนื่องเพราะเมื่อวัฒนธรรมเสื่อมลงการดำเนินชีวิตของคนในสังคมย่อมได้รับผลกระทบทางลบ ทำให้เกิดเป็นสังคมดิสโทเปียในที่สุด

มนทัศน์ดิสโทเปียกับความเสื่อมทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณ แสดงให้เห็นว่าคำทำนายในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกาพย์พระไชยสุริยา ล้วนแสดงถึงความเสื่อมทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน ทั้งในเรื่องจารีตประเพณีซึ่งมีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม สำหรับความเสื่อมของระบบกฎหมายในสังคมก็เช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าหากกฎหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์ยุติธรรม ผู้ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือประชาชน กฎหมายนั้นก็เปรียบเสมือนสังคมดิสโทเปียซึ่งใช้คุกคามประชาชนมากกว่าการควบคุมสังคมให้สงบสุข ส่วนความเสื่อมในด้านภูมิปัญญาของคนในสังคมมีความสำคัญเกี่ยวกับองค์ความรู้ ความคิด และความเชื่อของคนในสังคม ซึ่งหากตรรกะทางความคิดทางภูมิปัญญาของคนในสังคมเกิดความผิดเพี้ยนย่อมส่งผลต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคม โดยอาจนำพาสังคมสู่ความเลวร้ายหรือเกิดเป็นสังคมดิสโทเปียได้

1.2.5 การต่อรองเชิงอำนาจระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

มนทัศน์คติสโทเปียมีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชิงลบ ซึ่งบางครั้งปรากฏในรูปแบบของวรรณกรรมอีโคดิสโทเปีย โดยให้ภาพด้านลบเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาประชากรล้นโลก การขาดแคลนทรัพยากร วิกฤตพลังงานเชื้อเพลิง จนถึงวันสิ้นโลก สิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับสถานะอีโคดิสโทเปีย ซึ่งปัจจัยสำคัญของปัญหา คือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติจึงสอดคล้องกับมนทัศน์คติสโทเปียใน 2 ประเด็น ดังนี้

1) การควบคุมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมนุษย์

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในมิติที่มนุษย์มีอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นความสัมพันธ์ที่มนุษย์เป็นผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะผู้ควบคุม ดังที่ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2542, น. 208) กล่าวว่า “กระแสนี้มองธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องเข้าไปควบคุม/จัดการ ผ่านเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมา ธรรมชาติมีไว้เพื่อรับใช้/ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ จึงเป็นกระแสนี้ที่มนุษย์เป็นใหญ่ (anthropocentrism) สิ่งอื่น ๆ ในธรรมชาติมีความสำคัญน้อยกว่ามนุษย์ทั้งสิ้น” จะเห็นได้ว่าแนวคิดนี้สอดคล้องกับอีโคดิสโทเปียโดยเฉพาะการกล่าวถึงอำนาจของมนุษย์ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งมนุษย์จะมีอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมีปัจจัยสำคัญ คือกลไกในการควบคุมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งพบว่าในลิลิตโองการแช่งน้ำวรรณคดีพิธีกรรมสมัยอยุธยามีเนื้อหาเป็นคำสาปแช่งที่ใช้ในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ได้เสนอความคิดที่ว่าชนชั้นผู้ปกครองมีอำนาจในการลงโทษข้าราชการโดยอาศัยธรรมชาติเป็นผู้ลงโทษผู้คิดคดทรยศต่อกษัตริย์ ดังตัวอย่าง

๑ คาบิตเป็นดาวจุ่ม	ลี้มตาหงายสู่ฟ้าจนตาย
ฟ้ากระพุ่มทับลง	ก้มหน้าลงแผ่นดินจนตาย
แล่งแผ่นดินปลงเอาชีฟไป	สีลองกินไฟต่างจวัน ๗

๑ จระเข้รับเสื่อฟัด หมี่แรดถวัดแสนงขนาย หอกปืนปลายปักครอบ ใคร
ต้องจอบจตาย งูเงี้ยวพิษทั้งหลายลุ่มฟ้า ตายตำหนายังดิน นรินทรหยาบหลายหล้า

(กรมศิลปากร, 2529, น. 9)

คำสาปแช่งข้างต้นเกี่ยวข้องกับธรรมชาติหลายประการ เช่น ขอให้ “คา” หรือหญ้าคาบิดเป็นดาบปลายงูมเพื่อใช้เป็นอาวุธลงทัณฑ์ ขอให้ฟ้าถล่มลงมาทับ ให้แผ่นดินแยกแล้วสูบเอาชีวิตไป และไม่ว่าจะไปทิศทางไหนขอให้กินไฟแทนอาหารที่มีรส จะเห็นได้ว่าคำสาปแช่งนี้กล่าวถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ฟ้า ดิน ไฟ และหญ้า เป็นสิ่งในการลงโทษ นอกจากนี้ยังใช้สัตว์ร้ายเป็นเครื่องลงโทษผู้กระทำผิด เช่น จระเข้ เสือ หมี แรด และงูพิษ ดังกล่าวนี้แสดงถึงอำนาจของชนชั้นผู้ปกครองในการควบคุมธรรมชาติและใช้ธรรมชาติมาเป็นบทลงโทษแก่ผู้คิดคดทรยศ ด้วยเหตุนี้แนวคิดมนุษยมีอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงสะท้อนความคิดอีโคดีสโทเปียหรือที่เรียกว่า ดิสโทเปียทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีอำนาจเหนือมนุษย์

แม้วรรณคดีโบราณจะสะท้อนให้เห็นแนวคิดมนุษยเป็นใหญ่เหนือธรรมชาติ แต่ในขณะเดียวกันวรรณคดีโบราณก็นำเสนอให้เห็นว่า ธรรมชาติมีความยิ่งใหญ่หรือมีอำนาจเหนือมนุษย์ ซึ่งเป็นความคิดที่มีความขัดแย้งกันอยู่ในที่ โดยที่ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีอำนาจเหนือมนุษย์ค่อนข้างเป็นที่ประจักษ์ชัดว่ามนุษย์ไม่สามารถเอาชนะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ การลงโทษของธรรมชาติทำให้มนุษย์ได้รับผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต โดยได้รับความทุกข์ยาก ความสูญเสียทรัพย์สินและชีวิต เช่น ภัยพิบัติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีเหนือมนุษย์ ประการสำคัญคือสิ่งเหล่านี้สามารถสะท้อนมโนทัศน์ดิสโทเปียทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเด่นชัด กล่าวคือ เมื่อมนุษย์ได้รับผลกระทบจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำให้ตกอยู่ในความหวาดกลัวและไม่ปลอดภัยต่อชีวิต เปรียบได้กับการเกิดสภาวะดิสโทเปียนั่นเอง

ในวรรณคดีโบราณได้แสดงถึงพลังอำนาจของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีเหนือมนุษย์ในหลายลักษณะ ซึ่งทำให้มนุษย์ตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปียทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่นตัวอย่างจาก**กาพย์พระไชยสุริยา** วรรณคดีของสุนทรภู่ซึ่งแต่งขึ้นในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ นำเสนอภาพการลงโทษจากธรรมชาติทำให้เกิดภัยพิบัติ แสดงให้เห็นว่าเมื่อผู้คนประพฤติดีผิดทำนองคลองธรรมจะถูกธรรมชาติลงโทษทำให้เกิดความวิบัติ ดังตัวอย่าง

ผีป่ามากระทำ	มรณกรรมชาวบุรี
น้ำป่าเข้าธานี	ก็ไม่มีที่อาศัย
ข้าเฝ้าเหล่าเสนา	หนีไปหาพาราไกล
ชีบาล่าลิไป	ไม่มีใครในธานี ฯ

(สุนทรภู่, 2543, น. 15)

จากตัวอย่างข้างต้น “ผีป่า” เป็นตัวแทนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการลงโทษมนุษย์ที่ประพฤติผิดศีลธรรมโดยใช้ภัยธรรมชาติ คือ น้ำป่าเข้าท่วมเมืองจนชาวเมืองได้รับความเดือดร้อนไม่มีที่อาศัยจึงต้องหนีออกจากเมือง ซึ่งสามารถสังเกตได้ว่าผู้แต่งใช้อำนาจของธรรมชาติผ่าน “ผีป่า” เป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมมนุษย์แม้จากเนื้อเรื่องมนุษย์มีพฤติกรรมเสื่อมกระทำผิดศีลธรรมแต่ไม่ปรากฏการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตามธรรมชาติก็มีพลังอำนาจในการจัดการสังคมมนุษย์เมื่อเกิดความวุ่นวายโดยการชะล้างบ้านเมืองซึ่งเป็นนัยของการขจัดพฤติกรรมเสื่อมของมนุษย์ ทั้งนี้ในวรรณคดีเรื่อง **เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา** ซึ่งเป็นวรรณคดีสมัยอยุธยา ได้กล่าวถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริบทที่ผิดจากปกติอันเนื่องจากพฤติกรรมของกษัตริย์ที่ไม่ทรงทศพิธราชธรรม ดังเช่น

ในลักษณะทำนายไว้บ่ท่อนผิด	เมื่อวินิจพิศดูก็เห็นสม
มิใช่เทศกาลร้อนก็ร้อนระงม	มิใช่เทศกาลลมลมก็พัด
มิใช่เทศกาลหนาวก็หนาวพัน	มิใช่เทศกาลฝนฝนก็อุบัติ
ทุกต้นไม้หย่อมหญ้าสารพัด	เกิดวิบัตินานาทั่วสากล

(องค์การคำของครุสภา, 2512, น. 136-137)

ตัวอย่างดังกล่าวเป็นคำพยากรณ์ถึงความผันแปรของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งฤดูกาลต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงอย่างผิดปกติอย่างเช่น ไม่ใช่ฤดูร้อนแต่อากาศกลับร้อน ไม่ใช่ฤดูหนาวก็เกิดอากาศหนาวและไม่ใช่ฤดูฝนกลับมีฝนตก ความผิดปกติของฤดูกาลทางธรรมชาตินี้เกิดขึ้นเมื่อกษัตริย์ไม่ทรงทศพิธราชธรรม ลักษณะดังกล่าวนับเป็นบทลงโทษจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ถึงพลังอำนาจของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ นอกจากนี้ในวรรณคดีเรื่อง **ไตรภูมิพระร่วง** ได้กล่าวถึงบทลงโทษของผู้ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่นความว่า “ยังมีเปรตจำพวก ๑ เล่าเทียรยอมมีตัวเปื่อยเน่าแลผอมนิก มีหลังก็ขด มือก็เหน่า ดินก็เปื่อย แลเขาย่อมเอาไฟมาคลอกตัวเขาเองอยู่ทุกเมื่อ แลตัวเขานั้นดังขอนไม้อันกลิ้งอยู่ ณ กลางไร่ แลเขากลิ้งไปกลิ้งมา ทนทุกข์เวทนานักหนาดังนั้นเป็นช้านานนักแล เปรตฝูงนี้ใส่เมื่อก่อนเขาคลอกป่าเผาป่า และสิ่งสัตว์อันใดที่หนีมันนั้นไปก็ไหม้ลามตายฯ” (พระญาณไทย, 2554, น. 55-56) จะเห็นได้ว่าในขณะที่เป็นมนุษย์ได้ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการเผาป่าทำให้สัตว์ป่าถูกไฟคลอกตาย คนเหล่านี้เมื่อตายไปเกิดเป็นเปรตได้รับทุกขเวทนามีลำตัวผอม หลัง มือ และเท้าคดงอเปื่อยเน่า ทั้งยังถูกไฟคลอกตัวอยู่ตลอดเวลา เปรตเหล่านี้ถูกลงโทษเพราะกระทำผิดต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นว่า

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีพลังอำนาจเหนือมนุษย์ แม้ผู้กระทำผิดต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตายไป ก็ยังได้รับโทษทัณฑ์ที่กระทำผิดต่อป่าไม้และสัตว์ป่า นับเป็นกุศโลบายไม่ไห้คนทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงมีอำนาจเหนือมนุษย์และสามารถทำให้มนุษย์ตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปียได้

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชิงลบ มีความสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปีย ทั้งในด้านมนุษย์มีอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งพบว่า **ลิลิตโองการแช่งน้ำ** มนุษย์ใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือลงโทษผู้คิดคดทรยศต่อกษัตริย์ ส่วนประเด็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีอำนาจเหนือมนุษย์มีความชัดเจนว่าในวรรณคดีโบราณธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีพลังอำนาจที่จะควบคุมพฤติกรรมของคนให้อยู่ในทำนองคลองธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีพลังที่จะลงโทษผู้กระทำผิด ดังกล่าวนี้อาจสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปีย โดยเฉพาะเมื่อมนุษย์หวาดกลัวอำนาจของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.6 ดิสโทเปียกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศ

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศหญิงและเพศชายในวรรณคดีโบราณจะปรากฏแนวคิด “ชายเป็นใหญ่” หรือ “ปิตาธิปไตย” ซึ่งอุดมการณ์ปิตาธิปไตยนี้ได้กดทับความเป็นผู้หญิงมาอย่างช้านาน โดยเฉพาะวรรณคดีโบราณมักตีกรอบผู้หญิงให้เป็นไปตามความคิดชายเป็นใหญ่ ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปียซึ่งผู้หญิงถูกกระทำให้อยู่ใต้อำนาจของผู้ชาย เช่น ใน **ไตรภูมิพระร่วง** กล่าวถึงนางแก้วซึ่งเป็นสตรีคู่บุญของพระญาจักรพรรดิราช ในความเป็นจริงแล้วนางแก้วก็ถูกอำนาจของพระญาจักรพรรดิราชครอบงำเช่นกัน ดังตัวอย่าง

เมื่อใดแลพระญามาหามาสู่นางแก้ว ๆ นั้นมิได้นั่งอยู่ในที่อยู่ตนนั้นยอมลุกไปต้อนรับพระญาแล้ว ๆ เอาหมอนทองมานั่งเฝ้าอยู่พัดพระญานั้นแล้ว ๆ นางจึงนวดพั้นคั้นบาทาแลกรของพระญานั้น แล้วจึงนั่งอยู่เบื้องต่ำ นางแก้วนั้นบ่อนจะขึ้นนอนเหนือแท่นแก้วก่อนพระญามหาจักรพรรดิราชนั้นเลยสักคาบฯ นางแก้วนั้นบ่อนลงจากแท่นแก้วนั้นภายหลังพระญาเลยสักคาบฯ แม้นว่านางแก้วนั้นจะกระทำการงานอันใด ๆ ก็ดี ย่อมไหว้ทูลแต่พระญานั้นให้รู้ก่อน เมื่อใดพระญาสั่งให้ทำนางจึงทำ นางนั้นบ่อนละเมิดทำนผู้เป็นผิวเลยสักคาบ

(พระญาลิไทย, 2554, น. 110)

สถานะของนางแก้วอยู่ภายใต้อำนาจของพระญาจักรพรรดิราชอย่างชัดเจน แม้นางแก้วจะกระทำการโดยอ้อมเป็นรองแก่อำนาจของพระญาจักรพรรดิราช หากพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพระญาจักรพรรดิราชและนางแก้วนั้น พบว่านางแก้วมีสถานะเป็นเครื่องเชิดชูเกียรติและบารมีของพระญาจักรพรรดิราชเช่นเดียวกับแก้วคู่บุญอื่น ๆ ของพระญาจักรพรรดิราช ดังนั้นอำนาจของพระญาจักรพรรดิราชจึงแสดงถึงความเป็นปิตาธิปไตยอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ในระดับสังคม **ไตรภูมิพระร่วง** ยังแสดงให้เห็นถึงอำนาจชายเป็นใหญ่ จากการกล่าวถึงนางอัมพปาลิกานิกาทรงในนครโสเภณี ความว่า

“บัดนี้ท้าวพระญาแลลูกขุนทั้งหลายในเมืองเรานี้เขาค้ำทอกันนัก เพราะว่าจะชิงเอานางอัมพปาลิกานิกามีรู้แล้วตั้งนี้มา เราจะไ้ นางให้เป็นแพศยาเถิดฯ จึงท้าวพระญาแลลูกเจ้าแห่งขุนทั้งหลายจึงจะหาความผิดแต่ค้ำทอกันแล พระญาจึงตั้งนางอัมพปาลิกานิกานั้นไว้ให้เป็นนางนครโสภินีให้เป็นสาธารณะแก่ท้าวพระญาลูกเจ้าแห่งขุนทั้งหลายแลฯ”

(พระญาลีไทย, 2554, น. 149)

นางอัมพปาลิกานิกาถูกตั้งให้เป็นหญิงในนครโสเภณี เหตุเพราะเป็นที่ต้องการของท้าวพระญาทั้งหลายแต่ด้วยไม่สามารถตัดสินใจได้ว่านางต้องแต่งงานกับผู้ใดจึงเกิดความวุ่นวายท้ายที่สุดนางจึงต้องตกเป็นหญิงโสเภณี จะเห็นได้ว่าสังคมแห่งนี้ใช้อำนาจชายเป็นใหญ่ในการตัดสินใจชะตาชีวิตของนางอัมพปาลิกานิกา ทำให้นางอยู่ในสภาวะจำยอมและไม่สิทธิ์ในชีวิตของตนเอง จากตัวอย่างข้างต้นแสดงถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจผู้ชายเป็นใหญ่และผู้หญิงเป็นฝ่ายถูกกระทำเป็นสังคมปิตาธิปไตย อย่างแท้จริง ทั้งยังเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจในทางลบผู้ตกอยู่ภายใต้กรอบอำนาจนั้นเปรียบได้กับการอยู่ในสภาวะดิสโทเปียซึ่งไม่สามารถต่อต้านขัดขืนเพราะเป็นกรอบที่ครอบงำภายใต้สังคมปิตาธิปไตย

ลักษณะดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นมโนทัศน์ดิสโทเปียกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศในวรรณคดีโบราณ โดยมีปัจจัยของสังคมชายเป็นใหญ่มีอิทธิพลต่อบทบาททางเพศภาวะของคนในสังคม

การวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ พบแนวคิดในมิติต่าง ๆ จำนวน 6 ลักษณะ ได้แก่ สังคม การเมืองการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพศภาวะ ซึ่งแนวคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏมีความสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย สามารถสรุปได้ดังนี้

มนต์ศรัทธาโทเปียกับวรรณคดีโบราณจะปรากฏลักษณะสังคมที่ผู้คนปรารถนา หรือสังคมในอุดมคติที่ผู้คนที่ต้องการซึ่งจะมีความสมบูรณ์แบบในทุกด้าน เช่น ความเจริญรุ่งเรืองของ ศาสนา การปกครองบ้านเมืองด้วยหลักทศพิธราชธรรมและหลักศีลธรรม เป็นสังคมที่ผู้คนที่มีความ เสมอภาคทางด้านร่างกายและการดำเนินชีวิต มีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์ ปัจจัยเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงความต้องการสังคมสมบูรณ์แบบหรือสังคมอุดมคติซึ่งสัมพันธ์กับมนต์ศรัทธาโทเปียซึ่ง เป็นสังคมในอุดมคติตามคติตะวันตกเช่นเดียวกัน

สำหรับมนต์ศรัทธาโทเปียกับวรรณคดีโบราณแสดงถึงสังคมเชิงลบซึ่งผู้คนที่ ในสังคมต่างหวาดกลัวและต้องการหลีกเลี่ยง เป็นสภาวะความไม่มั่นคงในชีวิตและเป็นสังคมแห่ง ความวิบัติทั้งด้านศาสนาซึ่งคนไร้ศีลธรรม การเมืองการปกครองที่กดขี่ข่มเหง ความไม่เท่าเทียม ในสังคม ความเปลี่ยนแปลงและความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เหล่านี้เป็นปัจจัย สำคัญทำให้เกิดสภาวะดิสโทเปีย

2. มนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

การศึกษามนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียจากตัวบทวรรณคดีโบราณในประเด็นข้างต้น ปรากฏแนวคิดสำคัญที่ทำให้เห็นว่าตัวบทวรรณคดีโบราณมีลักษณะสัมพันธ์กับมนต์ศรัทธาโทเปีย และดิสโทเปียในมิติต่าง ๆ ได้แก่ สังคม การเมืองการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม และเพศภาวะ เป็นการชี้ให้เห็นว่ามนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียเป็นแนวคิดสำคัญซึ่ง แฝงอยู่ในวรรณคดีโบราณ และเพื่อเน้นย้ำให้เห็นว่าไม่ใช่เฉพาะตัวบทวรรณคดีโบราณเท่านั้นที่ปรากฏ มนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปีย ผู้วิจัยจึงได้นำตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันมาวิเคราะห์มนต์ศรัทธาโทเปีย และดิสโทเปียเช่นเดียวกัน เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันกับมนต์ศรัทธา โทเปียและดิสโทเปียในมิติต่าง ๆ

ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันจำนวน 12 เรื่อง จำแนกเป็นนวนิยายและเรื่องสั้น พบว่าตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันมีเงื่อนไขเกี่ยวกับระยะเวลาในการแต่งและลักษณะเนื้อเรื่องที่น่าสนใจ ในการศึกษาตัวบทวรรณกรรมปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดตะวันตกมาเป็นแนวทางในการจัด กลุ่มวรรณกรรมปัจจุบันเพื่อให้เห็นความแตกต่างของตัวบทวรรณกรรมแต่ละแนว โดยสามารถจัด กลุ่มตัวบทวรรณกรรมตามระยะเวลาในการแต่งและลักษณะของเนื้อเรื่อง โดยจำแนกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มวรรณกรรมคลาสสิกใหม่ กลุ่มวรรณกรรมจินตนิยาย และกลุ่มวรรณกรรมดิสโทเปีย ซึ่งมี รายละเอียด ดังนี้

1. กลุ่มวรรณกรรมคลาสสิกใหม่

วรรณกรรมคลาสสิกใหม่เป็นแนวคิดของตะวันตก เกิดขึ้นภายหลังยุควรรณกรรมศักดินา หรือวรรณกรรมคลาสสิก ลักษณะของวรรณกรรมคลาสสิกใหม่จะรับใช้การเมืองสมัยใหม่ แสดง

แนวคิดต่อต้านการแบ่งชนชั้น หากศึกษาพัฒนาการวรรณกรรมปัจจุบันของไทยจะพบว่าได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตกทำให้วรรณคดีโบราณเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุควรรณกรรมปัจจุบัน โดยในระยะแรกมีลักษณะเป็นวรรณกรรมคลาสสิก และต่อมาปรากฏลักษณะของวรรณกรรมคลาสสิกใหม่จากการวิเคราะห์หมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบันพบว่า นวนิยายเรื่อง **เมืองนิมิตร** ของหม่อมราชวงศ์นิมิตรมงคล นวรัตน์ แต่งขึ้นใน พ.ศ. 2513 เมื่อพิจารณาตามเงื่อนไขระยะเวลาเป็นช่วงวรรณกรรมสมัยใหม่จากตะวันตกรุ่งเรือง และเนื้อเรื่องของ **เมืองนิมิตร** แสดงลักษณะของวรรณกรรมคลาสสิกใหม่อย่างชัดเจน โดยนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมใหม่ในอุดมคติและการต่อต้านเผด็จการทางการเมือง

2. กลุ่มวรรณกรรมจินตนิยาย

วรรณกรรมจินตนิยายหรือแนวแฟนตาซีจะมีเนื้อหาแสดงเหตุการณ์น่าตื่นเต้น สนุกสนาน โดยใช้จินตนาการของผู้แต่ง เป็นวรรณกรรมประชานิยมที่มีความแพร่หลายและผู้อ่านส่วนใหญ่ชื่นชอบ ในการวิเคราะห์หมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน ผู้วิจัยได้นำตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันที่มีลักษณะของวรรณกรรมจินตนิยายปรากฏอยู่มาศึกษาวิเคราะห์ ได้แก่ นวนิยายเรื่อง **เมืองเนรมิต** ของตรี อภิรุณ เป็นนวนิยายวิทยาศาสตร์แฟนตาซีกล่าวถึงโลกในอนาคตภายหลังเหตุการณ์โลกวิบัติ **นวนิยายชุดนวนิหิมพานต์** ของอลินา ประกอบด้วยนวนิยายจำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ **ตรีเนตรทิพย์ ทูตียอสูร เพชรรากษส เอกเทพ วิวาร์พิทยาธร และนิลนาคินทร์** เป็นจินตนิยายที่นำเสนอการผลิตซ้ำแนวคิดเรื่องป่าหิมพานต์ การล่มสลายของโลกและการเกิดโลกใหม่ที่เรียกว่านวนิหิมพานต์ นอกจากนี้นวนิยายเรื่อง **คชาปุระและนครไอยรา** ของพงศกร เป็นจินตนิยายแนวผจญภัยการตามหาเมืองคชาปุระเพื่อแก้ไขปัญหาภาวะโลกร้อนในปัจจุบัน

3. กลุ่มวรรณกรรมดิสโทเปีย

ดิสโทเปียเป็นแนวคิดสากล แสดงถึงความหายนะภัยพิบัติ และความล่มสลาย ดิสโทเปียจึงเป็นแนวคิดเกี่ยวกับสังคมเชิงลบ วรรณกรรมดิสโทเปียก็มีลักษณะเช่นเดียวกันแต่ต่างที่วิธีการนำเสนอผ่านตัวบทวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่าในปัจจุบันวรรณกรรมดิสโทเปียมีความแพร่หลายมากขึ้นจากอิทธิพลวรรณกรรมตะวันตก เช่นตัวบทนวนิยายและเรื่องสั้นที่นำมาศึกษาวิเคราะห์หมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย พบว่า **เบสเมนต์ มูน** ของปราบดา หยุ่น มีเนื้อหากล่าวถึงโลกในอนาคตซึ่งมนุษย์ถูกควบคุมด้วยเทคโนโลยีการใช้สำเนาสำนึกเป็นนวนิยายที่สะท้อนความคิดดิสโทเปียอย่างชัดเจนเช่นเดียวกับเรื่องสั้น **สะกด 4** หนังสือรวมเรื่องสั้นแนวดิสโทเปีย 15 เรื่องจากนักเขียน 15 คนที่เข้าร่วมโครงการอบรมนักเขียนวรรณกรรมดิสโทเปีย โดยมีปราบดา หยุ่น เป็นบรรณาธิการของหนังสือ จึงทำให้วรรณกรรมปัจจุบันชุดนี้ที่นำมาศึกษาปรากฏลักษณะของวรรณกรรมดิสโทเปียอย่างชัดเจน

จากการจัดกลุ่มตัวบทวรรณกรรมที่นำมาศึกษาเป็นการจำแนกให้เห็นลักษณะ ประเภท และแนวคิดของตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันมีผลต่อการวิเคราะห์หมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกการนำเสนอผลการศึกษาเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ยูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน และดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบันซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้.

2.1 ยูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

การวิเคราะห์หมโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน เป็นการนำตัวบทจากนวนิยาย และเรื่องสั้นมาศึกษาว่ามีการผลิตซ้ำ สืบทอด หรือแนวคิดใหม่ จากวรรณคดีโบราณมาถึงวรรณกรรมปัจจุบันผ่านหมโนทัศน์ยูโทเปีย โดยมีผลการวิจัยดังนี้

2.1.1 ยูโทเปียกับการสร้างสังคมใหม่และความเสมอภาค

การสร้างสังคมใหม่และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเสมอภาคสัมพันธ์กับหมโนทัศน์ ยูโทเปีย คือสังคมใหม่ที่มนุษย์ต้องการ จากการศึกษาพบว่าในวรรณกรรมปัจจุบันแสดงให้เห็นถึงการสร้างสังคมใหม่หลังการเปลี่ยนแปลงของโลก เช่น นวนิยายเรื่อง **เมืองนอร์มิต** ของตรี อภิรัม มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์หลังเกิดโลกาวสานจากสงครามโลกครั้งที่ 3 ดาวหางขนาดเล็กชนโลกและภัยพิบัติจากการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายหลังจากภัยพิบัติสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดจึงเกิดเป็นสังคมใหม่

นวนิตรเป็นชุมชนใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในมหาตริกนคร สมาชิก ประมาณห้าร้อยคน มีครบทุกวัยตั้งแต่คนแก่ไปจนถึงเด็กเล็ก แม้กระนั้นสมาชิกหนุ่มสาวก็ยังกุมกำเนิด เพราะเชื่อว่าโลกจะผันผวนไปในทางเลวร้ายยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ เกรงว่าทารกที่เกิดใหม่จะประสบชะตากรรม

ชานวนนิตรพวกหนึ่งพักอยู่ในซากสถาปัตยกรรมส่วนที่ยังแข็งแรงรับน้ำหนัก ขณะกลุ่มใหญ่อาศัยกระท่อมดินปนหินคล้ายที่พักของชาวอินเดียแดง ยุคดึกดำบรรพ์ ดินเหนียวปนหินมีคุณสมบัติพิเศษ กลางวันร้อนอบอ้าวจะคลายความเย็น กลางคืนอากาศหนาวจัดจะคลายความอบอุ่น

(ตรี อภิรัม, 2551, น. 11-12)

ตัวอย่างข้างต้นกล่าวถึงการสร้างชุมชนใหม่ภายหลังเหตุการณ์โลกวิบัติ เช่น การสร้างชุมชนนวนิตร เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่มาอาศัยอยู่ร่วมกันตามความพอใจของตนที่จะเป็นสมาชิกในชุมชนใดชุมชนหนึ่งอย่างไม่จำกัดสิทธิเสรีภาพ จะเห็นได้ว่าหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติโลกล่มสลายแม้ผู้คนจะมีความเป็นอยู่อย่างยากลำบาก แต่เมื่อพ้นตัวจากภัยพิบัติได้ก็เกิดการร่วมตัว

ของกลุ่มคนชั้น สามารถสร้างสังคมใหม่และเลือกที่อาศัยได้ตามความพอใจของตน ผู้คนในชุมชนต่าง ๆ ในมหาตมกนครจึงอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข นอกจากนี้ในเรื่อง**นครไอยรา** ของพงศกร ก็แสดงถึงการสร้างสังคมที่รองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกจากสภาวะโลกร้อน เช่นตัวอย่าง

“กว่าที่จะปรับบ้านเมืองของเราให้เป็นแบบนี้ ผ่านกระบวนการคิดกันมามาก” พรหมพงศ์เล่าเหมือนจะหยั่งรู้ความคิดของอดีตดาราเด็ก “ไม่ใช่ที่เราอยากจนหรือด้วยพัฒนา แต่เราทุกคนที่ศึกษาปุระตัดสินใจเลือกดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายมากกว่า ในภาวะที่โลกร้อนขึ้นทุกวันอย่างนี้หากเราไม่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเอง รุ่นลูกหลานต่อไปคงจะลำบากแน่”...

ไม่เพียงแค่นี้...หากคนเมืองนี้ยังนำไปปฏิบัติจริงอีกด้วย!

(พงศกร, 2557ช, น. 24-25)

จากเรื่อง**นครไอยรา**แสดงบทสนทนาที่ทำให้เห็นถึงการสร้างเมืองคชาปุระว่าผ่านกระบวนการคิดและตัดสินใจสร้างเมืองที่ตอบสนองปัญหาสภาวะโลกร้อน โดยชาวเมืองจะมีวิถีชีวิตอย่างเรียบง่ายใช้ทรัพยากรอย่างสมดุล แสดงให้เห็นว่าคนในคชาปุระตั้งแต่วัยชั้นปกครองจนกระทั่งชาวบ้านมีการเตรียมพร้อมรับมือกับสภาวะโลกร้อนอย่างจริงจัง นับเป็นการสร้างสังคมเพื่อความยั่งยืนในอนาคตอย่างแท้จริง จากตัวอย่างของนวนิยายทั้งสองเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างสังคมใหม่ทั้งสังคมภายหลังการล่มสลายของโลกและสังคมแห่งการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้นในอนาคตซึ่งสอดคล้องกับการแสวงหาสังคมแบบยูโทเปียอย่างแท้จริง

นอกจากการสร้างสังคมใหม่ซึ่งสัมพันธ์กับการแสวงหาสังคมยูโทเปียในนวนิยายและเรื่องสั้นที่นำมาศึกษาซึ่งพบลักษณะของสังคมแห่งความเสมอภาค ซึ่งเป็นสังคมแห่งความปรารถนาของผู้คน ทั้งนี้ในวรรณคดีโบราณได้กล่าวถึงอุตรกुरुทวีป และยุคพระศรีอริยเมตไตรยอันเป็นสังคมซึ่งได้ชื่อว่ามีเสมอภาคทางกายภาพและการดำเนินชีวิตของผู้คน สอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียอย่างเด่นชัด เช่นในนวนิยายเรื่อง**เมืองนิมิตร** กลุ่มวรรณกรรมคลาสสิกใหม่ของหม่อมราชวงศ์นิมิตรมงคล นวรัตน์ รุ่งซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมแห่งความเสมอภาค โดยยกแนวคิดของเอช. จี. เวลล์ นักประชาสังคมวิทย์ยามากล่าวเพื่อให้เห็นว่ารัฐต้องประกอบด้วยเสมอภาคของคนในสังคม ความว่า

...รัฐต้องคุ้มครองให้ปลอดภัย ก่อนอื่นต้องให้เขามีฐานะทางเศรษฐกิจเสมอกับคนที่ออกแรงทำงานเท่ากัน โดยตัดปัญหาเรื่องเป็นผลแก่รัฐเท่ากัน นี้หมายความว่าคนกวาดถนนจะต้องมีรายได้สูงเท่าช่างตัดผม เท่าช่างไม้ คนขายขนม เท่าพลตำรวจและพลทหาร ทั้งต้องได้รับความนับถือเท่ากันหมด ยิ่งกว่านั้น คนงานทั้งหมดทุกหน้าที่ต้องได้รับความแน่ใจว่า

จะไม่มีเหตุการณ์อย่างใดเกิดขึ้นที่จะทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของเขาเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้คือรัฐต้องสามารถป้องกันอุบัติเหตุทั้งหมดได้ เช่นมิให้เกิดอุทกภัย อัคคีภัย โจรภัย โรคระบาด และมีให้เกิดยึดอำนาจการปกครอง จลาจลและสงคราม

(นิมิตมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว., 2513, น. 165-166)

นวนิยายเรื่องเมืองนิมิตรแสดงถึงความต้องการสังคมแห่งความเสมอภาค โดยให้คนทุกอาชีพมีรายได้และศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ทั้งรัฐต้องทำหน้าที่คุ้มครองพลเมืองให้ใช้ชีวิตได้อย่างปลอดภัยจากภัยธรรมชาติและภัยจากความมั่นคง กล่าวได้ว่าตามความคิดของรຸ່ງนั้นเป็นสังคมแห่งความเสมอภาค และเป็นรัฐในอุดมคติซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปีย คือสังคมแห่งความสงบสุขเพราะปราศจากภัยอันตรายที่จะเกิดแก่คนในสังคม รวมทั้งคนในสังคมต้องมีสิทธิเสรีภาพในการใช้ชีวิตอย่างเท่าเทียมกันจึงเป็นสังคมในอุดมคติ

ในนวนิยายเรื่องทุติยอสูร ของอลินา เป็นนวนิยายลำดับที่สองในนวนิยายชุด นวมิพพานต์ นวนิยายแฟนตาซีที่ผสมผสานความเชื่อเกี่ยวกับป่าหิมพานต์กับโลกมนุษย์ปัจจุบัน ทุติยอสูรได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งความเสมอภาคผ่านความคิดของตัวละครศิวินฤบดีบริเทพผู้ปกครองนวมิพพานต์ ความว่า

“...ตอนที่บรรพบุรุษของเราอยู่ในหิมพานต์...มันอาจจะใช่ เทพมีพลังอำนาจเหลือล้น คิดนึกอะไรก็เสกขึ้นมาได้ตามต้องการทุกอย่าง แต่พวกเราในนวมิพพานต์ถือว่าดีกว่ามนุษย์ หน้อยเดียวตรงที่อายุยืนยาวกว่า และมีอำนาจในการใช้มนตร์ชนิด ๆ หน้อย ๆ เท่านั้น เหาะเหินเดินอากาศไม่ได้ เนรมิตอะไรก็ไม่ได้ ทุกวันนี้ที่อยู่กันได้สะดวกสบายต้องขอบคุณความรู้ความสามารถที่มนุษย์ก่อนโลกล่มสลายทิ้งไว้ให้ ไม่งั้นนวมิพพานต์คงไม่เรื่องอำนาจขนาดนี้”

(อลินา, 2558, น. 4)

จากเนื้อความจะเห็นได้ว่าเมื่อเทพต้องหนีภัยพิบัติออกมาจากป่าหิมพานต์ ทำให้พลังอำนาจแห่งความเป็นเทพเสื่อมลงจนแทบไม่ต่างจากมนุษย์ธรรมดา ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านวมิพพานต์ดินแดนแห่งใหม่หลังโลกล่มสลายซึ่งรวมเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ไว้ ได้กำหนดขอบเขตของการใช้พลังอำนาจเพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคมมากเกินไป อาจกล่าวได้ว่าในนวนิยายนวมิพพานต์ปรากฏลักษณะสังคมแห่งความเสมอภาคเช่นกัน

นอกจากนวนิยายชุดนวนิหมพานต์จะกล่าวถึงการกำเนิดโลกใหม่ ผู้วิจัยยังพบว่าผู้เขียนใช้การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมนำเสนอขนบธรรมเนียมประเพณีของโลกเก่าและนำมาสืบทอดเป็นวัฒนธรรมของโลกใหม่ เช่นตัวอย่างงานวิวาท์ของบรรเทพและมหาเทพในเรื่อง **เอกเทพ** ความว่า

งานวิวาท์ของบรรเทพศิวณฤๅติและมหาเทพีปาราวดี จัดขึ้นสามวันสามคืนตามประเพณีโบราณ เหมือนกับครั้งงานวิวาท์ของบรอสูร คือ งานพิธีแรกเริ่มจากวิหาร จากนั้นคือการสถาปนาอย่างเป็นทางการในสภาเทพอสูรแม่เทพอาวูโสมากกว่าครึ่ง... หรือจะพูดให้ถูกคือ...เกือบทั้งหมดจะไม่เห็นด้วกับการสถาปนา แต่ทุกรายก็มาร่วมงานอย่างพร้อมเพรียงเพราะไม่มีผู้ใดกล้าทำให้ศิวณฤๅติขัดเคืองใจ

งานเลี้ยงสองคืนแรกจัดที่ปราสาทอสูร แต่งานรับรองใหญ่ที่เป็นทางการที่สุดในคืนสุดท้ายจัดที่ปราสาทเทพ ฝ่ายอสูรคือมารดาของบรอสูร ฝ่ายเทพคือเทพีสาวิณี ร่วมกันเป็นแม่งานจัดเตรียมทุกอย่างให้ทั้งสองปราสาท

งานรับรองออกมางดงาม เพียบพร้อมถูกต้องตามพิธีการแต่โบราณ บ่าวสาวงดงามเสมอกัน

(อลินา, 2559ช, น. 414-415)

ตัวบทข้างต้นแสดงถึงการสืบทอดทางวัฒนธรรมในพิธีมงคลสมรส แสดงให้เห็นพิธีการโบราณในโลกใหม่เป็นการผลิตซ้ำและสืบทอดทางวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด

การวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียกับการสร้างสังคมใหม่และความเสมอภาคผ่านตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันทำให้เห็นถึงลักษณะของสังคมแห่งความเสมอภาคอันเป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของมโนทัศน์ยูโทเปีย โดยเฉพาะแนวคิดที่ว่าผู้คนมักแสวงหาสังคมแห่งความเสมอภาคอันเป็นสังคมของความเท่าเทียมทั้งทางกายภาพและการดำเนินชีวิต ด้วยเหตุนี้การสร้างสังคมใหม่และความเสมอภาคของคนในสังคมจึงมีลักษณะสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียโดยเฉพาะการแสวงหาสังคมซึ่งผู้คนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข

2.1.2 ยูโทเปียกับผู้นำในอุดมคติ

การเมืองการปกครองในสังคมยูโทเปียมุ่งเน้นความสงบสุขภายใต้การปกครองอย่างเป็นธรรมจากผู้นำ ตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันที่นำมาศึกษาพบลักษณะผู้นำซึ่งสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปีย ได้แก่ ลักษณะของผู้นำในอุดมคติ พบว่าจากนวนิยายและเรื่องสั้นปรากฏผู้นำทางการเมืองการปกครองในฐานะกษัตริย์ ดังเช่นในนวนิยายเรื่อง **เมืองนิมิตร** กล่าวถึงกษัตริย์แห่งปัญญา โดยเปรียบเทียบกับกษัตริย์แห่งสงคราม ความว่า

“เดี๋ยวนี้ขอให้เรานับเฉพาะกษัตริย์แห่งปัญญา และเลิกนับถือกษัตริย์แห่งสงครามเสียที เดี่ยวนี้พวกกษัตริย์แห่งสงครามก็ยังกุมอำนาจบริหารอยู่ โดยเป็นข้าราชการตามกระทรวงต่าง ๆ รัฐจึงกลายเป็นองคตพพแห่งสงคราม ถ้าแกเอาเรื่องนี้ไปตรึกตรองก็คงมองเห็นว่า เราจะให้พวกกษัตริย์เข้าครอบครองโลกทั้งหมดไม่ได้ ชั้นวรรณะจะให้คงมีอยู่หรือไม่ก็ตาม แต่หน้าที่การงานควรแบ่งกันทำตามความสามารถของกายและมันสมอง”

(นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว., 2513, น. 213-214)

ผู้แต่งแสดงให้เห็นถึงแนวคิดการปกครองในระบบกษัตริย์ หากเป็นการปกครองของกษัตริย์ที่ใช้สติปัญญาในการบริหารประเทศ จัดสรรงานให้เหมาะสมกับความสามารถของบุคคลทั้งทางกายภาพและสติปัญญา บ้านเมืองจะเจริญแต่ในทางตรงข้ามหากเป็นกษัตริย์แห่งสงครามต้องใช้กำลังอำนาจควบคุมประชาชนทำให้ขาดสิทธิเสรีภาพเป็นที่หวาดกลัวของผู้คน แต่อย่างไรก็ตามการใช้อำนาจของกษัตริย์ในการปกครองบ้านเมืองให้เกิดความสงบสุขมีความสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียเช่นกัน

นวนิยายชุดนวนิหิมพานต์ เป็นวรรณกรรมจินตนิยายของอลิษาประกอบด้วยนวนิยายจำนวน 6 เรื่อง มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการสร้างโลกใหม่ภายหลังโลกเก่าล่มสลายด้วยภัยธรรมชาติในโลกใหม่ที่เรียกว่านวนิหิมพานต์มีการปกครองระบอบกษัตริย์โดยแบ่งหัวอำนาจการปกครองระหว่างเทพและอสูร โดยผู้นำทั้งสองฝั่งมาจากการคัดเลือกของนวนิหิมพานต์ ผู้ถูกคัดเลือกต้องมีบุญญาธิการจึงจะได้เป็นผู้ปกครองแห่งนวนิหิมพานต์ ดังตัวอย่าง

“ฉันรู้ว่าคนที่จะเป็นบรอสูรหรือบรเทพได้ต้องอยู่ในกลุ่มพวกชั้นสูง เกิดมาพร้อมสัญลักษณ์ แต่พวกคุณคิดबरกันยังงี้ ทำไม่จึงเป็นรุทร ไม่ใช่คุณหรือคนอื่น ๆ”

“ข้อแรก” เขาละมือขวาจากพวงมาลัยเพื่อยกนิ้วขึ้นหนึ่งนิ้ว “คุณควรเรียกว่าท่านรุทร หรือไม่ก็สักกะ ข้อสอง...” นิ้วเรียวยาวของเขาเพิ่มขึ้นอีกหนึ่ง “เราไม่ได้เป็นผู้คัด

เราเป็นผู้ถูกคัดเลือก เมื่อบรอสูรคนเก่าจะละสังขาร ผู้ที่มีสิทธิ์จะเป็นบรอสูรคนใหม่จะถูกเรียกเข้าไปพบบรอสูรพร้อมกัน แล้วสักกะคนเก่าก็จะประกาศชื่อผู้ที่เขาคิดไว้ในใจ ถ้าใช้สัญลักษณ์บนหน้าผากก็จะปรากฏเข้มข้นเหมือนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในนวนิหมพานต์ยอมรับบรอสูรคนใหม่ แต่ถ้าไม่ใช่ก็จะไม่เกิดอะไรขึ้น สักกะคนเก่าก็ต้องเอ่ยชื่อต่อไปเรื่อย ๆ”

(อลินา, 2557, น. 60-61)

บรเทพและบรอสูรแห่งนวนิหมพานต์จึงเป็นผู้นำที่ถูกเลือกโดยนวนิหมพานต์ให้ปกครองนวนิหมพานต์ร่วมกันโดยแบ่งแยกตามเผ่าพันธุ์ การเลือกผู้นำของนวนิหมพานต์อาจเปรียบได้กับการเลือกพระญาจักรพรรดิราชซึ่งจะมีจักรแก้วมาสู่เพื่อแสดงสถานะของพระญาจักรพรรดิราชด้วยเหตุนี้ผู้ถูกเลือกให้เป็นบรเทพและบรอสูรจึงต้องเป็นผู้มีบุญญาธิการ รวมทั้งต้องถึงพร้อมด้วยทศพิธราชธรรมของกษัตริย์เช่นเดียวกับพระญาจักรพรรดิราช

ในขณะที่เดียวกันนวนิยายชุดนวนิหมพานต์ก็ได้นำเสนอภาพผู้นำของแต่ละเผ่าพันธุ์ เช่น ราชหรือรานีชนทองแห่งอุดรพนาปกครองเผ่าพันธุ์กัณนรจากเรื่อง **ทุดียอสูร** นาคินทร์ราชันแห่งเผ่าพันธุ์พญานาค จากเรื่อง **นิลนาคินทร์** และรักษะแห่งนฤจักร์เป็นใหญ่ในเผ่าพันธุ์รากษสจากเรื่อง **เพชรรากษส** ดังตัวอย่าง

“สัญลักษณ์ที่หน้าผากของกามท์...แม้จะไม่เด่นชัดเท่ากับสัญลักษณ์ของบร แต่ก็เห็นแล้วบอกได้ทันทีว่าเป็นรูปเปลวไฟที่กำลังลามเลีย มันเข้มข้น ชัดเจนขึ้นกว่าครั้งสุดท้ายที่หล่อ่นได้เผชิญหน้ากับเขา สัญลักษณ์นี้...ผู้ที่เชื่อถือและติดตามเขาเชื่อว่าเป็นการเลือกของนวนิหมพานต์ เหมือนกับที่นวนิหมพานต์เลือกบรทั้งสอง”

(อลินา, 2559ก, น. 35-36)

จะเห็นได้ว่าในนวนิหมพานต์รวมผู้คนจากเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ มีระบบการปกครองโดยบรเทพและบรอสูรเป็นผู้นำสูงสุด หากแต่ละเผ่าพันธุ์ก็มีผู้นำของตนเองและโดยมากเป็นผู้นำที่ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมของนักปกครอง เช่น

“เราพร้อม พร้อมตั้งแต่แรกที่ตัดสินใจยึดอำนาจจากท่านลุงลงกรรม พร้อมที่จะปฏิรูปนฤจักรัษีใหม่ ให้พัฒนาและเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับเมืองอื่น ไม่ต้องรุ่งเรืองก้าวหน้าเหมือนนวนิหมพานต์ก็ได้ แต่ชาวนฤจักรัษีควรจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่านี้ การที่คืนผลประโยชน์ให้ส่วนใหญ่ ส่วนน้อยผู้เสียผลประโยชน์ย่อมไม่ยินยอมโดยง่าย แต่เราก็ไม่ถอยเช่นกัน”

(อลินา, 2559ก, น. 200-201)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ถึงผู้นำแห่งการพัฒนาเพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น นับเป็นผู้นำในอุดมคติอย่างแท้จริง

การวิเคราะห์โยโทเปียกับผู้นำในอุดมคติจะเห็นได้ถึงลักษณะของผู้นำหรือกษัตริย์นักปกครองผู้มีเมตตาต่อประชาราษฎร์ ทำให้บ้านเมืองสงบสุขและประชาชนรู้สึกปลอดภัยเป็นสังคมการปกครองในอุดมคติหรือมีลักษณะของยูโทเปียปรากฏอยู่

2.1.3 การผลิตซ้ำแนวคิดพื้นที่ทางศาสนากับสังคมอุดมคติ

การคงอยู่ของพื้นที่ทางศาสนากับสังคมอุดมคติเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นถึงพื้นที่ที่ถูกประกอบสร้างตามแนวคิดทางศาสนาสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ โดยอนุมานได้ว่าสวรรค์เปรียบเทียบกับดินแดนในอุดมคติหรือยูโทเปีย ส่วนนรกเปรียบได้กับแดนแห่งความทุกข์หรือดิสโทเปีย จากการศึกษาตัวบทเรื่องสั้นและนวนิยายที่นำมาศึกษาพบว่า การนำเสนอแนวคิดทางศาสนาซึ่งสะท้อน ความเป็นยูโทเปียมีจำกัด แตกต่างจากตัวบทวรรณคดีโบราณซึ่งส่วนใหญ่เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาจึงปรากฏมนทัศน์ยูโทเปียที่สอดคล้องกับวรรณคดีอย่างลึกซึ้งและกว้างขวางแต่อย่างไรก็ตามนวนิยายบางเรื่องได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของความเชื่อทางศาสนากับมนทัศน์ยูโทเปีย เช่น ในเรื่องเมืองนิมิตร บทสนทนาระหว่างตัวละครเอก คือ รุ่งและสมส่วนแสดงความเห็นเกี่ยวกับโลกหลังความตาย ซึ่งรุ่งผู้เป็นนักฟิสิกส์มีแนวคิดเกี่ยวกับความตายตามหลักวิทยาศาสตร์ แต่ความคิดของสมส่วนเชื่อว่าบุญกุศลจะพาเธอไปสู่สวรรค์ ความว่า

เราทุกคนมีบาปติดตัวตั้งแต่เกิด”

“พี่ไม่เชื่อหรือคะว่า มีนรกจริง ๆ”

“พี่ยังไม่พบหลักฐานว่ามันอยู่ที่ไหน”

สมส่วนชี้ที่อกของเธอ “มันอยู่ในหัวน้อง”

“มันอยู่ในหัวใจน้อง หรือมันอยู่ในสมอง ถ้าหากมันเป็นของจริง มันต้องมีตัวตนซึ่งอาศัยเนื้อที่และเวลาในโลกแห่ง Space-time Dimensions และมันต้องขึ้นอยู่กับกฎ

แห่งความเกิด ความตาย ถ้านรกอาศัยสังขารเราเป็นที่เกิด ครั้นเราตายมันจะยังคงอยู่ได้อย่างไร เชื่อที่เถอะ นรกที่พี่รู้จักอย่างแน่ใจก็คือ คุณตระกูลที่พี่ได้ไปผ่านมานั้นแหละ”

สมส่วนรู้สึกตัวคล้ายฟังเทศนา แต่เป็นคำเทศน์ที่แปลกหู และไม่น่าเชื่อ เธอต้องการความปลอบใจ ต้องการความหวังและความเกาะเกี่ยว ในทะเลแห่งความตาย ถ้าไม่มีพวงชูชีพก็ขอให้เธอได้เกาะขึ้นฟาง วิทยาศาสตร์จะส่งเธอจากโลกนี้ไปสู่ความแตกสลายโดยสิ้นเชิง สิ้นชาติ สิ้นภพ แต่ศาสนาได้ยื่น “บุญกุศล” มาให้เธอเกาะ สัญญาว่าจะพาเธอข้ามหวังนรกไปสู่สวรรค์ “เธอต้องเชื่อศาสนา”

(นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว., 2513, น. 57-58)

บทสนทนาของตัวละครทั้งสองสะท้อนความคิดเกี่ยวกับศาสนาที่แตกต่างกัน ความคิดของสมส่วนสะท้อนความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ว่า “บุญกุศล” จะทำให้มนุษย์เมื่อตายแล้วจะได้ไปสู่สวรรค์เป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยซึ่งถูกปลูกฝังผ่านพุทธศาสนาและวรรณคดีพุทธศาสนา เช่น ไตรภูมิพระร่วง และพระมาลัยคำหลวง แสดงความเชื่อที่ว่าโลกหลังความตายสำหรับผู้มีบุญกุศลเป็นโลกแห่งอุดมคติ คือ สวรรค์จะพบความสุขสบาย จะเห็นได้ว่าความคิดของสมส่วนยังคงเชื่อศาสนาจะทำให้ถึงสถานที่ในอุดมคติ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปีย แตกต่างจากความคิดของรุ่งที่มองโลกตามหลักความเป็นจริงในเชิงวิทยาศาสตร์ ด้วยเหตุนี้เมืองนิมิตรจึงนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้แย้งความเชื่อนั้นด้วยหลักความเป็นจริงทางวิทยาศาสตร์

นอกจากนี้การคงอยู่ของพื้นที่ทางศาสนายังปรากฏในเรื่องนครไอยราโดยแสดงให้เห็นถึงศาสนาจักรที่มีความสำคัญสำหรับชาวคชาปุระ เช่นตัวอย่าง

“พระมหाराชครูกรินทรเทพ” พระนมเอี่ยมนามนั้นด้วยท่าทางยำเกรง

“ท่านคือใคร มีความสำคัญอย่างไรหรือรับคุณนม”...

“ท่านคือผู้นำสูงสุดของศาสนจักร” วาจาท่าทางของคุณพระนม ดูแล้วมีความรู้ไม่ใช่บ่อย “คชาปุระแม้มีกษัตริย์ปกครอง หากฝ่ายอาณาจักรยังต้องพึ่งศาสนจักร พระโอรสพระธิดาของกษัตริย์ทุกพระองค์จะถูกส่งไปเรียนหนังสือที่วิหารไอยรา เรียนรู้หลักการปกครองและหลักศาสนาไปด้วยพร้อมกัน”

(พงศกร, 2557ข, น. 74)

จากตัวอย่างสะท้อนภาพการคงอยู่ของศาสนาผ่านความเชื่อถือศรัทธาของชาวคชาปุระซึ่งเปรียบพระมหाराชครุกรินทราเทพได้กับผู้นำจิตวิญญาณและวิหารไอยราคือเขตแดนระหว่างโลกมนุษย์และสวรรค์ วิหารไอยราจึงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นศูนย์รวมใจของชาวคชาปุระด้วยเหตุนี้ในเรื่อง**นครไอยรา**จึงแสดงให้เห็นความสำคัญและการคงอยู่ของศาสนาซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งผู้ใดจะละเมิดมิได้ ตัวอย่างเช่นตัวละครในเรื่อง**นครไอยรา**ซึ่งล่องลำวิหารไอยราด้วยความโลภในอำนาจ ทรัพย์สมบัติและความเป็นอมตะจึงถูกโทษทัณฑ์ที่ร้ายแรง ด้วยเหตุนี้วิหารไอยราจึงคงความเป็นพื้นที่ทางศาสนาอันศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวคชาปุระ เป็นภาพแทนของศาสนาในอุดมคติซึ่งเต็มไปด้วยความศรัทธาของผู้คน

มิติทางศาสนาที่สัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียแสดงผ่านแนวคิดการคงอยู่ของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา เช่น การทำกรรมดีจะได้ไปสวรรค์ เป็นมโนทัศน์ดั้งเดิมซึ่งปรากฏในวรรณคดีพุทธศาสนา สำหรับวรรณกรรมปัจจุบันความเชื่อเรื่องสวรรค์ยังคงเป็นแนวคิดสืบทอดมาตั้งแต่อดีต แต่ในขณะเดียวกันนวนิยายก็นำเสนอความคิดทางวิทยาศาสตร์ซึ่งขัดแย้งกับความเชื่อดั้งเดิม ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมปัจจุบันปรากฏความคิดและมุมมองเกี่ยวกับศาสนาและวิทยาศาสตร์ในลักษณะแตกต่างกัน

2.1.4 การพัฒนาเทคโนโลยีกับสังคมยูโทเปีย

การพัฒนาเทคโนโลยีสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียเพราะจากนวนิยายที่นำมาศึกษาปรากฏการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาสังคม โดยเทคโนโลยีเป็นเครื่องสะท้อนความเจริญของสังคม เช่น ในนวนิยายเรื่อง**นครไอยรา** ของพงศกร กล่าวถึงความเจริญทางเทคโนโลยีของเมืองคชาปุระทำให้สังคมทันสมัย เช่นตัวอย่าง

คามินแห่งหน้ามอดดูพระราชวังสูงใหญ่ด้วยสายตาดันตะลึงไม่คิดว่าพระราชวังหลวงนั้นแม้จะเป็นปราสาทรูปลักษณะโบราณเหมือนปราสาทอัศวินในยุคกลางของยุโรป หากเต็มไปด้วยวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัย

เขาเห็นมีแผงพลังงานแสงอาทิตย์กรูอยู่บนยอดโดมใหญ่ ทางด้านหลังของหอคอยสูง มีกังหันลมสำหรับแปรพลังลมจากธรรมชาติให้เป็นพลังงานในรูปแบบอื่น

บิดาของพรหมพงศ์พาคามินเดินไปตามทางเดินยาวที่ปูลาดด้วยพรมแดง เขาสังเกตเห็นว่าภายในพระราชวังใช้คอปไฟตามเอาไว้เป็นระยะโคมระย้าที่ห้อยลงมาจากเพดานนั้นไม่ได้ใช้หลอดไฟหากแสงสว่างนั้นมาจากเทียนไขสีขาว

แม้ไม่เห็นมีเครื่องปรับอากาศหากอากาศภายในพระราชวังเย็นสบาย มีกลิ่นหอมของน้ำมันดอกไม้กรุ่นตามสายลมมาเป็นระยะ

(พงศกร, 2557ข, น. 37)

เมืองคชาปุระมีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีให้สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ เช่น การใช้แผงพลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานลมจากกังหันลมเพื่อแปลงเป็นพลังงานไฟเป็นพลังงานบริสุทธิ์จากธรรมชาติไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ จะเห็นได้ว่าชาวคชาปุระสามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้โดยคำนึงถึงทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามชาวคชาปุระก็ไม่ได้พึ่งพาเทคโนโลยีทั้งหมด แต่พยายามใช้เทคโนโลยีในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น เช่นความว่า

“เราปรับคลื่นโทรทัศน์จากโลกภายนอกได้ก็จริง แต่โทรทัศน์เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับชาวเมืองทั่วไปค่ะ” มูลาอธิบาย “เฉพาะในวังเท่านั้นถึงจะได้ดูกัน แต่ก็ไม่บ่อยหรอกนะคะ...นาน ๆ ทีหรอก...ตกลงยังงั้นแต่ว่ามันเป็นใครหรือคะ”

(พงศกร, 2557ข, น. 316)

ชาวคชาปุระสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีอย่างเช่นสื่อโทรทัศน์เพื่อดูข่าวสารความเป็นไปของโลกภายนอกไม่ใช่เพื่อความบันเทิงทั้งหมด และชาวคชาปุระไม่ยึดติดในการใช้เทคโนโลยีแต่อย่างใด หากแต่สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่และความปลอดภัยของชาวเมืองได้ คชาปุระจึงเป็นเมืองในอุดมคติที่มีการใช้เทคโนโลยีอย่างจำกัดแต่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวเมืองอย่างแท้จริง

นวนิยายเรื่องเมืองเนรมิต ของตรี อภิรัม กล่าวถึงการใช้อาวุธปืนแสงเลเซอร์ซึ่งพัฒนามาจากปืนของโลกยุคเก่าที่ล่มสลายไป นับเป็นการพัฒนาอาวุธเพื่อใช้ป้องกันอันตรายของชาวเมืองเนรมิตจากผู้รุกราน เช่นตัวอย่าง

“วันก่อนตึกแต่นยักษ์สัตว์ครึ่งมนุษย์ต่างดาวบินผ่าน่านฟ้าเมืองเนรมิต ทำท่าเหมือนจะโฉบลง หน่วยคอมมานโดของเราใช้ปืนแสงเลเซอร์ยิงสกัด มันเลยบินหนีเตลิดหายไป”

ผู้ฟังทั้ง ปืนแสงเลเซอร์อาวุธที่มีอาณาพวยดยิง สูญสิ้นไปจากโลกภายนอกเมื่อสองร้อยปีก่อน พร้อมด้วยนักวิทยาศาสตร์อัจฉริยะผู้คิดค้น จนกระทั่งกลายเป็นตำนานที่เล่าขานกันสนุก ๆ เพื่อความบันเทิง

“ผมนึกไม่ถึงว่าชาวเนรมิตยังมีอาวุธมหาประลัยไว้ในครอบครอง”

“เราอนุรักษ์พร้อมทั้งพัฒนาด้วย เพื่อให้ทรงประสิทธิภาพยอดเยี่ยม เพราะอนุรักษ์อย่างเดียวจะไปไม่รอด เรายังถูกขังปีก แต่เชื่อว่าตึกแต่นยักษ์ไม่ตาย”

(ตรี อภิรัม, 2551, น. 51-52)

ในการพัฒนาเทคโนโลยีแม้จะเป็นอาวุธร้ายแรงแต่ในยุคหลังโลกล่มสลายการมีชีวิตรอดเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะเมืองเนรมิตที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์เป็นที่ปรารถนาของคนกลุ่มอื่น ๆ รวมทั้งมนุษย์ต่างดาวมฤตยู แต่ชาวเมืองเนรมิตสามารถพัฒนาอาวุธเพื่อต่อสู้กับผู้รุกรานได้นับเป็นการปกป้องชาวเมืองเนรมิตให้ปลอดภัยจากอันตรายแตกต่างจากเมืองอื่น ๆ ที่ถูกมนุษย์ต่างดาวรุกรานจนผู้คนเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้การพัฒนาเทคโนโลยีจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คนทั้งในปัจจุบันและโลกในอนาคต แสดงให้เห็นว่ามิติทางเทคโนโลยีสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียในการสร้างโลกที่ทันสมัยและปลอดภัยเป็นสิ่งคมในอุดมคติของผู้คน

2.1.5 ความสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุดมคติ

มิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปีย คือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ เป็นพื้นที่ในอุดมคติของผู้คน จากการศึกษาด้วยทฤษฎีการเปรียบเทียบว่านวนิยายหลายเรื่องแสดงภาพของธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าพื้นที่ที่ธรรมชาติอุดมสมบูรณ์นั้นมักเป็นพื้นที่สมมุติ ดังเช่นในนวนิยายเรื่อง **เมืองเนรมิต** ของตรี อภิกรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเฉพาะพื้นที่ของเมืองเนรมิตเท่านั้นที่มีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ เช่น

พัชชนถูกจัดให้สวมรองเท้าแตะยางพองน้ำ เขาตื่นตะลึงกับทิวทัศน์อันสวยงาม แมกไม้ร่มรื่นทุกแห่งหน เขียวชอุ่มเย็นตายิ่งนัก ลำธารเล็ก ๆ ไหลผ่าน น้ำสะอาดแก้งหินวัง ๆ ทางด้านคอนกรีตปนหินลดหลั่นตามชัยภูมิดินเขา เลียบริมลำธารที่เต็มไปด้วยวัชพืช เช่น เฟิร์น หญ้า มอส ฯลฯ กระจევบานสีชมพูส้ม แข่งกับดอกไม้ป่าสารพัดสี ผู่นกนานาชนิดร้องจ๊อกแจ๊กแข็งแซ่ บางตัวคูเสียงหวานวิเวก ผีเสื้อแสนสวยบินฉวัดเฉวียนรวดเร็ว

“โอ! ผมอยากเรียกว่า ที่นี่เป็นสวรรค์บนพื้นพิภพ”

“นี่เขตอุทยานค่ะ เขตเพาะปลูก โรงงานอุตสาหกรรมอยู่ที่ราบ” ธันยวีอธิบาย

“พวกเราจะไม่ตัดไม้ทำลายป่า เราทุกคนมีความคิดสร้างสรรค์เพื่อส่วนรวม”

(ตรี อภิกรม, 2551, น.52-53)

เนื้อความแสดงให้เห็นว่าพัชชนซึ่งเป็นตัวละครเอกมีความรู้สึกตื่นตื้นตันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเมืองเนรมิต เพราะในชุมชนนามิตรและชุมชนอื่น ๆ ซึ่งเป็นที่อาศัยของพัชชนและผู้คนอื่น ๆ ไม่มีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สวยงามอุดมสมบูรณ์ เพราะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมล้วนถูกทำลายด้วยฝีมือมนุษย์ การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 3 และดาวหางขนาดเล็กพุ่งชนโลก จึงทำให้ทรัพยากรทางธรรมชาติถูกทำลายแทบหมดสิ้น มีเพียงเมืองเนรมิตซึ่งเป็นเมืองลึกลับไม่ติดต่อกับโลกภายนอกเท่านั้นที่ยังคงรักษาความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ได้

เมืองเนรมิตจึงเป็นเมืองในอุดมคติที่ผู้คนที่คิดที่ไม่มีอยู่จริงเปรียบได้กับลักษณะของยูโทเปีย นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าเมืองเนรมิตมีลักษณะเช่นเดียวกับเมืองคชาปุระ ในเรื่อง **คชาปุระและนครไอยรา** ของพงศกร ผู้แต่งนำเสนอให้เห็นว่าคชาปุระเป็นเมืองลึกลับในตำนานไม่มีจริง แต่แท้จริงแล้วนั้นคชาปุระเป็นเมืองที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ที่สุด เช่นตัวอย่าง

ทุกอย่าง... นับตั้งแต่ต้นไม้ที่นั่นเลยเชียวนะ...

ต้นไม้ทุกต้นในป่าแถบนี้ดูเขียวชอุ่ม ใบใหญ่ราวกับร่มคันโต... แต่ละต้นล้วนมีหน้าตาประหลาด บางต้นมีใบเรียวยาวเป็นรูปหัวใจ บางต้นมีใบเรียวยาวใบพัด...

หากทุกต้นไม่ได้อยู่ในสารบบอนุกรมวิธานที่อัยย์เคยรู้จักเลยสักต้นเดียว!

นอกจากต้นที่หน้าตาไม่เหมือนใครแล้ว บางต้นนั้นกิ่งก้านและใบยังดูโบราณเหมือนกับต้นไม้ในยุคไดโนเสาร์ด้วยซ้ำ

มองต่ำลงมาด้านล่าง เฟิร์นป่าสีเขียวสด ที่ปกติมักจะมีขนาดเล็กขึ้นแซมอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ เฟิร์นที่นี้กลับมีใบใหญ่ยาวราวกับทางมะพร้าวขึ้นกันแน่นชนิดเป็นดง ได้จากต้นเฟิร์นลงมาอัยย์จึงต้องมองเห็ดสีสดสวยด้วยความตื่นตาตื่นใจ

(พงศกร, 2557ก, น. 475)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงป่าไม้ในเมืองคชาปุระซึ่งมีขนาดใหญ่ สีเขียวชอุ่มแตกต่างจากป่าไม้ในโลกปกติสะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน นอกจากคชาปุระจะเป็นเมืองที่มีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์แล้วยังเป็นเมืองที่ผู้คนต่างใช้ชีวิตกลมกลืนกับธรรมชาติอย่างยิ่ง ดังตัวอย่าง

ฟังประโยคหลังคุณพระนมแอบเหน็บแล้ว คามินอดจะอมยิ้มไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องจริงดังที่เธอบอกว่า นอกจากต้นไม้ที่ร่มครึ้มปกคลุมเมือง หนูน้อยนี้ยังสังเกตเห็นว่าบ้านทุกหลังของคชาปุระสร้างขึ้นมาจากดิน ภายในจึงเย็นสบายจนไม่ต้องใช้เครื่องปรับอากาศ ยามกลางคืนก็เก็บความร้อนให้ความอบอุ่นได้เป็นอย่างดี แคมป์หลังคาของบ้านแต่ละหลังจะมีแผ่นโซลาร์เซลล์สำหรับเป็นแหล่งพลังงานในบ้าน

ที่แทรกอยู่ในหมู่ไม้เป็นก้านกลมขนาดใหญ่จำนวนมาก สำหรับเป็นแหล่งพลังงานของเมืองเช่นกัน คามินารู้สึกทึ่งเพราะคชาปุระใช้พลังงานจากลม แสง อาทิตย์และน้ำเท่านั้น ไม่มีพลังงานจากถ่านหินเลย!

(พงศกร, 2557ข, น. 101-103)

คชาปุระมีการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ มีการใช้พลังงานธรรมชาติ เช่นพลังงานลม พลังงานแสงอาทิตย์ และพลังงานน้ำ โดยไม่ใช้ทรัพยากรที่จะทำให้เกิดมลภาวะทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อากาศในคชาปุระจึงบริสุทธิ์ พรรณไม้ต่าง ๆ อุดมสมบูรณ์จากการอนุรักษ์ ด้วยเหตุนี้คชาปุระจึงเป็นพื้นที่ในอุดมคติทางธรรมชาติเพราะรูปแบบการจัดการทรัพยากรคำนึงถึงความยั่งยืนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก เมื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืนชีวิตของมนุษย์ก็จะยั่งยืนเช่นกัน ด้วยเหตุนี้คชาปุระจึงเป็นเมืองในอุดมคติเนื่องเพราะมีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ มีวิธีการเตรียมรับมือปัญหาสภาวะโลกร้อนอย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียในลักษณะของสถานที่ในอุดมคติเพราะมนุษย์ต้องการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ คชาปุระจึงเป็นเมืองในอุดมคติของผู้คน

เมืองเนรมิตและคชาปุระนับเป็นพื้นที่ที่มีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุดมคติเป็นที่ปรารถนาของผู้คน ทั้งสองเรื่องทำให้เห็นถึงการแสวงหาเมืองในอุดมคติโดยเฉพาะความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เมืองคงอยู่ได้จากการจัดสรรทรัพยากรทางธรรมชาติให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการอนุรักษ์เพื่อความยั่งยืน นอกจากนี้จะเห็นได้ว่านักเขียนต้องการสื่อความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านพื้นที่ของเมืองซึ่งมีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์แตกต่างจากพื้นที่ซึ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายจากการกระทำของมนุษย์ เป็นการกระตุ้นเตือนถึงปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อชีวิตมนุษย์ ดังนั้นการนำเสนอพื้นที่ที่มีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์เป็นต้นแบบของเมืองในอุดมคติ ด้วยเหตุนี้มีมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์จึงเป็นลักษณะสำคัญของมโนทัศน์ยูโทเปีย

2.1.6 ความเสมอภาคและการแสดงออกทางเพศภาวะในสังคมยูโทเปีย

ตัวบทนวนิยายหลายเรื่องนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศภาวะซึ่งสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปีย โดยเฉพาะในนวนิยายเรื่องเมืองเนรมิต ของตรี อภิรัฐม กล่าวถึงชุมชนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์โลกวิบัติ เมื่อเกิดสังคมใหม่ผู้คนต่างมีอิสระในการใช้ชีวิตสามารถเลือกชุมชนที่อาศัยตามความพอใจของตนเอง ทั้งนี้นอกจากชุมชนนามิตรซึ่งเป็นที่อยู่ของตัวละครเอกแล้ว ยังมีชุมชนอื่น ๆ ที่รวมตัวกันตั้งชุมชนขึ้นมาตามลักษณะทางเพศภาวะของตน เช่น ชมรมสาวแกร่ง และชมรมชายสุภาพ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าทั้งสองชุมชนมีลักษณะเฉพาะตน เช่น

ชมรมสาวแกร่งอยู่ห่างออกไปห้ากิโลเมตร จัดว่าเป็นชุมชนกลุ่มย่อย สมาชิก
ไม่เกินร้อยคนพักในซากอาคารชำรุด ลานดินด้านหน้าภายใต้ต้นहुกวางร่มรื่น ปลูกกระท่อม
มุงแฝกสิบหลังรายล้อมรูปวงกลมเพื่อกิจกรรมสืบทอดเผ่าพันธุ์มนุษย์

ระยับเดินเตร่วนเวียนภายในลานกว้าง หล่อนนั่งกางเกงยีนส์ สวมแจ็กเก็ตหนังเทียม
และรองเท้าบู๊ทครึ่งแข้ง ท่าทางตระหง่านองอาจมาดผู้ชายเปี้ยบ สมุนสาวเคียงข้างแต่งกาย
แบบเดียวกัน ระยับวัยสี่สิบลูกน้องอายุสามสิบ

(ตรี อภิกรม, 2551, น. 31)

ชมรมสาวแกร่งเป็นการรวมกลุ่มของเพศหญิงที่มีพฤติกรรมแบบผู้ชายซึ่งเห็นได้
จากการแต่งกาย กิริยาท่าทาง การสื่อสารและการแสดงความคิด นอกจากนี้คนในชุมชนบางส่วนมี
พฤติกรรมเหมือนผู้ชายทั่วไปแต่รักในเพศเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนสามารถแสดงบทบาท
ทางเพศภาวะของตนได้อย่างอิสระ ส่วนชมรมชายสุภาพเป็นชุมชนของผู้ที่ต้องการแสดงออกถึง
ความเป็นหญิงซึ่งแตกต่างจากเพศสภาพชายของตน ทั้งสองชุมชนมีการแสดงออกทางเพศอย่างอิสระ
เช่นเดียวกัน ดังตัวอย่าง

“ชมรมชายสุภาพพักที่อาคารร้างใหญ่โตรโหนฐาน ส่วนชำรุดน้อยกว่าอาคารแห่งอื่น
สมัยหนึ่งเคยเป็นธนาคารรุ่งเรืองแห่งนคร แต่คณะผู้บริหารฉ้อโกงประชาชน ศาลตัดสิน
จองจำและถูกประหารชีวิตตายในคุกสมาชิกประมาณร้อยคน ทุกคนทำงานศิลปะหัตถกรรม
และเกษตรกรรม ปลีกแปลกแยกย่นสุดแล้วแต่ความถนัด สมาชิกจำนวนหนึ่งแบ่งเวลาว่าง
ซ้อมมวยป้องกันกรถูกข่มเหงรังแก”

(ตรี อภิกรม, 2551, น. 93)

จะเห็นได้ว่าชมรมชายสุภาพสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเพศชายที่มีพฤติกรรม
แบบผู้หญิง เช่นมีฝีมือการทำศิลปะหัตถกรรม แต่อย่างไรก็ตามสมาชิกชมรมชายสุภาพบางส่วนก็ต้อง
ฝึกการต่อสู้เพื่อป้องกันชุมชน จากลักษณะของชุมชนทั้งสองแห่งในเรื่องเมืองนครมิถแสดงให้เห็นถึง
ความเสมอภาคในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะความเสมอภาคทางเพศภาวะเพราะสามารถเลือกรวม
กลุ่มกับผู้มีความต้องการลักษณะเดียวกัน ประการสำคัญสามารถแสดงออกทางเพศภาวะของตน
ได้อย่างอิสระ ในลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Eve Kosofsky Sedgwick ที่ว่า

...ความปรารถนาในการสมาคมในหมู่คนเพศเดียวกัน (homosocial desire) ซึ่งไม่เหมือนกับความปรารถนาในหมู่คนเพศเดียวกัน (homosocial desire) ในแง่ที่ว่า ความปรารถนาแบบแรกอาจไม่ได้มีนัยของความต้องการทางเพศเคลือบแฝงเช่นเดียวกับ ความปรารถนาแบบหลัง อย่างไรก็ตาม เซดจ์วิกเห็นว่าอาจแยกความปรารถนาทั้ง 2 แบบออกจากกันได้ไม่ถนัดนัก เนื่องจากความปรารถนาทั้งสองดำรงอยู่ปลายสเปกตรัม 2 ข้างและมีความต่อเนื่องกัน หากแต่สังคมมักจะผลักไสให้ความปรารถนา 2 แบบแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

(Eve Kosofsky Sedgwick, 1985, pp. 1-2 อ้างถึงใน สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2560, น. 222)

ด้วยเหตุนี้ในเรื่องเมืองเนรมิตจึงสะท้อนภาพความเสมอภาคและความอิสระในการแสดงออกทางเพศภาวะอย่างเด่นชัดเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางเพศนับเป็นสังคมในอุดมคติของคนยุคใหม่

นอกจากนี้เมืองเนรมิตยังได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและสถานะของผู้หญิงกับอำนาจทางการเมือง โดยเมืองเนรมิตมีผู้นำการปกครองที่เป็นสตรีมีความสามารถในการปกครองชาวเมืองเนรมิตให้มีความเป็นอยู่ที่แตกต่างจากเมืองอื่น ๆ หลังโลกาวสาน ทั้งควบคุมให้เป็นเมืองปิดจำกัดจำนวนประชากรให้เหมาะสมกับทรัพยากรในเมือง ดังตัวอย่าง

“ชายสูงอายุเล่าความต่อเนื่อง ว่าชาวเมืองเนรมิตส่วนใหญ่ผู้หญิงหน้าตาสวยพริ้ง แม้จะอายุถึงห้าสิบก็ยังไม่สิ้นความงาม แตกต่างกับโลกภายนอก ผู้หญิงวัยห้าสิบมักจะมีบักโกรก แต่ผู้ชายจำนวนน้อยหน้าตาขี้เหร่ทั้งสิ้น มีนางพญาปกครองนครลี้ลับ”

(ตรี อภิรุณ, 2551, น. 14)

เมืองเนรมิตมีประชากรผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย และมีบทบาทในสังคมมากกว่า ตั้งแต่ลำดับชั้นปกครอง ฝ่ายบริหาร และหน่วยทหารล้วนเป็นผู้หญิง ด้วยเหตุนี้เมืองเนรมิตจึงเต็มไปด้วยผู้หญิงที่มีรูปร่างหน้าตาสวยงามและมีความสามารถ เมืองเนรมิตจึงได้ชื่อว่าเมืองลับแลที่ผู้คนปรารถนาจะพบเจอและได้เป็นสมาชิกของเมืองนับเป็นเมืองในอุดมคติที่แท้จริง

แนวคิดผู้หญิงกับอำนาจทางการเมืองยังปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ทุติยอสูร** ของอลิษา นวนิยายลำดับที่สองใน **นวนิยายชุดนวนิพนธ์** กล่าวถึงตัวละครสำคัญที่มีบทบาททางการเมือง โดยเฉพาะการปกครองบ้านเมืองให้สงบสุข เช่น ราชินีไศลโสภิต กินรีผู้ปกครองป่าอูรพนา โดยยึดอำนาจการปกครองจากราชากินนรที่ปกครองบ้านเมืองในทางมิชอบ ดังตัวอย่าง

“อาจจะ แต่เราเปลี่ยนแปลงอดีตไม่ได้ สิ่งเดียวที่ทำได้คือก้าวต่อไปข้างหน้าและนำความผิดพลาดมาเป็นบทเรียน” ราชินีสาวมองอสุรหนุ่มแน่นๆ ก่อนออกปาก “ข้ารู้ว่ามันเสี่ยงมาก แต่ก็ตัดสินใจฝากอนาคตของอูรพนาไว้กับท่าน สอนเขาให้เป็นลูกผู้ชายอย่างที่ท่านหรือบรรพบุรุษของท่านเป็น อย่าตามใจจนเขาหลง ให้เขารู้ตัวเสมอว่า เขาเป็นของชาวอูรพนา ไม่ใช่เป็นเจ้าของ ราชไมใช่ผู้ทรงอำนาจแต่เป็นผู้ใช้อำนาจเพื่อชาวพนาทั้งปวง สอนให้เขาเป็นผู้ที่ไม่ใช่ผู้รับเยี่ยงบิดา สอนให้มีหัวใจ ไม่ใช่ไร้หัวใจเยี่ยงมารดา”

“ท่านเป็นผู้มีหัวใจราชินี” พิทยาธรคำน้อยอย่างอ่อนโยน “หัวใจที่ยิ่งใหญ่กว่ากษัตริย์คนใด ท่านเป็นแม่ของชาวอูรพนาทั้งหมด แม่ที่ยอมเสียสละความสุขของตัวเองเพื่อลูก กัญจนจะต้องภาคภูมิใจมากที่มีแม่อย่างท่าน”

(อลินา, 2558, น. 298)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าราชินีไสลโสภินเป็นนักปกครองที่มีคุณธรรม คำนึงถึงบ้านเมืองมากกว่าความสุขของตน โดยยินยอมเสียสละลูกของตนเองให้ผู้อื่นเลี้ยงดู เพื่ออนาคตราชากษัตริย์ที่ดีของชาวอูรพนา ในขณะที่เดียวกันราชินีไสลโสภินก็ปกครองอูรพนาโดยยึดความสุขของชาวอูรพนาเป็นหลักเช่นกัน ด้วยเหตุนี้นวนิยายเรื่อง **ทุติยอสุร** จึงแสดงให้เห็นว่าสตรีมีความสามารถมีอำนาจในการปกครองและมีความเมตตาต่อประชาราษฎร์เช่นราชินีไสลโสภิน ทั้งนี้ยังปรากฏตัวละครที่แสดงให้เห็นพลังอำนาจที่แท้จริงของสตรี ได้แก่ ปาราวดี จากเรื่อง **เอกเทพ** ของอลินา นวนิยายลำดับที่สี่ใน **นวนิยายชุดนวนิหมพานต์** เช่นตัวอย่าง

แต่พอจะลงหวานซ่า ปาราวดีก็กรี๊ดร้องเสียงดังลั่นด้วยความโกรธจนถึงขีดสุด เสียงของหล่อนทั้งดังและแปลกไม่เหมือนเสียงใด ๆ ไม่ใช่คนไม่ใช่สัตว์ แต่ชวนให้ผู้ได้ยินขนคอลุกชันอย่างประหลาด...

ตามปกติผิวของปาราวดีค่อนข้างเข้มแต่เนียนสวย แต่ยามนี้ผิวที่เข้มยิ่งเข้มจนเปลี่ยนเป็นสีน้ำเงินเข้มเกือบดำ หน้าผากที่เคยเนียนเรียบมีรอยกรีดขูดปรากฏ และเพียงแค่ว่าพริบตาของกรีดก็แตกออกกลายเป็นดวงตาใหญ่โตข้างหนึ่งที่มีสีแดงเข้มเหมือนทับทิม

ทันทีที่ดวงตาที่สามเปิดออก ร่างของปาราวดีก็เปลี่ยนไปทันที เหมือนกายหล่อนสูงขึ้นขยายกว้างขึ้น ผมดำยาวที่เคยเป็นลอนคลื่นสลวยกลับพองฟูไหวระริกราวกับมีชีวิต ลื่นแดงสดแลบออกมาอย่างประหลาด ริมฝีปากแดงสดปลั่งราวทาด้วยโลหิตแฉะเยกกว้าง ใบหน้าดำมึนทึงน่าหวาดหวั่น

“องค์อินทร์ทรงโปรด...ปาราวดี” ศิวินฤบดีเอ่ยอย่างแผ่วเบา

(อลินา, 2559, น. 61-62)

การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของปารวตีแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของธรรมชาติซึ่งแฝงอยู่ในร่างเป็นพลังการทำลายล้างสิ่งชั่วร้าย จะเห็นได้ว่าลักษณะทางกายภาพของปารวตีเปรียบได้กับลักษณะของพระกาลิเทพสตรีตามความเชื่อในศาสนาฮินดู สามารถกล่าวได้ว่าพลังอำนาจในการปราบสิ่งชั่วร้ายดังกล่าวนี้จะปรากฏเฉพาะในสตรีเพศเท่านั้น นับเป็นการเชื่อมโยงแนวคิดเกี่ยวกับพลังอำนาจของสตรีกับความเชื่อทางศาสนาซึ่งเป็นการผลิตซ้ำความเชื่อดั้งเดิมของความเป็นเทวมารดา ด้วยเหตุนี้ปารวตีจึงมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากตัวละครอื่นในเรื่อง

การนำเสนอแนวคิดความเสมอภาคและการแสดงออกทางเพศภาวะ สะท้อนให้เห็นว่ามีมิติทางเพศสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียเมื่อในสังคมมีความเสมอภาคในเรื่องเพศภาวะ การคำนึงถึงความเท่าเทียมทางเพศ โดยทุกเพศสามารถแสดงออกถึงเพศภาวะของตนได้อย่างอิสระ นับเป็นสังคมในอุดมคติอย่างแท้จริง นอกจากนี้การแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของสตรีเป็นการแสดงถึงพื้นที่ของสตรีในสังคมอุดมคติอย่างเด่นชัดเช่นกัน

2.2 ดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

การศึกษามโนทัศน์ดิสโทเปียในมิติต่าง ๆ จากตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันเพื่อให้เห็นถึงลักษณะความสอดคล้องของการผลิตซ้ำ การสืบทอด และแนวคิดใหม่ ที่สัมพันธ์กับมโนทัศน์ดิสโทเปีย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 การล่มสลายของสังคมและการแบ่งชนชั้น

จินตนาการในทางร้ายของสังคมแห่งโลกอนาคตสัมพันธ์กับมโนทัศน์ดิสโทเปีย มักแสดงถึงโลกาวสาน ประเด็นสำคัญคือการใช้ชีวิตภายหลังโลกวิบัติ จากการศึกษาตัวบทนวนิยายและเรื่องสั้น พบแนวคิดเกี่ยวกับสังคมภายหลังโลกผ่านกลียุคซึ่งสัมพันธ์กับมโนทัศน์ดิสโทเปีย ได้แก่ การล่มสลายของสังคมและการแบ่งชนชั้นในสังคม นวนิยายเรื่อง **เมืองนเรมิต** ได้แสดงสภาพสังคมภายหลังโลกวิบัติโดยเฉพาะการล่มสลายของสถาบันสังคม เช่นตัวอย่าง

“สภาพบ้านเมืองแตกสลายยังรวมตัวกันไม่เรียบร้อย ยุคนี้ยาภักที่พี่น้องจะรู้จักกันฉันเติบโตจากสถานเลี้ยงเด็กกำพร้า เมื่ออายุสิบแปดก็แยกออกมาตั้งกลุ่มยอมทำมาหาเลี้ยงชีพ”

(ตรี อภิรุณ, 2551, น.177)

การสนทนาของตัวละครซึ่งกล่าวถึงความวิบัติของบ้านเมืองมีผลทำให้ผู้คนไร้ญาติขาดมิตร คนส่วนใหญ่เติบโตขึ้นมาจากสถานเลี้ยงเด็กกำพร้าและใช้ชีวิตเพียงลำพัง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับตัวอย่างต่อไปนี้

“โสธะ วยของท่านสี่สิบสี่ปี ก็คงจะครองโสดไปจนแก่แน่แหละ ช่วงหลังกลียุค คุณก็ยอมทราบว่าสถาบันครอบครัวล่มสลาย เพราะนักวิชาการลงมติแล้วว่ามันเป็นสื่อคอร์ปชั่น ดิฉิยิต ตัวกูของกู ทำให้บ้านเมืองพังพินาศ ยุคนี้เด็ก ๆ ส่วนใหญ่เติบโตจากสถานสงเคราะห์เยาวชน”

(ตรี อภิกรม, 2551, น.176)

ตัวละครแสดงให้เห็นว่าช่วงหลังกลียุคสถาบันครอบครัวและสังคมล่มสลายโดยมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมเสื่อมของคนรุ่นก่อนทำให้บ้านเมืองพังพินาศ และเมื่อสถาบันทางสังคมล่มสลายย่อมส่งผลโดยตรงกับผู้คนในสังคม สถานการณ์ดังกล่าวสัมพันธ์กับสภาวะดิโสโทเปียซึ่งผู้คนอยู่ในความยากลำบากโดยเฉพาะการดำเนินชีวิต และการดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตรอดในโลกที่หนีจากทรัพยากรอย่างจำกัด

นอกจากการล่มสลายของสังคมแล้วปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ผู้คนตกอยู่ในสภาวะดิโสโทเปียทางสังคม คือ การแบ่งชนชั้นในสังคม จากการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีกรรมกรรมที่นำมาศึกษาพบว่า นวนิยายและเรื่องสั้นหลายเรื่องกล่าวถึงการแบ่งชนชั้นในสังคมซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิดสภาวะดิโสโทเปีย เช่น ในเรื่อง**เมืองนิมิตร** รุ่งซึ่งเป็นตัวละครเอกกล่าวว่า

“ปัจจุบันนี้ไม่มีรัฐใดเลยที่สมบูรณ์ ทุก ๆ รัฐมีคนชนชั้นสูงชั้นกลาง ชั้นสามัญ และชั้นทาส พวกสุดท้ายนี้ไม่มีงานทำ ต้องท่องเที่ยวไปเป็นจรจัดเป็นยาจกฉวิพก เป็นนักเลงโต นักการพนัน เป็นนักร้องเบา นักร้องกระเป่าและเป็นโจร”

(นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว., 2513, น. 165)

จากข้อความนี้จะเห็นได้ถึงปัญหาการแบ่งชนชั้นในรัฐทำให้เป็นรัฐที่ไม่สมบูรณ์รวมทั้งการแบ่งชนชั้นยังทำให้ชนชั้นระดับล่างสุดในสังคมกลายเป็นปัญหาสังคม ซึ่งจากความคิดของตัวละครต้องการแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมอันเกิดจากการแบ่งชนชั้นในสังคม นอกจากนี้**เมืองนิมิตร** ยังใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อบ่งชี้ให้เห็นการแบ่งชนชั้นในสังคม เช่นตัวอย่าง

เมื่อเรารู้ว่ามนุษย์เกิดมาไม่เท่ากัน ทำไมเราจึงไม่แบ่งชั้นวรรณะตามความสูงต่ำทางกายหรือทางใจ ? ทำไมเราจึงยกย่องพวกผู้ดีที่มีกำเนิดจากเจ้าหรือจากขุนนางว่าเป็นคนชั้นสูง ในเมื่อคนพวกนี้ก็มีความต่ำสูงในหมู่เขา อย่างเดียวกับความต่ำสูงในหมู่

กรรมกร ซึ่งถือกันว่าเป็นคนชั้นต่ำ นี่เป็นการแบ่งชั้นทางเศรษฐกิจ ซึ่งเอาคนร่ำรวยมาเป็น
 นายงานของคนจน อันเป็นเหตุให้เกิดลัทธิคอมมิวนิสต์ เพราะคนจนมีปัญหาสูงก็มีถมไป

(นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว., 2513, น. 212)

ผู้เขียนใช้ภาพจน์ปฏิบัติในการตั้งคำถามถึงความเหลื่อมล้ำในสังคม ซึ่งเป็น
 คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบแต่ผู้เขียนต้องการชี้ชัดถึงปัญหาการแบ่งชนชั้นในสังคมอันเป็นสาเหตุ
 สำคัญของสังคมดิสโทเปีย

ทั้งนี้ในนวนิยายชุดนวนิหิมพานต์ของอลินาได้นำเสนอประเด็นความแตกต่าง
 ทางชนชั้นซึ่งก่อให้เกิดปัญหาภายในสังคมเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างในนวนิยายเรื่อง **ตรีเนตรทิพย์**
 นวนิยายลำดับที่หนึ่งของนวนิยายชุดนวนิหิมพานต์

สมัยที่ป่าหิมพานต์ถูกปิดใหม่ ๆ พวกที่หลบหนีจากมหาอัคคีออกมาได้พยายามสร้าง
 เมืองใหม่โดยอิงกับป่าหิมพานต์เดิมที่เคยอยู่อาศัย พวกเขาขุดทะเลสาบขนาดใหญ่แล้ว
 ขนานนามว่าทะเลสาบโนดาต จากนั้นจึงแบ่งพื้นที่รอบสระ โดยด้านเหนือเป็นฐานที่มั่น
 ของพวกเทพ ด้านใต้ยึดครองโดยอสูร ฝั่งตะวันออกและตะวันตกเป็นที่อยู่ของพวกมนุษย์
 เริ่มแรกก็อยู่อย่างปะปนกัน แต่หลัง ๆ นั้นพวกที่มีเงินมีฐานะหรือมีเชื้อสายเทพมากกว่า
 มนุษย์นิยมอยู่ทางฝั่งตะวันออกซึ่งถือว่าใกล้กับที่ตั้งดั้งเดิมของป่าหิมพานต์มากกว่า ทั้งให้
 ฝั่งตะวันตกเริ่มทรุดโทรม กลายเป็นย่านของพวกยากไร้ คนจากเมืองเล็กรอบนอกที่หวังจะ
 เข้ามาแสวงโชคหรือมีชีวิตใหม่ที่ดีกว่าและโจรลักเล็กขโมยน้อย

(อลินา, 2557, น. 11-12)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการแบ่งชนชั้นตามเผ่าพันธุ์ของผู้มีอำนาจใน
 นวนิหิมพานต์ โดยพวกเทพและอสูรพันธุ์แท้ล้วนมีพลังอำนาจเสมอกันและมีมากกว่าเผ่าพันธุ์มนุษย์ซึ่ง
 อ่อนแอที่สุดในนวนิหิมพานต์ นอกจากนี้ยังมีพวกลูกครึ่งทั้งสามเผ่าพันธุ์ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่
 ในสังคม ด้วยเหตุนี้ชีวิตความเป็นอยู่ของพวกมนุษย์และลูกครึ่งเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ จึงมีความยากลำบาก
 ซึ่งจะเห็นได้ว่าแก่นวนิหิมพานต์จะเป็นสังคมใหม่ที่เกิดขึ้นภายหลังโลกวิบัติแต่การแบ่งชนชั้นยังปรากฏ
 อยู่อย่างเข้มข้น เพราะฉะนั้นการแบ่งชนชั้นจึงเป็นปัญหาความไม่เท่าเทียมในสังคม ลักษณะดังกล่าว
 สอดคล้องกับสังคมแบบดิสโทเปียคือ สังคมแห่งความเหลื่อมล้ำซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนาของผู้คน
 นอกจากนี้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละเผ่าพันธุ์ในนวนิหิมพานต์เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิด
 การแบ่งชนชั้น เช่นตัวอย่างจากเรื่อง**นิลนาคินท์** ความว่า

“ดูผมสั้นนั้นสิ เหมือนถูกลงทัณฑ์มาแท้ ๆ...”

“หญิงดี ๆ ที่ไต่จะโดนกลั่นแกล้งกัน”

“อย่าเอ็ดอิงไป เขาว่าสตรีในนวมพานต์ล้วนเป็นเช่นนี้ มิได้ใส่ใจจนบประเพณีหรือจารีตใด ๆ”

“ช่างไร้อารยะเสียจริง”

“ว่าแต่...ข้าได้ข่าวว่าอสูรนั้นงามสูเทพไม่ได้ แต่ไม่คิดว่าจะจัดซัดถึงเพียงนี้...”

(อลินา, 2561, น. 284-285)

จากตัวอย่างข้างต้นกล่าวถึงทฤษฎีหญิงสาวเผ่าพันธุ์อสูรเมื่อต้องไปวังบาดาลของเหล่าภาคซึ่งเป็นเผ่าพันธุ์ที่เหล็กรอดจากมหาอัคคีเผาผลาญป่าหิมพานต์ นาคในวังบาดาลจึงเปรียบเหมือนคนในโลกยุคเก่าซึ่งไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะโลกใหม่เช่นนวมพานต์ จึงเกิดเป็นความแตกต่างของวัฒนธรรมของป่าหิมพานต์กับวัฒนธรรมของนวมพานต์ซึ่งมีผลต่อการแบ่งชนชั้นระหว่างเผ่าพันธุ์

จากการวิเคราะห์การล่มสลายของสังคมและการแบ่งชนชั้นจึงมีลักษณะสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปียซึ่งสะท้อนภาพการดำเนินชีวิตอย่างยากลำบากโดยเฉพาะในสังคมซึ่งสถาบันครอบครัวอันเป็นรากฐานของสังคมเกิดการล่มสลาย และการดำเนินชีวิตภายในสังคมแห่งการแบ่งชนชั้น ขาดความเท่าเทียมและถูกกดทับโดยชนชั้นระดับสูงกว่า ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเป็นดิสโทเปียทางสังคมอย่างเด่นชัด

2.2.2 ดิสโทเปียกับผู้นำและรัฐบาลแห่งการใช้อำนาจ

ลักษณะตรงข้ามของการปกครองซึ่งมีผู้นำในอุดมคติ ได้แก่ การเมืองการปกครองที่มีผู้นำและรัฐบาลใช้อำนาจควบคุมบุคคลและสังคม ทั้งนี้จากการศึกษาตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันพบลักษณะของผู้นำอ่อนแอและผู้นำที่ใช้อำนาจควบคุมสังคมซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปีย เช่นเรื่อง **ทุติยอสูร** นวนิยายลำดับที่สองของ **นวนิยายชุดนวมพานต์** แสดงให้เห็นถึงลักษณะของผู้นำที่อ่อนแอไร้ความสามารถในการปกครองบ้านเมือง ดังเช่นราชแห่งอุดรพนา

“สวามี...ท่านคาดเดาผิดไปแล้ว เราชาวกินนรนั้นให้ความนับถือเพศพ่อ และเคารพเพศแม่ เราเชื่อฟังกินนรชนทองแต่ไม่ได้หุหนวกตาบอดจนหลงมกตามผู้นำเสียทุกอย่าง ท่านนะสำคัญตนผิดไปสักหน่อยนะท่านพี่ ชาวกินนรส่วนใหญ่รู้ว่าตั้งแต่สถาปนาเป็นราชท่านทำตัวเหลวไหลเพียงใด ท่านไม่เคยทำตัวเป็นผู้ปกครองที่ดี ไม่คิดทำนุบำรุงอุดรพนาตามอย่างพ่อเมืองที่ดี ท่านเอาแต่หาความสุขสบายใส่ตน หมกมุ่นอยู่แต่กับเรื่องบันเทิง

เริงรมย์น้ำโสมและนารี ลูกเมียใคร...ขอให้ลูกใจท่านไม่เคยละเว้นแล้วอย่างนี้ท่านจะผูกใจ
ชาวพนาไว้ได้อย่างไรกัน...”

(อลินา, 2558, น. 261-262)

พฤติกรรมของราชแห่งอุตรพนาชาติซึ่งทศพิธราชธรรมไม่สามารถปกครอง
เผ่าพันธุ์ให้เจริญรุ่งเรืองได้ แต่กลับประพติตนผิตศีลธรรมทำให้สุดท้ายไม่สามารถดำรงตำแหน่งผู้นำ
แห่งเผ่าพันธุ์กษัตริย์และถูกลงโทษในที่สุด ด้วยเหตุนี้พฤติกรรมของผู้นำที่อ่อนแอชาติทศพิธราชธรรม
เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ประเทศไม่พัฒนาส่งผลกระทบต่อผู้คนในสังคม และทำให้
เกิดสังคมดิสโทเปียได้

นอกจากนี้ในนวนิยายเรื่องเมืองนิมิตร รุ่งเป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นว่า
การไม่คล้อยตามผู้นำซึ่งมีอำนาจสูงสุดในการปกครองทำให้ชีวิตต้องเผชิญชะตากรรมที่ยากลำบาก
ดังตัวอย่าง

“การที่ถูกเห็นเป็นนักการเมือง ได้ทำให้รุ่งเสวยเคราะห์กรรมมาตลอดเวลาเพราะใน
ยุคแห่งการปกครองด้วยเดชานุภาพนั้น นักการเมืองที่ไม่พูดคล้อยตามรัฐบาลก็คือกบฏ
และกบฏที่กลับใจคือคนทรยศต่อตนเอง เพื่อนทั้งห ลายเมื่อเห็นว่ารุ่งเป็นคนทำอะไร
ทำจริง ไม่ยอมท้อถอยต่ออุปสรรคก็เข้าใจด้วยว่า รุ่งจะดำเนินการต่อสู้ทางการเมืองไป
จนถึงผลชนะ หรือมิฉะนั้นก็บรลัย”

(นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว., 2513, น. 10-11)

ตัวละครรุ่งถูกจับในข้อหากบฏจากการนำเสนอความคิดเห็นต่อระบบการเมือง
การปกครอง เช่น

“รัฐบาลของผู้นำแห่งประเทศไทยได้จับกุมประปักษ์ของตนไปทำทารุณกรรมจำนวน
มากขึ้นทุกที รัฐบาลอาจไม่รู้ว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการตัดทอนโอกาสแห่งความเจริญของ
ชาติ ด้วยมือคติ รัก โลภ โกรธ หลง มากำบังปัญญา”

(นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว., 2513, น. 293)

จากความคิดของรุ่งได้วิจารณ์การกระทำของรัฐบาลว่าเป็นการปิดกั้นความเจริญของประเทศ เปรียบได้กับการทำให้ประเทศอยู่ในสภาวะดิสโทเปียด้วยประชาชนถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่อการบริหารประเทศทำให้ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาประเทศได้

ส่วนนวนิยายเรื่อง **เบสเมนต์ มูน** ของปราบดา หยุ่น มีลักษณะเป็นวรรณกรรมดิสโทเปียอย่างชัดเจน โดยเนื้อเรื่องกล่าวถึงโลกในอนาคตซึ่งผู้คนถูกควบคุมด้วยเทคโนโลยีจากอำนาจเผด็จการของรัฐบาล ความว่า

รัฐไทยภายใต้เผด็จการทหารเข้มแข็งอย่างยากจะโค่นล้มตั้งแต่หลังเหตุการณ์ 4 ตุลาคม 2029 เป็นต้นมา, ด้วยการสร้างความหวาดกลัว สั่นคลอนจิตสำนึกหมู่ให้อ่อนแอเปราะบางและแช่แข็งความหวังของฝ่ายเรียกร้องความเปลี่ยนแปลงด้วยมาตรการกวาดล้างและจับกุมรุนแรงโหดเหี้ยมโดยไม่คำนึงถึงแบบแผนขั้นตอนใด ๆ, จนจำนวนประชาชนที่ต้องการเสรีภาพและความยุติธรรมลดลงฮวบฮาบอย่างน่าใจหาย. และหลังจากนั้นไม่นาน, ก็ถือโอกาสใช้ประโยชน์จากวิกฤตสงครามทะเลเหลืองที่กระทบจิตสำนึกในระดับภูมิภาคเอเชียเป็นเครื่องมือในการปลุกกระแสรักชาติ, อนุรักษ์มายาคติของความสงบสุข. พวกเขา นำทุกแนวทางของการควบคุมจิตสำนึกมาทดลองใช้, ตั้งแต่สะกดจิตหมู่ผ่านรายการโทรทัศน์ด้วยถ้อยคำและการจัดภาพโดยทีมงานที่ได้แรงบันดาลใจจากกลวิธีของเกาหลีเหนือและรัสเซีย.

(ปราบดา หยุ่น, 2561, น. 135)

ผู้เขียนนำเสนอภาพโลกในอนาคตที่สังคมถูกควบคุมด้วยอำนาจเผด็จการทหาร ทั้งสมมุติเหตุการณ์ทางการเมืองในเดือนตุลาคมซึ่งรัฐบาลเผด็จการทหารใช้ความรุนแรงในการปราบปรามผู้คิดต่าง หลังจากนั้นใช้เทคโนโลยีที่เรียกว่าการควบคุมจิตสำนึกมาใช้เพื่อควบคุมคนในสังคมให้คิดเห็นคล้อยตามรัฐบาลซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางความคิดของประชาชนอย่างแท้จริง ทำให้กลายเป็นสังคมดิสโทเปียอย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ใน**เบสเมนต์ มูน** ยังแสดงมโนทัศน์ดิสโทเปียผ่านมิติทางวัฒนธรรมการใช้ภาษาซึ่งถูกควบคุมด้วยอำนาจเผด็จการ เช่นตัวอย่าง

เธอถูกควบคุมโดยภาษาแต่ภาษาถูกกำหนดโดยอำนาจ, มันไม่มีอำนาจในตัวเอง เธอเปลี่ยนความหมายของคำศัพท์ทุกคำได้ทุกเมื่อ, แต่การเปลี่ยนในจิตสำนึกเดียวไม่มีผลต่อจิตสำนึกหมู่. ภาษาในอำนาจต้องถูกทำลายมันจึงจะระส่ำระสายและสลายโซ่ตรวนรัฐไทย, เช่นเดียวกับรัฐเผด็จการอื่น ๆ, ใช้คำว่า “ความเป็นระเบียบเรียบร้อย” และ “ความสงบสุขของสังคม” เป็นภาษาสนับสนุนการครองอำนาจมาช้านาน. ความเปลี่ยนแปลงเริ่มได้ด้วยการทำลายถ้อยคำเหล่านี้, เช่นที่นักภูมิศาสตร์และนักอนาธิปไตยชาวฝรั่งเศส, อลิซี เรคลูส์, เคยถามและประกาศไว้: “คำว่า ‘ความเป็นระเบียบเรียบร้อย’ และ ‘ความสงบสุขของสังคม’ ฟังไพเราะในหูของเรา, แต่เราอยากรู้ว่าบรรดาผู้นำคนตีความว่าอย่างไรในการใช้คำเหล่านี้. ถูกต้อง, ความสงบและความเป็นระเบียบคืออุดมคติที่ควรค่าที่จะได้มา, แต่ต้องด้วยข้อแม้เดียวเท่านั้น, คือเป็นความสงบที่ไม่ใช่สุสาน, และเป็นระเบียบที่ไม่ใช่โดยการใช้กำลังควบคุม!”

(ปราบดา หยุ่น, 2561, น. 139)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้มีอำนาจใช้ภาษาในการควบคุมสังคมโดยการสร้างวาทกรรมความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสังคมสงบสุข เพื่อไม่ให้คนในสังคมต่อต้านอำนาจรัฐเผด็จการซึ่งวิธีการดังกล่าวใช้ในการควบคุมสังคมอย่างช้านาน ผู้เขียนพยายามสื่อความคิดที่ว่าสังคมจะเป็นระเบียบหรือสงบสุขได้นั้นต้องไม่ได้มาจากการควบคุมสังคมด้วยอำนาจเผด็จการ ดังนั้นมโนทัศน์ดิสโทเปียในมิติทางวัฒนธรรมสามารถสื่อความหมายผ่านพลังของภาษาในสังคม

ทั้งนี้พบว่าการควบคุมสังคมโดยใช้อำนาจเผด็จการทหารปรากฏในเรื่องสั้น

สกต 4 จากเรื่อง **Cannibal Revolution** ของพิชญ อนันตรเศรษฐ นำเสนอภาพโลกในอนาคตซึ่งสังคมถูกควบคุมด้วยอำนาจเผด็จการทหารที่ทำรัฐประหารยึดอำนาจและเปลี่ยนแปลงประเทศทำให้ผู้คนตกอยู่ในสถานะดิสโทเปีย ตัวอย่าง

ปูเขียนเกี่ยวกับการรัฐประหารที่เปลี่ยนให้ประเทศนี้ไม่มีวันเป็นเหมือนเดิม เพราะคณะผู้ก่อการไม่ได้มีแผนแค่อึดอำนาจมาเป็นของตน นั้นมันเป็นเรื่องง่าย แต่สิ่งที่พวกมันต้องการมากที่สุด คือการหาทางครองอำนาจได้ชั่วกาลปาวสาน วิธีการก็คือ คณะผู้ปกครองใช้เวลาปูทางไปสู่การรัฐประหารอย่างเบ็ดเสร็จ ด้วยการสร้างข่าวลือ สร้างความกลัวให้กับประชาชนด้วยกองกำลังใต้ดินลึกลับแฝงดินที่ไม่มีตัวตน สร้างสงครามกลางเมืองที่ไม่มีตัวตน แต่ด้วยวิธีการทางจิตวิทยา ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความเชื่อฝังใจว่า ความกลัวที่

คณะผู้ก่อการอุปโลกน์ขึ้นมาคือเรื่องจริง นั่นทำให้การรัฐประหารทำได้ง่ายยิ่งกว่า การฝึกตีตื้นให้มิเสียงเสียอีก ในตอนนี้ หัวหน้าคณะผู้ที่จะขึ้นดำรงตำแหน่งท่านผู้นำ คือ จอมพล เงิน จันทรพระกาฬ นายทหารใหญ่ผู้ที่ได้ชื่อว่าโหดเหี้ยมและฉลาดที่สุดในคณะ ผู้ปกครอง จอมพลเงินระดมนักสร้างโฆษณาชวนเชื่อ นักประชาสัมพันธ์ และหมอดูทั้งหมด ในเมืองมาเรือสร้างชีวิตตัวเองเสียใหม่จนไม่เหลือเค้าเดิม เพื่อเผยแพร่ต่อประชาชน

(ปราบดา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น. 112)

การรัฐประหารในเรื่อง **Cannibal Revolution** ใช้วิธีการสร้างข้อมูลเท็จ เพื่อให้คนในสังคมเกิดความหวาดกลัวเป็นวิธีการทางจิตวิทยาเพื่อควบคุมประชาชนและกุมอำนาจ เบ็ดเสร็จด้วยบุคคลเพียงคนเดียว ลักษณะดังกล่าวสะท้อนภาพสังคมดิสโทเปียอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการใช้อำนาจเผด็จการควบคุมคนในสังคมให้ปราศจากสิทธิเสรีภาพทั้งทางร่างกาย ความคิดและชีวิตความเป็นอยู่ ส่วนผู้นำและคณะต่างเป็นผู้มีอำนาจอยู่เหนือประชาชนมีอิสระในใช้ ทรัพยากรอย่างไม่จำกัด แสดงให้เห็นความแตกต่างของผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองอย่างเด่นชัดเป็น ลักษณะของดิสโทเปียอย่างแท้จริง

2.2.3 ความเสื่อมของศาสนาภายหลังโลกาวสาน

การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีกรรมปัจจุบันพบว่าทั้งเรื่องสั้นและนวนิยายสะท้อน มโนทัศน์ดิสโทเปียสัมพันธ์กับมิติทางศาสนา ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงบทบาทของศาสนา และความ เสื่อมศรัทธาในศาสนา ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างนวนิยายเรื่อง **คชาปุระและนครไอยรา** ของพงศกร สำหรับคชาปุระเป็นเรื่องราวการเดินทางผจญภัยของตัวละครเอกเพื่อตามหาเมืองคชาปุระซึ่งเชื่อว่าเป็นเมืองที่จะทำให้มนุษย์รอดพ้นภัยพิบัติอันเกิดจากสภาวะโลกร้อน ในการวิเคราะห์มโนทัศน์ ดิสโทเปียพบแนวคิดซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อในเรื่องโลกาวสาน ความว่า

“ทุกตำนาน ทุกเรื่องเล่าล้วนกล่าวตรงกันคือ เมื่อสังคมมนุษย์เสื่อมศีลธรรมจนถึง ที่สุด ก็ถึงเวลาที่พระเป็นเจ้าผู้สร้างโลกจะต้องล้างความชั่วทิ้งไป โดยการทำน้ำให้ท่วมโลก บางตำนานก็พูดถึงไฟบรรลัยกัลป์ จะมีสิ่งมีชีวิตซึ่งประพศิตีบางส่วนเท่านั้นที่เหลืออยู่ เพื่อ สืบทอดเผ่าพันธุ์ต่อไป”

(พงศกร, 2557ก, น. 100)

แนวคิดโลกาวสานหรือการล่มสลายของโลกสอดคล้องกับความเชื่อทางพุทธศาสนาซึ่งปรากฏทั้งในไตรภูมิพระร่วง พระมาลัยคำหลวง และลิลิตโองการแช่งน้ำ เกี่ยวกับความวิบัติของโลกเมื่อมนุษย์เสื่อมศีลธรรม ด้วยเหตุนี้อาจกล่าวได้ว่าในวรรณกรรมปัจจุบันยังคงปรากฏความเชื่อเรื่องศีลธรรมเป็นสิ่งกำหนดชีวิตมนุษย์หากมนุษย์เสื่อมศีลธรรมจนถึงที่สุดแล้วโลกจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะการชำระล้างความชั่วร้าย ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปียอย่างชัดเจน

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงบทบาทของศาสนายังสัมพันธ์กับมโนทัศน์ดิสโทเปีย เช่นนวนิยายเรื่องเมืองนรมิต กล่าวถึงโลกในอนาคตภายหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์รวมทั้งในมิติทางศาสนา พบการเปลี่ยนแปลงบทบาทของศาสนาอย่างเด่นชัด เช่น บทบาทของพระสงฆ์ซึ่งมีวิถีชีวิตไม่แตกต่างจากคนทั่วไป

ผู้คนชุมนุมที่ป่าช้าในพิธีฝังศพหญิงชาวนิรมิตร ชวินทร์ประธานฝ่ายฆราวาส ส่วนฝ่ายสงฆ์มีพระรูปเดียว พระในที่นี่ก็คือผู้ชายธรรมดาอยู่กับครอบครัว แตกต่างตรงที่ใจบุญสุนทาน ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ชอบช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

สัญลักษณ์ของพระสงฆ์ก็คือ ใช้ผ้าเหลืองคล้องใบหู สวดมนต์ สวดไตรสรณาคมน์ได้เท่านั้นเอง

ที่เป็นดังนั้นก็เพราะเมื่ออดีตโพ้นพระคุณเจ้าประกอบกรรมปาราชิก และละโมภทรัพย์สินต่อเนื่อง เช่น สร้างเจดีย์มหัศจรรย์ เป็นอาทิ ศาสนาจึงเรียวลงเรื่อย ๆ เหลือแค่ผ้าเหลืองตัดหูตามพุทธทำนาย

ขณะนั้นทุกคนยืนล้อมหลุมฝังศพที่ดินพูนสูง ปักป้ายชื่อไม้กางเขน ชวินทร์กล่าวเสียงเคร่งขรึม “ผมขอแสดงความเสียใจกับพวกคุณที่สูญเสียญาติมิตร เอาละ ขอให้พวกเราสำรวมฟังพระสวด เพื่อส่งวิญญาณผู้ตายไปสู่สุคติ”

เหล่าสมาชิกพนมมือพร้อมเพรียง ศิษย์ตถาคตยุคสุดท้ายสวนนโมหัวแก้วหัวแห้ว

(ตรี อภิรุณ, 2551, น. 86-87)

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมหลังโลกาวสานมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก พระสงฆ์มีหน้าที่ประกอบพิธีกรรมเท่านั้น เช่น พิธีฝังศพโดยมีการใช้ผ้าเหลืองคล้องหูเป็นสัญลักษณ์ว่าเป็นพระสงฆ์และบทสวดขนาดสั้น ดังนั้นคำว่า “พระสงฆ์” ในเมืองนรมิตจึงเป็นการใช้คำในลักษณะนามนัยเพื่อสื่อความหมายถึงคุณสมบัติของผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น อาจกล่าว

ได้ว่าความเชื่อถือศรัทธาในพุทธศาสนาไม่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนซึ่งต้องดิ้นรนมีชีวิตรอดในสภาพสังคมเลวร้าย การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของพุทธศาสนาเป็นไปในทางเสื่อมจากการปาราชิก จนความศักดิ์สิทธิ์ของพุทธศาสนาหมดสิ้น ด้วยเหตุนี้การเปลี่ยนแปลงของมิติทางพุทธศาสนาในเชิงลบจึงสอดคล้องกับสังคมดิสโทเปียซึ่งศาสนาไม่สามารถขัดเกลาพฤติกรรมเสื่อมของคนในสังคมได้ และคนในสังคมชาวพุทธก็ไม่ได้ยึดถือศาสนาเป็นสรณะแห่งชีวิตอีกต่อไป

นอกจากนี้ในเรื่องสั้น**สะกด 4** จากเรื่อง**มานนาแห่งชีวิต** โดยนิธินา ปรีชาทวีกิจ เนื้อเรื่องเป็นการตั้งคำถามต่อสิทธิในปัจจัยสี่ของมนุษย์ โดยเฉพาะสิทธิในการบริโภคอาหารที่เป็นธรรมชาติ ภายใต้สังคมที่ถูกควบคุมโดยคอร์นุโคเปียซึ่งมีแนวคิดต่อเรื่องศาสนา ดังนี้

หลังการจัดระเบียบการบริโภคที่เป็นจุดเริ่มต้นของคอร์นุโคเปีย ศาสนากลายเป็นสิ่งไม่จำเป็นอีกต่อไป ผมยังจำที่ศูนย์อบรมปฐมนุเคราะห์สอนพวกเราได้ว่า ศรัทธาเป็นอุปสรรคของการสร้างสังคมที่เท่าเทียมยุติธรรม ศาสนาทำให้มนุษย์ยอมรับการถูกข่มเหงหรือความไม่เท่าเทียมที่ไร้เหตุผล หลายศาสนาสอนสิ่งที่ผิดต่อหลักเหตุผลและวิทยาศาสตร์ อีกทั้งยังมีความนิยมหรือข้อจำกัดเรื่องอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และสิ่งบริโภคอื่น ๆ ที่ไม่ควรมีความก้าวหน้าของสังคม

เราไม่จำเป็นต้องมีศาสนา แต่ต้องมีสังคมและกฎเกณฑ์ที่ทำให้ทุกคนรู้หน้าที่ของตน รวมไปถึงไม่ละเมิดกันและกัน มนุษย์เกิดมาเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม เช่นเดียวกับผึ้งหรือมดที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันเพื่อรักษาชีวิตและดำรงเผ่าพันธุ์

การพูดถึงศาสนาหรือความเชื่อในเชิงว่า มันเป็นความจริง ถือเป็นความผิดและการชักจูงให้คนอื่นเกิดความเชื่อหรือศรัทธาในสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ถือเป็นความผิดยิ่งกว่า

(ปราบดา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น. 197-198)

การควบคุมสังคมของคอร์นุโคเปียจำกัดสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ในเรื่องปัจจัยสี่และความเชื่อถือศรัทธาในศาสนา โดยเหตุผลที่ว่าศาสนาทำให้คนยอมรับความไม่เท่าเทียมแต่ในขณะเดียวกันคอร์นุโคเปียกลับควบคุมชีวิตของผู้คนเอาไว้ และทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในศาสนาด้วยเหตุนี้มิติทางศาสนาในสังคมดิสโทเปียจึงเกิดความเสื่อมเนื่องเพราะแนวคิดทางศาสนาขัดแย้งต่อการใช้อำนาจควบคุมสังคม

ดังนั้นการวิเคราะห์ความเสื่อมของศาสนาภายหลังโลกาวสานจึงสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงของศาสนาในเชิงลบ คือการลดความสำคัญของศาสนาอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ รวมทั้งการใช้อำนาจในสังคมดิสโทเปียควบคุมความเชื่อถือศรัทธาในศาสนาของผู้คน ทำให้ความสัมพันธ์ของศาสนากับมนุษย์เสื่อมและสิ้นสุดในที่สุด นับเป็นมิติทางศาสนาซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปียอย่างยิ่ง

2.2.4 อำนาจของเทคโนโลยีกับการควบคุมสังคมดิสโทเปีย

การใช้เทคโนโลยีเชิงลบสะท้อนความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ดิสโทเปียอย่างชัดเจนพบว่าในนวนิยายและเรื่องสั้นปรากฏการใช้เทคโนโลยีควบคุมสังคมให้กลายเป็นสังคมดิสโทเปีย ตัวอย่างเช่นนวนิยายเรื่อง**เบสเมนต์ มูน** ของปราบดา หยุน แสดงให้เห็นการใช้เทคโนโลยีควบคุมจิตของมนุษย์ที่เรียกว่า **สำเนาสำนึก** ความว่า

“การผสมจิตสำนึกมนุษย์กับจิตสำนึกประดิษฐ์มีชื่อเรียกว่า “สำเนาสำนึก”. สำเนาสำนึกไม่ใช่จิตสำนึกประดิษฐ์หรือจิตสำนึกของมนุษย์ปัจเจกอีกต่อไป, หากแต่เป็นอัตลักษณ์ใหม่โดยสิ้นเชิง. นั่นคือ, การมีตัวตนอันปราศจากเรือนร่างและไม่จำเป็นต้องปฏิบัติการในพื้นที่ห้องแบบจิตสำนึกประดิษฐ์รุ่นแรก, สำเนาสำนึกสามารถ “อาศัย” อยู่ในสภาพแวดล้อมใดก็ได้ที่รองรับเงื่อนไขการดำรงที่อยู่ของมัน.”

(ปราบดา หยุน, 2561, น. 46)

การสร้างเทคโนโลยีสำเนาสำนึกเป็นการควบคุมมนุษย์ให้ละทิ้งตัวตนและมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ควบคุม การใช้เทคโนโลยีควบคุมความคิดความรู้สึกและพฤติกรรมของมนุษย์เป็นลักษณะสำคัญของมโนทัศน์ดิสโทเปียทำให้ผู้คนไม่สามารถใช้ชีวิตของตนได้ตามปกติ ทั้งนี้พบว่าเรื่องสั้น**สะกด 4** ในเรื่อง**ปิติชีวนะ** ของไตรภพ ลีลเศรษฐพร กล่าวถึงการใช้เทคโนโลยีควบคุมพฤติกรรมของนักเรียนให้อยู่ในกฎที่เข้มงวดของโรงเรียน เช่นตัวอย่าง

“เธอคงคิดว่ามันคงเป็นแค่เครื่องติดตามตัวนักเรียนเวลาหนีออกจากโรงเรียนใช่ไหมล่ะ ไม่ใช่หรอก จริงอยู่ที่มันอาจจะเป็นเครื่องติดตาม แต่มันไม่ได้ทำหน้าที่ที่ไม่จำเป็นอย่างกันคนหนีออกนอกโรงเรียนหรอก มันเป็นเครื่องติดตามที่เอาไว้วัดค่าเสถียรภาพของตัวยาที่เด็กแต่ละคนกินเข้าไปต่างหาก และก็ไม่ยากเลยที่จะรู้ว่าใครบ้างที่ไม่ได้กิน เหตุผลที่เธอยังคงมีสตินึกคิดก็เป็นเครื่องยืนยันมากพอแล้วว่าเธอไม่ได้กินมัน”

“ก็หนูไม่ได้ป่วยนี่คะ คุณแม่เอธิการ ทำไมหนูต้องกินยาบ้า ๆ นั้นด้วย เห็นอยู่ชัด ๆ ว่ายานั้นมันทำให้คนรอบตัวหนูทำตัวยังกับหุ่นยนต์ แค่คิดว่าหนูต้องใช้ชีวิตแบบนั้น หนูยอมไม่ได้หรอกคะ” ฉันทวาดใส่หน้าแม่เอธิการสุดเสียดใจ ไม่คำนึงถึงมารยาทอะไรอีกต่อไป ตอนนี้ความรู้สึกมีเพียงแต่ความโกรธ และความไม่เข้าใจ ทำไมพวกเขาทำอย่างกับว่าเรื่องแบบนี้เป็นเรื่องปกติ

(ปราบตา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น. 161)

จากตัวอย่างข้างต้นตัวละครถูกควบคุมโดยใช้เครื่องติดตามตัวเพื่อวัดค่าการรับประทานยาที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมของนักเรียน ตัวละครต่อต้านการควบคุมโดยการใช้ยาที่มีผลทำให้คนปฏิบัติตามคำสั่งและควบคุมความคิด แต่ในที่สุดแล้วตัวละครก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการควบคุมนั้นได้ การใช้ยาควบคุมพฤติกรรมของนักเรียนให้ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ควบคุมเพื่อไม่ให้นักเรียนคิดหรือตั้งคำถามต่อระบบการควบคุมของโรงเรียน ด้วยเหตุนี้การควบคุมนักเรียนโดยการใช้ยาล้างสมองควบคุมความคิดและพฤติกรรมให้อยู่ในกรอบของกฎระเบียบจึงเปรียบเหมือนการควบคุมผู้คนในสังคมดิสโทเปีย โดยคนในสังคมจะปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ควบคุมและแสดงพฤติกรรมในลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้ในเรื่อง **รัฐบัญญัติคุ้มครองสิทธิพลเมืองตัวแทน** ของกรณรงค์ ภัคดีพันธ์ จากเรื่องสั้น **สะกด 4** เช่นเดียวกัน ได้แสดงภาพสะท้อนของการใช้เทคโนโลยีในโลกอนาคตที่ผู้คนใช้หุ่นยนต์ดำเนินชีวิตแทนคนจริง ๆ เช่น

“ทาหารัส ปฏิวัติเทคโนโลยีเพื่อโลกที่เป็นของคุณ”

ข้อความโฆษณาที่ปรากฏให้เห็นทั่วไปของบริษัทผลิตหุ่นยนต์ยักษ์ใหญ่ซึ่งกำลังเปิดตัวผลิตภัณฑ์ใหม่ “ทาหารัส” หุ่นยนต์ที่ทุกคนนำมาใช้แทนตัวเองในชีวิตประจำวันได้ โดยเราไม่จำเป็นต้องทำอะไรเลย เพียงนอนและหลับตาลง เชื่อมระบบประสาทเข้ากับระบบออนไลน์ของหุ่นยนต์ แค่นี้เราก็สัมผัสโลกทั้งใบได้ด้วยหุ่นยนต์ของเราโดยไม่ต้องกลัวอันตรายใด ๆ อีกต่อไป เพราะตัวตนจริงของเรายังอยู่ในบ้านอย่างปลอดภัย”

(ปราบตา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น. 237)

การสร้างหุ่นยนต์เพื่อดำเนินชีวิตแทนมนุษย์เป็นความผิดปกติทางธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้นผู้แต่งจึงแสดงให้เห็นความขัดแย้งของผู้คนที่ต่อต้านการใช้หุ่นยนต์แทนมนุษย์จนก่อให้เกิดความรุนแรงในสังคม เช่น

“การใช้หุ่นยนต์ขัดต่อพระประสงค์ของพระเจ้าในการทดสอบมนุษย์” ข้อความที่ถูกพ่นลงบนกำแพงตามภาพข่าว ดูเหมือนในมุมมองของผู้เคร่งศาสนาจะเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ แต่ถึงอย่างนั้น กลับกลายเป็นว่า ยิ่งมีความวุ่นวายมากขึ้นเท่าไร จำนวนผู้ใช้ทาทาร์สก็ยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น

(ปราบดา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น.241)

เนื้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ความขัดแย้งในเรื่องเป็นภาพสะท้อนการต่อต้านเทคโนโลยีซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดสังคมดิสโทเปียได้

การวิเคราะห์หมโนทัศน์ดิสโทเปียในมิติทางเทคโนโลยีทำให้เห็นถึงการใช้อำนาจควบคุมคนในสังคมโดยใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยี โดยควบคุมทั้งทางกายภาพและความรู้นึกคิดทำให้ผู้คนไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ตามความต้องการของตนเปรียบได้กับหุ่นยนต์ที่ต้องคอยรับคำสั่งจากผู้ควบคุม การดำเนินชีวิตภายใต้การควบคุมของเทคโนโลยีเปรียบเสมือนการตกอยู่ในสังคมดิสโทเปียอย่างแท้จริง

2.2.5 ความหายนะทางนิเวศกับแนวคิดดิสโทเปีย

มิติธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งสอดคล้องกับหมโนทัศน์ดิสโทเปียหรือที่เรียกว่าอีโค-ดิสโทเปีย นำเสนอเกี่ยวกับความล่มสลายเชิงนิเวศ พบว่ามีนวนิยายและเรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสภาวะดิสโทเปีย ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายหลังเหตุการณ์โลกาวสาน ซึ่งเรื่องสั้น **สะกด 4** รวมทั้ง **นวนิยายชุดนวนิฆนพาด** ของอลิษา และ **เมืองนรมิต** ของตรี อภิรุณ นำเสนอสภาพสังคมใหม่ภายหลังโลกาวสาน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชิงลบ ตัวอย่างเช่น **ผิงรังสุดท้าย** ของคเชนทร์ อัศวมณีกุล ในเรื่องสั้น **สะกด 4** เนื้อเรื่องเล่าถึงโลกอนาคตซึ่งระบบนิเวศล่มสลายส่งผลให้อาหารขาดแคลน เป็นลักษณะสังคมดิสโทเปียอย่างแท้จริง ความว่า

อาหารหนึ่งในสามของมนุษย์ลดลงฉับพลันเมื่อผิงสาบสูญ มันอ่อนแอด้วยภาวะเลือดชิด เพราะผู้เพาะผิงนิยมนางพญาไม่ดูร้าย เมื่อผนวกกับภาวะโลกร้อนและพิษเคมีจึงทนไม่ได้ ถึงสารที่ใช้จะผ่านการรับรองว่าผิงไม่ตาย แต่พอออกฤทธิ์ร่วมกับสารอื่นพวกมันก็ทนไม่ไหว ถึงจะไม่เจตนา แต่บริษัทของเขาก็ใช้เงินวิ่งเต้นจนเจียบไปได้ ภาวะผิงทิ้งรังลูกกลมเรื่อยไป จากผิงเลี้ยงสู่ผิงป่า เมื่ออาณาจักรของแมลงอย่างผิงพากันล่มสลาย อาณาจักรมนุษย์ก็ล่มสลายตาม เป็นภัยพิบัติทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากน้ำมือเขาเอง

(ปราบดา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น. 184)

ตัวอย่างกล่าวถึงโลกหลังโลกาวิบัติทำให้เกิดสภาวะดิสโทเปีย การขาดแคลนอาหารซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตของมนุษย์ส่งผลให้เกิดความหายนะต่อทุกชีวิต แต่ปัจจัยของปัญหาที่แท้จริงเกิดจากการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเรื่องสั้นนำเสนอการตัดต่อพันธุกรรมผึ้งเพื่อให้ได้ผลผลิตจากน้ำผึ้งเป็นจำนวนมาก ทำให้ผึ้งอ่อนแอและเมื่อธรรมชาติเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาวะโลกร้อนและพิษจากสารเคมี ทำให้ระบบนิเวศของผึ้งล่มสลายซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างใหญ่หลวง เมื่อไม่มีผึ้งจึงขาดตัวกลางในการแพร่กระจายเกสรพืช ทำให้ขาดการผสมพันธุ์ของพืชในป่า กล่าวได้ว่าผึ้งสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นตัวรักษาสมดุลของระบบนิเวศ ด้วยเหตุนี้เมื่อระบบนิเวศของผึ้งล่มสลาย ระบบนิเวศของมนุษย์จึงล่มสลายด้วยเช่นกัน ลักษณะดังกล่าวมนุษย์จึงตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปียจากการขาดแคลนอาหารเนื่องเพราะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมล่มสลาย ส่วนนวนิยายชุดนวนิหิมพานต์ เช่นเรื่อง **ตรีเนตรทิพย์** กล่าวถึงสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของป่าหิมพานต์เดิมภายหลังเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่จนลาวารดได้เขาไกรลาสเผาทำลายป่าหิมพานต์ เหล่าเทพ อสูร และสัตว์หิมพานต์จึงต้องหนีเอาชีวิตรอดและปิดผนึกไม่ให้มหาอัคคีเผาทำลายแผ่นดินใหม่ หลายร้อยปีต่อมาพบว่า ป่าหิมพานต์ซึ่งถูกมหาอัคคีเผาผลาญเกิดการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง

...เบื้องหน้าของทุกคนคือป่าโปร่งกว้าง ไม้ยืนต้นที่กระจุกกระจายมีลักษณะลำต้นแห้งเกร็ง กิ่งก้านเรียวสีเข้มมีหนามแหลมตรงปลายและบนลำต้น แต่ใบอวบอูม ดูขัดแย้งกันอย่างประหลาด

“นี่ไม่เหมือนต้นไม้ที่ฉันเห็นนะคะ ทุกอย่างไม่คุ้นเลย” ทิพย์อาภาว่า หล่อนกำลังจะเดินเข้าไปดูใกล้ ๆ เมื่อบรอสูรคว้าตัวไว้

“ระวัง”

ยังไม่ทันขาดคำตี ต้นไม้ตรงหน้าก็สั่นไหวอย่างแรง กิ่งก้านของมันกระเพื่อมพลิวเหมือนสัตว์ที่กำลังสะบัดขนมากกว่าเป็นพืช ลักษณะของมันเหมือนสั้นด้วยความผิดหวังมากกว่าจะสั้นด้วยความหวาดกลัว

“นี่มันต้นไม้บ้าอะไรกัน” บรเทพถึงกับหลุดปาก

“ไม่รู้ ไม่เคยเห็น เสียตายวดีหรือพิทยาธรไม่ได้มาด้วย ไม่งั้นอาจจะได้คำตอบมากกว่านี้ แต่รู้แน่นอนว่า มันไม่ใช่ต้นไม้ที่เป็นมิตรแน่” บรอสูรเหยียดดินที่เท้า ก่อนเสริมว่า “ดินที่นี่แห้งมาก คงแห้งแล้งมาเป็นร้อยปี ต้นไม้คงมีวิวัฒนาการไม่กินน้ำทางรากอย่างเดียว สังเกตไหมว่าไม่มีสัตว์ร้องที่นี่ ไม่มีอะไรเลย...”

(อลินา, 2557, น. 269-270)

เนื้อความนี้กล่าวถึงต้นไม้ในป่าหิมพานต์ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดในสภาพพื้นดินแห้งแล้ง ต้นไม้จึงแปรสภาพเป็นนกก่าเพื่อความอยู่รอด สะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายหลังเหตุการณ์โลกวิบัติ สิ่งมีชีวิตต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอด จะเห็นได้ว่าความล่มสลายของระบบนิเวศมีอิทธิพลต่อสิ่งมีชีวิตทำให้ตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปียได้ นอกจากนี้ในเรื่อง**ตรีเนตรทิพย์**ยังนำเสนอให้เห็นถึงความผิดปกติของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น

แล้วจู่ ๆ ดงหญ้าก็สิ้นสุดลง กลายเป็นดงดอกไม้ที่ไม่มีใบมีแต่ดอกงอกขึ้นมาจากดินสีดำ ดอกมีหลายรูปทรงสีสรรสดใส เหมือนทุ่งสายรุ้งที่ควรจะสวยงาม ทว่ามีอะไรบางอย่างที่ทำให้ความสวยงามตรงหน้าแฝงความน่ากลัวเอาไว้ บางทีอาจจะเพราะดอกไม้งามแต่ไม่มีกลิ่น ไม่มีแมลงดอมดม และมันเหมือนเคลื่อนไหวในทิศทางเดียวกัน... ทิศที่ผู้มาเยือนเดินผ่าน...

“ดอกไม้พวกนี้ชวนให้ชวนลูก สวย แต่ไม่มีดอกไม้ไหนสมบูรณ์เลย กลีบแห้งบ้าง เกสรเบี้ยวบิด เป็นความงามที่น่ากลัว” คิวณฤๅติวิเคราะห์

(อลิษา, 2557, น. 290)

ดอกไม้ในป่าหิมพานต์ภายหลังมหาอัคคีสงบบมีลักษณะผิดปกติ เป็นดอกไม้ไม่มีสีสรรสวยงาม แต่ไม่มีกลิ่นหอม สามารถเคลื่อนไหวได้ และเป็นดอกไม้ซึ่งงอกขึ้นมาจากพื้นดินสีดำเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่าพื้นดินผ่านการเผาไหม้จากมหาอัคคีสงบผลกระทบให้พืชพันธุ์มีลักษณะผิดปกติจากธรรมชาติ มีความไม่สมบูรณ์และอันตราย จะเห็นได้ว่าแม้เหตุการณ์มหาอัคคีเผาผลาญจะผ่านมาหลายร้อยปี แต่ความเสียหายของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังคงปรากฏให้เห็นจากสภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในป่าหิมพานต์ นับเป็นความล่มสลายเชิงนิเวศอย่างแท้จริง

นอกจากนี้นวนิยายเรื่อง**เมืองเนรมิต** ของตรี อภิรุณ เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่น่าเสนอภาพความล่มสลายของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่นตัวอย่าง

อนิจจา...แม่น้ำสายเอกแห่งเมืองไทยที่เคยเปี่ยมฝั่งแห่งอดีตกาลเป็นที่มาของปลา น้ำจืด พืชพันธุ์ธัญญาหาร สร้างความอุดมสมบูรณ์บ่อเกิดแห่งประวัติศาสตร์อารยธรรม เก่าแก่ ศิลปกรรม จาริตประเพณี ฯลฯ ปัจจุบันน้ำแห่งนี้ขุดต่ำกว่าห้าสิบเปอร์เซ็นต์ สัตว์น้ำหลายชนิดสูญพันธุ์ เช่นเดียวกับสัตว์บกและสัตว์ปีก

สาเหตุเกิดจากบรรพชนยุคดึกดำบรรพ์ไม่อนุรักษ์พัฒนาสภาพแวดล้อม ปล่อยมลภาวะทำลายธรรมชาติ ตัดไม้ล้างผลาญป่าด้วยความเห็นแก่ตัว ไร้จิตสำนึก อนุชนเชื้อสายของคนเหล่านั้นจึงต้องรับผลกระทบ

(ตรี อภิรุณ, 2551, น. 450)

การทำลายทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ส่งผลเสียให้โลกในอนาคตทำให้เกิดความวิบัติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่ว่า

“ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นทะเลทราย ท้องทุ่งกว้างใหญ่ไพศาลต้นไม้ใบหญ้าหายากยิ่งนัก ฉะนั้น กลางวันอุณหภูมิจะสูงขึ้น ร้อนจัด ตรงข้ามกับกลางคืน อุณหภูมิลดต่ำลง ไกล่ศูนย์องศาเซลเซียส และบางแห่งติดลบ”

(ตรี อภิรุณ, 2551, น. 7)

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงลบในเรื่องเมืองเนรมิตมีผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ซึ่งต้องเผชิญความยากลำบากในการดำเนินชีวิตเป็นลักษณะสำคัญของดิสโทเปีย หรืออาจเรียกว่าอีโค-ดิสโทเปีย แต่อย่างไรก็ตามอีโค-ดิสโทเปียมีแนวคิดสำคัญคือ ในขณะที่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดความหายนะ ความหวังในการแสวงหาพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เป็นลักษณะสำคัญของอีโค-ดิสโทเปียซึ่งพบว่า เมืองเนรมิต มีลักษณะของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งระบบนิเวศล่มสลาย ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดอีโค-ดิสโทเปียของคิม สแตนลีย์ โรบินสัน (อ้างถึงใน ภัทรกร รักเรียน, 2559) ความว่า “อีโค-ดิสโทเปียที่แม้จะเป็นความหายนะแต่ไม่สิ้นหวัง อีโค-ดิสโทเปียที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ และมองอย่างมีความหวังว่ามนุษย์จะไปถึง และวิทยาศาสตร์เป็นทางรอดของธรรมชาติและมนุษย์” ด้วยเหตุนี้เมืองเนรมิตจึงเป็นหมุดหมายในการแสวงหาทางออกของความล่มสลายเชิงนิเวศเช่นเดียวกับคชาปุระที่เป็นความหวังของการแก้ปัญหาสภาวะโลกร้อน ที่ว่า

“ไม่หรอก...ไม่ใช่อย่างที่คิดแน่ ๆ” บิดาของอัยย์สายหน้า “ผมไม่ได้ต้องการความร่ำรวย หรือความเป็นอมตะอย่างที่ผมเดาเอาไว้ฝ่ายนั้นคงจะอยากได้ แต่ผมจำเป็นต้องไปที่นั่น เพราะโคลกบทหนึ่งในจารึกกล่าวไว้ว่า...เมื่อน้ำท่วมฟ้า เมื่อปลากินดาว ชาวคชาปุระจะอยู่รอดปลอดภัย... คุณรู้ใช่ไหมผู้กองปรมัตต์ ว่าภาวะโลกร้อนกำลังคุกคามมนุษยชาติอย่างรุนแรง หากทุกคนเอาแต่มืองอเท้า ไม่ยอมขยับตัวจะทำอะไรเพื่อช่วย

โลกของเรา น้ำแข็งจากขั้วโลกจำนวนมากจะเริ่มละลาย และเมื่อนั้นจะเกิดน้ำท่วมโลกครั้งใหญ่... น้ำจะท่วมฟ้า และปลาจะกินดาวจริงดังที่จารึกเอาไว้... ผมต้องหาเมืองคซาปุระให้พบก่อนที่เวลานั้นจะมาถึง...”

(พงศกร, 2557ก, น. 151)

บทสนทนากล่าวถึงสภาวะโลกร้อนนับเป็นปัญหาสำคัญของมนุษยชาติ การทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตสอดคล้องกับโมทัศน์ดิสโทเปียคือ ความล่มสลายเชิงนิเวศ ด้วยเหตุนี้การแสวงหาคซาปุระจึงเป็นความหวังในการแก้ไขปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเรื่องเมืองเนรมิตและคซาปุระ จึงปรากฏแนวคิดอีโค-ดิสโทเปียอย่างเด่นชัด

ความล่มสลายเชิงนิเวศกับแนวคิดดิสโทเปียเป็นการวิเคราะห์ในมิติของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบแนวคิดอีโค-ดิสโทเปียซึ่งสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดจากฝีมือมนุษย์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์ตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปียแต่อย่างไรก็ตามนวนิยายได้นำเสนอการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาความวิบัติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นความหวังของมวลมนุษย์ ลักษณะดังกล่าวสัมพันธ์กับแนวคิดอีโค-ดิสโทเปียอย่างชัดเจน

2.2.6 ความเหลื่อมล้ำและการลดทอนคุณค่าทางเพศภาวะในสังคมดิสโทเปีย

ในสังคมดิสโทเปียประเด็นเกี่ยวกับเพศภาวะทำให้เห็นลักษณะของดิสโทเปียได้ชัดเจน สังคมที่มีความเหลื่อมล้ำทางเพศสูงย่อมแสดงให้เห็นว่าเพศที่ถูกกดขี่มักถูกทำร้ายทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพราะฉะนั้นนวนิยายและเรื่องสั้นหลายเรื่องจึงได้นำเสนอภาพแทนความเลวร้ายของสังคมผ่านแนวคิดเพศภาวะซึ่งพบว่า ตัวบทนวนิยายและเรื่องสั้นที่นำมาศึกษามีความสอดคล้องกับแนวคิดความเหลื่อมล้ำและการลดทอนคุณค่าทางเพศภาวะสะท้อนภาพสังคมดิสโทเปียอย่างชัดเจน เช่น สังคมชายเป็นใหญ่แสดงถึงความไม่เท่าเทียมทางเพศภาวะ เช่นตัวอย่างนวนิยายเรื่องเมืองนิมิตร ของม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ กล่าวถึงการเลือกคู่ครองของสตรีที่ว่า สตรีโดยมากเลือกคู่ครองเพราะชื่อเสียงเงินทองของฝ่ายชายไม่คำนึงถึงความรักไม่ต่างจากการขายตัว ดังตัวอย่าง

“พี่เคยนึกเสียดายที่สตรีโดยมากเลือกคู่ครองโดยมองข้ามสิ่งสำคัญข้อนี้ สตรีโดยมากวิ่งเข้าตอมชื่อเสียงหรือตอมเงิน เหมือนแมลงเม่าบินเข้ากองไฟ ชื่อเสียงหรือความมั่งคั่งของฝ่ายชายได้ทำให้เขาเป็นคนละชั้นกับฝ่ายหญิง จึงเป็นที่เข้าใจกันว่าการสมรสก็คือการมอบ

ตัวของหญิงให้ไปอยู่ในความกรุณาและปกครองของชาย จะไม่มีความรักแท้ๆในการสมรสแบบนี้ซึ่งที่แท้ก็คือการขายตัว”

(นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว., 2513, น. 251)

ทัศนคติดังกล่าวเป็นการลดทอนคุณค่าของผู้หญิงในสองระดับทั้งผู้หญิงที่แต่งงานเพราะชื่อเสียงและความมั่งคั่งและผู้หญิงขายบริการทางเพศ นับเป็นแนวคิดเชิงลบที่มีต่อผู้หญิงในสังคม

นวนิยายเรื่อง**ทุติยอสูร** ของอลินา เป็นอีกเรื่องซึ่งกล่าวถึงความเหลื่อมล้ำทางเพศภาวะในสังคมชายเป็นใหญ่ เช่นตัวอย่าง

“เพราะเจ้าต้นเกิดเป็นหญิงนะสิ” บรรพตตอบอย่างมีอารมณ์ น้ำเสียงเหยียดหยามอย่างไม่ปกปิดแม้แต่น้อย “เจ้าเป็นกษัตริศจะอยู่ในเรือน เลี้ยงลูกดูแลเรือนอย่างที่คุณหญิงควรจะทำ ไม่ควร...ไม่ควรอย่างยิ่งที่จะมีขนทองเป็นหญิง ตั้งแต่บรรพบุรุษของเราหลบหนีออกจากหิมพานต์และถูกบีบให้มาอยู่ในอุดรพนา ไม่มีเลยที่กษัตริศขนทองจะเป็นสตรี กษัตริศขนทองทั้งสิบล้วนแต่เป็นชาย แต่แล้วเจ้าก็ฟักออกมา...ไข่ทองอร่าม ขนทองอร่าม แต่ดันเป็นกษัตริศไม่ใช่กษัตริศ”

“พวกหัวโบราณที่ยึดเพศชายเป็นใหญ่อย่างท่านเลยทนไม่ได้ใช่ไหม ท่านคงคิดว่ากษัตริศขนทองคงปกครองอุดรพนาไม่ได้”

(อลินา, 2558, น. 268-269)

การกดขี่ผู้หญิงให้อยู่ในกรอบที่สังคมชายเป็นใหญ่กำหนด คือมีหน้าที่ดูแลบ้านเรือน เลี้ยงลูกเท่านั้น ผู้หญิงไม่มีสิทธิ์ใด ๆ โดยเฉพาะการปกครองบ้านเมืองไม่ใช่หน้าที่ของผู้หญิง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวล้าสมัยเป็นอย่างยิ่ง ราวนี้เศสโสภินจึงเป็นภาพแทนของการต่อต้านแนวคิดชายเป็นใหญ่โดยแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงสามารถปกครองบ้านเมืองด้วยความสติปัญญาและความสามารถได้

นอกจากนี้ในสังคมดิสโทเปียซึ่งมีความเหลื่อมล้ำทางเพศภาวะแล้วยังปรากฏแนวคิดการลดทอนคุณค่าของมนุษย์จากพฤติกรรมทางเพศทำให้ผู้ถูกระงับเสียหายทั้งร่างกายและจิตใจ เช่น นวนิยายเรื่อง**เพชรราภส** ของอลินา นวนิยายลำดับที่สามของ**นวนิยายชุดนวนิหิมพานต์** กล่าวถึงพศุตม์และสลิล ตัวละครที่มีภูมิหลังอันเลวร้ายเพราะถูกคุกคามทางเพศ

“ฉันไม่สวย” องค์กรักสาวหลุดปากออกมา ไม่รู้ทำไมราวกับว่าตัวหล่อนั้นเป็นเหมือนลูกโป่งใบใหญ่ที่ขยายใหญ่ขึ้นทุกวันและรอเวลาแตกกระจาย แต่จู่ ๆ ก็เหมือนมีใครมาปลดรูรั่วออก และให้ลมเนาเหม็นภายในพรั่งพรูออกมา “ข้างในฉันสกปรก ฉันไม่ได้แข็งแกร่งอะไรเลย ฉันพยายามแล้ว แต่ทุกคืนฉันเข้านอนด้วยความหวาดกลัว ฉันเกลียดผู้ชายทุกคน...แม้แต่รักษะ...ฉันเคารพเขาเชื่อฟังเขา แต่ฉันก็เกลียดที่เขาเป็นฝ่ายชาย เพื่อน ๆ ของฉัน...วรทัต อนิก วายู ฉันคุยกับพวกเขาหัวเราะกับพวกเขา ฟันผ้าอันตรายเป็นตายร่วมกันมา แต่ฉันยังไม่สามารถรักหรือเชื่อใจพวกเขาได้เต็มที่เพราะพวกเขาเป็นผู้ชาย”

“ฉันเองก็เคยเกลียดผู้หญิง เกลียดมาก เกลียดที่ผู้หญิงคนหนึ่งทำให้ฉันเป็นแบบนี้” ด้วยกิริยาสบาย ๆ พศุตม์ ปลดกระดุมเสื้อแบบปายไปด้านข้างของเขาออก ดึงเสื้อกล้ามขวาด้านในลงมา ทำให้เห็นว่า หน้าอกแข็งแกร่งที่สลิคคาดว่าเขาไม่นั้นไม่เรียบ ผิวหนังของเขามีแต่รอยกรีดยาว ๆ เต็มไปหมด แม้จะเป็นแผลเก่าตื้นจนเป็นแค่สีขาวจาง ๆ แต่ตอนที่มันเกิดขึ้นนั้นต้องสร้างความเจ็บปวดให้มากที่สุด

(อลิษา, 2559ก, น. 290-291)

ตัวละครทั้งสองแสดงให้เห็นถึงสภาพร่างกายและจิตใจที่บอบช้ำจากการถูกคุกคามทางเพศในอดีตและกลายเป็นบาดแผลซึ่งส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าไม่เพียงแต่ผู้หญิงเท่านั้นที่ถูกคุกคามทางเพศ ผู้ชายก็ถูกคุกคามทางเพศได้เช่นเดียวกันซึ่งเกิดได้จริงในสังคมปัจจุบัน ในนวนิยายเรื่องเอกเทพ ของอลิษา นวนิยายลำดับที่สี่ของนวนิยายชุดนวนิหมพานต์ กล่าวถึงภวัคค์ ตัวละครซึ่งเป็นนรสิงห์จากป่าหิมพานต์และได้มาใช้ชีวิตในนวนิหมพานต์ แสดงให้เห็นว่าสังคมของป่าหิมพานต์กับนวนิหมพานต์แตกต่างกัน เช่นตัวอย่าง

ภวัคค์ที่ไม่ชอบเป็นเป้าสายตาใครรู้สึกอึดอัดเหมือนจะหายใจไม่ออก ในนวนิหมพานต์ไม่มีนรสิงห์ ดังนั้นเขาจึงเป็นเป้าสายตาที่มองมาทั้งสนอกสนใจและเหยียดหยามอยู่ตลอด มนุษย์ เทพและอสูรที่นั่นมองหน้าเขา มองเท้าที่เป็นกรงเล็บปกคลุมด้วยขนสีทองอร่ามของเขา...มองหน้าเขาอีกทีแล้วพากันซุบซิบนินทา พวกผู้ชายมองอย่างใคร่รู้และไม่เป็นมิตร ส่วนผู้หญิงถ้าไม่ตีตัวออกห่างอย่างระมัดระวังก็มักจะเข้ามาคิกคักทอดสะพานให้

ภวัคค์ชอบเพศตรงข้าม แต่เขาไม่ชอบสาว ๆ ในนวนิหมพานต์ เขารู้ว่าผู้หญิงเหล่านั้นไม่ได้สนใจนิสัยใจคอหรือตัวตนที่แท้จริงของเขา ผู้หญิงพวกนั้นแค่อยากรู้ว่าผู้ชายที่มีท่อนล่างเป็นสิ่งใดนั้นเป็นอย่างไร เครื่องเพศเขาจะใหญ่โตสมกับเป็น ‘เจ้าป่า’ หรือไม่ และเขาจะสร้างความสุขให้กับผู้หญิงได้มากมายแค่ไหน

ภวัคร์รับรู้เรื่องเหล่านี้ด้วยความรังเกียจและสะอิดสะเอียน เพศหญิงในป่าหิมพานต์ ไม่เหมือนสาว ๆ ในนวมหิมพานต์แม้แต่น้อย พวกนั้นไม่เคยมองท่อนล่างของเขาย่างคาดคะเน ไม่เคยยิ้มหรือหัวเราะเสียงแหลมเป็นนัยใด ๆ

สาว ๆ เหล่านี้มองหน้าเขาและพูดกับเขาอย่างนอบน้อม เพราะเขาเป็นหน่วยลาดตระเวนรักษาดินแดน เป็นบุตรบุญธรรมคนเดียวของท่านเทพ ต่อให้เขาไม่นุ่งผ้าก็ไม่มีความใคร่สนใจ

ไม่เหมือนในนวมหิมพานต์

(อลินา, 2559ข, น. 161-162)

แม้ในนวมหิมพานต์จะเป็นโลกใหม่ มีสิ่งมีชีวิตหลากหลายเผ่าพันธุ์ แต่นรสิงห์กลับเป็นความแปลกใหม่ของนวมหิมพานต์เพราะเมื่อเกิดเหตุการณ์โลกาภิวัตน์ เผ่าพันธุ์นรสิงห์ที่ไม่สามารถหนีออกจากป่าหิมพานต์ก่อนถูกปิดผนึกได้ ต่อมาเมื่อนวมหิมพานต์เปิดออกอีกครั้งภวัคร์ซึ่งเป็นนรสิงห์ตัวแรกของป่าหิมพานต์ที่ได้มาใช้ชีวิตในนวมหิมพานต์ แต่อย่างไรก็ตามความแปลกแยกแตกต่างทางกายภาพทำให้ภวัคร์เป็นที่สนใจของเผ่าพันธุ์อื่น นำไปสู่ความรู้สึกไม่ชอบสายตาและความคิดของผู้คนส่วนใหญ่ที่ใช้มองตน โดยเฉพาะการใช้สายตาสื่อเจตนาคุกคามทางเพศ ทำให้ภวัคร์รู้สึกรังเกียจสายตาและความคิดของผู้คนบางกลุ่มในนวมหิมพานต์ สื่อความคิดว่าไม่เพียงแต่เพศหญิงเท่านั้นที่จะถูกคุกคามทางเพศ ในปัจจุบันเพศชายอาจถูกคุกคามทางเพศทั้งจากเพศตรงข้ามและเพศเดียวกัน นับเป็นสังคมแห่งความเลวร้ายที่ยังแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ยาก สังคมที่มีการคุกคามทางเพศอาจนำไปสู่ปัญหาอาชญากรรมทางเพศในที่สุด

นอกจากนี้ยังมีเรื่องสั้นซึ่งสะท้อนความเหลื่อมล้ำทางเพศและการลดทอนคุณค่าของมนุษย์ในโลกดิสโทเปีย ได้แก่ **ฝั่งรังสุดท้าย** ของคเชนทร์ อัศวมณีกุล ในรวมเรื่องสั้น **สภท 4** เนื้อเรื่องกล่าวถึงฉากประเทศไทยในอนาคตหลังโลกวิบัติ แผ่นดินจมหายไปเหลือแต่แผ่นน้ำ อาหารขาดแคลนเพราะทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย น้ำว่าเด็กสาววัย 15 ปีต้องใช้ชีวิตอย่างยากลำบากภายใต้สังคมแห่งความเลวร้าย ดังตัวอย่าง

“หลายครั้งต้องเอาตัวเข้าแลกให้อีพวกกลัดมันตะบันซี่ ขอแค่แลกกระป๋องเกราะสนิมที่พวกมันงมขึ้นจากน้ำ หลายหนเจอพวกฟันแล้วหนี ต้องเปลื้องตัวเปล่าแถมเสี่ยงโรคกาม เนื้อตัวพวกมันเต็มไปด้วยคราบ แต่ผิวน้ำว่าก็ไม่แตกต่างกัน”

(ปราบดา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น. 181)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าเพื่อความอยู่รอดน้ำว่าจำเป็นต้องยินยอมถูกล้างละเมิดทางเพศ จนกลายเป็นเรื่องปกติของชีวิต สะท้อนความเลวร้ายของสังคมดิสโทเปียทำให้เห็นความเหลื่อมล้ำของเพศภาวะที่ว่าปัจจัยทางเพศเป็นเครื่องมือแสดงอำนาจ โดยเฉพาะการใช้กำลังกดทับเพศภาวะที่อ่อนแอ มักปรากฏในสังคมดิสโทเปีย

การวิเคราะห์หมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย พบว่าตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันปรากฏหมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในมิติต่าง ๆ ได้แก่ สังคม การเมืองการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพศภาวะ และเทคโนโลยี ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมไทยสอดคล้องกับหมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย โดยหมโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณคดีโบราณจะนำเสนอสังคมอุดมคติโดยเน้นย้ำให้เห็นถึงอิทธิพลของศาสนา การมีศีลธรรมของคนในสังคมเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สังคมเจริญ ในทางตรงข้ามหมโนทัศน์ดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณนำเสนอสังคมแห่งความวิบัติจากอิทธิพลของศาสนาเช่นกัน โดยเฉพาะการเสื่อมศีลธรรมของคนในสังคมเป็นปัจจัยหลักทำให้เกิดสังคมดิสโทเปีย

ส่วนวรรณกรรมปัจจุบัน ผู้วิจัยได้จำแนกวรรณกรรมเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ วรรณกรรมคลาสสิกใหม่ วรรณกรรมจินตนิยาย และวรรณกรรมดิสโทเปีย พบว่าตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันมีความเชื่อมโยงกับหมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียใกล้เคียงกับวรรณคดีโบราณ เช่น การผลิตซ้ำความเชื่อเกี่ยวกับปาหิมพานต์ การนำเสนอแนวคิดสังคมอุดมคติ โดยพบว่าหมโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน โดยมากแสดงผ่านวรรณกรรมจินตนิยายหรือวรรณกรรมแฟนตาซี มีลักษณะสอดคล้องกับยูโทเปีย กล่าวคือเป็นสังคมในอุดมคติที่ไม่มีจริงตามลักษณะของจินตนิยายหรือแฟนตาซี สำหรับหมโนทัศน์ดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบันพบมากในกลุ่มวรรณกรรมดิสโทเปีย วรรณกรรมคลาสสิกใหม่ และวรรณกรรมจินตนิยาย ตามลำดับ กลุ่มวรรณกรรมดิสโทเปียจึงเป็นภาพแทนของความหายนะ ความวิบัติ การล่มสลายของสังคมมนุษย์ ด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์หมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยจึงเป็นภาพแทนของความเจริญและความวิบัติของสังคมมนุษย์เป็นการผลิตซ้ำหมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียผ่านตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบัน

บทที่ 5

กลวิธีการนำเสนอโน้ตทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

การวิเคราะห์หมโน้ตทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในมิติต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมไทยจากบทที่ 4 ทำให้เห็นได้ว่าวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันปรากฏลักษณะของยูโทเปียและดิสโทเปียอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในลักษณะคู่ตรงข้ามกัน สำหรับการวิเคราะห์ในบทนี้ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นถึงกลวิธีการนำเสนอหมโน้ตทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยจากตัวบทวรรณคดีโบราณจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วง ลิลิตโองการแช่งน้ำ เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา พระมัลลย์คำหลวง และภาพย์พระไชยสุริยา สำหรับตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันที่นำมาศึกษามีจำนวน 12 เรื่อง ได้แก่ เมืองนิมิตร เมืองเนรมิต ตรีเนตรทิพย์ ทูตยอสุร เพชรรากษส เอกเทพ วิวาทพิทยาร นิลนาคินทร์ คชาปุระ นครไอยรา เบสเมนต์ มูน และสะกด 4

กลวิธีการนำเสนอเป็นเทคนิควิธีการที่ผู้เขียนใช้ในงานเขียนของตน การเล่าเรื่องเป็นแนวคิดหนึ่งที่จะทำให้เห็นถึงวิธีการนำเสนอของผู้เขียน ผู้วิจัยจึงนำกลวิธีการเล่าเรื่องมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอหมโน้ตทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย โดยทั่วไปการวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรมเพื่อให้เห็นถึงโครงเรื่องที่ร้อยเรื่องราวเข้าด้วยกันเป็นส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรม ผู้ศึกษาวรรณกรรมมักนำโครงเรื่องมาพิจารณาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในตัวบท ซึ่งจะทำการสร้างโครงเรื่องมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน แต่ในการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอหมโน้ตทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การสร้างเหตุการณ์ (Events) เป็นแนวคิดที่เหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์หมโน้ตทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย โดยพิจารณาจาก “เรื่องราว การเรียงร้อยเหตุการณ์ (Events) ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้อาจเป็นลักษณะของ “การกระทำ” (Actions) คือตัวละครเป็นผู้กระทำสิ่งต่าง ๆ หรือเป็นลักษณะของ “สิ่งที่เกิดขึ้น” (Happenings) คือตัวละครเป็นผู้ถูกกระทำจากสิ่งอื่น” (Seymour Chatman, 1978, pp. 44-45) แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์ตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบัน ซึ่งจะให้เห็นถึงโครงสร้างของเหตุการณ์แบบยูโทเปียและดิสโทเปียในลักษณะการกระทำ และสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นเหตุเป็นผลกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำแนกประเด็นการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอหมโน้ตทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ การสร้างเหตุการณ์ การสร้างตัวละคร การสร้างฉากและบรรยากาศ รวมทั้งวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดเชิงสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย การวิเคราะห์ประเด็นเหล่านี้เพื่อให้เห็นถึงการดำรงอยู่ การผลิตซ้ำ และพลวัตของหมโน้ตทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

1. กลวิธีการนำเสนอมนต์ศรัทธาโยทูปิเยและติสโทปิเยในวรรณคดีโบราณ

ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องของ Seymour Chatman (1978) เพื่อวิเคราะห์การสร้างเหตุการณ์ การสร้างตัวละคร การสร้างฉากและบรรยากาศ รวมทั้งวิเคราะห์การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์เพื่อให้เห็นกลวิธีการนำเสนอความเป็นโยทูปิเยและติสโทปิเยในวรรณกรรมไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 กลวิธีการนำเสนอมนต์ศรัทธาโยทูปิเยในวรรณคดีโบราณ

การวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอมนต์ศรัทธาโยทูปิเยจากตัวบทวรรณคดีโบราณจำนวน 5 เรื่อง เพื่อให้เห็นถึงเทคนิควิธีการของผู้เขียนในการนำเสนอมนต์ศรัทธาโยทูปิเย ซึ่งผู้วิจัยพบใน 4 ลักษณะ ดังนี้

1.1.1 การประกอบสร้างเหตุการณ์แบบโยทูปิเยในวรรณคดีโบราณ

กลวิธีการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบโยทูปิเย ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้การสร้างเหตุการณ์ (Events) ตามแนวคิดของ Seymour Chatman (1978, p. 19) มาพิจารณาเหตุการณ์จากการกระทำ (Actions) และสิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์กลวิธีการสร้างเหตุการณ์แบบโยทูปิเยเพื่อพิจารณาว่าในตัวบทวรรณคดีโบราณมีการประกอบสร้างเหตุการณ์ที่เป็นลักษณะของโยทูปิเยอย่างไร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

วรรณคดีโบราณที่มีลักษณะของมนต์ศรัทธาโยทูปิเยปรากฏอยู่จะมีรูปแบบการสร้างเหตุการณ์จากการกระทำ (Actions) และสัมพันธ์กับสิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) ซึ่งพบว่าในวรรณคดีโบราณ การสร้างเหตุการณ์แบบโยทูปิเยจะกล่าวถึงการสิ้นสุดโลกและจักรวาลเป็นลำดับแรก โดยเป็นเหตุการณ์ที่เกิดจากการกระทำของธรรมชาติเป็นหลัก เช่นใน **ไตรภูมิพระร่วง** แสดงเหตุการณ์การสิ้นสุดโลกและจักรวาลด้วยไฟ ด้วยน้ำและด้วยลม มีอำนาจทำลายล้างกามภูมิไปจนกระทั่งพรหมชั้นจตุตถภูมิ ดังตัวอย่างที่ว่า

“แต่ฝูงอันมีจิตรแลมีชีวิตอันเกิดในภูมิทั้ง ๓๑ ชั้น ทั้งนี้เที่ยงย่อมฉิบหายด้วยมัตยราชหากกระทำให้หายเสีย อันว่าสิ่งทั้งหลายอันที่มีแต่รูปแลว่าจิตรมิได้ในภูมิ ๑๒ ชั้นแห่งนี้เท่าวันไว้ แต่อัสถุญีสัตว์ขึ้นไปเบื้องบนแลหา อันว่าที่ต่ำแต่อัสถุญีสัตว์ลงมาหาเรานี้มีอาทิ คือ พระสุเมรุราช ย่อมรู้ฉิบหายด้วยไฟด้วยน้ำด้วยลม”

(พระญาติไทย, 2554, น. 216)

หลังจากการสร้างเหตุการณ์การสิ้นสุดโลกและจักรวาล เหตุการณ์ลำดับต่อมาจะเป็นลักษณะการแสวงหาความเป็นอุดมคติ ใน**ไตรภูมิพระร่วง**กล่าวว่าภายหลังการสิ้นสุดจักรวาลได้มีโลกใหม่เกิดขึ้น เกิดเป็นแผ่นดิน เกิดเขาพระสุเมรุ มหานทีสี่พันนคร ป่าหิมพานต์ ฯลฯ จากนั้นเหล่าเทพยดาที่อาศัยในอภิสรรพหวมลงมาเกิดเป็นมนุษย์ ภายหลังจากกลายเป็นมนุษย์ผู้คนเหล่านั้นย่อมแสวงหาความสุขสบายแก่ชีวิต เช่น การอธิษฐานขอให้มิพระอาทิตย์พระจันทร์ ปีนักษัตร ฤดูกาลและอากาศ เป็นต้น ทั้งนี้เมื่อมีผู้คนมากขึ้นจึงเกิดแสวงหาผู้ปกครองเพื่อบริหารจัดการสังคม ที่ว่า “แลควรเราท่านทั้งหลายตั้งไว้ท่านผู้หนึ่งให้เป็นใหญ่เป็นเจ้าเป็นจอมเราเกิด เราทั้งหลายผิตชอบสิ่งใดให้ท่านแต่งบังคับถ้อยความอันผิตแลชอบแก่เราให้แต่งปันที่ปันแดนให้แก่เราแลฯ” (พระญาติไทย, 2554, น. 229) จะเห็นได้ว่าเป็นการแสวงหาผู้นำเพื่อให้เกิดสังคมที่อยู่ร่วมกันสงบสุขเป็นสังคมในอุดมคติ และลำดับสุดท้ายของการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียคือการเกิดสังคมยูโทเปีย **ไตรภูมิพระร่วง**ได้แสดงให้เห็นถึงสังคมยูโทเปีย คือสังคมที่มีผู้ปกครองที่ดี ประชาชนต่างรู้หน้าที่ของตน ทั้งประพฤตินอยู่ในศีลธรรม บ้านเมืองจึงจะเจริญ เช่นข้อความที่ว่า “ถ้าแลเมื่อใดฝูงคนทั้งหลายมิได้กระทำบาปแลบันดาลไมตรีใส่ ฝูงเทพยดาทั้งหลายก็รักษาพยาบาลทั้งพระอาทิตย์ แลพระจันทร์นพเคราะห์แลนักษัตรทั้งหลายเสร็จในราชสมบัติมโหฬารเลยฯ ทั้งลมแลฝนแด่นั้นก็ชอบด้วยฤดูปีเดือนวันวันคืนไม่ไล้อันเป็นหยูกยานั้นก็ดี คินนั้นชนมาพิธินทั้งก็เร่งยืนขึ้นไปเบื้องหน้าคินเล่า” (พระญาติไทย, 2554, น. 230-231) จากเนื้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าหากคนทั้งหลายอยู่ในศีลธรรม สังคมจะสงบสุข เพราะเทวดาจะคุ้มครองรักษาสมดุลของธรรมชาติทั้งพระอาทิตย์พระจันทร์ ปีนักษัตร สภาพอากาศ ฤดูกาลวันเดือนปี เหล่านี้ให้เป็นปกติ อายุของผู้คนก็จะยืนยาวขึ้นตามไปด้วย ด้วยเหตุนี้สังคมในห้วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นสังคมที่สมบูรณ์อย่างเป็นอุดมคติ

เมื่อพิจารณาการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียจึงสรุปได้ว่า **ไตรภูมิพระร่วง**มีการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียปรากฏอยู่ โดยเริ่มจากเหตุการณ์ที่เกิดจากการกระทำของธรรมชาติทำให้โลกและจักรวาลล่มสลาย ต่อมาเกิดโลกใหม่จากธรรมชาติเป็นผู้สร้างเช่นกัน เหตุการณ์ลำดับต่อมาคือการแสวงหาความเป็นอุดมคติ จากการสร้างสังคมในลักษณะของยูโทเปีย และลำดับสุดท้ายของการสร้างเหตุการณ์ คือสิ่งที่เกิดขึ้น ได้แก่สังคมอุดมคติที่ผู้คนอยู่ร่วมกันด้วยใช้ศีลธรรมเป็นหลัก

ทั้งนี้นอกจาก**ไตรภูมิพระร่วง**แล้ว ยังพบว่า**กาพย์พระไชยสุริยา** มีลักษณะการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียที่คล้ายกัน โดยปรากฏเนื้อความเกี่ยวกับการล่มสลายของบ้านเมืองจากการกระทำของธรรมชาติ ซึ่งกระทำผ่านบทลงโทษของผีป่าทำให้เกิดน้ำท่วมเมือง ผู้คนต้องหนีตายรวมทั้งพระไชยสุริยา พระมเหสีและข้าราชการ ความล่มสลายของบ้านเมืองจึงเป็นเหตุการณ์สำคัญลำดับแรกของการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปีย เหตุการณ์ต่อมาคือการแสวงหาความเป็นอุดมคติ ภายหลังจากพระไชยสุริยาและพระมเหสีหนีออกจากเมืองโดยเรือสำเภาแต่กลับเจอพายุใหญ่ทำให้เรือแตก

พระไชยสุริยาและพระมหะสีรอดชีวิตได้พบแผ่นดินและพบพระฤๅษีสั่งสอนธรรมะซึ่งจะเป็นหนทางสู่ สวรรค์แก่ทั้งสองพระองค์ เช่นตัวอย่าง

เดชะพระกฤษณะหลัง	สิ่งใดใจหวัง
ได้ตั้งมุ่งมาดปรารถนา	
จริงนะประสกลีลา	สวตมนต์ภาวนา
เบื้องหน้าจะได้ไปสวรรค์	

(สุนทรภู่, 2543, น. 37)

การสอนธรรมะของพระฤๅษีเป็นหนทางสู่สวรรค์เปรียบได้กับการแสวงหาสถานที่ใน อุดมคติหรือความเป็นยูโทเปียนั่นเอง เพราะสวรรค์เป็นภาพแทนของความสุขสบาย ปราศจากทุกข์ และสวรรค์นับเป็นสิ่งคมยูโทเปียที่ผู้คนปรารถนา เช่นคำกล่าวที่ว่า “สำเร็จเสร็จได้ไปสวรรค์ เสวย สุขทุกวัน นานนับกับกัลป์พุทธันดร ” (สุนทรภู่, 2543, น. 39) จากลักษณะตามที่กล่าวมา เมื่อพระไชยสุริยาและพระมหะสีบำเพ็ญเพียรสำเร็จจึงได้ไปสวรรค์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังการกระทำ ตามรูปแบบการสร้างเหตุการณ์ ทั้งยังให้ภาพความเชื่อที่ว่าสวรรค์คือสถานที่ในอุดมคติ ผู้ที่อยู่ใน สวรรค์จะมีความสุขชั่วกาลนาน ด้วยเหตุนี้สวรรค์จึงเป็นสิ่งคมในอุดมคติของผู้คนแม้ตามเนื้อเรื่องของ **ภาพย์พระไชยสุริยา** ไม่ได้ให้รายละเอียดหรือภาพของสวรรค์ก็ตาม แต่ภาพสวรรค์ถูกผลิตซ้ำ ในวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ในทิศทางเดียวกัน คือเป็นสถานที่แห่งความสุขสบายในอุดมคติ การไปเกิด ในสวรรค์ของพระไชยสุริยาจึงเป็นสิ่งที่เกิดหลังจากการแสวงหาความเป็นสิ่งคมอุดมคติหรือโลกแห่ง ยูโทเปียแล้วนั่นเอง

นอกจากนี้วรรณคดีที่มีลักษณะการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียยังพบใน **พระมัลลย์ คำหลวง** โดยมีการสร้างเหตุการณ์เกี่ยวกับการล่มสลายของสังคมมนุษย์ซึ่งมีสาเหตุมาจากความเสื่อม ศีลธรรมเป็นหลัก เช่นตัวอย่างเหตุการณ์สิ้นสุดพระพุทศศาสนาในยุคสมเด็จพระสมณโคดม ความว่า

“เมื่อใดพระศาสนบรม สมเด็จพระโคดมจอมภพ ถึงถ้วนครบห้าพัน ก็อันตธานพินาศ
อันว่าโลกธาตุทั้งหลาย จักระส่ำระสายอาเกียรณ์ อุกุศลจะเบียดหนวยชน อันว่ากุศล
จะพินาศ ถอยชนชาติลำดับกัน”

(กรมศิลปากร, 2545, น. 178)

จากข้อความข้างต้น เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองครบห้าพันปี ด้วยผู้คนเสื่อมศีลธรรมทำให้พระพุทธศาสนาสิ้นสุดลง ในเวลานั้นมีความระส่ำระสายเกิดเป็นกสิยัค ผู้คนล้มตายเหลือเพียงผู้มีศีลธรรมที่รอดชีวิต ต่อมาผู้คงศีลธรรมเหล่านี้ได้บำเพ็ญเพียร รักษาศีลธรรม ทำบุญทำทาน เพื่อแสวงหาหนทางแห่งการมีชีวิตที่ดีหรือความเป็นอุดมคติ การกระทำในลักษณะดังกล่าวเป็นการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียต่อเนื่องจากความล่มสลายของสังคม และลักษณะสุดท้ายที่สัมพันธ์กัน คือสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ได้แก่ ความปรารถนาของผู้คนที่ต้องการเกิดในยุคพระพุทธศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรยอันเป็นหลักสำคัญของเรื่อง ความปรารถนาของผู้คนในยุคพระศรีอริยเมตไตรยแสดงถึงความเป็นยูโทเปียหรือสังคมอุดมคติ โดยเฉพาะความต้องการมีชีวิตอย่างสุขสบายไม่มีโรครภัยและอันตราย ดังความว่า

“เมื่อข้าตรัสโพธิญาณ บมีอันตรายแก่ฝูงคน เนตรโสภณสุทธิโส เมื่อข้าให้พรทาน ข้านมัสการเคารพ องค์เทพยชื้อตรง ครั้นถึงพุทธวงศ์ดำรัส ส่วนฝูงสัตว์ทั่วเท่า บเป็นค้อมเค้าสารพางค์ โฉมสำอองปรากฏ ข้าให้โอสถผู้เป็นโรค เมื่อเป็นมงกุฎโลกนาถา บมีโรคาแก่คน ทั่วสากลแหล่งหล้า ข้าแผ่เมตตาทั่วทิศาน บให้มีภัยพาลแก่ฝูงสัตว์ เมื่อข้าได้ตรัสปรมา บมีมารามาผจญ ข้าให้ทานผลอันชอบใจ แก่ผู้ใคร่ปรารถนา ให้ขออภัยทุกอัน ข้าน้ำสรวพรบรจจ เมื่อข้าพระองค์ดำรัส อันฝูงสัตว์ทุกพรรค มีมหันตโศกา สำฤทธิปรารถนาทุกอัน”

(กรมศิลปากร, 2545, น. 181)

ในยุคสมัยของพระศรีอริยเมตไตรยพระองค์แสดงให้เห็นว่า เมื่อพระองค์ตรัสรู้ สังคมในยุคนั้น ผู้คนจะสุขสบาย มีรูปร่างหน้าตางดงาม ไม่มีโรครภัยไข้เจ็บ มีข้าวน้ำอาหารสมบูรณ์ มีทุกสิ่งทีปรารถนาจะเห็นได้ว่าโลกในยุคพระศรีอริยเมตไตรยเป็นสิ่งสมในอุดมคติหรือมีความเป็นยูโทเปียปรากฏอยู่ ดังนั้น**พระมาลัยคำหลวง**จึงเป็นวรรณคดีที่มีลักษณะการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปีย กล่าวคือ มีการกระทำจากพฤติกรรมผิดศีลของผู้คนทำให้เกิดกสิยัค ต่อมาผู้คนบำเพ็ญเพียรรักษาศีลกระทำแต่ความดี จึงเกิดสังคมขึ้นใหม่ คือยุคพระศรีอริยเมตไตรยซึ่งเป็นลักษณะของสังคมอุดมคติอย่างแท้จริง

จากการวิเคราะห์วรรณคดีทั้งสามเรื่อง ได้แก่ **ไตรภูมิพระร่วง** **กาพย์พระไชยสุริยา** และ**พระมาลัยคำหลวง** พบว่า**ไตรภูมิพระร่วง**และ**กาพย์พระไชยสุริยา**มีลักษณะการสร้างเหตุการณ์บางช่วงตอนที่ปรากฏมโนทัศน์ยูโทเปียคล้ายกัน กล่าวคือ มีการสร้างเหตุการณ์จากการทำลายล้างบ้านเมือง โลก และจักรวาล โดยอำนาจของธรรมชาติเป็นจุดเริ่มต้นเช่นเดียวกัน ต่อมาเป็นการ

แสวงหาความเป็นสังคมอุดมคติเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ยากลำบาก และสิ่งที่เกิดขึ้นต่อมาเมื่อมีการแสวงหาความเป็นอุดมคติก็จะพบสังคมอุดมคติ นับเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการสร้างเหตุการณ์ก่อนหน้า ทั้งนี้**พระมาลัยคำหลวง**ก็มีเนื้อเรื่องที่มีลักษณะของการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียปรากฏอยู่เช่นกัน แต่มีความแตกต่างที่สาเหตุของการสิ้นสุดพระพุทธศาสนาในสมัยของสมเด็จพระสมณโคดม เป็นเพราะผู้คนเสื่อมศีลธรรมทำให้โลกเข้าสู่กลียุคและสังคมล่มสลายในที่สุด สำหรับขั้นตอนการสร้างเหตุการณ์ในลำดับต่อมาพบว่า**พระมาลัยคำหลวง**มีลักษณะการสร้างเหตุการณ์เช่นเดียวกับ**ไตรภูมิพระร่วง**และ**กาพย์พระไชยสุริยา** คือ การแสวงหาความเป็นอุดมคติ และสิ่งที่เกิดขึ้นคือสังคมยูโทเปีย วรรณคดีทั้งสามเรื่องจึงมีลักษณะการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียอย่างชัดเจน สามารถสรุปรูปแบบการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียได้ดังนี้

ตาราง 3 แสดงการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียในวรรณคดีโบราณ

การกระทำ (Actions) ขั้นที่ 1	การกระทำ (Actions) ขั้นที่ 2	สิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) ขั้นที่ 1
แสดงความวิบัติของ บ้านเมือง หรือการสิ้นสุดโลก และจักรวาล	การแสวงหาความเป็นสังคม อุดมคติ และการเข้าสู่ภาวะ ยูโทเปีย	เกิดสังคมยูโทเปีย

ตารางข้างต้นแสดงการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปีย จะพบว่ารูปแบบการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ เปิดเรื่องหรือต้นเหตุการณ์แสดงการล่มสลายของบ้านเมืองหรือการสิ้นสุดโลกและจักรวาล แล้วจึงเกิดโลกใหม่ เหตุการณ์ต่อมาคือการแสวงหาความเป็นอุดมคติ หรือความเป็นยูโทเปีย และลักษณะสุดท้ายคือสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากเหตุการณ์ก่อนหน้า ได้แก่ การเกิดสังคมอุดมคติหรือสังคมยูโทเปียตามความปรารถนา ด้วยเหตุนี้จึงเป็นลักษณะของกลวิธีการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียในวรรณคดีโบราณ

1.1.2 การสร้างตัวละครยูโทเปียในวรรณคดีโบราณ

กลวิธีการสร้างตัวละครแบบยูโทเปียเป็นการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นลักษณะของตัวละครแบบยูโทเปียทั้งลักษณะภายนอกและพฤติกรรมที่แสดงความเป็นยูโทเปีย หากพิจารณาจากนิยามของยูโทเปีย การสร้างตัวละครยูโทเปียต้องมีลักษณะพิเศษ โดยเป็นตัวละครที่มีความโดดเด่นทั้งทางกายภาพและพฤติกรรม เป็นตัวละครที่สร้างขึ้นจากความปรารถนาในสิ่งที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ ตัวละคร

ยูโทเปียจึงมีลักษณะเหนือกว่าตัวละครโดยทั่วไป ซึ่งเมื่อผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตัวบทวรรณคดีทั้ง 5 เรื่อง พบลักษณะการสร้างตัวละครยูโทเปียได้ดังนี้

1) ตัวละครที่มีลักษณะทางกายภาพแบบยูโทเปีย

ตัวละครยูโทเปียต้องมีลักษณะทางกายภาพตามอุดมคติ คือมีรูปร่างหน้าตา และบุคลิกภาพโดดเด่นเหนือคนทั่วไป โดยปกติการกำหนดลักษณะทางกายภาพหรือรูปร่างหน้าตาของตัวละครเป็นสิ่งสำคัญ หากวิเคราะห์ลักษณะภายนอกของตัวละครจะพบว่าตัวละครเอกทั้งหญิงและชายมักมีลักษณะโดดเด่น เช่น ตัวละครเอกหญิงจะมีรูปร่างหน้าตาสวยงาม ส่วนตัวละครเอกชายจะสง่างาม แข็งแรง และหล่อเหลา เป็นต้น แต่สำหรับการสร้างตัวละครยูโทเปียในวรรณคดีโบราณจะพบว่าตัวละครภายนอกโดดเด่นยิ่งกว่าตัวละครเอกทั่วไป อาทิ พระญาจักรพรรดิราชใน **ไตรภูมิพระร่วง** ได้พรรณาลักษณะของพระญาจักรพรรดิราชไว้ว่า

“องค์พระญามหาจักรพรรดิราชนั้นรุ่งเรืองงามดั่งเดือนเพ็ญบุรณแล มีลูกเจ้าเหง้าขุน
ทั้งหลายที่ไปด้วยเสด็จท่านนั้นก็รุ่งเรืองงามดั่งดาราจรทั้งหลาย อันห้อมล้อมเป็นบริวาร
พระจันทร์เจ้านั้นแลฯ”

(พระญาลิไทย, 2554, น. 88)

เนื้อความกล่าวได้ว่ากวีได้เปรียบเทียบความงามของพระญาจักรพรรดิราชกับพระจันทร์เต็มดวงในคืนวันเพ็ญที่มีความงามอย่างสมบูรณ์ ทั้งยังเปรียบเทียบข้าราชการบริวารขององค์พระญาจักรพรรดิราชกับดวงดาวที่อยู่รายรอบพระจันทร์ ความงามของพระญาจักรพรรดิราชจึงเป็นความงามที่มากล้นด้วยบารมี เป็นความงามทางกายภาพที่มีความสมบูรณ์แบบ จะเห็นได้ว่าพระญาจักรพรรดิราชเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีลักษณะทางกายภาพงดงามโดดเด่นมากยิ่งขึ้นกว่ากษัตริย์ทั่วไป ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นความงามในอุดมคติหรือเป็นความโดดเด่นตามลักษณะตัวละครยูโทเปีย

ไตรภูมิพระร่วง ยังปรากฏตัวละครอื่นที่มีลักษณะทางกายภาพโดดเด่นแตกต่างจากตัวละครโดยทั่วไป เช่น นางแก้วหรืออิตถิรัตน์ หนึ่งในแก้วคู่บุญของพระญาจักรพรรดิราช การพรรณาลักษณะของนางแก้วนั้นแสดงถึงความแตกต่างจากตัวละครทั่วไปอย่างชัดเจน นางแก้วจะมีลักษณะภายนอกที่พิเศษ ดังความว่า

อันว่านางแก้วนั้นโสดบมีต่าบมิสูงพองามพอสีสมควรถูกเนื้อจำเรียวใจฝูงคนทั้งหลาย
แลมีฉวีวรรณเกลาเกลี้ยงหมดใสงามนันทนา มาตราว่าจะลองธูลีผิงน้อยหนึ่งจะติดแปดกาย
นั้นก็มีเลยดุดังดอกบัวแลถูกน้ำนั้นแลฯ ในกายแห่งนางแก้วนั้น มีลักษณะอันอุดมถ้วน

ทุกแห่งงามพึงใจคนทั้งหลายทุกคนในเมืองมนุษย์เรานี้แลฯ แต่เท่าว่ามีเท่านางฟ้าเมืองไตรตรึงษ์สวรรค์นั้น เพราะเหตุหารัศมีมิได้แลฯ อันว่านางฟ้าทั้งหลายในสำนักนี้ พระอินทร์มีรัศมีออกจากตัวเขาไกลนัก เมื่อนั้นบุญนางแก้วนั้นมิรัศมีไหลออกจากตัวนางแก้วนั้นได้แล ๑๐ ศอก ทั้งหลายรอบตัวนางนั้น แม้นว่ามีแต่เท่าใดก็ตีบมิพาทัวเวียนแลชวาลาเลย แลนางแก้วมีพระพักตร์เกลาเกลี้ยงหมดใสงดงามนักหนา แลเนื้อแลหนังนั้นอ่อนดั่งสำลีพานสพัตได้ละร้อยคาบแลชุปเปรียงประโคจามรีอันใสงามนักหนา เมื่อตัวพระญามหาจักรพรรดิราชนั้นเย็นแลหนาวไส้ตัวนางแก้วนั้นอุ่น เมื่อใดตัวพระญามหาจักรพรรดิราชนั้นร้อนไส้ตัวนางแก้วนั้นเย็น ตัวนางแก้วนั้นหอมทั้ง ๔ ประการ แลหอมพุ่งอยู่นักหนาทุกเมื่อแลฯ เมื่อแลนางแก้วเจรจากี้ดี หัวร้อกี้ดี กลิ่นปากนางแก้วนั้นหอมพุ่งออกดังกลิ่นดอกบัว อันชื่อว่านิลกุลแลจกกลนี้ เมื่อบานอยู่นั้น อันว่ากลิ่นปากแห่งนางแก้วนี้หอมอยู่ดั่งนั้นทุกเมื่อแล

(พระญาติไทย, 2554, น. 109-110)

ลักษณะทางกายภาพของนางแก้วนับเป็นความงามตามอุดมคติอย่างแท้จริง เพราะลักษณะภายนอกของนางแก้วเป็นสตรีที่มีรูปร่างหน้าตางดงามสมส่วน มีผิวพรรณสวยงามอ่อนนุ่มกระจ่างใส ผิวกายมีทั้งความอุ่นและเย็นตามความปรารถนาของพระญากักรพรรดิราช นางแก้วมีกลิ่นกายกลิ่นปากหอม และสิ่งพิเศษคือมีรัศมีที่มาจากผลบุญของนางซึ่งไม่ปรากฏในตัวละครเอกหญิงโดยทั่วไป ความงามของนางแก้วจึงเป็นความงามในอุดมคติของสตรี ซึ่งความงามที่พิเศษของนางแก้วหรืออิติธัตถ์จึงคู่ควรกับบุญบารมีของพระญากักรพรรดิราช

สรุปได้ว่าลักษณะทางกายภาพของพระญากักรพรรดิราชเป็นความงามแบบยูโทเปีย ซึ่งสิ่งที่ทำให้พระญากักรพรรดิมีความงามอย่างสมบูรณ์เพราะพระญากักรพรรดิราชเป็นผู้มีบุญสมภาร มีอำนาจเหนือผู้คนทั้งปวง ผลแห่งบารมีจึงทำให้พระญากักรพรรดิราชมีรูปร่างลักษณะที่เป็นอุดมคติ อีกทั้งนางแก้วซึ่งเป็นแก้วคู่บุญของพระญากักรพรรดิราชประการหนึ่งก็เป็นผู้มีลักษณะทางกายภาพแบบยูโทเปียเช่นกัน ซึ่งหมายถึงมีความงดงามทางกายภาพที่โดดเด่นเหนือคนทั่วไป เป็นความงามในเชิงอุดมคติที่อยู่เหนือความสมจริง ลักษณะนี้จึงแสดงถึงมโนทัศน์ยูโทเปียอย่างชัดเจน เพราะพระญากักรพรรดิราชและนางแก้วถือเป็นตัวละครที่มีลักษณะทางกายภาพงดงามสมบูรณ์เป็นต้นแบบของความงามในเชิงอุดมคติเป็นที่ปรารถนาของผู้คน แต่อย่างไรก็ตามลักษณะทางกายภาพตามอุดมคติของพระญากักรพรรดิราชและนางแก้วอาจไม่มีอยู่จริง ซึ่งสัมพันธ์กับนิยามลักษณะของความเป็นยูโทเปีย เพราะเป็นตัวละครเชิงอุดมคติที่อาจไม่ปรากฏในโลกแห่งความเป็นจริง

2) ตัวละครที่มีพฤติกรรมแบบยูโทเปีย

การพิจารณาพฤติกรรมของตัวละครเป็นการแสดงให้เห็นถึงความคิด จิตใจ และการกระทำของตัวละคร การวิเคราะห์ตัวละครในวรรณคดีโบราณที่มีพฤติกรรมแบบยูโทเปีย ผู้วิจัยจึงได้พิจารณาเกี่ยวกับความคิด จิตใจ และการกระทำของตัวละครที่มีพฤติกรรมควรค่าแก่การยกย่องสรรเสริญเป็นต้นแบบของคนทั่วไป ตัวละครที่มีลักษณะดังกล่าว ได้แก่ ตัวละครที่มีอำนาจบารมี เช่น พระญาจักรพรรดิราช พระอินทร์ พระไชยสุริยา และตัวละครกษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม อีกลักษณะหนึ่งคือตัวละครที่มีจริยธรรมบารมี เช่น พระศรีอริยเมตไตรย พระมาลัย และพระโพธิสัตว์ เป็นต้น

พฤติกรรมของตัวละครที่มีอำนาจบารมี นับเป็นอำนาจในทางปกครอง ตัวละครกลุ่มนี้จะเป็นนักปกครองในอุดมคติ เช่น ใน **ลิลิตโองการแข่งน้ำ** ให้ความสำคัญกับสถานภาพของกษัตริย์อย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากการเลือกผู้ยิงยศเป็นกษัตริย์และการแสดงความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ผ่านพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัทยา เช่น ตัวอย่าง “๑ ขยายขจรอนกบุญ สมเด็จพระรามาริบัติ ศรีสินทรบรมมหา จักรพรรดิศรราชเรื่อยหล้า สุขผ่านฟ้าเบิกสมบุรณ์พื่อสมบุรณ์ ฯ” (กรมศิลปากร, 2529, น. 9) อำนาจบารมีของกษัตริย์ใน **ลิลิตโองการแข่งน้ำ** นับเป็นบุญอย่างอเนกอนันต์ต่อพสกนิกร จึงกล่าวได้ว่าอำนาจบารมีของกษัตริย์เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความเป็นอุดมคติ เช่นเดียวกับอำนาจบารมีของกษัตริย์ใน **เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา** ซึ่งพรรณนาในช่วงแรกของเรื่องว่า องค์พระมหากษัตริย์ปกครองบ้านเมืองอย่างสงบร่มเย็น ความว่า

ฝ่ายองค์พระบรมราชา

ด้วยพระกฤษฎีกาท่านุก

ครองชั้นพลีมาเป็นสุข

จึงอยู่เย็นเป็นสุขสวัสดิ

(องค์การค้าของคุรุสภา, 2512, น. 135)

พฤติกรรมของกษัตริย์ใน **เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา** มีการใช้หลักทศพิธราชธรรมในการปกครองอาณาประชาราษฎร์ ทำให้บ้านเมืองเจริญและเมื่อกษัตริย์ไม่ทรงทศพิธราชธรรมบ้านเมืองจึงวิบัติ ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า อำนาจบารมีของกษัตริย์จากวรรณคดีทั้งสองเรื่องเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความเป็นอุดมคติ คือ กษัตริย์ที่นำพาบ้านเมืองสู่ความเจริญและอาณาประชาราษฎร์อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข เป็นสังคมที่ผู้คนปรารถนา

ในอีกลักษณะหนึ่งของตัวละครที่มีพฤติกรรมแบบยูโทเปียคือ ตัวละครที่มีพฤติกรรมเป็นอุดมคติในทางจริยธรรมบารมี ได้แก่ พระโพธิสัตว์ พระมาลัย และพระศรีอริยเมตไตรย เป็นต้น ตัวละครเหล่านี้จะมีบทบาทในทางพุทธศาสนา ประกอบด้วยบารมีหลายประการ อาทิ

ปัญญาบารมี ศรัทธาบารมี และวิริยบารมี เป็นต้น จึงนับเป็นตัวละครในอุดมคติผ่านความเชื่อถือ ศรัทธาเป็นสำคัญ ทั้งนี้ตัวละครดังกล่าวจะมีความพิเศษแตกต่างจากตัวละครโดยทั่วไป เช่น การสมภพของพระโพธิสัตว์ใน **ไตรภูมิพระร่วง** แสดงให้เห็นถึงความพิสดารแตกต่างจากกำเนิดของคนทั่วไป เช่นตัวอย่างที่ว่า

“เมื่อพระโพธิสัตว์เสด็จลงมาเอาปฏิสนธิเมื่อธสมภพก็ดี แผ่นดินไหวได้แลหมื่นจักรวาล ทั่วน้ำอันชูแผ่นดินก็ไหว ทั่วน้ำสมุทรก็ฟูฟอง เขาพระสุเมรุก็ทรงอยู่บูมได้ ก็หวั่นไหวด้วยบุญสมภารพระโพธิสัตว์เจ้า ผู้มาตรัสเป็นพระพุทธเจ้านั้นแลฯ”

(พระญาติไทย, 2554, น. 69)

การสมภพของพระโพธิสัตว์ผู้ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแสดงถึงความพิสดารแตกต่างจากการกำเนิดของสัตว์โลกโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติที่เห็นได้อย่างเด่นชัด ทั้งเกิดแผ่นดินไหวในหมื่นจักรวาล แผ่นน้ำในแผ่นดินในมหาสมุทรก็สั่นไหวเช่นกัน แม้กระทั่งเขาพระสุเมรุซึ่งเป็นแกนกลางของจักรวาลก็ได้รับผลกระทบ สิ่งเหล่านี้เกิดจากบุญสมภารของพระโพธิสัตว์เมื่อมาสมภพยังโลกมนุษย์ จะเห็นได้ว่าการเกิดของพระโพธิสัตว์เป็นการสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่ว่าพระโพธิสัตว์คือธรรมชาติ การกำเนิดของพระองค์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่โลกใหม่ โดยมีธรรมชาติเป็นตัวส่งสัญญาณของการเปลี่ยนแปลง โลกใหม่ในที่นี้สอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียหรือโลกในอุดมคติอย่างชัดเจน ทั้งนี้หากพิจารณาจากพระศรีอริยเมตไตรย ก็พบว่าศาสนาในยุคของพระองค์คือโลกใหม่ซึ่งเป็นโลกในอุดมคติตามความเชื่อทางพุทธศาสนา และพระองค์ก็นับได้ว่าเป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมเป็นอุดมคติในทางจริยธรรมบารมี ยุคสมัยของพระองค์จึงเป็นหมุดหมายของผู้คนที่ศรัทธาในทางพุทธศาสนาและมีความเชื่อในเรื่องโลกหน้าซึ่งเป็นโลกแห่งอุดมคติ ดังกล่าวนี้นี้จึงเป็นตัวละครยูโทเปียในทางจริยธรรมบารมี

ด้วยเหตุนี้กลวิธีการสร้างตัวละครแบบยูโทเปียในวรรณคดีโบราณเป็นการวิเคราะห์ลักษณะภายนอกและพฤติกรรมภายในของตัวละคร โดยพบว่าตัวละครยูโทเปียเป็นตัวละครในอุดมคตินับเป็นต้นแบบทั้งทางกายภาพและพฤติกรรมที่ผู้คนต้องการ แต่อย่างไรก็ตามตัวละครยูโทเปียอาจขาดความสมจริงเนื่องเพราะมีความสมบูรณ์แบบที่อาจไม่มีอยู่จริง เช่น ความงามดั่งเช่นนางแก้ว หรือเป็นผู้มีจริยธรรมบารมีเช่นพระโพธิสัตว์ เป็นต้น ลักษณะที่กล่าวถึงนี้จึงสอดคล้องกับความเป็นยูโทเปียอย่างเด่นชัด

1.1.3 การสร้างฉากและบรรยากาศยูโทเปียในวรรณคดีโบราณ

ฉากและบรรยากาศแบบยูโทเปียสื่อความหมายถึงสถานที่และช่วงเวลาที่เป็นอุดมคติ เป็นสถานที่ที่ดีที่ผู้คนปรารถนาจะอาศัย และเป็นช่วงเวลาที่ดีที่ผู้คนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข แม้ว่าสถานที่แห่งนี้จะไม่มีจริงก็ตาม ซึ่งสัมพันธ์กับนิยามความหมายของยูโทเปียอย่างชัดเจน จากการวิเคราะห์พบว่าในวรรณคดีโบราณปรากฏฉากและบรรยากาศที่มีความเป็นยูโทเปียซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสถานที่ในอุดมคติตามคติความเชื่อของคนไทย ได้แก่ สวรรค์ ป่าหิมพานต์ อุดรกรูทวิป และโลกยุคพระศรีอริยเมตไตรย สถานที่เหล่านี้ให้บรรยากาศความสุขสงบเป็นสถานที่ที่ดีที่มีความเป็นอุดมคติ จากที่กล่าวเกี่ยวกับสถานที่ที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณสามารถจำแนกลักษณะของการสร้างฉากและบรรยากาศยูโทเปียได้ดังนี้

1) การสร้างฉากและบรรยากาศในเชิงกายภาพ

กลวิธีการสร้างฉากและบรรยากาศในเชิงกายภาพเพื่อแสดงให้เห็นถึงภาพแทนความเป็นยูโทเปียจากตัวบทวรรณคดีโบราณพบ 3 ลักษณะดังนี้

ลักษณะแรก พื้นแผ่นดินในสถานที่ยูโทเปียจะมีลักษณะราบเรียบเสมอกันสังเกตได้ในการบรรยาย เช่น แผ่นดินในอุดรกรูทวิปในเรื่อง **ไตรภูมิพระร่วง** ความว่า

“แผ่นดินเบื้องตื้นนอนพระสิเนรุณนั้นชื่อว่าอุดรกรูทวิป... เทียรย่อมดีกว่าคนทุกแห่งเพื่อว่าเพราะบุญเขาแลเขารักษาดีแลแผ่นดินเขานั้นราบเคียงเรียงเสมอกันดูงามนักหนาแลว่าหาที่ราบที่ลุ่มขุบที่แหวงมิได้”

(พระญาติไทย, 2554, น. 72)

พื้นแผ่นดินของอุดรกรูทวิปนั้นมีความราบเรียบงดงามไม่มีหลุมบ่ออันตรายเป็นเพราะผู้คนต่างรักษาดี เช่นเดียวกับพื้นแผ่นดินในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาภูมิ ซึ่งเป็นสวรรค์ชั้นแรก เป็นที่อาศัยของเหล่าเทวดาโดยมีพระญาจตุโลกบาลผู้เป็นใหญ่แก่เทวดาทั้งหลาย ลักษณะสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาภูมิพรรณนาความว่าดังนี้

“ว่าจึงถึงฟ้าอันชื่อว่าจาตุมหาราชิกาภูมิ อันตั้งเหนือจอมเขาคุณธรร... ผุ่งเทพดาอยู่ในแผ่นดินนั้นเป็นแผ่นดินทองพรายงามราบนักดั่งหน้ากลองแลอ่อนดั่งพุกผ้า แลแก้วนั้นเมื่อเหยียบลงอ่อนสน้อยแล้วก็เต็มขึ้นมาเล่าบมิเห็นรอยตีนเลยฯ”

(พระญาติไทย, 2554, น. 156)

จะเห็นได้ว่าการพรรณนาฉากและบรรยากาศของสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ภูมิให้รายละเอียดของสถานที่ที่มีความงดงามมีความวิเศษ เป็นแผ่นดินทองที่ราบเรียบอ่อนนุ่ม ไร้ร่องรอยเมื่อเหยียบย่ำ นอกจากนี้ใน**พระมาลัยคำหลวง**ก็กล่าวถึงฉากและบรรยากาศของยุคพระศรี อริยมตไตรยซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะของแผ่นดินที่มีความเป็นยูโทเปียเช่นกัน ความว่า “แผ่นพสุธา ราบเรียบ หน้ากลองเปรียบปูนปาน แผ่นดินดาลบลุ่มล่อน หลักตอดอนหอนเห็น ดุจราบเป็น ปรากฏ” (กรมศิลปากร, 2545, น. 179) พื้นแผ่นดินในยุคพระศรีอริยมตไตรยก็มีลักษณะราบเรียบ ไม่มีที่ลุ่มดอนไม่มีพื้นที่อันตราย จากตัวอย่างพื้นแผ่นดินของอุตรกฐทวีป สวรรค์ และยุคพระศรี อริยมตไตรย แสดงให้เห็นว่าพื้นแผ่นดินเป็นฉากและบรรยากาศโดยรอบเป็นส่วนสำคัญที่บ่งชี้ ลักษณะพิเศษของสถานที่ยูโทเปียว่าเป็นสถานที่งดงามและปราศจากอันตราย ซึ่งการเกิดแผ่นดิน ในลักษณะดังกล่าวล้วนมาจากผลแห่งการรักษาศีลบำเพ็ญธรรม เป็นสัญญาณที่ว่าผลตอบแทนของ การกระทำความดีคือการได้ใช้ชีวิตในสถานที่งดงามและปลอดภัย

ลักษณะที่สอง ฉากและบรรยากาศความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาตินับเป็น แนวคิดสำคัญของการแสดงลักษณะยูโทเปีย ซึ่งพบว่าการพรรณนาสวรรค์ ป่าหิมพานต์ อุตรกฐ ทวีป และยุคพระศรีอริยมตไตรย ล้วนแสดงฉากและบรรยากาศความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติผ่าน พรรณไม้และความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ เช่นตัวอย่างจาก**ไตรภูมิพระร่วง**ที่ว่า

“...แต่พรรณไม้อันมีในป่าหิมพานต์นั้นกินหวานแลมีรสทุกอันฯ ในพระหิมพานต์นั้น มีแม่น้ำใหญ่ ๗ อัน ๆ หนึ่งชื่ออันพตาส... แลว่าน้ำ ๗ อันนี้เท่ากัน โดยกว้างก็ตี ลิกก็ตี มณฑลรอบก็ตี เท่ากันทุกอัน แลโดยกว้างได้ ๔๓๒,๐๐๐ วา โดยลึกได้ ๔๓๒,๐๐๐ วา โดย มณฑลรอบได้ ๑,๒๙๖,๐๐๐ วา”

(พระญาติไทย, 2554, น. 208)

เนื้อความแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของพรรณไม้ในป่าหิมพานต์ซึ่งมีรสชาติ หวาน ทั้งแหล่งน้ำในป่าหิมพานต์ก็มีความอุดมสมบูรณ์ โดยมีแม่น้ำใหญ่อยู่ 7 แห่งมีชื่อต่างกัน แต่มี ความกว้างและความลึกเท่ากัน ข้อความดังกล่าวชี้ให้เห็นความสมบูรณ์ของธรรมชาติอย่างเป็นอุดมคติ เช่นเดียวกับความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำในอุตรกฐทวีป ที่ว่า “แลน้ำนั้นใสเย็นสะอาดกินหวานเขาเซ ทำน้ำนั้นดูงาม เทียรยอมเงินทองแลแก้วสัตตพิชรัตนะไหลเรียงเพียงเสมอฝั่งกาकिनบมิพักกัม” (พระญาติไทย, 2554, น. 78) จะเห็นได้ว่าแม่น้ำในอุตรกฐทวีปมีสีใสและรสหวาน มีน้ำเต็มตลิ่ง งดงาม เปรียบได้กับอัญมณี เป็นความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติของแหล่งน้ำที่หาได้ยากในความเป็นจริง

ลักษณะเช่นนี้แสดงถึงความเป็นยูโทเปียอย่างแท้จริง นอกจากนี้ฉากและบรรยากาศความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติเห็นได้อย่างชัดเจนในการพรรณนาสวนในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ เช่น

สวนอุทยานอันชื่อว่าบุณฑริกวันนั้นมีกำแพงล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน แลด้านละ ๑๖๐,๐๐๐ วา ยังมีประตูกำแพงแลปราสาทแก้ว มุมประตูทุกอันตั้งกล่าวก่อนนั้นแลฯ สวนอุทยานนั้นมีไม้ทองเหลืองต้น ๑ ชื่อปาริชาติกัลปพฤกษ์รอบพุ่มไม้นั้นได้ ๒๔๐,๐๐๐ วา โดยสูงได้ ๘๐๐,๐๐๐ วา รอบต้นไม้ได้ ๑๒๐,๐๐๐ วา โดยกว้างพุ่มไม้นั้นได้ ๘๐๐,๐๐๐ วา ...ดอกทองเหลืองอันชื่อว่าปาริชาตินั้นเมื่อน้ำร้อยปีดอกไม้นั้นจึงบานก็ดี ผึ้งเทพยดาอิน รักษินใคร่นักหนาแล ถ้าแลดูเห็นดอกไม้บาน เทียรยอมปันกันให้ผึ้งเทพดาไปอยู่เฝ้าดอกไม้ นั้นกว่าจะบาน ผีว่าดอกไม้้นั้นแลบานล้วนทุกกิ่งทุกก้านแล้ว แลมีแสงอันรุ่งเรืองงามนักหนา รัศมีดอกปาริชาตินั้นเรืองไปไกลได้ ๘๐๐,๐๐๐ วา ถ้าแลว่าลมรำพายพัดไปข้างใด หอมกลิ่นดอกไม้้นั้นฟุ้งไปไกลได้ ๘ แสนวาหอมไป

(พระญาติไทย, 2554, น. 169-170)

สวนสวรรค์ในไตรภูมิพระร่วงแสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของพรรณไม้พิเศษดังเช่นต้นปาริชาติซึ่งมีขนาดใหญ่ มีดอกปาริชาติซึ่งหนึ่งร้อยปีจึงจะบาน เป็นดอกไม้ที่มีแสงรุ่งเรืองมีกลิ่นหอมฟุ้งไปไกลหลายแสนวา ดอกปาริชาติจึงเป็นที่ปรารถนาของเหล่าเทวดา ในวรรณกรรมปัจจุบันดอกปาริชาติเป็นสัญลักษณ์แทนการระลึกชาติ โดยพบว่านวนิยายที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการระลึกชาติมักนำดอกปาริชาติมาใช้เป็นสัญลักษณ์ ดอกปาริชาติจึงเป็นดอกไม้สวรรค์ และเป็นเสมือนพรรณไม้ในอุดมคติของมนุษย์ จะเห็นได้ว่าอุดมสมบูรณ์ของพรรณไม้และแหล่งน้ำในป่าหิมพานต์ แผ่นดินอุดรกรูทวีป และสวนสวรรค์นับเป็นฉากและบรรยากาศที่แสดงถึงมโนทัศน์ยูโทเปียอย่างชัดเจน

ลักษณะที่สาม ฉากและบรรยากาศของสถานที่ที่งดงามวิจิตรตระการตา สิ่งหนึ่งที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณและแสดงสถานภาพของตัวละครคือที่อยู่อาศัย พบว่าวรรณคดีโบราณให้ภาพของวัดเวียงวังได้อย่างวิจิตรตระการตา สถานที่เหล่านี้จึงเป็นฉากและบรรยากาศสำคัญอย่างหนึ่งของเรื่อง ในการพิจารณาฉากและบรรยากาศความเป็นยูโทเปียในวรรณคดีโบราณ พบว่าการพรรณนารายละเอียดของปราสาทราชวัง เจดีย์ และสถานที่สำคัญจะให้ภาพความงดงามอย่างเป็นสัญลักษณ์ว่าสถานที่เหล่านี้เป็นที่อยู่ของผู้มีบุญ ยิ่งประกอบกรรมดีมีบุญมากก็จะได้ผลตอบแทนคือความเป็นอยู่ที่สุขสบาย เช่นเดียวกับเทวดาบนสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ดังตัวอย่างไพชยนต์ปราสาทในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พรรณนาไว้ดังนี้

...ในท่ามกลางนครไตรตรึงษ์นั้น มีโพขยนต์ปราสาทโดยสูงได้ ๒๕,๖๐๐,๐๐๐ วา ปราสาทนั้นงามนักงามหนาเทียรย่อมแก้วสัตตพิรรัตนะทั้งหลายโดยสูงได้ ๒,๔๐๐,๐๐๐ วา เทียรย่อมสัตตพิรรัตนะรุ่งเรืองงามพันประมาณถวายแก่พระอินทร์ผู้เป็นเจ้าของโพขยนต์ปราสาทนั้นแลฯ แลเมื่อนครไตรตรึงษ์เบื้องบูรพทิศมีอุทยานทิพย์อันหนึ่ง ชื่อนั้นทวนอุทยาน โดยรอบอุทยานนั้นได้ ๘๐๐,๐๐๐ วา มีกำแพงแก้วล้อมรอบมีปราสาทแก้วมุงเหนือประตูทุกอันแล สวนขวัญนั้นสนุกนี้พันประมาณแลมีสมบัติแลมีสรรพต้นไม้สรพันลูกไม้สรพันดอกไม้อันประเสริฐแลอุดมแลที่เล่นแสนสนุกนี้สุขสำราญ แก่เทพยดาทั้งหลาย อันอยู่ในไตรตรึงษ์นั้นแลฯ

(พระญาติไทย, 2554, น. 160)

จากตัวอย่างข้างต้นฉากและบรรยากาศของโพขยนต์ปราสาทในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นสถานที่วิจิตรงดงามยิ่งใหญ่มาก แม้แต่โดยรอบนครไตรตรึงษ์ก็ประกอบด้วยสวนสวรรค์มีพรรณไม้อุดมสมบูรณ์ และมีกำแพงแก้วล้อมรอบ แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองงดงามเป็นสถานที่พิเศษเป็นที่อยู่ของเทวดาผู้มีบุญ นับเป็นลักษณะของฉากและบรรยากาศแบบยูโทเปีย โดยเป็นสถานที่ในอุดมคติซึ่งผู้คนปรารถนาได้เกิดในสวรรค์ภายหลังโลกแห่งความตาย

ดังกล่าวนี้อาจแสดงให้เห็นถึงการสร้างฉากและบรรยากาศในเชิงกายภาพซึ่งปรากฏสถานที่ที่มีทั้งความสวยงาม อุดมสมบูรณ์และปลอดภัยเป็นฉากและบรรยากาศในอุดมคติ สอดคล้องกับลักษณะของยูโทเปียที่ว่ามนุษย์ต้องอาศัยในสถานที่ที่ดี สังคมที่ดีมีความปลอดภัยและมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์เพื่อให้มนุษย์สามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข ด้วยเหตุนี้จากตัวอย่างฉากและบรรยากาศของสวรรค์ ป่าหิมพานต์ อุดรกรูทวิป และยุคพระศรีอริยเมตไตรย จึงแสดงถึงฉากและบรรยากาศของความเป็นยูโทเปียได้อย่างเด่นชัด

2) การสร้างฉากและบรรยากาศในเชิงความคิด

การนำเสนอฉากและบรรยากาศที่สอดคล้องกับแนวคิดยูโทเปียในเชิงความคิดพบว่าวรรณคดีพุทธศาสนา ได้แก่ **พระมาลัยคำหลวง** แสดงให้เห็นถึงความคิดเกี่ยวกับโลกในอนาคตที่สมบูรณ์แบบ เช่น โลกยุคพระศรีอริยเมตไตรยนับเป็นฉากและบรรยากาศของโลกใหม่ในเชิงความคิดของผู้คนอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้ว่าในพระมาลัยคำหลวงแสดงบทสนทนาระหว่างพระมาลัยและพระศรีอริยเมตไตรยเกี่ยวกับโลกในสมัยศาสนาของพระองค์ เช่นตัวอย่าง

เมื่อข้าตรัสโพธิญาณ บมีอันธการแก่ฝูงคน เนตรโสมณสุทธิใส เมื่อข้าให้พรทาน
 ข้ามัสการเคารพ องค์เทพยพชื้อตรง... เมื่อเป็นมงกุฎโลกนาถา บมีโรคาแก่คน ท้าวสากล
 แผลงเหล่า ข้าแผ่เมตตาทั่วทิศาน บให้มีภัยพาลแก่ฝูงสัตว์... ข้าแผ่เมตตาจิตทุกสถาน
 ให้เสมอสมานทั่วเหล่า บได้เลือกหน้ารักชัง กาลเมื่อครั้งข้าตรัส จึงฝูงสัตว์รักกัน ดังพงศัพพันธุ
 มิตรญาติ อันว่าอาตมแห่งข้า ให้โภชาอันอุดม น้ำบริสุทธ์เย็นใส แล้วเพิ่มให้เงินทอง
 เมื่อลุลองบรมา เป็นศาสดาจงภพ ส่วนอรณพวาริ ไสสุดศรัทธาธาร เย็นฉ่ำหวานมธุรัง
 เปี่ยมปรีมฝั่งเพิ่มชล ท่อนเหลือล้นไหลลาญ เป็นประมาณเนื่องนิศย์ อันกุศลฤทธิ์แห่งข้า
 ให้โลกาสรรพทาน อันประมาณบได้... เมื่อตรัสสรรพเพชฌุไซรั ฝูงคนได้แจ้งอรรถรสใน
 สัทธรรมเมศ ข้าทรงเลิศสิ่วัตถ์ จึงฝูงสัตว์ทรงธรรม์ แลศีลสรรพประสิทธิ์ ข้าประดิษฐาน
 องค์ ทำทานทรงศีลวิเศษ หวังให้สิ้นเกลศราคา สรรพบุญญาธิการ บำเพ็ญสมภารอนันต์
 ข้าไฝฝันโปรดสัตว์ จะข้ามโอฆวัฏสงสาร อักพุกพาลภัยพิศ เป็นจาริตโลกสันดาน กล่าวคือ
 หวังละหานอันใหญ่...

(กรมศิลปากร, 2545, น. 181-182)

เนื้อความข้างต้นกล่าวถึงเมื่อพระศรีอริยเมตไตรยทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมา
 สัมพุทธเจ้า พระองค์จะโปรดสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากความทุกข์ ผู้คนในยุคสมัยของพระองค์จะอยู่
 อย่างเป็นสุขปราศจากโรคภัย มีความรักใคร่ต่อกันดังเช่นญาติมิตร ในด้านธรรมชาติก็มีความอุดม
 สมบูรณ์ และพระองค์ยังได้สั่งสอนให้ผู้คนปฏิบัติธรรมรักษาศีลเพื่อให้พ้นวัฏสงสาร จะเห็นได้ว่าฉาก
 และบรรยากาศที่ปรากฏแสดงถึงสังคมแห่งความสงบสุขโดยมีการประพฤติปฏิบัติตามศีลธรรมคำสอน
 ของพระศรีอริยเมตไตรยเป็นหลักในชีวิต จึงเกิดเป็นสังคมในอุดมคติสอดคล้องกับลักษณะของ
 ยูโทเปีย ได้แก่ สังคมที่ผู้คนปรารถนาเพราะจะมีชีวิตที่สงบสุข มีความเสมอภาคกันทั้งด้านรูปร่าง
 หน้าตา ฐานะ และศีลธรรม ด้วยเหตุนี้ภาพสังคมในยุคพระศรีอริยเมตไตรยจึงเป็นฉากและบรรยากาศ
 แบบยูโทเปียในเชิงความคิดโดยมีหลักศีลธรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมแห่งโลก
 ในอนาคต

การสร้างฉากและบรรยากาศยูโทเปียในวรรณคดีโบราณปรากฏทั้งในเชิง
 กายภาพและเชิงความคิด หากแต่ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดฉากและบรรยากาศที่มีลักษณะเป็นยูโทเปีย
 คือ การประกอบกรรมดีและมีศีลธรรม กล่าวคือฉากและบรรยากาศเหล่านี้ทั้งในเชิงกายภาพและเชิง
 ความคิดล้วนเป็นที่อยู่ของผู้มีศีลธรรมทั้ง สวรรค์ อุดรกรูทวิป และยุคพระศรีอริยเมตไตรย ด้วยเหตุนี้
 ฉากและบรรยากาศแบบยูโทเปียจึงเป็นสถานที่ในอุดมคติในโลกหน้าของผู้ประกอบกรรมดีรักษาศีลธรรม

1.1.4 การนำเสนอโน้ตทัศน์ยูโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ในวรรณคดีโบราณ

การนำเสนอโน้ตทัศน์ยูโทเปียมีลักษณะสัมพันธ์กับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ ผู้วิจัยใช้การศึกษาเชิงสัญลักษณ์เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ โดยพิจารณาจากการสื่อความหมายของสัญลักษณ์ (sign) ซึ่งหมายถึงเครื่องมือสื่อสารผ่านภาษา ที่มีจุดมุ่งหมายสื่อเนื้อหาการรับรู้โดยตรง และสัญลักษณ์ (symbol) หมายถึงเครื่องมือสื่อสารผ่านภาษาที่สร้างความรับรู้บางอย่าง และรวมถึงอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ (ธีรยุทธ บุญมี, 2551, น. 60) เมื่อศึกษาจากตัวบทวรรณคดีโบราณพบการใช้สัญลักษณ์เป็นตัวแทนความหมายของสัญลักษณ์แสดงลักษณะความเป็นยูโทเปียดังต่อไปนี้

1) สัญลักษณ์ของดอกบัวและต้นกล้วยพฤกษ์

ในวรรณคดีโบราณมักกล่าวถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นขนบเรียกว่าบทชมธรรมชาติ โดยส่วนใหญ่แสดงความสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ในการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์เพื่อให้เห็นถึงลักษณะของยูโทเปียที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณ ผู้วิจัยพบว่ามีการนำเสนอสัญลักษณ์เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์และสัมพันธ์กับโน้ตทัศน์ยูโทเปีย เช่น ดอกบัว เป็นดอกไม้สำคัญในวรรณคดีโบราณโดยเฉพาะวรรณคดีพุทธศาสนา ดอกบัวจึงเป็นสัญลักษณ์ของการบูชาพระรัตนตรัย ในเชิงสัญลักษณ์ดอกบัวสื่อความหมายถึงความศรัทธาอันบริสุทธิ์และความเจริญของพระพุทธศาสนา เช่น ในพระมัลลย์คำหลวงชายเข็ญใจได้ถวายดอกบัวให้แก่พระมัลลย์แล้วกล่าวอธิษฐาน ความว่า

“จึงเอาอุบลทูลเกล้า ถวายเธอเข้าถึงพระหัตถ์ ท่านรับพระบัตย์ขึ้นบาน จึงทำปณิธาน
ปรารถนา ข้าแต่พระอรหายุ่เกล้า เดชข้าพเจ้าได้ถวาย อุบลพรายพรรณรัตน แม้นจัดอุบัติ
ชาติใด อันความไร้ทุกข์ชาติ อย่างมีในอาตม์แห่งข้า ได้สหัสสาแสนชาติ ขอทรัพย์
กลาดเกลื่อนตา อย่าทลิตทาทุกภพ แล้วก็นบบทมาศ กราบพระบาทไว้ อยู่แล ฯ”

(กรมศิลปากร, 2545, น. 165)

เนื้อความซึ่งชายเข็ญใจได้อธิษฐานคือ การขอให้เกิดในโลกหน้าอย่าได้มีความทุกข์ความยากจน ขอให้มั่งมีทรัพย์มาก ซึ่งเมื่อชายเข็ญใจสิ้นชีวิตลงได้ไปเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มีนามว่า อุบลเทวินทร์ เสดยผลบุญจากการถวายดอกบัวแก่พระอรหันต์ ด้วยเหตุนี้ดอกบัวจึงเป็นสัญลักษณ์การบูชาในพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าเนื้อความที่ปรากฏในพระมัลลย์คำหลวงดังกล่าวแสดงถึงสัญลักษณ์ของดอกบัวซึ่งสื่อความหมายถึงสิ่งนำพาสู่การหลุดพ้นจากความทุกข์ ทั้งการอธิษฐานของชายเข็ญใจคือความปรารถนาถึงโลกหน้าซึ่งปราศจากความทุกข์ยาก มีแต่ความสุขและมีทรัพย์

มหาศาลเป็นลักษณะของความปรารถนาในโลกที่สมบูรณ์แบบซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของยูโทเปียอย่างชัดเจน ดังนั้นดอกบัวใน**พระมาลัยคำหลวง**จึงสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ถึงโลกในอุดมคติได้อย่างเด่นชัด

นอกจากนี้ใน**ไตรภูมิพระร่วง** ได้กล่าวถึงต้นไม้ชนิดหนึ่งซึ่งมีความพิเศษอย่างยิ่ง ได้แก่ ต้นกัลปพฤกษ์ในแผ่นดินอุตรกรูทวีป ต้นกัลปพฤกษ์นับเป็นสัญลักษณ์ของความสมปรารถนา ดังตัวอย่าง

แลในแผ่นดินอุตรกรูทวีปนั้น มีต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่งโดยสูงได้ ๑๐๐ โยชน์ โดยกว้างได้ ๑๐๐ โยชน์ โดยบริเวณมณฑลได้ ๓๐๐ โยชน์ แลต้นกัลปพฤกษ์นั้นผู้ใดจะปรารถนาหาทุนทรัพย์สรรพเหตุอันใด ๆ ก็ดี ย่อมได้สำเร็จในต้นไม้ต้นนั้นทุกประการแลฯ ถ้าแลคนผู้ใดปรารถนาจะใคร่ได้เงินแลทองของแก้วแลเครื่องประดับนี้ทั้งหลายเป็นต้นว่าเสื้อสร้อยสนิมพิมพากรณก็ดี แลผ้าผ่อนท่อนแพรพรรณสิ่งใด ๆ ก็ดี แลข้าวน้ำโภชนาหารของกินสิ่งใดก็ดี ก็ย่อมบังเกิดปรากฏขึ้นแต่คาบต้นกัลปพฤกษ์นั้น ก็ให้สำเร็จความปรารถนาแก่ชนทั้งหลายนั้นแลฯ

(พระญาณไทย, 2554, น. 69)

กัลปพฤกษ์นับเป็นต้นไม้วิเศษที่หากผู้คนปรารถนาสิ่งใดก็สามารถขอได้ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินแก้วแหวนเงินทอง เสื้อผ้าอาภรณ์ และข้าวปลาอาหาร ต้นกัลปพฤกษ์สามารถบันดาลให้ผู้คนสมปรารถนาได้ ในเชิงสัญลักษณ์ของต้นกัลปพฤกษ์สื่อความหมายถึงความเสมอภาคจากการบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้ตามที่คุณปรารถนา เป็นการจัดการกิเลสมนุษย เมื่อมนุษย์ได้รับในสิ่งที่ต้องการอย่างเสมอภาคกันย่อมไม่เกิดความอิจฉาริษยาจึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในด้านปัจจัยสี่รวมถึงทรัพย์ศฤงคารต่าง ๆ จึงเกิดเป็นสังคมแห่งความเสมอภาคนัยดังกล่าวนี้สัมพันธ์กับลักษณะของยูโทเปียในด้านสังคมแห่งความเสมอภาคทุกคนมีสิทธิในการใช้ชีวิตเท่าเทียมกัน เป็นสังคมอุดมคติที่คุณปรารถนา ด้วยเหตุนี้สัญลักษณ์ของต้นกัลปพฤกษ์จึงมีความสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปีย

จากสัญลักษณ์ของดอกบัวและต้นกัลปพฤกษ์ซึ่งเป็นธรรมชาติในวรรณคดีโบราณพบว่า สื่อความหมายในแง่ความปรารถนาชีวิตอันสุขสบาย การมีทรัพย์มาก ไม่ตกทุกข์ได้ยากและการเกิดในโลกหน้า เหล่านี้เป็นลักษณะของสังคมอุดมคติที่มนุษย์ต่างปรารถนา ดังนั้นดอกบัวและต้นกัลปพฤกษ์จึงเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายถึงยูโทเปียได้อย่างชัดเจน

2) สัญญาของผู้มีบุญ

ตัวละครในวรรณคดีโบราณมีหลายลักษณะ ทั้งนี้มีตัวละครกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญโดยเฉพาะในวรรณคดีพุทธศาสนา ในที่นี้หมายถึงตัวละครที่มีบุญญาธิการซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของผู้มีบุญ จะมีลักษณะพิเศษต่างจากตัวละครโดยทั่วไป เช่น พระศรีอริยเมตไตรย พระโพธิสัตว์ พระมาลัย พระญาจักรพรรดิราช และพระอินทร์ เป็นต้น ตัวละครเหล่านี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีบุญมาก ในเชิงสัญญาตัวละครผู้มีบุญสื่อความหมายของการมีอำนาจทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น พระศรีอริยเมตไตรย เป็นสัญลักษณ์การมีอยู่ของโลกหน้า ซึ่งเห็นได้จากความปรารถนาของผู้คนที่กระทำบุญเพื่อจะได้พบพระองค์ในโลกหน้าอันเป็นยุคสมัยของพระศรีอริยเมตไตรย ดังตัวอย่าง

ขามนุษย์ฐานทั้งหลาย ทำบุญหมายมากมวล แล้วอุทิศส่วนกุศลส่ง ถึงพระองค์ทุกเมื่อ
 เขาคิดเพื่อจะขอพบ ใคร่ประสพเมื่อสำเร็จ จะตรัสสรรเพชรดาญาณ หวังจะข้ามสงสารสัตตา
 เขาปรารถนาเป็นนิตย์ ใคร่พบบพิตรครั้งนั้น เขาว่าเดชอันกุศลา คือผลทานาศิลสาร แม้นจะสั่ง
 สรรณาการตราบใด ขออย่าไปนรกานต์ จงพบพระศรีอาริย์เมตไตรย เมื่อเธอจะได้อุบัติ ในโลก
 ตรัสเป็นพระ ขออาตมะจงพบ ให้ได้ประสพพระบาทา เขาปรารถนาทุกคน เมื่อบำเพ็ญกุศล
 เสรีจการ ทัวทั้งสถานแหล่งหล้า เขารำพึงคณิงถ้า ท่านท้าวทุกคน ฯ

(กรมศิลปากร, 2545, น. 177)

ด้วยเหตุนี้เมื่อมนุษย์ทำบุญรักษาศีลจึงอธิษฐานถึงการได้พบพระศรีอริยเมตไตรย ได้เกิดในศาสนาของพระองค์ตามความเชื่อที่ว่ายุคพระศรีอริยเมตไตรยเป็นสังคมในอุดมคติซึ่งผู้คนปรารถนา นอกจากนี้พระศรีอริยเมตไตรยยังเป็นสัญญาของผู้มีบุญในฐานะพระพุทธเจ้าองค์สุดท้ายในภัทรกาลนี้ พระองค์จึงเป็นสัญลักษณ์ความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาของโลกในอนาคตซึ่งสอดคล้องกับความคิดยูโทเปียคือสังคมที่สมบูรณ์แบบโดยศาสนาเป็นลักษณะความรุ่งเรืองประการหนึ่งของสังคม ทั้งเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญของผู้คนในสังคมมีผลต่อความเป็นอยู่อันสงบสุขของสังคม จึงกล่าวได้ว่าพระศรีอริยเมตไตรยเป็นสัญญาของความเจริญทางพุทธศาสนาในโลกหน้าเป็นผู้ชี้แนะให้มนุษย์ประกอบกรรมดีเพื่อจะได้เกิดในศาสนาของพระองค์อันเป็นสังคมอุดมคติที่ผู้คนปรารถนา

ทั้งนี้ตัวบทวรรณคดีโบราณได้นำเสนอให้เห็นความอัจฉริยะของผู้มีบุญผ่านการใช้ภาษาแสดงภาพพจน์ เช่น **ไตรภูมิพระร่วง** แสดงอภิปจน์ที่สัมพันธ์มนทัศน์ยูโทเปียซึ่งเป็นการกล่าวเกินความจริงในลักษณะการแสดงปาฏิหาริย์เพื่อให้เห็นถึงบารมีของพระโพธิสัตว์ ตัวอย่างเช่น

“เมื่อโพธิสัตว์เสด็จลงมาเอาปฏิสนธิเมื่อธสมภพก็ตีแผ่นดินไหวได้แลหมื่นจักรวาล
 ทั่วน้ำอันชูแผ่นดินก็ไหว ทั้งน้ำสมุทรก็ฟุ้งฟอง เขาพระสุเมรุราชก็ทรงอยู่บมิได้ ก็หวั่นไหว
 ด้วยบุญสมภารพระโพธิสัตว์เจ้า ผู้มาตรัสเป็นพระพุทธเจ้านั้นแลฯ”

(พระญาติไทย, 2554, น. 69)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงเหตุการณ์เมื่อพระโพธิสัตว์จะเสด็จสมภพในโลกมนุษย์
 เพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า มีลักษณะเนื้อความที่เป็นอธิพจน์ปรากฏอยู่ ได้แก่ข้อความซึ่งแสดง
 ปาฏิหาริย์ เช่น เกิดแผ่นดินไหวในหมื่นจักรวาล แผ่นน้ำและมหาสมุทรที่ล้อมรอบแผ่นดินก็สั่นไหว
 เขาพระสุเมรุก็ได้รับผลจากแผ่นดินไหวเช่นกัน สิ่งที่เกิดขึ้นนี้เป็นเพราะบารมีของพระโพธิสัตว์เมื่อ
 จะสมภพและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เนื้อความดังกล่าวแสดงความเกินจริงที่ทำให้เห็นถึงปาฏิหาริย์
 และอำนาจบารมีของพระโพธิสัตว์ในด้านดี เป็นความหมายเชิงสัญลักษณ์ของการสร้างโลกใหม่อันเป็น
 โลกในอุดมคติทางพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าการเกิดแผ่นดินไหวนี้ไม่ได้สร้างความเสียหายต่อโลกมนุษย์
 แต่เป็นสัญญาณของการกำเนิดโลกใหม่โดยมีการสมภพของพระโพธิสัตว์เป็นสัญลักษณ์ของการเริ่มต้น
 จึงเป็นการกล่าวเกินจริงที่สัมพันธ์กับลักษณะของยูโทเปีย

นอกจากนี้ยังมีตัวละครซึ่งสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของผู้มีบุญ เช่น
 พระอินทร์ซึ่งเป็นอีกหนึ่งตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในวรรณคดีโบราณ พระอินทร์คือสัญลักษณ์ผู้มี
 อำนาจในสวรรค์และผู้ให้ความช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก พระอินทร์เป็นใหญ่กว่าเทวดาทั้งหลาย
 ปกครองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีเมืองใหญ่คือนครไตรตรึงษ์ มีไพชยนต์ปราสาทเป็นที่ประทับ ทั้งมี
 อุทยานทิพย์สวนแก้วสวนขวัญเป็นที่วิจิตร สมบัติแห่งพระอินทร์มีมาก จะเห็นได้ว่า**ไตรภูมิพระร่วง**
 ได้ให้รายละเอียดสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ค่อนข้างชัดเจนกว่าสวรรค์ชั้นอื่น ๆ เพื่อเป็นกุศโลบายให้ผู้คนเห็น
 การเสวยผลบุญเมื่ออยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ โดยเฉพาะการเป็นพระอินทร์ซึ่งมีอำนาจและทรัพย์สมบัติ
 ทั้งได้ประกอบกรกุศลเป็นนิจ พระอินทร์จึงเป็นผู้มีบุญ ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้คนหมั่นทำบุญรักษาศีล
 เพื่อจะได้เสวยผลบุญในโลกหน้า ดังความว่า

“อันว้ายศคักก็ดีสมบัติแห่งพระอินทร์ แลฝูงเทพยดาทั้งหลายมีดังกล่าวมานี้แลฯ
 เพราะว่าได้กระทำกุศลบุญธรรมมาแต่ก่อนแลฯ ผู้ใดแลจะปรารถนาไปเกิดในเมืองสวรรค์ได้
 อย่างไม่ประมาทลืมนต ควรเร่งชวนชวายุกระทำกุศลบุญธรรมให้ทานรักษาศีลเมตตาภาวนา
 อุปัฏฐากรักษาศีล บิдамารดาผู้เฒ่าผู้แก่ครูอุปัชฌาย์อาจารย์แลสมณพรมณ์ผู้มีศีลได้
 ก็จะได้ไปเกิดในสวรรค์แลฯ”

(พระญาติไทย, 2554, น. 173-174)

จากตัวอย่างข้างต้นสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่ว่าพระอินทร์คือผู้มีบุญ มีอำนาจเป็นใหญ่ในหมู่เทวดาทั้งหลาย ยศศักดิ์และสมบัติแห่งพระอินทร์จึงมีมาก นับได้ว่าพระอินทร์เป็นผู้มีบุญและสามารถเสวยผลบุญได้นานนับหนึ่งพันปีทิพย์ ด้วยเหตุนี้พระอินทร์ผู้ปกครองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์จึงเป็นบุคคลในอุดมคติซึ่งรู้จักกันอย่างแพร่หลายตามคติทางวรรณคดีโบราณและพุทธศาสนา ดังนั้นจากการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของผู้มีบุญ พระอินทร์จึงเป็นผู้มีบุญที่มาจากการประกอบกรกุศลรักษาศีลบำเพ็ญธรรมจนได้เกิดเป็นพระอินทร์เสวยผลบุญนานับประการ ในอีกแง่หนึ่งพระอินทร์เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงบุคคลที่สมบูรณ์แบบที่เหนือกว่ามนุษย์ปุถุชน ทั้งในเรื่องโภคทรัพย์และความสุขสบายทางโลกซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ทั่วไปปรารถนา แต่การที่จะสู่ความสมบูรณ์แบบเช่นเดียวกับพระอินทร์ได้นั้นต้องเกิดจากการสั่งสมบุญบารมีและการอยู่ในศีลในธรรมจึงจะสามารถเสวยผลบุญได้ดังเช่นพระอินทร์

ดังนั้นสัญลักษณ์ของผู้มีบุญจึงสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียในลักษณะของบุคคลในอุดมคติ เช่นพระศรีอริยเมตไตรยแสดงให้เห็นถึงตัวแทนของโลกสมบูรณ์แบบ คือโลกหน้าในทางพุทธศาสนา พระโพธิสัตว์คือการจุติเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าสื่อความหมายถึงการกำเนิดของพุทธศาสนา และพระอินทร์แสดงถึงความสำเร็จในการประกอบกรกุศลการบำเพ็ญธรรมเพื่อให้ได้เสวยผลบุญในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สะท้อนให้เห็นถึงความปรารถนาของมนุษย์ในโลกอุดมคติซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียอย่างชัดเจน

3) สัญลักษณ์ของพื้นที่พิเศษ

ในการวิเคราะห์ลักษณะยูโทเปียที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณพบลักษณะของพื้นที่พิเศษซึ่งสามารถอธิบายด้วยวิธีการสัญลักษณ์ทำให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของพื้นที่พิเศษซึ่งสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปีย ได้แก่พื้นที่ สวรรค์ ป่าหิมพานต์ และอตรกฐทวีป เป็นต้น จะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่กล่าวมาจะมีลักษณะพิเศษ เช่น สวรรค์ เป็นสัญลักษณ์โลกหลังความตายของผู้ประกอบกรรมดี เป็นสถานที่ที่ผู้คนปรารถนา สวรรค์ในความเชื่อของผู้นับถือพุทธศาสนาตามคติไตรภูมิพระร่วงเชื่อว่าสวรรค์หรือฉกามาพรภูมิอยู่ในสุคติภูมิมีทั้งหมด 6 ชั้น โดยแต่ละชั้นมีความพิเศษแตกต่างกันตามระดับผลบุญของเทวดาแต่ทุกชั้นล้วนมีความเป็นอยู่สุขสบาย มีปราสาทราชวังอันวิจิตรและทรัพย์ศฤงคารบริบูรณ์ สวรรค์จึงเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่พิเศษสื่อความหมายถึงสถานที่ของผู้มีบุญและได้เสวยผลบุญแห่งกรรมดีที่ประกอบในยามเป็นมนุษย์ ดังเช่น ในกาพย์พระไชยสุริยาแสดงให้เห็นว่าเมื่อพระไชยสุริยาและพระมเหสีได้บำเพ็ญเพียรปฏิบัติธรรมก็สำเร็จผลได้เสวยผลบุญในสวรรค์ ความว่า

คำเข้าเอากราดกวาดเตียน   เหนื่อยยากพากเพียร
 เรียนธรรมบำเพ็ญเคร่งครัน
 สำเร็จเสร็จได้ไปสวรรค์   เสวยสุขทุกวัน
 นานนับกัปกลับพุทธานดร

(สุนทรภู่, 2543, น. 39)

ด้วยเหตุนี้สวรรค์จึงเป็นเสมือนหมุดหมายให้ผู้คนกระทำความดีเพื่อจะได้รับผลตอบแทนในโลกหลังความตายคือ การมีชีวิตอันสุขสบาย สวรรค์จึงเป็นพื้นที่พิเศษซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของยูโทเปียคือสถานที่ผู้คนปรารถนาในการใช้ชีวิตอย่างเป็นสุขเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ยังปรากฏพื้นที่พิเศษในวรรณคดีโบราณซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสถานที่ในอุดมคติ ได้แก่ ป่าหิมพานต์และอุตรกुरुทวีปใน **ไตรภูมิพระร่วง** พื้นที่ทั้งสองแห่งมีลักษณะพิเศษซึ่งแตกต่างกัน โดยป่าหิมพานต์เป็นพื้นที่แห่งความอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยพรรณไม้และสิ่งสัตว์ที่นำอัศจรรย์ เช่นตัวอย่าง

“แลดอกหว่านนั้นงามนันทนา แลมีกลิ่นหอมนันทแล ลูกหว่านนั้นโดยใหญ่แลกินหวาน
 ดั่งน้ำผึ้ง อันว่าลูกหว่านนั้นถ้าว่าตกถูกตัว ๆ นั้นหอมดั่งน้ำหอมตระคันดั่งแก่นจันทร์นั้น
 ถ้ายืนมือล้วงเข้าไปในเนื้อหว่านพอสุดแขนจึงถึงเลือดในหว่าน แลฝูงนกกินลูกไม้หว่านนั้น นกกลาง
 ตัวใหญ่เท่าช้างสาร ลางตัวใหญ่เท่าเรือ”

(พระญาติไทย, 2554, น. 207)

สัญลักษณ์ของป่าหิมพานต์คือความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติในลักษณะเกินจริง อาทิ ผลไม้ชนิดต่าง ๆ ล้วนมีขนาดใหญ่รสชาติหวานหอม บางชนิดมีสรรพคุณทางยา ส่วนเหล่าสัตว์ในป่าหิมพานต์ล้วนเป็นสัตว์สำคัญ เช่น ช้างฉัททันต์และฝูงหงส์ เป็นต้น พื้นที่ป่าหิมพานต์จึงเป็นพื้นที่พิเศษในเชิงสัญลักษณ์ซึ่งสัมพันธ์กับลักษณะของยูโทเปียในประเด็นความสมบูรณ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสถานที่ที่ผู้คนปรารถนาอย่างยิ่ง สำหรับพื้นที่อุตรกुरुทวีปก็มีลักษณะของความเป็นอุดมคติอย่างชัดเจน อุตรกुरुทวีปเป็นพื้นที่ที่อาศัยของชาวอุตรกुरुทวีปซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากผู้คนในอมรโคยานทวีป บุรพวิเทหะ และชมพูทวีป โดยสัญลักษณ์สำคัญของอุตรกुरुทวีปคือ สถานที่ในอุดมคติ เนื่องจากชาวอุตรกुरुทวีปมีชีวิตที่สุขสบายปราศจากโรคภัย สัตว์ร้าย และความทุกข์ใด ๆ ด้วยผลบุญและการรักษาศีลชีวิตจึงยืนยาว ด้วยเหตุนี้สัญลักษณ์ของพื้นที่อุตรกुरुทวีปจึงสื่อความหมายพื้นที่ของผู้มีบุญอย่างเสมอภาค ดังจะเห็นได้จากรูปร่างหน้าที่สวยงาม การคงที่ของอายุ และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอุตรกुरुทวีปซึ่งให้ความสำคัญต่อถือศีลบำเพ็ญบุญ เช่นตัวอย่าง

“แลมีรูปโฉมโฉมพรรณอันงามดังสาวอันได้ ๑๖ เข้า แลรูปเขานั้นบ่ทอนรู้เฒ่ารู้แก่ แลหนุ่มอยู่ดั่งนั้นชั่วตนทุก ๆ แลฯ อันว่าฝูงชายอันอยู่ในแผ่นดินอุตรกฤษณ์นั้น โสต รูปโฉมโฉมพรรณเขานั้นงามดังบ่าวหนุ่มน้อยได้ ๒๐ ปี มิรู้แก่มิรู้เฒ่าหนุ่มอยู่ดั่งนั้นชั่วตนทุก ๆ คน แลเขานั้นใส่เทียรย่อมกินข้าวแลน้ำสรรพอาหารอันมีโอชารสนั้น แลแต่งแต่เขาทากระจะและ แลจวงจันทร์น้ำมันอันดี แลมีดอกไม้หอมต่าง ๆ กัน เหามาทัดมาทรงทรงเล่นแล้วก็เที่ยวไป เล่นตามสบาย”

(พระญาติไทย, 2554, น. 75)

ด้วยเหตุนี้พื้นที่ของอุตรกฤษณ์ทวีปจึงเป็นสถานที่ในอุดมคติอย่างแท้จริง สอดคล้องกับแนวคิดยูโทเปียซึ่งผู้คนต่างต้องการมีชีวิตอย่างสุขสบาย มีรูปร่างหน้าตามสวยงาม มีอายุ เป็นหนุ่มเป็นสาวตลอดกาลดังเช่นชาวอุตรกฤษณ์ทวีป จากการวิเคราะห์สัญญาของพื้นที่พิเศษอันได้แก่ สวรรค์ ป่าหิมพานต์ และอุตรกฤษณ์ทวีป กล่าวได้ว่าพื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่พิเศษทางอุดมคติตามแนวคิด ของมิเชล ฟูโก คือ “พื้นที่ในอุดมคติหรือยูโทเปีย เป็นพื้นที่ที่ไม่มีอยู่จริง แต่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ จริงในสังคม ถูกนำเสนอให้เห็นในรูปแบบของสังคมที่สมบูรณ์แบบ พื้นที่อุดมคตินี้จะอยู่บนพื้นฐาน ของพื้นที่ที่ไม่เป็นจริง”(มิเชล ฟูโก อ้างถึงใน ธัญญา สังขพันธ์านนท์, 2556, น. 171) พื้นที่พิเศษ ดังกล่าวให้ความหมายให้เชิงสัญญาที่สัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียที่ว่า “สถานที่ที่ดีแต่หาไม่ได้ที่ไหน” หมายถึงสถานที่ในอุดมคติซึ่งอาจไม่มีอยู่ในโลกแห่งความจริง

4) สัญญาของการมีอายุยืนยาว

สัญญาประการหนึ่งซึ่งสะท้อนความปรารถนาของมนุษย์ ได้แก่ การมีอายุ ยืนยาว ตามความเชื่อในทางพุทธศาสนาเชื่อว่าการมีอายุยืนยาวเป็นเพราะผู้คนรักษาศีลปฏิบัติธรรม และในทางตรงกันข้ามหากผู้คนไม่มีศีลธรรมอายุก็จะลดน้อยลง จึงสามารถกล่าวได้ว่า การมีอายุยืน ยาวเป็นสัญลักษณ์ของผู้รักษาศีล เป็นผู้มีบุญจึงมีอายุยาวนาน ดังตัวอย่าง

อายุคนทั้งหลายอันอยู่ในชมพูทวีปนี้บ่ทอนจะรู้ขึ้นรู้ลงเพราะเหตุว่าดังนี้ ลางคาบคน ทั้งหลายมีศีลธรรม ลางคาบคนทั้งหลายหาศีลธรรมมิได้ฯ ฉิแลว่าเมื่อคนทั้งหลายมีศีลอยู่ ใ้ ย่อมกระทำบุญแลธรรม แลยำเกรงผู้เฒ่าผู้แก่พ่อแม่ แลสมณพรมณาจารย์ดั่งนั้น แลอายุคนทั้งหลายนั้นก็เร่งจำเริญขึ้นไป ๆ เนื่อง ๆ ฉิแลว่าคนทั้งหลายมิได้จำศีลแลมิได้ ทำบุญ แลมิได้ยำเกรงผู้เฒ่าผู้แก่แลสมณพรมณาจารย์ ครุบาธยายแล้วดั่งนั้นใ้ อันว่าอายุ คนทั้งหลายนั้นก็เร่งถอยลงมา ๆ เนื่อง ๆ แลฯ อันว่าฝูงคนอันอยู่ในบูรพวิเทหะนั้นแลอายุ

เขายืนได้ ๑๐๐ ปี เขาจึงตายฯ อันว่าฝูงคนทั้งหลายอันอยู่ในอมรโคยานทวีปนั้นอายุเขายืนได้ ๔๐๐ ปีจึงตายแลฯ อันว่าฝูงคนอันอยู่ในอูตรกรูทวีปนั้น อายุเขายืนได้ ๑,๐๐๐ ปีจึงตายแลฯ แลอายุคนทั้ง ๓ ทวีปนั้นบ่อนจะรู้ขึ้นรู้ลงเลยสักคาบ เพราะว่าเขานั้นอยู่ในปัญจศีลทุกเมื่อบมิได้ขาด

(พระญาติไทย, 2554, น. 70-71)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าคนในชมพูทวีปมีอายุยืนยาวหรืออายุลดน้อยลงขึ้นอยู่กับการทำบุญรักษาศีลธรรม เคารพยำเกรงบิดามารดาครูอาจารย์ หากปฏิบัติโดยชอบย่อมีอายุยืนยาว หากไม่ปฏิบัติดังนี้อายุก็จะลดน้อยลง แตกต่างจากคนในบูรพวิเทหะอมรโคยานทวีปและอูตรกรูทวีปซึ่งมีอายุยืนยาวคงที่เพราะผู้คนรักษาศีลปฏิบัติธรรมเป็นนิจ นอกจากนี้ใน**พระมัลลคำหลวง**ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ต่างเร่งทำการกุศลเพื่อให้มีอายุยืนยาว ความว่า “ฝูงมนุษย์ชนทั้งหลาย เร่งชวนชว่ยทำกุศล บุตรทาริกาสืบไป ชนวุฒิวัยยี่ดื่น ร้อยพันหมื่นถึงแสน ล่วงเข้าแคว้นอสงไขย” (กรมศิลปากร, 2545, น. 178) จะเห็นได้ว่ามนุษย์ต่างทำการกุศลเพื่อให้มีอายุยืนยาวจนอสงไขย ด้วยเหตุนี้การมีอายุยืนยาวจึงเป็นสัญญาซึ่งสื่อความหมายว่ามนุษย์ต้องเป็นคนดี รักษาศีลธรรม เมื่อกระทำบุญรักษาศีลแล้วจะทำให้มีอายุยืนยาว แต่หากกระทำบาปไม่รักษาศีลธรรมอายุก็จะลดน้อยลง ซึ่งความหมายเชิงสัญญาดังกล่าวสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียซึ่งผู้คนต้องการมีอายุยืนยาวในสังคมแห่งความสงบสุข

5) สัญญาของการนิพพาน

นิพพานทางพุทธศาสนาหมายถึง การดับทุกข์และกองกิเลส ใน**ไตรภูมิพระร่วง** กล่าวถึงนิพพานว่าเป็นสถานที่ที่ดีที่สุด ความว่า “แต่สถานนิพพานนี้ดีหลีทุกเมื่อแลฯ” (พระญาติไทย, 2554, น. 216) นิพพานจึงเป็นสัญลักษณ์ของการหลุดพ้นจากห้วงวัฏสงสาร หรือการเวียนว่ายตายเกิด แต่ในวรรณคดีโบราณแสดงให้เห็นว่านิพพานคือความความสุขชั่ววันรันดร์ เช่นตัวอย่าง

ดูรสัปปุรุษทั้งหลายเร่งพิจารณาเห็นซึ่งอนิจสังขารสุภาพนี้แล ระลึกตริกเอาใจใส่
เร่งกระทำบุญให้ท่านรักษาศีลเมตตาภาวนาเอาอาตนาไปสู่อมตยมหานครนิพพาน
นั้น อันปราศจากทุกข์ปราศจากโศก ปราศจากโรคแลภัยบมิใช่บมิเจ็บ แลบมิรู้เฒ่าบ
มิรู้ตายบมิรู้ฉิบหาย ความสบายรอดได้จอตที่นิพพานอันสนุกนีสุขศานต์ ยืนยงมั่นคง
ตรงเที่ยง แต่สถานนิพพานนี้ดีหลีทุกเมื่อแลฯ

(พระญาติไทย, 2554, น. 216)

นิพพานที่กล่าวไว้ในไตรภูมิพระร่วงชี้ให้เห็นว่านิพพานเป็นที่ปราศจากความทุกข์และโรคร้ายทั้งหลาย ในสถานที่นิพพานผู้คนจะไม่แก่ชราไม่ตายไม่วิบัติ จะมีแต่ความสงบสุขอย่างแท้จริง ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสัญญาของนิพพานสื่อความหมายถึงโลกในอุดมคติ ได้แก่ การหลุดพ้นจากห้วงทุกข์ และการมีชีวิตอย่างมีความสุขชั่วนิรันดร์ ไม่เวียนว่ายในวัฏสังสารอีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตามนิพพานในความหมายเชิงสัญญายังคงเป็นสถานที่เฉพาะบุคคลสำคัญที่สามารถเข้าถึงนิพพานได้ เช่น พระพุทธเจ้า ดังคติทางพุทธศาสนา สำหรับคนทั่วไปนิพพานจึงเป็นสถานที่ในอุดมคติซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียที่ว่าเป็นสถานที่ดีแต่ไม่มีอยู่จริง ด้วยเหตุนี้อาจกล่าวได้ว่าสัญญาของการนิพพานสัมพันธ์กับความคิดยูโทเปียคือความต้องการสถานที่ในอุดมคติ นิพพานจึงเป็นการหลุดพ้นจากห้วงทุกข์และการเวียนว่ายตายเกิดสู่ความสุขชั่วนิรันดร์ นิพพานจึงเป็นที่ปรารถนาของมนุษย์เช่นเดียวกับยูโทเปียหรือโลกในอุดมคติ

ในการนำเสนอมนทัศน์ยูโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญญาที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณพบการใช้สัญลักษณ์เป็นตัวแทนความหมายของสัญญาที่แสดงลักษณะมโนทัศน์ยูโทเปีย โดยสัญลักษณ์ที่ปรากฏจะสื่อความหมายที่ผู้คนทั่วไปรับรู้ร่วมกันและความหมายในเชิงสัญญาซึ่งแฝงความคิดเกี่ยวกับลักษณะของยูโทเปียซึ่งแสดงถึงความอยากรู้ อยากรูเป็นของมนุษย์ในสิ่งที่เป็นอุดมคติซึ่งแตกต่างกับความจริงของชีวิต ด้วยเหตุนี้จึงวิเคราะห์ได้ว่า สัญลักษณ์เป็นตัวแทนความหมายเชิงสัญญาที่สามารถสะท้อนมโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณคดีโบราณได้

1.2 กลวิธีการนำเสนอมนทัศน์ดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ

กลวิธีการนำเสนอมนทัศน์ดิสโทเปียเป็นการวิเคราะห์เทคนิควิธีการของนักเขียนในการสร้างสรรค์ตัวบทวรรณคดีโบราณ ผู้วิจัยพบกลวิธีการนำเสนอมนทัศน์ดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณสามารถจำแนกได้ 4 ประเด็น ได้แก่ การสร้างเหตุการณ์ การสร้างตัวละคร การสร้างฉากและบรรยาย และวิเคราะห์การสื่อความหมายเชิงสัญญา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 การประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ

การประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณมีลักษณะการสร้างเหตุการณ์จากการกระทำ (Actions) และสัมพันธ์กับสิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) เช่นเดียวกับการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปีย แต่พบว่าการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียและดิสโทเปียมีลักษณะตรงข้ามกัน โดยการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียมีรายละเอียดดังนี้

เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา เป็นวรรณคดีที่มีการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียเด่นชัดที่สุด ซึ่งเปิดเรื่องโดยให้ภาพของบ้านเมืองที่สมบูรณ์ในทุกด้าน ทั้งทางศาสนา เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และการเมืองการปกครอง ดังความว่า

กรุงศรีอยุธยาอันสมบูรณ์
อุดมบรมสุขทั้งแผ่นดินภพ

เพิ่มพูนด้วยพระเกียรติยศจรจบ
จนคำรบศักราชได้สองพัน

(องค์การคำของคุรุสภา, 2512, น. 136)

การสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียในลำดับแรกพิจารณาเหตุการณ์จากการกระทำพบว่า เป็นการแสดงให้เห็นถึงบ้านเมืองที่เจริญ อุดมสมบูรณ์ เป็นสังคมในอุดมคติหรือมีลักษณะของความเป็นยูโทเปียปรากฏอยู่ เช่นเดียวกับกรุงศรีอยุธยาที่มีความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้าน มาจนครบพุทธศักราชปีสองพัน บ้านเมืองจึงเข้าสู่ความเปลี่ยนแปลงซึ่งมีสาเหตุสำคัญจากพระมหากษัตริย์ไม่ทรงทศพิธราชธรรม ทำให้บ้านเมืองเข้าสู่ความวิบัติ ลักษณะเช่นนี้เป็นการสร้างเหตุการณ์จากการกระทำ เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญจากความเจริญเข้าสู่ความวิบัติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากยูโทเปียไปสู่ดิสโทเปีย การสร้างเหตุการณ์ในลำดับต่อมาคือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังจากจุดเปลี่ยนแปลงสำคัญจนเกิดความเป็นดิสโทเปีย พบว่าเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยาได้แสดงให้เห็นถึงการเกิดความวิบัติต่าง ๆ ในบ้านเมือง เช่นตัวอย่าง

กรุงประเทศราชธานี

จะเกิดการก่อกวนทุกแห่งหน

จะอ้างว้างอกใจทั้งไพร่พล

จะสาละวนทั่วโลก หลึง ชาย

จะร้อนอกสมณาประชาราช

จะเกิดเชื้อเป็นอุบาทว์นั้นมากหลาย

จะรบราฆ่าฟันกันวุ่นวาย

ฝูงคนจะล้มตายลงเป็นเบือ

(องค์การคำของคุรุสภา, 2512, น. 138)

ความวิบัติที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองทำให้ผู้คนเดือดร้อนล้มตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากความไม่มีทศพิธราชธรรมของกษัตริย์ และประการสำคัญในการสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปีย คือการเกิดสังคมดิสโทเปีย จะเห็นได้จากตอนปิดเรื่องของเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา แสดงถึงความล่มสลายของกรุงศรีอยุธยาอย่างชัดเจนที่ว่า

กรุงศรีอยุธยาจะสูญแล้ว

จะลัทธิธรรมมีแก้วเจ้าทั้งสาม

ไปจนคำรบเดือนคืนยาม

จนสิ้นนามศักราชห้าพัน

กรุงศรีอยุธยาเขมมสุข

แสนสนุกนี่ยิ่งล้ำเมืองสวรรค

จะเป็นเมืองแพศยาอาทัน

นับวันจะเสื่อมสูญเออฯ

(องค์การคำของคุรุสภา, 2512, น. 138)

ความล่มสลายของกรุงศรีอยุธยาตามคำทำนายแสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่สภาวะ ดิสโทเปียอย่างแท้จริง เกิดเป็นสังคมดิสโทเปียเป็นลำดับสุดท้ายของการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบ ดิสโทเปีย ทั้งนี้ผู้วิจัยยังพบว่าในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยามีลักษณะการใช้ภาษาแสดง ภาพพจน์สื่อความหมายของภาพแทนความหายนะในสังคม เช่น “มหาเมฆจะลุกเป็นเพลิงกาล... ออกแผ่นดินเป็นบ่าฟ้าจะเหลือง” (องค์การคำของครุสภา, 2512, น. 136) กวีใช้อุปุจน์เปรียบเทียบ ความแปรปรวนของธรรมชาติ แสดงเหตุร้ายในบ้านเมืองซึ่งเห็นได้จากมหาเมฆหรือเมฆกลุ่มใหญ่ มีสีแดงเปรียบเทียบกับสีแดงฉานของไฟไหม้ทำให้เกิดบรรยากาศความน่าสะพรึงกลัว ในขณะที่เดียวกัน กวีเปรียบเทียบว่าแผ่นดินเกิดความแปรปรวนเหมือนเป็นบ่า ส่วนท้องฟ้าก็มีสีเหลืองซึ่งเป็น ความผิดปกติของธรรมชาติ เนื้อความเหล่านี้สื่อความหมายถึงความวิปริตของบ้านเมือง นอกจากนี้ ยังปรากฏการใช้อุปุจน์แสดงความอ้างว้างรกร้างของบ้านเมือง เช่น “ทางน้ำก็จะแห้งเป็นทางบก เวียงวังก็จะรกเป็นป่าเสือ” (องค์การคำของครุสภา, 2512, น. 138) การเปรียบเทียบคำว่า “ทางน้ำ กับทางบก” ซึ่งมีลักษณะร่วมกันแต่ให้ความรู้สึกเปลี่ยนจากความอุดมสมบูรณ์เป็นความแห้งแล้ง และ เปรียบเทียบความเจริญของเวียงวังเปลี่ยนเป็นความรกร้างของป่าซึ่งมีความอันตราย ลักษณะ การเปรียบเทียบเชิงอุปุจน์ดังกล่าวสอดคล้องกับสภาวะดิสโทเปียซึ่งแสดงถึงความเป็นอยู่ อันยากลำบาก ทั้งความขาดแคลนทรัพยากร ความแปรปรวนวิปริตของสภาพอากาศ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์เนื้อความข้างต้นจึงแสดงถึงภาพพจน์อุปุจน์ที่สัมพันธ์กับ ลักษณะของดิสโทเปีย

นอกจากนี้ยังพบว่าลิลิตโองการแช่งน้ำก็ประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปีย เช่นเดียวกัน โดยการสร้างเหตุการณ์ลำดับแรก ได้แก่ การแสดงถึงความเจริญของบ้านเมือง เมื่อเกิด สังคมมนุษย์ขึ้นจึงต้องมีการแต่งตั้งผู้มีบารมีเป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองและจัดระเบียบสังคม ลักษณะนี้แสดงถึงความเจริญของบ้านเมือง ลำดับต่อมาในการสร้างเหตุการณ์สื่อความถึงพระราชพิธี ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา โดยมีการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และภูตผีให้มาเป็นพยานในพิธีกรรม

๑ มารเพียดให้ทศพลช่วยดู	ไตรแดนจักอยู่ค้อย	
ธรรมมารคปรตแยกช่วยดู	ห้าร้อยเตียรแมนเดียว	๑
๑ อเนกถ้องพระสงฆ์ช่วยดู	เขี้ยวจรรยาอิงได้	
ขุนหงส์ทองเกล้าสี่ช่วยดู	ชรอ่าฟ้าใต้แผ่นหงาย	๑
๑ ฟ้าพิตพรีใจยังช่วยดู	ใจตายตนบใกล้	
สี่ปวงผีหาวแห่งช่วยดู	พื้นใต้ชื้อกามภูมิ	๑

(กรมศิลปากร, 2529, น. 7)

เนื้อความกล่าวถึงการอัญเชิญพระพุทธรูปเจ้า พระธรรม พระสงฆ์มาช่วยดู ขอให้พระพรหมผู้ทรงหงส์ทองเป็นพาหนะมาช่วยดู ทั้งขอให้เทวดาผู้เป็นใหญ่ในทิศทั้งสี่ คือ ท้าวจตุโลกบาล ช่วยดู กล่าวคือให้มาเป็นพยานในพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา โดยอัญเชิญมาเพื่อช่วยดูหรือเฝ้าดูพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมให้มีความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ เนื้อความดังกล่าวนับเป็นเหตุการณ์สำคัญในลิลิตโองการแข่งน้ำ เป็นการกระทำที่จะมีผลสืบเนื่องไปยังเหตุการณ์ในลำดับต่อไป ได้แก่ ถ้อยคำสาปแช่งผู้คิดคดทรยศต่อกษัตริย์ โดยเนื้อความบทสาปแช่งมีลักษณะของความเป็นดิศโทเปียปรากฏอยู่ ผู้คิดทรยศจะถูกสาปแช่งให้ได้รับความเจ็บปวดทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่นตัวอย่าง

“เขาผู้บื้อ ชื่อใครใจคด ขบถเกียจกาย วายกระดูกฟาดฟัด ความแค้นมัดคอก
 หอกดินเต้าเท้าถก หลกเท้าให้ไปมิทันตาย หงายระงมระงม ยมบาลลากไป ไพนรอก
 ปลาบปลิ้นดินพลาจ เขาวางเหนืออหิสี”

(กรมศิลปากร, 2529, น. 8)

ตัวอย่างกล่าวถึงผู้ที่คิดคดกบฏต้องถูกไม้กระดูกฟาดจนตาย ถูกทรมาน ยมบาลเอาตัวไปถูกไพนรอกเผาไหม้ได้รับความเจ็บปวด และยมบาลพาตัวไปยังนรกเวจี จากโทษทัณฑ์ที่ผู้คิดกบฏได้รับนับเป็นความทุกข์ทรมานอย่างยิ่ง ดังนั้นถ้อยคำสาปแช่งผู้คิดคดทรยศต่อกษัตริย์จึงเป็นผลสืบเนื่องจากการอัญเชิญสิ่งศักดิ์และภูตผีมาช่วยดูพฤติกรรมและเป็นพยานในการกระทำผิดต่อคำสาบานตน ส่วนลำดับขั้นสุดท้ายของการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิศโทเปีย ได้แก่ การเกิดสังคมดิศโทเปียซึ่งลิลิตโองการแข่งน้ำแสดงให้เห็นว่า เป็นการสาปแช่งผู้คิดคดทรยศเพื่อให้ตายอย่างทรมาน ด้วยเหตุนี้ความตายหรือความวิบัติของผู้คิดคดทรยศจึงเปรียบได้กับการตกอยู่ในสภาพดิศโทเปียอย่างแท้จริง เช่นตัวอย่าง “๑ จะระเซ็รับเสื่อฟัด หมี่แรดถวดแสนงขนาย หอกปืนปลายปักครอบ ใครต้องจอบจตตาย งูเงี้ยวพิษทั้งหลายลุ่มฟ้า ตายตำหนายังดิน นรินทรหยาบหลายหล้า” (กรมศิลปากร, 2529, น. 9) คำสาปแช่งบทสุดท้ายขอให้ผู้ทรยศตายด้วยคมเขี้ยวและพิษของสัตว์ร้ายตายอยู่ด้วยอาวุธของมีคม ให้นอนคว่ำหน้าตาย จะเห็นได้ว่าช่วงท้ายของเรื่อง คำสาปแช่งมุ่งเน้นความตายที่ทรมาน ดังนั้นคำสาปแช่งในลิลิตโองการแข่งน้ำจึงทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีเกิดความหวาดกลัว ถูกควบคุม มีความไม่มั่นคงในชีวิต เกิดเป็นสภาวะดิศโทเปีย

จากการวิเคราะห์กลวิธีการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิศโทเปีย สามารถสรุปขั้นตอนการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิศโทเปียจากวรรณคดีโบราณได้ เป็น 4 ขั้นตอน โดยเป็นการสร้างเหตุการณ์จากการกระทำ (Actions) และสิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) ดังนี้

ตาราง 4 แสดงการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ

การกระทำ (Actions) ขั้นที่ 1	การกระทำ (Actions) ขั้นที่ 2	สิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) ขั้นที่ 1	สิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) ขั้นที่ 2
แสดงความเจริญ ของบ้านเมือง	เกิดเหตุการณ์สำคัญ ที่เป็นจุดเปลี่ยนจาก ยูโทเปียเข้าสู่สภาวะ ดิสโทเปีย	เกิดความวิบัติ	เกิดสังคมดิสโทเปีย เช่น เกิดความหวาดกลัว ถูก ควบคุม ได้รับความทุกข์ ทรมาน และความตาย

จากตารางการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียสามารถแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การกระทำและสิ่งที่เกิดขึ้น โดยทั้งสองส่วนมีรายละเอียด คือ ประเด็นแรกการกระทำ (Actions) แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 แสดงถึงความเจริญของบ้านเมือง ซึ่งเห็นได้จากความสงบสุขของบ้านเมือง วิถีชีวิตของประชาชน และความเจริญทางสังคมในด้านต่าง ๆ ขั้นที่ 2 เป็นการกระทำที่ทำให้เกิดเหตุการณ์สำคัญอันเป็นจุดเปลี่ยนจากความเป็นยูโทเปียเข้าสู่สภาวะดิสโทเปีย หรือบ้านเมืองที่กำลังเจริญแต่พบจุดเปลี่ยนทำให้เกิดความเสื่อม ต่อมาคือสิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนเช่นกัน ได้แก่ สิ่งที่เกิดขึ้นขั้นที่ 1 จะสัมพันธ์กับการกระทำเมื่อเข้าสู่จุดเปลี่ยนจากยูโทเปียเป็นดิสโทเปีย สิ่งที่เกิดขึ้นคือ เกิดความวิบัติ อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากจุดเปลี่ยนของยูโทเปียสู่ดิสโทเปีย และสิ่งที่เกิดขึ้นขั้นที่ 2 คือ การเกิดสังคมดิสโทเปีย เป็นสังคมที่มีการควบคุม คุกคาม ความหวาดกลัว ความทรมานและความตาย ดังกล่าวนี้จึงแสดงถึงการสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียอย่างเป็นลำดับขั้น จากความเจริญสู่ความหายนะอย่างแท้จริง

1.2.2 การสร้างตัวละครดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ

กลวิธีการสร้างตัวละครดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ ผู้วิจัยได้พิจารณาตามแนววิเคราะห์การสร้างตัวละครยูโทเปียในด้านลักษณะทางกายภาพและพฤติกรรม พบว่าตัวละครดิสโทเปียมีลักษณะตรงข้ามกับตัวละครยูโทเปีย ซึ่งมีรายละเอียดการวิเคราะห์ดังนี้

1) ตัวละครที่มีลักษณะทางกายภาพแบบดิสโทเปีย

ตัวละครที่มีลักษณะทางกายภาพแบบดิสโทเปียมีลักษณะตรงข้ามกับตัวละครยูโทเปีย กล่าวคือลักษณะภายนอกของตัวละครกลุ่มนี้จะปรากฏในเชิงลบ เช่น สัตว์นรก เปรต และ

อสุรินไตรภูมิพระร่วง ซึ่งการพรรณนาความถึงลักษณะของตัวละครเหล่านี้จะให้รายละเอียดรูปร่างลักษณะที่น่าสะพรึงกลัวและสาเหตุที่ทำให้เกิดสภาพเหล่านี้ ยกตัวอย่างเช่นเปรตในเปรตภูมิ ความว่า

“เปรตกลางจำพวกตัวเขาใหญ่เท่าปากเขาน้อยเท่ารูเข็มนั่นก็มีฯ เปรตกลางจำพวกผอม
 นักหนาเพื่ออาหารจะกินบมิได้ แม้ที่ว่าขอดเอาเนื้อน้อย ๑ กิติ เลือดหยด ๑ กิตีบมิได้เลย
 เท่าว่ามีแต่กระดูกและหนังพอกกระดูกภายนอกอยู่ใส หนึ่งท้องถิ่นเหี้ยมติดกระดูก สันหลัง
 แลตานั้นลึกและกลวงดั่งแสรังควักเสีย ผมเขานั้นยุงร่อยลงมาปกปากเขา มาตราว่าฝ้าย
 น้อย ๑ กิติและจะมีปกกายเขานั้นก็หาบมิได้เลยเทียรยอมเปลือยอยู่ชั่วตน ตัวเขานั้น
 เหมือนสาบพืงเกลียดนักหนาแล...เปรตเหล่านี้ใสเมื่อเป็นคนอยู่นั้นมีริษยาท่าน เห็นท่านมีดู
 มิได้ เห็นท่านยากไร้ดูแคลน เห็นท่านมีทรัพย์สิ้นจะใคร่ได้ทรัพย์สิ้น ท่านยอมริษยากระทำกลที่
 จะเอาสินท่านนั้นมาเป็นสินตน...”

(พระญาติไทย, 2554, น. 48-49)

การพรรณนาถึงรูปร่างลักษณะของเปรตในไตรภูมิพระร่วงให้ภาพอันน่ารังเกียจและเวทนาในสังขารนั้น ซึ่งเป็นลักษณะทางกายภาพที่ผู้คนหวาดกลัวไม่ต้องการมีสภาพดังกล่าว ประกอบกับเนื้อความที่สื่อให้เห็นว่าผู้กระทำความบาปกรรมเช่นใดจึงมีสภาพเป็นเปรตเป็นกุกุโลบายอย่างหนึ่งให้คนหวาดกลัวการทำผิดศีลธรรม จึงนับว่าเปรตมีลักษณะทางกายภาพแบบดิสโทเปียเพราะมีรูปร่างลักษณะในเชิงลบและการได้รับทุกขเวทนาทำให้คนหวาดกลัวไม่ต้องการเป็นเช่นนี้ ซึ่งเป็นสภาวะของความเป็นดิสโทเปีย นอกจากนี้ลักษณะทางกายภาพของอสุรก็แสดงถึงความเป็นดิสโทเปียเช่นกัน ดังเช่น “แลจำพวก ๑ นั้นใสมีตีนสูงได้คาพยุต ๑ ดุจเดียวแต่ว่ามีรูปร่างต่าง ๆ กัน แลมีหน้าบวมงามท้องยานฝีปากใหญ่ และมีเล็บตีนเล็บมืออันรี แลมีตาน้ำฝิ่งตาต่ำสูงหลังหัก จมูกเบี้ยว ใจกล้าหน้าแข็งแรง มักเคียด” (พระญาติไทย, 2554, น. 57) เป็นที่ชัดเจนว่าอสุรมีลักษณะทางกายเชิงลบ โดยเฉพาะรูปร่างหน้าตาของอสุรเป็นสัญลักษณ์ของความโหดร้าย ความโกรธและการใช้กำลัง การสร้างตัวละครอสุรจึงให้ภาพของความน่าเกลียดน่ากลัว แม้สถานะความเป็นอยู่ของอสุรเปรียบเทียบกับสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แต่หากพิจารณาในเชิงลักษณะทางกายภาพอสุรนับเป็นตัวละครที่ผู้คนหวาดกลัว โดยเฉพาะในวรรณคดีโบราณอสุรหรือยักษ์ถูกสร้างให้เป็นสัญลักษณ์ของตัวร้ายประการหนึ่งมาจากรูปร่างลักษณะของอสุรนั่นเอง ด้วยเหตุนี้อสุรจึงมีลักษณะเป็นตัวละครดิสโทเปีย

สรุปได้ว่าตัวละครที่มีลักษณะทางกายภาพแบบดิสโทเปียจะเป็นตัวละครที่มีรูปร่างลักษณะน่ารังเกียจและเป็นทุกข์จากผลกระทบ เช่น เปรต หรือมีรูปร่างหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัว เช่น อสูร ล้วนทำให้ผู้คนหวาดกลัวที่จะมีลักษณะดังกล่าว จึงนับว่าการมีลักษณะทางกายภาพเชิงลบเป็นทุกข์แสดงถึงความเป็นดิสโทเปีย

2) ตัวละครที่มีพฤติกรรมแบบดิสโทเปีย

การวิเคราะห์ตัวละครที่มีพฤติกรรมแบบดิสโทเปีย หมายถึงตัวละครที่มีพฤติกรรมเชิงลบทั้งด้านความคิด จิตใจ และการแสดงออก ในวรรณคดีโบราณพบตัวละครที่มีพฤติกรรมนำไปสู่ดิสโทเปีย เช่น **เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา**กล่าวถึงกษัตริย์ที่ไม่ทรงทศพิธราชธรรมเป็นปัจจัยสำคัญทำให้บ้านเมืองเกิดความวิบัติ หรือพฤติกรรมของ “ผี” ในเรื่องเดียวกัน ความว่า

พระคงคาจะแดงเดือดตั้งเลือดนรก	อักแผ่นดินเป็นบ้ำฟ้าจะเหลือง
ผีป่าก็จะวิ่งเข้าสิงเมือง	ผีเมืองนั้นจะออกไปอยู่ไพร
พระเสื่อเมืองจะเอาตัวหนี	พระกาลกูลีจะเข้ามาเป็นไส้
พระธรณีจะตอกให้	อกพระกาลจะไหม้อยู่เกรียมกรม

(องค์การคำของคุรุสภา, 2512, น. 136)

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า ผีซึ่งทำหน้าที่รักษาเมือง เช่นผีเมืองและพระเสื่อเมือง กลับไม่รักษาบ้านเมืองทำให้ผีป่าและผีร้ายเข้ามาทำลายบ้านเมือง ความวิปริตผิดปกตินี้นำพาบ้านเมืองสู่ความวิบัติ กล่าวได้ว่าตัวละครเหล่านี้เป็นตัวละครดิสโทเปียเพราะมีพฤติกรรมเชิงลบทำให้เกิดความวิบัติหรือการนำพาเข้าสู่ความเป็นดิสโทเปีย นอกจากนี้ยังพบว่าตัวละครที่มีพฤติกรรมเสื่อมศีลธรรมนับเป็นตัวละครดิสโทเปียเนื่องเพราะเป็นตัวละครที่ได้รับผลจากการกระทำบาปทำให้ตกอยู่ในห้วงทุกข์ได้รับโทษทัณฑ์จากการกระทำของตน เช่น สัตว์นรก ได้รับทุกขเวทนาจากบาปกรรมดังตัวอย่าง

แลคนผู้ได้อ้นฆ่าสัตว์อันมีชีวิตเชือดคอสัตว์นั้นให้ตายเสีย คนผู้นั้นครั้นตายไปเกิดในนรกนั้น และสัตว์นรกนั้นมีตัวอันใหญ่และสูงได้ ๖ พันวา ในนรกนั้นมีหม้อเหล็กแดงใหญ่เท่าภูเขาอันใหญ่ แลฝูงยมบาลจึงเอาเชือกเหล็กแดงอันลุกเป็นเปลวไฟไล่กระวัดรัดคอเข้าแล้ว ตระบิดให้คอเขานั้นขาดออกแล้ว ๆ เอาหัวเขาทอดลงในหม้อเหล็กแดงนั้น เมื่อแลหัวเขาด่วนอยู่นั้นไส้ บัดเดียวก็บังเกิดหัวอันหนึ่งขึ้นมาแทนเล่า ฝูงยมบาลจึงเอาเชือกเหล็กแดง

บิตคอยให้ขาด แล้วเอาหัวทอดลงในหม้อเหล็กแดงอีกเล่า แต่ทำอย่างนั้นหลายคาบหลายครานัก トラบเท่าสิ้นอายุ และบาปกรรมแห่งเขานั้นแลฯ

(พระญาติไทย, 2554, น. 31)

ความทุกข์เวทนาของเหล่าสัตว์นรกที่ได้รับมาจากผลกรรมที่ได้กระทำในอดีต ทำให้ได้รับความทุกข์ทรมานเป็นระยะเวลายาวนานจนกว่าจะสิ้นกรรม สภาพที่เกิดขึ้นกับสัตว์นรกนี้กล่าวได้ว่าเป็นภาวะดิสโทเปียอันเกิดจากความตกต่ำทางศีลธรรมของเหล่าสัตว์นรกเมื่อตอนเป็นมนุษย์จึงได้รับผลจากความเสื่อมศีลธรรมของตน ด้วยเหตุนี้สัตว์นรกจึงนับเป็นตัวละครดิสโทเปียที่เกิดจากความเสื่อมศีลธรรมจึงได้รับโทษทัณฑ์ตามผลกรรมของตน ดังนั้นตัวละครที่มีพฤติกรรมแบบดิสโทเปียจึงเป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมนำพาสังคมสู่ความเป็นดิสโทเปีย เช่น ทำให้บ้านเมืองเกิดความวิบัติ และตัวละครที่มีพฤติกรรมเสื่อมศีลธรรมทำให้ตนเองตกอยู่ในภาวะดิสโทเปีย เหล่านี้จึงเป็นลักษณะของตัวละครที่มีพฤติกรรมแบบดิสโทเปีย

สามารถสรุปได้ว่าการสร้างตัวละครดิสโทเปียมี 2 ลักษณะ คือ ตัวละครที่มีลักษณะทางกายภาพแบบดิสโทเปีย ซึ่งจะมีลักษณะภายนอกเชิงลบ เช่น รูปร่างหน้าตาน่าเกลียด น่ากลัว และตัวละครที่มีพฤติกรรมแบบดิสโทเปีย ได้แก่ ความคิดจิตใจและการกระทำในเชิงลบ หรือความเสื่อมศีลธรรม ทำให้เกิดความทุกข์และผลกรรมจากการทำบาป เปรียบเทียบได้กับการตกอยู่ในภาวะดิสโทเปีย ดังกล่าวนี้จึงเป็นลักษณะของตัวละครแบบดิสโทเปีย

1.2.3 การสร้างฉากและบรรยากาศดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ

การสร้างฉากและบรรยากาศแบบดิสโทเปียจะแสดงภาพในเชิงลบ โดยพบว่าในวรรณคดีโบราณปรากฏฉากและบรรยากาศในสถานที่แบบดิสโทเปียซึ่งสื่อให้เห็นถึงความทุกข์ยาก ความน่าสะพรึงกลัวของฉากสถานที่รวมทั้งบรรยากาศแห่งความสิ้นหวังของมนุษย์ จากการวิเคราะห์ผู้วิจัยพบกลวิธีการสร้างฉากและบรรยากาศดิสโทเปียใน 2 ลักษณะดังนี้

1) การสร้างฉากและบรรยากาศแห่งการลงทัณฑ์ พบว่ามีลักษณะสัมพันธ์กับมนทัศน์ดิสโทเปีย โดยการลงทัณฑ์ก่อให้เกิดความทุกข์ ความเจ็บปวดต่อร่างกายและจิตใจ ซึ่งในวรรณคดีโบราณปรากฏฉากและบรรยากาศของสถานที่แห่งการลงทัณฑ์ เช่น นรกรรมใน **ไตรภูมิพระร่วง** และ **พระมาลัยคำหลวง** โดยให้ภาพของฉากและบรรยากาศการลงโทษสัตว์นรกตามผลกรรมที่กระทำ ดังตัวอย่าง

ฝูงนรกใหญ่ ๘ อันนี้ย่อมเป็น ๔ มุม และมีประตูอยู่ ๔ ทิศ พื้นหนต่ำก่อนเหล็กแดง และฝาอันปิดเบื้องบนก่อนเหล็กแดง และนรกฝูงนั้นโดยกว้างและสูงกันเป็นจัตุรัส และด้านละ ๑,๐๐๐ โยชน์ ด้วยโยชน์ ๘,๐๐๐ วา โดยหน้าทั้ง ๔ ด้านก็ตี พื้นเบื้องต่ำก็ตี ฝาเบื้องบนก็ตี ย่อมหนาได้ละ ๙ โยชน์ และนรคนั้นมีที่เปล่าสักแห่ง เทียรย่อมฝูงสัตว์นรกทั้งหลายหาก เบียดเสียดกันอยู่เต็มนรคนั้นและไฟนรคนั้นนับดับเลยสักคาบแล ไหม้อยู่รอดชั่วต่อสิ้น กล้วยแล กรรมบาปคนฝูงนั้นหากไปเป็นไฟลูกในตัวตนนั้นเป็นพินลูกเองไหมไฟนั้น แลบมิ แล้วสักคาบเพื่อตั้งนั้นแล

(พระญาติไทย, 2554, น. 25)

ฉากและบรรยากาศของนรกใหญ่ 8 ชุมในนรกภูมิให้รายละเอียดลักษณะ ของนรกใหญ่ทั้ง 8 ชุม อันได้แก่ สัญชีพนรก กาลสูตตนรก มหาดาปนรก สังฆานรก โรรวนรก ดาปนรก และมหาอวิจินรก จากตัวอย่างข้างต้นให้ภาพฉากของนรกในลักษณะห้องสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่กว้างและสูงเท่ากัน เพดานและพื้นเป็นก้อนเหล็กแดง มีผนังและประตูทั้งสิ้นด้านแน่นหนา ให้บรรยากาศความอึดอัดของสถานที่สำหรับคุมขังนักโทษ โดยในชุมนรกใหญ่จะเต็มไปด้วย ฝูงสัตว์นรกเบียดเสียดกันอยู่และถูกไฟนรกครอกชั้วก็ปลปตามผลบาปกรรมที่สัตว์นรกเหล่านั้น กระทำ เช่นเดียวกับการพรรณนาความฉากและบรรยากาศของนรกใน**พระมาลัยคำหลวง** เมื่อพระศรี อริยมตไตรยตรัสรู้และสั่งสอนผู้คนให้เห็นความทุกข์ในวัฏสงสารและให้เห็นความทรมานในนรกภูมิ เพื่อให้มนุษย์ละจากอกุศล ความว่า

“เป็นสิบสี่สกัดขัดสน จะให้สัตว์วนเวียนวิฎฐ นำนิริยัดแปดชุม สัญชีพรมรานร้อน กาลสูรนอนตีประทัด ดาปนรกบัตรใบไม้ เป็นปิ่นไฟหอกแหลน มหาดาปนแดนดุจกัน สังฆานควันเปลวปลาบ โรรวพวาวาวเพลิง มหาโรรวเสริงสุ่มสุก อวิจิลุกพลุ่งพลาม เพลิงไหม้ลาม ลนลาว ผัดผ้วาเผาผู้ สัตว์รับรู้จักภัย”

(กรมศิลปากร, 2545, น. 182-183)

จากตัวอย่างกล่าวถึงลักษณะนรกใหญ่ทั้ง 8 ชุมเช่นกัน แสดงถึงโทษทัณฑ์ ในนรกใหญ่เพื่อให้ผู้คนละจากอกุศลจึงจะหลีกเลี่ยงผลกรรมในนรก ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าการใช้ภาษาของกวี ในการพรรณนาความน่าสะพรึงกลัวของนรกภูมิมีส่วนสำคัญในการสร้างบรรยากาศแบบดิสโทเปีย เช่นการใช้ภาพพจน์อุปมาเปรียบเทียบความเจ็บปวดของการถูกลงทัณฑ์ในนรกภูมิ ตัวอย่าง “ฝูงยมบาลเอาหอกแทงตนเขาบาดขาตวันนักหนา มีเลือดและหนองย่อยหนักหนา ดุจดั่งวัวอันท่าน

เอาหอกแทงเป็นหลายแห่ง และมีเลือดอันย่อยเต็มตัวทุกแห่ง” (พระญาติไทย, 2554, น. 34) จากตัวอย่างกวีใช้คำว่า ดุจและดั่ง ในการเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นภาพของฝูงยมบาลกำลังใช้หอกแทงเหล่าสัตว์นรกเหมือนการแทงวัวจนได้รับความเจ็บปวดมีเลือดและหนองไหลย่อยเช่นเดียวกัน การใช้ถ้อยคำอุปมาดังกล่าวดังกล่าวทำให้เกิดจินตภาพเห็นความเจ็บปวดของเหล่าสัตว์นรกได้อย่างชัดเจน สอดคล้องลักษณะของดิสโทเปียสื่อถึงการอยู่ในสภาวะถูกควบคุมได้รับการลงโทษอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการเปรียบเทียบเชิงอุปมาที่แสดงถึงมนทัศน์ดิสโทเปีย

ด้วยเหตุนี้ภาพฉากและบรรยากาศในนรกใหญ่จึงสื่ออารมณ์ ความน่าสะพรึงกลัว ซึ่งผู้คนหวาดกลัวที่จะพบเจอสภาพดังกล่าว ทำให้ฉากและบรรยากาศของนรกสอดคล้องกับมนทัศน์ดิสโทเปีย นอกจากฉากและบรรยากาศการลงทัณฑ์ในนรก พบว่าการลงทัณฑ์ด้วยคำสาปแช่งใน **ลิลิตโองการแช่งน้ำ** ก็ทำให้เกิดฉากและบรรยากาศดิสโทเปียเช่นกัน ดังตัวอย่าง

๑ ตีร้ายบอกคนจำ	ผีพรายผีชรหมื่นดำช่วยดู
กำรुकสิ้นเป็นเปลว	บชื่อน้ำตัดคอ ๗
๑ ตัดคอเร็วให้ขาด	บช้อมล้างอเอาใส่เกล้า
บชื่อน้ำหยาดต้องเป็นรุ่ง	บชื้อแรงกาเต้าแตกตา ๗
๑ เจาะเพาะฟุงใบแบ่ง	บชื้อหมาหมีเสือเช่นเขี้ยว
เขี้ยวซาชแวงยายี	ยมราชเกี่ยวดาวช่วยดู ๗

(กรมศิลปากร, 2529, น. 8)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงคำสาปแช่งผู้คิดคดทรยศต่อกษัตริย์ เช่น หากคิดคดทรยศขอให้น้ำสาบานเป็นเปลวไฟตัดคอให้ขาดอย่างรวดเร็ว และหากไม่เชื่อตรงขอให้น้ำสาบานกลายเป็นเหยี่ยวขนาดใหญ่ ทั้งให้แรงกาเจาะกระเพาะให้แยกจากกัน ขอให้ลูกสัตว์มีเขี้ยวเล็บทำร้ายเป็นต้น จากคำกล่าวเหล่านี้แสดงให้เห็นภาพของฉากและบรรยากาศการลงทัณฑ์ของผู้คิดคดทรยศต่อกษัตริย์ซึ่งเป็นคำสาปแช่งให้ผู้ร่วมพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเกิดความหวาดกลัว ลักษณะดังกล่าวจึงสัมพันธ์กับมนทัศน์ดิสโทเปียคือการตกอยู่ในสภาวะทุกข์ทรมานได้รับความเจ็บปวดโดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ด้วยเหตุนี้การลงทัณฑ์ด้วยคำสาปแช่งจึงทำให้เกิดฉากและบรรยากาศแบบดิสโทเปีย

2) การสร้างฉากและบรรยากาศแห่งความวิบัติ แสดงความล่มสลายของบ้านเมือง โลกและจักรวาลอันเป็นลักษณะสำคัญของสภาวะดิสโทเปีย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดลักษณะของวรรณกรรมหลังโลกาวสาน (post apocalypse) โดยธัญญา สังขพันธานนท์ กล่าวว่า

“แนวคิดเกี่ยวกับโลกาวสานหรือวันสิ้นโลกจะถูกนำเสนอและถ่ายทอดผ่านเรื่องเล่า โดยจุดกำเนิดของวรรณกรรมโลกาวสานในความคิดแบบตะวันตกเกิดขึ้นมานานนับพันปี มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับอารยธรรมหรือสถานที่ต่าง ๆ มากมายที่กล่าวถึงวันสิ้นโลก เรื่องราวของ สเวนเอเดิน เรือโนอาห์ ฯลฯ รวมถึงหนังสือวิวัฒนาการล้วนมีเนื้อหาเกี่ยวกับโลกาวสานแทบทั้งสิ้น ในบริบทและสังคมวัฒนธรรมไทย แนวคิดโลกาวสานในพุทธทำนายจากคัมภีร์ พระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาอื่น ๆ และรวมไปถึงที่ถูกผลิตซ้ำ ถ่ายทอดในรูปของวรรณกรรมพุทธทำนายสำนวนท้องถิ่นที่กระจัดกระจายอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ก็อาจนับรวมเป็นวรรณกรรมโลกาวสานได้เช่นกัน”

(ธัญญา สังขพันธานนท์, 2564)

ดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าฉากและบรรยากาศแบบดิสโทเปียถูกถ่ายทอดและผลิตซ้ำในวรรณกรรมหลังโลกาวสานโดยให้ภาพความย่อยยับ ล่มสลายของมนุษยชาติ ทั้งนี้ในการวิเคราะห์วรรณคดีโบราณพบฉากและบรรยากาศที่สะท้อนภาพความล่มสลายของบ้านเมือง กล่าวได้ว่ามีลักษณะของวรรณกรรมหลังโลกาวสานเช่นกัน ได้แก่ ความวิปริตของแปรปรวนของบ้านเมืองในเพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา แสดงให้เห็นถึงความผิดปกติของฤดูกาลและธรรมชาติ ก่อนการล่มสลายของบ้านเมือง ดังตัวอย่าง

ในลักษณะทำนายไว้บ่ห่อนผิด	เมื่อวินิจพิศดูก็เห็นสม
มิใช่เทศกาลร้อนก็ร้อนระงม	มิใช่เทศกาลลมลมก็พัด
มิใช่เทศกาลหนาวก็หนาวพัน	มิใช่เทศกาลฝนฝนก็อุบัต
ทุกต้นไม้หย่อมหญ้าสารพัด	เกิดวิบัตินานาทั่วสากล

(องค์การคำของครุสภา, 2512, น. 136-137)

จากคำพยากรณ์ชะตาบ้านเมืองของกรุงศรีอยุธยา กล่าวถึงฉากและบรรยากาศแห่งความแปรปรวนวิปริตเป็นส่วนหนึ่งของการพยากรณ์ว่าบ้านเมืองถึงคราววิบัติ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของฉากและบรรยากาศแบบดิสโทเปีย นอกจากนี้ฉากและบรรยากาศความวิบัติของบ้านเมืองยังปรากฏในภาพพระไชยสุริยา ความว่า

พาราสาвањеถึ	ใครไม่มีปราณีใคร
ดูดีถึอ่แต่ใจ	ที่ใครได้ใส่เอาพอ
ผู้ที่มีฝีมือ	ทำดูดีอ่ไม่ซื่อขอ
ไล่คว่ำผ้าที่คอ	อะไรล่อก็เอาไป

(สุนทรภู่, 2543, น. 13)

ฉากและบรรยากาศความวุ่นวายในเมืองสาвањеถึ เมื่อผู้คนประพฤติผิดศีลธรรม บ้านเมืองจึงเกิดความวุ่นวายและเกิดวิบัติในที่สุด ด้วยเหตุนี้ฉากและบรรยากาศเมืองสาвањеถึ จึงเป็นลักษณะของกลียุคก่อนการล่มสลายซึ่งสัมพันธ์กับมโนทัศน์ดิสโทเปียอย่างชัดเจน เนื่องเพราะการเกิดความสับสนวุ่นวายในบ้านเมืองที่มีผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์และนำพาผู้คนเข้าสู่ความวิบัติเป็นลักษณะสำคัญของดิสโทเปีย

ทั้งนี้นอกจากความวิบัติที่เกิดกับบ้านเมืองแล้ว ยังพบว่าการล่มสลายของโลกและจักรวาลก็เป็นฉากและบรรยากาศดิสโทเปียเช่นกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าในวรรณคดีโบราณปรากฏฉากและบรรยากาศการสิ้นสุดโลกและจักรวาล เช่น **ลิลิตโองการแข่งน้ำ** แสดงเนื้อความเกี่ยวกับการสิ้นสุดโลกและจักรวาล ความว่า

๑ นานาอเนกน้ำวเดิมกัลป์	จักรำจักรภาพเมื่อใหม่	
กล่าวถึงตระวันเจ็ดอันพลุ่ง	น้ำแล้งไข้ขอดหาย	๑
๑ เจ็ดปลามันพุ่งหล้าเป็นไฟ	ววจตุรabayแผ่นขว่า	
ชักไตรตรีงษ์เป็นผ้า	แลปล้าสีลอง	๑

(กรมศิลปากร, 2529, น. 6)

ฉากและบรรยากาศการสิ้นสุดโลกและจักรวาลใน**ลิลิตโองการแข่งน้ำ** แสดงให้เห็นถึงจักรวาลที่มีดวงอาทิตย์ 7 ดวง ทำให้น้ำแล้งและปลาใหญ่ทั้ง 7 ถูกความร้อนแผดเผาจนแตกมันเกิดประกายไฟเผาไหม้ตั้งแต่จตุรabayไปจนถึงสวรรค์ ทำให้เกิดความวิบัติเป็นการสิ้นสุดโลกและจักรวาล จะเห็นได้ว่าฉากและบรรยากาศของไฟไหม้และการสิ้นสุดจักรวาลเป็นสภาวะดิสโทเปียคือความเลวร้ายและอันตรายที่เกิดกับสิ่งมีชีวิตทำให้ได้รับความทุกข์ทรมาน ความเจ็บปวดและความตายดังกล่าวนี้นอกจาก**ลิลิตโองการแข่งน้ำ**ยังพบว่า**ไตรภูมิพระร่วง** แสดงฉากและบรรยากาศในลักษณะเช่นเดียวกัน ดังนี้

ในไตรภูมิพระร่วงได้กล่าวถึงความไม่เที่ยงแท้ ในภูมิทั้ง 31 ภูมิว่าย่อมาถึง คราวสิ้นสุดด้วยไฟด้วยน้ำและด้วยลม ดังตัวอย่างการสิ้นสุดจักรวาลด้วยไฟ ความว่า

แลแผ่นดินชมพูทวีปเราอยู่นี้ก่อนทุกแห่งแลฯ ใหม่ทั้งเขาพระหิมพานต์ ๗ อัน แลมี ยอดได้ ๘๔,๐๐๐ นั้น แล้วเลื่อนใหม่ทั้งแผ่นดินเล็ก ๒,๐๐๐ ใหม่ไปชั้นอันชั้นนั้นเนื่อง ๆ ใหม่ทั้งบุรพวิเทห แลอุตรกฐุ แลอมรโคยานทวีปทั้งเมืองครุฑราชใหม่ ๔ แผ่นดินใหม่ตั้งว่า ใหม่ป่าแลใหม่รกรกทั้งหลายตลอดไปถึงมหาเวจจันรกแล้ว ใหม่อบายภูมิทั้ง ๔ ใหม่เขา พินาศไปเนื่อง ๆ แลใหม่พิมานเทวดาทั้งหลายตั้งก่อนนั้น แลถัดนั้นใหม่เขาสุทัสสน แลใหม่ เขากตวิกแล้วใหม่อิสินทร แลใหม่วิมานแก้วผุ้งเทวดา อันอยู่เหนือจอมเขานั้นสิ้น เปลวไฟ หุ้มเขาพระสุเมรุราชได้ลงไปใหม่อสุรภาพแล้วใหม่เมืองพระอินทร์ ใหม่เขาพระสุเมรุ พัง ๗๐๐ โยชน์ ๘๐๐ โยชน์ ใหม่แลคาบ ๙๐๐ โยชน์ ๑,๐๐๐ โยชน์ ใหม่ตันปาริชาติ ใหม่สวนอุทยาน ใหม่สระโบกขรณี ใหม่ยามสวรรค์ ใหม่วิมานเทวดา อันมีในชั้นฟ้าชั้นแล ถัดนั้นจึงใหม่ดุสิตสวรรค์ถัดนั้น จึงใหม่นิมานนรดี ถัดจากนั้นใหม่ปรนิมมิตวสวัตตี สวรรค์ เมืองพระญามารแล้ว ใหม่รัตนปราสาทผุ้งเทวดาสิ้นใหม่แผ่นดินต่ำของเทพยดาสิ้นเปลวไฟ จึงพุ่งขึ้นไปเมืองพรหมชื่อปาริสัชชานาภูมิ ถัดนั้นใหม่พรหมบโรหิตาภูมิ ถัดนั้นจึงใหม่ มหาพรหมภูมิ พรหม ๓ ชั้นได้อาภัสสรภูมิ ใหม่พรหมอันเป็นทุติยภูมานั้นใหม่

(พระญาติไทย, 2554, น. 219-220)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงฉากและบรรยากาศของไฟไหม้ซึ่งทำลายล้างโลกใน 31 ภูมิ ตั้งแต่แรกภูมิถึงพรหมชั้นทุติยภูมิตั้งแต่เห็นภาพสถานที่ต่าง ๆ ถูกไฟเผาไหม้ทำลายจนหมดสิ้น ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาในการทำลายล้างโลกเปรียบเทียบกับสภาวะดิสโทเปีย คือช่วงเวลา แห่งการทำลายล้างทำให้สิ่งมีชีวิตเกิดความเจ็บปวดและตาย ด้วยเหตุนี้การสิ้นสุดโลกและจักรวาลจึง สะท้อนภาพฉากและบรรยากาศแห่งความวิบัติซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของดิสโทเปียได้ดียิ่ง

กลวิธีการสร้างฉากและบรรยากาศดิสโทเปียปรากฏใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การสร้างฉากและบรรยากาศแห่งการลงทัณฑ์ และความวิบัติ ทั้งสองลักษณะมีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ ดิสโทเปียเพราะแสดงให้เห็นถึงสภาวะการถูกลงโทษจากผลกรรม และความวิบัติของบ้านเมือง ของ โลกและจักรวาล ด้วยเหตุนี้การสร้างฉากและบรรยากาศดิสโทเปียจึงสื่อความหมายถึง ความทุกข์ ความเจ็บปวด การสูญเสีย และความตาย ดังกล่าวนี้นหากพิจารณาตามลักษณะวรรณกรรมดิสโทเปีย ของตะวันตกจะพบความสอดคล้องเกี่ยวกับฉากและบรรยากาศ ดังที่ Angel, Galdon Rodriguez (2014, p. 86) กล่าวว่า นักเขียนวรรณกรรมแนวดิสโทเปียให้ความสำคัญต่อฉากของเมืองในฐานะ

สัญลักษณ์แห่งความสำเร็จของการใช้อำนาจในการจัดระเบียบอารยธรรมใหม่ของมนุษย์ แสดงถึงความหิวกระหายในอำนาจของลัทธิเผด็จการซึ่งส่งผลกระทบต่อการจัดระเบียบชีวิตมนุษย์แม้แต่ธรรมชาติยังตกอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของเมืองที่เป็นดิสโทเปีย และถูกแบ่งแยกออกจากพื้นที่เมืองที่เรียกว่า “กำแพงสีเขียว” สรุปได้ว่าการสร้างฉากและบรรยากาศดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณสอดคล้องกับวรรณกรรมแนวดิสโทเปียของตะวันตกในแง่การใช้อำนาจควบคุมและจัดระเบียบชีวิตมนุษย์มีนัยเช่นเดียวกับฉากการลงทัณฑ์ซึ่งเป็นการใช้อำนาจควบคุมพฤติกรรมเช่นกัน ดังนั้นฉากและบรรยากาศดิสโทเปียจึงแสดงออกถึงความมืดมน เจ็บปวด ไร้ความหวัง และดับสูญในที่สุด

1.2.4 การนำเสนอโน้ตทัศน์ดิสโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ในวรรณคดีโบราณ

ในการนำเสนอโน้ตทัศน์ดิสโทเปียพบว่ามีลักษณะสัมพันธ์กับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์เช่นเดียวกับมโนทัศน์ยูโทเปียแต่เป็นไปในทางตรงข้ามกัน เนื่องจากดิสโทเปียจะนำเสนอแนวคิดเชิงลบ ในการวิเคราะห์จึงพบการใช้สัญลักษณ์เป็นตัวแทนความหมายของสัญลักษณ์ซึ่งสัมพันธ์กับมโนทัศน์ดิสโทเปีย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) สัญลักษณ์ของผลไม้ไร้รสชาติ

ความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่แสดงมโนทัศน์ดิสโทเปีย เพราะชี้ให้เห็นถึงการขาดแคลนทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญต่อชีวิตมนุษย์ โดยการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติล้วนมีผลกระทบต่อมนุษย์อย่างยิ่ง ทั้งนี้ในวรรณคดีโบราณได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติซึ่งเป็นสัญลักษณ์ความวิบัติที่จะเกิดขึ้นกับมนุษย์ เช่น ผลไม้ไร้รสชาติ หรือผลไม้ถอยร่น เป็นการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติในลักษณะหนึ่งซึ่งแสดงความผิดปกติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่นตัวอย่างใน **ไตรภูมิพระร่วง** กล่าวถึงผลไม้ไร้รสชาติ ความว่า

“แลท้าวพระญาองค์ใดกระทำความอันมิชอบคลองธรรมใส่เทวาฟ้าผ่นนั้นก็พิปริต
 แม้นทำไรไถนากีบันดาลให้เสียหายด้วยแล้งแลฝนแล อนึ่งผลไม้ทั้งหลายแลพืชอันเกิดเหนือ
 แผ่นดินอันมีโอชารสอันดีร่อยนั้นกลับหายไปเสียเพื่อโอชารสนั้นจมลงไปแผ่นดินสิ้น
 ทั้งต้นแลลำอันปลูกนั้นมันก็มีงามเลย”

(พระญาติไทย, 2554, น. 96-97)

จากตัวอย่างกล่าวว่า หากท้าวพระญาผู้ปกครองบ้านเมืองพระองค์ใดไม่อยู่ในครรลองธรรม เทวดาจะบันดาลให้อากาศวิปริตเปลี่ยนแปลง ทั้งส่งผลให้ผลไม้ไร้รสชาติจนหมดสิ้นและไม่สามารถปลูกพืชพันธุ์สิ่งใดได้ ดังกล่าวนี้นปรากฏสัญลักษณ์ซึ่งสื่อความหมายว่าการที่ผลไม้ไร้รสชาติ นั้น คือการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติในทางเสื่อมอันมีผลมาจากพฤติกรรมของมนุษย์ เช่นพฤติกรรมผิดทำนองคลองธรรมของท้าวพระญาทั้งหลายส่งผลให้พืชพรรณธรรมชาติวิปริตเปลี่ยนแปลง ลักษณะข้างต้นสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปียเมื่อพืชพรรณธรรมชาติเสื่อมลงย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิต

มนุษย์ในด้านการบริโภคทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร เหล่านี้เป็นสภาวะดิสโทเปีย นอกจากนี้เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ก็แสดงให้เห็นถึงสัญญาณของผลไม้ไร้รสชาติเช่นกัน ซึ่งจากตัวอย่างที่ว่า

ทั้งพืชแผ่นดินจะผ่นไป	ผลหมากรากไม้จะถอยรศ
ทั้งแพศพรว่านยากก็อาเพศ	เคยเป็นคุณวิเศษก็เสื่อมหมด
จวงจันทร์พรหมอันหอมรส	จะถอยถดไปตามประเพณี
ทั้งเข้าก็จะยากหมากจะแพง	สารพันจะแห้งแล้งเป็นถวนถี้

(องค์การคำของครูสุภา, 2512, น. 137-138)

ในวรรณคดีเรื่องนี้เป็นการพยากรณ์อนาคตของบ้านเมืองว่าจะมีความวิบัติ นานา ลักษณะหนึ่งที่กำลังถึงคือ การที่พืชพรรณผลไม้ในแผ่นดินจะถอยรศ หมายถึงเสื่อมรสชาติจากปกติ รวมทั้งยาสมุนไพรรักษาโรคต่าง ๆ ก็จะมีสรรพคุณด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้การที่ผลไม้ไร้รสชาติหรือพืชพรรณเสื่อมสรรพคุณจึงเป็นสัญญาณของความเสื่อมในสังคมซึ่งเกิดจากพฤติกรรมเชิงลบของกษัตริย์และท้าวพระยาทั้งหลาย ลักษณะดังกล่าวสัมพันธ์กับสังคมแบบดิสโทเปียอย่างชัดเจน กล่าวคือ สังคมที่ผู้คนได้รับผลกระทบจากการปกครองที่กดขี่ การถูกจำกัดสิทธิการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับคนทั่วไป ดังกล่าวนี้อการเปลี่ยนแปลงรสชาติของผลไม้พืชพรรณจึงเป็นสัญญาณแทนความเสื่อมในสังคม

2) สัญญาณของผีป่า

ผีในความหมายเชิงสัญลักษณ์แสดงถึงความน่ากลัวของการไม่มีตัวตน เป็นจินตภาพเชิงลบของผู้คน สำหรับวรรณคดีโบราณผีเป็นตัวละครลักษณะหนึ่งมีบทบาทเล็กน้อยแตกต่างกันในแต่ละเรื่อง สำหรับ “ผีป่า” ตามความหมายเชิงสัญลักษณ์เป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับป่าและเรื่องภูติผีวิญญาณ ในวรรณคดีโบราณมีการกล่าวถึงผีป่า เช่น **ภาพย์พระไชยสุริยา** แสดงให้เห็นว่าผีป่ามีบทบาทสำคัญต่อเรื่อง ดังตัวอย่าง

ผีป่ามากระทำ	มรณกรรมชาวบุรี
น้ำป่าเข้าธานี	ก็ไม่มีที่อาศัย

(สุนทรภู่, 2543, น. 15)

ผีป่าจากตัวอย่างข้างต้นมีบทบาทเป็นผู้ลงโทษชาวสวาทโดยบันดาลให้น้ำป่าไหลเข้าท่วมเมือง จนชาวเมืองเดือดร้อนล้มตาย ผีป่าจึงเป็นสัญญาณที่สื่อความหมายถึงการ

ลงโทษจากธรรมชาติอันมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมผิดศีลธรรมของชาวสวาระถิ นอกจากนี้ผีป่ายังเป็นสัญญาณที่สื่อถึงพลังอันชั่วร้ายที่สามารถทำลายสังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้วิปริตเปลี่ยนแปลงและสร้างความวิบัติฉิบหายได้ ด้วยเหตุนี้ผีป่าจึงเป็นภาพแทนของธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ ทั้งนี้ผู้วิจัยยังพบว่าวิถีใช้กลวิธีทางภาษาสื่อความหมายถึง ผีป่า ในเชิงภาพพจน์ โดยใช้ปฐภาคพจน์แสดงลักษณะดิสโทเปีย จากตัวบทวรรณคดีโบราณที่นำมาศึกษาพบการเปลี่ยนแปลงบทบาทซึ่งขัดแย้งกับลักษณะเดิมของตัวละคร เช่น **เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา** ดังตัวอย่าง

ผีป่าก็จะวิ่งเข้าสิงเมือง	ผีเมืองนั้นจะออกไปอยู่ไพร
พระเสื้อเมืองจะเอาตัวหนี	พระกาลกูลีจะเข้ามาเป็นไส้

(องค์การค้าของคุรุสภา, 2512, น. 136)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่ามีลักษณะของปฐภาคพจน์โดยการเปลี่ยนแปลงในลักษณะตรงข้ามของ “ผีป่า” กับ “ผีเมือง” ซึ่งสลับที่กันโดยผีป่าสื่อความหมายถึงความเลวร้ายกลับเข้าไปอยู่ในบ้านเมือง ทำให้เกิดความวิบัติส่วนผีเมืองกลับไปอยู่ป่าแทน หมายถึงความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองเสื่อมถอยลง ผีป่าใน**เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา**จึงเป็นสัญลักษณ์ของภูตผีวิญญาณที่อยู่ในป่าและเป็นสัญญาณของผีร้ายกลับเข้ามาสิงสถิตในเมือง สื่อความหมายถึงความเลวร้ายที่จะเกิดขึ้นในบ้านเมืองเมื่อผีป่าเข้ามาอยู่ ส่วนผีเมืองอันเป็นสัญลักษณ์ของผู้คุ้มครองเมืองกลับต้องหนีไปอยู่ในป่าแทน บ้านเมืองจึงไร้ผู้คุ้มครองทำให้เกิดอาเพศในที่สุด ดังกล่าวนี้อาณาเขตของผีป่าจึงสื่อความหมายถึงผู้กระทำความเลวร้ายและความวิบัติต่อบ้านเมือง เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงของ “พระเสื้อเมือง” สื่อความหมายถึงผู้คุ้มครองบ้านเมืองซึ่งหายไปทำให้ผู้คนขาดที่พึ่งพาและไม่ปลอดภัย ส่วน “พระกาล” เข้ามาแทนที่ก็เปรียบได้กับการนำภัยพิบัติความเดือดร้อนมาสู่ผู้คน ด้วยเหตุนี้จากตัวอย่างข้างต้นจึงแสดงถึงคู่ขัดแย้งที่แสดงผ่านการใช้ถ้อยคำในลักษณะปฐภาคพจน์โดยมีเนื้อหาสื่อความถึงแนวคิดดิสโทเปีย คือการเปลี่ยนแปลงสังคมสู่ความเลวร้าย

จากสัญญาณของผีป่าจะเห็นได้ถึงการสื่อความหมายถึงผู้ทำลายล้างทำให้เกิดความวิบัติ ผู้คนที่ถูกระง่ำงจะได้รับความเดือดร้อนทั้งชีวิตและทรัพย์สิน สอดคล้องกับการอยู่ในสภาวะดิสโทเปียซึ่งผู้คนจะได้รับความทุกข์ยากจากผู้มีอำนาจควบคุมและลงโทษจึงเป็นสภาวะที่ผู้คนอยากหลีกเลี่ยง ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าสัญญาณของผีป่าสัมพันธ์กับมโนทัศน์ดิสโทเปียในรูปแบบผู้ก่อให้เกิดสภาวะดิสโทเปียคือความทุกข์ยากเดือดร้อนของผู้คน

3) สัญญาของการถือน้ำ

ถือน้ำความหมายตามพจนานุกรม หมายถึง ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ตีมน้ำสาบานและปฏิญาณว่าจะจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน เรียกสั้น ๆ ว่า ถือน้ำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 532-533) สัญลักษณ์ของการถือน้ำจึงเป็นพระราชพิธีสำหรับการตีมน้ำสาบานตนของข้าราชการบริหารเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ ในลิลิตโองการแช่งน้ำนับเป็นวรรณคดีพิธีกรรมการถือน้ำที่ชัดเจน แต่หากพิจารณาเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับมนต์ศักดิ์สิทธิ์เพียงจะพบว่าการถือน้ำมีนัยของคำสาปแช่งผู้คิดคดทรยศต่อกษัตริย์อย่างรุนแรง เป็นการใช้อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ควบคุมพฤติกรรมของข้าราชการบริหารและทหารให้อยู่ในกรอบความจงรักภักดี เช่นตัวอย่างคำสาปแช่งในการถือน้ำ ความว่า

เขาผู้บ่ชื่อ ชื่อใครใจคด ขบถเกียจกาย วายกระทำฟาดฟัด ความแควนมัดศอก หอก
 ดินเด้าเท้าถก หลกเท้าให้ไปมิทันตาย หงายระงมระงม ยมบาลลากไป ไพนรอกปลาบปลิ้น
 ดิ้นพลาง เขาวางเหนืออพิจิ ผู้บ่ตีบชื่อ ชื่อใครใจคด ขบถแก่เจ้า ผู้ผ่านเกล้าอยุธยา สมเด็จ
 พระรามาริบัติ ศรีสินทรบรมมหาจักรพรรดิศรราชาธิราช ท่านมีอำนาจมีบุญ คุณอนเนกา
 อันอาศัยร่ม แลอาจข่มช้ำ หักกิ่งฆ่า อาจถอนด้วยฤทธานุภาพ บาปเบียนตน พันธุ์พวกพ้อง
 ญาติกามาไส้ไร ไขว้ใจจอด ทอดใจรัก ชักเกลอสหาย ตนทั้งหลายนมาเพื่อทำขบถ ทดโทษทแก่
 เจ้าตนไส้ไร จงเทพยุคานี้ให้ตายในสามวัน อย่าให้ทันในสามเดือน อย่าให้เคลื่อนในสามปี
 อย่าให้มีสุขสวัสดิเมื่อใด อย่ากินเข้าเพื่อไฟจนตาย ฯ

(กรมศิลปากร, 2529, น. 8)

คำสาปแช่งต่อผู้คิดคดทรยศต่อกษัตริย์ผู้มีบุญมีอำนาจ สาปแช่งโดยการลงโทษ เช่น ให้นมบาลลากตัวไปลงนรกและถูกไฟนรกอเวจีเผาทุกขุทรมานจนตาย และผู้ใดชักชวนญาติมิตรพี่น้องมากระทำการกบฏขอให้เทวดาลงโทษให้ตายอย่าได้มีความสุข จากเนื้อความดังกล่าวสื่อความหมายเชิงสัญญาของการถือน้ำได้ว่าเป็นการป้องปรามผู้คิดคดทรยศไม่ให้คิดก่อกบฏโดยใช้คำสาปแช่งเป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่าเนื้อหาที่ใช้ในพิธีกรรม ประการแรกเป็นการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นพยานในพิธี ประการต่อมาเป็นผู้จับตามองพฤติกรรมข้าราชการบริหารและทหาร ประการสุดท้ายเป็นผู้ลงโทษ การถือน้ำจึงเป็นการปกครองโดยวิธีใช้อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ควบคุมพฤติกรรมของคน **ลิลิตโองการแช่งน้ำ**จึงสื่อให้เห็นความหมายเชิงสัญญาของการลงโทษแต่ในขณะเดียวกันส่วนท้ายเรื่องก็ให้รางวัลสำหรับผู้จงรักภักดีต่อกษัตริย์เป็นลักษณะความขัดแย้งที่มีผลต่อผู้เข้าร่วมถือน้ำเพราะปรากฏทั้งการสร้างความปลอดภัยและการสร้างแรงจูงใจให้เกิดความภักดี

ในขณะที่เดียวกัน**ภาพย์พระไชยสุริยา**ปรากฏเนื้อความว่า “ถือน้ำร่ำเข้าไป แต่น้ำใจไม่นำพา” (สุนทรภู่, 2543, น. 14) แสดงให้เห็นว่าการถือน้ำของเหล่าข้าราชการบริพารและทหารไม่ศักดิ์สิทธิ์อีกต่อไป ปัจจัยสำคัญมาจากผู้คนไม่เกรงกลัวในบทลงโทษหรือคำสาปแช่งเพราะขาดศีลธรรม ด้วยเหตุนี้สัญญาของการถือน้ำจึงเปลี่ยนแปลงจากความหวาดกลัวการลงโทษจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังเช่นใน**ลิลิตโองการแข่งน้ำ**เป็นสิ่งที่ไม่มีความหมายเพราะผู้คนขาดหิริโอตปปะทำให้สังคมล่มสลายในที่สุด ลักษณะดังกล่าวจึงสัมพันธ์กับมโนทัศน์ดิสโทเปีย เมื่อสังคมวิบัติผู้คนยอมตกอยู่ในภาวะยากลำบาก ดังนั้นการถือน้ำจาก**ลิลิตโองการแข่งน้ำ**และ**ภาพย์พระไชยสุริยา**อาจมีลักษณะแตกต่างกันแต่สอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปียซึ่งมีผลต่อชีวิตของผู้คนในเชิงลบเช่นเดียวกัน

4) สัญญาของการลดอายุมนุษย์

ในการวิเคราะห์สัญญาของการมีอายุยืนยาวพบว่ามีลักษณะสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปีย ด้วยเหตุนี้ในการวิเคราะห์สัญญาของการลดอายุมนุษย์ก็พบว่ามีความตรงข้ามกัน โดยมีปัจจัยทางศีลธรรมเป็นตัวกำหนดอายุมนุษย์ ดังเช่น**ไตรภูมิพระร่วง**ได้กล่าวถึงการลดลงของอายุมนุษย์ ความว่า

“คนทั้งหลายอันเกิดแต่อาทิกลปนนั้นอายุเขายืนได้สองไซย ๑ และ อยู่นานมาอายุเขาก็ถอยลงมาเนือง ๆ เมื่อนานมาถึงอายุคนทั้งหลาย ๑๐ ปีตายแล้ว ชนมาพิธิปีเดือนคนทั้งหลายถอยลงเพื่อใด เพราะว่าฝูงคนทั้งหลายอันหลายมาภายหลังแรงกระทำความโลภ โทโสโมหามากกว่าเก่าแล จึงอายุเขาทั้งหลายเร่งน้อยลงมาเพื่อตั้งนั้นแลฯ”

(พระญาณไทย, 2554, น. 230)

ปัจจัยที่อายุคนลดลงเป็นเพราะคนทั้งหลายต่างมีโลภะโทษะและโมหะมาก คือการไม่ตั้งอยู่ในศีลธรรมจากอายุยืนยาวมากถึงหนึ่งอสงไขยก็ลดลงเรื่อย ๆ จนเหลืออายุเพียง 10 ปี ก็เสียชีวิต การมีอายุลดลงจึงเป็นสัญลักษณ์ของผู้กระทำบาปกรรมไม่รักษาศีล

นอกจากนี้ใน**พระมัลลคำหลวง**ก็แสดงให้เห็นว่ามนุษย์อายุลดน้อยลงเป็นเพราะความเสื่อมศีลธรรม เช่นตัวอย่าง “**สมิทธา อปปกา โหนติ** ที่มีโกโคยนั้นน้อย ชนทรัพย์ถ่อยมีหลาย ที่สุขสบายบางเบา มีทุกข์เล่ามากมาย โฉมเฉิดฉายน้อยนัก วรรณทรลักษณ์มีมาก อายุยืนยากจักเห็น อายุถอยเป็นเนืองนิตย์ ฝ่ายมนุษย์พรรณน้อยขมม เดียรฉานกล่นเกลื่อนตา” (กรมศิลปากร, 2545, น. 176) จากตัวอย่างกล่าวว่าเกี่ยวกับอายุมนุษย์ว่า คนที่มีอายุยืนหายากส่วนคนที่อายุลดน้อยถอยลงมีมาก เหลือเพียงคนมีอายุน้อย ใน**พระมัลลคำหลวง**ยังกล่าวย้าเกี่ยวกับอายุที่ลดลงของมนุษย์อีกว่า “อกุศลต้อนเดือนแต่ง อายุแห่งสัตว์น้อย เดิมบรร้อยถอยถด ลำดับลดหลั่นลง ร้อยชวบ

คงสิบปี ห้าขวบมีขรवास” (กรมศิลปากร, 2545, น. 178) ด้วยผู้คนประพุดพิศพิศหลักศีลธรรมมีจิตใจ เป็นอกุศลอายุจึงลดลงจากร้อยปีเหลือเพียงห้าขวบ จากการลดลงของอายุมนุษย์สื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ได้ว่าอายุของมนุษย์ขึ้นอยู่กับระดับศีลธรรม ในช่วงเวลาที่ผู้คนเต็มไปด้วยกิเลสก่อเวรกรรม และเบียดเบียนกันอายุของมนุษย์จะลดลงตามลำดับความเสื่อมศีลธรรมของคนในสังคม ลักษณะดังกล่าวเรียกกลียุคตามคติของศาสนาพราหมณ์ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการลดลงของอายุมนุษย์มีนัยเกี่ยวกับศีลธรรมและมนุษย์หวาดกลัวการมีอายุไม่ยืนยาว ด้วยเหตุนี้การมีชีวิตในสังคมที่อายุถูกกำหนดเพียง 5-10 ปีดังตัวอย่างในไตรภูมิพระร่วงและพระมาลัยคำหลวง จึงเป็นสิ่งคมนที่น่าหวาดกลัว ลักษณะเช่นนี้มีความสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปีย คือสังคมที่ผู้คนถูกกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ด้วยอำนาจบางอย่างซึ่งในที่นี้ได้แก่อำนาจของศีลธรรมเป็นผู้กำหนดระดับอายุมนุษย์

5) สัญลักษณ์ของโลกาวสาน

โลกาวสานเป็นแนวคิดเกี่ยวกับวันสิ้นโลกดังที่ ธีอญา สังฆพันธานนท์ กล่าวไว้ว่า “ความคิดเกี่ยวกับโลกาวสานหรือจุดสิ้นสุดของโลกในคติความเชื่อของศาสนาต่าง ๆ มีลักษณะร่วมคล้าย ๆ กัน คือเป็นวิถีคิดที่มองไปในอนาคตหลังการสิ้นสุดของโลกหรือจักรวาลซึ่งมีสาเหตุใหญ่มาจากมนุษย์ประพุดเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานทางศีลธรรม มีวิธีการนำเสนอผ่านการทำนายหรือพยากรณ์ที่เป็นภาษาวาทศิลป์แบบอุปลักษณ์ สร้างปริศนาให้ถอดรหัสและตีความ โลกาวสานจึงเป็นวิกฤตหรือภัยพิบัติซึ่งมีลักษณะของการลงโทษที่ใกล้เข้ามา และเป็นการเปลี่ยนผ่านจาก ‘โลกและยุคสมัยที่เป็นอยู่ไปสู่สถานะของการเป็นอีกโลกหนึ่ง’ (Brummett, 1991, pp. 8-9 อ้างถึงใน ธีอญา สังฆพันธานนท์, 2564)” ในวรรณคดีโบราณปรากฏสัญลักษณ์ของโลกาวสาน เช่น เกิดพระอาทิตย์ 7 ดวง, เกิดไฟบรรลัยกัลป์, เกิดน้ำท่วมถึงชั้นพรหมและการพยากรณ์เกี่ยวกับความวิบัติของบ้านเมือง เป็นต้น ดังเช่นตัวอย่างในลิลิตโองการแช่งน้ำ ความว่า

๑ นานาอเนกน้ำวเดิมกัลป์	จักร้าจักรภาพเมื่อใหม่	
กล่าวถึงตระวันเจ็ดอันพลุ่ง	น้ำแล้งไข้ชอดหาย	๑
๑ เจ็ดปลามันพุ่งหล้าเป็นไฟ	วาบจตุรabayแผ่นขว้า	
ชักไตรตรึงษ์เป็นผ้า	แลบล้าสีลอง	๑

(กรมศิลปากร, 2529, น. 6)

เหตุการณ์โลกาวสานเกิดขึ้นเมื่อมีพระอาทิตย์ 7 ดวงทำให้เกิดความร้อนจนแหล่งน้ำแห้งแล้งปลาใหญ่ทั้ง 7 ร้อนจนแตกไขมันเกิดเป็นไฟไหม้จตุรabayภูมิ มนุสสภูมิ สวรรค์และชั้นพรหมได้อำภัสสรภูมิ ไฟบรรลัยกัลป์นี้ทำลายโลกและจักรวาลเดิมจนหมดสิ้น จึงเกิดเป็นจักรวาล

ใหม่ โดยมากสาเหตุของการสิ้นสุดโลกหรือโลกาวสานในวรรณคดีโบราณมักเกิดจากความเสื่อมศีลธรรมของผู้คนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดข้างต้นที่ว่า การสิ้นสุดของโลกหรือจักรวาลมีสาเหตุมาจากมนุษย์ประพฤติเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานทางศีลธรรม เช่นตัวอย่างใน**ไตรภูมิพระร่วง** ความว่า

เมื่อว่าไฟแลไหม้กลับปungคนทั้งหลายผู้กระทำบาปด้วยกาย ผู้กระทำบาปด้วยปาก ผู้กระทำบาปด้วยใจแลมิรู้บุญแลธรรมเลยสักอัน แลมิรู้จักบิดามารดา แลมิรู้จักสมณพราหมณ์ แลมิรู้จักท่านผู้ทรงธรรม แลรู้จักว่าพี่น้องแลญาติมิตรสหายแลเห็นกัน ดังวางแลทราย ดังเปิดแลไถ่ ดังหมูแลหมา ดังช้างแลม้า ย่อมไล่ฆ่าไล่ฟันกันนั้นด้วยบาปกรรมอันเขาได้ทำบาปดังนี้แลเกิดอุปบัติมีตีท้าวทั้งจักรวาลนี้ทุกแห่งแลฯ คนทั้งหลายผู้กระทำไรไถ่เนา กินทุกแห่ง ครั้นว่าหว่านข้าว ๆ นั้นงอกขึ้น พอวัักัดได้แล้วฝนฟ้าก็ได้ตักสั๊กแห่งเลย แลมีแต่เสียงฟ้าร้อง ส่วนว่าฝนมิได้ตกเลยสักเม็ด ทั้งข้าวก็ตี ผักก็ตี น้ำก็ตี ตายแห่งดังท่านเอาไฟลน ปungคนทั้งหลายยินร้ายทุกแห่งแลฯ

(พระญาณไทย, 2554, น. 217)

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าเมื่อผู้คนเสื่อมศีลธรรมกระทำบาปกรรมต่อบิดามารดา สมณะพราหมณ์ ญาติพี่น้องตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหลายและต่างเชื้อช่ากัน ด้วยบาปกรรมของเขาเหล่านั้นทำให้ธรรมชาติวิปริตฝนฟ้าไม่ตกตามฤดูกาล พืชพรรณธัญหารต่างไม่เจริญงอกงาม เกิดความวิบัติและเมื่อเกิดไฟไหม้กลับทุกสิ่งจึงถึงที่สิ้นสุดและเกิดโลกใหม่ตามคติทางพุทธศาสนา ตามที่กล่าวมาจึงพบว่าสัญลักษณ์ของโลกาวสานสื่อความหมายถึงการชำระล้างสังคม บ้านเมือง โลกและจักรวาลให้บริสุทธิ์ปราศจากความเสื่อมศีลธรรมทั้งหลายดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่กล่าวมา เมื่อผู้คนเสื่อมศีลธรรมจนถึงที่สุดก็เกิดการทำลายโลกด้วยไฟด้วยน้ำด้วยลมและเมื่อการทำลายล้างสิ้นสุดก็จะเกิดโลกใหม่ จักรวาลใหม่ และสังคมมนุษย์ใหม่วนเวียนอย่างเป็นวัฏจักร ดังนั้นสัญลักษณ์ของโลกาวสานในวรรณคดีโบราณจึงปรากฏลักษณะของดิสโทเปียอย่างชัดเจน ได้แก่ ความวิบัติของสังคม บ้านเมือง โลก และจักรวาลทำให้ผู้คนได้รับความทุกข์ยากไม่สามารถดำรงชีวิตได้ สัญลักษณ์ของโลกาวสานจึงสัมพันธ์กับมโนทัศน์ดิสโทเปียในลักษณะการทำลายล้างโลกและจักรวาลให้สิ้นสุดเป็นลักษณะสำคัญของสภาวะดิสโทเปีย

การนำเสนอมโนทัศน์ดิสโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ในวรรณคดีโบราณพบการสื่อความหมายโดยมีการใช้สัญลักษณ์เป็นตัวแทนของความหมายเชิงสัญลักษณ์ในด้านลบซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปียในหลายลักษณะ เช่น ความเสื่อมของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใช้อำนาจควบคุมสังคม พฤติกรรมขาดศีลธรรมของคน และความวิบัติของสังคม โลกและจักรวาล ดังกล่าวนี้

สรุปได้ว่าแนวคิดเชิงสัญลักษณ์สามารถนำเสนอความคิดเกี่ยวกับดิสโทเปียอย่างชัดเจน โดยแสดงให้เห็นถึงสังคมในเชิงลบทั้งด้านพฤติกรรมมนุษย์ และด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. กลวิธีการนำเสนอโน้ตศัญญูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

กลวิธีการนำเสนอโน้ตศัญญูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบันเป็นการวิเคราะห์ตัวบทนวนิยายและเรื่องสั้นเพื่อให้เห็นถึงองค์ประกอบของเรื่องเล่าแบบยูโทเปียและดิสโทเปีย ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันที่นำมาศึกษา โดยจำแนกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มวรรณกรรมคลาสสิกใหม่ กลุ่มวรรณกรรมจินตนิยาย และกลุ่มวรรณกรรมดิสโทเปีย ดังปรากฏรายละเอียดความหมายและแนวคิด ในการวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันจากบทที่ 4 ซึ่งการจัดกลุ่มตัวบทวรรณกรรมดังกล่าวจะทำให้เห็นการประกอบสร้างตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันกับกลวิธีการนำเสนอโน้ตศัญญูโทเปียและดิสโทเปียได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องของ Seymour Chatman มาใช้ในการวิเคราะห์การสร้างเหตุการณ์ การสร้างตัวละคร การสร้างฉากและบรรยากาศ รวมทั้งการวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดเชิงสัญลักษณ์เพื่อให้เห็นลักษณะโครงสร้างของยูโทเปียและดิสโทเปียที่ปรากฏในวรรณกรรมปัจจุบัน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 กลวิธีการนำเสนอโน้ตศัญญูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

การวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอโน้ตศัญญูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน ผู้วิจัยศึกษาจากตัวบทนวนิยายและเรื่องสั้นจำนวน 12 เรื่อง ซึ่งพบกลวิธีการนำเสนอโน้ตศัญญูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน 4 ลักษณะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 การประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

การสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียพบว่านวนิยายชุดนวนิหิมพานต์มีลักษณะการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียโดยพิจารณาจากการกระทำ (Actions) และสิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) โดยเฉพาะนวนิยายเรื่องตรีเนตรทิพย์ซึ่งเป็นปฐมบทของนวนิยายชุดนวนิหิมพานต์ นักเขียนจึงให้รายละเอียดความเป็นมาของนวนิหิมพานต์ชัดเจนกว่านวนิยายเรื่องอื่น ๆ ในชุดเดียวกัน ซึ่งพบว่านวนิยายชุดนวนิหิมพานต์มีการประกอบสร้างเหตุการณ์โดยเริ่มต้นเรื่องจากการเกิดโลกาวิบัติ โดยเฉพาะเหตุการณ์แผ่นดินไหวรุนแรงจนทำให้แผ่นดินบางส่วนจมหายไปในทะเล ทั้งยังเกิดไฟไหม้จากลาวาใต้แผ่นดินส่งผลกระทบต่อทั้งโลกมนุษย์และป่าหิมพานต์ทำให้ผู้คนล้มตายเป็นอันมากดังตัวอย่าง

ปี พ.ศ. 2555 ตามคำทำนายของเผ่ามายาโบราณโลกถึงกาลวิบัติ ธรรมชาติแปรปรวนถึงขีดสุดคลื่นสึนามิกลิ้งกินชายหาดหลายแห่ง ทำลายบ้านเรือนและชุมชนที่อยู่อาศัยริมหาดจนแทบไม่เหลือเค้าเดิม น้ำแข็งขั้วโลกละลายจนเกิดน้ำท่วมใหญ่ไปทั่วโลก แต่ไม่มีอะไรร้ายแรงเท่ากับแผ่นดินไหวรุนแรงที่ทำให้แผ่นดินส่วนใหญ่จมลงสู่ทะเล ที่เหลือรอดจากการกลืนกินของทะเลก็ถูกเพลิงจากใต้ดินเผาผลาญ ผู้คนและสัตว์นานาชนิดล้มตายกันเป็นเบือ

ที่ว่าแรงสั่นสะเทือนได้ปลุกดันดินแดนที่แอบซ่อนในรอยต่อของโลกให้ปรากฏขึ้น ดินแดนที่มนุษย์เคยคิดว่ามีอยู่ในจินตนาการของคนโบราณผุดขึ้นท่ามกลางความล่มสลายของมนุษยชาติ

ดินแดนที่เรียนขานกันว่า หิมพานต์

แต่ผลของพิบัติภัยส่งแรงสั่นสะเทือนในดินแดนหิมพานต์เช่นกัน ภูเขา สระน้ำ ป่า และสัตว์อันวิจิตรพิสดารที่มนุษย์เคยแค่ฝันถึงล้มหายตายจากและสูญพันธุ์เป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกับของพื้นโลก ซ้ำร้ายลาวาและกรดทำลายล้างยังแผ่กระจายออกมาจากใต้ฐานเขาไกรลาส ส่งให้เกิดมหาอัคคีล้างผลาญรุนแรงไม่แพ้ของโลก

(อลินา, 2557, น. 1-2)

เนื้อความข้างต้นแสดงเหตุการณ์โลกวิบัติจากภัยธรรมชาติหลายรูปแบบ เหตุการณ์เลวร้ายที่สุดได้แก่ การเกิดแผ่นดินไหวรุนแรงจนกระทั่งแผ่นดินบางส่วนหายไปและบางส่วนปรากฏขึ้น เช่น ป่าหิมพานต์ ผลจากแผ่นดินไหวทำให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงต่อผู้คนและสัตว์ทั้งในโลกมนุษย์และป่าหิมพานต์ล้วนล้มตายเป็นอันมาก ที่กล่าวมานี้เป็นเนื้อหาในตอนต้นของเรื่อง **ตรีเนตรทิพย์** นวนิยายลำดับแรกของ **นวนิยายชุดนวมหิมพานต์** จะเห็นได้ว่านักเขียนได้สร้างเหตุการณ์มหากภัยพิบัติซึ่งมนุษย์ในโลกและผู้อยู่ในป่าหิมพานต์ต้องเผชิญร่วมกัน เป็นการประกอบสร้างเหตุการณ์ให้สิ่งมีชีวิตทั้งสองกลุ่มต้องร่วมกันแก้ไขปัญหา เมื่อพิจารณาตามกลวิธีการเล่าเรื่องลักษณะเช่นนี้เป็นการกระทำโดยสร้างเนื้อเรื่องแสดงภาพโลกาวิบัติเป็นหลัก หลังจากนั้นจึงเกิดโลกใหม่ที่มีลักษณะของยูโทเปีย ได้แก่ นวมหิมพานต์ซึ่งเกิดจากความร่วมมือของเทวดาและอสูรที่หนีมหาอัคคีจากป่าหิมพานต์และได้ร่วมกันปิดผนึกป่าหิมพานต์ด้วยกำแพงมนตร์และสร้างเมืองขึ้นมาใหม่ เช่นตัวอย่าง

“บรรดาเทพและอสูรจึงต้องทิ้งความเป็นอริเพื่อร่วมมือกันอีกครั้งในการปิดทางเชื่อมทุกจุดของป่าหิมพานต์เพื่อกันมหาอัคคีกลายเป็นกำแพงมนตร์ขนาดใหญ่กั้นระหว่างสองโลก เมื่อปิดสำเร็จผู้ที่อพยพออกมาได้ก็ใช้พื้นที่ซึ่งกำเนิดจากแผ่นโลกที่เคลื่อนตัวบีบอัดเป็นแผ่นดินขนาดใหญ่ด้านล่างสร้างหิมพานต์ขึ้นมาใหม่พวกเขาขนานนามแผ่นดินใหม่ว่า นวหิมพานต์”

(อลินา, 2557, น. 2)

หลังจากเหตุการณ์ภัยพิบัติ เทพและอสูรกลายเป็นเผ่าพันธุ์ที่แข็งแกร่งที่สุดในโลกใบใหม่ที่ชื่อว่า นวหิมพานต์ ทั้งสองฝ่ายแบ่งการปกครองออกเป็นสองส่วนมีสถานภาพและอำนาจเท่าเทียมกัน ส่วนมนุษย์กลายเป็นเผ่าพันธุ์ที่อ่อนแอที่สุดในนวหิมพานต์เมื่อหลอมรวมกับเผ่าพันธุ์อื่นแล้วก็อยู่ภายใต้การปกครองของเทพและการดูแลจากพวกอสูร ด้วยเหตุนี้ภายหลังเหตุการณ์โลกวิบัติสิ่งที่เกิดขึ้นคือสังคมใหม่ หรือนวหิมพานต์

นวนิยายอีกหนึ่งเรื่องที่กล่าวถึงการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปีย ได้แก่ นวนิยายเรื่อง **นครไอยรา** กล่าวถึงเมืองคชาปุระซึ่งเคยอยู่บนแผ่นดินแหลมทองเช่นเดียวกับประเทศไทย แต่ด้วยเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ทำให้แผ่นดินคชาปุระแยกตัวออกมา ดังตัวอย่าง

“แผ่นดินไหวครั้งที่ทำให้แอตแลนติสทั้งทวีปจมหาย...แผ่นดินไหวครั้งนั้นได้แยกแผ่นดินคชาปุระออกมาจากแหลมทอง เมืองของเราเคลื่อนออกมาทางทิศตะวันตกของสยามประเทศ แผ่นดินรอบคชาปุระทรุดตัวลงกลายเป็นผืนน้ำ รอบเมืองตั้งสี่ด้านมีหน้าผาสูงชันล้อมรอบเมืองของเราเสมือนตั้งอยู่บนยอดเขา ตัวเมืองอยู่สูงสุดเมฆ มีสายหมอกรายล้อมอยู่ตลอดเวลา”

“แล้วน้ำตก...นางพราย...กฤษรวารี” คามินพยายามจะทำความเข้าใจกับสิ่งที่ได้ฟัง “ทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกับอย่างไรครับ”

“ทั้งหมดนั้นเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติรังสรรค์ขึ้นมา เพื่อป้องกันคชาปุระจากบุคคลภายนอก” พระสุรเสียงนั้นมั่นคง แจ่มชัด “น้ำตกเหวมรณะเป็นน้ำตกที่มีความลึกและความสูงยิ่งกว่าน้ำตกใดในโลกมนุษย์ถ้าจะจัดอันดับอย่างที่ท่านชอบทำกัน น้ำตกเหวมรณะแห่งนี้เป็นอันดับหนึ่งของทุกอย่าง...ไม่ว่าจะเป็นหนึ่งในด้านของความสูง ความชัน ความแรงของสายน้ำ หรือแม้แต่ความอันตราย...สมมติว่าท่านผ่านกฤษรวารีนางพรายน้ำมาได้ หากปราศจากอากาศไอยราเสียแล้วไม่ว่าผู้ใดก็ไม่สามารถข้ามน้ำตกเหวมรณะมาได้ อย่างแน่นอน”

“โชคดีจริง ๆ ที่ผมมีอากาศไอยรา” คามินยกมือขึ้นแตะสร้อยคอของเขาโดยไม่ได้ตั้งใจ

(พงศกร, 2557ข, น. 61)

ผู้วิจัยพบว่าคชาปุระถูกปกป้องโดยธรรมชาติ เพื่อให้ดินแดนคงความอุดมสมบูรณ์ ไม่ถูกมนุษย์ผู้เห็นแก่ตัวเข้ามาเก็บเกี่ยวความสมบูรณ์ของทรัพยากร ธรรมชาติของเมืองไป ทั้งนี้พบว่านักเขียนได้สร้างเหตุการณ์ให้เมืองคชาปุระได้รับผลกระทบจากการเกิดแผ่นดินไหว ครั้งใหญ่แต่กลับเป็นผลดีทำให้คชาปุระกลายเป็นเมืองลับแลที่มีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งผู้คนที่ยังดำเนินชีวิตโดยอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเป็นปกติสุข ด้วยเหตุนี้คชาปุระจึงเป็นเมืองในอุดมคติที่ผู้คนต่างแสวงหา และคชาปุระยังเป็นทางออกที่จะช่วยให้มนุษย์โลกผ่านพ้นวิกฤตการณ์ภาวะโลกร้อนได้ จากการกระทำของธรรมชาติซึ่งทำให้เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่แต่สิ่งที่เกิดขึ้นกลับเป็นผลดีทำให้คชาปุระเป็นต้นแบบของเมืองที่มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

จากการวิเคราะห์นวนิยายทั้งสองเรื่องสามารถสรุปได้ว่าทั้งสองเรื่องปรากฏกลวิธีการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปีย โดยมีรูปแบบของการสร้างเหตุการณ์ที่คล้ายกัน ได้แก่ การกระทำ (Actions) เป็นเหตุการณ์โลกวิบัติจากภัยธรรมชาติโดยเฉพาะเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อพื้นแผ่นดินทำให้แผ่นดินบางส่วนหายไป บางส่วนปรากฏขึ้น และบางส่วนแยกจากผืนแผ่นดินเดิม เป็นต้น ต่อจากนั้นสิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) คือการสร้างโลกใหม่ที่มีลักษณะความเป็นอุดมคติ เช่น นวหิมพานต์ ซึ่งรวมเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ได้แก่ เทวดา อสูร มนุษย์ และสัตว์ต่าง ๆ ในป่าหิมพานต์มาอยู่ร่วมกัน หรือคชาปุระเมืองสีเขียวซึ่งมนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน เป็นต้น ทั้งนี้สามารถสรุปรูปแบบการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียได้ดังนี้

ตาราง 5 แสดงการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

การกระทำ (Actions) ขั้นที่ 1	สิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) ขั้นที่ 1	สิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) ขั้นที่ 2
เกิดเหตุการณ์โลกวิบัติ โดยเฉพาะเหตุการณ์ แผ่นดินไหวครั้งใหญ่	ภายหลังเหตุการณ์โลกวิบัติ เกิดการสร้างโลกหรือเมือง ขึ้นมาใหม่	เกิดโลกใหม่หรือเมืองใหม่ที่มี ลักษณะของยูโทเปีย

ตารางข้างต้นแสดงการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียจากตัวบทนวนิยายสามารถสรุปรูปแบบการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียได้ 3 ประการ ดังนี้ การเปิดเรื่องหรือตอนต้นของเหตุการณ์เป็นส่วนสำคัญของเรื่อง เป็นการแสดงถึงที่มาหรือสาเหตุการเกิดของฉากสำคัญในเรื่อง โดยแสดงถึงเหตุการณ์โลกวิบัติจากภัยธรรมชาติอันรุนแรง โดยเฉพาะการเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ทำให้แผ่นดินเกิดการเปลี่ยนแปลง ต่อมาเมื่อเหตุการณ์สงบจึงเกิดการสร้างโลก

หรือเมืองใหม่ขึ้นมาและสถานที่นั้นมีลักษณะของความเป็นยูโทเปียปรากฏอยู่ ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นขั้นตอนการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียที่ปรากฏในวรรณกรรมไทย

2.1.2 การสร้างตัวละครในโลกอุดมคติในวรรณกรรมปัจจุบัน

ตัวบทนวนิยายที่นำมาศึกษาหลายเรื่องปรากฏการสร้างตัวละครที่มีลักษณะเป็นอุดมคติทั้งทางกายภาพและพฤติกรรม พบว่าในนวนิยายส่วนใหญ่สร้างตัวละครเอกให้มีลักษณะทางกายภาพงดงามโดดเด่นและมีพฤติกรรมเชิงบวก เช่น การสร้างตัวละครใน **นวนิยายชุด นวหิมพานต์** ด้วยความเป็นนวนิยายแนวแฟนตาซีเกี่ยวกับโลกและป่าหิมพานต์จึงมีตัวละครหลากหลายเผ่าพันธุ์ แต่สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนจากตัวละครเอกทั้งหญิงและชายคือ ความงามทางกายภาพแบบอุดมคติ เช่น ทิพย์อาภาตัวละครเอกหญิงจากเรื่อง **ตรีเนตรทิพย์** กล่าวได้ว่าใน **นวนิยายชุด นวหิมพานต์** ซึ่งประกอบด้วยนวนิยายจำนวน 6 เรื่อง ทิพย์อาภาเป็นตัวละครที่งดงามที่สุดเพราะเป็นส่วนผสมของทั้งสามเผ่าพันธุ์ทั้งมนุษย์ เทพ และอสูร ดังตัวอย่าง

นานแค่นั้นแล้วที่หล่อนไม่ได้เห็นภาพสะท้อนที่เป็นจริงของตัวเองในกระจก

ลึบหกปี

หล่อนเกือบจะลืมไปแล้วว่าภายใต้ภาพลักษณ์ของหญิงสาวมนุษย์ธรรมดา ๆ คนหนึ่งยังมีผู้หญิงอีกคนแฝงตัวอยู่ ผู้หญิงที่ตอนนี้ก้าวออกมาและมองสบตาหล่อนในกระจก แยมยิ้มและก้มมือเรียกหาเหมือนจะหลอกล่อให้หล่อนยอมรับในสิ่งที่ตัวเองเป็น

ผู้หญิง...ที่งดงามจนทิพย์อาภาแทบจะอ้าปากค้างอย่างไม่เชื่อสายตาตัวเอง ไม่เคยคิดว่าจะมีใครที่มีใบหน้าเอบอ้มได้ขนาดนั้น เรือนผมสีดำแต่เหมือนเคลือบด้วยทองแดงงาม คิ้วโค้ง ปากเต็มอ้ม

ผู้หญิง...ที่ดวงตาข้างหนึ่งดำสนิทเหมือนราตรีที่มีดมนที่สุด ในขณะที่ดวงตาอีกข้างเป็นสีเทาอมฟ้าสดใสราวกับท้องฟ้าที่มีเมฆหมอกคลุมเล็กน้อย

ผู้หญิง...ที่ไม่ใช่มนุษย์ ไม่ใช่อสูร ไม่ใช่เทพ...

แต่เป็นทุกอย่างรวมกัน

ทิพย์อาภาตะปลายนิ้วเบา ๆ ลงบนกระจกตรงหน้าเหมือนอยากสัมผัสหญิงสาวคนนั้น แต่กระจกใต้ปลายนิ้วของหล่อนลั่นเปรี๊ยะก่อนแตกออกเหมือนระลอกคลื่นบนผิวน้ำ ยามโดนแรงกระแทบของก้อนหิน

(อลิษา, 2557, น. 22-23)

ผู้เขียนใช้การอุปมาเปรียบเทียบความงามของทิพย์อาภา เช่น เรือนผมงามเหมือนเคลือบด้วยทองแดง ดวงตาข้างหนึ่งสีดำสนิทงามเหมือนเวลากาลาคิน แต่ดวงตาอีกข้างเป็นสีเทาอมฟ้า เป็นต้น การนำเสนอภาพลักษณ์ของทิพย์อาภาใช้วิธีการเขียนเช่นเดียวกับการแต่งวรรณคดีโบราณของกวีซึ่งเป็นการใช้อุปมาเปรียบเทียบตัวละครในวรรณคดีไทย นับเป็นลักษณะของการผลิตซ้ำกลวิธีทางภาษาที่เด่นชัด และจากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าความงามของทิพย์อาภาเป็นการผสมผสานสามเผ่าพันธุ์ซึ่งไม่มีผู้ใดในนวนิยายที่มียาสีเลือดเช่นเดียวกับทิพย์อาภา ทำให้ทิพย์อาภามีความแตกต่างแต่โดดเด่น โดยเฉพาะพลังอำนาจการทำนายซึ่งมีเพียงเนตรทิพย์เท่านั้นที่สามารถหยั่งรู้อนาคต ทำให้ทิพย์อาภาเป็นตัวละครเอกซึ่งมีทั้งความงามทางกายภาพและมีพลังอำนาจเหนือผู้อื่นในนวนิยาย นอกจากความงามของสตรีแล้วในนวนิยายชุดนวนิยายยังกล่าวถึงความงามของบุรุษ เช่น บรรเทและบรอสูร ผู้นำสองเผ่าพันธุ์ โดยในเรื่อง **ตรีเนตรทิพย์** พรรณนาความงามของบรอสูร ความว่า

...แม้รุทรจะเป็นผู้ที่เก็บเนื้อเก็บตัวอย่างยิ่ง แต่หญิงสาวยังคงเคยเห็นเขาหลายครั้งทั้งจากหน้าจอโทรทัศน์และตามข่าวในหนังสือข่าวต่าง ๆ

มันคงเลียงยากถ้าคุณเป็นบรอสูร เป็นผู้นำของเหล่าบรรดาอสูรทั้งหมด อสูรเลือดบริสุทธิ์ผู้เปรียบเสมือนราชันของเผ่าพันธุ์หนึ่งในสองของผู้กุมอำนาจสูงสุดของนวนิยาย

แต่ภาพที่เคยเห็นผ่านสื่อไม่น่าเหมือนตัวจริงที่ยืนอยู่ตรงหน้าหล่อน ภาพข่าวที่ถ่ายจากไกล ๆ ไม่เคยสามารถจับดวงตาที่ดำสนิทเสียยิ่งกว่าตาของเขาได้ แต่ท่ามกลางความดำนั้นคือเส้นสายตาสีเงินแปลกตา เรือนผมของเขาดำเหมือนสีดวงตา ดำยิ่งกว่าท้องฟ้าในคืนที่ไร้ทั้งพระจันทร์และดวงดาว ผมเขายกศกเป็นคลื่นงดงามแต่เจ้าตัวมกรวบไปด้านหลังด้วยเชือกหนังสีเงิน หนึ่ง...ที่หล่อนไม่รู้และมาอาจไม่มีวันรู้ว่าทำมาจากสัตว์ชนิดไหน

คือเขาหนาโค้งได้รูป ปากบาง กลางหน้าผากคือสัญลักษณ์ของผู้นำเผ่าพันธุ์ ปานสีดัลวดลายคล้ายลายกนกที่เหมือนนูนขึ้นมาเล็กน้อยทรงมาร์คิส

บรอสูรคือความสมบูรณ์แบบ

(อลิษา, 2557, น. 27-28)

ความงามของรุทรเป็นความงามของเผ่าพันธุ์อสูรที่แข็งแกร่งและมีอำนาจ โดยเฉพาะรุทรซึ่งเป็นหนึ่งในผู้กุมอำนาจปกครองสูงสุดแห่งนวนิยาย มีสัญลักษณ์ของบรอสูรกลางหน้าผากเป็นเครื่องหมายแห่งอำนาจเช่นเดียวกับศิวินฤบดีบรรเท เป็นอีกผู้หนึ่งซึ่งมีอำนาจปกครองสูงสุดในนวนิยาย ดังตัวอย่างจากเรื่อง **เอกเทพ** ของอลิษา นวนิยายลำดับที่สี่ในนวนิยายชุดนวนิยาย ความว่า

โฉมของบรรพชนนั้นงามราวรูปสลัก ทุกอย่างได้สัดส่วนไปหมด ไม่ว่าหน้าผากเนียน จมูกโด่ง คิ้วโก่งขนตาที่งอนหนาและริมฝีปากได้รูป ยามตื่นพลังของเทพ...ผู้เป็นบรรพ...ทำให้เขาเยือกเย็นและเข้มแข็ง แข็งจนบ่อยครั้งดูกระด้างเหมือนหินสลักในวิหาร แต่ยามหลับไหลปาราวตีเห็นอีกด้านที่ผ่อนคลายและสงบ ริมฝีปากงามโค้งละมุนเล็กน้อยราวกับเขาหลับไปอย่างคนฝันดี พลังของเขาไม่ได้เยือกเย็นสมกับชื่อหัวใจศิลา ทว่ากลับให้ความรู้สึกอบอุ่นเหมือนแสงแดดยามเช้าที่ส่องใบหน้าเขาอยู่

แม้จะเติบโตขึ้นมาในหมู่สุรชั้นสูงที่ขึ้นชื่อว่ารุ่งงามไม่แพ้พวกเทพ แต่วินาทีนี้สุรเทวียอมรับว่า หล่อนไม่เคยเห็นชายใดงดงามเท่าศิวณฤๅติมาก่อน ถ้าสาวงามคือเทพที่งามที่สุดแห่งนวหิมพานต์ ศิวณฤๅติต้องเป็นเทพที่งามที่สุดในนวหิมพานต์เช่นกัน

(อลินา, 2559ช, น. 139-140)

ศิวณฤๅติผู้มีตำแหน่งบรรพชน มีสัญลักษณ์ของบรรพชนกลางหน้าผากเช่นเดียวกับบรรพสุร ศิวณฤๅติมีรูปร่างยิ่งกว่าบรรดาเทพทั้งหลายและมีพลังอำนาจของบรรพชนจึงเป็นความงามเหนือเทพทั้งหลาย จากความงามของตัวละครเอกทั้งสามจะเห็นถึงความงามตามลักษณะทางกายภาพที่ผสมผสานกับความแข็งแกร่งของพลังอำนาจในนวหิมพานต์ ส่งเสริมให้ทั้งสามตัวละครมีความโดดเด่นยากจะหาผู้ใดมาเทียบเคียงซึ่งเป็นความงามอย่างอุดมคติ ประการสำคัญตัวละครทั้งสามยังแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมซึ่งสะท้อนความเป็นนักปกครองในอุดมคติ ดังเช่นตัวอย่าง

...พี่รู้ทบทอกเสมอว่าที่เป็นอยู่เพราะคือหน้าที่ที่ถูกกำหนดมา และเมื่อรับตำแหน่งมาแล้วก็ต้องทำให้ดีที่สุดเพื่อสุรทั้งหมดของนวหิมพานต์”

“พี่ก็ไม่อยากเป็นบรรพ” ศิวณฤๅติยอมรับ “ไม่เคยอยากให้สัญลักษณ์ปรากฏขึ้นที่หน้าผากพี่ แต่ไม่ว่าพี่ บรรพสุรหรือแม้แต่วัตถิก็เลือกไม่ได้ เราเป็นผู้ถูกเลือก ดังนั้นพี่ก็เหมือนบรรพสุร...เราต้องทำหน้าที่ที่นวหิมพานต์มอบหมายมาให้ดีที่สุด วดีต้องใช้ชีวิตให้ดีที่สุดสมกับที่นวหิมพานต์ให้พร...”

(อลินา, 2559ช, น. 134)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงถึงพลังอำนาจของบรรเทและบรอสูร์กับหน้าที่ความรับผิดชอบต่อนวมหิมพานต์ การใช้ทศพิศราชธรรมในการปกครองเป็นข้อประพฤติปฏิบัติของผู้นำที่ดี ดังเช่นพฤติกรรมของบรรเทและบรอสูร์

นอกจากนี้ยังพบว่าตัวละครเรื่อง**นครไอยรา**ก็มีลักษณะทางกายภาพและพฤติกรรมสะท้อนความเป็นอุดมคติ ดังตัวอย่าง

คามินมองร่างสูงระหงที่ยืนสง่างามอยู่ตรงหน้าด้วยความตื่นตะลึง พัสตราภรณ์ไขนงการเวกแม้จะยาวกรวยกรายจนระพื่น แต่กระนั้นก็ไม่อาจบังข้อเท้ากลมกลิ้งสวยงามและกำไลหัวข้างที่สวมอยู่บนข้อเท้าทั้งสองได้

เขารู้สึกเหมือนกับต้องมนตร์ หญิงสาวที่ยืนอยู่ตรงหน้างดงามเกินกว่าจะเป็นคนจริง ๆ ดวงหน้าของหล่อนเรียวงาม ผิวกายละเอียดอ่อนผ่องประภัสสรราวทองคำ เรือนผมดกดำสลวยที่ยาวประปานั้นหยักศกเป็นลอนสวย บนศีรษะได้รูปของเธอมิ่งมุกองค์เล็ก ๆ ประดับไข่มุกและทับทิมเม็ดงามสวมอยู่

เหมือนมีรังสีบางอย่างเปล่งออกมาจากพระวรกายของเจ้าฟ้าหญิงแห่งคชาปุระ เป็นรัศมีอันเกิดขึ้นเอง มีอากเสกสรรปรุงแต่งได้ หากเป็นเรื่องรัศมีแห่งผู้มีอำนาจโดยแท้ ... โดยไม่รู้ตัว ชายหนุ่มค่อย ๆ คุกเข่าลงกับพื้น อ้าปากค้างพูดอะไรไม่ออก

“ท่านชื่อคามินใช่หรือไม่” พระสุรเสียงใสราวกังสดาลเนื้อแก้วตรัสถาม กรุ่นหอมของดอกไม้ธูปธูปพร้อมทั้งสายลมอ่อนละมุน

(พงศกร, 2557ข, น. 58-59)

อัยชาดารีเป็นอีกหนึ่งตัวละครซึ่งแสดงถึงลักษณะทางกายภาพและพฤติกรรมแบบอุดมคติ กล่าวคือ อัยชาดารีเป็นเจ้าหญิงรัชทายาทแห่งคชาปุระ เป็นตัวละครที่มีความงดงามทางกายภาพทั้งรูปร่างหน้าตาสวยงามหาผู้ใดเปรียบได้ยาก กิริยามารยาทความองอาจแสดงถึงเกียรติยศความเป็นเจ้าหญิงรัชทายาทอย่างชัดเจน ประการสำคัญอัยชาดารียังเป็นผู้นำที่ห่วงใยราษฎรยามบ้านเมืองเกิดภัยพิบัติยอมละทิ้งอำนาจเพื่อช่วยเหลือประชาชน จึงกล่าวได้ว่าเป็นตัวละครที่มีลักษณะความเป็นอุดมคติทั้งภายนอกและภายใน

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่า มีนวนิยายสองเรื่องที่เกี่ยวข้องคำว่า “นักอุดมคติ” ในเชิงอุปลักษณ์ ได้แก่ **เมืองนิมิตร** และ **เมืองเนรมิต** เช่นตัวอย่าง

“วันนี้รุ่งๆคุณสนุกจริง ๆ” วีรพันธุ์บอกน้องสาว “เขาบรรยายอย่างยืดยาวถึงสภาพของบ้านเมืองตามที่เขียนในหนังสือ The sight of Future Sism”

“เป็นหนังสือการเมืองเรื่องแรกที่น้องอ่านจบโดยไม่ง่วงนอน” อุไรวรรณบอกพี่ชาย “น้องเห็นว่าคุณรุ่งๆเป็นนักเขียนที่สามารถ เท่ากับเป็นนักศึกษาที่หูด้าไกล”

“เขาเป็นนักฝันอย่างที่เรียกว่า Utopian”

“แต่คุณรุ่งๆเป็นนักคิดด้วยเหมือนกันนะคะ ดิฉันขอค้านว่าเธอไม่ใช่ Utopian เธอเป็น Idealist ดูเหมือนเขาแปลคำนี้ว่า นักอุดมคติ”

(นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว., 2513, น. 230)

บทสนทนาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า รุ่งๆ ซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่องเป็นนักอุดมคติเป็นการอุปลักษณ์เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่าแนวคิดของรุ่งๆต่อสภาพสังคมต้องการเห็นสังคมในอุดมคติ ความคิดของรุ่งๆจึงมีลักษณะของนักอุดมคติ เช่นเดียวกับพัชชนในเรื่อง **เมืองเนรมิต** ซึ่งมีแนวคิดของนักอุดมคติปรากฏอยู่เช่นกัน ดังตัวอย่าง

“พี่รู้ พัสเป็นนักอุดมคติใช้ไหมล่ะ” ขวินทร์ตบไหล่เชิงสัพยอกหนุ่มหล่อค้อมศีรษะรับ

“คงจะใช้ครับ ผมเติบโตในสถานสงเคราะห์เยาวชน แม้จะไม่ถือว่าเป็นปมด้อย แต่ผมก็รู้สึกของความเจ็บเหงา จึงตั้งเป้าหมายว่าเราจะไม่สร้างลูกกำพร้ารอบสอง”

(ตรี อภิรุณ, 2551, น. 29)

เนื้อความข้างต้นเป็นการกล่าวเชิงอุปลักษณ์เปรียบเทียบว่า พัสชนเป็นนักอุดมคติเพราะมีแนวคิดที่แตกต่างจากคนทั่วไปในชุมชนของตน มีต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นด้วยเหตุนี้รุ่งๆและพัชชนจึงมีแนวคิดของนักอุดมคติในความหมายที่ว่าเป็นผู้ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมในเจริญเป็นสังคมในอุดมคติ

จากการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีนิยายทำให้พบว่าการสร้างตัวละครแบบยูโทเปียเป็นตัวละครที่อยู่ในโลกอุดมคติจึงปรากฏลักษณะทางกายภาพแบบอุดมคติ ได้แก่ ความงามของรูปร่างหน้าตาที่เหนือกว่าคนทั้งปวงเป็นความงามในจินตนาการซึ่งผู้คนใฝ่ฝันถึง แต่อาจสังเกตได้ว่าความงามในอุดมคตินั้นมีความสัมพันธ์กับพลังอำนาจของตัวละคร ซึ่งส่วนใหญ่มีสถานะเป็นผู้นำ กษัตริย์ หรือ

ผู้มีอำนาจการปกครอง ด้วยเหตุนี้จึงสะท้อนพฤติกรรมของนักปกครองที่ดี การใช้ทศพิธราชธรรมในการปกครองนับเป็นพฤติกรรมที่สะท้อนความเป็นอุดมคติอย่างแท้จริง

2.1.3 การสร้างฉากและบรรยากาศแบบยูโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

การสร้างฉากและบรรยากาศจากตัวบทนวนิยายที่นำมาศึกษาพบความสอดคล้องกับการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปีย กล่าวคือ นวนิยายโดยมากจะนำเสนอภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายหลังเกิดเหตุการณ์โลกวิบัติทั้งจากธรรมชาติและฝีมือของมนุษย์ โดยเล่าย้อนถึงเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้น เช่น เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ เกิดสงครามโลก และดาวหางพุ่งชนโลก เป็นต้น แต่เนื้อเรื่องจะเริ่มต้นที่สังคมใหม่หรือโลกใหม่ภายหลังความหายนะ ซึ่งเป็นสังคมใหม่ที่ผู้คนสร้างขึ้นมีลักษณะสอดคล้องกับฉากและบรรยายอากาศความเป็นยูโทเปีย เช่น ฉากและบรรยากาศในนวนิยายเรื่อง **นครไอเอยรา** ของพงศกร ซึ่งกล่าวถึงเมืองคซาปุระว่าเป็นเมืองในอุดมคติโดยเฉพาะชาวเมืองดำเนินชีวิตอย่างสัมพันธ์กับธรรมชาติ ผู้วิจัยพบว่าผู้เขียน**นครไอเอยรา**พยายามนำเสนอฉากและบรรยากาศความเป็นธรรมชาติให้กลมกลืนกับเมือง ดังตัวอย่าง

อัยย์เคยคิดว่าคซาปุระจะเป็นเมืองเก่าแก่ เต็มไปด้วยซากปรักหักพัง ครั้นพอรู้ว่าเป็นเมืองที่มีผู้คนอาศัยอยู่ ก็ยังไม่คิดว่าจะทันสมัยถึงเพียงนี้

เมื่อได้มาเห็นว่าบ้านเมืองที่แสนศิวิไลซ์ ปลูกกลมกลืนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความวิตกกังวลถึงข้างน้อยทองม้วนหรือดอกคูนค่อยคลายลงไปบ้าง อัยย์คิดว่าอาหารของฉัตรคงจะดูแลสังขภัณฑ์น้อยเป็นอย่างดี

เท่าที่หלו่นแลเห็น บ้านเกือบทุกหลังเป็นบ้านชั้นเดียวสร้างด้วยดินและอิฐ หลังคาตาดด้วยแผงโซล่าเซลล์เหมือนกับโรงเรียนอนุบาลไอเอยรา อาคารสองหรือสามชั้นเท่าที่ผ่านตามามีไม่มาก ส่วนใหญ่แล้วจะก่อด้วยก้อนศิลา ฉัตรเล่าว่าอาคารสูงหลายชั้นเป็นโรงพยาบาลและสถานบริการต่าง ๆ

เป็นเวลาเย็นย่ำสนธยาแล้วที่พวกหלו่นเดินทางมาถึงตัวเมืองชั้นใน บ้านทุกหลังจุดตะเกียงเห็นแสงวับแวมผ่านม่านหน้าต่าง จากบนหลังข้างกวาดสายตามองดูตลอดทั้งถนน เหมือนกับมีหิ่งห้อยจำนวนนับร้อยส่องแสงกระพริบพราว แข่งกับดวงดาวบนฟากฟ้า

สองข้างของถนนมีแต่ตะเกียงดินเผาจุดไฟตามเอาไว้ หלו่นไม่เห็นมีเสาไฟฟ้าแม้แต่ต้นเดียว แต่มีกังหันลมขนาดใหญ่สร้างแทรกอยู่ระหว่างหมู่ไม้สูงใหญ่ที่แผ่กิ่งก้านสาขาให้ร่มเงาครึ้ม อัยย์ประมวลได้ชั่วพริบตาว่าเมืองแห่งนี้เป็นกรีนซิตี้... เมืองสีเขียวที่ปรับการดำเนินชีวิตประจำวันให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและสภาพธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน พลังงานทั้งหมด

ในเมืองมาจากธรรมชาติ ไม่ใช่ถ่านหินหรือคาร์บอนเหมือนอย่างเมืองใหญ่ที่หล่อ่นจากมานิยมใช้กัน

หากสิ่งมหัศจรรย์ที่สุดในความรู้สึกของอัยย์ก็คือ ช้าง!

บัดนี้หล่อ่นเข้าใจแล้วว่า เหตุใดเมืองนี้จึงชื่อว่าคชาปุระ-นครแห่งไอยรา เพราะช้างในเมืองนี้และประชาชนต่างอยู่ร่วมกันโดยผาสุก ช้างสามารถเดินไปไหนมาไหนได้อย่างอิสระตามชอบใจ ทุกครอบครัวมีช้างเป็นพาหนะ เลี้ยงดูประหนึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งในบ้าน

(พงศกร, 2557ช, น. 132)

ฉากและบรรยากาศของเมืองคชาปุระแสดงให้เห็นถึงลักษณะของเมืองซึ่งผู้คนดำเนินชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติ มีการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ รวมถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างในสถานะสมาชิกของครอบครัว คชาปุระจึงได้ชื่อว่าเป็นนครแห่งช้าง ทั้งนี้ยังพบว่าการสร้างฉากและบรรยากาศในเรื่อง **นครไอยรา** นำเสนอให้เห็นว่าเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งรุนแรงแยกแผ่นดินของเมืองคชาปุระออกจากแหลมทอง คชาปุระจึงกลายเป็นเมืองในตำนานซึ่งผู้คนเข้าใจผิดว่าล่มสลายไปแล้ว แต่เมืองคชาปุระยังคงอยู่และผู้คนต่างดำเนินชีวิตร่วมกับธรรมชาติเป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้นวนิยายเรื่อง **นครไอยรา** จึงนำเสนอภาพแทนของฉากและบรรยากาศแบบยูโทเปียของสังคมแห่งการพึ่งพาตนเองและปิดกั้นโลกภายนอกภายหลังเหตุการณ์โลกาวสาน

นอกจากนี้ใน **นวนิยายชุดนวนิหมพานต์** ก็ได้นำเสนอฉากและบรรยากาศของสังคมใหม่ภายหลังเหตุการณ์โลกาวสาน ซึ่งเนื้อเรื่องตอนต้นนำเสนอเหตุภัยพิบัติร้ายแรงส่งผลกระทบต่อมนุษย์และผู้อยู่ในป่าหิมพานต์ทั้งเทพ อสูร และสิ่งมีชีวิตเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ โลกและป่าหิมพานต์ล่มสลายเกิดเป็นโลกใหม่ที่เรียกว่า นวหิมพานต์ การสร้างฉากและบรรยากาศภายหลังเหตุการณ์โลกาวสานผู้เขียนกำหนดฉากและบรรยากาศของสังคมใหม่คือ นวหิมพานต์ เป็นเมืองที่เทพ อสูร มนุษย์ และเผ่าพันธุ์อื่นซึ่งหลบหนีภัยพิบัติจากป่าหิมพานต์มาสร้างสังคมใหม่ ผู้เขียนได้นำเสนอฉากและบรรยากาศของนวหิมพานต์ไว้ในนวนิยายเรื่องต่าง ๆ จำนวน 6 เรื่อง โดยแต่ละเรื่องปรากฏการสร้างฉากและบรรยากาศสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปีย ดังเช่นตัวอย่าง

“คนขับรถรับคำสั่ง เขาเลือกเส้นทางลัดที่สุดโดยใช้อุโมงค์ลอดใต้ทะเลสาบโอนดาต ฝ่ายวางผังเมืองของนวหิมพานต์ไม่ต้องการให้สร้างสะพานเชื่อมสี่ฝั่งเข้าหากันเพราะไม่อยากทำลายทัศนียภาพที่งดงามของทะเลสาบ ดังนั้นในปี พ.ศ. 586 จึงมีการขุดอุโมงค์ทางเชื่อมหลายอุโมงค์ใต้ทะเลสาบ มีทั้งอุโมงค์สำหรับรถยนต์รถไฟ และเนื่องจากค่าใช้จ่ายในการขุดสร้างและบำรุงรักษาอุโมงค์ค่อนข้างสูง ค่าธรรมเนียมผ่านทางจึงสูงตามไปด้วย”

(อลินา, 2557, น. 25)

จากเรื่อง**ตรีเนตรทิพย์**จะเห็นได้ว่านวนิพนธ์เป็นเมืองที่มีความเจริญ ผู้เขียนจึงให้ฉากและบรรยากาศสื่อถึงการพัฒนาสังคมเมืองที่มีความสะดวกสบายแตกต่างจากป่าหิมพานต์ที่ล่มสลายในอดีต ในลักษณะเดียวกันพบว่า**เมืองเนรมิต** ของตรี อภิรุณ ได้สร้างฉากและบรรยากาศของเมืองเนรมิตให้มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างจากสถานที่อาศัยของผู้คนชุมชนต่าง ๆ ในมหาดิรกนคร ทำให้เมืองเนรมิตเป็นเมืองในอุดมคติที่ผู้คนปรารถนา เช่นตัวอย่าง

อาหารเขาร้อน ๆ หอมชวนบริโภค มีข้าวต้ม ข้าวซ้อมมือ ไข่เจียว ปลาสดแห้งทอดกรอบหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ เพื่อให้ตักสะดวก ผักบุงผัด ยาไชโป๊

“ซูด้า ช่วยเอาเสื้อผ้าคุณพัสที่ซักอบแห้งเสร็จแล้วมาให้ด้วยจ๊ะ”

สาวใช้รับปาก กลับออกไปตามคำสั่ง

หล่อนเชื่อเชิญพัชชนั่งโต๊ะ เปรียบได้ว่าเป็นอาหารมื้อแรกในรอบสิบปีที่เขากินเอร็ดร่อยที่สุด เขาดักข้าวต้มเพิ่ม นึกเสียดายกำไรที่พลาดโอกาสอันดียิ่ง

ช่วงเวลาของการบริโภคเข้มข้น ฉันทวีเล่าความเกี่ยวข้องกับเมืองเนรมิตพอสังเขป ภูมิภาคกลางหุบเขาหลายลูกรายล้อม ประชากรร่วมพันคน เจ้าบ่าวเจ้าสาวส่วนใหญ่จะคุมกำเนิด เพื่อรักษาดุลทางธรรมชาติ เพราะทรัพยากรมีจำนวนจำกัด

ชาวเนรมิตนิยมนุรักษ์และพัฒนายั่งยืน จะไม่พัฒนาอย่างละโมภ จนกระทั่งเสียความสมดุลทางด้านอื่น หรือแบบเลื่อนลอยไร้จุดหมาย ทุกคนถือคติว่า พอกินพอใช้ สมถะ และประหยัด

(ตรี อภิรุณ, 2551, น. 50)

ฉากและบรรยากาศการรับประทานอาหารเขาระหว่างพัชชนกับฉันทวี สะท้อนให้เห็นว่าอาหารเขารวมดาที่หาได้ทั่วไปในปัจจุบันกลับเป็นอาหารที่พัชชนไม่เคยรับประทานและเป็นอาหารที่อร่อยในรอบสิบปีของพัชชน สื่อความหมายได้ว่าผู้คนภายนอกเมืองเนรมิตประสบปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรภายหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติ แตกต่างจากเมืองเนรมิตซึ่งมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบดังเห็นได้จากฉากและบรรยากาศซึ่งผู้เขียนได้นำเสนอ จึงกล่าวได้ว่าเมืองเนรมิตแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการสร้างฉากและบรรยากาศแบบยูโทเปียภายหลังโลกาวสานอย่างเด่นชัด

การสร้างฉากและบรรยากาศแบบยูโทเปียสามารถสรุปได้ว่า จากตัวบทของนวนิยายได้นำเสนอฉากและบรรยากาศแบบยูโทเปียภายหลังเหตุการณ์โลกาวสานเป็นลักษณะการสร้างสังคมในโลกใหม่จึงสื่อความหมายในรูปแบบของฉากและบรรยากาศในสังคมอุดมคติ ทั้งการอยู่ร่วมของมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นระบบ รวมทั้งฉากและบรรยากาศของเมืองที่ถูกพัฒนาให้เกิดความเจริญ ลักษณะดังกล่าวจึงสะท้อนมโนทัศน์ยูโทเปีย

2.1.4 การนำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์

ในวรรณกรรมปัจจุบัน

การนำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียมีลักษณะสัมพันธ์กับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ซึ่งผู้วิจัยพบว่าจากตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันที่นำมาศึกษาปรากฏการใช้สัญลักษณ์สื่อความหมายที่สัมพันธ์กับสัญลักษณ์เพื่อแสดงลักษณะของยูโทเปีย ดังต่อไปนี้

1) สัญลักษณ์ของลักษณะพิเศษ

แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะพิเศษ ได้แก่ ความงามในอุดมคติและการมีอายุชื่อยืนยาวซึ่งสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียอย่างชัดเจน ผู้วิจัยพบว่าการวิเคราะห์ความงามในอุดมคติหมายถึง ความงามที่ผู้คนปรารถนาแต่อาจไม่มีจริง เช่น ความงามของชาวอูตรกุรุทวีป ความงามของเทพ และนางอัปสร เป็นต้น ซึ่งในวรรณคดีโบราณปรากฏอยู่มากนับเป็นขนบการแต่งวรรณคดีโบราณประการหนึ่ง สำหรับการศึกษาตัวบทนวนิยายผู้วิจัยพบเนื้อหาซึ่งผู้เขียนแสดงถึงความงามของตัวละครไว้อย่างน่าสนใจ เช่นเรื่องเมืองนรมิต ของตรี อภิรุณ กล่าวถึงความงามของชาวเมืองนรมิตไว้ดังนี้ “ชายสูงอายุเล่าความต่อเนื่อง ว่าชาวเมืองนรมิตส่วนใหญ่ผู้หญิงหน้าตาสวยพริ้งแม้จะอายุถึงห้าสิบก็ยังไม่สิ้นความงาม แตกต่างกับโลกภายนอก ผู้หญิงวัยห้าสิบมักจะบักโกรก แต่ผู้ชายจำนวนน้อยหน้าตาซีเห่ทั้งสิ้น มีนางพญาปกครองนครลับ” (ตรี อภิรุณ, 2551, น. 14) จะเห็นได้ว่าความงามของชาวเมืองนรมิตเป็นสัญลักษณ์ของความงามในอุดมคติ แม้จะมีอายุมากแต่ผู้หญิงในเมืองนรมิตยังคงความงาม แสดงถึงสัญลักษณ์ของความพิเศษทางกายภาพซึ่งปรากฏเฉพาะพื้นที่พิเศษเท่านั้น เช่นเดียวกับการกล่าวถึงความพิเศษของตัวละครในตรีเนตรทิพย์ ของอลิษา ความว่า

ข้อดีของทั้งเทพและอสูรนอกจากอายุที่ยืนยาวแล้ว พวกเขาและเธอยังไม่มีการแก่เฒ่าเมื่อร่างกายเจริญเติบโตถึงจุดที่สมบูรณ์ที่สุด ทุกอย่างก็จะหยุดนิ่ง รูปลักษณ์เดิมคงที่อีกหลายสิบหรือหลายร้อยปี จนกระทั่งหมดอายุชื่อยุติ เทพและอสูรก็จะแก่เฒ่าลงภายในเจ็ดวัน จากเดิมเป็นหนุ่มเป็นสาวผิวตึงสดใสก็จะเริ่มหม่นหมองผิวย่นเหี่ยวอย่างรวดเร็วหลังจกโศก ผมเปลี่ยนสี พอถึงวันที่เจ็ดกายหยาบก็จะสลายไป เรียกว่าละสังขารตามอายุชื่อยุติ

และเพราะอายุที่ยืนยาวและมีร่างกายราวกับเป็นอมตะ มนุษย์หรือมนุษย์ลูกครึ่ง จึงอิจฉาพวกเทพและอสูรนัก มีการพยายามค้นคว้าและทดลองหลายอย่างเพื่อที่จะยืดอายุ และสุขภาพของมนุษย์ให้ยืนยาวขึ้น แต่ไม่สำเร็จ สายพันธุ์ของมนุษย์เด่นเกินไป พวกลูกครึ่ง หรือมีเชื้อสายฝั่งใดฝั่งหนึ่งเกินครึ่งมักจะอายุยืนยาวประมาณหนึ่ง แต่ไม่เคยมากเท่าเทพ ชั้นสูงหรืออสูรชั้นสูงที่พยายามรักษาเผ่าพันธุ์ไว้แต่แรกโดยยอมให้มีเลือดของมนุษย์ปนอยู่น้อยนิดเท่านั้น

(อลินา, 2557, น. 35-36)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความพิเศษเกี่ยวกับอายุขัยของเทพและอสูรในนวนิยายพันธุ์ซึ่งเป็นเผ่าพันธุ์ที่มีอายุยืนยาวหลายร้อยปีถึงละสังขาร การมีอายุขัยยืนยาวนี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ล้วนปรารถนาแต่ไม่ทำได้ ซึ่งสัญญาณของการมีอายุยืนยาวปรากฏในตัวบรรณคดีโบราณ ดังจะเห็นได้จาก**ไตรภูมิพระร่วง**เป็นการสื่อความหมายว่ามนุษย์ต้องเป็นคนดีรักษาศีลธรรมจึงจะมีอายุยืนยาว ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง**ตรีเนตรทิพย์** ซึ่งสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ได้ว่าผู้มีอายุยืนยาวคือเผ่าพันธุ์ที่แข็งแกร่งมีอำนาจวิเศษจากป่าหิมพานต์ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏแนวคิดเชิงสัญญาณของลักษณะพิเศษในด้านความงามในอุดมคติและการมีอายุยืนยาวสื่อความหมายที่ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นอุดมคติที่ผู้คนใฝ่หาแต่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริงสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียคือโลกแห่งความคิดฝันที่ยากจะเกิดขึ้นได้จริง

2) สัญญาณของสัญลักษณ์พิเศษ

ตัวบทนวนิยายมักปรากฏตัวละครที่มีสัญลักษณ์พิเศษซึ่งสำคัญต่อเนื้อเรื่อง โดยผู้วิจัยพบว่า**นวนิยายชุดนวนิยายพันธุ์**กล่าวถึงตัวละครสำคัญ เช่น บริเทพ บรอสูร์ ตรีเนตรทิพย์ และผู้นำการปกครองของเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งมีความน่าสนใจที่ผู้เขียนกำหนดให้นวนิยายพันธุ์เป็นผู้คิดสรรผู้นำของแต่ละเผ่าพันธุ์โดยมีสัญลักษณ์ที่ปรากฏกลางหน้าผากเป็นเครื่องบ่งชี้เชิงสัญลักษณ์ว่าบุคคลนี้เป็นผู้ถูกเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้นำ เช่นสัญลักษณ์ของบริเทพและบรอสูร์ ดังตัวอย่างจากเรื่อง**ตรีเนตรทิพย์** ความว่า “คือเขาหนาโคงได้รูป ปากบาง กลางหน้าผากคือสัญลักษณ์ของผู้นำเผ่าพันธุ์ปานสีดาลวดลายคล้ายลายกนกที่เหมือนนูนขึ้นมาเล็กน้อยทรงมาร์คิสส์ บรอสูร์คือความสมบูรณ์แบบ” (อลินา, 2557, น. 28) เนื้อความแสดงให้เห็นถึงลักษณะของบรอสูร์ซึ่งปรากฏสัญลักษณ์สำคัญของผู้นำเผ่าพันธุ์อสูรอย่างเด่นชัด เช่นเดียวกับสัญลักษณ์ของบริเทพซึ่งปรากฏกลางหน้าผากเป็นรูปหยดน้ำ นอกจากนี้ผู้นำในเผ่าพันธุ์อื่นแม้มีอำนาจเป็นรองบริเทพและบรอสูร์แต่ก็ปรากฏสัญลักษณ์ของผู้นำเผ่าพันธุ์เช่นกัน เช่นรักษะกานต์ผู้นำราชสยัษน้ำเผ่าพันธุ์หนึ่งจากนวนิยายเรื่อง**เพชรรากษส** แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ความเป็นผู้นำ ความว่า

“สัญลักษณ์ที่หน้าผากของกามท...แม้จะไม่เด่นชัดเท่ากับสัญลักษณ์ของบร แต่ก็เห็นและบอกได้ทันทีว่าเป็นรูปเปลวไฟที่กำลังลามเลีย มันเข้มข้น ชัดเจนขึ้นกว่าครั้งสุดท้ายที่หล่อนได้เผชิญหน้ากับเขา สัญลักษณ์นี้...ผู้ที่เชื่อถือและติดตามเขาเชื่อว่าเป็นการเลือกของนวมิพานต์ เหมือนกับที่นวมิพานต์เลือกบรทั้งสอง”

(อลินา, 2559ก, น. 35)

ลักษณะของสัญลักษณ์กลางหน้าผากของผู้ปกครองในนวมิพานต์ แสดงสัญลักษณ์ของอำนาจที่กำหนดโดยสิ่งเหนือธรรมชาติก็คือนวมิพานต์เป็นผู้คัดเลือกผู้คุ้มครองของทุกเผ่าพันธุ์

ในเรื่อง**ทุติยอสูร** นวนิยายลำดับที่สองใน**นวนิยายชุดนวมิพานต์** กล่าวถึงเผ่าพันธุ์กินนรซึ่งตั้งรกรากเผ่าพันธุ์ในผืนป่าอุดรพนามีระบบการปกครองตนเองแต่อยู่ภายใต้อำนาจบรทั้งสองแห่งนวมิพานต์ เผ่าพันธุ์กินนรมีกินนรและกินรินทองเป็นสัญลักษณ์ของผู้มีอำนาจที่นวมิพานต์เป็นผู้เลือกให้เห็นผู้นำเช่นเดียวกับเผ่าพันธุ์อื่น ๆ เช่น

“เข้าใจละคะ ในนวมิพานต์มีคำทำนายถึงเนตรทิพย์ตั้งแต่ก่อตั้งนวมิพานต์ในอุดรพนามีกัมพูระเป็นผู้พยากรณ์ทำนายถึงกินนรชนทองรายที่สิบสามเช่นกัน”

“ใช่ ใช่” กัมพูระพยักหน้าอย่างกระตือรือร้น “คำทำนายโบราณตั้งแต่บรรพบุรุษของเราบุกเบิกอุดรพนาแล้วเริ่มเพาะพันธุ์ไม้ ดูแลขยายจนมันกลายเป็นป่าจนถึงทุกวันนี้ ตอนนั้นจู่ ๆ ก็มีกินนรชนทองรายแรกเกิดขึ้น ก็คงเหมือนบรทางฝั่งเทพกับอสูรกรรมั้งที่สถานที่ที่จะเลือกผู้ปกครอง นวมิพานต์เลือกบร อุดรพนาเลือกราชหรือรานินทอง”...

(อลินา, 2558, น. 154-155)

กินนรหรือกินรินทองจึงเป็นสัญลักษณ์เชิงอำนาจของผู้นำเผ่าพันธุ์กินนร นอกจากนี้ใน**นวนิยายชุดนวมิพานต์**ยังปรากฏสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่สื่อความหมายถึงพลังอำนาจ เช่น ตัวละครทิพย์อาภาซึ่งเป็นเนตรทิพย์ผู้หยั่งรู้อนาคตมีสัญลักษณ์คือ ดวงตาสองสี สื่อถึงการรวมเชื้อสายของทั้งสามเผ่าพันธุ์ เช่นตัวอย่าง

ผู้หญิง...ที่ดวงตาข้างหนึ่งดำสนิทเหมือนราตรีที่มีดมนที่สุด ในขณะที่ดวงตาอีกข้าง เป็นสีเทาอมฟ้าสดใสราวกับท้องฟ้าที่มีเมฆหมอกคลุมเล็กน้อย

ผู้หญิง...ที่ไม่ใช่มนุษย์ ไม่ใช่อสูร ไม่ใช่เทพ...

แต่เป็นทุกอย่างรวมกัน

(อลินา, 2557, น. 22-23)

สัญลักษณ์พิเศษของตรีเนตรทิพย์สื่อความหมายถึงอำนาจที่อยู่เหนือทุกเผ่าพันธุ์ เป็นอำนาจพิเศษที่นิวทิมพานต์สร้างขึ้น ด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์สัญลักษณ์พิเศษ จะเห็นได้ว่าผู้เขียนนวนิยายชุดนิวทิมพานต์ใช้สัญลักษณ์เชิงอำนาจผ่านสัญลักษณ์แสดงความเป็นผู้นำของเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปียที่ว่าผู้นำมาจากการเลือกของอำนาจเหนือธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เปรียบเทียบได้กับตำแหน่งของพระญาจักรพรรดิราชในวรรณคดีเรื่อง **ไตรภูมิพระร่วง** คือ การเลือกผู้มีบุญญาธิการอย่างอนงกอนันต์มาเป็นผู้ดำเนินการปกครอง ดังกล่าวนี่สัญลักษณ์พิเศษจึงสื่อความหมายเกี่ยวกับพลังอำนาจความเป็นผู้นำและการคัดสรรของอำนาจเหนือธรรมชาติ

3) สัญลักษณ์ของสิ่งวิเศษ

สิ่งวิเศษ หมายถึง วัตถุสิ่งของหรือสิ่งมีชีวิตซึ่งสัมพันธ์กับตัวละครในนวนิยาย อาจมีเพียงชิ้นเดียวแต่ทรงพลังอำนาจ ผู้วิจัยพบว่าสิ่งวิเศษซึ่งปรากฏในนวนิยายแต่ละเรื่อง สื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์อย่างน่าสนใจ กล่าวได้ว่าเป็นสิ่งของคู่บุญของตัวละครเอก เช่น นวนิยายเรื่อง **คชาปุระ** และ **นครไอยรา** ของพงศกร ทั้งสองเรื่องปรากฏตัวละครสำคัญ ได้แก่ ช่างน้อยจัมโบ้และช่างน้อยทองม้วน ซึ่งเป็นช่างในตระกูลอุบลมาลีและสังขพันต์ ตามตำนานของชาวคชาปุระที่ว่าหากช่างทั้งสองเลือกผู้ใดคนผู้นั้นจะได้เป็นเจ้าของแห่งคชาปุระ เช่นตัวอย่างซึ่งกล่าวถึงช่างทั้งสองดังนี้

“อุบลมาลี สังขพันต์เอ๋ย”

พระมหाराชครูเสด็จตรงไปยังช่างน้อยทั้งสอง ทรงใช้พระหัตถ์รูปโหนกศิระษะของจัมโบ้และทองม้วนด้วยความปราณี ทรงแหงนพระพักตร์ขึ้นมองปากฟ้าสีหม่น ก่อนจะตรัสเสียงดังเป็นกังวาน

“บัดนี้เจ้าทั้งสองได้เดินทางมาจนถึงวิหารไอยราตามโองการศักดิ์สิทธิ์แห่งเบื้องบน”

เปรี้ยง...

สิ้นสุควาจาประโยชน์นั้นของพระมหाराชครู เสียงอสนีบาตก็ตั้งสะท้อนกลับไป
กลับมาโดยรอบบริเวณ

อัยย์เห็นก้อนเมฆและฝุ่นธุลีจากแผ่นดินไหวที่ลอยปกคลุมจนเบื้องบนสลัวราง
เริ่มหม่นนวนราวกับมีใครใช้พัดลมขนาดยักษ์เป่า

เกลียวเมฆและละอองเท่าหม่นวนเร็วขึ้นทุกขณะจนกระทั่งท้องฟ้าเหนือวิหารไอยรา
เปิดเป็นช่องกลมมีแสงสว่างสีเหลืองส่องลงมาเป็นลำ

ลำแสงแสงสว่างนั้นจับที่ร่างของจัมโบ้และทองม้วน สะท้อนกับผิวของข้างน้อย
ทั้งสอง จนมองดูราวกับว่าผิวของสองข้างมวงคลนั้นฉาบเอาไว้ด้วยรัศมีสีทอง

(พงศกร, 2557ช, น. 365)

เนื้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงเหตุการณ์สำคัญในเรื่องซึ่งข้างทั้งสองต้อง
เลือกเจ้าหลวงแห่งคชาปุระ ภาพเหตุการณ์แสดงถึงความอัศจรรย์ของข้างมวงคลเป็นตัวแทนอำนาจ
ของเทพเพื่อเลือกสรรผู้คู่ควรกับบัลลังก์เจ้าหลวงคชาปุระ ผู้เขียนนำเสนอเกี่ยวกับข้างตระกูลสำคัญ
ตามตำราคศาสตร์เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ของข้างคู่บุญบารมีกษัตริย์ตามความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยที่
มีต่อข้างเผือก ด้วยเหตุนี้ข้างอุบลมาลีและข้างสังขพันต์จึงเป็นสัญลักษณ์ความมีอำนาจบารมีของผู้
ครอบครอง

ทั้งนี้ในนวนิยายชุดนวนิหมพานต์ยังกล่าวถึงสิ่งวิเศษซึ่งสัมพันธ์กับตัวละคร
เช่น ศาตราวุธของบรเทพและบรอสูร์เป็นสิ่งวิเศษคู่บารมีของบรผู้ปกครองนวนิหมพานต์ ดังตัวอย่าง
“บรทั้งสองเรียกอาวุธประจำกายขึ้นมาเตรียมพร้อม นักออกแบบสาวเคยเห็นแล้วว่าบรอสูร์นั้นใช้ตรีศูล
ส่วนบรเทพนั้นใช้พระขรรค์ อาวุธทั้งสองที่สร้างในป่าหิมพานต์เปล่งประกายระยิบระยับราวกับจาก
เพชร” (อลินา, 2557, น. 310) จะเห็นได้ว่าศาตราวุธของบรเทพและบรอสูร์เป็นอาวุธโบราณสร้างขึ้น
เมื่อครั้งป่าหิมพานต์ยังไม่เกิดภัยพิบัติจนล่มสลาย ตรีศูลขอบรอสูร์และพระขรรค์ของบรเทพจึงเป็น
อาวุธศักดิ์สิทธิ์ซึ่งสืบทอดกันมาช้านานเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่แสดงพลังอำนาจของบรเทพและบรอสูร์
สื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์คือเครื่องบ่งชี้สถานภาพของผู้นำฝ่ายเทพและอสูรในนวนิหมพานต์
นอกจากนี้นวนิยายชุดนวนิหมพานต์ยังปรากฏสิ่งวิเศษอีกหลายลักษณะทั้งที่เป็นสิ่งของซึ่งสัมพันธ์กับ
ตัวละครเอกหรือแม้แต่ตัวละครประกอบ เช่นในนวนิยายเรื่อง **วิวาห์พิทยาธร** ของอลินา นวนิยาย
ลำดับที่ห้าในนวนิยายชุดนวนิหมพานต์เป็นนวนิยายขนาดสั้นเล่าเรื่องเหตุการณ์นูนวายในวันวิวาห์ของ
พิทยาธรอสูรลำดับสองผู้มีอำนาจรองจากบรอสูร์ ในเรื่องกล่าวถึงสิ่งวิเศษของโจรไร้หน้าหรืออิทธิกมล
ผู้ลักพาตัวกนิรชนทองลูกบุญธรรมของพิทยาธรและเทพีสาวินิไปจากปราสาทอสูรซึ่งสิ่งวิเศษคู่กาย
ของอิทธิกมล ได้แก่ ขลุ่ยวิเศษซึ่งใช้ผสมกับมนตร์ดลปรารถนา ดังตัวอย่าง

ญาติพี่น้องเห็นเป็นขลุ่ยเก่าจึงไม่มีใครสนใจ แต่ละคนเลือกข้าวของดี ๆ พอมีราคาไปทิ้งขลุ่ยไม้เก่าไร้ค่าให้เขา แรก ๆ อิทธิกรมรู้สึกน้อยใจที่ไม่มีแรงกำลังแย่งของดีมีค่า ได้มาแต่ขลุ่ยไม้ เขาทิ้งมันอย่างไม่ใยดีอยู่หลายปี จนวันหนึ่งเขาวางงานไม่มีอะไรทำ จึงคิดจะทบทวนมนตร์ดลปรารณาที่ลูกหลานทุกคนในวงศ์ต้องเรียน แต่ไม่มีใครสามารถเข้าถึงตัวมนตร์จริง ๆ ได้

คนธรรมดาหนุ่มจึงไปคว่ำขลุ่ยเก่าขึ้นมาลองเป่า และเพียงแค่อสัมผัสเขาก็รู้สึกถึงอำนาจวิเศษของขลุ่ย รู้สึกถึงมนตร์ที่เดิบกล้าแข็งแกร่งขึ้นในตัว

อิทธิกรมเข้าใจในวินาทีนั้น ไม่ใช่ว่ามนตร์ดลปรารณาที่เล่าขานว่าเป็นสุดยอดของมนตร์ดนตรีเสื่อมถอยลง แต่เป็นเพราะมนตร์ต้องคู่กับขลุ่ยวิเศษเท่านั้น ถึงจะเป็นเหมือนฝาหอยตลับที่ประกบเข้าคู่กันได้พอดี

(อลินา, 2560, น. 30)

ขลุ่ยวิเศษของอิทธิกรมเป็นสิ่งวิเศษอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นสัญลักษณ์แทนความปรารถนาในสิ่งต่าง ๆ ของผู้คนเช่นเดียวกับอิทธิกรมซึ่งใช้ขลุ่ยวิเศษและมนตร์ดลปรารณาหาเงินทองด้วยวิธีการทุจริตคดโกง แต่อย่างไรก็ตามขลุ่ยวิเศษก็เป็นสิ่งของวิเศษที่หาได้ยากยิ่งในนวนิยาย ดังนั้นสัญลักษณ์ของสิ่งวิเศษจึงสื่อความหมายถึงเครื่องมือช่วยให้ผู้ครอบครองสมปรารถนา

4) สัญลักษณ์ของพื้นที่พิเศษเชิงอุดมคติ

พื้นที่พิเศษเชิงอุดมคติ คือพื้นที่ที่ถูกกำหนดขึ้นให้สอดคล้องกับมโนทัศน์ยูโทเปีย โดยเป็นพื้นที่ที่เป็นภาพแทนของสังคมในอุดมคติซึ่งผู้คนปรารถนา ในการศึกษาตัวบทนวนิยายผู้วิจัยพบพื้นที่พิเศษเชิงอุดมคติ ได้แก่ เมืองเนรมิตจากเรื่อง **เมืองเนรมิต** ของตรี อภิกรม จากเนื้อเรื่องจะเห็นได้ว่าในความเป็นจริงเมืองเนรมิตมีลักษณะใกล้เคียงกับโลกปัจจุบันทั้งด้านทรัพยากรและวิถีชีวิตของชาวเมืองเนรมิต แต่ทว่าเมื่อเปรียบเทียบกับเมืองอื่น ๆ เช่น มหาตริกนคร ซึ่งประกอบด้วยหลาย ๆ ชุมชนที่ล้วนได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์โลกวิบัติเมืองเนรมิตจึงกลายเป็นเมืองที่สมบูรณ์แบบ โดยเฉพาะด้านการจัดการทรัพยากร เช่น ตัวอย่างซึ่งกล่าวถึงการจำกัดจำนวนประชากรของเมืองเนรมิต ความว่า “เมืองเรากำจัดจำนวนสมาชิก เราไม่ปรารถนาสมาชิกเกินเมือง แย่งกันกินแย่งกันใช้ทรัพยากร” (ตรี อภิกรม, 2551, น. 504) การจัดสรรทรัพยากรโดยคำนึงถึงจำนวนประชากรเป็นสำคัญจะทำให้สามารถใช้ทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้เมืองเนรมิตจึงเป็นเมืองในตำนานซึ่งเล่าขานถึงความอุดมสมบูรณ์เป็นสัญลักษณ์ของสังคมในอุดมคติที่ผู้คนต้องการ นอกจากนี้ยังปรากฏเมืองอีกแห่งหนึ่งซึ่งได้ชื่อว่าเมืองในอุดมคติ ได้แก่ เมืองคชาปุระ

จากเรื่อง**คชาปุระและนครไอยรา** ของพงศกร จากเนื้อเรื่องผู้เขียนต้องการนำเสนอให้เห็นว่าเมืองคชาปุระเป็นต้นแบบของการแก้ไขปัญหาสภาวะโลกร้อนซึ่งจะเป็นภัยพิบัติของมนุษยชาติต่อไปในอนาคต ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงใช้วิธีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาสภาวะโลกร้อนสอดประสานกับการดำเนินเรื่องแบบนวนิยายแฟนตาซี ดังตัวอย่าง

“คชาปุระเป็นเมืองในอุดมคติเลยนะอะคุณพี่พระนม ทุกคนที่นี่ดำเนินชีวิตกลมกลืนกับวิถีธรรมชาติ รู้จักดัดแปลงพลังงานจากธรรมชาติมาใช้ พวกคุณพี่น่าจะเปิดเมืองให้โลกภายนอกได้เห็น ได้รับรู้ได้ยึดถือเป็นแบบอย่าง ผมว่าผมเข้าใจละ...ที่ดอกเตอร์เสวตว่าคชาปุระจะเป็นคำตอบของการแก้ปัญหาโลกร้อน...”

“เธอคิดอย่างนั้นจริง ๆ หรือจะหนุ่หนังโหน่ง” คำที่คุณพระนมย้อนถามทำให้คามินถึงกับต้องนิ่งอึ้งไป “เธอคิดว่าถ้าเราเปิดเผยตัวตนออกไปโลกวัดถุณิยมภายนอกจะชื่นชมยินดีกับมรรคาแห่งคชาปุระอย่างนั้นหรือ”

“แต่...” คามินอ้าปากจะค้าน หากคุณพระนมรีบยกมือห้ามพร้อมกับเอ่ยตัดบทขึ้นเสียก่อนว่า

“ฉันทัวร์จริงเธอเองก็มีคำตอบอยู่ในใจแล้วละหนุ่หนังโหน่ง...”

ก็จริงของคุณพระนม...ชายหนุ่มนี่...ขึ้นคชาปุระเปิดตัวเองออกไปมีหวังได้ไกลาหลอลหม่านกันไปทั้งโลก ใครต่อใครคงจะอยากมาเยี่ยมเยือนดินแดนมหัศจรรย์แห่งนี้ ใครต่อใครคงปรารถนาในทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมากมาย...ยังจะหุบเขาซึ่งเต็มไปด้วยอัญมณีนานาชนิดที่คุณพระนมเล่าถึงนั้นอีก...

บางทีคนที่นี่อาจจะคิดถูกแล้ว ที่เลือกจะอยู่อย่างคนลับแล... สงบเงียบตามมรรคาไม่เปิดเผยตัวตนออกไปให้ โลกภายนอกรู้จัก

(พงศกร, 2557ข, น. 126-127)

กล่าวได้ว่าเมืองคชาปุระเป็นเมืองในอุดมคติ โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตของผู้คนซึ่งสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คชาปุระจึงเป็นเมืองต้นแบบในการแก้ปัญหาสภาวะโลกร้อน ด้วยเหตุนี้เมืองคชาปุระจึงเป็นสัญลักษณ์ของการแก้ไขปัญหาสภาวะโลกร้อนด้วยการจัดสรรทรัพยากรและดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างกลมกลืน นอกจากนี้ในเรื่อง**นครไอยรา**ยังได้นำเสนอแนวคิดพื้นที่พิเศษที่สัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนา เช่น วิหารไอยราเปรียบเหมือนศูนย์รวมความศรัทธาของชาวคชาปุระ ความว่า

“ก็เพราะวิหารไอยราเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นรอยต่อระหว่างดินแดนสวรรค์และโลกมนุษย์” เจ้าคุณกลาโหมเป็นผู้ตอบคำถามนั้นด้วยตัวเอง แม้จะอายุล่วงเข้าวัยกลางคนแล้วหากรูปร่างของท่านเจ้าคุณยังคงผึ่งผายสง่างาม สมกับเป็นหัวหน้าแห่งขุนทหาร “นักบวชนวิหารไอยรา มีฐานะกึ่งมนุษย์กึ่งเทพเจ้าที่พวกเราให้ความเคารพ”

(พงศกร, 2557ช, น. 305)

วิหารไอยราเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญต่อชาวคาบสมุทรเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อถือศรัทธาโดยเฉพาะเป็นเสมือนรอยต่อระหว่างโลกมนุษย์กับสวรรค์ วิหารไอยราจึงเป็นพื้นที่พิเศษในอุดมคติอย่างแท้จริง จากการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของพื้นที่พิเศษเชิงอุดมคติสื่อความหมายถึง พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นระบบโดยคำนึงการดำเนินชีวิตของประชากรเป็นสำคัญ

การนำเสนอโน้ตทัศน์ยูโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ในวรรณกรรมปัจจุบันจากตัวบทนวนิยายที่นำมาศึกษา ผู้วิจัยพบความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเชิงสัญลักษณ์กับโน้ตทัศน์ยูโทเปียซึ่งจะเห็นได้ว่าตัวบทนวนิยายเป็นภาพแทนสัญลักษณ์ความเป็นอุดมคติ โดยพิจารณาผ่านความงามและอายุที่ยืนยาวแตกต่างจากคนทั่วไป ลักษณะของสัญลักษณ์พิเศษซึ่งสื่อความหมายเกี่ยวกับผู้มีอำนาจการครอบครองสิ่งของวิเศษบ่งบอกถึงอำนาจบารมีและความปรารถนาของบุคคล และพื้นที่พิเศษซึ่งเป็นสถานที่และเมืองในอุดมคติ ประเด็นเหล่านี้สะท้อนแนวคิดเชิงสัญลักษณ์สื่อความหมายได้ว่ามนุษย์ต้องการแสวงหาความเป็นอุดมคติหรือยูโทเปีย

2.2 กลวิธีการนำเสนอโน้ตทัศน์ดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

การวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอโน้ตทัศน์ดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน โดยศึกษาจากตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันประเภทนวนิยายและเรื่องสั้นจำนวน 12 เรื่อง ผู้วิจัยพบลักษณะการนำเสนอโน้ตทัศน์ดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน 4 ลักษณะ ดังนี้

2.2.1 การประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

การประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดกลวิธีการเล่าเรื่องพิจารณาจากการกระทำ (Actions) และสิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) พบว่านวนิยายและเรื่องสั้นหลายเรื่องนำเสนอภาพโลกาวสานเป็นจุดเริ่มต้นเรื่อง เช่น **เมืองเนรมิต** ของตรี อภิรัฐ กล่าวถึงโลกอนาคตภายหลังจากเหตุวิบัติต่าง ๆ ทั้งจากสงครามโลกครั้งที่สาม ดาวหางชนโลก และการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ ตัวอย่าง

พ.ศ. 4500 ยุคนั้นผ่านทั้งสงครามโลกครั้งที่สาม ดาวหางขนาดเล็กชนโลก ตลอดจนการตัดไม้ทำลายป่าของมนุษยชาติ ผู้ไม่อนุรักษ์พัฒนาสภาพสิ่งแวดล้อม เรียกว่าช่วงกลียุค แม้จะผ่านพ้นแล้วก็ตาม การประท้วงพังของบ้านเมืองสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ยังมีหลงเหลือให้เห็นทั่วถึงไปหมด

ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นทะเลทราย ท้องทุ่งกว้างใหญ่ไพศาลต้นไม้ใบหญ้าหายาก ยิ่งนัก ฉะนั้น กลางวันอุณหภูมิจะสูงขึ้น ร้อนจัด ตรงข้ามกับกลางคืน อุณหภูมิลดต่ำลงใกล้ ศูนย์องศาเซลเซียส และบางแห่งติดลบ

(ตรี อภิรุณ, 2551, น. 7)

การสร้างเหตุการณ์ในเรื่องเมืองเนรมิตสะท้อนภาพความหายนะเป็นลักษณะการกระทำที่นำเหตุการณ์ไปสู่ดิสโทเปีย เพราะเมื่อเกิดโลกวิบัติแล้วสถานการณ์ภายหลังยังคงความเลวร้ายอย่างต่อเนื่องส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน เช่นตัวอย่าง

“หลังกลียุค บ้านเมืองล่มทลายราบ เสียวทรัพย์สิ้นประเมินค่ามิได้ กอปรด้วยทรัพยากรขาดแคลน อากาศสกปรก มีคาร์บอน ไดออกไซด์ คาร์บอนมอนนอกไซด์ และก๊าซพิษอื่น ๆ ทางทางจึงกำหนดให้เลิกการมาปนกิจ ทำพิธีฝังศพแทน วันเดียวเสร็จ ประหยัดทั้งเวลาและไม่สร้างมลภาวะแก่สิ่งแวดล้อม”

(ตรี อภิรุณ, 2551, น. 138)

จะเห็นได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นแม้เหตุการณ์พิบัติภัยต่าง ๆ จะสิ้นสุดลงแต่ยังคงส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนในโลก ไม่ว่าจะป็นทรัพยากรธรรมชาติขาดแคลน ผู้คนไร้ที่อยู่อาศัย เพราะอาคารบ้านเรือนล่มเสียหาย อากาศเป็นพิษแม้แต่การเผาศพก็ไม่สามารถทำได้เพราะเป็นการสร้างมลพิษจึงต้องเปลี่ยนเป็นการฝังศพแทน ลักษณะของการสร้างเหตุการณ์ในเรื่องเมืองเนรมิตจึงเริ่มด้วยเหตุการณ์โลกวิบัติและสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องคือ ผู้คนยังคงต้องใช้ชีวิตอย่างยากลำบากภายใต้ผลกระทบของโลกวิบัตินั้น นับเป็นการอยู่ในสภาวะดิสโทเปียอย่างชัดเจน

ในเรื่องนิลนาคินทร์ นวนิยายลำดับที่หกซึ่งเป็นเรื่องสุดท้ายในนวนิยายชุด นวมิมพานต์ มีการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปีย กล่าวคือ นิลนาคินทร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับเผ่าพันธุ์นาคในป่าหิมพานต์ เมื่อครั้งเกิดแผ่นดินไหวอย่างรุนแรงจนลาวาใต้เขาไกรลาสไหลทะลักกลายเป็นมหาอัคคีเฝ้าไหม้ป่าหิมพานต์ เผ่าพันธุ์นาคที่ยังผยองไม่ยอมหลบหนีออกจากป่าหิมพานต์ ดังเช่นเผ่าพันธุ์อื่น ๆ จึงได้รับผลจากเหตุการณ์โลกวิบัติ ความว่า

นาคคือหนึ่งกลุ่มในกลุ่มหลัง บรรดานาคทั้งหลายคิดว่าตนนั้นสามารถซ่อนตัวในถ้ำหรือในน้ำลึกแล้วจะสามารถรอดพ้นภัยจากมหาอัคคีได้ ดังนั้นแทนที่จะออกจากหิมพานต์ตามพวกเทพและอสูร บรรดานาคทั้งหมดกลับดำดิ่งสู่บาดาล

โซคร้ายที่มหาอัคคีนั้นโหมหนักจนสระอโนดาตเดือดราวถูกต้มบนกองเพลิง เขาโกรธาสกล่มจนมสระอโนดาตบางส่วน สรรพชีวิตส่วนใหญ่ดับสูญ บรรดานาคต่าง ๆ ล้วนถูกไฟบรรลัยกัลป์เผาผลาญและภูเขาถล่มจนล้มตายไปเป็นจำนวนมาก ที่คงเหลือรอดก็มีเพียงพญานาคชั้นสูงกับพวกที่โซคติหลบอยู่ในถ้ำลึกสุดเท่านั้น

เมื่อสภาพพอสูรูกจัดตั้งขึ้นเพื่อความอยู่รอด มีการสำรวจเผ่าพันธุ์ที่หนีรอดจากหิมพานต์อย่างละเอียด นาคไม่ได้มีรายชื่ออยู่ในนั้น ดังนั้นผู้คนในนวมหิมพานต์จึงเชื่อว่านาคนั้นอาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์เท่านั้น

(อลินา, 2561, น. 17-18)

ในคราวที่เกิดมหาอัคคี เผ่าพันธุ์นาคต้องเผชิญมหาพิบัติภัยเช่นเดียวกับเผ่าพันธุ์อื่น ๆ ในป่าหิมพานต์แต่เผ่าพันธุ์นาคเลือกที่จะหลบหนีมหาอัคคีอยู่ในป่าหิมพานต์ไม่ยอมหนีออกสู่โลกภายนอกทำให้นาคที่มีฤทธิ์กำลังน้อยถูกไฟบรรลัยกัลป์เผาซ้ำถูกเขาโกรธาสบางส่วนถล่มทับจนสูญเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก คงเหลือแต่นาคที่มีฤทธิ์มาก ภายหลังเหตุการณ์โลกาวิบัติเผ่าพันธุ์นาคยังคงดำเนินชีวิตอยู่ในป่าหิมพานต์ แต่อย่างไรก็ตามหิมพานต์ก็ไม่ใช่อุทยานที่ในอุดมคติเช่นเดิม ป่าหิมพานต์เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก เผ่าพันธุ์ทั้งหลายที่ยังอยู่ในหิมพานต์ล้วนได้รับผลกระทบจากมหาอัคคีจึงทำให้หิมพานต์ล้าหลังและยังมีอันตรายเป็นอันมาก เช่นตัวอย่างที่กล่าวไว้ในเรื่อง **ตรีเนตรทิพย์**

แต่เหลียวดูรอบกายตอนนี้สิ ไหนกันแกนกลางของจักรวาล ไหนละสรวงสวรรค์ทั้งหกชั้น แล้วยังทวีปทั้งสี่ที่ลอยอยู่เหนือสี่ทันดรสมุทร สระสำคัญทั้งเจ็ดของป่าหิมพานต์ทั้งหมดแทบไม่มีสิ่งใดเหลือทิ้งไว้ให้เห็น สิ่งที่น่าออกแบบสวารัฐตอนนี้คือ ป่าโปร่งที่ทั้งกลุ่มพักอยู่ยามนี้มีสภาพไม่ต่างอะไรจากอุทยานเทวินทร์เลย ป่าทางฝั่งโน้นยังอาจจะดีเสียกว่าเพราะมีสัตว์ใหญ่น้อย และต้นไม้ก็ดูอุดมสมบูรณ์กว่าที่นี้ นี่ถ้ากลุ่มตรงหน้าไม่ใช่ขรสิงห์ ไม่มีปาดำบนใบหน้าและรูปร่าง ไม่มีซากของเหราที่ถูกถลกม้วนแล้วหอบหัวอยู่บนหลัง

ของนรสิงห์เท่ากับสองตน เผลอ ๆ ทิพย์อากาศอาจคิดว่าตัวหล่อนยังอยู่ฝั่งนวมิพพานต์เสีย
ด้วยซ้ำ

และไม่ได้อยู่ในตัวเมืองด้วย แค่ว่าเมืองที่ห่างไกลออกไปเท่านั้น...

ป่าหิมพานต์ไม่ได้หลงเหลืออะไรอีกแล้วนอกจากตำนาน...

ที่นี่เป็นดินแดนที่ถูกหลงลืมพอ ๆ กับเกาะอกแตกที่มารดาหล่อนข้ามน้ำข้ามทะเลไป

อาศัยอยู่

มันช่างหน้าเศร้าเหลือเกิน

(อลินา, 2557, น. 334-335)

การเปลี่ยนแปลงของป่าหิมพานต์ทำให้เห็นถึงผลของมหาอัคคีซึ่งเมื่อวิเคราะห์
ลักษณะการสร้างเหตุการณ์พบว่า สภาพของป่าหิมพานต์ภายหลังเหตุการณ์โลกล่มสลายเป็นสิ่งที่
เกิดขึ้นในลักษณะเลวร้าย ป่าหิมพานต์กลายเป็นป่ารก้างไม่มีความวิจิตรพิสดารดังที่ปรากฏใน
ไตรภูมิพระร่วง เป็นการสร้างเหตุการณ์จากการเกิดโลกวิบัติ และเมื่อเหตุการณ์สิ้นสุดลงโลกยังคง
ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัตินั้นสืบต่อมา

นอกจากนี้การสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียยังปรากฏในเรื่อง **เบสเมนต์ มูน**
ของปราบดา หยุ่น ซึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์โลกในอนาคตมีตัวละครชื่อว่า “ปราบดา หยุ่น” อาชีพเป็น
นักเขียนต้องเข้าร่วมภารกิจลับเพื่อเปลี่ยนแปลงโลกในอนาคตเขาพบว่าโลกในอนาคตจะเกิด
สิ่งประดิษฐ์ที่เรียกว่า “สำเนาสำนึก” เทคโนโลยีล้ำสมัยซึ่งเหล่าประเทศเผด็จการต้องการนำมาใช้
ประโยชน์ในการแทรกแซงอำนาจต่างชั่วและขบวนการใต้ดินที่ต่อต้านอำนาจเผด็จการ ภายหลังโลก
ผ่านเหตุการณ์โลกาวินาศ โลกในอนาคตกลับถูกควบคุมด้วยอำนาจเผด็จการของประเทศต่าง ๆ
โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงที่เรียกว่า “จิตสำนึกประดิษฐ์” และพัฒนามาเป็น “สำเนาสำนึก”

ที่เคยมีคนตักเตือนสืบต่อกันมาหลายรุ่นเกี่ยวกับอันตรายของปัญญาประดิษฐ์. พวกเขา
พูดเป็นเสียงเดียวกันว่าनावเวไม่ควรดำเนินการพัฒนาเทคโนโลยีนี้ต่อไปอย่างปิดลับ
เหมือนกับการพัฒนาสินค้าเชิงพาณิชย์หรือการพัฒนาอุปกรณ์ทางการทหารให้กองทัพ,
เพราะผลกระทบที่จิตสำนึกประดิษฐ์อาจมีต่อความเป็นอยู่ของมนุษยชาติเป็นเรื่องอ่อนไหว
และสุ่มเสี่ยงเกินกว่าการดำเนินธุรกิจปกติ.

(ปราบดา หยุ่น, 2561, น.37)

การสร้างจิตสำนึกประดิษฐ์และสำเนาสำนึกเป็นอันตรายต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์เพราะเป็นเครื่องมือที่เผด็จการใช้ควบคุมสังคม ด้วยเหตุนี้จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดสังคมนิโตะเปีย ทั้งนี้ในเรื่องสั้น **สะกด 4** ได้นำเสนอการสร้างเหตุการณ์รูปแบบนิโตะเปียเช่นกัน ยกตัวอย่างจากเรื่องสั้น **ปิกีสิดำ** ของภาคภูมิ วชิรธาราภาคร มีการสร้างเหตุการณ์โดยกล่าวถึงวิหารบนนภาที่เกิดขึ้นมา และทำให้คนบางส่วนมีพลังจิต แต่การเกิดขึ้นมาของวิหารบนนภาเป็นสาเหตุของสงครามจากการแย่งชิงความเป็นเจ้าของ ภายหลังเหตุการณ์รุนแรงขึ้นเกิดฝนตกกลายเป็นไฟเผาบ้านเมืองและผู้คนล้มตายเป็นอันมาก

“เข้าใจถูกแล้วละ เมื่อห้าร้อยปีก่อน เป็นยุคที่มีความเจริญทางเทคโนโลยีถึงขั้นที่ว่าไม่มีกฎหรือทฤษฎีใดหลงเหลือให้ค้นหาตอบ อยู่ ๆ ก็มีวิหารกลางนภาโผล่ขึ้นมาและตอนนั้นเอง ประชากรร้อยละคนจะมีเพียงห้าคนเท่านั้นที่มีพลังจิต นักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่สันนิษฐานว่า วิหารบนนภาทำให้มนุษย์มีพลังจิต และพลังจิตก็เป็นพลังงานได้เปล่าไม่ต้องสูญเสียทรัพยากรใด ๆ ทั้งสิ้น ช่วงแรกกลุ่มประเทศต่าง ๆ ได้ประกาศตนเป็นเจ้าของวิหารบนนภา หลังจากนั้นก็มีสงคราม มันรุนแรงมากขึ้นในภายหลัง เกิดฝนตกเป็นไฟเผาบ้านเมือง พื้นดินได้แตกและหลุดออกจากนอกโลก ตำราสำคัญถูกเผาจนหมดสิ้น สิ้นสุดสงครามเหลือประชากรไม่ถึงหนึ่งล้านคนทั่วโลก วิกฤตได้สร้างวีรบุรุษขึ้นมา เกิดศาสดาตามคำทำนายของโลกยุคก่อน ท่านเป็นทั้งนักวิทยาศาสตร์และ ผู้มีพลังจิต ท่านต้องการล้างบาปให้โลก ทำให้โลกมีแต่ผู้คนดี ๆ จึงได้เกิดระบบนี้ขึ้นมา

(ปราบดา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น. 169-170)

การสร้างเหตุการณ์ในเรื่อง **ปิกีสิดำ** มีลักษณะของโลกวิบัติ เกิดฝนตกเป็นไฟผลาญชีวิตผู้คนและบ้านเมือง ต่อมาภายหลังเหตุการณ์สิ้นสุดลงแต่ผู้คนถูกแบ่งชั้นด้วยระดับพลังจิต และต้องพยายามเข้าร่วมการทดสอบพลังจิตเพื่อจะได้อาศัยในเขตที่มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้สิ่งที่เกิดขึ้นในเรื่อง **ปิกีสิดำ** จึงมีการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบนิโตะเปีย คือเหตุการณ์โลกาวสาน และภายหลังการดำเนินชีวิตของผู้คนยังคงต้องดิ้นรนเพื่อยกระดับความเป็นอยู่เป็นการแบ่งชนชั้นตามระดับพลังจิต ซึ่งผู้ไม่มีพลังจิตจะกลายเป็นพลเมืองชั้นล่างของสังคมที่มีความเป็นอยู่อย่างยากลำบากเป็นลักษณะของการสร้างเหตุการณ์แบบนิโตะเปีย

การวิเคราะห์กลวิธีการประกอบสร้างกลวิธีการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบนิโตะเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน พบว่าทั้งนวนิยายและเรื่องสั้นปรากฏโครงสร้างเหตุการณ์แบบนิโตะเปียในลักษณะเดียวกัน ได้แก่ การกระทำ (Action) คือเหตุการณ์โลกวิบัติ ซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัย

ในรูปแบบคล้ายกัน เช่น ประการแรกเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลจากการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ประการต่อมาการเกิดสงครามโลกครั้งที่สามทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น ในส่วนของสิ่งที่เกิดขึ้น (Happening) จะเห็นได้ว่าภายหลังเหตุการณ์โลกาภิวัตน์สุด ชีวิตของคนในสังคมยังคงได้รับผลกระทบจากความหายนะของโลก

ตาราง 6 แสดงการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

การกระทำ (Actions) ชั้นที่ 1	สิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) ชั้นที่ 1	สิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) ชั้นที่ 2
เกิดเหตุการณ์โลกวิบัติ เช่น แผ่นดินไหว, เกิดสงคราม, ทรัพยากรธรรมชาติขาดแคลน	ภายหลังเหตุการณ์โลกวิบัติ สังคมเดิมล่มสลายไม่สามารถสร้างสังคมในรูปแบบเดิมได้	เกิดสังคมดิสโทเปียเพราะผู้คนตกอยู่ในความหายนะอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ตารางข้างต้นแสดงการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียจากตัวบทนวนิยายและเรื่องสั้น ดังนั้นจึงสรุปลักษณะการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียได้ 3 ประการ ดังนี้ ตอนต้นเรื่องนำเสนอเหตุการณ์โลกวิบัติหรือสภาพสังคมล่มสลาย เป็นลักษณะการสร้างเหตุการณ์แบบการกระทำ (Actions) โดยสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การทำลายระบบนิเวศ การตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ทรัพยากรขาดแคลน การทำสงครามโลก การใช้สารพิษ การเกิดโรคระบาด รวมทั้งภัยพิบัติจากธรรมชาติ เหล่านี้เป็นปัจจัยทำให้โลกล่มสลายและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมนุษย์ สำหรับการสร้างเหตุการณ์ในลำดับต่อมาเป็นลักษณะของสิ่งที่เกิดขึ้น (Happenings) จำแนกเป็นสองชั้น ได้แก่ ชั้นแรกภายหลังเหตุการณ์โลกวิบัติ สังคมไม่สามารถฟื้นคืนกลับมาเหมือนเดิมได้ รวมถึงไม่สามารถสร้างสังคมใหม่ที่ดีได้ และชั้นต่อมาสิ่งที่เกิดขึ้นคือ เกิดเป็นสังคมดิสโทเปียเพราะผู้คนต้องตกอยู่ในสังคมแห่งความหายนะโดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่าการประกอบสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียสะท้อนภาพสังคมแห่งความล่มสลายผ่านตัวบทนวนิยายและเรื่องสั้นอย่างชัดเจน

2.2.2 การสร้างตัวละครในโลกดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

ผู้วิจัยพบว่าจากตัวบทนวนิยายและเรื่องสั้นที่นำมาศึกษา พบการสร้างตัวละครแบบดิสโทเปีย ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพแบบดิสโทเปียและพฤติกรรมสะท้อนความเป็นดิสโทเปีย โดยมีลักษณะตรงข้ามกับการสร้างตัวละครแบบยูโทเปียอย่างเห็นได้ชัด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การสร้างตัวละครที่มีลักษณะทางกายภาพแบบดิสโทเปียพบว่า เป็นตัวละครที่มีรูปร่างหน้าผิดจากคนทั่วไป ทำให้เกิดความแตกต่างและความน่าหวาดกลัวจากลักษณะทางกายภาพนั้น

ซึ่งพบว่านวนิยายเรื่องเมืองนรมิต ของตรี อภิรุณ สร้างตัวละครที่มีลักษณะหลากหลายทางกายภาพ เช่น มนุษย์ต่างดาวหลายสายพันธุ์ ดังตัวอย่าง

มนุษย์ต่างดาวผู้หญิงสูงสี่ฟุต ร่างผ่ายผอมพิศดารเหมือนตัวทุเรศ เจ้าหล่อนแต่งชุด สีฉูดฉาด นุ่งกระโปรงสั้นต่อพันขา พัสชนงาม สุ่มเสียงไม่สบอารมณ์นัก “เธอยืนขวาง ถนนโบกไม้โบกมือให้หยุดทำไม”

เจ้าหล่อนกระดุกกระด้าง หน้ายาวแหลมหูแหลมค้อนขยับ แกวงแกมผอม ๆ ผิวหนัง สีเทาอมเขียวเหี่ยวยุบ เอยเสียงกระท่อนกระแท่น เพราะไม่เคยชินในการใช้ภาษาพูด “คุณพัสชน...จำหนูไม่ได้หรือคะ”

“ชาวต่างโลกเยอะแยะ ฉันไม่รู้ว่าเป็นใคร”

“หนูชื่อสาวน้อย” แม่เจ้าประคุณจิบปากจิบคอตัดจจริต “พักอยู่ที่ชุมชนนวมิตร คราวนี้นึกออกหรือยัง”

(ตรี อภิรุณ, 2551, น. 23-24)

ผู้เขียนได้สร้างตัวละครมนุษย์ต่างดาวที่มีลักษณะทางกายภาพผิดจากมนุษย์ปกติ ตัวละครมนุษย์ต่างดาว มีรูปร่างเล็กผอมผิวหนังมีสีเทาอมเขียวแต่สามารถสื่อสารภาษามนุษย์ได้ ผู้เขียนใช้คำว่าพิศดารและตัวทุเรศ อธิบายลักษณะตัวละครมนุษย์ต่างดาว เป็นการชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ต่างดาวมีความผิดปกติและมีลักษณะทางกายภาพเชิงลบในสายตาของมนุษย์ นอกจากนี้ยังปรากฏมนุษย์ต่างดาวสายพันธุ์อื่น ๆ เช่น มนุษย์ต่างดาวตึกแตนมฤตยูซึ่งเป็นภัยร้ายของมนุษย์ เพราะต้องการกลืนกินมนุษย์และขยายเผ่าพันธุ์ของตน เช่นตัวอย่าง

ฝั่ง! ร่างหน้าทุเรศลอยขึ้นกลางอากาศ สูงจากพื้นระดับยี่สิบฟุต บินกระพือฟุ้งพับ โอ...โน้นอะไรกันเล่า สิ่งที่ไม่คาดคิดว่าจะเจอก็เจอ ช่างวิปริตผิดรูปแบบเหลือเชื่อ ต่อให้ปีศาจสำอางกายก็คงจะไม่น่าเกียรติน่ากลัวเท่าเทียม ตึกแตนมฤตยูตัวเท่าคนปึกใหญ่กว้าง หน้าตาและโครงร่างส่วนกลางเป็นตาพุดดวงตาใหญ่नुแบบตึกแตนมฤตยูในไสแหวน แขนขางอกยาวจ๊ก ๆ คมกริบแบบฟันเลื่อย

(ตรี อภิรุณ, 2551, น. 119-120)

แสดงภาพสภาพร่างกายของตึกแตนมฤตยูมีขนาดใหญ่เท่ากับมนุษย์ และสามารถผสมร่างกายกับมนุษย์ที่มันเลือกใช้เป็นตัวแทนสืบพันธุ์ เป็นมนุษย์ต่างดาวที่น่ากลัวเพราะกินสมองมนุษย์เป็นอาหาร จะเห็นได้ว่าผู้เขียนสร้างตัวละครมนุษย์ต่างดาวหลายลักษณะทั้งที่มีพฤติกรรมดีและเลวร้าย แต่อย่างไรก็ตามลักษณะทางกายภาพของมนุษย์ต่างดาวเหล่านี้เป็นที่รังเกียจ

และหวาดกลัวของมนุษย์ จึงสอดคล้องกับลักษณะของความเป็นดิสโทเปีย คือความอัปยศ น่ารังเกียจ และความน่าสะพรึงกลัวซึ่งมีผลต่อมนุษย์

ในนวนิยายชุดนวนิหิมพานต์กล่าวถึงตัวละครปาราวตี หญิงสาวเผ่าพันธุ์อสูรซึ่งมีสถานภาพสูงส่งเป็นน้องสาวของบรอสูร์และเป็นมหาเทพีของบรรพชน โดยปกติปาราวตีเป็นเทวีที่รูปร่างหน้าตางดงามแต่เมื่อโกรธหรือได้รับความเจ็บปวดจนขาดสติจะทำให้ร่างกายของปาราวตีเปลี่ยนแปลงไปในทางร้าย ดังตัวอย่างจากเรื่องเอกเทพ ความว่า

องค์อินทร์ทรงโปรด นีมันอะไรกัน!

อสูรที่งดงามหายไปแล้ว สิ่งที่มาแทนที่คือยักษ์สามตาร่างกายใหญ่โต ผิวของหล่อนเข้มจนเกือบเป็นสีดำ แลดูหนาคล้ายหนังสัตว์ไม่ใช่ผิวคน ผมดำสนิทนั้นพองฟูเรียงรายราวกับงูนับร้อยที่กระหายเลือด ปากสีแดงสดของหล่อนแสบะกว้าง ลิ้นห้อยยาวออกไปหน้าถมึงถึงน่ากลัว

ที่สำคัญดวงตาที่สามบนหน้าผาก...ดวงตาที่แดงกำประหนึ่งทับทิมกำลังจ้องตรงมาที่เขาอย่างมุ้งร้าย

(อลินา, 2559ข, น. 456)

ผู้เขียนสร้างความน่าสะพรึงกลัวผ่านลักษณะทางกายภาพเชิงลบของตัวละครปาราวตี โดยเปลี่ยนแปลงรูปร่างเป็นยักษ์สามตาที่ดูร้ายเมื่อขาดสติ ผู้วิจัยพบว่าผู้เขียนใช้กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของปาราวตีในขณะขาดสติเป็นสัญลักษณ์ของการทำลายล้างและความหายนะ ปาราวตีจึงเป็นผู้มีอำนาจทำลายล้างทุกสิ่งซึ่งยากจะควบคุมได้ ด้วยเหตุนี้การเผชิญหน้ากับปาราวตีในร่างยักษ์สามตานี้ก่อให้เกิดความหายนะอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ยังพบการสร้างตัวละครที่มีลักษณะทางกายภาพแบบดิสโทเปียในเรื่องสั้นสะกด 4 เช่นเรื่อง **Cannibal Revolution** ของพิชญ อนันตรเศรษฐ์ ผู้เขียนสร้างตัวละครให้มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพเนื่องจากได้รับสารพิษปนเปื้อนในอาหาร ดังตัวอย่าง

“...เขาเริ่มมีหางงอกออกมา ทีแรกซบแดงตลกใจ แต่ใช้เวลาไม่นานนักก็ตั้งสติได้แล้วคิดว่ามันคงเป็นเพราะเขากินอะไรสักอย่างที่ปนเปื้อนสารพิษ แต่บางทีมันก็คงเป็นทุกอย่างที่เขากินนั่นแหละที่เป็นสารพิษ แต่ราวกับว่า การมีหางของเขาทำให้ซบแดงผู้แทบไม่มีรอยยิ้ม ยิ่งจมดิ่งสู่ความมืดมิดในจิตใจได้สำนึก พระเจ้าคงรู้สึกสะใจกับชะตากรรมของเขามาก”

(ปราบดา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น. 117)

จะเห็นได้ว่าตัวละครซับซ้อนจะมีการเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางกายภาพจากคนปกติมีหางงอกออกมาเหมือนสัตว์อันเป็นผลจากสารพิษที่ปนเปื้อนในอาหาร เป็นลักษณะของมนุษย์กลายพันธุ์ซึ่งสร้างความน่าสะพรึงกลัว นอกจากการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายแล้วสภาวะจิตใจของตัวละครก็เริ่มเปลี่ยนแปลงคล้ายสัตว์ที่ไม่มีจิตสำนึกควบคุมพฤติกรรมอย่างมนุษย์ กลวิธีการนำเสนอลักษณะของซับซ้อนปรากฏภาพพจน์บุคคลาธิษฐานในลักษณะจากมนุษย์เปลี่ยนแปลงเป็นสัตว์ และสัตว์ยังคงมีพฤติกรรมแบบมนุษย์ ภาพลักษณ์ของซับซ้อนจึงเป็นตัวประหลาดของสังคม

จากการวิเคราะห์ทฤษฎีและเรื่องสั้นสรุปได้ว่าผู้เขียนใช้วิธีการสร้างตัวละครที่มีลักษณะทางกายภาพบ่งบอกความเป็นดิสโทเปีย ได้แก่ ตัวละครที่มีรูปร่างหน้าอปลักษณ์แตกต่างจากมนุษย์และตัวละครที่มีการเปลี่ยนแปลงจากมนุษย์ปกติเป็นสิ่งที่อื่นซึ่งทั้งสองรูปแบบเป็นลักษณะทางกายภาพเชิงลบสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปียคือ การนำเสนอความความน่าหวาดกลัวต่อบุคลิกลักษณะของตัวละครเหล่านี้

ทั้งนี้นอกจากการนำเสนอการสร้างตัวละครที่มีลักษณะทางกายภาพสอดคล้องกับมโนทัศน์ดิสโทเปีย ผู้วิจัยยังพบการสร้างตัวละครที่มีพฤติกรรมสะท้อนความเป็นดิสโทเปีย เช่นตัวละครที่ถูกสร้างขึ้นจากเทคโนโลยีล้ำสมัยเพื่อควบคุมสังคม ในเรื่อง **เบสเมนต์ มูน** ของปราบดา หยุ่น นำเสนอตัวละครที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ซึ่งภายหลังเกิดการพัฒนาตนเองจนมีความคิดเห็นอมนุษย์ ตัวอย่าง

การผสมผสานจิตสำนึกมนุษย์กับจิตสำนึกประดิษฐ์มีชื่อเรียกว่า “สำเนาสำนึก”. สำเนาสำนึกไม่ใช่จิตสำนึกประดิษฐ์หรือจิตสำนึกของมนุษย์ปัจเจกอีกต่อไป, หากแต่เป็นอัตลักษณ์ใหม่โดยสิ้นเชิง. นั่นคือ, การมีตัวตนอันปราศจากเรือนร่างและไม่จำเป็นต้องปฏิบัติการในพื้นที่ห้องแบบจิตสำนึกประดิษฐ์รุ่นแรก, สำเนาสำนึกสามารถ “อาศัย” อยู่ในสภาพแวดล้อมใดก็ได้ที่รองรับเงื่อนไขการดำรงอยู่ของมัน.

สำเนาสำนึกที่ทำงานได้สมบูรณ์ตัวแรกของทาร์ทาร์สมิ์ชื่อเรียกว่าสำเนาสำนึกแอเรียล, หรือ ส.ส.แอเรียลพัฒนามาจากห้องจิตสำนึกประดิษฐ์ของทาร์ทาร์สกับการบันทึกจิตสำนึกของกลุ่มนักวิทยาศาสตร์จำนวนหนึ่ง.

(ปราบดา หยุ่น, 2561, น. 46)

การใช้เทคโนโลยีที่เรียกว่า สำเนาสำนึก สร้างตัวละครแอเรียลขึ้นมาเพื่อปฏิบัติการควบคุมสังคม ต่อมาแอเรียลได้พัฒนาระบบของตนจนอยู่ในสภาวะไร้ตัวตนแต่สามารถแทรกแซงความนึกคิดของมนุษย์ได้อย่างอิสระ ทำให้มนุษย์ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้สร้างสำเนา

สำนึก ด้วยเหตุนี้เราจะเห็นได้ว่าตัวละครซึ่งเกิดจากการใช้เทคโนโลยีสร้างขึ้นมามีอำนาจเหนือมนุษย์ ทำให้มนุษย์ตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปีย

นอกจากนี้เรื่องสั้น **สะกด 4** ได้นำเสนอการสร้างตัวละครแบบดิสโทเปียซึ่งวิเคราะห์ได้จากการแสดงพฤติกรรม เช่นการใช้อำนาจควบคุมสังคมทำให้ผู้คนจำนวนมากถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ ผู้เขียนเรื่องสั้นแนวดิสโทเปียมักสร้างตัวละครผู้นำที่กระหายอำนาจ เอาัดเอาเปรียบประชาชนด้วยการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ดังตัวอย่าง

...หัวหน้าคณะผู้ที่จะขึ้นดำรงตำแหน่งท่านผู้นำ คือจอมพลเงิน จันทรพระกาฬ นายทหารใหญ่ผู้ที่ได้ชื่อว่าโหดเหี้ยมและฉลาดที่สุดในคณะผู้ปกครอง จอมพลเงินระดม นักสร้างโฆษณาชวนเชื่อ นักประชาสัมพันธ์ และหมอดูทั้งหมดในเมืองมารื้อสร้างชีวิตประวัติ ตัวเองเสียใหม่จนไม่เหลือเค้าเดิม เพื่อเผยแพร่ต่อประชาชน ว่าเป็นนายทหารผู้กำเนิดในคือ ที่มีท่าผ่นดาวตก เป็นดั่งผู้มีบุญที่มากเกิดเพื่อกอบกู้บ้านเมือง จบปริญญาตรี โท เอก ในทุกสาขาวิชาที่มีในโลก แต่ละทิ้งอำนาจเพื่อมาสมัครเป็นทหารรับใช้บ้านเมือง ผู้พร้อมจะออกไปรบในแนวหน้า ด้วยวาตะอมตะว่า “เกิดมาต้องตอบแทนแผ่นดิน” ทั้งหมดทั้งมวลนี้ คือปัจจัยของการขึ้นมาเป็นผู้นำของจอมพลเงิน ผู้คนต่างยกย่องสรรเสริญราวกับวีรบุรุษ

(ปราบดา หยุ่น (บ.ก), 2558, น. 112)

จากเรื่องสั้น **Cannibal Revolution** ของพิชญ อนันตรเศรษฐ์ กล่าวถึงตัวละครที่ชื่อว่าจอมพลเงิน จันทรพระกาฬ ผู้นำการปกครองที่ใช้อำนาจควบคุมคนในสังคม กวาดล้างผู้ต่อต้านด้วยความรุนแรง และแบ่งชนชั้นคนในสังคมด้วยการสร้างโดมขนาดใหญ่ให้เป็นพื้นที่ของผู้มีฐานะและจงรักภักดีต่อผู้นำ ส่วนประชาชนที่อยู่นอกเขตโดมต้องอดอยากจากความขาดแคลนทรัพยากรอาหารและน้ำดื่มเพราะปนเปื้อนสารพิษ ทั้งนี้ในเรื่องเดียวกันพบการนำเสนอพฤติกรรมของมนุษย์กลายเป็นสัตว์ซึ่งเน้นย้ำให้เห็นถึงผลกระทบของความเหลื่อมล้ำในสังคม

...“มันจบแล้วละพงษ์” ชับแดงพูดพร้อมกับจับไหล่จาร์พงษ์เบา ๆ แต่สีหน้าของจาร์พงษ์กลับเปลี่ยนไปเพราะอาการจิตใจระสอระมอม มั่นเป็นสีหน้าไร้ความเป็นมนุษย์ สีหน้าบ่งบอกได้ว่า บัดนี้จาร์พงษ์และคนอื่น ๆ ได้ข้ามพ้นความเป็นมนุษย์และกลายเป็นอสุรกายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ชับแดงพูดด้วยน้ำเสียงไม่ไว้วางใจ “ไม่นะ แกจำอุดมการณ์ได้ไหม อุดมการณ์ของเราล่ะ” จาร์พงษ์หันมามองพรรคพวกที่เหลือแล้วจึงตอบกลับชับแดงด้วยรอยยิ้มที่ชับแดงคิดว่าเป็นรอยยิ้มที่น่าสะอิดสะเอียนที่สุด และจาร์พงษ์ก็พูดคำสั้น ๆ

ออกมา รวบรวมว่าคำนั้นคงเป็นคำพูดสุดท้ายที่มันจะพูดในฐานะมนุษย์ จารุพงษ์พูดว่า
“ข้าหิว”

(ปราบดา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น. 119)

การกลายพันธุ์ของจารุพงษ์และพรรคพวกเริ่มจากการกลายพันธุ์ทางกายภาพก่อน เช่นเดียวกับซบแดงซึ่งเกิดจากการกินอาหารปนเปื้อนสารเคมี แต่หลังจากจารุพงษ์และพรรคพวกได้กินเนื้อมนุษย์ ความเป็นมนุษย์ก็เริ่มหายกลายเป็นสัญชาตญาณของสัตว์นักล่า และท้ายที่สุดแม้แต่ซบแดงก็ถูกจารุพงษ์กัดกินการไล่ล่าผู้คนในเมืองก็เริ่มขึ้น จะเห็นได้ว่าผู้เขียนสร้างตัวละครมนุษย์กลายพันธุ์ซึ่งสุดท้ายกลับถูกสัญชาตญาณของสัตว์กลืนกินทำให้ทั้งเมืองนองเลือดสะท้อนความเลวร้ายของการอยู่ในสภาวะดิสโทเปีย

นอกจากนี้ในเรื่องอื่น ๆ ก็ได้นำเสนอความเลวร้ายในสังคมอันเกิดจากพฤติกรรมของตัวละครเช่นเรื่องสั้น **ลา-คะ** ของสุพิเศษ ศศิวิมล แสดงถึงรัฐบาลที่ใช้อำนาจควบคุมผู้คนไม่ให้ความสัมพันธ์ทางเพศเพื่อแก้ไขปัญหาอาชญากรรมทางเพศ ความว่า

หลังจากตรวจเสร็จแล้ว ก็จะเรียกทุกคนเข้าไปฉีดวัคซีนระดับความรู้สึกทางเพศ ซึ่งปริมาณจะพิจารณาจากค่าราคา อายุ เพศ และลักษณะการทำงานหรือการเข้าสังคมของคน ๆ นั้น เพื่อควบคุมสัญชาตญาณที่อยู่ภายในให้หลับใหลและกดเอาไว้ไม่ให้ตื่นขึ้นมาทำร้ายใครได้อีก “เจ็บนิดเดียวนะครับ เหมือนมดกัด” มดบ้าอะไร เจ็บขนาดนี้ ฉันรู้สึกขยะแขยงทุกทีที่ของเหลวนี้ถูกฉีดเข้าสู่ร่างกาย มันทำให้ฉันคลื่นไส้ อยากอาเจียนกินอะไรไม่ลง ไม่อยากมองหน้าใคร แม้กระทั่งตัวเอง

(ปราบดา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น. 290)

การกระทำของรัฐบาลในการแก้ปัญหาอาชญากรรมทางเพศส่งผลกระทบต่อทุกคนในสังคม จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าตัวละครมีความคิดต่อต้านการกระทำของรัฐบาลซึ่งให้ทุกคนฉีดวัคซีนเพื่อระดับความรู้สึกทางเพศ แต่ตัวละครก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการกระทำของรัฐบาลได้เป็นการตกอยู่ใต้อำนาจการควบคุมของรัฐของสมบูรณ ลักษณะดังกล่าวเป็นพฤติกรรมซึ่งสะท้อนความเป็นดิสโทเปียอย่างเด่นชัด

การสร้างตัวละครแบบดิสโทเปียวิเคราะห์ได้จากทั้งลักษณะทางกายภาพและพฤติกรรมเชิงลบทำให้เห็นว่า ผู้เขียนนวนิยายและเรื่องสั้นในปัจจุบันมีความตั้งใจสื่อความคิดเกี่ยวกับสังคมดิสโทเปียผ่านบทบาทของตัวละคร เช่นในเรื่องสั้น **สะกด 4** มีหลายเรื่องที่ตัวละครปรากฏลักษณะความเป็นดิสโทเปียอย่างชัดเจนโดยเฉพาะการให้รัฐบาลหรือผู้นำรัฐบาลใช้อำนาจ

เปลี่ยนแปลงสังคมเป็นแบบดิสโทเปีย ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนและหวาดกลัว สะท้อนลักษณะของมโนทัศน์ดิสโทเปียอย่างเห็นได้ชัด

2.2.3 การสร้างฉากและบรรยากาศแบบดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

การสร้างฉากและบรรยากาศแบบดิสโทเปียเป็นการถ่ายทอดและผลิตซ้ำภาพความหายนะ ความล่มสลายของมนุษยชาติที่ไม่สามารถกอบกู้เศษซากความเสียหายของสังคมให้คืนมาดังเดิม ผู้วิจัยพบว่าการสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียมีความสัมพันธ์กับการสร้างฉากและบรรยากาศแบบดิสโทเปีย ดังนั้นลักษณะของฉากและบรรยากาศแบบดิสโทเปียจึงสะท้อนเหตุการณ์ภายหลังโลกเกิดความวิบัติแล้วและสังคมยังได้รับผลของเหตุการณ์นั้น เช่น นวนิยายเรื่อง **เมืองนรมิต** ของ ตริ อภิรุณ กล่าวถึงมหาตริภนครซึ่งประกอบด้วยชุมชนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังพิบัติภัยจากสงครามโลกครั้งที่สาม จากดาวทางชนโลก และการตัดไม้ทำลายป่าซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ เช่น

อนิจจา...แม่น้ำสายเอกแห่งเมืองไทยที่เคยเปี่ยมฝั่งแห่งอดีตกาลเป็นที่มาของปลา น้ำจืด พืชพันธุ์ธัญญาหาร สร้างความอุดมสมบูรณ์บ่อเกิดแห่งประวัติศาสตร์อารยธรรมเก่าแก่ ศิลปกรรม จาริตประเพณี ฯลฯ ปัจจุบันน้ำแห้งขอดต่ำกว่าห้าสิบเปอร์เซ็นต์ สัตว์น้ำหลายชนิดสูญพันธุ์ เช่นเดียวกับสัตว์บกและสัตว์ปีก

สาเหตุเกิดจากบรรพชนยุคดึกดำบรรพ์ไม่อนุรักษ์พัฒนาสภาพแวดล้อม ปล่อยมลภาวะทำลายธรรมชาติ ตัดไม้ล้างผลาญป่าด้วยความเกินแก่ตัว ไร้จิตสำนึก อนุชนเชื้อสายของคนเหล่านั้นจึงต้องรับผลกระทบ

(ตริ อภิรุณ, 2551, น. 450)

ฉากและบรรยากาศของสภาพแวดล้อมภายหลังเหตุการณ์โลกาวสานแสดงถึงความเสียหายจากความวิบัติ ภาพแทนของแม่น้ำสายสำคัญในประเทศที่เคยอุดมสมบูรณ์กลับแห้งขอดไม่สามารถกลับมาเป็นแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ได้ สื่อถึงความเป็นดิสโทเปียที่ว่าหลังภัยพิบัติผู้คนยังคงได้รับความยากลำบากในการดำเนินชีวิต ลักษณะเช่นเดียวกันนี้ปรากฏในเรื่องสั้น **สะกด 4** เช่นเรื่อง **Cannibal Revolution** ของพิชญ อนันตรเศรษฐ์ แสดงฉากและบรรยากาศของบ้านเมืองซึ่งตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปียภายหลังเหตุการณ์รัฐประหารของผู้นำทางการทหาร เช่นตัวอย่าง

สิ่งแรกที่พวกเขาทั้ง 7 เห็น เมื่อผ่านประตูเมือง ก็คือซุ้มที่มีรูปท่านผู้นำขนาดใหญ่ ติดอยู่ริมทางเข้าเมืองกรุงเทพ Sector2 ชับแดงสังเกตเห็นข้าง ๆ ซุ้มนั้น มีป้ายบอกทางสีเขียวสภาพทรุดโทรม กลายเป็นขยะที่ไม่มีใครคิดจะเอาไปเก็บ ป้ายนั้นเขียนว่า “นนทบุรี” ชับแดงเดาว่ามันเป็นชื่อเก่าก่อนจะเปลี่ยนมาเป็นแบบปัจจุบัน ชับแดงจำได้จาก

บันทึกของปูว่า เมื่อสร้างโดมเสร็จ กรุงเทพฯก็ถูกแบ่งออกเป็น 5 Sector ด้วยกัน ชับแดงจินตนาการไม่ออกเลยว่า ก่อนหน้าการเกิดขึ้นของโดมมันเป็นอย่างไร ท้องฟ้าคงเป็นท้องฟ้าจริง ๆ ไม่ใช่ท้องฟ้าที่เกิดจากการเลียนแบบสภาพอากาศโดยการควบคุมด้วยเลเซอร์ลายพันล้านชั้นบนโดมนั้น และมีเซิร์ฟเวอร์ขนาดใหญ่เท่าสนามฟุตบอล 5 สนาม อยู่ในชั้นใต้ดินของเมืองอีกที่หนึ่ง จารุพงษ์พูดกับชับแดงเล่น ๆ ว่า “ถึงมันจะวิปริตบ้างอย่างไร แต่ข้าก็ยอมรับเลยว่า มองจากข้างในนี้ โดมมันสวยจริง ๆ” ใช่ มันวิปริตสิ้นดีเลย นั่นคือสิ่งที่ชับแดงคิดมาตลอด ชับแดงจำได้ว่า ทั้งพ่อและแม่ ไม่เคยเรียกที่นี้ว่าโดม แต่กลับเรียกว่า กะลา ทำให้ชับแดงและเด็กคนอื่น ๆ ที่เติบโตนอกโดมจะมีคำติดปากเสมอเวลาเรียกกรุงเทพฯว่า กะลาแลนด์

(ปราบดา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น. 111-112)

ภาพแทนฉากและบรรยากาศของกรุงเทพมหานครในอนาคตหลังผ่านการทำรัฐประหารเปลี่ยนการปกครองซึ่งมีผู้นำทางการเมืองเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด สิ่งที่แสดงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ชัดเจนที่สุดคือ การสร้างโดมขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่อาศัยของผู้คน แต่ในขณะเดียวกันยังมีกลุ่มคนที่ไม่มียุทธศาสตร์ในโดมทั้งห้าแห่งนี้ คนนอกโดมจึงได้รับความยากลำบากในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะการขาดแคลนอาหารเพราะสารพิษปนเปื้อน ผู้เขียนจึงสร้างฉากและบรรยากาศความแตกต่างของสภาพความเป็นอยู่ระหว่างคนในโดมและคนนอกโดมเพื่อแบ่งชนชั้นของคนในสังคมลักษณะดังกล่าวเป็นฉากและบรรยากาศแบบดิสโทเปียของสังคมภายหลังเหตุการณ์รัฐประหาร นอกจากนี้ในเรื่อง **ปีกสีดำ** ของภาคภูมิ วชิราราภาต ได้แสดงถึงโลกใหม่ที่ชื่อว่าออโรโทเปียซึ่งเกิดขึ้นภายหลังสงครามแย่งชิงวิหารกลางนาของผู้คนจนทำให้เกิดฝนตกเป็นไฟเผาบ้านเมือง พื้นดินก็แตกและหลุดออกจากโลกมนุษย์จึงไม่มีแผ่นดินอาศัย ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ภายหลังความหายนะเกิดผู้นำที่มีพลังจิตได้สร้างออโรโทเปียขึ้น ดังตัวอย่าง

...“พื้นที่ริมด้านนอกของออโรโทเปียฉายแสงสว่างสีเกือบเทา คนในกลุ่มนี้รวมถึงหนูด้วย จะถูกเรียกว่า คอมมอน-ซี คือกลุ่มคนไม่มีพลังจิต มีหน้าที่ผลิต ออกหาอาหารให้พอเพียงพอประชากรทั้งเกาะ เขตถัดไปเป็นเขตที่ลุ่มอาศัย มีประชากรร้อยละสามสิบห้า เราเรียกว่าคนกลุ่มเบตา-บี ทุกคนในเขตนี้จะมีพลังจิตขั้นพื้นฐาน เช่น การเคลื่อนย้ายวัตถุ การรักษาด้วยพลังจิต และจะใช้พลังจิตในการทำงานต่าง ๆ อาทิ ก่อสร้างเมือง คมนาคม โลจิสติก”

“เขตถัดไปเป็นเขตอยู่บริเวณเชิงเขา สำหรับผู้มีพลังจิตขั้นสูง ในร้อยคนจะมีเพียงห้าคนเท่านั้นที่มีพลังจิตขั้นสูงเช่น สามารถหยั่งรู้อนาคต อ่านใจคน คนกลุ่มนี้เรียกว่าแอลฟา-เอ ทำหน้าที่วางแผน บริหารจัดการทรัพยากร ส่วนคนกลุ่มสุดท้าย เป็นกลุ่มปกครอง เราเรียกว่า กลุ่มเอส หรือกลุ่มพิเศษ ในแสนคนมีเพียงหนึ่งคนเท่านั้น ที่มีความสามารถถอดกายทิพย์ ติดต่อกับวิญญาณหรือสิ่งมีชีวิตในมิติที่ละเอียดกว่า พวกเขาอยู่บนภูเขาที่ส่องสว่างนั้นแหละ”

(ปราบดา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น. 168)

บทสนทนาระหว่างตัวละครลุงโจนและคินแสดงให้เห็นถึงฉากและบรรยากาศของโลกในอนาคตภายหลังเหตุการณ์โลกวิบัติ เกิดการแบ่งพื้นที่ใหม่ตามระดับพลังจิตของผู้อาศัย เป็นการแบ่งชนชั้นในลักษณะหนึ่ง ประเด็นสำคัญคือ ผู้ที่ไม่มีพลังจิตหรือมนุษยธรรมตาจะเป็นชนชั้นล่างในสังคมมีหน้าที่หาอาหารให้ประชากรทั้งเกาะ และอาจถูกส่งไปยังมิติอื่นเป็นการกำจัดผู้ไร้ประโยชน์ในสังคมเช่นเดียวกับพ่อแม่ของคินที่หายตัวไปหลังจากเข้าสู่วิหารศักดิ์สิทธิ์ ด้วยเหตุนี้แม้ว่าออโรโทเปียจะเป็นเมืองที่เกิดขึ้นในโลกใหม่แต่การดำเนินชีวิตของผู้คนกลับตั้งอยู่บนความไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับความสามารถและระดับพลังจิตแต่หากเป็นมนุษยธรรมตาอาจตกอยู่ในความหายนะได้ตลอดเวลา ลักษณะดังกล่าวจึงสอดคล้องกับฉากและบรรยากาศของความเป็นดิสโทเปียซึ่งผู้คนในสังคมได้รับผลกระทบต่อนชีวิตในทางร้าย

การสร้างฉากและบรรยากาศแบบดิสโทเปียสรุปได้ว่า ฉากและบรรยากาศหลังเหตุการณ์โลกาวสานนำเสนอผลของความหายนะที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ โลกในอนาคตที่เต็มไปด้วยซากปรักหักพังของสิ่งก่อสร้างซึ่งได้รับผลกระทบจากสงครามหรือแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ ภาพของทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ขาดแคลนจากการเปลี่ยนแปลงสภาพของโลก และการแบ่งพื้นที่เพื่อจำแนกชนชั้นแสดงถึงความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม เป็นต้น ลักษณะตามที่กล่าวมานี้ล้วนสัมพันธ์กับมโนทัศน์ดิสโทเปีย เพราะแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ได้รับความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิตซึ่งสะท้อนผ่านฉากและบรรยากาศของสังคมดิสโทเปีย

2.2.4 การนำเสนอมโนทัศน์ดิสโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญญา

ในวรรณกรรมปัจจุบัน

การนำเสนอมโนทัศน์ดิสโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญญาเป็นภาพแทนของสังคมเชิงลบ จากการศึกษาตัวบทนวนิยายและเรื่องสั้น ผู้วิจัยพบประเด็นศึกษาจำนวน 4 ลักษณะซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) สัญญาของอำนาจรัฐและองค์กรดิสโทเปีย

การควบคุมสังคมด้วยการใช้อำนาจรัฐหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นลักษณะสำคัญของแนวคิดดิสโทเปีย ผู้วิจัยพบว่านวนิยายและเรื่องสั้นได้แสดงภาพแทนของสังคมที่ประชาชนถูกจำกัดเสรีภาพทั้งทางร่างกาย ความคิด และจิตใจภายใต้การควบคุมของรัฐหรือองค์กร เช่น นวนิยายเรื่อง **เมืองนิมิตร** ของม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์ กล่าวถึงตัวละครรุ่ง ซึ่งแสดงความคิดเห็นต่อรัฐบาลไว้ว่า “รัฐบาลของผู้นำแห่งประเทศไทยได้จับกุมประปักษ์ของตนไปทำทารุณกรรมจำนวนมาก ขึ้นทุกที่ รัฐบาลอาจไม่รู้ว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการตัดทอนโอกาสแห่งความเจริญของชาติ ด้วยมือคิดรัก โลภ โกรธ หลง มากำบังปัญญา” (นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว., 2513, น. 293) จากตัวอย่างจะเห็นได้ถึงบทบาทของรัฐที่ใช้อำนาจในการจัดการผู้มีความคิดเห็นแตกต่าง ซึ่งการกระทำของรัฐอาจทำให้สูญเสียทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่ามีความสามารถในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต ลักษณะเช่นเดียวกันนี้ปรากฏในนวนิยายเรื่อง **เบสเมนต์ มูน** ของปราบดาหุ่ยน์ ที่ว่า

ในความเป็นจริง, ประชาชนส่วนใหญ่ที่ถูกจำกัดในครั้งนั้นคือผู้มีทัศนคติเป็นปรปักษ์ต่ออำนาจนิยมและเครือข่ายอำนาจเก่า, ตกค้างต่อเนื่องมาจากเหตุการณ์กบฏ 4 ตุลาคม 2029. เป็นเรื่องน่าประทับใจไม่น้อยทีเดียวที่ทางการไทยให้ชื่อเรียกปฏิบัติการกวาดล้างระหว่างสงครามว่า “แฮปปี้เอนด์”, สอดคล้องอย่างยิ่งกับความเป็นประเทศนิทานและอุดมคติ “สุขสันต์ตรานานเท่านั้น” กับความหมายคำสแลงของบริการสำเร็จความใคร่ที่ใช้สืบต่อกันมาตั้งแต่ศตวรรษที่ยี่สิบ.

(ปราบดา หุ่ยน์, 2561, น. 70-71)

นวนิยายเรื่อง **เบสเมนต์ มูน** แสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจรัฐจำกัดประชาชนที่ต่อต้านรัฐบาลด้วยความรุนแรงและสร้างวาทกรรมสังคมแห่งความปกติสุขขึ้นมาแทนเพื่อควบคุมประชาชน ด้วยเหตุนี้การใช้อำนาจรัฐควบคุมสังคมและจำกัดผู้เห็นต่างอย่างรุนแรงเป็นสัญลักษณ์ของรัฐดิสโทเปีย ซึ่งประชาชนต้องอยู่ภายใต้การควบคุมและจัดการของรัฐ ซึ่งนอกจากการใช้อำนาจของรัฐแล้วองค์กรก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดสังคมดิสโทเปีย โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับโลกในอนาคตหลังเหตุการณ์โลกาวสานเมื่อเกิดสังคมใหม่แต่กลับถูกควบคุมโดยองค์กรใดองค์กรหนึ่งซึ่งจะมีผู้นำสูงสุดเป็นผู้บงการ เช่น องค์กรโววาและหน่วยงานทหารทาร์ส ผู้คิดค้นการใช้สำเนาสำนักควบคุมมนุษย์ จากเรื่อง **เบสเมนต์ มูน** ของปราบดาหุ่ยน์ หรือองค์กรลับซึ่งมีหน้าที่ดำเนินการผ่าตัดมนุษย์เพื่อลบความทรงจำ จากเรื่องสั้น **สะกด 4 เรื่องลับสมอง** ของวรรณกรรมลิมประพทธีกุล และจากเรื่องสั้น **มานนาแห่งชีวิต** ของนิธินา ปรีชาทวีกิจ กล่าวถึงคอร์นุโคเปีย บริษัทที่คิดค้นมานนาและเน็กทาร์อาหารและเครื่องดื่มสังเคราะห์จากขยะรีไซเคิล เพื่อจำกัดการ

บริโภคของมนุษย์ จะเห็นได้ว่าการใช้อำนาจของรัฐและองค์กรเป็นสัญลักษณ์ของการควบคุมสังคมให้ เป็นไปตามความต้องการของผู้มีอำนาจ ด้วยเหตุนี้พฤติกรรมกรรมการควบคุมสังคมของรัฐและองค์กร เหล่านี้จึงสัมพันธ์กับมโนทัศน์ดิสโทเปียสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ของการใช้อำนาจแสวงหา ผลประโยชน์และการใช้ความรุนแรงควบคุมสังคมซึ่งเป็นภาพแทนของมโนทัศน์ดิสโทเปียที่ชัดเจน ที่สุด

2) สัญญาของการควบคุมธรรมชาติมนุษย์

แนวคิดดิสโทเปียมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ ดังนั้นการควบคุม ธรรมชาติของมนุษย์ คือการตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปีย ซึ่งสืบเนื่องจากการวิเคราะห์สัญญาของอำนาจ รัฐและองค์กรดิสโทเปีย ผู้วิจัยพบว่าใช้อำนาจของรัฐและองค์กรดิสโทเปียมีลักษณะการควบคุม จำกัดเสรีภาพของผู้คนโดยเฉพาะการควบคุมความต้องการด้านปัจจัยสี่ของมนุษย์ โดยพบว่าเรื่องสั้น **สะกด 4** กล่าวถึงพฤติกรรมกรรมการควบคุมธรรมชาติของมนุษย์ เช่น การควบคุมการบริโภคอาหาร การควบคุมสภาพร่างกาย และการควบคุมอารมณ์ความรู้สึก เป็นต้น

จากเรื่องสั้น **มานนาแห่งชีวิต** ของนิธินา ปรีชาทวีกิจ นำเสนอการตั้ง คำถามของตัวละครเกี่ยวกับความสุขในชีวิตของมนุษย์ ว่ามนุษย์จะมีความสุขได้อย่างไรหากถูกจำกัด สิทธิเสรีภาพในการรับประทานอาหารเพราะโลกในอนาคตทุกคนต้องรับประทานอาหารสังเคราะห์ ที่มาจากขยะรีไซเคิล เช่นตัวอย่าง

“แล้ว...เราอยู่ไปทำไม” คำถามที่หญิงคนนั้นเคยถามผมกลับดังขึ้นในห้วงความคิด

พวกเขาบอกว่าเราอยู่ในสภาวะที่ดีที่สุดแล้ว ต่อให้ไม่ได้กินอาหารตามธรรมชาติ ไม่ อาจทำอาหาร ไม่มีความสัมพันธ์แบบญาติร่วมสายเลือด เราก็มีความสุขและความผ่อนคลาย มีความสัมพันธ์ฉันเพื่อนหรือคนรักได้

ถึงจะเป็นอาหารสังเคราะห์ ถ้ามันให้พลังงานและสารอาหารเพียงพอก็ไม่ใช่ไร่นานา พวกเราโตและมีชีวิตอยู่กับมานนาในทุก ๆ วัน...และหลายคนก็มีอายุยืนถึงสิบห้าสิบปี อายุขัยยาวนานขนาดที่ยากจะหาได้ในโลกที่ขาดแคลนอาหาร

แต่ว่า...

“มันไม่ควรจะเป็นอย่างนั้น...” ผมเหม่อมองภาพวาดอาหารที่แปะเรียงรายบน ผืนหนัง

(ปราบดา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น. 207-208)

การตั้งคำถามเป็นสัญลักษณ์ของความคิดขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวละคร เป็นจุดเริ่มต้นของการต่อต้านจากภายในจิตใจสู่พฤติกรรมการแสดงออกภายนอก ดังเช่น การตั้งคำถามของตัวละครต่อความหมายของชีวิตเมื่อไม่สามารถเลือกรับประทานอาหารที่มีรสชาติได้ ชีวิตของคนก็ไม่มี ความหมาย ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครเป็นภาพแทนของความทุกข์ที่เกิดจากการถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ นอกจากนี้ในเรื่อง **ลา-คะ** ของสุพิเศษ ศศิวิมล แสดงการควบคุมธรรมชาติของมนุษย์ด้านอารมณ์ความรู้สึก โดยรัฐบาลเป็นผู้ควบคุมไม่ให้ประชาชนมีความใคร่เพราะเป็นสาเหตุของอาชญากรรมทางเพศ ที่ว่า “สิ่งที่รัฐบาลคิดเอาไว้เหมาะสมกับทุกคนแล้ว คุณจะใช้ชีวิตอย่างมีความสุขปลอดภัยเมื่ออยู่ในความดูแลของเรา โปรดจำไว้ว่าความใคร่เป็นอาชญากรรมและเราไม่ต้องการให้ประชาชนของเรามีความรู้สึกนั้นอีก แม้แต่คนเดียว” (ปราบดา หยุ่น (บ.ก.), 2558, น. 291) การควบคุมอารมณ์ความรู้สึกทางเพศซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ส่งผลต่อสภาพร่างกายจิตใจ และการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นลักษณะการควบคุมสังคมแบบดิสโทเปียอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าการควบคุมธรรมชาติของมนุษย์สื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ของการจำกัดสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของมนุษย์

3) สัญลักษณ์ของแผ่นดินไหว

การสร้างเหตุการณ์โลกาวสานในนวนิยายมีลักษณะสัมพันธ์กับการเกิดแผ่นดินไหวครั้งรุนแรง ผู้วิจัยพบว่านวนิยายชุด**นวมิพานต์ คชาปุระและนครไอยรา** แสดงให้เห็นถึงเหตุการณ์แผ่นดินไหวซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ เช่นตัวอย่างจากเรื่อง**ตรีเนตรทิพย์** ของอลินา ความว่า

แต่ไม่มีอะไรร้ายแรงเท่ากับแผ่นดินไหวรุนแรงที่ทำให้แผ่นดินส่วนใหญ่จมลงสู่ทะเลที่เหลื่อรอดจากการกลืนกินของทะเลก็ถูกเพลิงจากใต้ดินเผาผลาญ ผู้คนและสัตว์นานาชนิดล้มตายกันเป็นเปื้อน

ทว่าแรงสั่นสะเทือนได้ผลักดันดินแดนที่แอบซ่อนในรอยต่อของโลกให้ปรากฏขึ้น ดินแดนที่มนุษย์เคยคิดว่ามีอยู่ในจินตนาการของคนโบราณผุดขึ้นท่ามกลางความล่มสลายของมนุษยชาติ

ดินแดนที่เรียนขานกันว่า นิมิพานต์

แต่ผลของพิบัติภัยส่งแรงสั่นสะเทือนในดินแดนนิมิพานต์เช่นกัน ภูเขา สระน้ำ ป่า และสัตว์อันวิจิตรพิสดารที่มนุษย์เคยแค่ฝันถึงล้มหายตายจากและสูญพันธุ์เป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกับของพื้นโลก ซ้ำร้ายลาวาและกรดทำลายล้างยังแผ่กระจายออกมาจากใต้ฐานเขาไกรลาส ส่งให้เกิดมหาอัคคีล้างผลาญรุนแรงไม่แพ้ของโลก

(อลินา, 2557, น. 1-2)

การเกิดแผ่นดินไหวเป็นจุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ภัยพิบัติครั้งใหญ่ทำให้โลกมนุษย์และป่าหิมพานต์ล่มสลายจนเกิดแผ่นดินใหม่ที่เรียกว่านวมินทวนต์ แผ่นดินไหวจึงเป็นสัญลักษณ์ของการทำลายล้าง ส่วนนวนิยายเรื่อง**คชาปุระ**และ**นครไอยรา** ของพงศกร เป็นนวนิยายที่มีเนื้อเรื่องต่อเนื่องกัน ใน**นครไอยรา**ได้กล่าวถึงสาเหตุที่เมืองคชาปุระกลายเป็นเมืองลับแลทั้งที่แต่เดิมคชาปุระเป็นส่วนหนึ่งของแผ่นดินแหลมทอง แต่เมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหวครั้งใหญ่คชาปุระจึงถูกแยกออกมาและหายสาบสูญในที่สุด ทั้งนี้ในเรื่อง**นครไอยรา**ผู้เขียนยังใช้เหตุการณ์แผ่นดินไหวอีกครั้งหนึ่งเป็นตัวกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงของเมืองคชาปุระ ดังตัวอย่าง

“ไม่มีผู้ใดทราบน้ำพระทัยของพระแม่ธรณีดอกพะยะคะ แต่จากคลื่นสัญญาณที่เราจับได้ พอจะคาดการณ์ได้ว่าเปลือกโลกได้ลงไปจากคชาปุระกำลังจะแตกออก จะเกิดแผ่นดินไหวขนาดใหญ่ อาจจะมีคลื่นยักษ์พัดเข้าถล่มเมือง ภูเขาไฟที่ดับสนิทไปนานแล้ว อาจจะปะทุขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง แผ่นดินบางส่วนอาจจะทรุดตัวลงไป...ทุลกระหม่อมน้ำกำลังจะท่วมฟ้า ปลากำลังจะกินดาว...หากเราไม่ทำอะไรเลยชาวเมืองจะต้องล้มตายลงไปเป็นจำนวนมาก ทรงสั่งอพยพผู้คนเถิดพะยะคะ”

(พงศกร, 2557ช, น. 282)

เหตุการณ์แผ่นดินไหวหรือที่ชาวคชาปุระเรียกว่า “ธรณีสะอื้น” เป็นสัญญาณเตือนการเกิดเหตุภัยพิบัติครั้งใหญ่ ด้วยเหตุนี้ผู้คนในคชาปุระจึงหวาดกลัวแผ่นดินไหวเพราะเหตุการณ์ภัยพิบัติในอดีต แผ่นดินไหวจึงเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดเหตุร้ายในบ้านเมืองเป็นลักษณะการพยากรณ์เหตุการณ์ในอนาคต สรุปได้ว่าเหตุการณ์แผ่นดินไหวจากนวนิยายที่นำมาศึกษาเป็นการสื่อความหมายในเชิงสัญญาณของภัยพิบัติทางธรรมชาติซึ่งเชื่อมโยงกับความเชื่อโบราณเกี่ยวกับเหตุร้ายของบ้านเมือง

4) สัญญาของพื้นที่พิเศษเชิงลบ

พื้นที่พิเศษเชิงลบมีลักษณะตรงข้ามกับพื้นที่พิเศษในอุดมคติ โดยสื่อความหมายพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์โลกาวสานดังปรากฏใน**นวนิยายชุดนวมินทวนต์**ของอลินา ได้กล่าวถึงป่าหิมพานต์ ภายหลังเกิดมหาอัคคี ทำให้สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางลบ เช่นตัวอย่างจากเรื่อง**ตรีเนตรทิพย์** ดังนี้

แต่เหลียวดูรอบกายตอนนี้สิ ไหนกันแกนกลางของจักรวาล ไหนละสรรพสวรรค์ทั้งหกชั้น แล้วยังทวีปทั้งสี่ที่ลอยอยู่เหนือสี่ทันดรสมุทร สาระสำคัญทั้งเจ็ดของป่าหิมพานต์ทั้งหมดแทบไม่มีสิ่งใดเหลือทิ้งไว้ให้เห็น สิ่งที่น่าออกแบบสวารัฐตอนนี้คือ ป่าโปร่งที่ทั้งกลุ่มพักอยู่ยามนี้มีสภาพไม่ต่างอะไรจากอุทยานเทวินทร์เลย ป่าทางฝั่งโน้นยังอาจจะดีเสียกว่าเพราะมีสัตว์ใหญ่น้อย และต้นไม้ก็ดูอุดมสมบูรณ์กว่าที่นี่ นี่ถ้ากลุ่มตรงหน้าไม่ใช่บรรลัยที่ไม่มีปานดำบนใบหน้าและรูปกาย ไม่มีซากของเหราที่ถูกถลกมันแล้วหอบหัวอยู่บนหลังของบรรลัยที่เท่ากับสองตน เผลอ ๆ ทิพย์อากาศอาจคิดว่าตัวหล่อนยังอยู่ฝั่งนวมิพานต์เสียด้วยซ้ำ

และไม่ได้อยู่ในตัวเมืองด้วย แค่ว่าเมืองที่ห่างไกลออกไปเท่านั้น...

ป่าหิมพานต์ไม่ได้หลงเหลืออะไรอีกแล้วนอกจากตำนาน...

ที่นี่เป็นดินแดนที่ถูกหลงลืมพอ ๆ กับเกาะอกแตกที่มารดาหล่อนข้ามน้ำข้ามทะเลไปอาศัยอยู่

มันช่างหน้าเศร้าเหลือเกิน

(อลินา, 2557, น. 334-335)

จากความคิดของตัวละครจะเห็นได้ว่าป่าหิมพานต์ได้รับความเสียหายจากมหาอัคคีจนไม่สามารถกลับมาเป็นดินแดนอัศจรรย์ได้เช่นเดิม ทั้งเขาพระสุเมรุซึ่งเป็นแกนกลางของจักรวาลก็ทลายลง แม้แต่ทวีปทั้งสี่และมหานทีสี่ทันดรก็สูญสิ้นทั้งหมด ป่าหิมพานต์จึงกลายเป็นพื้นที่พิเศษเชิงลบเป็นสัญลักษณ์ของเหตุการณ์ภัยพิบัติซึ่งทำให้ป่าหิมพานต์ล่มสลาย ซึ่งเหตุการณ์ภัยพิบัติเดียวกันนี้โลกมนุษย์ก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน พิจารณาจากพื้นที่พิเศษของโลกมนุษย์ซึ่งชวานวมิพานต์เรียกว่า เกาะเมืองอกแตก เป็นฉากสำคัญที่ปรากฏในเรื่องเอกเทพ เช่นตัวอย่าง

ส่วนเหตุการณ์ไม่เยือนเกาะนี้หรือเกาะไหน ๆ นั้นง่ายมาก เทพและอสูรมีความเชื่อกันมาตลอดว่า พื้นที่ที่ออกจากนวมิพานต์ พลังอำนาจในตัวก็จะลดลง เรียกมนตร์อะไรไม่ได้ แผลหายยาก ไม่นานก็จะเจ็บป่วยและละสังขารอย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงไม่มีผู้ใดอยากเอาชีวิตออกมาเสี่ยง พวกคนธรรมดาหรือวิทยากรอาจคิดตั้งหลักที่เกาะต่าง ๆ บ้างแต่เมื่อไม่มีความเจริญ...เผ่าพันธุ์ที่รักความสบาย เสียงดนตรีและงานศิลปะก็ไม่รอด ต้องกลับไปนวมิพานต์ดั้งเดิม

ดังนั้นเกาะเมืองอกแตกจึงยังเป็นเกาะที่ล้ำหลัง แม้จะมีนักท่องเที่ยวที่เป็นมนุษย์มาเยือนไม่ขาด แต่มนุษย์ก็ไม่ได้ร่ำรวยขนาดจะทำให้ที่นี่พัฒนาเทียบเท่าหัวเมืองของ นวหิมพานต์ได้

(อลินา, 2559ข, น. 160)

เกาะเมืองอกแตก ก่อนโลกเก่าจะล่มสลายคือทวีปอเมริกาเหนือหลัง เหตุการณ์แผ่นดินไหวรุนแรงทำให้แผ่นดินส่วนใหญ่จมมหาสมุทร เหลือเพียงเกาะสองเกาะที่เหมือน ถูกมีดผ่าแผ่นดินออกจากกันจนกลายเป็นแผ่นดินร้าง กระทั่งถูกค้นพบและฟื้นฟูจนกลายเป็นเกาะ เมืองอกแตกซึ่งเป็นพื้นที่พิเศษเชิงลบที่เทพและอสูรจะไม่เดินทางไปเพราะความเชื่อว่าพลังความเป็น เทพและอสูรจะหมดสิ้นอาจทำให้ละสังขารได้ เกาะเมืองอกแตกจึงไม่ได้รับการพัฒนาเหมือนพื้นที่ อื่น ๆ ในนวหิมพานต์ อาจกล่าวได้ว่าเกาะเมืองอกแตกแสดงถึงสัญญาความเสมอภาคของเผ่าพันธุ์ ต่าง ๆ เพราะไม่มีใครใดสามารถใช้อิทธิฤทธิ์ในเกาะเมืองอกแตกได้ เกาะเมืองอกแตกจึงเป็นพื้นที่พิเศษ เชิงลบของนวหิมพานต์

การนำเสนอมนต์ศันตีสโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญญาในวรรณกรรมปัจจุบัน พบการสื่อความหมายทางสัญญาเชิงลบซึ่งสัมพันธ์กับมนต์ศันตีสโทเปียอย่างชัดเจน เช่น การใช้ อำนาจควบคุมสังคมตั้งแต่ปัจจัยพื้นฐานของชีวิต ความคิดและจิตใจ โดยนำเสนอผ่านการใช้ สัญลักษณ์สะท้อนภาพสังคมเชิงลบ ดังนั้นจากการวิเคราะห์จึงสรุปได้ว่าตัวบทนวนิยายและเรื่องสั้นที่ นำมาศึกษาเป็นภาพแทนของมนต์ศันตีสโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญญา

จากการศึกษาวิธีการนำเสนอมนต์ศันตีสโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย พบว่า ตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันมีวิธีการนำเสนอมนต์ศันตีสโทเปียและดิสโทเปีย ในลักษณะใกล้เคียงกัน ได้แก่ การสร้างเหตุการณ์ การสร้างตัวละคร การสร้างฉากและบรรยากาศ และการสื่อความหมายเชิงสัญญา ในการจัดกลุ่มวรรณกรรมปัจจุบันโดยจำแนกเป็น วรรณกรรม คลาสสิกใหม่ วรรณกรรมจินตนิยาย และวรรณกรรมดิสโทเปีย ทำให้เห็นถึงวิธีการนำเสนอ มนต์ศันตีสโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยได้อย่างชัดเจน พบลักษณะสืบทอดและผลิตซ้ำ วิธีการนำเสนอจากวรรณคดีโบราณมาถึงวรรณกรรมปัจจุบัน ทั้งยังเห็นถึงพลวัตของวรรณกรรม ปัจจุบันซึ่งมีความเคลื่อนไหวของกลุ่มวรรณกรรมดิสโทเปียมากขึ้น ดังนั้นการวิเคราะห์วิธีการ นำเสนอมนต์ศันตีสโทเปียและดิสโทเปียแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมไทยได้นำเสนอการประกอบสร้าง มนต์ศันตีสโทเปียและดิสโทเปียจากวรรณคดีโบราณมาถึงวรรณกรรมปัจจุบันได้อย่างต่อเนื่องชัดเจน

บทที่ 6

บทสรุป

วิทยานิพนธ์เรื่อง มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยมีจุดมุ่งหมายของการวิจัย คือ วิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย และวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ผู้วิจัยได้คัดสรรตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันซึ่งปรากฏมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียตามนิยามความหมายที่กำหนดไว้เพื่อใช้ในการศึกษา โดยใช้ตัวบทวรรณคดีโบราณจำนวน 5 เรื่อง และวรรณกรรมปัจจุบันประเภทนวนิยายและเรื่องสั้นจำนวน 12 เรื่อง สามารถสรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยเรื่อง มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ผู้วิจัยได้จำแนกการสรุปผลการวิจัยเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน กลวิธีการนำเสนอ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ และกลวิธีการนำเสนอ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ

การวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ พบว่า ตัวบทวรรณคดีโบราณจำนวน 5 เรื่องที่นำมาศึกษาได้แก่ **ไตรภูมิพระร่วง** **ลิลิตโองการแช่งน้ำ** **เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา** **พระมอญคำหลวง** และ **กาพย์พระไชยสุริยา** ปรากฏมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในมิติต่าง ๆ ดังนี้ สังคม การเมืองการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพศภาวะ สรุปผลการศึกษาได้ว่า มโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณคดีโบราณแสดงถึงโลกสมบูรณแบบหรือโลกในอุดมคติ โดยเฉพาะ **ไตรภูมิพระร่วง** ถือเป็นต้นแบบการสร้างโลกอุดมคติ เช่น สวรรค์ ป่าหิมพานต์ อุดรกรูทวิปอันเป็นความปรารถนาของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้วรรณคดีโบราณจึงสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปีย ทั้งยังเห็นได้ว่ามโนทัศน์ยูโทเปียในวรรณคดีโบราณมักถูกนำไปผลิตซ้ำในวรรณคดีโบราณเรื่องอื่น ๆ และปรากฏในวรรณกรรมปัจจุบันด้วยเช่นกัน สำหรับมโนทัศน์ดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณเป็นลักษณะของสังคมเชิงลบ มักนำเสนอผ่านแนวคิดการสิ้นโลกหรือโลกาวสาน ผู้วิจัยพบว่ามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณได้รับอิทธิพลทางศาสนาการเป็นหลัก

โดยเฉพาะการเชื่อมโยงศีลธรรมกับพฤติกรรมของคนในสังคมเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดโลกยูโทเปียหรือดิสโทเปียได้

2. มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

ผู้วิจัยจำแนกกลุ่มวรรณกรรมปัจจุบันเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ วรรณกรรมคลาสสิกใหม่ วรรณกรรมจินตนิยาย และวรรณกรรมดิสโทเปีย เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมปัจจุบัน แต่ละกลุ่มกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย จากการศึกษาตัวบทนวนิยายและเรื่องสั้นจำนวน 12 เรื่อง ได้แก่ ได้แก่ เมืองนิมิตร เมืองเนรมิต ตรีเนตรทิพย์ ทูตยอสูร เพชรรากษส เอกเทพ วิวาท พิทยาธร นิลนาคินทร์ คชาปุระ นครไอยรา เบสเมนต์ มูน และสะกด 4 ปราบกมมโนทัศน์ยูโทเปีย และดิสโทเปียในมิติต่าง ๆ ดังนี้ สังคม การเมืองการปกครอง ศาสนา เทคโนโลยี ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพศภาวะ ซึ่งมีเนื้อเรื่องและแนวคิดสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย

สรุปผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมปัจจุบันมีความเชื่อมโยงกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียใกล้เคียงกับวรรณคดีโบราณ โดยเฉพาะการผลิตซ้ำมโนทัศน์ยูโทเปียจากวรรณคดีโบราณมายังวรรณกรรมปัจจุบัน พบมากในกลุ่มวรรณกรรมจินตนิยาย ส่วนมโนทัศน์ดิสโทเปียปรากฏสอดคล้องกับกลุ่มวรรณกรรมดิสโทเปียเด่นชัดที่สุด และกลุ่มวรรณกรรมคลาสสิก กลุ่มวรรณกรรมจินตนิยายรองลงมาตามลำดับ สื่อความหมายให้เห็นว่ามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียมีลักษณะของการสืบทอดและผลิตซ้ำจากวรรณคดีโบราณมาถึงวรรณกรรมปัจจุบัน โดยการแบ่งกลุ่มวรรณกรรมมีผลต่อลักษณะของมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียที่ปรากฏในวรรณกรรมปัจจุบัน

3. กลวิธีการนำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณ

สรุปผลการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณคดีโบราณพบประเด็นการศึกษา ดังนี้ การสร้างเหตุการณ์ ยูโทเปียจะนำเสนอความวิบัติก่อนแล้วจึงแสวงหาความเจริญหรือสังคมอุดมคติ ส่วนดิสโทเปียจะแสดงความเจริญของสังคมก่อนเข้าสู่กลียุคและความวิบัติล่มสลายในที่สุด ในประเด็นการสร้างตัวละครแบบยูโทเปียและดิสโทเปียพบว่า มีการสร้างตัวละครลักษณะคู่เปรียบเทียบทั้งด้านกายภาพและพฤติกรรมในลักษณะดีและร้าย สำหรับการสร้างฉากและบรรยากาศยูโทเปียและดิสโทเปียพบว่า ฉากและบรรยากาศแบบยูโทเปียในวรรณคดีโบราณจะแสดงถึงสถานที่ในอุดมคติของมนุษย์ แต่ฉากและบรรยากาศดิสโทเปียจะสื่อถึงสถานที่และบรรยากาศที่น่าสะพรึงกลัว หรือการเกิดกลียุคความวุ่นวายเมื่อผู้คนขาดศีลธรรม และประเด็นการนำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียเชิงสัญลักษณ์โดยวิเคราะห์จากการสื่อความหมายผ่านสัญลักษณ์และการตีความสัญลักษณ์พบว่า ในวรรณคดีโบราณมีการแฝงความคิดเชิงสัญลักษณ์เกี่ยวกับโลกในอุดมคติและโลกในเชิงลบ

4. กลวิธีการนำเสนอโน้ตศัณยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน

ผลการวิจัยกลวิธีการนำเสนอโน้ตศัณยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบัน ใช้การแบ่งกลุ่มวรรณกรรมปัจจุบันในการวิเคราะห์ โดยจำแนกเป็นวรรณกรรมคลาสสิกใหม่ วรรณกรรมจินตนิยาย และวรรณกรรมดิสโทเปีย พบว่าการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียและดิสโทเปีย ในวรรณกรรมปัจจุบันมีทั้งลักษณะร่วมและลักษณะต่างกัน ซึ่งเหตุการณ์ที่มีลักษณะร่วมกันคือ ปรากฏเหตุการณ์โลกวิบัติเหมือนกัน ส่วนลักษณะที่แตกต่างกันคือ ภายหลังเหตุการณ์โลกวิบัติหาก เป็นยูโทเปียจะเกิดโลกใหม่ที่มีการพัฒนา หากเป็นดิสโทเปียจะเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงลบและผู้คน ยังเผชิญความหายนะ ประเด็นต่อมาการสร้างตัวละคร พบตัวละครในโลกอุดมคติกับการสร้างตัวละครในโลกดิสโทเปียผ่านลักษณะทางกายภาพและพฤติกรรมซึ่งตรงข้ามกัน ในการสร้างฉากและบรรยากาศแบบยูโทเปียและดิสโทเปียซึ่งสัมพันธ์กับการสร้างเหตุการณ์ภายหลังโลกาวสานมีลักษณะตรงข้ามกัน ยูโทเปียจะเป็นฉากความสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาสังคมในโลกใหม่ ส่วนดิสโทเปียแสดงความล่มสลายทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งชี้ให้เห็นความเหลื่อมล้ำในสังคม และประเด็นสุดท้าย การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์พบการสื่อความหมายของยูโทเปียสัมพันธ์กับความพิเศษของสิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิดความเป็นอุดมคติ ส่วนดิสโทเปียในเชิงสัญลักษณ์สื่อความหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจควบคุมสังคมทำให้เกิดสภาวะดิสโทเปีย

ภาพรวมของกลวิธีการนำเสนอโน้ตศัณยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมปัจจุบันมีลักษณะใกล้เคียงกับวรรณคดีโบราณ จากการแบ่งกลุ่มวรรณกรรมเป็น 3 ลักษณะ ทำให้เห็นถึงกลวิธีการนำเสนอโน้ตศัณยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยได้อย่างชัดเจน โดยพบลักษณะสืบทอดและผลิตซ้ำกลวิธีการนำเสนอจากวรรณคดีโบราณมาถึงวรรณกรรมปัจจุบันในกลุ่มวรรณกรรมคลาสสิกและวรรณกรรมจินตนิยาย ทั้งยังเห็นถึงพลวัตของวรรณกรรมปัจจุบันซึ่งมีความเคลื่อนไหวของกลุ่มวรรณกรรมดิสโทเปียเด่นชัดที่สุด

อภิปรายผล

การวิเคราะห์โน้ตศัณยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ผู้วิจัยมีข้อสังเกต ข้อค้นพบ และข้อถกเถียงต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยจำแนกการอภิปรายผลเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. อิทธิพลของตัวบทวรรณกรรมที่มีต่อโน้ตศัณยูโทเปียและดิสโทเปีย

การนำตัวบทวรรณคดีโบราณจำนวน 5 เรื่องมาใช้ในการศึกษา พบว่าวรรณคดีแต่ละเรื่องแตกต่างกันด้านยุคสมัยและประเภทของวรรณคดีทำให้ความสอดคล้องกับโน้ตศัณยูโทเปียและดิสโทเปียต่างกัน โดย**ไตรภูมิพระร่วง**เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาสมัยสุโขทัยมีอิทธิพลต่อความเชื่อและการดำเนินชีวิตของคนไทยมาอย่างช้านาน จากการวิเคราะห์เนื้อหาใน**ไตรภูมิพระร่วง** พบว่าเป็นวรรณคดีโบราณที่แสดงมโนทัศน์ดั้งเดิมของไทยผ่านกรอบคิดทางพุทธศาสนา และมีความสอดคล้องกับ

มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียค่อนข้างเด่นชัด โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับหลักศีลธรรม มีความสัมพันธ์กับความเป็นอุดมคติหรือลักษณะของยูโทเปีย หากคนในสังคมมีศีลธรรมบ้านเมืองจะสงบสุขมีความเจริญ ในทางตรงข้ามหากผู้คนขาดศีลธรรม สังคมจะเกิดความวุ่นวายซึ่งเป็นลักษณะของดิสโทเปีย ลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิดของธัญญา สังขพันธานนท์ (2556, น. 169) ซึ่งกล่าวว่า “การแบ่งภูมิทั้งสาม คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ ตามจักรวาลวิทยาแบบพุทธเป็นการแบ่งโดยใช้วิธีจัดลำดับชั้นในเชิงสูงต่ำจากกามภูมิไปสู่ชั้นสูงสุดคืออรุณภูมิ นับเป็นการจัดลำดับชั้นทางศีลธรรม หรือเรียกว่า “คุณภาพทางศีลธรรม” ซึ่งสัตว์โลกจะมีแตกต่างกัน” ดังนั้นกล่าวได้ว่าผู้ใดจะอยู่ในสังคมอุดมคติแบบยูโทเปียหรืออยู่ในสังคมดิสโทเปียล้วนขึ้นอยู่กับคุณภาพทางศีลธรรมของบุคคลนั้น

ทั้งนี้จาก**ไตรภูมิพระร่วง**พบการผลิตซ้ำความเป็นยูโทเปียและดิสโทเปียโดยมีหลักศีลธรรมเป็นปัจจัยสำคัญเช่นเดียวกันได้แก่ **พระมัลลย์คำหลวง** วรรณคดีพุทธศาสนาสมัยอยุธยา ตอนปลายผลงานพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร เนื้อเรื่องต้องการชี้ให้เห็นความสำคัญของการเทศน์มหาชาติและการได้พบพระศรีอริยเมตไตรยซึ่งเปรียบได้กับโลกใหม่ในอุดมคติสำหรับผู้มีศีลธรรมเท่านั้น ส่วนผู้ขาดศีลธรรมจะได้รับความทุกข์และไม่พบพุทธศาสนา หรือไม่สามารถเกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรยได้ วรรณคดีทั้งสองเรื่องจึงปรากฏลักษณะของยูโทเปียในแง่ความสัมพันธ์กับศีลธรรมและมีลักษณะของดิสโทเปียซึ่งสัมพันธ์กับการขาดศีลธรรม

นอกจากนี้ยังมีวรรณคดีประเภทอื่นที่นำมาใช้ในการศึกษา ได้แก่ **ลิลิตโองการแช่งน้ำ** วรรณคดีพิธีกรรมใช้ประกอบพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สยามตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น จากการวิเคราะห์พบความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย เนื้อความโดยมากกล่าวถึงคำสาปแช่งและการลงโทษผู้คิดคดทรยศทำให้เกิดความหวาดกลัวเปรียบได้กับกับอยู่ในสภาวะดิสโทเปีย ส่วนเนื้อความที่แสดงถึงแนวคิดยูโทเปียปรากฏเป็นส่วนน้อย เช่น การให้รางวัลแก่ผู้ภักดีต่อกษัตริย์ในตอนท้ายเรื่องเป็นความคาดหวังต่อความสุขในอนาคต ทั้งนี้ลักษณะดังกล่าวมีความใกล้เคียงกับ **เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา** ซึ่งเป็นวรรณคดีการทำนายชะตาบ้านเมืองในสมัยอยุธยา และ **ภาพยพระไชยสุริยา** ผลงานประพันธ์ของสุนทรภู่ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ใช้เป็นแบบเรียนหัดอ่านหัดเขียนภาษาไทยสำหรับเด็ก ทั้งสองเรื่องมีนัยเกี่ยวกับมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียปรากฏอยู่โดยมีรูปแบบเรื่องคล้ายกัน กล่าวคือ ต้นเรื่องแสดงภาพบ้านเมืองสงบสุข และเจริญรุ่งเรืองเพราะปัจจัยหลายด้าน เช่น สังคม การเมืองการปกครอง ศาสนา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสมบูรณ์แบบสอดคล้องกับลักษณะของยูโทเปียในความเป็นสังคมอุดมคติ แต่เนื้อความในส่วนต่อมาแสดงให้เห็นถึงความวุ่นวายของบ้านเมืองจากพฤติกรรมเสื่อมของผู้คนและพลเมืองทำให้เกิดความวิปริตเปลี่ยนแปลง ผู้คนเดือดร้อนได้รับผลกระทบต่อชีวิต และเกิดความวุ่นวายที่สุดในที่สุด จะเห็นได้ว่า **เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา** และ **ภาพยพระไชยสุริยา** มีการผลิตซ้ำความคิดเดิมของความอลหม่านสับสนวุ่นวายในสังคม ลักษณะดังกล่าวแสดงถึงมโนทัศน์ดิสโทเปียอย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่าจากวรรณคดีทั้ง 5 เรื่องที่ใช้ในการศึกษาแม้จะมีความแตกต่างด้านยุคสมัยและประเภทของวรรณคดี

แต่ทุกเรื่องปรากฏลักษณะของยูโทเปียและดิสโทเปียโดยมีนัยของการดำรงอยู่และการผลิตซ้ำของ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียปรากฏอยู่

สำหรับตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันที่นำมาศึกษาประเภทนวนิยายและเรื่องสั้นจำนวน 12 เรื่อง และจัดกลุ่มตัวบทวรรณกรรมเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ วรรณกรรมคลาสสิกใหม่ วรรณกรรม จินตนิยาย และวรรณกรรมดิสโทเปีย ผู้วิจัยพบการผลิตซ้ำแนวคิดเกี่ยวกับป่าหิมพานต์ใน **นวนิยายชุด นวหิมพานต์** ประกอบด้วยนวนิยายจำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ **ตรีเนตรทิพย์ ทุดิยอสูร เพชรรากษส เอกเทพ วิวาทพิทยาร** และ **นิลนาคินทร์** ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่ามีผู้นำนวนิยายชุดนี้มาศึกษาในประเด็น การศึกษาความเป็นแฟนตาซีในนวนิยายชุดนวหิมพานต์ ของพนิดา กุลวงษ์ และอุมารินทร์ ตูลารักษ์ (2566, น. 87) กล่าวว่า “นวนิยายชุดนวหิมพานต์เป็นการนำเสนอความมหัศจรรย์ผ่านตัวละคร ของ วิเศษ และฉาก โดยนำเอาไตรภูมิภคที่กล่าวถึงจักรวาลวิทยามาผสมผสานสร้างสรรค์ให้เข้ากับ แนวคิดสมัยใหม่ ซึ่งผู้แต่งมีกลวิธีในการสร้างนวหิมพานต์ที่หลากหลายใช้ตัวละครที่ปรากฏในไตรภูมิ ภคเป็นตัวละครหลักและมีบทบาทสำคัญในดินแดนแห่งนี้” จะเห็นได้ว่างานวิจัยชิ้นนี้แสดงความ คิดเห็นเกี่ยวกับการนำตัวละครในป่าหิมพานต์จากไตรภูมิภคหรือ **ไตรภูมิพระร่วง** มาเสนอบทบาท ใหม่ในนวนิยายชุดเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับผู้วิจัยซึ่งเห็นว่า ผู้เขียนใช้โครงสร้างของป่าหิมพานต์มา นำเสนอใหม่ในรูปแบบของนวนิยายชุด และสร้างเหตุการณ์ให้ป่าหิมพานต์ล่มสลายเปลี่ยนแปลงไป จากองค์ความรู้เดิมของป่าหิมพานต์ในวรรณคดีโบราณ อย่างไรก็ตามผู้เขียนยังคงนำเสนอตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์ในป่าหิมพานต์ภายหลังการเปลี่ยนแปลงนับเป็นการผลิตซ้ำที่สอดคล้องกับการ นำเสนอความแตกต่างระหว่างป่าหิมพานต์ในวรรณคดีโบราณกับป่าหิมพานต์หลังเหตุการณ์โลกวิบัติ ได้อย่างน่าสนใจ

เกี่ยวกับตัวบทนวนิยายเรื่อง **เมืองนิมิตร** ของม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์ ผู้วิจัย มีความคิดเห็นว่าการสื่อความคิดเกี่ยวกับเมืองในอุดมคติซึ่งเป็นภาพฝันของรุ่ง จิตเกษม ตัวละครเอก ดังที่วีรวัดน์ อินทรพร (2553) ได้ศึกษา เมืองนิมิตร: “อุดมทัศน์” ของนักอุดมคติ พบว่าการวิเคราะห์แก่นเรื่องของ เมืองนิมิตร ได้นำเสนอให้เห็นการดำเนินชีวิตของมนุษย์ผู้มีอุดมคติ ถึงแม้จะต้องเผชิญกับความผิดหวังที่สิ่งต่าง ๆ ไม่เป็นไปตามคิดแต่ตัวละครก็ไม่ยอมพ่ายแพ้และ ยืนหยัดที่จะสู้เพื่ออุดมคติของตนต่อไปจึงนับได้ว่าเป็นการมุ่งเชิดชู อุดมทัศน์ ของมนุษย์ ผู้แต่งได้ วิพากษ์วิจารณ์สังคมผ่านความคิดเห็นของรุ่ง และความหวังว่าวันหนึ่งข้างหน้าโลกนี้กลายเป็นโลกอัน สมบูรณ์แบบ จากแนวคิดนี้ผู้วิจัยมีความคิดเห็นบางส่วนสอดคล้องกับผู้ศึกษาเกี่ยวกับการนำเสนอ ความคิดของรุ่ง จิตเกษม ผู้เป็นนักอุดมคติซึ่งต้องการสร้างสังคมแห่งความเสมอภาคเป็นสังคมใน อุดมคติ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยคิดว่าในความเป็นจริงรุ่ง จิตเกษมกลับตกอยู่ภายใต้กลไกของสังคมและ การควบคุมของรัฐบาล นวนิยายเรื่องนี้จึงมีบรรยากาศของมโนทัศน์ดิสโทเปียมากกว่าความเป็นเมือง ในอุดมคติของรุ่ง จิตเกษม ซึ่ง **เมืองนิมิตร** แสดงนิยามความหมายของยูโทเปียได้อย่างชัดเจนที่สุด คือ “เมืองในอุดมคติที่ไม่มีอยู่จริง”

นวนิยายเรื่อง **คชาปุระและนครไอยรา** ของพงศกร เป็นนวนิยายสองเรื่องที่มีเนื้อหาต่อเนื่องกัน ผู้เขียนนำเสนอนวนิยายในแนวจินตนิยายหรือแฟนตาซี เนื้อเรื่องเป็นการตามหาเมืองที่สาบสูญโดยนำประเด็นปัญหาสถานะโลกร้อนมาเป็นแนวคิดสำคัญของเรื่อง กล่าวคือ สังคมปัจจุบันซึ่งกำลังเผชิญปัญหาสถานะโลกร้อนที่ทวีความรุนแรงเปรียบได้กับการเข้าสู่ภาวะดิสโทเปียของมนุษย์ และผู้เขียนได้กำหนดปริศนาให้เมืองคชาปุระเป็นทางออกสำคัญในการแก้ปัญหาสถานะโลกร้อน ผู้เขียนจึงให้คชาปุระเปรียบได้กับพื้นที่ยูโทเปีย โดยเฉพาะการนำเสนอระบบการจัดการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในคชาปุระเป็นต้นแบบของการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของมนุษย์โลก ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของอรวรรณ ฤทธิ์ศรีธร และคณะ (2562, น. 141) ได้ศึกษาในเรื่องดินแดนอุดมคติเชิงนิเวศ: พื้นที่ เพศ อำนาจและมายาคติในนวนิยายเรื่องคชาปุระและนครไอยรา ผู้ศึกษากล่าวถึงประเด็นเกี่ยวกับพื้นที่ ความว่า “พื้นที่คชาปุระสามารถถอดรหัสออกมาได้ 3 ประเด็น ได้แก่ คชาปุระในฐานะพื้นที่ที่ถูกทำให้บริสุทธิ์ คชาปุระในฐานะพื้นที่มายาคติของธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง คชาปุระในฐานะพื้นที่ที่ถูกทำให้เป็นอื่น จากการศึกษาพบว่าสิ่งแวดล้อมในเมืองคชาปุระซึ่งเป็นดินแดนอุดมคติเชิงนิเวศ ถูกจัดสรร/คัดเลือก เป็นธรรมชาติที่ถูกคัดสรรมาแล้วว่าเหมาะสมและเมื่อวิเคราะห์การนำช่างมาตั้งเป็นชื่อเมืองและชูประเด็นเรื่องช่างให้ยิ่งใหญ่ขึ้นนั้นมีความเป็นระบอบราชาธิปไตยและการเมืองของธรรมชาติ” สำหรับประเด็นที่สอดคล้องกับแนวคิดยูโทเปียจะเห็นได้ว่างานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าคชาปุระเป็นพื้นที่อุดมคติเชิงนิเวศหรือเปรียบเทียบได้กับมโนทัศน์ยูโทเปียเชิงพื้นที่ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้คชาปุระจึงเปรียบได้กับพื้นที่ยูโทเปียอย่างแท้จริง

การศึกษานวนิยายเรื่อง **เมืองเนรมิต** ของตรี อภิรม ซึ่ง เป็นนวนิยายแนววิทยาศาสตร์เกี่ยวกับโลกในอนาคตผสมผสานความเป็นจินตนิยายหรือแฟนตาซี สำหรับเมืองเนรมิตผู้วิจัยยังไม่พบว่ามีหรือนวนิยายเรื่องนี้มาศึกษาหรือเผยแพร่ผลการศึกษา แต่จากการวิเคราะห์มโนทัศน์และกลวิธีการนำเสนอ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย พบว่า **เมืองเนรมิต** เป็นนวนิยายที่มีการประกอบสร้างความเป็นยูโทเปียและดิสโทเปียชัดเจนที่สุด โดยเมืองเนรมิตสะท้อนภาพพื้นที่ยูโทเปีย เป็นเมืองในอุดมคติที่ผู้คนต้องการ มีความอุดมสมบูรณ์ มีการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การควบคุมจำนวนประชากรให้สอดคล้องกับการใช้ทรัพยากร ตรงข้ามกับมหาตริภคินครซึ่งประกอบด้วยชุมชนต่าง ๆ ได้สะท้อนภาพเมืองที่มีผู้คนอาศัยอยู่ตามซากปรักหักพังของตึกอาคารรกร้างในอดีตหลังสงครามโลกครั้งที่ 3 การเกิดดาวหางขนาดเล็กพุ่งชนโลก และปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ทรัพยากรขาดแคลนผู้คนจึงใช้ชีวิตอย่างยากลำบาก ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าในเรื่อง **เมืองเนรมิต** ผู้คนส่วนมากตกอยู่ในสภาวะดิสโทเปียของเมืองที่ล่มสลาย แต่ในขณะเดียวกันตัวละครเอกก็พยายามแสวงหาเมืองในอุดมคติ คือ เมืองเนรมิต เรื่องนี้จึงเป็นนวนิยายที่มีการประกอบสร้างมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียอย่างชัดเจนที่สุด

สำหรับนวนิยายเรื่องเบสเมนต์ มูน ของปราบดา หยุ่น และสะกด 4 หนังสือรวมเรื่องสั้น 15 เรื่องจากนักเขียน 15 คนเป็นหนังสือรวมงานเขียนผู้เข้าร่วมการอบรม ค่าเขียนงานสร้างสรรค์กรุงเทพมหานคร ครั้งที่ 4 โดยมีปราบดา หยุ่น เป็นบรรณาธิการหนังสือ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่านวนิยายและเรื่องสั้นทั้งสองเรื่อง ผู้เขียนตั้งใจสร้างภาพแทนมโนทัศน์ดิสโทเปียอย่างชัดเจน อาจเพราะเป็นลักษณะของวรรณกรรมร่วมสมัยกับสถานการณ์ปัจจุบันจึงทำให้ผู้เขียนมีข้อมูลและการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดดิสโทเปียจากตะวันตก จึงสร้างตัวบทที่มีลักษณะของดิสโทเปียอย่างแท้จริง กล่าวได้ว่าเบสเมนต์ มูน และสะกด 4 เป็นวรรณกรรมดิสโทเปีย แต่ในขณะเดียวกันผู้วิจัยไม่พบว่านวนิยายเรื่องใดที่มีความตั้งใจสร้างเรื่องแบบยูโทเปียทั้งเรื่อง แต่พบการนำเสนอเรื่องโดยเปรียบเทียบมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย เช่นเรื่องเมืองนิมิตร เมืองเนรมิต นวนิยายชุดนวนิหมพานต์ จำนวน 6 เรื่อง คชาปุระและนครไอยรา

จากการอภิปรายผลในประเด็นอิทธิพลของตัวบทวรรณกรรมที่มีต่อมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย พิสูจน์ได้ว่าในวรรณคดีโบราณปรากฏมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียอย่างชัดเจน และวรรณกรรมปัจจุบันมีการสืบทอด ผิดซ้ำ และผสมผสานมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียจากวรรณคดีโบราณ โดยเฉพาะจากไตรภูมิพระร่วง ขณะเดียวกันก็มีการรับแบบสากลโดยเฉพาะในกลุ่มวรรณกรรมดิสโทเปีย นักเขียนรุ่นใหม่จึงมีการผสมผสานแนวคิดสากลกับแนวคิดดั้งเดิมในวรรณคดีโบราณ ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมไทยมีการประกอบสร้างองค์ความรู้ยูโทเปียและดิสโทเปียอย่างเป็นพลวัตต่อเนื่องผ่านตัวบทวรรณคดีโบราณสู่วรรณกรรมปัจจุบัน

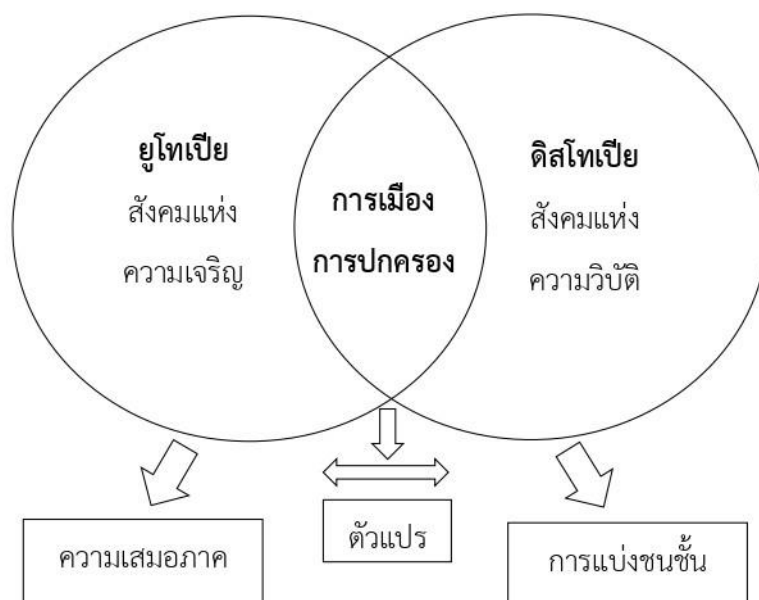
2. มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียกับนัยทางสังคมและการเมืองการปกครอง: ความเสมอภาคและชนชั้น

การวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ทำให้เห็นนัยสำคัญบางอย่างระหว่างมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียกับสังคมและการเมืองการปกครอง ความเสมอภาคและชนชั้น หากย้อนกลับไปพิจารณาจุดเริ่มต้นของยูโทเปีย หนังสือของโทมัส มอร์ ซึ่งหมายถึงสังคมที่ด้อย่างสมบูรณ์ตามอุดมคติ อัจฉรา ชลาชนนาวิณ (2559, น. 18-19) ได้ศึกษา “ยูโทเปีย: มิติทางสังคมศาสตร์” ในประเด็นสำคัญพบว่า แนวคิดและความเชื่อแบบยูโทเปีย ถือเป็นความพยายามของมนุษย์ในการที่จะสร้างสังคมขึ้นมาใหม่ที่สะท้อนคุณค่าของความเป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้น ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในชีวิตหน้า ในโลกของยูโทเปียมนุษย์มีความต้องการที่จำกัด และความต้องการเหล่านั้นสามารถถูกเติมเต็มได้โดยธรรมชาติโดยปราศจากการแก่งแย่ง สงคราม ความยากลำบาก และงานที่ทารุณ ในทางศาสนา ทั้งนี้ยูโทเปียถูกมองเป็นเครื่องช่วยบำบัดมนุษย์ในภาวะที่ยากลำบากของชีวิต แสดงความคาดหวังในการที่จะไปสู่ที่ที่ไม่มีอยู่จริง แต่ก็เป็นที่ที่สมบูรณ์แบบที่อาจจะมียูโทเปียได้ในชีวิตหน้า และยูโทเปียได้แสดงความหมายของสัญญา ในลักษณะของทัศนะคติเชิงบวกเกี่ยวกับโลกในอนาคต ด้วยเหตุนี้ยูโทเปียจึงมีนัยของสังคมอุดมคติอย่างเข้มข้น แต่อย่างไรก็ตามยูโทเปียคือแนวคิดจากฝั่งตะวันตกสำหรับยูโทเปียในโลกตะวันออกปรากฏในลักษณะสังคมอุดมคติดังกล่าวมักถูกเชื่อมโยงกับความเชื่อทาง

ศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคม โดยเฉพาะเรื่องศีลธรรมสามารถเป็นเครื่องกำหนดระดับของสังคมได้อย่างชัดเจน แนวคิดนี้ธัญญา สังขพันธานนท์ (2556, น. 173) ได้วิเคราะห์ไว้ในประเด็น “แนวคิดเรื่องพื้นที่ในวรรณกรรมไตรภูมิ” โดยกล่าวถึงเส้นแบ่งมาตรฐานทางศีลธรรมและจริยธรรม คือมนุสสุภูมิ เป็นเส้นแบ่งพื้นที่ระหว่างพื้นที่อุดมคติ ได้แก่อสูรกรูทวิปและโลกพระศรีอารีย์กับพื้นที่พิเศษก็คืออนรก สวรรค์และป่าหิมพานต์ นรกรนั้นน่าจะจัดอยู่ในพื้นที่พิเศษสำหรับผู้ที่ยึดเบนไปจากมาตรฐานทางสังคม (deviance heterotopias) จากแนวคิดนี้อาจเป็นจุดร่วมของสังคมอุดมคติ หากคนในสังคมมีระดับศีลธรรมสูงจะเกิดสังคมอุดมคติหรือยูโทเปีย แต่ในทางกลับกันหากคนในสังคมมีระดับศีลธรรมต่ำสังคมจะเข้าสู่กลียุคและเกิดความล่มสลายในที่สุดซึ่งแนวคิดตะวันตกเรียกว่าสังคมดิสโทเปีย ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกับยูโทเปีย คือด้านแห่งความเลวร้าย ดิสโทเปียอาจมีต้นกำเนิดจากจุดอ่อนของยูโทเปีย

ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยซึ่งทำให้เกิดมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย คือสภาพสังคม การเมือง การปกครอง ความเสมอภาคและชนชั้น จากการวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยซึ่งปรากฏในมิติต่าง ๆ แต่สิ่งที่แฝงอยู่ในแทบทุกมิติคือ นโยบายสังคม การเมือง การปกครอง และชนชั้น โดยนโยบายสังคมเป็นการแบ่งขั้วอย่างชัดเจนระหว่างสังคมยูโทเปียและดิสโทเปีย ซึ่งเป็นภาพแทนของสังคมแห่งความเจริญและสังคมแห่งความวิบัติ โดยมีตัวแปรสำคัญซึ่งจะทำให้เกิดสังคมยูโทเปียและดิสโทเปียได้นั้นขึ้นอยู่กับการเมืองการปกครองสัมพันธ์กับการนำเสนอแนวคิดการแบ่งชนชั้นในสังคม ซึ่งผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของสังคม การเมือง การปกครอง ความเสมอภาคและชนชั้น ผ่านผังมโนทัศน์ดังนี้

ภาพ 4 ผังมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียกับนโยบายสังคมและการเมืองการปกครอง:
ความเสมอภาคและชนชั้น

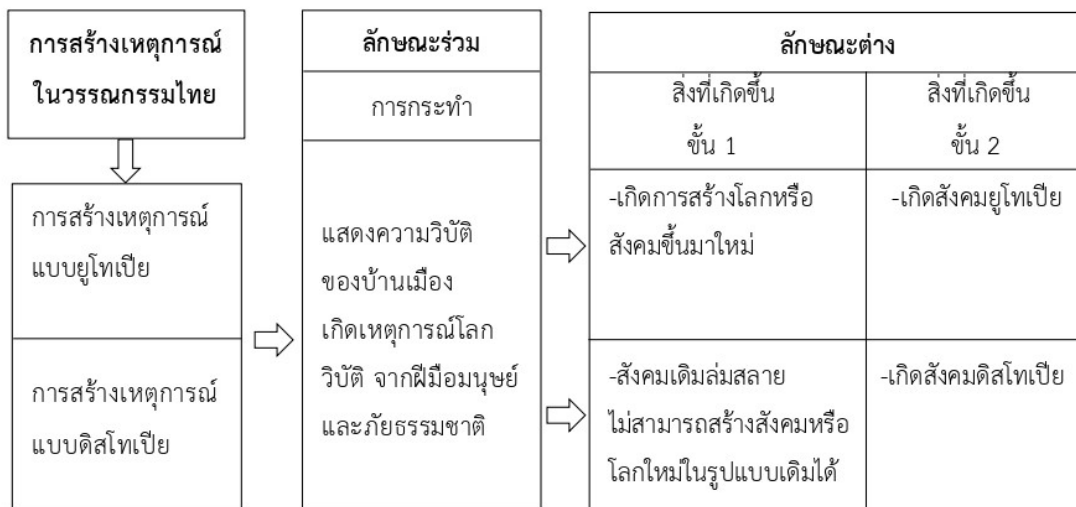
จากผังมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียกับนัยทางสังคมและการเมืองการปกครอง: ความเสมอภาคและชนชั้น จะเห็นได้ว่ายูโทเปียและดิสโทเปียถูกจัดกลุ่มในลักษณะคู่ตรงข้ามกัน แต่ในขณะเดียวกันยูโทเปียและดิสโทเปียกลับมีตัวแปรเดียวกัน คือการเมืองการปกครอง ซึ่งตัวแปรนี้มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดพื้นที่ยูโทเปียและดิสโทเปีย หากสังคมนั้นมีการเมืองการปกครองที่สมบูรณ์แบบทั้งด้านผู้นำและพลเมือง โดยเฉพาะเรื่องความเสมอภาคในสังคมเป็นตัวชี้วัดสังคมยูโทเปียได้ แต่หากสังคมนั้นมีการเมืองการปกครองแบบเผด็จการใช้อำนาจควบคุมพลเมือง มีการแบ่งชนชั้นที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม เพราะชนชั้น คือความแตกต่าง ซึ่งจะทำให้เกิดการต่อต้านและกลายเป็นความหายนะในที่สุด

มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียจึงสัมพันธ์กับนัยทางสังคมและการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะจากตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันซึ่งผู้วิจัยนำมาศึกษามักปรากฏมิติสังคมและการเมืองการปกครองแฝงอยู่กับการวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในมิติอื่น ๆ เช่น มิติเพศภาวะซึ่งสัมพันธ์กับความเสมอภาคและการแบ่งชนชั้นอย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้จึงเป็นข้อค้นพบที่ว่ามโนทัศน์ยูโทเปียจะสัมพันธ์กับแนวคิดสังคมอุดมคติและการเมืองการปกครองที่ดีในลักษณะสังคมแห่งความเสมอภาค ส่วนดิสโทเปียมีลักษณะตรงข้าม คือสังคมแห่งความวิบัติและมีการเมืองการปกครองในลักษณะการใช้อำนาจควบคุมสังคม การแบ่งชนชั้นทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม เกิดเป็นสังคมดิสโทเปียอย่างแท้จริง

3. กลวิธีการนำเสนอ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย: การสืบทอดผลิตซ้ำและพลวัตในวรรณกรรมไทย

กลวิธีการนำเสนอ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ในประเด็น การสร้างเหตุการณ์ การสร้างตัวละคร การสร้างฉากและบรรยากาศ และการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ เพื่อให้เห็นถึงวิธีการที่วรรณกรรมไทยได้นำเสนอ มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย ผู้วิจัยมีข้อค้นพบในประเด็นการวิเคราะห์การสร้างเหตุการณ์และการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ ดังนี้

การวิเคราะห์การสร้างเหตุการณ์ ใช้แนวคิดของ Seymour Chatman (1978) โดยวิเคราะห์ “การกระทำ” และ “สิ่งที่เกิดขึ้น” พบว่าจากตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันสามารถกำหนดรูปแบบการสร้างเหตุการณ์ในลักษณะมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียอย่างชัดเจน ทำให้เห็นถึงโครงสร้างของเหตุการณ์แบบยูโทเปียและดิสโทเปียในลักษณะการกระทำและสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นเหตุเป็นผลกัน ซึ่งจะเห็นได้จากกรอบแนวคิดการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ดังนี้

ภาพ 5 กรอบแนวคิดการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย

จากกรอบแนวคิดพบว่าการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยมีรูปแบบทั้งที่เป็นลักษณะร่วมกันและลักษณะต่างกัน โดยประเด็นซึ่งเป็นลักษณะร่วมกันคือ เริ่มต้นเรื่องโดยการนำเสนอเหตุการณ์โลกวิบัติเช่นเดียวกัน เพื่อแสดงถึงสาเหตุของเรื่องราวที่ตัวละครต้องเผชิญต่อไป หากเป็นการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียในขั้นต่อไปจะกล่าวถึงการสร้างโลกใหม่ เมือง และสังคมใหม่เป็นสถานที่ในอุดมคติและผู้คนมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย แต่ในทางกลับกันขั้นต่อไปของการสร้างเหตุการณ์แบบดิสโทเปียจะไม่ปรากฏโลกหรือสังคมใหม่ที่ดีหรือหากมีก็จะเป็นในลักษณะสังคมแบบดิสโทเปีย เช่นผู้คนต้องดำเนินชีวิตภายใต้สิ่งแวดล้อมเชิงลบ การถูกควบคุม กดขี่ และจำกัดสิทธิเสรีภาพการใช้ชีวิต ลักษณะดังกล่าวเป็นสังคมดิสโทเปียซึ่งเกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์โลกาวสาน ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่าการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยมีการเริ่มต้นในลักษณะเดียวกัน แต่เหตุการณ์ในลำดับต่อมาจะสะท้อนมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียที่แตกต่างกัน

จากข้อค้นพบวิธีการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยจึงสัมพันธ์กับนิยามความหมายการสร้างเหตุการณ์ของ Seymour Chatman ซึ่งกล่าวว่าการสร้างเหตุการณ์ (Events) พิจารณาจาก “เรื่องราว การเรียงร้อยเหตุการณ์ (Events) ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้อาจเป็นลักษณะของ “การกระทำ” (Actions) คือตัวละครเป็นผู้กระทำสิ่งต่าง ๆ หรือเป็นลักษณะของ “สิ่งที่เกิดขึ้น” (Happenings) คือตัวละครเป็นผู้ถูกกระทำจากสิ่งอื่น” (Seymour Chatman, 1978, pp. 44-45) จึงสรุปได้ว่าการสร้างเหตุการณ์แบบยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยมีการร้อยเรียงเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะการสร้างเหตุการณ์โลกาวสานในตอนเริ่มเรื่องใช้ลักษณะร่วมกันระหว่างยูโทเปียและดิสโทเปีย ซึ่งปรากฏทั้งใน

ตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันที่นำมาศึกษา แสดงให้เห็นการผลิตซ้ำทางวรรณกรรมที่ว่า การสร้างเหตุการณ์ยูโทเปียและดิสโทเปียเกิดจากโลกวิบัติก่อนแล้วจึงแสดงความแตกต่างของการเกิดโลกสมบูรณ์แบบหรือโลกในทางข้าม

สำหรับการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอมนต์ศรัณยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ประเด็นการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้ภาพของมนต์ศรัณยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยเป็นรูปธรรม ข้อสังเกตและข้อค้นพบจากการวิเคราะห์การนำเสนอมนต์ศรัณยูโทเปียและดิสโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ในวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบัน ผู้วิจัยวิเคราะห์แนวคิดเชิงสัญลักษณ์ผ่านการใช้สัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมแสดงภาพแทนของมนต์ศรัณยูโทเปียและดิสโทเปียในเชิงบวกและเชิงลบ โดยพบสัญลักษณ์และการสื่อความหมาย ดังนี้

ตาราง 7 แสดงการเปรียบเทียบการนำเสนอมนต์ศรัณยูโทเปียและดิสโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ในวรรณคดีโบราณ

มนต์ศรัณยูโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ ในวรรณคดีโบราณ		มนต์ศรัณยูดิสโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ ในวรรณคดีโบราณ	
สัญลักษณ์	สื่อความหมาย	สัญลักษณ์	สื่อความหมาย
- สัญลักษณ์ของดอกบัว และต้นกัลปพฤกษ์	- การหลุดพ้นและ ความเสมอภาค	- สัญลักษณ์ของผลไม้ไร้ รสชาติ	- สังคมเสื่อม ธรรมชาติดีเสื่อม
- สัญลักษณ์ของผู้มีบุญ	- ความเจริญทาง พุทธศาสนา	- สัญลักษณ์ของผีป่า	- การลงโทษจาก ธรรมชาติ
- สัญลักษณ์ของพื้นที่ พิเศษ	- สถานที่ในอุดมคติ แต่ไม่มีจริง	- สัญลักษณ์ของการถือน้ำ	- การป้องกันภัย และข้าราชการ
- สัญลักษณ์ของการมี อายุยืน	- มนุษย์ต้องมีศีลธรรม	- สัญลักษณ์ของการลด อายุมนุษย์	- บุญบาปกำหนด อายุขัยมนุษย์
- สัญลักษณ์ของ การนิพพาน	- สถานที่แห่งการหลุด พ้นเฉพาะบุคคล	- สัญลักษณ์ของโลกา วสาน	- การสิ้นสุดโลกและ จักรวาลสัมพันธ์ กับศีลธรรมของ มนุษย์

จากตารางแสดงการเปรียบเทียบการนำเสนอมนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ในวรรณคดีโบราณ ทำให้เห็นถึงการสื่อความหมายผ่านสัญลักษณ์ซึ่งสามารถอธิบายการนำเสนอมนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณได้ เช่นเดียวกับการวิเคราะห์จากตัวบทวรรณกรรมปัจจุบันดังจะเห็นได้จากตารางต่อไปนี้

ตาราง 8 แสดงการเปรียบเทียบการนำเสนอมนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ในวรรณกรรมปัจจุบัน

มนต์ศรัทธาโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ ในวรรณกรรมปัจจุบัน		มนต์ศรัทธาดิสโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ ในวรรณกรรมปัจจุบัน	
สัญลักษณ์	สื่อความหมาย	สัญลักษณ์	สื่อความหมาย
- สัญลักษณ์ของลักษณะพิเศษ	- ความงามในอุดมคติและการมีอายุยืนยาว	- สัญลักษณ์ของอำนาจรัฐและองค์กรดิสโทเปีย	- การใช้อำนาจแสวงหาผลประโยชน์และการใช้ความรุนแรง
- สัญลักษณ์ของสัญลักษณ์พิเศษ	- พลังอำนาจความเป็นผู้นำและการคัดสรรของอำนาจเหนือธรรมชาติ	- สัญลักษณ์ของควบคุมธรรมชาติมนุษย์	- การจำกัดสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของมนุษย์
- สัญลักษณ์ของสิ่งวิเศษ	- สิ่งที่ช่วยให้ผู้ครอบครองสมปรารถนา	- สัญลักษณ์ของแผ่นดินไหว	- ภัยพิบัติทางธรรมชาติซึ่งเชื่อมโยงกับความเชื่อโบราณเกี่ยวกับเหตุร้ายของบ้านเมือง
- สัญลักษณ์ของพื้นที่พิเศษในอุดมคติ	- พื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ของธรรมชาติและการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ	- สัญลักษณ์ของพื้นที่พิเศษเชิงลบ	- พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติและสะท้อนภาพความเสมอภาคของเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ

จากตารางแสดงการเปรียบเทียบการนำเสนอมนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียกับแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ในวรรณกรรมปัจจุบัน พบว่าตัวบทนวนิยายและเรื่องสั้นที่นำมาศึกษาสามารถสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่มีลักษณะสัมพันธ์กับมนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียในลักษณะตรงข้ามกัน

การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของมนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียที่ผู้วิจัยค้นพบจากตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันผ่านการวิเคราะห์การใช้สัญลักษณ์ของภาพแทนสื่อความหมายเชิงรูปธรรมสอดคล้องกับแนวคิดของไซริสตัน เจริญสินโอฬาร (2554, น. 96) ซึ่งกล่าวว่า “สำหรับนักสัญวิทยาแล้ว ไม่มีความหมายใดที่อยู่ได้โดยตัวเองโดยไม่ต้องพึ่งรหัส เพียงแต่สัญลักษณ์ส่วนใหญ่แพร่หลายจนเป็นที่รู้จักและยอมรับในสังคมในวงกว้างจนไม่มีความจำเป็นต้องค้นหารหัสอีกต่อไป เนื่องจากสัญลักษณ์เหล่านี้ได้แปรเปลี่ยนไปเป็น “สัญลักษณ์” (symbol) แต่มีได้หมายความว่าสัญลักษณ์เหล่านี้ไม่มีรหัสหรือไม่ต้องการรหัส เพียงแต่รหัสถูกถอดถอนความสำคัญลง เพราะเป็นสัญลักษณ์ที่รู้จักและยอมรับกันอย่างกว้างขวางในสังคม” ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่าในตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันมีการประกอบสร้างการสื่อความหมายของมนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียเชิงสัญลักษณ์

การศึกษาทวิวิธีการนำเสนอมนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย จากการจำแนกตัวบทวรรณคดีโบราณและวรรณกรรมปัจจุบันซึ่งจะทำให้มองเห็นพัฒนาการของการสืบทอดการผลิตซ้ำ และพลวัตของการนำเสนอมนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียที่ปรากฏในตัวบทวรรณคดีโบราณมาถึงวรรณกรรมปัจจุบัน

วรรณคดีโบราณที่ผู้วิจัยนำมาศึกษามีหลากหลายประเภท ได้แก่ วรรณคดีพุทธศาสนา วรรณคดีพิธีกรรม วรรณคดีการพยากรณ์ และวรรณคดีแบบเรียน การจำแนกประเภทนี้ทำให้พบว่าวรรณคดีพุทธศาสนา เช่น **ไตรภูมิพระร่วง** และ**พระมาลัยคำหลวง** มีอิทธิพลต่อมนต์ศรัทธาโทเปียและดิสโทเปียอย่างเด่นชัด กล่าวได้ว่าวรรณคดีโบราณมีการผสมผสานกับความเชื่อทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะการใช้ศีลธรรมกำหนดมาตรฐานของคนในสังคม ด้วยเหตุนี้วรรณคดีโบราณจึงไม่เพียงแต่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนาเท่านั้น ยังปรากฏแนวคิดทางการเมืองการปกครองด้วยเช่นกัน ดังที่สมบัติจันทร์วงศ์ (2522, น. 3-10) กล่าวเกี่ยวกับ**ไตรภูมิพระร่วง** ในเชิงการเมืองว่า เมื่อพิจารณาเฉพาะเนื้อหาใน**ไตรภูมิพระร่วง** น่าเชื่อได้ว่าผู้นิพนธ์มีความมุ่งหมายทางการเมืองสอดแทรกอยู่ด้วยแน่นอนจากการกล่าวถึงผู้นิพนธ์ซึ่งเห็นได้จากก่อนที่จะกล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการนิพนธ์ ปรากฏในบานแพนกเดิม และการวิเคราะห์เกี่ยวกับบทบาทของพระญาจักรพรรดิราชซึ่งมีแนวคิดทางการเมืองการปกครองปรากฏอยู่ **ไตรภูมิพระร่วง** จึงเป็นวรรณคดีเรื่องสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้วรรณคดีประเภทอื่น ๆ เช่น **ลิลิตโองการแข่งน้ำ** ก็มีบทบาทเกี่ยวข้องกับ การเมืองการปกครองอย่างชัดเจน รวมทั้ง**เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา**และ**กาพย์พระไชยสุริยา** มีการกล่าวถึงเหตุการณ์บ้านเมืองเช่นเดียวกัน จากตัวบทวรรณคดีโบราณที่ผู้วิจัยกล่าวมาจะพบว่าใน วรรณคดีโบราณปรากฏอิทธิพลหลักอยู่สองประการ คือ อิทธิพลทางพุทธศาสนาและการเมืองการ ปกครอง

การศึกษาตัวบทวรรณคดีโบราณปรากฏมโนทัศน์เกี่ยวกับสังคมอุดมคติ หรือโลกที่ สมบูรณ์แบบและโลกที่มีลักษณะตรงข้าม คือสังคมแห่งความวิบัติ ซึ่งทั้งสองรูปแบบเกิดจากอิทธิพล ความเชื่อทางศาสนาเป็นหลัก โดยเฉพาะกฎแห่งศีลธรรม การทำดีได้ดีการทำชั่วได้ชั่วเป็นแนวคิด สำคัญซึ่งสื่อความหมายถึงโลกหน้า หรือโลกพระศรีอริยเมตไตรย ดังนั้นอิทธิพลของวรรณคดีพุทธ ศาสนาจึงสอดคล้องกับความเชื่อแบบยูโทเปียและดิสโทเปียซึ่งเป็นแนวคิดจากโลกตะวันตก ใน การศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ผู้วิจัยจึงพบว่ามโนทัศน์ของสังคมอุดมคติ และสังคมแห่งความวิบัติในตัวบทวรรณคดีโบราณเป็นมโนทัศน์เดียวกับยูโทเปียและดิสโทเปียของ ตะวันตกซึ่งเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน และวรรณกรรมปัจจุบันได้ถ่ายทอดมโนทัศน์ยูโทเปีย และดิสโทเปียให้เห็นมากขึ้น

วรรณกรรมปัจจุบัน ผู้วิจัยได้จำแนกกลุ่มตัวบทวรรณกรรมที่นำมาศึกษาเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ วรรณกรรมคลาสสิกใหม่ วรรณกรรมจินตนิยาย และวรรณกรรมดิสโทเปีย ซึ่งรูปแบบของ วรรณกรรมแต่ละประเภทมีผลต่อการวิเคราะห์มโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปีย อย่างไรก็ตามจาก การศึกษาผู้วิจัยพบว่า วรรณกรรมปัจจุบันได้รับอิทธิพลทางความคิดจากวรรณคดีโบราณในการ เล่าเรื่อง โดยเฉพาะจาก**ไตรภูมิพระร่วง** พบว่ามีสืบทอดความเชื่อเกี่ยวกับป่าหิมพานต์ใน**นวนิยายชุด นวหิมพานต์** พบการผลิตซ้ำความหายนะหรือโลกาวสานในนวนิยายและเรื่องสั้นหลายเรื่อง เช่น **เมืองเนรมิต** **คชาปุระ** **นครไอยา** **นวนิยายชุดนวหิมพานต์** และเรื่องสั้น **สะกด 4** จะเห็นได้ว่าผู้เขียน นวนิยายและเรื่องสั้นยังคงได้รับอิทธิพลทางความคิดจากวรรณคดีโบราณจึงปรากฏชุดความคิดของ สังคมอุดมคติและสังคมแห่งความหายนะ แต่ในขณะเดียวกันผู้เขียนวรรณกรรมปัจจุบันอาจได้รับ อิทธิพลจากแนวคิดสากลโดยเฉพาะกลุ่มวรรณกรรมดิสโทเปียซึ่งเป็นนักเขียนรุ่นใหม่ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากตัวบทนวนิยายและเรื่องสั้นในกลุ่มวรรณกรรมดิสโทเปียแล้ว ผู้วิจัยพบว่ามโนทัศน์ ดิสโทเปียที่ปรากฏยังคงมีลักษณะของการผลิตซ้ำความคิดความเชื่อเรื่องความหายนะจาก**ไตรภูมิ พระร่วง**แต่พัฒนาการแนวคิดให้เข้ากับสถานการณ์ยุคปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่ากลวิธีการ นำเสนอมโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทยไม่ใช่แนวคิดที่รับอิทธิพลจากสากลเท่านั้น แต่มีพัฒนาการมาจากวรรณคดีโบราณซึ่งเป็นรากฐานความคิดดั้งเดิมของไทยซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด สากลดังปรากฏในตัวบทนวนิยายและเรื่องสั้นในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษามโนทัศน์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมไทย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไปดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวិเคราะห์ยูโทเปียและดิสโทเปียในวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น กวีนิพนธ์และวรรณกรรมท้องถิ่น เพื่อให้เห็นถึงโลกทัศน์ของยูโทเปียและดิสโทเปียในงานวรรณกรรมที่กว้างขวางและครอบคลุมมากขึ้น
2. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมไทยโดยใช้แนวคิดยูโทเปียหรือดิสโทเปียประเด็นใดประเด็นหนึ่ง โดยเฉพาะแนวคิดดิสโทเปียซึ่งปัจจุบันปรากฏในนวนิยายและเรื่องสั้นเป็นจำนวนมาก ศึกษาโดยใช้ทฤษฎีวิจาร์ณวรรณกรรม เช่น มายาคติ วาทกรรม เชิงนิเวศ และอุดมการณ์ เป็นต้น เพื่อให้เกิดการศึกษาที่ลุ่มลึกยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2518). ตำนานมูลศาสนา. ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพหม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์ ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม.*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- กรมศิลปากร, กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. (2529). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร, สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. (2545). *วรรณคดีสมัยอยุธยา เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กระทรวงศึกษาธิการ, กรมการศาสนา. (2525). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กระแสร้ มลายาภรณ์. (2525). *กระแสร้แห่งวรรณกรรม*. สงขลา: โรงพิมพ์เมืองสงขลา.
- กัญญารัตน์ เวชศาสตร์. (2559). มโนทัศน์เรื่องนาคของชนชาติไท. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9(1), 1099-1116.
- กาญจนา นาคสกุล, ศักดิ์ศรี แยมันดดา, ชลธิรา สัตยาวัฒนา, ตรีศิลป์ บุญจรรยา, พรทิพย์ ภัทรนาวิก, สุวรรณมา เกรียงไกรเพ็ชร, และอิงอร สุพันธุ์วณิช. (2521). *การใช้ภาษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- กุสุมา รัชชมนี. (2556). *การวิจัยวรรณคดี* (พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กุลลาบ มัลลิกะมาส. (2519). *วรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ขวัญจิตร์ นุชชำนาน, จารุวรรณ ธรรมวัตร, และชูศักดิ์ ศุภกรนนท์. (2556). ความเชื่อเหนือธรรมชาติ และการสร้างภาวะเหนือธรรมชาติในนวนิยายของกึ่งฉัตร. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 7(2), 55-62.
- จตุพร จันทนะสุด. (2543). *วิเคราะห์นวนิยายเรื่องร่มฉัตรของทมยันตี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิณณะ รุจิเสนีย์. (2554). *การวิเคราะห์นวนิยายเหนือธรรมชาติของพงศกร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จินดารัตน์ โพธิ์นอก. (2557). *มโนทัศน์*. สืบค้น 26 สิงหาคม 2562, จาก <https://www.dailynews.co.th/article/224383>
- ชมพูนุช เพชรศุภมิตร. (2559). *การศึกษาวิเคราะห์เรื่องนรกและสวรรค์ ในพระไตรปิฎกกับไตรภูมิ พระร่วง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. (2513). *การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชวน เพชรแก้ว. (2520). *การศึกษาวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2558). *อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อ่าน.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2542). *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). *สัญวิทยา, โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ตรี อภิรุณ. (2551). *เมืองเนรมิต*. นนทบุรี: อุทยานความรู้.
- ทัศนีย์ สีนสกุล. (2519). *จักรพรรดิราชย์ในคติอินเดีย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โทมัส มอร์ (Thomas More). (2526). *ยูโทเปีย (Utopia)*. (สมบัติ จันทรวงศ์, ผู้แปล. พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธนบัตร ใจอินทร์. (2561). *อรรถกถาหาสุบินชาดก: ความสำคัญต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนวัฒน์ ปัญญานันท์ และชลธิรา วัฒ. (2561). “หลอก” และ “หลอน”: อำนาจแห่งการถูกจ้องมองของ (ผี) ผู้หญิงในภาพยนตร์ไทย เรื่อง ปอบ หวิด สยอง (2544). *วารสารการสื่อสารมวลชน คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 6(2), 72-92.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2556). *วรรณคดีสีเขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย (ECO-CRITICISM IN THAI LITERATURE)*. ปทุมธานี: นาคร.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2559). *แฉวรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย*. ปทุมธานี: นาคร.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2564). *มโนทัศน์โลกาวสานกับการวิจารณ์เชิงนิเวศ*. [การบรรยายเนื่องในโอกาสการฉลองอายุครบ 5 รอบ ธเนศ เวศร์ภาดา 14 พฤศจิกายน 2564 ภายใต้วหัวข้อ “โลกหมุนหมุนเหมือนเดือนหงาย: โลกเปลี่ยน กระบวนทัศน์เปลี่ยน”, กรุงเทพฯ: สมาคมนักเขียนและหนังสือแห่งประเทศไทย.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2551). *การปฏิวัติสัญลักษณ์ของไซซูร์ เส้นทางสู่โพสโตโมเดิร์นนิสม์*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- นพดล ปรารค์ทอง. (2552). *แนวคิดหลังสมัยใหม่ในวรรณกรรมของปราบดา หยุ่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.

- นพพร ประชากุล. (2552ก). *ยกอักษรร ย้อนความคิด เล่ม 1 ว่าด้วยวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: อ่านและ
 วิชาษา.
- นพพร ประชากุล. (2552ข). *ยกอักษรร ย้อนความคิด เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: อ่านและวิชาษา.
- น้ำผึ้ง ปัทมกลางกุล. (2560). ความฝันและจินตนาการในรำพันพิลาป: สุนทรภู่กับการประกอบสร้าง
 “เรื่องเล่า” ในวรรณคดีนิราศ. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 37(3). 203-
 227.
- นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว. (2513). *เมืองนิมิตร และชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง*. กรุงเทพฯ: อักษร
 สัมพันธ์.
- นิติศัย บุญจันทร์. (บ.ก.). (2562ก). จาก “ยูโทเปีย” สู่ “ยูโทเปียเชิงสังคมนิยม” จนถึง “ดิสโทเปีย”.
 สืบค้น 9 กรกฎาคม 2562 จาก <https://thepaperless.co/tag/dystopia>
- นิติศัย บุญจันทร์. (บ.ก.). (2562ข). ว่าด้วยดิสโทเปียแห่ง “โลกตะวันตก” VS. “โลกตะวันออก”.
 สืบค้น 9 กรกฎาคม 2562 จาก <https://thepaperless.co/2019.02>
- เนื่ออ่อน ขวัญทองเขียว. (2560). *แผนยัดล้านนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มติชน.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม. ล. (2517). *วิเคราะห์วรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการตำรา
 สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- บุษบา บัวสมบุญ. (2536). *การศึกษาเปรียบเทียบนวนิยายแนวคิดสังคมอุดมคติในเรื่อง อะ ไมเคิล
 ยูโทเปีย เรื่องเมืองนิมิตร และเรื่องวอลเดิน ทุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต). กรุงเทพฯ:
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุรกรรม บริบูรณ์. (2555). *การคลี่คลายโครงสร้างจารีตวรรณกรรมสายจักรวาลพุทธศาสนาเถรวาท*.
 (รายงานการวิจัย). นครพนม: วิทยาลัยสงฆ์.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2542). *การวิเคราะห์ตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของชนชาติไท*.
 (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปราบดา หยุ่น. (บ.ก.). (2558). *สะกด 4*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร
 และบุ๊กโมบี.
- ปราบดา หยุ่น. (2561). *เบสเมนต์ มูน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ใต้ฝุ่น สตูดิโอ.
- ปรียาภรณ์ เจริญบุตร. (2555). อุบายวิธีชนะเกมและการพึ่งพากันในนวนิยายดิสโทเปีย THE
 HUNGER GAMES. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ (สาขามนุษยศาสตร์และ
 สังคมศาสตร์)*, 13(2), 11-18.
- ปัญญาวัฒน์. (2549). *พุทธทำนาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือโกสินทร์.
- เปลื้อง ณ นคร. (2544). *ประวัติวรรณคดีไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พงศกร. (2557ก). *คชาปุระ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: กู๊ฟ พับลิชชิ่ง.

- พงศกร. (2557ข). *นครไอยรา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: กรู๊ฟ พับลิชชิ่ง.
- พนิดา กุลวงษ์ และอุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2566). ความเป็นแฟนตาซีในนวนิยายชุดนวนิหมพานต์ ของ อลิษา. *วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม*, 12(2), 68-98.
- พรรณทิภา ชื่นชาติ. (2550). *วรรณกรรมของกวีหญิงสมัยต้นรัตนโกสินทร์: ศึกษาด้านมโนทัศน์ กลวิธี การนำเสนอ และอัตลักษณ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.
- พระญาติไทย. (2554). *ไตรภูมิพระร่วง*. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- พระนิติกร จิตตคุตโต. (2558). การเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของเพลโตกับแนวคิดทางการเมือง ของพุทธทาสภิกขุ. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 2(1), 13-23.
- พระมหาเศรษฐา เสถฐมโน (หินศิลา). (2552). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในไตร ภูมิพระร่วง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ (2558). นิพพาน: อดตาหรือ อนัตตา?. สืบค้น 25 เมษายน 2564 จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/14267>
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2550). *พุทธจักรวาลวิทยา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอินทร์วงศ์ อิสสรภาณี, และจันทร์สม์ ตาปูลิง. (2561). พระศรีอริยเมตไตรย : แนวคิดเกี่ยวกับ โลกในอุดมคติเชิงพุทธ. *วารสาร มจร. ตรีภูมยชัยปริทรรศน์*, 2(1), 35-45.
- พระยาอนุমানราชชน. (2546). *การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- พระวันดี กนต์วีโร (ปะวะเส), พระครูสุตธรรมภรณ์, และจรัส ลีกา. (2560). ยูโทเปีย. *ธรรมทัศน์*, 17(1), 247-254.
- พัชรिता หน่อแดง. (2552). *วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในนวนิยายที่ได้รับรางวัล ของปิยะพร ตักดีเกษม พ.ศ. 2537-2550*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาามหาบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ภัทรภร รักเรียน. (2559). *อีโค-ดิสโทเปียและอี-โคยูโทเปียในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ของคิม สแตนลีย์ โรบินสัน*. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ภาคิน นิมมานนรวงศ์. (2561). *เบสเมนต์ มูน: ไฮไฟลิ่งคมไม่เสรี*. สืบค้น 17 สิงหาคม 2562, จาก <https://www.the101.world/basement-moon/>
- ภาณุมาศ อีสริยศไกร. (2556). *เกมคือโลก โลกคือเกม: การช่วงชิงอำนาจในวรรณกรรมเยาวชนร่วม สมัยแนวดิสโทเปีย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- มอร์, โธมัส เซอร์. (2561). *ยูโทเปีย (Utopia)*. (สมบัติ จันทรวงศ์, ผู้แปล. พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สมมติ.
- มาลา คำจันทร์. (2548). *มองโลกแบบล้านนา ผ่านอรุณวดีสูตร*. กรุงเทพฯ: สันติภาพ.
- มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. (2550). *นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ 1 ชื่อวรรณคดี*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2543). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับแก้ไข). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2551). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ อักษร A-L ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- рінฤทัย สัจจพันธุ์. (2561). *นัยในวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- วรรณภา ชำนาญกิจ. (2539). *พัฒนาการนวนิยายของรพีพร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัฒนา ณ นคร. (2525). *ลักษณะร่วมของเรื่องพระมาลัยในวรรณกรรมพื้นบ้านและพระมาลัยคำหลวง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วาสนา กาญจนคูหา, วิวัฒนา ฐานโสโร, ประโชค ชัยสุวรรณ, และผกาเพ็ญ จรุงแสง. (2562). *วรรณกรรมการพยากรณ์. วารสารเกษมบัณฑิต, 20(พิเศษ), 1-9*.
- วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ. (2550). *คติความเชื่อของคนไทยสมัยสุโขทัย พ.ศ. 1726-พ.ศ. 2006*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วีรวัฒน์ อินทรพร. (2553). *เมืองนิมิตร: “อูตตมัทศน์” ของนักอูตตมคติ. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 6(1), 209-256*.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2539). *การวิเคราะห์ตำนานสร้างโลกของคนไทย*. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, และธณิกานต์ วรรณมมานนท์. (2560). *การวิเคราะห์อักษรรูปอักษร. ดำรงวิชาการ, 16(2), 141-168*.
- สนิท สมัครการ. (2538). *การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาของสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- สมบัติ จันทรวงศ์. (2522). *พระญาจักรพรรดิราชในไตรภูมิพระร่วง: ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับ ความหมายทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2536). *ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์.
- สมพร มั่นตระกูล. (2525). *วิเคราะห์เรื่องสี่แผ่นดินและหลายชีวิต*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2524). *ทฤษฎีกำเนิดโลก, กำเนิดสังคม และกำเนิดรัฐ (จาก...อัครัญญสูตร, ไตรภูมิ พระร่วง, ไตรภูมิโลกวิจิตร)*. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 12(1), 99-115.
- สามารถ สุขุประการ. (2556ก). *วันสิ้นโลก: ศึกษาวิเคราะห์ลัทธิสุดขั้ว*. (สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง ของการสอบวัดคุณสมบัตินายวิชาสัมมนาพระไตรปิฎก). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สามารถ สุขุประการ. (2556ข). *พุทธจักรวาล: บูรณาการตีความกับศาสตร์ใหม่*. (สารนิพนธ์นี้เป็นส่วน หนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัตินายวิชาสัมมนาพระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สายทิพย์ นุกุลกิจ. (2539). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. ฟันด์ติ้ง.
- สินทรัพย์ ยืนยาว. (2553). *ลัญญา วาทกรรม ความตาย : ลิลิตพระลอและอลองเจ้าสามลอความ แตกต่างในความเหมือน*. สืบค้น 17 กันยายน 2562, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/344975>
- สิริมิตร สิริโสฬส. (2563). *สังสารวัฏในทัศนะพุทธปรัชญา*. สืบค้น 20 มีนาคม 2564, จาก <https://phd.mbu.ac.th/index.php/2014-08-28-08-57-4/221-2020-03-04-14-49-18>
- สุทธิชัย บุญยะกาญจน์. (2532). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์นิยายวิทยาศาสตร์อเมริกันแนวดีสโทเปีย ในช่วง ค.ศ. 1950 ถึง ค.ศ. 1972*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สุนทรภู่. (2543). *ภาพพระไชยสุริยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: ธารปัญญา.
- สุนทร โชติติลก. (2554). *แนวคิดเรื่องโลกศาสตร์ในคัมภีร์โลกที่ปกสารและจกกวาฬที่ปณี. วรรณวิทัศน์*, 11, 61-89.
- สุพรรณษา ประสงค์สุข. (2551). *การศึกษาวิเคราะห์งานเขียนสารคดีเกี่ยวกับปัญหาครอบครัวไทยของ อรสม สุทธิสาคร : แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สุภางค์ จันทวานิช. (2559). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2558). *ต้นกำเนิดและอิทธิพล วรรณกรรมยู, ดิส-โทเปีย*. [การสัมมนาเปิดตัวยววรรณกรรมสร้างสรรค์ครั้งที่ 4 ภายใต้หัวข้อ “วรรณกรรมดิสโทเปีย”], กรุงเทพฯ: หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร (Bacc).
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2560). *ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิทย์ คงทอง. (2528). พุทธทำนาย (ทำนายปีทศเวน). *วิชา*, 9(3), 82-91.
- เสฐียร พันธรังสี. (2513). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- องค์การคำของคุรุสภา. (2512). *ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๓๗ เรื่องกรุงเก่า (ต่อ)*. กรุงเทพฯ: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์.
- อรวรรณ ฤทธิศรีธร, ปฐม หงส์สุวรรณ และธัญญา สังขพันธานนท์. (2562). ดินแดนอุดมคติเชิงนิเวศ: พื้นที่ เพศ อำนาจและมายาคติ ในนวนิยายเรื่องคชาปุระและนคนไอยรา. *วารสารอักษรศาสตร์*, 48(1), 120-143.
- อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล. (2552). *ตำนานพระศรีอารียในสังคมไทย: การสร้างและบทบาท*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต)., กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อลิษา. (2557). *ตรีเนตรทิพย์*. กรุงเทพฯ: ลูกอ่งุ่น.
- อลิษา. (2558). *หุติยอสูร*. กรุงเทพฯ: ลูกอ่งุ่น.
- อลิษา. (2559ก). *เพชรราภส*. กรุงเทพฯ: ลูกอ่งุ่น.
- อลิษา. (2559ข). *เอกเทพ*. กรุงเทพฯ: ลูกอ่งุ่น.
- อลิษา. (2560). *วิวาทพิทยาธร*. กรุงเทพฯ: ลูกอ่งุ่น.
- อลิษา. (2561). *นิลนาคินทร์*. กรุงเทพฯ: ลูกอ่งุ่น.
- อัจฉรา ชลาชนาวิน. (2559). ยูโทเปีย: มิติทางสังคมศาสตร์. *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 5(2), 1-28.
- อารยา ทองเพชร. (2550). *การวิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในวรรณกรรมสำหรับเยาวชนของ นงไฉน ปริญญาธวัช*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Angel G, R. (2014). Urban and Natural Spaces in Dystopian Literature Depicted as Opposed Scenarios. *Ángulo Recto Revista de estudios sobre la ciudad como espacio plural*, 6(2), 85-100.

- Archer-Lean, C. (2009). Revisiting Literature Utopia And Dystopia: Some New Genres. *Social Alternatives*, 28(3), 3-7.
- Bagchi, B. (2015). Utopia And Dystopia Literature: A Review Article Of New Work By Fokkema; Prakash; Gordin, Tilley, Prakash; And Meisig. *Comparative Literature And Culture*, 17(2), 1-4.
- Bernice M, M. (2017). *Key Concepts In Contemporary Popular Fiction*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
- Chatman, S. (1980). *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca: Cornell University Press.
- Dominte, C. (2014). *The Search For Identity In The Dystopian Literature*. Retrieved July 20, 2019, from <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A14508/pdf>
- Dror, S. (2014). *The Ecology Of Dystopia: An Eco Critical Analysis Of Young Adult Dystopian Texts*. (Master' s Thesis), Vancouver: The University Of British Columbia.

